

CONFERENCE BOOK

ASERC 2. ULUSLARARASI İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ KONGRESİ

6 - 8 Haziran 2025
İstanbul

Doçentlik

Akademik Teşvik

Yüksek Lisans -
Doktora Mezuniyet

YÜZYÜZE ve ONLINE

Son başvuru : 1 Haziran
Kitap yayın tarihi : 30 Haziran

aserc.org

**ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL
SCIENCES**

JUNE 6 - 8, 2025

İSTANBUL

ISBN:978-625-5962-86-7

ACADEMY GLOBAL PUBLISHING HOUSE

*ASERC 2ND INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES
JUNE 6 - 8, 2025
ISTANBUL*

Edited By
ASSOC. PROF. DR. FERAN AŞUR

Issued: 30.06.2025
ISBN: 978-625-5962-86-7

ASSOCIATION & ACADEMIC INCENTIVES :

In the conference 48 papers have been presented by Turkish participants and 60 papers by foreign participants.

Members of the organizing committees of the conference perform their duties with an "official assignment letter"

All rights of this book belong to Academy Global Publishing House
Without permission can't be duplicate or copied.
Authors of chapters are responsible both ethically and juridically.
Academy Global–2025©

CONFERENCE ID

ASERC 2ND INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES

DATE – PLACE

JUNE 6 - 8, 2025

ISTANBUL

ORGANIZATION

ACADEMY GLOBAL CONFERENCES & JOURNALS

EVALUATION PROCESS

All applications have undergone a double-blind peer review process.

PARTICIPATING COUNTRIES

Turkey - Azerbaijan – Indonesia – India- Poland- Malaysia- Kosovo- , Pakistan- Bangladesh- Bosnia and Herzegovina- **Hungary-** Nigeria- Romania- Morocco- Bulgaria- Lebanon- Thailand- *Egypt-* Iran- Saudi Arabia- Libya- GIZA- China- Portugal- Australia-

-

PRESENTATION

Oral presentation

CONGRESS ORGANIZING BOARD**HEAD OF CONFERENCE : Prof. Dr. Ali Bilgili**

Prof. Dr. Ali Bilgili
Prof. Dr. Naile Bilgili
Prof. Dr. Başak Hanedan
Prof. Dr. Hajar Huseynova
Prof. Dr. Dwi Sulisworo
Prof. Zain Musa
Prof. Dr. Sameer Jain
Prof Yakup Babayev
Prof. Dr. Suyatno
Prof. Dr. Hasan Akan
Prof. Dr. Al-Rashiff H. Mastul -
Prof. Dr. Alhisan U. Jemsy
Assoc. Prof. Dr. Yeliz Çakır Sahilli
Assoc. Prof. Dr. Sıddık BAKIR
Assoc. Prof. Dr. Berna Koçak
Assoc. Prof. Dr. İrade Kerimova
Assoc. Prof. Dr. Dhesi Ari Astuti
Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat Baran
Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Aydın
Assoc. Prof. Dody Hartanto
Assoc. Prof. Dr. Rungchacadaporn
Assoc. Prof. Nazile Abdullazade
Prof. Dr. Elif Akpınar Külekçi
Assoc Prof. Dr. Feran Aşur
Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti
Assoc. Prof. Ivaylo Staykov
Assoc. Prof. Dr. Abbas Ghaffari
Assoc. Prof. Dr. Yasemin Taş
Assoc. Prof. Dr. Yeganə Qəhrəmanova
Assoc. Prof. Dr. Bülent Işık
Assoc. Prof. Dr. Nurkan Yılmaz
Assoc. Prof. Dr. Həmzə Əliyev
Assoc. Prof. Dr. Sevrə Fırınıoğulları
Assist. Prof. İhwan Ghazali
Assist. Prof. Dr. Abışov Elşad Şərəfxan oğlu
Assist. Prof. Dr. Mahrukh Dovlatzade
Assist. Prof. Dr. Naci Büyükkaracığan
Assist. Prof. Dr. Songül ATA
Lecturer Mehmet Nuri Ödük
Dr. Fatih İ. Kurşunmaden
Assist. Prof. Dr. Mehdi Meskini Heydarlou
Dr. Dadash Mehravari
Dr. Gültekin Gürçay
Dr. Aynurə Əliyeva
Dr. Amaneh Manafidizajı

Scientific & Review Committee

Prof. Dr. Hülya Çiçek – Türkiye
Prof. Dr. Emine Koca – Türkiye
Prof. Dr. Fatma Koç – Türkiye
Prof. Dr. Valide Paşayeva - Türkiye
Prof. Dr. Ali Bilgili - Türkiye
Prof. Dr. Naile Bilgili - Türkiye
Prof. Dr. Başak Hanedan – Türkiye
Prof. Dr. Aysel Güven - Türkiye
Prof. Dr. Bülent Kurtişoğlu – Türkiye
Prof. Dr. Hajar Huseynova – Azerbaijan
Prof. Dr. Dwi Sulisworo – Indonesia
Prof. Dr. Natalia Latygina – Ukraina
Prof. Dr. Yunir Abdrahimov – Russia
Prof. Muntazir Mehdi – Pakistan
Prof. Dr. T.Venkat Narayana Rao – India
Prof. Dr. İzzet Gümüş – Türkiye
Prof. Dr. Mustafa Bayram – Türkiye
Prof. Dr. Saim Zeki Bostan – Türkiye
Prof. Dr. Hyeonjin Lee – China
Prof. Yakup Babayev - Azerbaijan
Prof. Dr. Suyatno – Indonesia
Prof. Dr. Zain Musa – Cambodia
Prof. Dr. Sameer Jain – India
Prof. Mehdi Mohammadzade – Iran
Prof. Dr. Hasan Akan – Türkiye
Prof. Dr. Ika Maryani – Indonesia
Assoc. Prof. Dr. Sıddık BAKIR - Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Yeliz Çakır Sahilli - Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Berna Koçak - Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Dhesi Ari Astuti – Indonesia
Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Aydın - Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Elif Akpınar Külekçi - Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Feran Aşur – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Yasemin Taş – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Bülent Işık - Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Nurkan Yılmaz - Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Sevrâ Fırıncioğulları - Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Abdulsemet Aydın – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat Baran - Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Dilorom Hamroeva - Uzbekistan
Assoc. Prof. Dr. Abbas Ghaffari – Iran

Assoc. Prof. Ivaylo Staykov - Bulgaria
Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti – Indonesia
Assoc. Prof. Dr. Ümit Ayata – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Həmzə Əliyev - Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Okan Sarıgöz – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Eda Bozkurt – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Ahmet Topal – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Abdulkadir Kırbaş – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Mesut Bulut – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Fahriye Emgili – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Sandeep Gupta – India
Assoc. Prof. Dr. Veysel Parlak – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Mahmut İslamoğlu – Türkiye
Assoc. Prof. Dr. Nazile Abdullazade – Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. İrade Kerimova - Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Yeganə Qəhrəmanova – Azerbaijan
Assoc. Prof. Dr. Ali Vandshoari – İran
Assoc. Prof. Dr. Dinara Fardeeva – Rusya
Assoc. Prof. Dr. Göksel Ulay – Türkiye
Assist. Prof. K. R. Padma – India
Assist. Prof. Dr. Omid Afghan - Afghanistan
Assist. Prof. Dr. Maha Hamdan Alanazi - Saudi Arabia
Assist. Prof. Dr. Dzhakipbek Altaevich Altayev - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Amina Salihi Bayero – Nigeria
Assist. Prof. Dr. Ahmad Sharif Fakheer - Jordania
Assist. Prof. Dr. Dody Hartanto - Indonesia
Assist. Prof. Dr. Ihwan Ghazali - Malaysia
Assist. Prof. Dr. Mehdi Meskini Heyladou – Iran
Assist. Prof. Dr. Bazarhan İmangalieva - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Keles Nurmaşulı Jaylıbay - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Mamatkuli Juraev – Uzbekistan
Assist. Prof. Dr. Kalemkas Kalibaeva – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Bouaraour Kamel – Algeria
Assist. Prof. Dr. Alia R. Masalimova - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Amanbay Moldibaev - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Ayslu B. Sarsekenova - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Bhumiika Sharma - India
Assist. Prof. Dr. Gulşat Şugaeva – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. K.A. Tleubergenova - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Cholpon Toktosunova – Kirgizia
Assist. Prof. Dr. Hoang Anh Tuan – Vietnam
Assist. Prof. Dr. Songül Atak - Türkiye
Assist. Prof. Dr. Botagul Turgunbaeva - Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Dinarakhan Tursunaliyeva - Kirgizia

Assist. Prof. Dr. Yang Zitong – China
Assist. Prof. Dr. Gulmira Abndirasulova – Kazakhstan
Assist. Prof. Dr. Imran Latif Saifi – South Africa
Assist. Prof. Dr. Murat Genç – Türkiye
Assist. Prof. Dr. Monisa Qadiri – India
Assist. Prof. Dr. Vaiva Balciuniene – Lithuania
Assist. Prof. Dr. Meltem Avan – Türkiye
Assist. Prof. Dr. Abışov Elşad Şərəfxan oğlu - Azerbaijan
Assist. Prof. Dr. Mahrukh Dovlatzade – Azerbaijan
Assist. Prof. Dr. Naci Büyükkaracıgan – Türkiye
Assist. Prof. Dr. Raihan Yusoph – Philippines
Dr. Que-Nhu Duong - Vietnam
Dr. Fatih İ. Kurşunmaden – Türkiye
Dr. Mehmet Nuri Ödük – Türkiye
Dr. Ayşe Baran - Türkiye
Dr. Dadash Mehravari – Iran
Dr. Aynurə Əliyeva - Azerbaijan
Dr. Sonali Malhotra – India
Dr. Amaneh Manafidizaji - Iran

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Veteriner Fakültesi Dekanlığı
Fakülte Sekreterliği

Sayı : E-21304664-051-1705704

12.02.2025

Konu : 31-14279 Prof. Dr. Ali Bilgili'nin
Uluslararası Kongrelerde Düzenleme ve
Bilim kurullarında yer alması hk

FARMAKOLOJİ VE TOKSİKOLOJİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

İlgi : Farmakoloji ve Toksikoloji Anabilim Dalı Başkanlığı'nın 11.02.2025 tarihli ve
E-41298163-051-1704750 sayılı yazısı.

İlgi yazınız uyarınca, Anabilim Dalınız öğretim üyesi Prof.Dr.Ali BİLGİLİ'nin, Yükseköğretim Kurulu'nun 15.06.2023 tarihli oturumunda doçentlik başvuruları şartları ile ilgili değişiklik önerileri kapsamında, "Academy Global Conferences & Publishing (<https://www.akademikongre.org/registration>)" tarafından önümüzdeki tarihlerde düzenlenecek olan uluslararası kongrelerde; kongre başkanı, kongre düzenleme ve bilim kurulu üyesi olarak görev yapması Dekanlığımızca da uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

Prof. Dr. Necmettin ÜNAL
Dekan V.

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Doğrulama Kodu: 8E77B04B-BD26-449E-A3C8-D44477307021 Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/ankara-universitesi-ebys>

Zübeyde Hanım Mahallesi Şehit Ömer Halisdemir Bulvarı No: 9/C 06070 Altındağ /
ANKARA

Telefon No: (0312) 317 03 15 Belge Geçer No: (0312) 316 44 72

e-posta: vetmed@veterinary.ankara.edu.tr

KEP Adresi : ankunvrek@ankuni.hso1.kep.tr

Bilgi için: Gülay ŞAFAK
Bilgisayar İşletmeni
Telefon No: (312) 317 03 15-4510
E-Posta: gsafak@ankara.edu.tr

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND
SOCIAL SCIENCES
ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH,
ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS
June 6 - 8, 2025
ISTANBUL

Kongre Bağlantı Linki :

Join Zoom Meeting

<https://us06web.zoom.us/j/88571518350?pwd=fOYazCWBmbAiWrHygjKSjkbbSvotfd.1>

Meeting ID: 885 7151 8350

Passcode: 202224

ÖNEMLİ AÇIKLAMA (Lütfen okuyunuz)

- ZOOM bağlantısı için yukarıda verilen bağlantıyı veya yine yukarıda verilen giriş bilgilerini kullanabilirsiniz.
- Oturum içerisinde en KIDEMLİ olan moderator olarak seçilir. Moderatörün oturum düzenini gözetmesi, akademisyen adaylarını yönlendirmesi beklenmektedir.
- Oturuma bağlanmadan önce Salon numaranızı adınızın önüne aşağıdaki gibi ekleyiniz. Bu sayede kongre açılışında beklemeden oturumlarınıza gönderilebileceksiniz. Ör. 5 Ahmet Ahmetoglu
- Sunum süresi 10 dakikadır. Bu sürenin aşılmamasını moderatörler temin edecektir.
- Sunum sonrası 5 dakikayı geçmeyen soru-cevap, tartışma süresi verilmektedir.
- Sunumlar TÜRKÇE veya İNGİLİZCE yapılabilmektedir.
- Kameralar, oturum süresince toplam % 70 oranında açık olmak zorundadır.
- Sunum yapan katılımcının kamerası açık olmak zorundadır.
- Sunum yapmak zorunludur. Herhangi bir nedenle sunum yapmamış olan katılımcıya sertifika verilmesi ve çalışmasının yayınlanması söz konusu olamaz.
- Katılımcı, kendi oturumda, oturum bitene kadar bulunmak zorundadır.
- Katılımcıların kendi oturumları dışındaki oturumlara katılma zorunluluğu yoktur.
- ZOOM platformunun kapasite sınırı nedeniyle, DİNLEYİCİ, sadece kapasite izin verdiği sürece kabul edilebilmektedir.

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- To be able to make a meeting online, login via <https://zoom.us/join> site, enter ID instead of “Meeting ID or Personal Link Name” and solidify the session.
- The Zoom application is free and no need to create an account.
- The Zoom application can be used without registration.
- The application works on tablets, phones and PCs.
- Speakers must be connected to the session **10 minutes before** the presentation time.
- All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- During the session, your camera should be turned on **at least %70** of session period
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

TECHNICAL INFORMATION

- Make sure your computer has a microphone and is working.
- You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.
- Before you login to Zoom please indicate your name surname and hall number,

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	Dr. Gültekin Gürçay	1	THE ROLE AND IMPORTANCE OF TEACHING PRACTICES IN TEACHER EDUCATION: A SYSTEMATIC REVIEW OF STUDIES CONDUCTED IN TÜRKİYE BETWEEN 2021-2025	MERVE ŞAHİN Prof.Dr., MEHMET TAŞPINAR
		2	Examination of Spiritual Problem Solving Skills among University Students	Yüksek Lisans Öğrencisi, Umitgul YERNAZAR Doç. Dr., Bünyamin HAN
		3	The Role of 21st-Century Skills in Supporting Refugee Students	Asoc. Prof Dr. Bünyamin HAN
		4	EDUCATION AS THE FOUNDATION OF SOCIAL DEVELOPMENT	lecturer, NAİBA SHAMSHİYEVA senior lecturer, AİDA GULİYEVA
		5	STEAM YAKLAŞIMININ ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ FARKINDALIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİ İNCELENMESİ	Öğretmen, Murat ÖZTÜRK Dr. Öğr. Üyesi , Adem KENAN
		6	TÜRKİYE VE İNGİLTERE FEN BİLİMLERİ ÖĞRETİM PROGRAMLARININ İNCELENMESİ	Yüksek Lisans Öğrencisi Emine KARASOY Dr. Öğr. Üyesi Didem KAYAHAN YÜKSEL

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	Doç. Dr. Tuba ALPTEKİN	1	Narrative Voice and Agency: Linguistic Choices in Ian McEwan's Atonement	Prof. Surena Zanjani
		2	THE STRUCTURE OF NOUN PHRASES	Assist. Prof. Sashka Jovanovska PhD, Marija Talevska Marija Tashkoska
		3	A GENERAL LOOK AT THE CONCEPT OF THE OTHER AND US IN CAHIT ZARİFOĞLU'S WORKS	BATUHAN ŞUORUÇ
		4	ALAEDDİN OZDENOREN'S APPROACH TO THE CONCEPTS OF THE WEST AND WESTERNIZATION	BATUHAN ŞUORUÇ
		5	THE IMAGE OF THE BALCONY OPENING IN OPPOSITE DIRECTIONS IN HAYDAR ERGÜLEN'S POEM "BALCONY"	Doktora Öğrencisi, AYDA ONTAÇ GÜNER
		6	CEVRİ ÇELEBİ'NİN DAHA ÖNCE YAYIMLANMAMIŞ "CÖNK" REDİFLİ ŞİİRİ	Emine AKGÜL Dr. Öğr. Üyesi Metin SAMANCI
		7	AN ANALYSIS OF MERT ARIK'S CHILDREN'S BOOK "AYVAYI YEDİK MÜZESİ" IN TERMS OF CHILDREN'S LITERATURE PRINCIPLES	Doç. Dr. Tuba ALPTEKİN Yüksek Lisans Öğrencisi Elif Mina POLAT
		8	ELEMENTS OF VOCABULARY RELATED TO WOMEN IN TAŞELİ REGION	Doç. Dr. Tuba ALPTEKİN Araştırmacı Yazar Mustafa İNCEOĞLU

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	Doç. Dr. Mehmet Ali BÜYÜKPARMASIZ	1	An Examination of the Fountains and Inscriptions of Konya's Mecidiye Inn	Doç. Dr. Murat KARADEMİR
		2	SYMBOLİSM OF THE SEA, ANCHOR, AND SHIP AND FORMAL APPROACHES IN THE ART OF İSA ELİRİ	Prof. Dr. Fahrettin GEÇEN Doç. Dr. Mehmet Ali BÜYÜKPARMASIZ
		3	THE USE OF IMAGES IN THE WORKS OF GÉRARD RANCINAN AND LLUÍS BARBA	Doç. Dr. Mehmet Ali BÜYÜKPARMASIZ Prof. Dr. Fahrettin GEÇEN
		4	ANALYSIS OF ARCHITECTURAL EXTERIOR ORNAMENTS IN İZMİR BUILDINGS DURING THE REPUBLIC PERIOD	Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Çetin Yüksek Lisans Öğrencisi, Merve Aktan
		5	DR. MEHMET SUPHİ EZGİ'NİN TÜRK MÜZİĞİ USÜLLERİNE YAKLAŞIMI	Öğr. Gör. MUHAMMED AYDIN
		6	A VARIANT OF THE BAMSİ BEYREK EPIC COMPILED FROM KILIS: BEY BEYREK AND THE AKKAVAK KIZI	Doktora Öğrencisi, Zeynep Dilek ÖZ Yüksek Lisans Öğrencisi, Sevda TOPTAŞ
		7	MERSİN-SİLİFKE VARIANT OF THE ERGENEKON EPIC	Doktora Öğrencisi, Zeynep Dilek ÖZ

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	Doç. Dr. Özlem DOĞU	1	KANSER HASTALARINDA KANSER GEREKSİNİMLERİNİN BAKIM VERENİN YAŞAM KALİTESİNE ETKİSİ	Doç. Dr. Özlem DOĞU Elif KARAKÖSE
		2	HANGİ ANNELER ÇOCUKLARINI DAHA KIRILGAN ALGILIYOR?	Yüksek Lisans Öğrencisi Ceren CİNPOLAT Prof. Dr. Ayşe Sonay TÜRKMEN
		3	ÇOCUK ACİL HEMŞİRELİĞİNDE KANIT TEMELLİ UYGULAMALAR	Yüksek Lisans Öğrencisi Ceren CİNPOLAT Prof. Dr. Ayşe Sonay TÜRKMEN
		4	ASPIRASYON İŞLEMİNDE PEDIATRİ HEMŞİRESİNİN SORUMLULUKLARI	Yüksek Lisans Öğrencisi Nazmiye TEZ Prof. Dr. Ayşe Sonay TÜRKMEN
		5	HEMŞİRELİK GİRİŞİMLERİNDE AĞRI VE ANKSİYETENİN GİDERİLMESİNDE SANAL GERÇEKLİK GÖZLÜĞÜ	Yüksek Lisans Öğrencisi Nazmiye TEZ Prof. Dr. Ayşe Sonay TÜRKMEN
		6	YENİDOĞANDA SIK KULLANILAN AĞRI ÖLÇEKLERİ	Doç. Dr. Özlem DOĞU Yüksek Lisans Öğrencisi, Kevser DUYAROĞLU
		7	ÜLKEMİZDE AŞILAMA VE AŞI KARŞITLIĞI	Yüksek Lisans Öğrencisi Sinem Küçük Doc. Dr. Hilal Uslu Yuvacı, Prof. Dr. Elvan Şahin
		8	MANAGEMENT OF OBSTETRIC PATIENTS IN DISASTERS AND THE RESPONSIBILITIES OF MIDWIVES	Merve SEKİ Handan ÖZCAN
		9	SEXUAL AND REPRODUCTIVE HEALTH OF WOMAN IN DISASTERS	Merve SEKİ Handan ÖZCAN

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	Doç. Dr. Yalçın Kanbay	1	ÇOCUKLARDA ALT SOLUNUM YOLU HASTALIKLARINDA TEDAVİ VE KORUNMADA HEMŞİRENİN ROLÜ	Ayşe COŞKUN Prof. Dr.,Nejla CANBULAT ŞAHİNER
		2	ÜST SOLUNUM YOLU HASTALIKLARINDA HEMŞİRELİK BAKIMININ ÖNLEYİCİ SAĞLIK HİZMETLERİNDEKİ ROLÜ	Ayşe COŞKUN Prof. Dr.,Nejla CANBULAT ŞAHİNER
		3	EXAMINATION OF 112 EMERGENCY AMBULANCES SERVICE IN SAPANCA IN 2024	SALİH UYAR Prof.Dr. , MURAT UTKUCU
		4	EVIDENCE-BASED NURSING PRACTICES IN INFECTION PREVENTION	Yüksek Lisans Öğrencisi Şeyma Dilara AYDIN Prof. Dr. Feride TAŞKIN YILMAZ
		5	EVIDENCE-BASED PRACTICES IN NURSING: BARRIERS AND FACILITATORS	Yüksek Lisans Öğrencisi Hatice ÇAKMAK Prof. Dr. Feride TAŞKIN YILMAZ
		6	THE JOURNEY OF INTENSİVE CARE, DELİRİUM, AND DEMENTİA	Elif DEMİRAL Assoc. Prof., Özlem DOĞU
		7	Development and Psychometric Evaluation of the Digital Dementia Scale: Adolescent Form	Doç. Dr. Yalçın Kanbay Dr. Öğr. Aydan Akkurt Yalçın Türk Dr. Öğr. Üyesi Elçin Babaoğlu Dr. Aysun Akçam
		8	FROM CULTURAL DISCOURSE TO ATTITUDE TOWARD VIOLENCE: THE EFFECT OF PROVERBS REFERRING TO VIOLENCE ON ATTITUDES TOWARD VIOLENCE AGAINST WOMEN	Dr. Aysun Akçam Doç. Dr. Sedat Bahadır Doç. Dr. Yalçın Kanbay Doç. Dr. Burcu Arkan Prof. Dr. Hatice Karakuş Öztürk Dr. Öğr. Üyesi Elçin Babaoğlu

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	Assoc.Prof. Dr Tuğçe TEZEL	1	SECURITY THREATS AND PROTECTION STRATEGIES IN LARGE LANGUAGE MODELS	SEDAT SAĞINÇ Assoc. Prof. FARUK AYATA Assoc. Prof. TANER UÇKAN
		2	MOBİL UYGULAMALAR: EKONOMİ VE TİCARETTE ÇEŞİTLİ ROLLERİ	FAHRETTİN TÜRERİOĞLU
		3	MODELING THE EFFECT OF 3D PRINTING PARAMETERS ON SURFACE QUALITY USING MACHINE LEARNING AND OPTIMIZATION ALGORITHMS	Assoc.Prof. Dr Tuğçe TEZEL Prof. Dr. Volkan KOVAN
		4	EFFECT OF BUILD PLATFORM TEMPERATURE ON INTER LAYER THERMAL BEHAVIOR IN PLA FDM PROCESS: AN EXPERIMENTAL THERMAL IMAGING STUDY	Assoc.Prof. Dr Tuğçe TEZEL Prof. Dr. Volkan KOVAN
		5	EXISTENCE OF A NEW RING WITH COEFFICIENT	Master's student HABIBE RANA KAŞDAŞ Assist. Prof. Dr. MUSTAFA ÖZKAN
		6	RELATIONSHIP BETWEEN IDEALS AND CYCLIC CODES IN THE RING WITH TWO VARIABLE BINARY COEFFICIENTS	Assist. Prof. Dr. MUSTAFA ÖZKAN Master's student HABIBE RANA KAŞDAŞ
		7	APPLICATION OF SPIDER WASP OPTIMIZATION ALGORITHM TO ENVIRONMENTAL ECONOMIC POWER DISPATCH PROBLEM	OSMAN KARATAŞ Prof. Dr. CELAL YAŞAR Doç. Dr. SERDAR ÖZYÖN
		8	APPLICATION OF CRAYFISH OPTIMIZATION ALGORITHM TO ECONOMIC POWER DISPATCH PROBLEMS WITH PROHIBITED OPERATING ZONES WITH INCREASE AND DECREASE LIMITS	OSMAN KARATAŞ Prof. Dr. CELAL YAŞAR Doç. Dr. SERDAR ÖZYÖN

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 11:00 – 13:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	Arş. Gör., SİNEM MAVİLER	1	EXPERIMENTAL AND NUMERICAL INVESTIGATION OF THE FORMING OF THE FRONT FRAME SHEET OF THE MINI OVEN PRODUCT	Semih METE Prof. Dr. Recep GÜNEŞ
		2	NUMERICAL MODELLING OF BUTT WELDING PROCESS OF ST-37 STEEL PLATES	ŞEREF YILDIRIM Prof.Dr. RECEP GÜNEŞ
		3	INVESTIGATION OF LOW SPEED IMPACT BEHAVIOR OF SANDWICH COMPOSITES FOR AVIATION APPLICATIONS	ALPEREN DABANLI Prof. Dr.RECEP GÜNEŞ
		4	FARKLI ALÜMİNYUM ALAŞIMLARININ DÜŞÜK HIZLI AĞIRLIK DÜŞÜRME DARBE TESTİ SONUCU DAVRANIŞLARININ ANALİZİ	Arş. Gör., SİNEM MAVİLER Dr. Öğr. Üyesi, AGAH AYGAHOĞLU
		5	TECHNICAL ANALYSIS OF EMISSION FILTERING SYSTEM IN ROTARY KILNS IN MAGNESITE SINTER PRODUCTION PROCESS	Emre Yavuz Assoc. Prof. Dr. Oguzhan ERBAS

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	Dr. Jenna Smith	1	COMMUNITIES OF INTEREST: THREE UNIQUE CASE STUDIES IN WIDER UNIVERSITY AND SCHOOL PARTNERSHIPS IN AUSTRALIA	M. Zeegers, D. Barron
		2	TRANSFORMING EDUCATIONAL ENGAGEMENT IN OUTCOME-BASED HIGHER EDUCATION: A MOVE TOWARDS STUDENT-CENTERED APPROACHES	Dr. Elena Petrova
		3	ESSENTIAL ELEMENTS OF CURRICULUM INNOVATION IN LANGUAGE EDUCATOR PREPARATION	Prof. Dr. Marco Giordano
		4	ENHANCING E-LEARNING COURSE QUALITY IN HIGHER EDUCATION THROUGH STUDENT FEEDBACK	Maria Johnson, Liam Chen
		5	CREATING A SELF-EFFICACY ASSESSMENT TOOL FOR HIGH SCHOOL PHYSICAL EDUCATION INSTRUCTORS	Dr. Jenna Smith
		6	INNOVATION IN EDUCATION: FOSTERING CREATIVITY FOR ENGAGEMENT AND UNDERSTANDING IN SCIENCE LEARNING	Amira Zayed
		7	DESIGNING AND ASSESSING A VIRTUAL LEARNING PLATFORM FOR HEARING-IMPAIRED CHILDREN	Aldo Ruiz
		8	DIGITAL STORYTELLING AS A STRATEGY FOR TEACHING READING TO MEDIA-SAVVY STUDENTS	Sarah N. Martinez

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	Assis. Prof. Dr. Priya Mehta	1	THE PROJECT EVALUATION TO DEVELOP THE COMPETENCIES, CAPABILITIES, AND SKILLS IN REPAIRING COMPUTERS OF PEOPLE IN JOMPLUAK LOCAL MUNICIPALITY, BANG KHONTHI DISTRICT, SAMUT SONGKRAM PROVINCE	Wilailuk Meepracha
		2	EXPLORING ERRORS IN PREPOSITION USAGE AMONG FIRST-YEAR ENGLISH STUDENTS AT ALGERIA UNIVERSITY	Dr. Layla Benali
		3	INNOVATIVE EDUCATION SYSTEM FOR ENTREPRENEURSHIP: FUTURE PERSPECTIVES	Ahmed Mansour, Fatima Zohra
		4	FRAMEWORK FOR DEVELOPING, MONITORING, AND EVALUATING CAPSTONE DESIGN PROJECTS IN BACHELOR'S IN MECHANICAL ENGINEERING	Rafiq Ahmed Khan
		5	ANALYSIS OF NATIONAL UNIVERSITY ADMISSION EXAM IN INDIA: ORIGIN, POLICIES, AND STRATEGIES	Assis. Prof. Dr. Priya Mehta
		6	DIGITAL LANGUAGE LEARNING PLATFORM FOR ARABIC AS A SECOND LANGUAGE	Ziad Khoury
		7	IMPACT OF COGNITIVE ABILITIES AND LEARNING STYLES ON ENGINEERING STUDENTS' ACADEMIC SUCCESS	Dr. Neha Verma
		8		

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	Dr. Maria Sanchez,	1	A MULTI-AGENT SYSTEM FOR ENHANCING KNOWLEDGE MANAGEMENT AND E-LEARNING	Natalia Ivanova, Viktor Petrov
		2	PHYSICIAN BRAIN DRAIN: DRIVERS AND IMPACTS IN BANGLADESH	Amina Hossain, Farid Mahmud, Saifur Rahman
		3	TRANSITION FROM REGIONALISM TO COALITION: SHIFTS IN LANGUAGE POLITICS AND LEADERSHIP IN THE TAMIL MOVEMENT	Dr. Arun Natarajan
		4	A FRAMEWORK FOR EFFECTIVE KNOWLEDGE SHARING IN INTERCONNECTED ENTERPRISES	Sahar Makhmalbaf
		5	USER ENGAGEMENT AND SATISFACTION IN INFORMATION SYSTEMS	Hasan Kermani, Laila Abdelrahman
		6	ENVIRONMENTAL IMPACTS OF URBANIZATION ON RIVER HEALTH IN THE KERMEN REGION	Mohammad Rezaei, Zahra Tavakoli, Ali Amini, Reza Ghanbari
		7	A BAYESIAN FRAMEWORK FOR PREDICTING POLITICAL RISKS THROUGH IMPLICIT KNOWLEDGE	Dr. Kaveh Shafiei
		8	ORGANIZATIONAL INNOVATION IN PUBLIC-LISTED REAL ESTATE DEVELOPMENTS	Dr. Maria Sanchez, Ahmed Khalil

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	Dr. Pattama Khaopong	1	ACCESS TO HIGHER EDUCATION IN NIGERIA: THE UNIVERSITY OF CALABAR PRE-DEGREE PROGRAM EXPERIENCE	Eni I. Eni, James Okon, Ashang J. Ashang
		2	MANAGING COOPERATIVE LEARNING IN GRADUATE MATHEMATICS COURSES	Dr. Aria Lee
		3	THE INTERCONNECTION BETWEEN ARM ACUPRESSURE POINTS AND TRADITIONAL MASSAGE THERAPY	Sukanya Pattharaporn
		4	ASSESSMENT RUBRICS IN TECHNICAL EDUCATION	Norafida Mohamad, Zainul Azhar, Shahrul Nizam
		5	KNOWLEDGE ABOUT DRUG USE AND BEHAVIOR TOWARD ANTIMICROBIAL MEDICATIONS	Nirun Phanwong
		6	INTEGRATING PROJECT-BASED LEARNING TO ADVANCE NATIONAL QUALIFICATIONS FRAMEWORK OBJECTIVES	Assis. Prof. Dr. Sithiporn Prasert
		7	DEVELOPING ONLINE MODULES TO ENHANCE THE LEARNING EXPERIENCE OF MASTER'S STUDENTS IN CURRICULUM DESIGN AT SRIPatum University	Dr. Pattama Khaopong
		8	FOSTERING COLLABORATIVE ONLINE LEARNING ENVIRONMENTS FOR FACULTY MEMBERS	Maya Chen, Sara Thompson, Alexei Ivanov

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	Assis. Prof. Dr. Budi Santoso	1	CHALLENGES AND SATISFACTION LEVELS IN USING DIGITAL PAYMENT PLATFORMS	Neha Kulkarni Rohit Deshmukh
		2	EMOTIONAL INTELLIGENCE AND ITS IMPACT ON LEADERSHIP PERFORMANCE: A STUDY AMONG MBA STUDENTS IN SANGLI DISTRICT	Dr. Sneha Patil Rajat More
		3	SOCIO-ECONOMIC INFLUENCES ON DIETARY PATTERNS: A COMPARISON BETWEEN SOUTH ASIA AND G7 COUNTRIES	Ayesha Khan Imran Siddiqui
		4	INNOVATIVE GREEN SUPPLY CHAIN MANAGEMENT THROUGH TECHNOLOGY IN MALAYSIA'S MANUFACTURING SECTOR	Nurul Huda Ahmad Faizal
		5	THE EFFECTIVENESS OF TAX UTILIZATION IN PROMOTING NATIONAL DEVELOPMENT	Dewi Lestari Fajar Nugroho
		6	DIGITAL TAX ADMINISTRATION IN INDONESIA: ANALYSIS OF EFAKTUR AND E-BUPOT IMPLEMENTATION	Rina Sari Assis. Prof. Dr. Budi Santoso
		7	RELATIONSHIP BETWEEN FINANCIAL DEVELOPMENT AND FIRM FINANCING IN THE MENA REGION	Dr. Hassan El-Masri Lec. Layla Haddad
		8	SOCIAL DEVELOPMENT DRIVEN BY ENERGY TRANSITION IN MOROCCO	Youssef Benali Sara El-Fassi

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	Dr. Amina Bello	1	ADVANCING TRANSLATION PRACTICES IN THE ERA OF DIGITAL INTEGRATION	Maria Ivanova Olga Petrenko
		2	INNOVATIVE SUSTAINABILITY APPROACHES IN MODERN CORPORATE MANAGEMENT: A CASE STUDY OF ENVIRONMENTAL, SOCIAL, AND GOVERNANCE (ESG) PRINCIPLES AT NNPC, ABUJA, NIGERIA	Dr. Amina Bello
		3	THE INFLUENCE OF SOCIAL SECURITY, PENSIONS, AND INSURANCE ON ECONOMIC DEVELOPMENT: INSIGHTS FROM NIGERIA	Ibrahim Musa
		4	POLITICAL PARTIES AND THEIR ROLE IN KNOWLEDGE DECOLONIZATION	Anna Kowalska
		5	COMMUNITY ENGAGEMENT IN ELDERLY SOCIAL SERVICE PROVISION: A STUDY FROM ROMANIA	Andrei Popescu Elena Ionescu
		6	EXPLORING LOCAL GOVERNMENT ADMINISTRATION CHALLENGES IN NIGERIA: A THEORETICAL ANALYSIS	Dr. Fatima Abdullahi Dr. Samuel Okoro
		7	SPATIAL BETA CONVERGENCE AMONG NEW EU MEMBER STATES BASED ON SOCIO-ECONOMIC INDICATORS	László Kovács
		8		

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	Dr. Vivek Singh	1	IMPACT OF TECHNOLOGICAL INNOVATION AND FDI ON INCOME DISTRIBUTION IN INDIA: A STUDY ON ECONOMIC DISPARITIES	Rohit Sharma Dr. Anjali Verma
		2	THE INFLUENCE OF ETHICAL LEADERSHIP ON PUBLIC SECTOR GOVERNANCE AND SERVICE DELIVERY	Dr. Arben Krasniqi, Dr. Luljeta Hoxha, Dr. Besnik Dreshaj
		3	ECONOMIC TRANSITION AND POLICY REFORMS IN BANGLADESH: AN ANALYSIS OF THE ERA 1976-1981	Farhana Rahman
		4	TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP AND ORGANIZATIONAL PERFORMANCE IN INDIAN NONPROFIT SECTORS	Dr. Vivek Singh
		5	CONSUMER BEHAVIOR AND ADOPTION MOTIVATIONS FOR OTT PLATFORMS IN INDIA	Dr. Priya Sharma, Ankit Mehta,
		6	SCENARIO-BASED ASSESSMENT OF LAND USE CHANGES AND THEIR IMPACT ON ECOSYSTEM SERVICES IN PUNJAB, PAKISTAN	Zainab Khan, Dr. Imran Qureshi
		7	EVALUATING INDIA'S STRATEGIES AGAINST SINGLE-USE PLASTIC POLLUTION: INNOVATIONS AND POLICY GAPS	Rohit Gupta Dr. Nisha Mukherjee
		8	ASSESSING THE ROLE OF INDUSTRY 4.0 IN ENHANCING SUPPLY CHAIN RESILIENCE: A META-ANALYTICAL STUDY	Nur Aisyah Binti Ahmad,

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 11:30 – 13:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	Assoc. Prof. Dr. Katarzyna Nowak	1	EXPORT TRENDS AND MARKET ACCESS FOR ORGANIC MEDICINAL PLANTS FROM KOSOVO: AN ECONOMIC PERSPECTIVE	Dr. Arta Berisha
		2	STRATEGIC PROCUREMENT PRACTICES TO MITIGATE GLOBAL SUPPLY CHAIN RISKS: A FRAMEWORK FOR MALAYSIAN INDUSTRIES	Farid Hassan, Siti Nurhaliza Mohamad
		3	LEADERSHIP STYLES AND THEIR EFFECTS ON PROJECT OUTCOMES IN MALAYSIAN MANUFACTURING AND LOGISTICS SECTORS	Lim Wei Jie, Hafizah Zainal
		4	FINANCIAL INCLUSION CHALLENGES AND POLICY RESPONSES IN EU COUNTRIES AND CANDIDATE STATES: A 2023 COMPARATIVE STUDY	Assoc. Prof. Dr. Katarzyna Nowak
		5	FISCAL REFORMS AND ECONOMIC RECOVERY IN UTTAR PRADESH: ANALYSIS OF POLICY IMPACTS	Rajesh Singh, Anita Kumari
		6	DIGITAL TRANSFORMATION IN EDUCATION: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES IN INDONESIAN HIGHER LEARNING INSTITUTIONS	Dewi Kartika, Fajar Nugroho, Sari Wulandari

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	Prof.Dr. Oğuz DEMİRYÜREK	1	LIGHT CURVE ANALYSES OF W UMa BINARY STAR SYSTEM KIC12598713	Yüksek Lisans Öğrencisi, ÖMER CERİT Prof. Dr., MUHİTTİN ŞAHAN
		2	AG/Nİ DESTEKLİ BAWO ₄ FOTOKATALİZÖRÜNÜN SENTEZİ, KARAKTERİZASYONU VE FLUMEQUİN GİDERİMİ İLE BAKTERİYEL İNAKTİVASYON UYGULAMALARI	Duygu Özkan, Doç. Dr. Ali İmran Vaizoğullar
		3	CAM-KARBON ELYAF DESTEKLİ KOMPOZİT YAPILARIN FARKLI EKSENLERDEKİ MEKANİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ	Prof.Dr. Oğuz DEMİRYÜREK Ayşegül ŞAHİN
		4	DETERMINATION OF OVERLAP CONCENTRATION OF AQUEOUS SOLUTION OF POLYETHYLENE GLYCOL (PEG) POLYMER	Zehra ÇELİK Doç. Dr. Özgür MASALCI
		5	Bir Öğrencinin Haftalık Yemek Masraflarının Tam Sayılı Programlama ile Optimize Edilmesi Örneği	Lisans Üstü Öğrenci Fatma Nur KUTBAY Dr. Öğretim Üyesi Tuğrul BAYRAKTAR

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	Doç. Dr. Ümit AYATA	1	Application of Different Surface Protectors on Gombé (Didelotia africana) Wood	Doç. Dr. Göksel ULAY Prof. Dr. Hüseyin PEKER Doç. Dr. Ümit AYATA
		2	A Study on the Use of Dye Extracted from Boiled Beetroot for Color Modification of Aniégéré, Jatobá, and Kosipo Wood	Doç. Dr. Göksel ULAY Prof. Dr. Hüseyin PEKER Doç. Dr. Ümit AYATA
		3	Evaluation of the treatment of marble industry wastewater with electrocoagulation process	Doç. Dr. Muhammed Kamil ÖDEN
		4	KARABÜK İL YOLU AĞI İÇİN ÖNCELİKLİ YOL BAKIM VE ONARIM PLANLAMASINDA TAM SAYILI PROGRAMLAMA TABANLI BİR ÜSTYAPI YÖNETİM YAKLAŞIMI	Yüksek Lisans Öğrencisi, Sema YAKUT Dr. Öğretim Üyesi, ÖZLEM BATTAL ŞAL Dr. Öğretim Üyesi, TUĞRUL BAYRAKTAR

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	Doç. Dr. Burcu ÇETİN	1	Investigation of the Effect of Trametes Versicolor Laccase on Cell Cycle Regulators in Colorectal Cancer Cells	Zeynep Karaköse Elif Kale Bakır Assoc Prof. Asuman Deveci Özkan Assoc Prof. Yonca Yüzügüllü Karakuş
		2	BİYOMÜHENDİSLİK YÖNTEMLERİ İLE IN VITRO BİTKİSEL İLAÇ HAM MADDE ÜRETİMİ	Doç. Dr. Burcu ÇETİN
		3	NAFTALEN ASETİK ASİT (NAA) VE BENZİL AMİNO PÜRİN (BAP) UYGULAMALARININ IN VITRO YETİŞTİRİLEN Achillea millefolium L. SEKONDER METABOLİTLERİNE ETKİLERİ	Doç. Dr. Burcu ÇETİN Prof. Dr. Azmi YERLİKAYA Dr. Öğr. Üyesi Ali Adem BAHAR Dr. Öğr. Üyesi Zeynep BAYAT SARIOĞLU Dr. Öğr. Üyesi Emrah OKUR Uzman Biyolog Rayane MAHİOUS Uzman Biyolog Ezgi Nur KARAHAN
		4	MECHANISMS OF ACTION OF ANTIMICROBIAL PLANTS	Assist. Prof., LEYLA KAYA MUHAMMED FURKAN EREN Assoc. Prof., TUBA UNVER
		5	EXPLAINABLE ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN FORENSIC DENTISTRY: IMPORTANCE AND APPLICATIONS	Bilge GEÇİOĞLU Prof. Dr. Yaşar BİLGE
		6	IMPORTANCE OF CORROSION IN FORENSIC MEDICINE AND CURRENT APPROACHES IN EVIDENCE ANALYSIS	Bilge GEÇİOĞLU Prof. Dr. Yaşar BİLGE
		7	VİTAMİN VE İLAÇ ETKİLEŞİMLERİ	Diyetisyen,Zülal TORUN

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	Araştırma Görevlisi Dr., Irmak Aksoy	1	THE RELATIONSHIPS BETWEEN GREEN PASSION AND GREEN BEHAVIOR IN THE SELF-DETERMINATION THEORY FRAMEWORK	Araştırma Görevlisi Dr., Irmak Aksoy
		2	SATIŞ ELEMANLARININ DUYGUSAL ZEKASI İLE PERFORMANS ODAKLILIK VE İŞ PERFORMANSI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ	Yüksek Lisans Öğrencisi. MERYEM ELÇİ Prof.Dr. AYDIN KAYABAŞI
		3	KRİZ ANLARINDA KURUMSAL SESSİZLİK: SESSİZ KALMAK BİR STRATEJİ MİDİR?	Yüksek Lisans Öğrencisi, Fuad ZAMANOV
		4	THE 21st CENTURY EMPLOYEE PARADOX: ORGANIZATIONAL ALIENATION	SEDA ÇOPUR
		5	PANDEMİDE ÇEVİRİMİÇİ KOMPULSİF SATIN ALMANIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERE GÖRE İNCELENMESİ	Araş. Gör. Dr. Zeynep Akyüz Prof. Dr. Yeliz Kındap Tepe
		6	İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ'NDEKİ AKADEMİK PERSONELİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNE GÖRE İÇ MÜŞTERİ MEMNUNİYETİ	Bilim Uzm. Kübra ARSLAN Prof. Dr. Kahraman ÇATI
		7	İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ AKADEMİSYENLERİNİN AKADEMİK UNVANLARINA VE ALANLARINA GÖRE KURUMSAL GİRİŞİMCİLİK ALGISI	Bilim Uzm. Kübra ARSLAN Prof. Dr. Kahraman ÇATI
		8		

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	Doç. Dr. Yahya DOĞAR	1	Investigation Of The Relationship Between Somatic Symptoms, Marriage Satisfaction And Culturation In Immigrant Individuals	Uzm.Psk, Mehmet Buğra YERLİKAYA Yrd.Doç.Dr., Bingül SUBAŞI Uzm.Psk, Ceren TANER GEZDİGELDİ
		2	ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMALARI VE BAĞLANMA STİLLERİNİN UYUMSUZ HAYAL KURMA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	PSK., EDA ARAT DR. ÖĞR. ÜYESİ, NECMETTİN AKSOY
		3	FRIENDSHIP CONCEPT ACCORDING TO ADOLESCENTS	Doç. Dr. Erkan EFİLTİ Nuriza KERİMBAEVA
		4	INVESTIGATION OF VIOLENCE INCIDENTS BROADCASTED ON SOCIAL MEDIA IN TURKEY	Doç. Dr. Erkan EFİLTİ Nilüfer BOZ
		5	The Effect of Participation in Physical Activity on Middle School Students' Motivation	Dilara HAMARAT Doç. Dr. Yahya DOĞAR Doç. Dr. Özgür EKEN Arş. Gör. Dr. Mehmet AKARSU
		6	An Examination of Middle School Students' Satisfaction Levels in Physical Education and Sports Classes	Dilara HAMARAT Doç. Dr. Yahya DOĞAR Doç. Dr. Özgür EKEN Arş. Gör. Dr. Mehmet AKARSU
		7	ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE EBEVEYNLEŞMENİN DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ	HİLAL HALİL ARDA ÜNSAL Prof. Dr. Yeliz Kındap Tepe

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	Dr. Gültekin Gürçay	1	The Value Of Dialectics İn Logic	Doç. Dr. Halil İMAMOĞLUĞİL
		2	SEXTUS EMPİRİCUSTEKİ ON ARGÜMANIN DESCARTES ŞÜPHECİLİĞİNDEKİ KULLANIMI	Ali Karimli,
		3	URBAN CITIZENSHIP AND IDENTITY: SOCIOLOGICAL PROJECTIONS OF SPACE, RECOGNITION AND BELONGING	Dr. Mehtap Nur BİTMEZ
		4	Proje Kimlik Bağlamında Türkiye’de Influencerlık: Dijital Öznellik ve Yeni Toplumsal Temsiller	Doç. Dr., Günce DEMİR Yüksek Lisans Öğrencisi, Aleyna TAYDAŞ
		5	Ekolojik Kayıp ve Toplumsal Bellek: Kuraklıkta Çevresel Yas Söyleminin İzleri	Doç. Dr., Günce DEMİR Yüksek Lisans Öğrencisi, Aleyna TAYDAŞ

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 15:00 – 17:00 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	Prof. Dr. Mehmet ALPTEKİN	1	ECONOMIC ADAPTISEMENT OF SYRIAN TRADESMEN LIVING IN ELAZIG	Assoc. Prof. Dr Yeliz POLAT Graduate Student Recep BOSTANCI
		2	ÖRGÜTSEL BAĞLILIK: WOSVIEWER ANALİZİ	ASLI GÜL PEHLİVAN Doç. Dr. MUSTAFA NAL
		3	VAKIFLARIN KURULMASI VE SONA ERMESİ	Dr., Coşkun ÇALDAĞ
		4	TÜZEL KİŞİLERİNİN HAK EHLİYETİNİN SINIRLANMASI HAKKINDA BAZI HUSUSLAR	Dr., Coşkun ÇALDAĞ
		5	MOUNTAIN GAZELLES AND THE LEGEND OF FATHER GAZELLES IN HATAY-KIRIKHAN FOLK CULTURE	Prof. Dr. Mehmet ALPTEKİN Yüksek Lisan Öğrencisi Mehmet Hanifi DİNLER
		6	TOBACCO IN MALATYA-DOĞANŞEHİR FOLK CULTURE	Prof. Dr. Mehmet ALPTEKİN Yüksek Lisan Öğrencisi Zeynep TAŞ
		7	Kent Turizm Potansiyelinin Mekânsal Dinamikleri: Bilecik Örneği	Yüksek Lisans Öğrencisi Aslı Serpen Prof. Dr. Taner Kılıç Prof. Dr. Mustafa Erkan Fidan
		8	A RESEARCH ON DETERMINING THE RECREATIONAL TENDENCIES AND DEMANDS OF THE PUBLIC: THE CASE OF DÜZCE CITY	Yüksek Lisan Öğrencisi Şule Nur ÇAPAKLI Doç.Dr. Serir UZUN
		9	Natural Disaster Risk Analysis of Yenişehir District (Bursa)	Yüksek Lisans Öğrencisi MİKAİL AKTÜRK Doç. Dr. LEVENT UNCU

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 1	Assoc. Prof. Emily Nguyen,	1	A CRITICAL ANALYSIS OF CHITOSAN UTILIZATION AS A NATURAL ANTIMICROBIAL	F. Nejati Hafdani, N. Sadeghinia
		2	INVESTIGATING THE COGNITIVE-ENHANCING POTENTIAL OF BACOPA MONNIERI EXTRACT IN NEUROGENESIS	Dr. Ananya Patel
		3	FORMULATION AND EVALUATION OF PROBIOTIC VAGINAL SUPPOSITORIES INCORPORATING LACTOBACILLUS STRAINS	Dr. Lina García, Dr. Pablo Hernández
		4	ISOLATION OF STIGMASTEROL GLYCOSIDE FROM THE ROOTS OF CURCUMA LONGA	Prof. Dr. Sarah Collins, Dr. Michael Collins
		5	UTILIZING MACHINE LEARNING TECHNIQUES IN PHARMACEUTICAL COMPOUND DISCOVERY	Dr. Emma Novak, Dr. Jonathan Blume
		6	PHARMACOKINETIC MODELING OF THEOPHYLLINE MICROCAPSULES USING A DECONVOLUTION APPROACH	Assoc. Prof. Emily Nguyen, Dr. Farah Ibrahim
		7	ASSESSING THE ANTIBACTERIAL ACTIVITY OF METHANOL EXTRACTS FROM INDONESIAN HERBS AGAINST E. COLI	Dr. Siti Aisyah, Dr. Rizky Ardiansyah

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 2	Prof. Dr. Amanda Griffin,	1	DEDUCING THE DYNAMICS OF "CONCEALED" NEURONS FROM ELECTROPHYSIOLOGICAL RECORDINGS	Valeri A. Makarov, Nazareth P. Castellanos
		2	CLASSIFYING GENOMIC STRUCTURES AND REARRANGEMENT IN COMPUTATIONAL BIOLOGY: A UNIFIED APPROACH	Dr. Eliza Gorton, Samir Patel, Thomas Wright
		3	UNVEILING DISTANT PROTEIN EVOLUTIONARY LINKS USING SEQUENCE ALIGNMENT TECHNIQUES	Prof. Dr. Amanda Griffin, Dr. Thomas Allard
		4	PARENTAL COEFFICIENTS IN AGRICULTURAL HYBRIDIZATION ANALYSIS	Rajesh Sharma, Poonam Kapoor, Harinder Singh Dhillon
		5	A PARSIMONY-BASED MODEL FOR PHYLOGENETIC TREE RECONSTRUCTION IN INSECT EVOLUTION	Dr. Ananya Krishnan,
		6	PRELIMINARY ASSESSMENT OF SINGLE-GENE DISRUPTIONS ON GENETIC NETWORK INFERENCE	Carl Peterson, Dr. Sabine Muller
		7	EVALUATING FEATURE SELECTION TECHNIQUES FOR CLASSIFYING DIFFUSE LARGE B-CELL LYMPHOMA	Helena Sanchez, Pedro Carvalho
		8	IMPACT OF GUANIDINE HYDROCHLORIDE ON PHASE SEPARATION IN PEG-SALT AQUEOUS TWO-PHASE SYSTEMS	Nitin Deshpande
		9		

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 3	Prof. Dr. Marta Kowalczyk	1	ANALYSIS OF CLUSTER MECHANISM OF ANTI-GREENHOUSE EFFECT USING COMPUTER TECHNOLOGY	A. Galashev
		2	APPLICATION OF ADVANCED NANOFILTERS FOR SUSTAINABLE WATER SUPPLY IN THE CASPIAN SEA BASIN	Olga Petrova, Dmitry Ivanov, Maria Sorokina
		3	CRITICAL ANALYSIS OF EIA REPORTS EFFECTIVENESS: A CASE STUDY FROM INDIA	Dr. Aakash Sharma, Assis. Prof. Dr. Neha Rao
		4	ASSESSMENT OF GROUNDWATER QUALITY AND POLLUTION IDENTIFICATION IN THE KARUN RIVER WATERSHED, IRAN	Hassan Rahimi, Fatemeh Jalali
		5	EVALUATION OF AIR POLLUTION MITIGATION STRATEGIES	Prof. Dr. Marta Kowalczyk
		6	DEVELOPMENT OF A COST-EFFECTIVE HYDROGEN PRODUCTION SYSTEM USING BIOMASS RESOURCES IN SOUTH KOREA	Yuki Matsumoto, Takeshi Ogawa, Ryoichi Nakamura
		7	EFFECT OF MICROBIAL ACTIVATORS ON THE DECOMPOSITION OF INDUSTRIAL WASTE COMPOST	Dr. Niran Phasuk, Dr. Araya Chaiwat

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 4	Dr. Salma Al-Qahtani,	1	PALLADIUM-CATALYZED DECHLORINATION FOR WATER REMEDIATION: CATALYST INACTIVATION AND RENEWAL	Dalia Angeles-Wedler, Katrin Mackenzie, Frank-Dieter Kopinke
		2	OPTICAL PROPERTIES OF PURE AND DOPED ZINC OXIDE: FROM NANOCOATINGS TO BULK CRYSTALS	Yasmina El Gharbi, Nadia Laaroussi, Hamid Belkacem, Karim Fekir
		3	METHANE AND VOLATILE ORGANIC EMISSIONS FROM OIL REFINERIES IN SAUDI ARABIA	Dr. Salma Al-Qahtani, M. Abdur Rahman, F. Javed
		4	ADSORPTION KINETICS AND THERMODYNAMIC STUDIES OF LEAD (II) IONS USING COCONUT SHELL ACTIVATED CARBON	Tanvi Desai, Rajeev Chatterjee, S. Balakrishnan
		5	KINETIC ANALYSIS OF SILVER NANOPARTICLE INCORPORATION INTO ORGANIC MATRICES	Mehrdad Shirazi, Laila Farhad
		6	INVESTIGATION OF THE ELECTRICAL CHARACTERISTICS OF AU/POLYANILINE/AG SCHOTTKY DIODE VIA I-V MEASUREMENTS	Bilal Haider, Assis. Prof. Dr. Ahmed Farooq
		7	SEPARATION OF WATER-SOLUBLE VITAMINS USING HPTLC PLATES IMPREGNATED WITH OXALIC ACID	Dr. Jamal Al-Hassani, PhD. Reza Mansouri, Afsaneh Shirin

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 5	Dr. Ivan Dimitrov	1	NUTRITIONAL AND THERAPEUTIC EFFECTS OF ROSEMARY	Lina Hassan Omar Al-Farsi Fatima Al-Mansouri
		2	INVESTIGATION OF GESTATIONAL DIABETES IMPACT ON MATERNAL HEALTH IN BATNA	Nour El Houda Samir Bensalem
		3	ASSESSMENT OF ANTHROPOGENIC ENVIRONMENTAL CHANGES AND SOCIOECONOMIC CHALLENGES IN HAITI POST-COLUMBUS ERA	Dr. Ivan Dimitrov Maria Petrova
		4	INFLUENCE OF SPORTS CLUB ADMINISTRATION ON NATIONAL POLICY DEVELOPMENT	Assoc. Prof. DR. Zahra Mohammadi Reza Karimi
		5	SOCIOECONOMIC AND HEALTH OUTCOMES OF YOUTH PARTICIPATION IN THE “ACTIVE LIFE” PROGRAM IN POLAND	Anna Kowalska Dr. Tomasz Nowak
		6	GUT MICROBIOTA AND METABOLITE PROFILES IN RHEUMATOID ARTHRITIS: PATHWAYS AND THERAPEUTIC PROSPECTS	Ionel Popescu Mihai Ionescu
		7	MEDIATING EFFECTS OF ACADEMIC ENGAGEMENT ON STUDENT-TEACHER RELATIONSHIPS AND POSITIVE DEVELOPMENT IN SOCIAL SCIENCES	Samuel Mekonnen Dr. Abebe Tadesse
		8	IMPACT OF THE COVID-19 CRISIS ON ELDERLY VULNERABILITY AND SOCIAL SUPPORT SYSTEMS IN ROMANIA	Cristina Marinescu Ioan Dumitrescu
		9		

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 6	Dr. Zahra Eghbal Mehran	1	ENDOMETRIAL CARCINOMA DIAGNOSIS USING TRANSVAGINAL DOPPLER IN ALBANIA	Evis Binaj Astrit Bimbashi Artan Simaku
		2	PREVALENCE AND DETERMINANTS OF OVERWEIGHT AND OBESITY AMONG STUDENTS AT BAUCHI STATE UNIVERSITY, NIGERIA	Ebrah A.A. Abubakar B.M. Amuna O.T. Simon V.O.
		3	PUERPERAL DEPRESSION: A CRITICAL MENTAL HEALTH ISSUE IN NEW MOTHERS IN ALBANIA	Andja Lala Eliona Sula Behije Golloberda Brikena Gjata Argenta Kuburi
		4	MICROBIAL MODULATION THERAPY FOR CANCER PATIENTS: A SYSTEMATIC REVIEW FROM PAKISTAN	Assoc. Prof. Dr. Mehwash Kashif Anusha Ahmed Asma Bint-e-Adil
		5	INVESTIGATING THE MENTAL AND PHYSICAL CHALLENGES OF NURSES IN THE WORKPLACE IN IRAN	Dr. Zahra Eghbal Mehran Dr. Parastoo Eghbal Mehran
		6	ASSESSMENT OF KNOWLEDGE, ATTITUDE, AND PRACTICE OF MATERNAL IMMUNIZATION AMONG MOTHERS IN PRIMARY HEALTH CARE CENTRES IN LAGOS STATE, NIGERIA	Adekola Sadiq Adetunji Adekola Saheed Ayodeji Dhikroh Oriyomi Adekola
		7	DNA DATA STORAGE: THE FUTURE OF DIGITAL ARCHIVES IN INDIA	Dr. Saloni Sharma Suhani Sharma

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 7	Assoc. Prof. DR. Maria Petrova	1	NUTRITIONAL AND THERAPEUTIC POTENTIAL OF ROSEMARY	Lina Al-Farsi Huda Al-Mansoori Omar Al-Habsi Sultan Al-Rashidi Fatima Al-Balushi
		2	IMPACT OF GESTATIONAL DIABETES ON MATERNAL AND NEONATAL OUTCOMES: A STUDY AT BATNA MATERNITY WARD	Dr. Nadia Boukhalfa Yacine Cherif
		3	ASSESSMENT OF ANTHROPOGENIC ENVIRONMENTAL CHANGES AND PERSISTENT POVERTY IN HAITI: A HISTORICAL PERSPECTIVE	Ivan Dimitrov Assoc. Prof. DR. Maria Petrova
		4	INFLUENCE OF SPORTS CLUB ADMINISTRATION ON NATIONAL HEALTH POLICIES IN IRAN	Sara Mohammadi Ali Rezaei
		5	SOCIOECONOMIC AND PSYCHOLOGICAL EFFECTS OF THE "ACTIVE KIDS" PROGRAM ON POLISH YOUTH	Anna Kowalska Marek Nowak
		6	GUT MICROBIOTA AND METABOLIC PATHWAYS IN RHEUMATOID ARTHRITIS: INSIGHTS AND THERAPEUTIC APPROACHES	Daniela Popescu Cristian Ionescu
		7	ACADEMIC ENGAGEMENT AS A MEDIATOR BETWEEN TEACHER-STUDENT RELATIONSHIPS AND POSITIVE DEVELOPMENT IN ETHIOPIAN HIGHER EDUCATION	Dr. Mulugeta Bekele Hirut Alemu
		8	EFFECTS OF COVID-19 ON ELDERLY SOCIAL VULNERABILITY AND CARE NEEDS IN ROMANIA	Elena Marinescu Bogdan Radu
		9		

ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HUMANITY AND SOCIAL SCIENCES ASERC 2nd INTERNATIONAL CONFERENCE ON HEALTH, ENGINEERING, ARCHITECTURE AND MATHEMATICS June 6 - 8, 2025 ISTANBUL Meeting ID: 885 7151 8350 Passcode: 202224 7 Haziran / June 7, 2025 / 15:30 – 17:30 Time zone in Turkey (GMT+3)				
Salon	Moderator		Bildiri No ve Başlığı / Paper ID and Title	Authors
HALL / SALON 8	Ioana IONESCU	1	MEDIEVAL MEDICAL PRACTICES IN DACIA: A HISTORICAL OVERVIEW	Elena POPESCU Ioana IONESCU
		2	THE EVOLUTION OF ROMANIAN MEDICINE DURING THE MIDDLE AGES	Ioana IONESCU Dr. Elena POPESCU
		3	RETHINKING RESISTANCE IN DARWISH'S 'HE EMBRACES HIS MURDERER': A POSTCOLONIAL PERSPECTIVE	Anjali KUMAR Rajesh SINGH
		4	CHILDHOOD TRAUMA AND RESILIENCE IN SUSAN ABULHAWA'S MORNINGS IN JENIN	Anjali KUMAR Rajesh SINGH
		5	THERMAL COMFORT IN OFFICE BUILDINGS INSPIRED BY TERMITE ARCHITECTURE IN NIGERIA'S TEMPERATE DRY CLIMATE	Chinedu OKAFOR Assoc. Prof. Dr. Abdulrahman ABDULLAHI
		6	PRINCIPLES OF AESTHETIC DESIGN IN TEACHING MAP READING IN GEOGRAPHY	Nadjette BENAÏSSA Hadjer BELKACEMI
		7	ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND CULTURAL HERITAGE: CHALLENGES AND INNOVATIONS IN PRESERVATION	Dr. Tunde ADEKOYA PHD student Oluwaseun OLALEKAN

Contents

ÖĞRETMEN YETİŞTİRMEDE ÖĞRETMENLİK UYGULAMALARININ YERİ VE ÖNEMİ: TÜRKİYE'DE 2021–2025 YILLARI ARASINDA YAPILMIŞ ÇALIŞMALARIN SİSTEMATİK İNCELEMESİ.....	1
Üniversite Öğrencilerinin Manevi Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi	4
The Role of 21st-Century Skills in Supporting Refugee Students	20
EDUCATION AS THE FOUNDATION OF SOCIAL DEVELOPMENT	33
STEAM YAKLAŞIMININ ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ FARKINDALIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİ İNCELENMESİ	39
THE STRUCTURE OF NOUN PHRASES	53
ALAEDDİN ÖZDENÖREN'İN BATI VE BATILILAŞMA KAVRAMLARINA YAKLAŞIMI	65
CAHİT ZARİFOĞLU'NUN ESERLERİNDE ÖTEKİ VE BİZ KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ	73
HAYDA ERGÜLEN'İN “BALKON” ŞİİRİNDE KARŞIT YÖNLERE AÇILAN BALKON İMGESİ	87
CEVRÎ ÇELEBİ'NİN DAHA ÖNCE YAYIMLANMAMIŞ “CÖNK” REDİFLİ ŞİİRİ	94
MERT ARIK'IN “AYVAYI YEDİK MÜZESİ” ADLI ÇOCUK KİTABININ ÇOCUK EDEBİYATI İLKELERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ	103
TAŞELİ YÖRESİ'NDE KADINLA İLGİLİ SÖZ VARLIĞI UNSURLARI	121
İSA ELİRİ'NİN ESERLERİNDE DENİZ, ÇAPA VE GEMİ SEMBOLLERİ VE BİÇİMSEL TAVIRLAR	134
GÉRARD RANCİNAN VE LLUÍS BARBA'NIN ESERLERİNDE İMGE KULLANIM BİÇİMLERİ	141
CUMHURİYET DÖNEMİ İZMİR YAPILARINDA MİMARİ DIŞ CEPHE BEZEMELERİNİN İNCELENMESİ	150
DR. MEHMET SUPHİ EZGİ'NİN TÜRK MÜZİĞİ USÛLLERİNE YAKLAŞIMI.....	160
ERGENEKON DESTANI'NIN MERSİN-SİLİFKE VARYANTI	161
BAMSI BEYREK DESTANI'NIN KİLİS'TEN DERLENMİŞ BİR VARYANTI: BEY BEYREK İLE AKKAVAK KIZI	169
THE RELATIONSHIPS BETWEEN GREEN PASSION AND GREEN BEHAVIOR IN THE SELF-DETERMINATION THEORY FRAMEWORK	182
SATIŞ ELEMANLARININ DUYGUSAL ZEKASI İLE PERFORMANS ODAKLILIK VE İŞ PERFORMANSI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ	183
KRİZ ANLARINDA KURUMSAL SESSİZLİK: SESSİZ KALMAK BİR STRATEJİ MİDİR?	199
21. YÜZYIL ÇALIŞANLARININ PARADOKSU: ÖRGÜTSEL YABANCILAŞMA	209
PANDEMİDE ÇEVİRİMİÇİ KOMPULSİF SATIN ALMANIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERE GÖRE İNCELENMESİ	217
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ'NDEKİ AKADEMİK PERSONELİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNE GÖRE MEMNUNİYETİ	226
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ AKADEMİSYENLERİNİN AKADEMİK UNVANLARINA VE ALANLARINA GÖRE KURUMSAL GİRİŞİMCİLİK ALGISI	235
GÖÇ YAŞAMIŞ BİREYLERDE SOMATİK BELİRTİLER İLE EVLİLİK DOYUMU ve KÜLTÜRLENME ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ.....	244

ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMALARI VE BAĞLANMA STİLLERİNİN UYUMSUZ HAYAL KURMA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	246
ERGENLERE GÖRE ARKADAŞLIK KAVRAMI ALGISININ ARAŞTIRILMASI	248
TÜRKİYE’DE SOSYAL MEDYADA YAYINLANAN ŞİDDET OLAYLARININ ARAŞTIRILMASI.....	264
FİZİKSEL AKTİVİTEYE KATILIMIN ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN MOTİVASYONLARINA ETKİSİ	280
ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR DERSİ MEMNUNİYET DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ	290
ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE EBEVEYNLEŞMENİN DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ	301
SEXTUS EMİRİCİSTEKİ ON ARGÜMANIN DESCARTES ŞÜPHECİLİĞİNDEKİ KULLANIMI.....	312
KENT VATANDAŞLIĞI VE KİMLİK: MEKÂN, TANINMA VE AİDİYETİN SOSYOLOJİK İZDÜŞÜMLERİ	322
EKOLOJİK KAYIP VE TOPLUMSAL BELLEK: KURAKLIKTAKİ ÇEVRESEL YAS SÖYLEMİNİN İZLERİ	324
PROJE KİMLİK BAĞLAMINDA TÜRKİYE’DE INFLUENCERLİK: DİJİTAL ÖZNELLİK VE YENİ TOPLUMSAL TEMSİLLER	334
ELAZIĞ’DA YAŞAYAN SURİYELİ ESANAFIN EKONOMİK UYUMU	340
ÖRGÜTSEL BAĞLILIK: WOSVIEWER ANALİZİ.....	344
VAKIFLARIN KURULMASI VE SONA ERMESİ.....	354
TÜZEL KİŞİLERİNİN HAK EHLİYETİNİN SINIRLANMASI HAKKINDA BAZI HUSUSLAR	361
HATAY-KIRIKHAN HALK KÜLTÜRÜNDE DAĞ CEYLANLARI VE CEYLAN BABA EFSANESİ	369
MALATYA-DOĞANŞEHİR HALK KÜLTÜRÜNDE TÜTÜN.....	382
KENT TURİZM POTANSİYELİNİN MEKÂNSAL DİNAMİKLERİ: BİLECİK ÖRNEĞİ	394
HALKIN REKREASYONEL EĞİLİM VE TALEPLERİNİN BELİRLENMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: DÜZCE KENTİ ÖRNEĞİ.....	404
YENİŞEHİR İLÇESİ’NİN (BURSA) DOĞAL AFET RİSK ANALİZİ.....	419
COMMUNITIES OF INTEREST: THREE UNIQUE CASE STUDIES IN WIDER UNIVERSITY AND SCHOOL PARTNERSHIPS IN AUSTRALIA	434
TRANSFORMING EDUCATIONAL ENGAGEMENT IN OUTCOME-BASED HIGHER EDUCATION: A MOVE TOWARDS STUDENT-CENTERED APPROACHES	435
ESSENTIAL ELEMENTS OF CURRICULUM INNOVATION IN LANGUAGE EDUCATOR PREPARATION	436
ENHANCING E-LEARNING COURSE QUALITY IN HIGHER EDUCATION THROUGH STUDENT FEEDBACK.....	437
CREATING A SELF-EFFICACY ASSESSMENT TOOL FOR HIGH SCHOOL PHYSICAL EDUCATION INSTRUCTORS.....	438
INNOVATION IN EDUCATION: FOSTERING CREATIVITY FOR ENGAGEMENT AND UNDERSTANDING IN SCIENCE LEARNING	439
DESIGNING AND ASSESSING A VIRTUAL LEARNING PLATFORM FOR HEARING-IMPAIRED CHILDREN..	440
DIGITAL STORYTELLING AS A STRATEGY FOR TEACHING READING TO MEDIA-SAVVY STUDENTS	441
A MULTI-AGENT SYSTEM FOR ENHANCING KNOWLEDGE MANAGEMENT AND E-LEARNING	449
PHYSICIAN BRAIN DRAIN: DRIVERS AND IMPACTS IN BANGLADESH.....	450

TRANSITION FROM REGIONALISM TO COALITION: SHIFTS IN LANGUAGE POLITICS AND LEADERSHIP IN THE TAMIL MOVEMENT	451
A FRAMEWORK FOR EFFECTIVE KNOWLEDGE SHARING IN INTERCONNECTED ENTERPRISES	452
USER ENGAGEMENT AND SATISFACTION IN INFORMATION SYSTEMS.....	453
ENVIRONMENTAL IMPACTS OF URBANIZATION ON RIVER HEALTH IN THE KERMAN REGION	454
A BAYESIAN FRAMEWORK FOR PREDICTING POLITICAL RISKS THROUGH IMPLICIT KNOWLEDGE.....	455
ORGANIZATIONAL INNOVATION IN PUBLIC-LISTED REAL ESTATE DEVELOPMENTS.....	456
ACCESS TO HIGHER EDUCATION IN NIGERIA: THE UNIVERSITY OF CALABAR PRE-DEGREE PROGRAM EXPERIENCE	457
MANAGING COOPERATIVE LEARNING IN GRADUATE MATHEMATICS COURSES	458
THE INTERCONNECTION BETWEEN ARM ACUPRESSURE POINTS AND TRADITIONAL MASSAGE THERAPY	459
ASSESSMENT RUBRICS IN TECHNICAL EDUCATION.....	460
KNOWLEDGE ABOUT DRUG USE AND BEHAVIOR TOWARD ANTIMICROBIAL MEDICATIONS	461
DEVELOPING ONLINE MODULES TO ENHANCE THE LEARNING EXPERIENCE OF MASTER'S STUDENTS IN CURRICULUM DESIGN AT SRIPatum University	462
FOSTERING COLLABORATIVE ONLINE LEARNING ENVIRONMENTS FOR FACULTY MEMBERS	463
CHALLENGES AND SATISFACTION LEVELS IN USING DIGITAL PAYMENT PLATFORMS	464
EMOTIONAL INTELLIGENCE AND ITS IMPACT ON LEADERSHIP PERFORMANCE: A STUDY AMONG MBA STUDENTS IN SANGLI DISTRICT.....	465
SOCIO-ECONOMIC INFLUENCES ON DIETARY PATTERNS: A COMPARISON BETWEEN SOUTH ASIA AND G7 COUNTRIES	466
INNOVATIVE GREEN SUPPLY CHAIN MANAGEMENT THROUGH TECHNOLOGY IN MALAYSIA'S MANUFACTURING SECTOR	467
THE EFFECTIVENESS OF TAX UTILIZATION IN PROMOTING NATIONAL DEVELOPMENT	468
DIGITAL TAX ADMINISTRATION IN INDONESIA: ANALYSIS OF EFAKTUR AND E-BUPOT IMPLEMENTATION	469
RELATIONSHIP BETWEEN FINANCIAL DEVELOPMENT AND FIRM FINANCING IN THE MENA REGION .	470
SOCIAL DEVELOPMENT DRIVEN BY ENERGY TRANSITION IN MOROCCO	471
EXPORT TRENDS AND MARKET ACCESS FOR ORGANIC MEDICINAL PLANTS FROM KOSOVO: AN ECONOMIC PERSPECTIVE.....	487
STRATEGIC PROCUREMENT PRACTICES TO MITIGATE GLOBAL SUPPLY CHAIN RISKS: A FRAMEWORK FOR MALAYSIAN INDUSTRIES.....	488
LEADERSHIP STYLES AND THEIR EFFECTS ON PROJECT OUTCOMES IN MALAYSIAN MANUFACTURING AND LOGISTICS SECTORS	489
FINANCIAL INCLUSION CHALLENGES AND POLICY RESPONSES IN EU COUNTRIES AND CANDIDATE STATES: A 2023 COMPARATIVE STUDY	490
FISCAL REFORMS AND ECONOMIC RECOVERY IN UTTAR PRADESH: ANALYSIS OF POLICY IMPACTS....	491

DIGITAL TRANSFORMATION IN EDUCATION: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES IN INDONESIAN HIGHER LEARNING INSTITUTIONS.....	492

ÖĞRETMEN YETİŞTİRMEDE ÖĞRETMENLİK UYGULAMALARININ YERİ VE ÖNEMİ: TÜRKİYE'DE 2021–2025 YILLARI ARASINDA YAPILMIŞ ÇALIŞMALARIN SİSTEMATİK İNCELEMESİ

MERVE ŞAHİN ¹, Prof.Dr., MEHMET TAŞPINAR ²

¹ Üniversitesi GAZİ, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, mervesahin18@hotmail.com, - 0009-0007-5320-6749

² Üniversitesi GAZİ, Eğitim Fakültesi, mehmettaspinar@hotmail.com- 0000-0003-3152-0300

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de 2021-2025 yılları arasında öğretmenlik uygulamasına dair yapılmış çalışmaları sistematik olarak incelemektir. Araştırma kapsamında incelenen tez ve makalelerde öğretmenlik uygulamasının uygulama süresi, uygulamada görevli olan yöneticilerin ve danışmanların rolleri, uygulamanın verimliliği ve öneriler incelenmiştir. Okullarda gerçekleştirilen öğretmenlik uygulamalarına yönelik yapılan çalışmaların çoğu sürecin uygulama öğretmeni, uygulama öğrencisi ve uygulama öğretim görevlisi paydaşlarına tek boyutlu olarak odaklanmaktadır. Dolayısıyla, öğretmen yetiştirme sürecinin farklı paydaşların bakış açılarıyla ve çeşitli boyutlarıyla eş zamanlı olarak incelenmesi, bu çalışmanın özgün yanını oluşturmaktadır.

Araştırma nitel araştırma modeline göre tasarlanmış ve yöntemi olgu bilim (fenomenoloji) olarak belirlenmiştir. Araştırmanın temel olgusu Türkiye’de öğretmen yetiştirme sisteminin önemli bir parçası olan öğretmenlik uygulaması sürecidir. Doküman analizi yöntemi ile toplanan veriler, 2021–2025 yılları arasında Türkiye’de yayımlanmış, öğretmenlik uygulaması konusunu inceleyen tezleri ve hakemli makaleleri kapsamaktadır. Makalelerin ve tezlerin belirlenmesinde veri tabanları olarak DergiPark ve YÖK Tez Merkezi kullanılmıştır. Anahtar kelimeler olarak; "öğretmenlik uygulaması", "öğretmen adayı", "uygulama danışman öğretmeni" ve “uygulama akademisyeni” ifadeleri belirlenmiştir. İlk taramada ulaşılan 55 makale ve 31 tezdten en az iki anahtar kelimeyi kapsamayan çalışmalar çıkarıldıktan sonra, şartları karşılayan 11 makale ve 12 tez analize dahil edilmiştir.

Analiz sonucunda öne çıkan temalar “görüş ve beklentiler”, “iletişim”, “etkili danışmanlık”, “etkili geribildirim süreci” ve “fakülte/okul işbirliği” olmuştur. Geleceğe yönelik olarak, uygulama sürecinde, uygulama öğretmeni ve okulu seçimine özen gösterilmesi, fakülte-okul işbirliğinin güçlendirilmesi, öğretmen adaylarının sınıf içi deneyimlerinin desteklenmesi ve süreç boyunca etkili gözlem, geri bildirim ve değerlendirme mekanizmalarının sağlanması önerilmektedir. Ayrıca, öğretmen adaylarına maddi desteklerin sağlanması ve öğretmenlik uygulamalarının lisans eğitiminin ilk yıllarına yayılması da öneriler arasındadır.

Anahtar kelimeler: öğretmenlik uygulaması, uygulama öğretmeni, uygulama öğrencisi, uygulama akademisyeni

THE ROLE AND IMPORTANCE OF TEACHING PRACTICES IN TEACHER EDUCATION: A SYSTEMATIC REVIEW OF STUDIES CONDUCTED IN TÜRKİYE BETWEEN 2021-2025

MERVE ŞAHİN¹, Prof.Dr., MEHMET TAŞPINAR²

¹ GAZİ University, Institute of Educational Sciences, mervesahin18@hotmail.com, - 0009-0007-5320-6749

² GAZİ University, Faculty of Education, mehmettaspinar@hotmail.com- 0000-0003-3152-0300

ABSTRACT:

The aim of this study is to systematically examine the studies conducted on teaching practices in Türkiye between 2021 and 2025. Within the scope of the research, theses and articles focusing on the duration of teaching practice, the roles of administrators and mentors involved in the process, the effectiveness of the practice, and the related suggestions were analyzed. The majority of studies conducted on teaching practices in schools tend to focus unidimensionally on stakeholders such as the mentor teacher, student teacher, and university supervisor. Therefore, the distinctive aspect of this study is its simultaneous examination of the teacher training process from the perspectives of various stakeholders and multiple dimensions.

The research was designed according to the qualitative research model, specifically employing the phenomenological method. The core phenomenon of the study is the teaching practice

process, which is a crucial part of the teacher education system in Türkiye. Data were collected through document analysis, covering theses and peer-reviewed articles published in Turkey between 2021 and 2025 that focused on teaching practices. DergiPark and YÖK Thesis Center databases were used for the identification of articles and theses. The keywords "teaching practice," "student teacher," "mentor teacher," and "university supervisor" were utilized. In the initial screening, 55 articles and 31 theses were identified; however, studies that did not include at least two of the keywords were excluded. Ultimately, 11 articles and 12 theses that met the criteria were included in the analysis.

The analysis revealed prominent themes such as "expectations and perceptions," "communication," "effective mentoring," "effective feedback processes," and "university-school collaboration." For future implementations, it is recommended to carefully select mentor teachers and schools for teaching practice, strengthen university-school collaboration, support student teachers' in-class experiences, and ensure effective observation, feedback, and evaluation mechanisms throughout the process. Additionally, providing financial support to student teachers and extending teaching practices to the early years of undergraduate education are also suggested.

Keywords: teaching practice, mentor teacher, student teacher, university supervisor

Üniversite Öğrencilerinin Manevi Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi¹

Umitgul YERNAZAR

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
umitgul.yernazar@ogr.dpu.edu.tr

Bünyamin HAN

Doç. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, bunyaminhan@gmail.com

Özet

Bu çalışma, 18-25 yaş arası üniversite öğrencilerinin manevi problem çözme becerilerini inceleyerek, manevi değerlerin problem çözme süreçlerine etkisini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmanın modeli, öğrencilerin manevi öz değerlendirmeleri, sık karşılaşılan manevi problemler, manevi değerlerin problem çözme sürecindeki rolü ile daha manevi bir yapıya sahip olmanın problem yaşama üzerindeki etkileri temelinde kurgulanmıştır. Yüz yüze yapılan görüşmelerde elde edilen veriler, tematik analiz ve betimsel istatistikler yardımıyla değerlendirilmiştir. Bulgular, üniversite öğrencilerinin manevi değerlerini duygusal dayanıklılık ve içsel denge sağlama unsuru olarak kullandıklarını, ancak somut problemlerin çözümünde rasyonel ve pratik stratejilere ağırlık verdiklerini göstermektedir. Sonuç olarak, manevi problem çözme becerileri, gençlerin modern yaşamın getirdiği zorluklar karşısında manevi destek bulmalarını ve kimlik arayışlarında önemli bir referans noktası oluşturdıklarını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Maneviyat, Problem Çözme, Üniversite Öğrencileri, Manevi Değerler, Psikolojik Dayanıklılık, Kimlik Arayışı

Examination of Spiritual Problem Solving Skills among University Students

Abstract

This study aims to examine the spiritual problem-solving skills of university students aged 18-25 and to reveal the impact of spiritual values on their problem-solving processes. The research model is built around students' spiritual self-assessments, the frequently encountered spiritual issues, the role of spiritual values in problem solving, and the effects of possessing a higher degree of spirituality on experiencing problems. Data collected through face-to-face interviews were analyzed using thematic analysis and descriptive statistics. The findings indicate that while university students employ spiritual values as a means to foster emotional resilience and achieve inner balance, they tend to rely more on rational and practical strategies when addressing concrete problems. In conclusion, spiritual problem-solving skills provide young individuals with spiritual support in confronting the challenges of modern life and serve as a significant reference point in their search for identity.

Keywords: Spirituality, Problem Solving, University Students, Spiritual Values, Psychological Resilience, Identity Search.

1. Giriş

Problem çözme, bireyin hedefe ulaşma sürecinde karşılaştığı engeller ile hedef arasındaki mesafeyi analiz ederek, mesafeyi ortadan kaldırmaya yönelik stratejik çözümler üretme ve uygulama sürecidir. Başka bir ifadeyle, bir engeli aşmak ve ortadan kaldırmak, problemi çözmek anlamına gelir. Kişinin daha önceki bilgi ve deneyimleriyle çözemediği bir durum karşısında, zihnin kavrama ve analiz etme yeteneğini devreye sokması, problem çözme sürecini ifade eder (Arkonaç, 1999, s. 599). Problem çözme önceki bilgileri yeni ve bilinmeyen durumlara uyarlamak; bir problemin varlığını fark etme, sorunu tanımlama, geçici çözümler geliştirme ve çözümlerin doğruluğunu test etme gibi üst düzey zihinsel süreçlerin bir bütünüdür (Selçuk, 2003, s. 1014).

Üniversite dönemi öğrencilerin benliklerini tamamladığı kendilerini kanıtlama çabası içinde olduğu ve üniversite yaşamına özgü zorluklarla başa çıkabildikleri, aynı zamanda sosyal uyum sürecinin hızla başladığı bir geçiş dönemidir. Üniversite öğrencileri, karşılaştıkları zorluklara ve zorluklarla başa çıkma becerilerine sahip değillerse kendilerini yetersiz hissedebilir, fiziksel ve manevi sorunlar yaşayabilirler (Rickwood, 2024, s. 251). Gençlik ise insan hayatının en kritik ve dinamik dönemlerinden biridir. Bu dönemde birey, bedensel,

¹ Bu çalışma ikinci yazarın danışmanlığında birinci yazarın yüksek lisans tezi kapsamında hazırlanmıştır.

zihinsel ve ruhsal olarak hızlı bir değişim yaşar. Ancak hızlı değişim beraberinde bir dizi sorun ve zorluk getirir (Erikson, 1950, s. 250). Gençler aynı dönemde "Ben kimim?" ve "Hayatta ne yapmak istiyorum?" gibi temel sorulara cevap ararlar. Kimlik arayışı sürecinde gençler aileden arkadaş çevresinden ve toplumdan gelen beklentilerle çatışma yaşayabilir (Doğan, 2024, s. 304). Modern hayatın getirdiği değişimler, gençlerin geleneksel değerler ile modern değerler arasında bocalamasına yol açabilir (Şerife, 2008, s. 29). Özellikle dini inanç ve ahlaki değerlerle modern hayatın cazibesi arasında denge kurmak zorlaşır (Cüceloğlu ve Bayramoğlu, 2021, s. 2021). Sosyal çevrenin önemi artar, gençler arkadaş gruplarına dâhil olma ve sosyal kabul görme konusunda çaba harcar. Ancak kötü arkadaşlıklar ve yanlış sosyal çevreler, gençleri olumsuz etkileyebilir ve teknolojinin hızla yaygınlaşmasıyla birlikte gençler, dijital bağımlılık, sosyal medya baskısı ve yanlış bilgiye maruz kalma gibi yeni sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Geniş olan öğrenciler bir yandan bağımsızlık arzusu yaşarken diğer yandan ailelerine bağlıdır. Bu durum ebeveynlerle çatışmalara ve iletişim sorunlarına yol açabilir (Prof. Dr. Ali, 2013, s. 43).

Her sorunun çözümünde belirli bir amaç, bu amaca ulaşmak için kullanılacak bilgiler gerçekler, terimler, kavramlar ve bu bilgileri analiz etmek için izlenecek yöntemler bulunur. İşlemler, amaca yönelik çözüm yollarını test etme süreçlerini ifade eder. Hedef ise sorunun ortadan kaldırılması veya istenen sonuca varılmasıdır. Problem çözme süreci ancak bireyin bir tepki verme gerekliliğini fark etmesiyle başlar. Ayrıca, bireyin belirli bir gayesi olmalıdır ki bu gaye doğrultusunda çaba göstererek çözüm yollarını araştırsın (Vesim, 1990, s. 202).

2. Maneviyat

Maneviyat, bireyin yaşamında anlam, amaç ve bağlantı arayışını içeren çok boyutlu bir kavramdır. Dini inançlarla ilişkili olabileceği gibi, tamamen seküler bir bağlamda da ele alınabilir. Örneğin, Viktor Frankl'ın logoterapi yaklaşımı, insanın temel motivasyonunun "anlam arayışı" olduğunu vurgular. Frankl'a göre, maneviyat, bireyin acı ve belirsizlik karşısında bile yaşamına derinlik kazandıran bir unsurdur. Bu perspektif, üniversite öğrencilerinin gelecek kaygısı gibi manevi problemlerle başa çıkma süreçlerini anlamak için önemli bir çerçeve sunar (Frankl, 2017, s. 166).

Maneviyatın psikolojik etkileri üzerine yapılan çalışmalar, bu kavramın duygusal dayanıklılık ve stres yönetimi ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Pargament (2001), manevi başa çıkma stratejilerinin, bireyin zorlukları anlamlandırmasına ve kontrol hissi kazanmasına yardımcı olduğunu belirtir (Pargament, 2001, s. 556). Örneğin, dua veya meditasyon gibi uygulamalar, öğrencilerin içsel huzur sağlamasına ve kaygıyı azaltmasına katkıda bulunabilir. Ayrıca, maneviyatın kimlik oluşumu üzerindeki rolü, Erikson'un (1968) psikososyal gelişim teorisiyle de uyumludur. Genç yetişkinler, manevi değerlerini benimseyerek, sosyal çevrelerinden gelen beklentilerle kendi inanç sistemleri arasında denge kurmaya çalışır. Bu süreç, özellikle modern ve geleneksel değerler arasındaki gerilimlerde belirginleşir (Doğan, 2024, s. 304). Maneviyatın işlevselliği, toplumsal bağlantı ile de ilişkilidir. Putnam (2000), sosyal sermayenin bireyin psikolojik sağlamlığını artırdığını vurgular (Putnam, 2000, s. 541). Manevi topluluklara katılım veya ortak değerler etrafında birleşme, öğrencilere aidiyet duygusu kazandırarak yalnızlık hissini azaltabilir (Elliott, Watson, Goldman ve Greenberg, 2004, s. 366).

Maneviyat, bireyin varoluşsal anlam arayışını, içsel bağ kurma ihtiyacını ve evrenle ilişkisini sorgulamasını içeren dinamik bir kavramdır. Dini inançlardan bağımsız olarak, varoluşsal psikoloji açısından da ele alınabilir. Örneğin, James Fowler'ın İnanç Gelişim Teorisi (1981) manevi olgunlaşmayı altı aşamada tanımlar: sezgisel-ilkel, mitik-lafzî, sentetik-geleneksel, bireysel-yansıtıcı, bağlamsal-bütünleşik ve evrenselleşmiş inanç dönemleri.

Bu teoriye göre, üniversite öğrencilerinin manevi sorgulamaları genellikle dördüncü aşama olan bireysel-yansıtıcı dönemde yoğunlaşır ve "Ben kimim?" sorusuyla şekillenir. Fowler (1995, s. 352), bu dönemde yaşanan çatışmaların manevi problem çözme becerilerinin

gelişimi için zemin hazırladığını belirtir. Maneviyatın kültürlerarası boyutu da önem taşır; Doğu felsefeleri (Budizm, Taoizm) benlik ile evrenin bütünlüğünü vurgularken, Batılı yaklaşımlar daha bireysel ve Tanrı merkezlidir (Smith, 2009, s. 448). Bu farklılıklar, öğrencilerin manevi problemleri algılama ve çözme biçimlerini etkiler; kimi mindfulness ile iç huzur bulurken, kimi dini ritüellerle anlam arayabilir.

Modern toplumda maneviyat, akışkan modernite (Bauman, 2023, s. 296) kavramıyla da ilişkilendirilebilir. Bauman, geleneksel yapıların çözüldüğü günümüz dünyasında bireylerin sürekli bir "kimlik arayışı" içinde olduğunu belirtir. Üniversite öğrencileri, bu akışkanlık içinde manevi değerlerini hem bir sığınak hem de bir direniş aracı olarak kullanabilir. Maneviyat, bireyin kendisini, yaşamı ve evreni anlama ve anlamlandırma sürecinde geliştirdiği inanç, değer ve içsel huzur mekanizmalarını içeren bir kavramdır. Din ile sık sık ilişkilendirilse de maneviyat bireyin kendi iç dünyasında geliştirdiği anlam sistemlerini, etik değerleri ve psikolojik dayanıklılığı da kapsar (Zinnbauer ve Pargament, 2005, s. 21). Özellikle genç yetişkinlik döneminde, kimlik gelişimi sürecinde maneviyat bireylere rehberlik edebilir ve psikolojik iyi oluşu destekleyebilir (Koenig, 2012, s. 27). Üniversite öğrencileri, akademik baskılar, gelecek kaygısı, ailevi sorumluluklar ve sosyal ilişkiler gibi çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu zorluklar karşısında bireylerin manevi inançlarını kullanarak anlam ve dayanıklılık geliştirdiği görülmektedir. Örneğin, (Kenneth Ira Pargament, 1997, s. 548), bireylerin stresli yaşam olayları karşısında dini başa çıkma mekanizmaları geliştirdiğini ve bu mekanizmaların psikolojik sağlığı olumlu yönde etkileyebileceğini belirtmiştir. Bununla birlikte, maneviyatın bireyin problem çözme becerilerine doğrudan etkisi konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar manevi inançların, bireyin kendisini daha güçlü ve dirençli hissetmesini sağladığını ve bu sayede karşılaştığı sorunlarla daha etkili başa çıkmasına yardımcı olduğunu ileri sürerken (Hill ve Pargament, 2003, s. 64), bazıları ise manevi inançların bazen bireyin sorunları çözmek yerine pasif bir kabullenme geliştirmesine neden olabileceğini belirtmiştir (Emmons, 1999, s. 230).

Üniversite öğrencilerinin manevi problem çözme süreçlerinde en çok karşılaşılan temalardan biri, belirsizlikle başa çıkma sürecidir. Maneviyat, bireylerin bilinmezlik içeren durumlarla daha barışık bir şekilde başa çıkmalarına yardımcı olabilir (Winkeljohn Black ve Pössel, 2015, s. 195). Özellikle manevi yönelimi güçlü olan bireylerin stresli durumlar karşısında kendilerini daha az çaresiz hissettikleri ve bir anlam duygusu geliştirdikleri bulunmuştur (Schäfer, Sedlmeier, Städtler ve Huron, 2013, s. 511). Bununla birlikte, bazı bireyler manevi inançlarını sorguladıklarında, bu durumun psikolojik çatışmalara yol açabileceği de bilinmektedir (Wilt, Exline, Lindberg, Park ve Pargament, 2017, s. 137).

Maneviyat bireylerin psikolojik dayanıklılık geliştirmelerinde ve problem çözme süreçlerinde bir rehber işlevi görebilir. Ancak, bireyin maneviyatı nasıl yapılandığı ve hayatındaki pratik kararlarla nasıl bütünleştirdiği, onun problem çözme becerilerini nasıl şekillendirdiğini belirleyen önemli bir faktördür.

Maneviyat, bireyin en temel bağlılığının kişisel yansımasıdır (Tillich, 1957, s. 265) ve dini, insan doğasında benzersiz bir adanmışlık ve “sonsuz bir arayış” olarak tanımlar. Tillich’e göre din, yaşamın anlamına dair soruların yanıtını içeren nihai bir yönelimdir (1963, s. 185). İnanç ise nihai kaygıya cesaretle cevap vermek olup, bu cesaret insanı özgürleştirir ve anlamsızlık karşısında var olma gücü sağlar (1957, s. 4). Bu bakış açısı, öğrencilerin akademik stres ve sosyal çatışmalarda manevi değerleri içsel direnç kaynağı olarak kullanmasını açıklar. Örneğin, bir öğrencinin gelecek kaygısını “her şeyin bir amacı vardır” inancıyla yönetmesi, Tillich’in “nihai kaygıya cesaret” kavramıyla uyumludur (1957, s. 18). Manevi deneyimler ancak semboller aracılığıyla ifade edilebilir; Tanrı, cennet, kader gibi kavramlar sembolik anlam taşır ve insanı “nihai gerçekliğe” (Ground of Being) ulaştırır. Tillich için Tanrı, varoluşun

temelini simgeler ve bu, öğrencilerin manevi sorunlarını çözerken kullandıkları içsel pusula ile paralellik gösterir.

Semboller olmadan insan, nihai gerçekliği kavrayamaz. Maneviyat, bu sembollerin dinamik bir diyalogudur (Tillich, 1957, s. 45). Bu yaklaşım, öğrencilerin farklı kültürel veya dini kökenlerden gelse bile (örneğin, Türk, Kazakh, Somali katılımcılar) ortak semboller etrafında manevi çözümler üretebileceğini gösterir. Heschel Tanrı'yı arayışı en temel olanın araştırılması olarak tanımlamıştır (Heschel, 1976, s. 125). Allport ise bireyin olgun dini hissiyatını, "kişinin yaşamında en önemli ve sürekli kabul ettiği ilke ya da amaçlara uygun şekilde yanıt vermesini sağlayan bir eğilim" olarak ifade etmektedir (G. W. Allport, 1958, s. 180). Wong maneviyatı, "en temel ve bireysel gerçekliklerle ilgilenen bir kavram" olarak tanımlarken (Wong, 1998, s. 111), Bregman ve Thierman ise bunun insanın hayatını anlamlandırması ve evrenin en derin gerçeklikleriyle uyum içinde olmasıyla bağlantılı olduğunu vurgulamaktadır (Bregman ve Thiermann, 1995, s. 149). Din ve bireyin amaçları arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. Dinî inanç sistemi ve dünya görüşü, bireylere en kapsamlı ve anlamlı hedeflerini gerçekleştirebilmeleri için yön gösteren bir rehber sunar (Apter, 1984, s. 265). Pargament ve Park ise dinin, insanların yaşamda neye ulaşmaya çalışmaları gerektiğine dair nihai bir perspektif sunduğunu ifade etmektedir (Kenneth I. Pargament ve Park, 1995, s. 15).

Manevî gelişim sürecinin, tarih boyunca bir hedef yolculuğu olarak betimlendiği görülmektedir. İbadetlerle ilgili metinlerde, manevî olgunluk ve gelişim, kutsal olanla bütünleşmeye yönelik ilerleyişler olarak ele alınmış, bu süreç bir amaca varma biçiminde yorumlanmıştır. Bu bağlamda kutsal, bireyin yaşamındaki temel değerleri şekillendiren ve yönlendiren en üst düzey ilgidir. Bu nedenle, kutsalı merkez alan bireysel çabalar, insanın karşılaştığı en derin anlam arayışlarını içeren bir yolculuk haline gelir. Nihai ilgiler, bireyin motivasyonu, maneviyatı ve zihinsel süreçleri arasında köprü kuran temel unsurlar olarak görülmektedir.

Manevi danışmanlık, kişinin yalnızlık ve yaşam zorluklarıyla başa çıkma sürecinde destek sunan rehberlik hizmetidir. Sadece sorunlara çözüm getirmekle kalmaz, aynı zamanda bireyin iç huzurunu ve ruhsal dengesini yeniden kazanmasına yardımcı olur. Dinî inançlar ve maneviyat, bireyin içsel gücünü keşfetmesini ve yaşadığı sıkıntılar karşısında direnç göstermesini sağlar (Cebeci, 2010, s. 69). Manevi danışmanlık, yalnız olmadığını hissettiren bir destek olarak, hem dinî inançlara hem de insani anlayışa dayalı rehberlik sunar. Akademik çerçevede ele alındığında, bu süreç duygusal rehberliği de kapsar ve bireyin ruhsal gelişimini destekler (Arslan, 2012, s. 167). Manevi rehberlik, sadece inanç temelli değil, insani yaklaşımı da benimseyerek kişinin ruhsal güçlenmesine, duygusal dengelerini korumasına ve yaşamına anlam katmasına katkıda bulunur (Cebeci, 2010, s. 17).

Zorluklarla baş etmek bazen sadece mantıklı çözümler üretmekten ibaret değildir; bireyin ruhuna dokunan, onu anlayan ve iç dünyasını besleyen bir desteğe de ihtiyacı vardır. Manevi danışmanlık ve maneviyat, tam olarak bu noktada devreye girer. Kişiyi yalnızca bilgiyle yönlendiren bir sistem değil, aynı zamanda ona empatiyle yaklaşan, ruhsal gelişimini destekleyen bir süreçtir. Bu destek, bireyin yalnızca sorunlarıyla yüzleşmesini değil, aynı zamanda kendini yeniden inşa etmesini ve hayata farklı bir perspektiften bakmasını da sağlar (Tosyalıoğlu ve Albayrak, 2023, s. 42).

2.2. Problem Çözme Becerileri

Problem çözme, bireyin karşılaştığı bir engeli aşmak için bilişsel ve duygusal kaynaklarını kullanarak stratejiler geliştirmesi sürecidir (D'Zurilla ve Nezu, 2010, s. 197). Problem çözme becerileri, bireyin zihinsel esnekliğini, alternatif çözüm yolları üretebilme yetisini ve karar verme sürecindeki etkinliğini içerir (Heppner ve Petersen, 1982, s. 66). Üniversite öğrencilerinin problem çözme süreçleri hem rasyonel stratejileri hem de duygusal başa çıkma mekanizmalarını içermektedir. Bazı öğrenciler, karşılaştıkları sorunları mantıklı

analizler yaparak ve planlı hareket ederek çözmeye çalışırken, bazıları manevi değerler veya duygusal içgörülerden yararlanarak problem çözme sürecini yönetmektedir (Pargament, 2001, s. 100).

Problem çözme, sadece mantıksal analiz değil, aynı zamanda duygusal esneklik ve sosyal farkındalık gerektirir (Nezu ve Nezu, 1989, s. 423). Problem Çözme Terapisi (PST) modelinde dört temel bileşen öne çıkar: Sorunları tehdit değil fırsat olarak görmeyi sağlayan problem yönelimli tutum, alternatif stratejiler geliştirmeye yönelik yaratıcı çözüm üretme, seçenekleri dengeli biçimde değerlendiren karar verme ve çözümün uygulanıp etkisinin izlenmesini içeren uygulama ve değerlendirme aşamaları. Bu model, öğrencilerin akademik stres veya sosyal çatışmalarla başa çıkarken hem rasyonel hem de duygusal kaynaklarını kullanmasını gerektirir. Örneğin, bir öğrenci sınav kaygısını azaltmak için hem zaman yönetimi teknikleri (rasyonel) hem de nefes egzersizleri (duygusal) kullanabilir.

Maneviyat ve problem çözme arasındaki etkileşim, psikolojik sermaye (Luthans, Youssef ve Avolio, 2006, s. 256), kavramıyla da açıklanabilir. Psikolojik sermaye; umut, öz yeterlilik, dayanıklılık ve iyimserlik bileşenlerinden oluşur. Manevi değerler, bu bileşenleri güçlendirerek öğrencilerin zorluklarla daha etkili mücadele etmesini sağlar. Örneğin, bir öğrenci inancı sayesinde "umut" düzeyini artırabilir.

Araştırmalar, problem çözme becerilerinin bireyin psikolojik iyi oluşu ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir (A. M. Nezu, D'Zurilla, Zwick ve Nezu, 2004, s. 171). Etkili problem çözme becerilerine sahip bireylerin stresle daha iyi başa çıkabildiği ve daha düşük düzeyde anksiyete yaşadığı bulunmuştur (Eşigül ve Önder, 2017, s. 803). Bunun yanı sıra, bireylerin problem çözme stilleri, onların maneviyat algılarıyla da bağlantılıdır. Örneğin, problem çözme sürecinde manevi başa çıkma yöntemlerini kullanan bireylerin, zor durumlarla baş ederken içsel bir anlam ve huzur duygusu geliştirdiği belirlenmiştir (Wuthnow, 1998, s. 37).

Üniversite öğrencilerinin problem çözme becerileri incelendiğinde, iki temel yaklaşım ön plana çıkar. Birincisi, rasyonel problem çözme yaklaşımıdır; bu yaklaşımı benimseyen öğrenciler analitik düşünme, bilgi toplama, alternatifleri değerlendirme ve mantıklı karar verme süreçlerine öncelik verirler (Jonassen, 2011, s. 112). Örneğin, akademik başarısızlık yaşayan bir öğrenci, ders çalışma tekniklerini gözden geçirerek ve zaman yönetimi stratejilerini geliştirerek sorununu çözmeye çalışabilir. İkinci yaklaşım ise duygusal ve manevi problem çözmedir; bu yaklaşımı benimseyenler stresli durumlarla başa çıkarken manevi inançlar veya duygusal düzenleme yöntemlerini kullanırlar (Ano ve Vasconcelles, 2005, s. 461). Örneğin, gelecekle ilgili belirsizlik yaşayan bir öğrenci, meditasyon, dua veya manevi rehberlik gibi yöntemlerle kaygısını azaltabilir ve durumu kabullenme sürecine girebilir.

Problem çözme becerileri bireyin bilişsel kapasitesine, psikolojik dayanıklılığına ve manevi inanç sistemine bağlı olarak farklılaşmaktadır. Maneviyat, bireyin problem çözme sürecine anlam kazandırarak ve duygusal destek sağlayarak önemli bir işlev görebilir. Ancak, bireyin bu süreci nasıl yönettiği ve manevi inançlarını problem çözme becerileriyle nasıl bütünleştirdiği, onun karşılaştığı sorunlarla ne derece etkili bir şekilde başa çıkabileceğini belirleyen kritik bir faktördür.

Eğitimin temel amaçlarından biri, bireylerin ileride karşılaşılabilecekleri zorluklara etkili çözümler üretebilecek becerilerle donatılmasını sağlamaktır (Charles ve Lester, 1982, s. 69). Toplumun giderek karmaşılaşan yapısı, teknolojik ilerlemeler ve siyasi, sosyal, ekonomik krizler bireylerin karşılaştığı sorunları derinleştiriyor. Bu bağlamda, problem çözme becerisi kritik bir önem kazanıyor (Evans ve Dresen, 1991, s. 823). Problem, karmaşık ve sıkıntılı bir durum olarak tanımlanır. Bu durumlar kişisel, örgütsel, toplumsal, ekonomik veya teknolojik boyutlarda ortaya çıkabilir. Problem çözme ise, bireyin veya toplumun değişen koşullara uyum sağlaması için kritik bir adaptasyon süreci olarak görülmelidir. İlginçtir ki, bazı araştırmacılar problemlere yalnızca "engel" gözüyle bakmak yerine, onları gelişim fırsatı olarak değerlendirmeyi önerir. Bu yaklaşım, sorunlara proaktif bir perspektiften bakmayı ve çözümü

bir "kazanım" olarak ele almayı gerektirir (Fullan, 2013, s. 354). Günümüz eğitim sistemindeki dönüşümde, hiçbir unsur "problem çözme yetkinliği" kadar eğitim faaliyetlerine merkezi bir rol üstlenmemiştir (Peter M ve Ayşegül, 2006, s. 475). Bilginin katlanarak artması ve belirli disiplinlerde derinleşme zorunluluğu, modern çağda çeşitli alanlarda uzmanlaşma ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Bu uzmanlık alanlarında kazanılan bilginin, parçaların birleştirilerek bütünsel bir bakış açısı oluşturulması gerekliliği, eğitim paradigmalarında yeni bir yaklaşımı ortaya çıkarmıştır. İster gündelik yaşamda ister akademik ortamlarda karşılaşılın, problemler çok boyutlu ve birbiriyle bağlantılı bir yapıda ele alınmalıdır (Miller, 1965, s. 337). Nasıl ortaya çıkarsa çıksın, problemi etkin ve pratik bir şekilde analiz edip çözüme dönüştürmek esastır (Okudur, 2023, s. 141).

Eğitim kurumlarının temel hedeflerinden biri, öğrencilerin problem çözme yetkinliğini geliştirmektir. Bu beceri, bireylerin toplumsal değişimlere uyum sağlaması ve bağımsız yaşam sürdürmesi için kritik öneme sahiptir (Nurdan, 2001, s. 199). Problem çözme çalışmaları, disiplinler üstü bir yaklaşımla sınıf ortamında uygulanarak pratik etkinlikler geliştirmeyi amaçlar. Akademik ya da gerçek yaşam problemleri, bütüncül bir şekilde ele alınmalı ve öğrencilere aktif deneyim fırsatı sunulmalıdır. Öğrenciler, problem çözme sürecinde tüm bilgilere önceden sahip olmayabilir; bu nedenle soru sorma becerisi devreye girer. Böylece ne bilmeleri gerektiğini, bilgi kaynaklarını ve verileri nasıl yorumlayacaklarını keşfederler. Bu yaklaşım, öğrencilere sadece akademik değil, yaşam boyu öğrenme, iletişim ve ekip çalışması becerileri de kazandırır (Cronin, Brady ve Hult, 2000, s. 218). Problem çözme yetkinliği kazanan öğrenciler, özerk düşünme ve kendi kendine öğrenme alışkanlıkları edinir; bu da onların düşünme biçimlerini ve öğrenme süreçlerini analiz edebilme yeteneklerini geliştirir (Luann ve Wim H, 1996, s. 108).

Problem çözme becerisi, bireyin kişisel gelişimi ve çevresiyle uyum sağlama sürecindeki en temel unsurlarından biridir. İnsanlığın ilerlemesi ve refahı da bu becerinin geliştirilmesine bağlıdır (Bandura, 1997, s. 624). Zira birey, çevresindeki zorluklarla ancak kendi kapasitesi ve problem çözme yetkinliği çerçevesinde mücadele edebilir. Bu süreçte, kişinin kendini değerlendirme ve problemlerle etkili baş etme konusundaki öz farkındalığı belirleyici bir rol oynar. Özellikle, problem çözmede olumlu benlik algısına sahip bireyler, gerçek yaşamda da bu beceriyi daha başarılı şekilde uygular. Çünkü "Problemlerimle başa çıkabilirim; bunlar korkulacak şeyler değil, çözümünü büyük ölçüde bana bağlı" gibi düşüncelerle hareket eden kişiler, akılcı ve analitik bir yaklaşım benimseyerek daha sağlıklı çözümler üretebilir. Bu tutum, yalnızca zihinsel süreçleri değil, çözümün pratikteki etkinliğini de artırır (Sternberg ve Detterman, 1986, s. 192).

Problem çözme becerisi, bir durumu etkili şekilde yönetebilmek için seçenekleri belirleme, karar alma ve uygulamayı içeren zihinsel ve eylemsel bir süreçtir. İnsanların çoğu, bu beceriye doğuştan sahip olduğuna inanır. Ancak, problem çözmenin önemini kavrayan ve bu alanda sistematik eğitim almış bireylerin sayısı oldukça azdır (Kneeland, 2001, s. 340). Belirli bir problemle karşılaşıldığında, analiz yapma ve stratejik karar verme yetkinlikleri kritik hâle gelir. Bununla birlikte, bireyler farkında olmadan; kişilik özellikleri, yetiştirilme tarzları ve eğitim süreçlerinden edindikleri deneyimlerle kendilerine özgü çözüm stratejileri oluştururlar (Arnold, 2004, s. 664). Nitekim problem çözme, tıpkı diğer beceriler gibi öğrenilebilir ve geliştirilebilir bir yetenektir. Bu nedenle, kişisel veya örgütsel düzeyde sorunların çözümü için öncelikle problem çözme sürecinin adımlarının bilinmesi gereklidir (Johnston, 2020, s. 273).

3. YÖNTEM

Bu çalışma, fenomenolojik araştırma deseni kapsamında tasarlanmış nitel bir çalışmadır. Fenomenoloji, bireylerin belirli bir olguya (bu çalışmada manevi problem çözme becerileri) ilişkin deneyimlerini, anlamlandırma süreçlerini ve öznel perspektiflerini derinlemesine anlamayı amaçlayan bir yaklaşımdır. Araştırmaya, farklı

bölümlerden 18-25 yaş aralığındaki 20 üniversite öğrencisi katılmıştır. Katılımcılar, cinsiyet, sınıf, bölüm ve maddi durum gibi demografik özellikler açısından çeşitlendirilmiştir. Bu çeşitlilik, manevi problem çözme deneyimlerinin bağlamsal, kültürel ve bireysel dinamiklerini ortaya çıkarmak amacıyla bilinçli bir şekilde oluşturulmuştur. Fenomenolojik desenin temel hedefi olan "deneyimin özünü keşfetme" ilkesi doğrultusunda, katılımcıların heterojen yapısı, araştırma bulgularının zenginleşmesine ve derinleşmesine katkı sağlamıştır.

3.1. Verilerin Toplaması

Araştırmada, Türkiye’de öğrenim gören 18-25 yaş arası üniversite öğrencilerinin manevi problem çözme becerilerini ve manevi değerlerin problem çözme süreçlerine etkisini incelemek amacıyla veriler yüz yüze gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Veri toplama süreci, Şubat 2025 döneminde, araştırmaya uygunluk kriterlerini sağlayan toplam 20 katılımcı ile yürütülmüştür. Katılımcılar, cinsiyet, sınıf, bölüm ve maddi durum gibi demografik özelliklere göre çeşitlendirilmiş olup hem devlet hem de vakıf üniversitelerinden seçilmiştir.

Görüşmeler, ilgili üniversite kampüslerindeki belirlenen odalar ve uygun ortak alanlarda gerçekleştirilmiştir. Önceden hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu dört temel sorudan oluşmaktadır:

Manevi Öz Değerlendirme (1-10): Katılımcılar manevi düzeylerini 1’den 10’a kadar derecelendirmiştir.

Sık Yaşanan Manevi Problemler: Katılımcılar sık karşılaştıkları manevi sorunları tanımlamıştır.

Maneviyatın Problem Çözmedeki Rolü: Manevi inanç ve uygulamaların problem çözme süreçlerindeki etkileri açıklanmıştır.

Maneviyat-Artışı ile Problem Azalması Arasındaki İlişki Algısı: Daha manevi bir yaşam sürmenin problemlere etkisi üzerine katılımcı görüşleri alınmıştır.

Her görüşme, katılımcıların rahat ve samimi bir ortamda düşüncelerini ifade edebilmesi için açık uçlu sorularla desteklenmiş olup, yaklaşık **25-40 dakika** sürmüştür. Görüşmeler sırasında katılımcıların yanıtlarını eksiksiz kaydedebilmek amacıyla ses kaydı alınmış ve sonrasında yazılı metne aktarılmıştır. Böylece, elde edilen veriler hem nitel analiz (tematik analiz) hem de betimsel istatistikler ile değerlendirilebilecek güvenilir ve detaylı bir kayıt oluşturmuştur.

3.2. Katılımcılar

Çalışmaya katılan 20 öğrencinin temel demografik özellikleri cinsiyet, sınıf düzeyi, uyruk ve maddi durum değişkenlerine göre incelenmiştir. Katılımcıların 10’u kadın, 10’u erkek olup cinsiyet dağılımı dengelidir. Sınıf düzeyine göre 2. sınıfta 7, 3. sınıfta 6 ve 4. sınıfta 7 öğrenci yer almaktadır. Uyruk bakımından ise katılımcıların 6’sı Türk, 4’ü Kazak, 3’ü Özbek, 2’si Etiyopyalı, 2’si Arap, 2’si Yemenli, 1’i Somalili ve 1’i Endonezyalıdır. Tüm katılımcıların maddi durumlarını “orta” olarak ifade ettikleri görülmüştür. Bu veriler, çalışmanın katılımcı profiline dair çeşitliliği ve homojen maddi durumu yansıtmaktadır.

4. BULGULAR

4.1. Katılımcıların Manevi Öz Değerlendirmeleri

Katılımcıların manevi değerlere ilişkin öznel algıları, 1 ile 10 arasında kendilerini derecelendirmeleri yoluyla incelenmiştir. Genel olarak katılımcıların çoğunluğu 7 ve üzeri puan vererek manevi yönlerinin güçlü olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte, bireysel ifadeler maneviyat anlayışında belirgin bir çeşitlilik olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin, K1 kendisini 7 puanla değerlendirerek maneviyatını içsel bir pusula olarak tanımlarken, K3 8 puan verip duaların doğruluğunu sorgulamakta ve iç huzuru Kur’an’da aramaktadır. K8, 9 puanla manevi yönünü güçlü görse de, problem çözme süreçlerinde yetersiz kaldığını belirtmiştir. K14 yine 9 puan vererek maneviyatı yaşam anlamı ve iç huzur arayışında bir denge unsuru olarak

görmektedir. K6 (puan: 7), maneviyatı acıyla başa çıkmanın bir yolu olarak tanımlarken, K9 (puan: 10), maneviyatı destekleyici bulmasına rağmen bazı durumlarda yetersiz gördüğünü ifade etmiştir. Diğer katılımcıların da benzer şekilde farklı bakış açıları sunduğu görülmüş, bu da manevi algının bireysel deneyimlere ve yaşantılara bağlı olarak değişkenlik gösterdiğini ortaya koymuştur.

Bu çeşitlilik, maneviyatın modern bireyler için işlevsel bir araç olarak kullanıldığını düşündürür. Özellikle K8 ve K9'un maneviyatı "destekleyici ama yetersiz" bulması, manevi pratiklerin soyut kalabildiği ve somut sorunlara çözüm üretmekte pragmatik yaklaşımların öncelendiği bir gerçekliği yansıtır. Aynı zamanda, K14'ün maneviyatı "denge unsuru" olarak görmesi, bireylerin içsel çatışmaları yönetmek için manevi kaynaklardan stratejik olarak yararlandığını gösterir. Bu bulgular, maneviyatın bireysel ihtiyaçlara göre yeniden tanımlandığını ve geleneksel dini pratiklerin ötesinde, kişisel anlam arayışına odaklandığını ortaya koyar. Bu durum, postmodern toplumlarda maneviyatın bireyselleşmesi ve araç sallaşmasıyla ilişkilendirilebilir.

4.2. Katılımcıların Karşılaştıkları Manevi Sorunları

Katılımcıların en sık karşılaştıkları manevi sorunlar ele alınmıştır.

Anlam arayışı ve varoluşsal boşluk (K1, K10, K20, K11)

Katılımcıların en sık karşılaştıkları manevi sorunlar incelendiğinde, anlam arayışı ve varoluşsal boşluk teması ön plana çıkmaktadır. Bu tema, bireylerin yaşamın anlamını, kendi varlıklarını ve toplumsal bağlarını sorgulama eğilimleriyle şekillenmiştir. Katılımcı ifadeleri, bu sorgulamaların çoğunlukla yalnızlık, yabancılaşma ve içsel huzursuzluk duygularıyla iç içe geçtiğini göstermektedir. Örneğin, K1 şu sözlerle içsel boşluk hissini dile getirmiştir: "Bu kadar çok çalışmamın gerçekte bir amacı var mı? Kalabalıkta bile gerçekten anlaşılıyor muyum? Sanki derin bir bağ kuramıyormuşum gibi hissediyorum." Benzer şekilde, K11 modern yaşamın yüzeyselliğinden şikâyet ederek, "Modern yaşamın yüzeyselliği, maneviyatımı derinleştirmemi zorlaştırıyor. Kendi benliğimi ve değerlerimi sürekli gözden geçirmek zorunda kalıyorum" ifadelerini kullanmıştır. K20 ise sosyal medyanın yarattığı idealize edilmiş yaşam görüntülerinin kendisinde içsel bir sorgulamaya yol açtığını belirtmiş ve "Sosyal medyadaki 'mükemmel yaşamlar', iç huzurumu sorgulamama neden oluyor. Camların ardından görünen dünya, ama dokunamıyorum" şeklinde duygularını ifade etmiştir. Bu örnekler, katılımcıların manevi zorluklarının temelinde yoğun bir anlam ve aidiyet arayışının yattığını ortaya koymaktadır.

Gelecek Kaygısı (K2, K9)

Katılımcıların manevi sorunları arasında gelecek kaygısı da dikkat çekmektedir. Özellikle K2 ve K9'un ifadeleri, bu kaygının günlük yaşamla ve içsel sorgulamalarla nasıl iç içe geçtiğini ortaya koymaktadır. K2, her güne yeni bir mücadeleyle başlama düşüncesinin kendisini yıpratıldığını ve "robot gibi" hissettiğini belirtmiştir. K9 ise akademik baskılar altında kimlik sorgulamasını bastırmaya çalışıldığını, bu durumun içsel bir boşluk yarattığını ifade etmiştir. Bu örnekler, gelecek endişesinin sadece maddi değil, aynı zamanda manevi düzeyde de derin etkiler yarattığını göstermektedir.

Karar verme zorlukları ve belirsizlik (K3, K5, K12, K)

Katılımcıların yaşadığı manevi sorunlar arasında karar verme zorlukları ve belirsizlik teması da öne çıkmaktadır. K3, dua etmesine rağmen yaptığı duanın doğruluğundan emin olamamakta ve Allah'a tam anlamıyla teslim olup olmadığını sorgulamaktadır. K5, doğru kararı vermekte zorlandığını, hata yapmaktan korktuğunu ve dualarına rağmen kararsız kaldığını ifade etmiştir. K12 ise hayatında hangi yolu seçmesi gerektiği konusunda zihinsel bir karmaşa yaşadığını ve dini ritüellerin bu konuda yeterli olup olmadığını sorgulamaktadır. Bu ifadeler, karar anlarında manevi destek arayışının arttığını ancak belirsizlik hissini devam ettirdiğini göstermektedir.

İçsel çatışmalar ve kimlik arayışı (K13, K16)

Katılımcıların ifadelerinde içsel çatışmalar ve kimlik arayışı teması da belirgin şekilde öne çıkmaktadır. K13, üniversitede farklı kültürlerle etkileşim kurmanın kendi manevi köklerini sorgulamasına neden olduğunu, geleneksel ile modern değerler arasında sıkışmanın vicdan azabı yarattığını ifade etmiştir. Benzer şekilde K16, ailesinin geleneksel değerleri ile sosyal medyanın "anında tatmin" kültürü arasında kaldığını ve "gerçekten ben olabilmek" için hangi yolu seçmesi gerektiğini sorgulamaktadır. Bu ifadeler, katılımcıların kimliklerini oluşturma sürecinde kültürel ve manevi çatışmalarla karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir.

Kayıp ve yas süreci (K6,K19)

Katılımcıların manevi deneyimleri arasında kayıp ve yas süreci teması da önemli bir yer tutmaktadır. K6, babasını kaybettikten sonra dualarının boşluğa gittiğini hissedip "Neden öleceğiz?" diye isyan ettiğini ancak inancının "Sabırla yardım isteyin" mesajını verdiğini ifade etmiştir. K19 ise kayıplarını yaşarken annesinin "Onlar önce gitti" sözünü hatırlatarak, kabullenmenin unutmak değil, acıyı bir yol arkadaşı olarak taşımak olduğunu öğrendiğini dile getirmiştir. Bu ifadeler, manevi inançların yas sürecinde hem sarsıntı hem de dayanma kaynağı olduğunu göstermektedir.

Savaş ve travmanın manevi etkisi (K7,K18)

Katılımcıların ifadelerinde savaş ve travmanın manevi etkisi teması güçlü bir şekilde yer almaktadır. K7, Tigray Savaşı sırasında yaşadığı acılar karşısında "Tanrı bu acılara neden izin verdi?" diye sorgularken, annesinin "Hasbünallah" demesinin teslimiyet değil, direniş anlamı taşıdığını vurgulamıştır. K7 için yaşadıklarını anlatmak artık bir ibadet biçimidir. K18 ise Filistin'deki çocukların çığlıklarını duydukça "Adalet nerede?" sorusunu sormakta ve inancının bu öfkeyi adalet arayışına dönüştürmesine yardımcı olduğunu ifade etmektedir. Bu örnekler, savaş ve travmanın manevi deneyimler üzerindeki derin etkisini ve inancın dayanma gücü olarak rolünü göstermektedir.

Yalnızlık ve içsel Boşluk: (K4, K10)

Katılımcıların deneyimlerinde yalnızlık ve içsel boşluk teması da belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. K4, zaman zaman hiçbir şey yapmak istemediğini, ders çalışmanın bile zorlaştığını ancak bu duyguları kimseyle paylaşmadığını ifade etmiş; dua etmesine rağmen maneviyatın ruhsal boşluğunu doldurmadığını dile getirmiştir. K10 ise içsel boşluk hissinin akademik baskılar ve derin anlam arayışı eksikliğinden kaynaklandığını, sosyal medyanın bu boşluğu daha da artırdığını belirtmiştir. Bu ifadeler, katılımcıların yalnızlık ve anlam eksikliğinin manevi deneyimlerini olumsuz etkilediğini göstermektedir.

Maneviyatla Yabancılaşma / Şüphe: (K8, K17)

Katılımcıların ifadelerinde maneviyatla yabancılaşma ve şüphe teması da dikkat çekmektedir. K8, maneviyatı soyut bulduğunu, sınav stresini azaltmak için dua etmek yerine daha çok çalışma planı yapmayı tercih ettiğini ve ibadetlerinin kendisi için etkisiz olduğunu belirtmiştir. K17 ise manevi pratikleri bazen zorunluluk gibi hissettiğini, kilisede bile telefonunun titreşmesinin dua konsantrasyonunu bozduğunu ifade etmiştir. Bu örnekler, bazı katılımcıların maneviyata mesafeli yaklaşıklarını ve şüpheyle karışık bir tutum sergilediklerini göstermektedir.

Katılımcıların dile getirdiği manevi sorunlar, modern yaşamın getirdiği varoluşsal boşluk, kimlik karmaşası ve sosyal baskılar ile doğrudan ilişkilidir. Örneğin, K1 ve K11'in "anlam arayışı" teması, akademik ve mesleki başarı odaklı bir dünyada bireylerin içsel doyum eksikliği yaşadığını gösterir. K20'nin sosyal medyadaki "mükemmel yaşamlar" karşısında hissettiği yabancılaşma, dijital çağın gerçeklik algısını nasıl bozduğunu ve bireylerin aidiyet duygusunu zayıflattığını yansıtır. Benzer şekilde, K13 ve K16'nın geleneksel değerler ile modern yaşam arasındaki çatışması, küreselleşmenin kültürel kimlikleri nasıl parçaladığını ve bireyleri ait olma krizine sürüklediğini ortaya koyar.

Travma ve savaşın manevi etkileri (K7, K18) ise teodise problemine (kötülük ve tanrı inancının bağdaştırılması) işaret eder. K7'nin "Tanrı neden sustu?" sorusu, inanç sistemlerinin

acı karşısında sınındığı bir sorgulamayı temsil eder. Ancak K18'in öfkesini "adalet arayışına" dönüştürmesi, maneviyatın pasif bir teslimiyetten ziyade, aktif bir direniş aracı olarak kullanılabileceğini gösterir. Ayrıca, K6 ve K19'un kayıp ve yas sürecinde maneviyatı bir anlam zemini olarak kullanması, inancın psikolojik iyileşme süreçlerinde oynadığı role dikkat çeker. Bu bulgular, manevi sorunların yalnızca bireysel değil, toplumsal ve evrensel boyutları olduğunu vurgular.

4.3. Maneviyatın Problem Çözmedeki Rolü

Katılımcıların çoğunluğu, maneviyatın doğrudan çözüm değil ama psikolojik dayanıklılık, iç huzur ve anlam yükleme sağladığını ifade etmiştir.

Tema 1: Maneviyatın İçsel Rehberlik Sağlaması

Bu tema katılımcıların manevi pratikler ve inançlar aracılığıyla içsel denge ve dayanma gücü bulmalarını ifade etmektedir. K2, dua ve değerlerin içsel dengesini korumasına yardımcı olduğunu belirtirken; K11, ruhani okumalar ve felsefi tartışmaların yaşanan olayların geçiciliğini hatırlattığını vurgulamaktadır. K1, meditasyon ve doğa deneyimiyle maneviyatını güçlendirirken, K6 yas sürecinde Kur'an ayetlerinden anlam bulduğunu ifade etmiştir. Kararsızlık anlarında K3, inançtan güç alırken; K7, acılar karşısında Tanrı'yla tartışmayı içsel direnç olarak değerlendirmektedir. Bu örnekler, maneviyatın bireyler için önemli bir içsel rehberlik ve dayanma kaynağı olduğunu göstermektedir.

Bu tema, maneviyatın bireyler için içsel bir pusula veya duygusal denge mekanizması işlevi gördüğünü ortaya koyar. Örneğin, K2'nin dua yoluyla içsel denge araması, maneviyatın stres ve belirsizlik durumlarında bir sığınak rolü üstlendiğini gösterir. K6'nın Kur'an ayetlerini yas sürecinde anlamlandırma aracı olarak kullanması, manevi metinlerin kaosu düzene sokma ve acıya anlam yükleme kapasitesine işaret eder. K7'nin Tanrı'yla "tartışma"sı ise maneviyatın pasif bir teslimiyetten ziyade, aktif bir diyalog süreci olduğunu vurgular. Bu durum, modern bireylerin maneviyatı eleştirel bir zeminde yeniden yorumladığını ve onu duygusal çözülmeyi önleyen bir araç olarak kullandığını düşündürür. Maneviyatın bu işlevi, özellikle kimlik karmaşası ve varoluşsal krizlerde bireyin aidiyet duygusunu güçlendirir. Ancak bu rehberliğin etkisi, bireyin inanç sistemini ne ölçüde içselleştirdiğine bağlı olarak değişir. Örneğin, K3'ün kararsızlıkta inancına sığınması, maneviyatın bir karar destek sistemi olarak kullanıldığını gösterirken, bu durum geleneksel dini pratiklerin ötesinde kişiselleştirilmiş bir manevi anlayışa işaret eder.

Tema 2: : Pratik ve Rasyonel Problem Çözme Stratejilerinin Önceliği

Bu tema, katılımcıların maneviyata destekleyici baksa da esas çözümün mantıklı planlama, psikolojik destek ve somut adımlarla sağlandığını vurguladıklarını göstermektedir. K8, maneviyatı soyut bulup sorun çözmede etkili görmezken; K9, duanın psikolojik destek sunduğunu ancak esas çözümün çalışmak olduğunu belirtmiştir. K10, planlı hareket etmeyi tercih ederken; K2 ise "Dua etmek rahatlatır ama çözüm için strateji gerekir" diyerek pratik yaklaşımı ön planda tutmuştur. Bu ifadeler, katılımcıların problem çözmede rasyonel yöntemlere öncelik verdiğini ortaya koymaktadır.

Bu tema, katılımcıların maneviyatı destekleyici ancak yetersiz bulduğu durumlarda, çözüm için rasyonel ve pratik adımları önceliğini gösterir. K8 ve K9'un vurguladığı "soyutluk" eleştirisi, manevi pratiklerin somut sonuçlar üretmekte (örneğin sınav başarısı, kariyer planlaması) yetersiz kalmasıyla ilişkilidir. K2'nin "strateji şart" ifadesi, modern toplumun performans odaklı yapısının bireyleri ölçülebilir ve kontrol edilebilir çözümlere yönlendirdiğini yansıtır. Bu durum, Weber'in "araçsal rasyonellik" kavramıyla örtüşür: Bireyler, belirsizliği azaltmak için mantıksal planlamayı manevi teslimiyetin önüne koyar. Örneğin, K10'un "planlı hareket" vurgusu, eğitim sisteminin ve iş dünyasının bireylere dayattığı başarı baskısıyla şekillenir. Ancak bu yaklaşım, maneviyatı tamamen reddetmek yerine onu psikolojik bir destek mekanizmasına indirger. Bu ikili yapı, modern insanın içsel huzur ile dışsal başarı arasında kurduğu kırılgan dengeyi sembolize eder.

Tema 3: İnanç-Şüphe Arasındaki İkilem / Maneviyatın Yetersizliği/ Reddiyesi

Bu tema, bazı katılımcıların manevi inançlarını içsel çatışmalar ve sorgulamalarla deneyimlediklerini, bunun bazen destek yerine yük haline geldiğini göstermektedir. K7, “Tanrı neden sustu?” diye sorgularken; K8, maneviyatı soyut bulup etkisiz olduğunu düşünmektedir. K2, manevi baskılar nedeniyle suçluluk hissettiğini ifade etmiş, K3 ise duasının doğru olup olmadığından emin olamamaktadır. K9 ise maneviyatın psikolojik destek sağladığını kabul etmekle birlikte esas çözümün pratik stratejilerde olduğunu vurgulamaktadır. Bu örnekler, katılımcıların manevi inançlarda yaşadıkları ikilem ve yetersizlik hissini ortaya koymaktadır.

Bu tema, maneviyatın bireylerde yarattığı içsel çatışmaları ve varoluşsal sorgulamaları ele alır. K7’nin “Tanrı’nın sessizliği” üzerine isyanı, teodise problemine (kötülük ve tanrısal adalet arasındaki çelişki) işaret eder. Bu sorgulama, travma ve adaletsizlik karşısında inancın sınıandığı bir süreci yansıtır. K3’ün “doğru dua” kaygısı ise dini pratikleri bir performans nesnesi haline getiren modern zihniyetle ilişkilidir. Bu durum, dinin kurumsal ritüellerden ziyade kişisel deneyimlerle şekillendiği postmodern bir bağlamda, bireylerin “yeterince iyi” olma kaygısını tetikler. K17’nin manevi pratikleri “ödev” olarak algılaması, dini uygulamaların içselleştirilmekten çok mekanik bir rutine dönüşmesinin yarattığı yabancılaşmayı gösterir. Bu ikilemler, maneviyatın statik bir inanç sistemi olarak değil, dinamik ve sorgulamalarla beslenen bir arayış süreci olarak algılandığını ortaya koyar. Sonuç olarak, şüphe ve inanç arasındaki gerilim, maneviyatın modern birey için bir yük değil, büyüme alanı olabileceğini düşündürür.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin maneviyatı problem çözme süreçlerinde nasıl konumlandığını, bu süreçte karşılaştıkları varoluşsal çatışmaları ve maneviyatın modern yaşamın rasyonel talepleriyle olan gerilimini derinlemesine analiz etmiştir. Çalışmanın bulguları, maneviyatın gençler için çok boyutlu ve işlevsel bir araç olduğunu, ancak bu aracın sınırlılıklarının da belirgin şekilde hissedildiğini ortaya koymuştur.

Araştırmanın temel bulguları, katılımcıların maneviyatı psikolojik dayanıklılık ve içsel rehberlik aracı olarak kullandığını, ancak somut sorunlar karşısında rasyonel ve pragmatik stratejileri önceliklediklerini göstermektedir. Bu ikili dinamik, modern gençlerin manevi kimlik arayışı ile toplumsal beklentiler arasındaki gerilimi yansıtmaktadır. Örneğin, K8’in maneviyatı “soyut” bulması ve K9’un “pratik çözümlerin öncelikli olduğunu” vurgulaması, maneviyatın somut sonuçlar üretme kapasitesine yönelik şüpheleri ortaya koyar. Bu durum, Weber’in (Weber, 1930, s. 322) araçsal rasyonellik kavramıyla örtüşmekte; bireylerin belirsizliği kontrol etmek için mantıksal planlamayı manevi teslimiyetin önüne koyduğunu gösterir.

Diğer yandan, katılımcıların %70’inden fazlasının kendilerine 7 ve üzeri manevi puan vermesi, genel olarak yüksek bir manevi benlik algısına işaret eder. Bu bulgu, Kalkan ve Memiş’in (Kalkan ve Memiş, 2024, s. 128) sosyal bilimler öğrencilerinin dindarlık düzeylerinin yüksek olduğuna dair sonucunu destekler. Ancak, yüksek puanların ardındaki tanımlamaların çeşitliliği (örneğin, “içsel pusula”, “denge unsuru”, “acıyla baş etme aracı”), maneviyatın bireyselleşmiş ve araçsallaşmış bir nitelik kazandığını gösterir. Bu durum, Heelas ve Woodhead’in (Heelas, Woodhead, Seel, Tusting ve Szerszynski, 2005, s. 204) postmodern toplumlarda maneviyatın kişisel anlam arayışına indirgendiği yönündeki argümanı uyumludur.

Araştırmada öne çıkan diğer bir tema, varoluşsal çatışmaların manevi sorgulamaları tetiklemesidir. Özellikle K1’in “anlam arayışı”, K20’nin sosyal medya kaynaklı “iç huzur sorgulaması” ve K13’ün “geleneksel-modern çatışması”, Frankl’ın (Viktor Frankl, 1963, s. 243) varoluşsal boşluk teorisiyle örtüşür. Bu bulgular, dijital çağın gerçeklik algısını bozarak aidiyet duygusunu zayıflattığını ve gençleri derin bir kimlik karmaşasına sürüklediğini gösterir. Benzer şekilde, K7’nin savaş deneyimi üzerinden “Tanrı’nın sessizliğini” sorgulaması, klasik

teodise tartışmalarına (Hick, 1978, s. 406) yeni bir boyut kazandırmaktadır: Travma, maneviyatı hem isyan hem de direniş aracına dönüştürebilir.

Kalkan ve Memiş'in (Kalkan ve Memiş, 2024, s. 128) çalışmasında olduğu gibi, bu araştırmada da dindarlık düzeyinin akademik başarıyı doğrudan etkilemediği, ancak motivasyonel bir kaynak olarak kullanılabileceği görülmüştür. Örneğin, K3'ün kararsızlık anlarında dua etmesi veya K6'nın yas sürecinde Kur'an'dan anlam çıkarması, maneviyatın duygusal regülasyon işleviyle uyumludur. Benzer şekilde, sosyal bilimler öğrencilerinin dindarlık düzeylerinin yüksek olması bu öğrencilerin sorunlara manevi bir perspektiften yaklaşma eğilimini destekler niteliktedir. Kaya, Bozaslan ve Genç'in (Kaya, Bozaslan ve Genç, 2012, s. 225) demokratik aile ortamlarının problem çözme becerilerini geliştirdiğine dair bulguları, bu çalışmada da doğrulanmıştır. Özellikle K16'nın geleneksel aile değerleri ile sosyal medyanın "anında tatmin" kültürü arasında yaşadığı çatışma, ebeveyn-çocuk iletişiminin manevi kimlik inşasındaki kritik rolünü ortaya koyar. Demokratik ailelerin manevi değerleri (empati, sabır) içselleştirmede etkili olduğu, bu durumun ise öğrencilerin sorun çözmede stratejik esneklik kazanmasını sağladığı öne sürülebilir. Oğuz'un (G. Oğuz, 2020, s. 23) iletişim becerileri ile problem çözme arasındaki pozitif ilişkiye dair bulguları, bu çalışmada maneviyatın dolaylı bir araç olarak kullanımıyla desteklenmiştir. Örneğin, K11'in "ruhani okumalar" yoluyla içsel denge araması veya K14'ün maneviyatı "yaşam anlamı arayışında denge unsuru" olarak görmesi, aktif dinleme ve empati gibi iletişim becerilerinin manevi dayanışmayı artırdığını gösterir. Ayrıca, Akan ve Günek'in (Akan ve Günek, 2021, s. 52) kitap okuma alışkanlığının iletişim becerilerini güçlendirdiği yönündeki bulgusu, K10'un "akademik baskılar arasında derin anlam bulamamak" şikayetiyle ilişkilendirilebilir: Okuma, bireylerin metaforik düşünme kapasitesini artırarak manevi sorgulamaları derinleştirebilir. Frankl'ın (Viktor Frankl, 1963, s. 243) varoluşsal boşluk teorisi ve Putnam'ın (Putnam, 2000, s. 541) sosyal sermaye erozyonu argümanı, bu çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir. K20'nin sosyal medyadaki "mükemmel yaşamlar" karşısında hissettiği yabancılaşma veya K10'un "içsel boşluk hissi", dijital çağın gerçeklik algısını bozarak aidiyet duygusunu zayıflatıldığını gösterir. Bu durum, maneviyatın bir anlam zemini olarak yeniden keşfedilmesi gerekliliğini ortaya koyar.

Geleneksel dindarlık çalışmaları (G. W. (Gordon W. Allport, 1954, s. 572) (Kalkan ve Memiş, 2024, s. 128) dini ritüellerin sıklığı ve kurumsal bağlılık üzerinde yoğunlaşırken, bu çalışmada katılımcılar maneviyatı kişisel anlam arayışı ve içsel denge mekanizması olarak tanımlamıştır. Örneğin, K8'in maneviyatı "soyut" bulması veya K9'un "pratik çözümleri öncelediğini" belirtmesi, maneviyatın araçsallaşarak işlevsel bir değer haline geldiğini gösterir. Bu durum, postmodern toplumlarda dinin kurumsal yapıdan bireysel deneyime evrildiği yönündeki argümanlarla (Heelas ve diğerleri, 2005, s. 204) uyumludur. Elkin ve Karadağlı'nın (Elkin ve Karadağlı, 2015, s. 18) problem çözme becerilerinin "orta düzey" olduğuna dair bulgusu, bu çalışmada doğrudan desteklenmemiştir. Aksine, katılımcılar somut sorunlar karşısında (sınav stresi, kariyer planlaması) rasyonel stratejileri öncelerken, maneviyatı psikolojik dayanıklılık için kullanmıştır. Bu ikilik, Weber'in (Weber, 1930, s. 322) araçsal rasyonellik kavramıyla örtüşmekte; modern bireyin belirsizliği kontrol etmek için mantıksal planlamayı manevi teslimiyetin önüne koyduğunu gösterir. Oğuz'un (S. Oğuz, Kesercioğlu ve Saracaloğlu, 2020, s. 509) iletişim becerileri ile problem çözme arasında doğrudan ilişki kurmasının aksine, bu çalışmada maneviyatın iletişim süreçlerine metaforik bir katkı sağladığı görülmüştür. Örneğin, K7'nin travma deneyimini "ibadete dönüştürmesi" veya K18'in öfkesini "adalet arayışına" kanallama etmesi, iletişimin soyut manevi değerleri somut eylemlere dönüştürmedeki rolünü vurgular. Klasik teodise tartışmaları (Hick, 1978, s. 406) tanrısal adalet ile kötülüğün bağdaştırılmasına odaklanırken, bu çalışmada K7 ve K18 gibi katılımcılar, travmayı direniş ve anlam inşası aracına dönüştürmüştür. Bu durum, Moltmann'ın (Moltmann, 1993, s. 359) umut

teolojisi ile Tedeschi ve Calhoun'un (Calhoun, 2002, s. 897) travma sonrası büyüme teorisinin sentezini yansıtır: Acı, pasif bir teslimiyet değil, aktif bir dönüşüm kaynağıdır.

Mevcut araştırmalar manevi problem çözme becerilerini doğrudan incelemese de dindarlık, aile dinamikleri, iletişim becerileri ve psikolojik faktörler üzerinden dolaylı bağlantılar kurulabilir. Özellikle demokratik aile ortamlarının ve iletişim yetkinliğinin manevi gelişimi desteklediği görülmektedir. Ancak bu alanda daha kapsamlı çalışmalara ihtiyaç vardır. Örneği maneviyatın problem çözme süreçlerindeki rolünü ölçen özgün envanterler geliştirilmesi. Üniversitelerde etik ve manevi değerler odaklı dersler müfredata eklenmeli. Aile tutumları ve dindarlık arasındaki etkileşim derinlemesine incelenebilir.

Bu çalışma Üniversite öğrencilerinin manevi problem çözmede maneviyatı psikolojik dayanıklılık aracı olarak kullandığını, ancak somut problemlerde pragmatik yaklaşımları benimsediğini ortaya koymaktadır. Bu ikili dinamik genç yetişkinlerin manevi kimlik arayışı ile modern yaşamın rasyonel talepleri arasındaki gerilimi yansıtmaktadır. Maneviyat gençlerin zorlayıcı durumlarla başa çıkmasında önemli bir destek mekanizması sağlamaktadır. Ancak maneviyatın etkili olabilmesi için bireylerin manevi uygulamalara aktif bir şekilde katılmaları ve bu süreçte profesyonel rehberlik alabilmeleri önerilmektedir. Gençlik sorunlarının çözümüne yönelik öneriler özellikle şu noktalar vurgulanabilir: Gençlere manevi ve ahlaki bir rehberlik sunulması. Eğitim ve bilgi yoluyla kimlik arayışına destek olunması. Psikolojik destek sağlanması ve ailelerin gençlerle etkili iletişim kurması. Gençlerin kendilerini ifade edebilecekleri sosyal ve kültürel alanların oluşturulması.

KAYNAKÇA

- Akan, Y. ve Günek, A. (2021). Üniversite öğrencilerinin iletişim ve problem çözme beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi: Muş alparslan üniversitesi örneği. *Journal of University Research*, 4(1), 52.
- Allport, G. W. (1958). Personality: Normal and abnormal. *The Sociological Review*, 6(2), 180.
- Allport, G. W. (Gordon W. (1954). *The nature of prejudice*. Cambridge, Mass., Addison-Wesley Pub. Co.
- Ano, G. G. ve Vasconcelles, E. B. (2005). Religious coping and psychological adjustment to stress: A meta-analysis. *Journal of Clinical Psychology*, 61(4), 461.
- Apter, M. J. (1984). Reversal theory and personality: A review. *Journal of Research in Personality*, 18(3), 265.
- Arkonaç, O. (1999). *Açıklamalı psikiyatri sözlüğü (ingilizce- türkçe)*. Nobel Tıp.
- Arnold, V. I. (2004). *Arnold's problems*. Springer Science & Business Media.
- Arsalan, D. D. M. (2012). Tarihi süreçte türkçenin yabancı dil olarak öğretimi-öğrenimi çalışmaları. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 167.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York (N.Y.).
- Bauman, Z. (2023). *Akışkan modernite*. (S. O. Çavuş, Çev.).
- Bregman, L. ve Thiermann, S. (1995). *First Person Mortal*. Paragon House.
- Calhoun, C. (2002). Toward a critique of actually existing cosmopolitanism. *South Atlantic Quarterly*, 101(4), 897.
- Cebeci, S. (2010). Bir din öğretimi yaklaşımı olarak dini danışma ve rehberlik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(19), 69.
- Charles, R. ve Lester, F. K. (1982). *Teaching problem solving: What, why & how*. Dale Seymour Publications.
- Cronin, J. J., Brady, M. K. ve Hult, G. T. M. (2000). Assessing the effects of quality, value, and customer satisfaction on consumer behavioral intentions in service environments. *Journal of Retailing*, 76(2), 218.
- Cüceloğlu, D. ve Bayramoğlu, D. (2021). *Var mısın? Güçlü bir yaşam için öneriler*. İstanbul.
- Doğan, C. (2024). *İçimizdeki çocuk—Yaşamımıza yön veren güçlü varlık* (1. bs.). Kronik Kitap.

- D’Zurilla, T. J. ve Nezu, A. M. (2010). Problem-solving therapy. *Handbook of cognitive-behavioral therapies, 3rd ed* içinde (s. 197). New York, NY, US: Guilford Press.
- Elkin, N. ve Karadağlı, F. (2015). Üniversite Öğrencilerinin Problem Çözme Becerilerinin Değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 1*(1), 18.
- Elliott, R., Watson, J. C., Goldman, R. N. ve Greenberg, L. S. (2004). *Learning emotion-focused therapy: The process-experiential approach to change*. Washington, DC, US: American Psychological Association.
- Emmons, R. A. (1999). *The psychology of ultimate concerns: Motivation and spirituality in personality*. Guilford Press.
- Erikson, E. H. (1950). *Childhood and society*. W W Norton & Co; First Edition.
- Eşigül, E. ve Önder, F. C. (2017). Social problem solving as a mediator and a moderator of the link between stress and psychological well-being. *Journal of Human Sciences, 14*(1), 803.
- Evans, B. ve Dresen, G. (1991). Deformation of earth materials: Six easy pieces. *Reviews of Geophysics, 29*(S2), 823.
- Fowler, J. W. (1995). *Stages of faith: The psychology of human development and the quest for meaning* (Revised ed. edition.). New York, NY: HarperOne.
- Frankl, V. E. (2017). *İnsanın anlam arayışı: Man’s search for meaning*. İstanbul.
- Fullan, M. (2013). *The new meaning of educational Change*. Taylor & Francis.
- Heelas, P., Woodhead, L., Seel, B., Tusting, K. ve Szerszynski, B. (2005). *The spiritual revolution: Why religion is giving way to spirituality*. Malden, MA: Blackwell Pub.
- Heppner, P. P. ve Petersen, C. H. (1982). The development and implications of a personal problem-solving inventory. *Journal of Counseling Psychology, 29*(1), 66.
- Heschel, A. J. (1976). *God in search of man: A philosophy of judaism*. Farrar, Straus and Giroux.
- Hick, J. (1978). *Evil and the God of love*. New York : Harper & Row.
- Hill, P. C. ve Pargament, K. I. (2003). Advances in the conceptualization and measurement of religion and spirituality: Implications for physical and mental health research. *American Psychologist, 58*(1), 64.
- Johnston, A. (2020). *The organised writer: How to stay on top of all your projects and never miss a deadline*. Bloomsbury Publishing.
- Jonassen, D. (2011). Supporting problem solving in pbl. *Interdisciplinary Journal of Problem-Based Learning, 5*(2), 112.
- Kalkan, S. ve Memiş, M. (2024). Dindarlık ile akademik başarı arasındaki ilişki: Üniversite öğrencileri üzerine bir alan araştırması. *Türk Din Psikolojisi Dergisi, 10*(1), 128.
- Kaya, A., Bozaslan, H. ve Genç, G. (2012). Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumlarının problem çözme becerilerine, sosyal kaygı düzeylerine ve akademik başarılarına etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 18*(1), 225.
- Kneeland, S. (2001). *Problem çözme*. Gazi Kitabevi.
- Koenig, H. G. (2012). Religion, spirituality, and health: The research and clinical implications. *ISRN psychiatry, 2012*, 27.
- Luann, W. ve Wim H, G. (1996). *Bringing problem-based learning to higher education: Theory and practice*. Jossey-Bass.
- Luthans, F., Youssef, C. M. ve Avolio, B. J. (2006). *Psychological capital: Developing the human competitive edge*. Oxford University Press, USA.
- Miller, J. G. (1965). Living systems: Structure and process. *Behavioral Science, 10*(4), 337.
- Moltmann, J. (1993). *The crucified God*. (R. A. Wilson ve J. Bowden, Çev.). Minneapolis, MN: Fortress Press.
- Nezu, A. M., D’Zurilla, T. J., Zwick, M. L. ve Nezu, C. M. (2004). Problem-solving therapy for adults. *Social problem solving: Theory, research, and training* içinde (s. 171). Washington, DC, US: American Psychological Association.

- Nezu, C. M. ve Nezu, C. M. (1989). *Clinical decision making in behavior therapy: A problem-solving perspective*. Research Pr Pub.
- Nurdan, K. (2001). *Sosyal Bilimlerde Problem Çözme ve uygulamalar*. Gazi Kitabevi.
- Oğuz, G. (2020). Üniversite öğrencilerinin iletişim becerileri, problem çözme becerileri ve bağlanma stilleri ilişkisi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 23.
- Oğuz, S., Kesercioğlu, T. ve Saracaloğlu, A. S. (2020). Öğretmen adaylarının problem çözme becerilerine yönelik algıları, fen'e ve bilgisayara yönelik tutumlarının incelenmesi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 14(34), 509.
- Okudur, İ. N. (2023). Algoritma temelli etkinliklerin ilköğretim 4.sınıf öğrencilerinin matematik problemi çözme becerisine etkisi. *Bartın Üniversitesi*, 141.
- Pargament. (2001). *The psychology of religion and coping: Theory, research, practice*. Guilford Press.
- Pargament, Kenneth I. ve Park, C. L. (1995). Merely a defense? The variety of religious means and ends. *Journal of Social Issues*, 51(2), 32.
- Pargament, Kenneth Ira. (1997). *The psychology of religion and coping: Theory, research, practice*. Guilford Press.
- Peter M, S. ve Ayşegül, İ. (2006). *Beşinci disiplin—Öğrenen organizasyon sanatı ve uygulaması*. Yapı Kredi Yayınları.
- Prof. Dr. Ali, B. (2013). *Gençlerle başbaşa*. Yağmur Yayınevi İstanbul.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Touchstone Books/Simon & Schuster.
- Rickwood, D. (2024). Young people's help-seeking for mental health problems. *Advances in Mental Health*, 4, 218-251. *ResearchGate*, (4), 251.
- Schäfer, T., Sedlmeier, P., Städtler, C. ve Huron, D. (2013). The psychological functions of music listening. *Frontiers in Psychology*, 4, 511.
- Selçuk, B. (2003). *Psikoloji Sözlüğü*. Bilim ve Sanat.
- Smith, H. (2009). *The world's religions*. New York, NY.
- Sternberg, R. J. ve Detterman, D. K. (1986). *What is Intelligence?: Contemporary viewpoints on its nature and definition*. Bloomsbury Academic.
- Şerife, T. (2008). Üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ve algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişki. *Tübitak Ulakbim Dergisi*.
- Tillich, P. (1957). *Dynamics of faith*. By Paul Tillich. Harper Torchbooks.
- Tillich, P. (1963). *The eternal now paul tillich*. The scribner library. SCRIBNER.
- Tosyalıoğlu, M. B. ve Albayrak, A. (2023). Maneviyat ve ruh sağlığı: Maneviyat ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, (8), 42.
- Vesim, T. (1990). *Kuşatma—Herşey bir kurşunla başladı*. (1. bs.). Ankara.
- Viktor Frankl. (1963). *Man's search for meaning*. Beacon Press.
- Weber, M. (1930). *The Protestant ethic and the spirit of capitalism*. New York : Scribner.
- Wilt, J. A., Exline, J. J., Lindberg, M. J., Park, C. L. ve Pargament, K. I. (2017). Theological beliefs about suffering and interactions with the divine. *Psychology of Religion and Spirituality*, 9(2), 137.
- Winkeljohn Black, S. ve Pössel, P. (2015). Integrating Beck's cognitive model and the response style theory in an adolescent sample. *Journal of Youth and Adolescence*, 44(1), 195.
- Wong, P. T. P. (1998). Implicit theories of meaningful life and the development of the personal meaning profile. *The human quest for meaning: A handbook of psychological research and clinical applications* içinde (s. 364). Mahwah, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Wuthnow, R. (1998). Morality, spirituality, and democracy. *Society*, 35(3), 37.

Zinnbauer, B. ve Pargament, K. (2005). Religiousness and Spirituality. *New York: The Guilford Press.*, 21.

The Role of 21st-Century Skills in Supporting Refugee Students¹

Asoc. Prof Dr. Bünyamin HAN

Kütahya Dumlupınar University, Education Faculty, bunyaminhan@gmail.com

Abstract

In today's increasingly interconnected and dynamic world, the education of refugee students stands out as both a humanitarian responsibility and a concrete indicator of social solidarity. In this context, 21st century skills are considered an effective tool for refugee students to become stronger and develop resilience. Skills such as critical thinking, collaboration, communication, creativity and digital literacy contribute not only to academic success but also to students' active participation in social life, development of belonging and self-confidence. Teachers' integration of these skills into pedagogical approaches, creation of multilingual and intercultural learning environments and effective use of digital tools support individualized and inclusive education processes. Psychosocial support approaches based on social-emotional learning and collaborative project models accelerate students' adaptation processes and facilitate their resilience in times of crisis. In order to increase the quality of refugee education, it is necessary to include 21st century skills in teacher training programs and to conduct simultaneous policy, resource and field development studies. Integrating these skills into education strategies with a holistic approach will contribute to the formation of a more inclusive and resilient education ecosystem by increasing the social cohesion and solidarity capacity of both refugee individuals and host societies.

1. Introduction

As today's world becomes increasingly interconnected and dynamic, the education of refugee students is both a humanitarian imperative and one of the most concrete indicators of social solidarity. In this context, it is important to understand how 21st century skills can be an effective tool for refugee learners to become stronger and develop resilience. Indeed, increasing waves of migration and displacement on a global scale confront educators with the responsibility of supporting the holistic development of refugee students, beyond simply imparting academic knowledge. In order to provide the equipment required for this responsibility, 21st century skills such as critical thinking, collaboration, communication, creativity, and digital literacy play a critical role in students' adaptation to changing world conditions and their effective participation in social life. The integration of these skills for refugee students is of great importance not only in terms of enriching course content, but also in terms of developing a sense of belonging in the school environment, gaining self-confidence, and contributing to their social resilience. In this study, how 21st century skills can be implemented in refugee education will be discussed within the framework of the main challenges and opportunities encountered. The aim is to shed light on practical educational approaches and to reveal strategies that will support the academic and social integration processes of refugee students. In this way, it is aimed that these individuals, who will grow up as an integral part of the global community, will undertake meaningful roles in a complex and rapidly evolving world.

¹ This paper is prepared based on the Erasmus+ KA2 IIDEMIC (101128908) project's need analysis reports.

2. 21st Century Skills for Teachers

In today's rapidly changing information and communication technologies environment, the knowledge and skills expected from individuals show radical differences compared to previous centuries. This change necessitates the redefinition of personal, social, economic and academic life skills; it requires individuals to be prepared for complex and unpredictable problems (Trilling & Fadel, 2009; Voogt & Roblin, 2012). In this context, the concept of "21st century skills" is used as an umbrella term to define the equipping of individuals with new knowledge and skills (Han, 2021).

For teachers, 21st century skills include not only the transfer of content, but also the design of learning environments and the unleashing of students' potential. According to Trilling and Fadel (2009), these skills include "basic competencies such as critical thinking, creativity, collaboration, communication and digital literacy"; while Voogt and Roblin (2012) draw attention to the need for teachers to develop "pedagogical approaches that will guide students' learning processes".

21st-century skills encompass a range of abilities and competencies that are essential for effective teaching in today's rapidly changing world. These skills go beyond traditional subject knowledge and pedagogical techniques and emphasize the need for educators to adapt to the demands of the modern learning environment. Some key 21st-century skills for teachers are explained below.

2.1. Digital Literacy

Digital literacy refers to the competence to effectively find, evaluate, and use information in digital environments (Gilster, 1997; Eshet-Alkalai, 2004). Teachers must have in-depth knowledge of the digital tools and platforms they will use in their education and training processes; thus, they should be able to seamlessly reflect technology integration in their lesson plans (Bennett, Maton & Kervin, 2008; Mishra & Koehler, 2006). Providing students with the ability to critically examine digital resources and distinguish between reliable information and misleading content is also among the basic responsibilities of teachers (Fraillon et al., 2014; Redecker & Punie, 2017). Today's learners tend to access information quickly, learn simultaneously, and multitask; they prefer visual content over text and value flexible access to information. These characteristics lead us to define them as "digital natives" (Sezgin & Han, 2022; Prensky, 2001). Therefore, it is of great importance for teachers to demonstrate competence in using technology effectively in the classroom. The main teacher skills within the scope of digital literacy are: Knowledge of selecting and managing software, hardware, and online resources to be used in education (Bennett, Maton, & Kervin, 2008; UNESCO, 2013); raising students' awareness of ethical digital behavior, data privacy, and combating cyberbullying (ISTE, 2016; Redecker & Punie, 2017); developing strategies to increase the quality and interaction of learning outcomes by incorporating appropriate digital tools into lesson plans (Mishra & Koehler, 2006; Voogt, Fisser, Pareja Roblin, Tondeur, & van Braak, 2013); ensuring that students analyze digital resources according to reliability, validity, and up-to-dateness criteria (Fraillon et al., 2014; Eshet-Alkalai, 2004). Providing these skills with a holistic approach supports the professional development of teachers and enables students to adapt to the digital age and grow up as active members of the information society.

2.2. Critical Thinking and Problem Solving

Critical thinking is the process of analyzing pieces of information, evaluating arguments, and solving complex problems effectively (Brookfield, 2011; Facione, 1990). Teachers should design learning experiences that encourage students to question and solve problems, and ask guiding questions that support deep thinking (Paul & Elder, 2006; Halpern, 2014). In addition, as emphasized by Jonassen (2011), teachers should structure learning

processes gradually to guide students to overcome complex problems and thus develop students' independent problem-solving capacity (Ennis, 2011). There are some competencies that stand out in the acquisition of critical thinking and problem-solving skills by teachers: Creating activities that include open-ended tasks and real-world problems that will enable students to actively participate in knowledge (Brookfield, 2011; Facione, 1990); presenting problems that examine the logical consistency and support of arguments and reveal thought processes (Paul & Elder, 2006; Halpern, 2014); teaching the steps of complex problems with step-by-step guidance strategies that guide students to produce independent solutions (Jonassen, 2011; Ennis, 2011). That is teachers should foster critical thinking skills in their students by encouraging them to analyze information, evaluate arguments, and solve complex problems.

2.3. Collaboration and Communication

In the 21st century, collaboration and communication skills are vital for individuals to work effectively in both face-to-face and digital environments (OECD, 2018; Voogt et al., 2015). Teachers should design collaborative classroom environments where students actively participate in problem-solving and project management processes together; thus, encouraging collective knowledge creation and learning from each other (Johnson & Johnson, 2009; Stahl, 2006).

Vygotsky's (1978) sociocultural theory emphasizes the central role of communication in the learning process, arguing that learning can only occur through social interaction. In this direction, teachers should organize activities that will develop effective listening, speaking, reading and writing skills; they should support students in expressing their ideas clearly and understanding different perspectives (Mercer & Howe, 2012; Alexander, 2008).

In addition, technological tools such as video conferencing, instant messaging, and online collaboration platforms enable virtual collaboration in globalizing and digitalizing educational environments. While Lave and Wenger's (1991) "collaborative learning" approach shows that learning takes place in social situations and community practices; today, teachers should provide students with virtual teamwork experiences using these tools (Lantz-Andersson et al., 2018).

The competencies that stand out in the acquisition of collaboration and communication skills by teachers are as follows: Organizing project and task-based learning activities that clarify students' roles and responsibilities within the group (Johnson & Johnson, 2009; Stahl, 2006); Providing structured guidance in listening, speaking, reading, and writing processes so that students can express themselves and their thoughts with confidence (Mercer & Howe, 2012; Alexander, 2008); Model and teach students the skills to carry out online projects using video conferencing (Zoom, Teams), instant messaging (Slack, WhatsApp), and collaboration platforms (Google Docs, Miro) (Lantz-Andersson et al., 2018). Teachers need to facilitate collaborative learning experiences and teach students how to effectively communicate and work with others, both in person and virtually.

2.4. Creativity and Innovation

In a rapidly changing global context, creativity and innovation skills allow students to produce flexible solutions in the face of uncertainty and complexity (Pink, 2006; Robinson, 2011). Teachers should design learning experiences that will stimulate students' curiosity and motivation for discovery; and allow ideas to evolve through trial and error within these experiences (Sawyer, 2012; Csikszentmihalyi, 1996). Treffinger and Isaksen (2013) emphasize that the creative problem-solving process includes the steps of "developing different perspectives" and "producing alternative solutions"; in this context, teachers should create

structured environments for students to voice their original ideas. In addition, Robinson (2011) points out the importance of constructing school culture as an ecosystem that supports creativity. In this context, teachers; should create a classroom atmosphere that sees mistakes as learning opportunities, rewards bold ideas, and encourages collaborative innovative projects (Beghetto & Kaufman, 2014; Sternberg, 2006). The competencies that stand out in teaching creativity and innovation through teachers are as follows: organizing open-ended projects and prototype development activities that keep students' curiosity alive (Sawyer, 2012; Csikszentmihalyi, 1996); encouraging students to develop alternative solutions through brainstorming, role-playing, and design-oriented thinking workshops (Brown, 2009); developing classroom norms that reduce the fear of making mistakes, reward innovative experiments and collaborative projects, and make students' voices heard (Robinson, 2011; Beghetto & Kaufman, 2014). Teachers should encourage creativity and innovation in their students by providing opportunities for them to explore new ideas, think outside the box, and develop original solutions to problems.

2.5. Adaptability and Flexibility

In a rapidly changing educational environment, teachers must have the flexibility and agility to adapt to students' different needs and learning styles (Tomlinson, 2014). In this context, individualizing teaching strategies and restructuring them according to student profiles in both content and process dimensions is a fundamental approach for an effective learning experience (Darling-Hammond & Richardson, 2009). On the other hand, Fullan (2007) emphasizes that teachers can respond quickly to unforeseen in-class and out-of-class challenges through crisis management, immediate implementation of pedagogical innovations, and establishing continuous feedback loops. In addition, innovations and methodological developments in educational technologies require teachers to keep their professional practices up-to-date. As Papert (1980) predicted, teachers must redesign their learning environments in a transformative way by embracing new technologies and learning theories (Zhao, 2012; OECD, 2020). Such professional flexibility is not only about technology integration; It also supports the teacher's own learning journey and increases professional resilience (Hargreaves & Fullan, 2012).

The competencies that stand out in providing adaptability and flexibility through teachers are: The ability to adapt content, activities and assessment methods appropriate to different learning goals and styles (Tomlinson, 2014; Darling-Hammond & Richardson, 2009); the ability to make pedagogical decisions in times of crisis, make flexible plan updates and create support mechanisms for students' emotional needs (Fullan, 2007; Hargreaves & Fullan, 2012); the capacity to quickly learn and integrate emerging digital tools, agile teaching methodologies and current pedagogical approaches into the course processes (Papert, 1980; OECD, 2020). With the pace of change in today's world, teachers need to be adaptable and flexible in their teaching methods and approaches to meet the diverse needs of their students.

2.6. Cultural Competence

Cultural competence refers to understanding and respecting students' cultural origins and perspectives (Gay, 2000; Banks, 2008). Teachers should create inclusive learning environments that view diversity as an asset; thus, they should make each student's identity, language, and experiences an integral part of education (Ladson-Billings, 1995a; Nieto, 2010). Understanding how culture shapes the learning process allows teachers to develop fair and equitable approaches in course content and methods (Banks & Banks, 2010). There are some basic skills that teachers should focus on in providing cultural competence: In-depth evaluation of heterogeneous class profiles by investigating students' communities, family structures, and cultural heritages (Gay, 2000; Ladson-Billings, 1995a); developing classroom norms that take

into account differences in language, religion, ethnicity or gender, and in which all students feel safe and can contribute (Nieto, 2010; Banks, 2008); ensuring that learning becomes both meaningful and transformative by incorporating examples from students' life experiences and traditional sources of knowledge into course materials (Ladson-Billings, 1995b; Banks & Banks, 2010). Teachers should be culturally competent and aware of the diverse backgrounds and perspectives of their students.

2.7. Global Awareness

Global awareness is the process of helping students understand global issues, various cultures, and different perspectives; thus, they become individuals with a sense of global citizenship (Byram, 1997; Deardorff, 2006). Teachers should design learning experiences that will help students adopt global citizenship values; in these experiences, they should develop sensitivity to different perspectives by engaging in critical discussions around environmental, economic, and socio-cultural issues (UNESCO, 2015). Merryfield (2000) emphasizes that students' interactions with their peers around the world through collaborative projects in and out of the classroom strengthen empathy, tolerance, and a sense of shared responsibility. In this context, teachers should develop the following competencies: Teaching basic concepts and facts on issues such as climate change, migration, human rights, and economic inequality (Byram, 1997; UNESCO, 2015); Encouraging students to develop a critical perspective on world issues through scaled case studies, simulations, and discussion sessions (Merryfield, 2000; Oxfam, 2015); providing students with the opportunity to communicate directly with their peers from different geographies by organizing online exchange programs, bilateral projects, and virtual cultural meetings (Merryfield, 2000; Deardorff, 2006). Teachers should help students develop a global perspective and understanding of global issues, cultures, and perspectives

2.8. Media Literacy

Media literacy encompasses individuals' ability to critically evaluate, derive meaning from, and transform media messages and sources (Buckingham, 2003; Hobbs, 2010). Teachers should teach students to analyze the production processes of media texts, the ideologies conveyed, and strategies for targeting the target audience; thus, they should develop resistance to disinformation and manipulation in both traditional and digital media environments (Livingstone, 2004; Mihailidis & Thevenin, 2013). In addition, as suggested by Hobbs (2010), media literacy education should be integrated into the curriculum and realistic and meaningful practice opportunities should be provided to students in different disciplines. There are some basic skills that teachers should focus on in acquiring media literacy: Teaching how to analyze the language, visual design, production context, and ideological emphases on the messages conveyed in texts (Buckingham, 2003; Jahn, 2020); developing strategies for questioning the flow of information on social media, blogs, and online publishing platforms and identifying reliable sources (Livingstone, 2004; Hobbs, 2011); supporting interdisciplinary learning across subjects by organizing media analysis projects and production workshops in language, social studies, and even science courses (Hobbs, 2010; Mihailidis & Thevenin, 2013). In a world saturated with media and information, teachers should teach students how to critically evaluate and analyze media messages and sources.

2.9. Life Skills

Life skills are defined as a set of basic competencies that enable students to be successful in both their academic and personal lives (World Health Organization, 1999). In order to provide these skills, teachers can teach students competencies such as problem solving, financial literacy, and time management by relating classroom activities to real-world contexts (Lombardi, 2007). In addition, Zimmerman's (2002) self-regulation theory emphasizes the

importance of helping students plan their learning processes by taking an active role in the processes of setting goals and monitoring their progress. The roles that teachers play in providing students with life skills are as follows: Ensuring that students experience these skills through budget planning workshops, prioritization studies, and case-based problem-solving tasks (Lombardi, 2007; Lusardi & Mitchell, 2014); Guiding students' educational and career planning through SMART goal setting, incremental goal monitoring methods, and career choice simulations (Zimmerman, 2002; OECD, 2018); Demonstrate the application of academic content to everyday life through internship projects, field trips, and community service activities (Lombardi, 2007; Darling-Hammond et al., 2020). Teachers should equip students with essential life skills such as financial literacy, time management, and problem-solving skills that will prepare them for success in the future

2.10. Self-Directed Learning

Self-directed learning refers to students taking the initiative in their learning processes, assuming responsibility, and developing an attitude focused on continuous development (Knowles, 1975; Candy, 1991). Based on Dweck's (2006) "growth mindset" model, teachers should present learning as a journey of discovery and make students embrace the idea that mistakes are learning opportunities. This approach reinforces students' love of learning, while also strengthening motivation and self-regulation (Hoffman, Richmond, Morrow & Salomone, 2003).

Zimmerman's (2002) self-regulation theory emphasizes the importance of students consciously managing the processes of effective goal setting, monitoring progress, and receiving feedback. Teachers should teach students to set SMART (Specific, Measurable, Attainable, Relevant, Timely) goals and guide them to evaluate their learning processes through regular reflection sessions (Schunk & Zimmerman, 1998; Locke & Latham, 2002).

In addition, Csikszentmihalyi's (1997) "flow" theory suggests that individuals experience deep focus and satisfaction in areas where their interests and abilities intersect. Therefore, teachers should design personalized learning experiences by providing students with opportunities to explore their own interests and develop independent projects (Deci & Ryan, 2000; Hidi & Renninger, 2006).

The competencies that teachers should focus on in developing self-directed learning skills are as follows: Nurturing students' curiosity and determination for learning with encouragement and feedback strategies based on Dweck's (2006) model (Hoffman et al., 2003; Blackwell, Trzesniewski & Dweck, 2007); Adopt methods of setting SMART goals, keeping a learning journal, and regularly assessing progress (Zimmerman, 2002; Schunk & Zimmerman, 1998); plan individual research projects, portfolios, and self-directed learning modules that allow students to follow their passions (Csikszentmihalyi, 1997; Deci & Ryan, 2000). Teachers should foster a love of learning and teach students how to become self-directed learners who can take initiative and responsibility for their own learning.

2.11. Ethical and Responsible Behavior

Success in academic and personal areas is directly related not only to cognitive skills but also to ethical and responsible behaviors. Teachers should guide students to adopt ethical principles in both online and offline environments; they should conduct awareness-raising activities on digital citizenship, combating cyberbullying, and online privacy (Ribble, 2015; Selwyn, 2016). Kohlberg's (1994) theory of moral development emphasizes the importance of teachers not only conveying rules to their students, but also modeling how they can take responsibility and make ethical decisions in the dilemmas they encounter. Nucci and Narvaez

(2008) have shown that virtue-based education approaches are effective in helping students learn to respect social norms and develop empathy.

Among the complex dynamics of the digital age, preventing cyberbullying and protecting online privacy support students' balanced development in both emotional and security dimensions. Kowalski, Limber, and Agatston (2014) stated that cyberbullying trainings, beyond raising awareness, provide students with intervention and support strategies; Solove (2006) has shown that teaching personal data protection and privacy rights form the basis of digital citizenship. Some of the basic competencies that teachers should focus on in providing ethical and responsible behavior skills are as follows: Ensuring the internalization of social responsibility and justice principles by adopting value-oriented approaches beyond rules (Ribble, 2015; Nucci & Narvaez, 2008); teaching students about protecting their personal data, secure password management, and strategies against online harassment (Kowalski, Limber & Agatston, 2014; Solove, 2006); allowing students to experience decision-making processes based on the principles of honesty, justice, and responsibility through daily examples and case discussions (Kohlberg, 1994; Selwyn, 2016). Teachers should promote ethical and responsible behavior in their students, both online and offline, and teach them how to use technology and social media responsibly.

2.12. Emotional Intelligence

Emotional intelligence refers to individuals' ability to recognize, understand, and manage their own emotions and the emotions of others (Mayer & Salovey, 1997; Goleman, 1995). Teachers should both develop their own emotional competence and support students in gaining empathy, self-awareness, and social skills (Brackett, Rivers, & Salovey, 2011). According to CASEL's (2003) model, self-awareness, self-management, social awareness, relationship management, and responsible decision-making components are the main areas of incorporating emotional intelligence into the educational context. Creating a safe and supportive classroom environment enables students to openly express their emotions and take academic risks to fully participate in the learning process (Maslow, 1943; Denham, 2006). In addition, the ability to establish positive peer and adult relationships strengthens students' social adaptation and academic motivation (Elias et al., 2000; Brackett et al., 2011). The basic skills that teachers should focus on in developing emotional intelligence are as follows: Assessing the effects of students' emotional states such as stress, anxiety, or frustration on the learning process (Mayer & Salovey, 1997; Brackett et al., 2011); supporting students' social and emotional competences through empathic listening, emotional sharing, and conflict resolution strategies (Goleman, 1995; Denham, 2006); establishing classroom norms in line with Maslow's (1943) principle of "need for safety" where emotions are freely expressed and making mistakes is accepted as a natural part of the learning process (Maslow, 1943; CASEL, 2003). Teachers should develop their own emotional intelligence and help students develop their social and emotional skills, including empathy, self-awareness, and relationship-building.

3. 21st Century Skills for Enhancing and Empowering Refugee Education

Education is of vital importance for social integration and individual development; this is especially true for refugee individuals with socio-economic disadvantage. Displacement processes limit access to learning opportunities, making it difficult to cope with trauma and uncertainty. Therefore, refugee education takes on multidimensional functions beyond just providing academic knowledge; such as psychosocial support, the creation of safe learning environments, and the resumption of community-building processes (Han & Tösten, 2023; Dryden-Peterson, 2011). UNESCO (2019) emphasizes that empowering refugee students through education both increases their personal autonomy and contributes to the harmony and

well-being of host communities. Complex competencies such as critical thinking, digital literacy, collaboration, creativity, and cultural competence, which are 21st century skills, are important tools for refugee students to overcome the multi-layered challenges they experience (Betts & Collier, 2017). By integrating these skills into their course designs, teachers can strengthen students' problem-solving abilities, social networking skills, and personal resilience (Taylor & Sidhu, 2012; UNHCR, 2022).

In order to effectively implement 21st century skills in refugee education, teachers need to adopt holistic approaches at both pedagogical and psychosocial levels. First, designing multilingual and intercultural learning environments increases students' sense of belonging and academic motivation by incorporating both their mother tongue and cultural heritage into the educational process (Taylor & Sidhu, 2012). In this context, building bridges between different perspectives through cultural storytelling and project-based activities enriches interaction among student communities and supports social cohesion.

The use of digital learning tools provides both accessibility and individualization of the learning process. Teachers should provide students with basic digital literacy skills while providing distance education support through online platforms and open educational resources (OER) (Dryden-Peterson, 2011; UNESCO, 2020). This approach contributes to equal opportunities in education for refugee students from different levels by regulating the pace of learning and access to content in a student-centered manner.

Psychosocial support and resilience-building strategies are critical to ensuring the continuity of the learning process. Activities focused on social and emotional learning (SEL) provide students with the skills to regulate post-traumatic stress reactions and strengthen emotional resources (UNHCR, 2022). In addition, social support networks created through group work and mentoring programs reinforce students' sense of solidarity both within the school and in the host community.

Learning experiences focused on critical thinking and problem solving encourage refugee students to develop meaningful projects based on their own life conditions (Betts & Collier, 2017). Case studies and inquiry learning methods deepen students' analysis and synthesis skills to tackle real-world problems. Similarly, collaborative and participatory learning models strengthen social skills and mutual understanding through mentor and peer interactions both in and out of the classroom (UNHCR, 2022). Finally, creativity and innovation workshops and the integration of design thinking processes into the classroom provide students with the opportunity to prototype their own solutions and express themselves (Sawyer, 2012). Methods such as art, drama, and storytelling deepen emotional expression and increase social awareness. The systematic implementation of these components supports refugee students not only in achieving academic success, but also in achieving long-term social integration and personal empowerment (Han & Tösten, 2023; Dryden-Peterson, 2011).

4. Conclusion

The systematic adoption of 21st century skills in the context of refugee education has the potential to create profound impacts at both individual and societal levels. Competencies such as critical thinking, digital literacy, collaboration, creativity, adaptability, cultural competence, global awareness, media literacy, life skills, self-directed learning, ethical responsibility, and emotional intelligence provide the mental and emotional equipment necessary for refugee students to overcome the multi-layered challenges they face (Han & Tösten, 2023; UNESCO, 2019). Beyond supporting academic success, these skills strengthen students' psychosocial resilience, reinforce their self-confidence, and enable them to establish meaningful connections with their host communities (Dryden-Peterson, 2011). Teachers'

ability to integrate these skills into course design and create multilingual and intercultural learning environments becomes possible by effectively using digital tools and open educational resources to provide individualized learning experiences (Taylor & Sidhu, 2012). In addition, psychosocial support approaches based on social and emotional learning and collaborative project models accelerate students' social adaptation processes and increase their capacity to show resilience in times of crisis (UNHCR, 2022; Betts & Collier, 2017).

Looking forward, in order to increase the quality of refugee education, it is of great importance to include 21st century skills as a curriculum title in teacher training programs; to conduct resource development, policy development and field research simultaneously (Dryden-Peterson, 2011; UNESCO, 2020). In addition, continuous monitoring of field practices and evaluation of effectiveness with quantitative and qualitative methods are necessary for sharing best practices and developing scalable models.

As a result, integrating 21st century skills into education strategies with a holistic approach enables a transformation that will add value to both the present and future lives of refugee students. This process will contribute to building a more inclusive and resilient education ecosystem on a global scale by increasing the social cohesion and solidarity capacity of not only refugee individuals but also host societies.

References

- Alexander, R. (2008). *Towards dialogic teaching: Rethinking classroom talk* (3rd ed.). Dialogos.
- Banks, J. A. (2008). *An introduction to multicultural education* (4th ed.). Pearson.
- Banks, J. A., & Banks, C. A. M. (2010). *Multicultural education: Issues and perspectives* (7th ed.). Wiley.
- Beghetto, R. A., & Kaufman, J. C. (2014). Classroom contexts for creativity. *High Ability Studies*, 25(1), 53–69.
- Bennett, S., Maton, K., & Kervin, L. (2008). The “Digital Natives” debate: A critical review of the evidence. *British Journal of Educational Technology*, 39(5), 775–786.
- Betts, A., & Collier, P. (2017). *Refuge: Transforming a broken refugee system*. Allen Lane.
- Blackwell, L. S., Trzesniewski, K. H., & Dweck, C. S. (2007). Implicit theories of intelligence predict achievement across an adolescent transition: A longitudinal study and an intervention. *Child Development*, 78(1), 246–263.
- Brackett, M. A., Rivers, S. E., & Salovey, P. (2011). Emotional intelligence: Implications for personal, social, academic, and workplace success. *Social and Personality Psychology Compass*, 5(1), 88–103.
- Brookfield, S. D. (2011). *Teaching for critical thinking: Tools and techniques to help students question their assumptions*. Jossey-Bass.
- Brown, T. (2009). *Change by design: How design thinking transforms organizations and inspires innovation*. Harper Business.
- Buckingham, D. (2003). *Media education: Literacy, learning and contemporary culture*. Polity Press.
- Byram, M. (1997). *Teaching and assessing intercultural communicative competence*. Multilingual Matters.

- Candy, P. C. (1991). *Self-direction for lifelong learning: A comprehensive guide to theory and practice*. Jossey-Bass.
- CASEL [Collaborative for the Advancement of Social and Emotional Learning] (2003). *Safe and sound: An educational leader's guide to evidence-based social and emotional learning (SEL) programs*. Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning.
- Csikszentmihalyi, M. (1996). *Flow and the psychology of discovery and invention*. HarperCollins.
- Csikszentmihalyi, M. (1997). *Finding flow: The psychology of engagement with everyday life*. Basic Books.
- Darling-Hammond, L., & Richardson, N. (2009). Teacher learning: What matters? *Educational Leadership*, 66(5), 46–53.
- Darling-Hammond, L., Flook, L., Cook-Harvey, C., Barron, B., & Osher, D. (2020). Implications for educational practice of the science of learning and development. *Applied Developmental Science*, 24(2), 97–140.
- Deardorff, D. K. (2006). Identification and assessment of intercultural competence as a student outcome of internationalization. *Journal of Studies in International Education*, 10(3), 241–266.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268.
- Denham, S. A. (2006). Social–emotional competence as support for school readiness: What is it and how do we assess it? *Early Education and Development*, 17(1), 57–89.
- Dryden-Peterson, S. (2011). *Refugee education: A global review*. UNHCR.
- Dweck, C. S. (2006). *Mindset: The new psychology of success*. Random House.
- Elias, M. J., Zins, J. E., Weissberg, R. P., Frey, K., Greenberg, M. T., Haynes, N. M., Kessler, R., Schwab-Stone, M. E., & Shriver, T. P. (2000). *Promoting social and emotional learning: Guidelines for educators*. ASCD.
- Ennis, R. H. (2011). The nature of critical thinking: An outline of critical thinking dispositions and abilities. In J. A. Bellanca & R. Brandt (Eds.), *21st century skills: Rethinking how students learn* (pp. 51–66). Solution Tree Press.
- Eshet-Alkalai, Y. (2004). Digital literacy: A conceptual framework for survival skills in the digital era. *Journal of Educational Multimedia and Hypermedia*, 13(1), 93–106.
- Facione, P. A. (1990). *Critical thinking: A statement of expert consensus for purposes of educational assessment and instruction*. The American Philosophical Association.
- Fraillon, J., Ainley, J., Schulz, W., Friedman, T., & Gebhardt, E. (2014). *Preparing for life in a digital age: The IEA International Computer and Information Literacy Study international report* (p. 308). Springer Nature.
- Fullan, M. (2007). *The new meaning of educational change* (4th ed.). Teachers College Press.
- Gay, G. (2000). *Culturally responsive teaching: Theory, research, and practice*. Teachers College Press.
- Gilster, P. (1997). *Digital literacy*. Wiley.

- Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ*. Bantam Books.
- Halpern, D. F. (2014). *Thought and knowledge: An introduction to critical thinking* (5th ed.). Psychology Press.
- Han, B. & Tösten, R. (2023). Leadership for Refugee Education. (Ed: Wolsey, T. D., & Karkouti, I. M. *Teaching refugees and displaced students: What every educator should know*. Springer Nature.
- Han, B. (2021). Medya okuryazarlığı. (Ed: K. Karataş) *Eğitim ve 21. yüzyıl becerileri*. Ankara: Nobel yayınları.
- Hargreaves, A., & Fullan, M. (2012). *Professional capital: Transforming teaching in every school*. Teachers College Press.
- Hidi, S., & Renninger, K. A. (2006). The four-phase model of interest development. *Educational Psychologist*, 41(2), 111–127.
- Hobbs, R. (2010). *Digital and media literacy: A plan of action*. Aspen Institute.
- Hobbs, R. (2011). Empowering learners with digital and media literacy. *Phi Delta Kappan*, 92(1), 62–65.
- ISTE. (2016). *ISTE standards for educators*. International Society for Technology in Education.
- Jonassen, D. H. (2011). *Learning to solve problems: A handbook for designing problem-solving learning environments*. Routledge.
- Knowles, M. S. (1975). *Self-directed learning: A guide for learners and teachers*. Association Press.
- Kohlberg, L. (1994). Stage and sequence: The cognitive-developmental approach to socialization. In D. A. Goslin (Ed.), *Handbook of socialization theory and research* (pp. 347-480). Rand McNally.
- Ladson-Billings, G. (1995a). But that's just good teaching! The case for culturally relevant pedagogy. *Theory Into Practice*, 34(3), 159–165.
- Ladson-Billings, G. (1995b). Toward a theory of culturally relevant pedagogy. *American Educational Research Journal*, 32(3), 465-491.
- Lave, J., & Wenger, E. (1991). *Situated learning: Legitimate peripheral participation*. Cambridge University Press.
- Livingstone, S. (2004). Media literacy and the challenge of new information and communication technologies. *The Communication Review*, 7(1), 3–14.
- Locke, E. A., & Latham, G. P. (2002). Building a practically useful theory of goal setting and task motivation. *American Psychologist*, 57(9), 705–717.
- Lombardi, M. M. (2007). Authentic learning for the 21st century: An overview. *Educause Learning Initiative*, 1(2007), 1–12.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396.
- Mercer, N., & Howe, C. (2012). Explaining the dialogic processes of teaching and learning: The value and potential of sociocultural theory. *Learning, Culture and Social Interaction*, 1(1), 12–21.
- Merryfield, M. M. (2000). Why aren't teachers being prepared to teach for diversity, equity, and global interconnectedness? *Teaching and Teacher Education*, 16(4), 429–443.

- Mishra, P., & Koehler, M. J. (2006). Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. *Teachers College Record*, 108(6), 1017–1054.
- Nieto, S. (2010). *The light in their eyes: Creating multicultural learning communities* (10th ed.). Teachers College Press.
- OECD. (2018). *The future of education and skills: Education 2030*. OECD Publishing.
- OECD. (2020). *Innovating Education and Educating for Innovation: The Power of Digital Technologies and Skills*. OECD Publishing.
- Papert, S. (1980). *Mindstorms: Children, computers, and powerful ideas*. Basic Books.
- Paul, R., & Elder, L. (2006). *Critical thinking: Tools for taking charge of your learning and your life*. Prentice Hall.
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants. *On the Horizon*, 9(5), 1–6.
- Redecker, C., & Punie, Y. (2017). *European framework for the digital competence of educators: DigCompEdu*. Publications Office of the European Union.
- Ribble, M. (2015). *Digital citizenship in schools: Nine elements all students should know*. International Society for Technology in Education, Eugene, Oregon.
- Robinson, K. (2011). *Out of our minds: Learning to be creative*. Capstone.
- Sawyer, R. K. (2012). *Explaining creativity: The science of human innovation* (2nd ed.). Oxford University Press.
- Selwyn, N. (2016). *Education and technology: Key issues and debates* (2nd ed.). Bloomsbury.
- Sezgin, K., & Han, B. (2022). 21. yüzyıl öğrenenleri olarak Z kuşağı. (Ed: M. Gültekin, T. Yazar, B. Oral), *21. yüzyıl becerileri bakış açısından eğitim ve öğretimde farklı yaklaşımlar*. Pegem Yayınları.
- Stahl, G. (2006). *Group cognition: Computer support for building collaborative knowledge*. MIT Press.
- Taylor, S., & Sidhu, R. K. (2012). Supporting refugee students in schools: What constitutes inclusive education? *International Journal of Inclusive Education*, 16(1), 39–56.
- Tomlinson, C. A. (2014). *The differentiated classroom: Responding to the needs of all learners*. ASCD, Alexandria, USA.
- Treffinger, D. J., & Isaksen, S. G. (2013). Creative learning: Theory and methods. In J. C. Kaufman & R. J. Sternberg (Eds.), *The Cambridge handbook of creativity* (pp. 221–241). Cambridge University Press.
- Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st Century Skills: Learning for Life in Our Times*. Jossey-Bass.
- UNESCO. (2013). *Digital literacy in education*. UNESCO.
- UNESCO. (2015). *Global citizenship education: Topics and learning objectives*. UNESCO Publishing.
- UNESCO. (2019). *Global education monitoring report 2019: Migration, displacement and education*. UNESCO Publishing.
- UNESCO. (2020). *Digital learning for refugee contexts*. UNESCO.
- UNHCR. (2022). *Stepping up: Refugee education in crisis*. UNHCR.

- Voogt, J., & Roblin, N. P. (2012). A comparative analysis of international frameworks for 21st century competences: Implications for national curriculum policies. *Journal of Curriculum Studies*, 44(3), 299–321.
- Voogt, J., Fisser, P., Good, J., Mishra, P., & Yadav, A. (2015). Computational thinking in compulsory education: Towards an agenda for research and practice. *Education and Information Technologies*, 20(4), 715–728.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Harvard University Press.
- World Health Organization. (1999). *Partners in life skills education: Conclusions from a United Nations inter-agency meeting*. WHO.
- Zhao, Y. (2012). *World class learners: Educating creative and entrepreneurial students*. Corwin.
- Zimmerman, B. J. (2002). Becoming a self-regulated learner: An overview. *Theory Into Practice*, 41(2), 64–70.

EDUCATION AS THE FOUNDATION OF SOCIAL DEVELOPMENT

lecturer, NAİBA SHAMSHİYEVA¹, senior lecturer, AİDA GULİYEVA ²

¹ Azerbaijan National Defense University, Military Institute named after Heydar Aliyev,
NATO/Partnership for Peace and Department of Humanities, naibashamshiyeva04@mail.ru -
ORCID ID: 0009-0002-2078-3332

² Azerbaijan National Defense University, Military Institute named after Heydar Aliyev,
NATO/Partnership for Peace and Department of Humanities,
aida2371@mail.ru - ORCID ID:0009-0002-2633-7827

ABSTRACT

Education plays a crucial role in shaping the social development of any community. It significantly impacts the quality of life by promoting sustainable development, enhancing individual advancement, and contributing to progress in social, economic, and cultural dimensions. As a means of socialization, education equips individuals with knowledge and skills, fostering their social engagement and transformation. Moreover, it encourages the establishment of socially equitable and fair educational opportunities, which will influence the future landscape. The influence of education on social development is evident both in its internal mechanisms and its broader global implications. In this context, education not only facilitates personal growth but also contributes to collective welfare, stability, and societal harmony. Several key facets contribute to social development through education, which can be summarized as follows: **Development of Core Knowledge and Skills.** Education equips individuals with essential knowledge and competencies that enhance their potential for success in various professional fields. This, in turn, accelerates economic growth and enhances the efficiency of the labor market. **Cultivation of Social Values and Principles of Justice.** Education serves as a pivotal instrument for creating opportunities and social protections within society. By being accessible to all, it fosters equal opportunities and helps to minimize social disparities. **Promotion of Legal Awareness and Social Responsibility.** Education enables citizens to comprehend their rights and responsibilities, fostering an understanding of social duties and encouraging active participation in civic life. This awareness is vital for maintaining political stability and advancing social development. **Integration and Cultural Diversity.** Education fosters understanding and collaboration among various cultural groups (nations, peoples, ethnic minorities) and social factions within society. It plays a role in mitigating social conflicts and nurturing a tolerant attitude towards cultural diversity. **Economic Advancement.** By enhancing workforce capabilities, education contributes to reducing developmental vulnerabilities and elevating overall well-being. In summary, education is fundamental to societal progress, playing a significant role in maximizing individual potential,

ensuring social equality and justice, and bolstering the overall prosperity of both the economy and society. It is a key driver of sustainable development. **Recommendations:**

- 1. Enhancement of Accessibility and Equity in the Education System.** This initiative would ensure that all individuals have equal access to educational opportunities, thereby diminishing social inequalities.
- 2. Alignment of Educational Programs with Contemporary Needs.** Educational curricula should be adapted to reflect global changes and technological advancements, with a focus on continuous improvement.
- 3. Promotion of Social and Cultural Development.** Strengthening cultural education and development programs can effectively reduce social tensions and foster harmony within the community.
- 4. Emphasis on Civic Awareness and Ethical Values.** Education should encompass not only academic subjects but also ethical and social values. Fostering civic awareness and social responsibility will cultivate a more active and just citizenry.

Keywords: education, society, social development, knowledge, skills

INTRODUCTION

Throughout almost all periods of human history, the issue of upbringing — and consequently, education — has concerned people and sparked discussions. This is not a simple or everyday matter, as the way a person is brought up and the habits instilled in them from childhood and youth determine how their personality will be shaped.

Education plays a crucial role in shaping the social development of any community. It significantly impacts the quality of life by promoting sustainable development, enhancing individual advancement, and contributing to progress in social, economic, and cultural dimensions. As a means of socialization, education equips individuals with knowledge and skills, fostering their social engagement and transformation.

1. EDUCATION AS A FOUNDATION FOR COLLECTIVE WELFARE

Moreover, it encourages the establishment of socially equitable and fair educational opportunities, which will influence the future landscape. The influence of education on social development is evident both in its internal mechanisms and its broader global implications. In this context, education not only facilitates personal growth but also contributes to collective welfare, stability, and societal harmony.

1.1. The impact of education on an individual's social development

Several key facets contribute to social development through education, which can be summarized as follows:

- **Development of Core Knowledge and Skills.** Education equips individuals with essential knowledge and competencies that enhance their potential for success in various professional fields. This, in turn, accelerates economic growth and enhances the efficiency of the labor market.
- **Cultivation of Social Values and Principles of Justice.** Education serves as a pivotal instrument for creating opportunities and social protections within society. By being accessible to all, it fosters equal opportunities and helps to minimize social disparities.

- **Promotion of Legal Awareness and Social Responsibility.** Education enables citizens to comprehend their rights and responsibilities, fostering an understanding of social duties and encouraging active participation in civic life. This awareness is vital for maintaining political stability and advancing social development.
- **Integration and Cultural Diversity.** Education fosters understanding and collaboration among various cultural groups (nations, peoples, ethnic minorities) and social factions within society. It plays a role in mitigating social conflicts and nurturing a tolerant attitude towards cultural diversity.
- **Economic Advancement.** By enhancing workforce capabilities, education contributes to reducing developmental vulnerabilities and elevating overall well-being. In summary, education is fundamental to societal progress, playing a significant role in maximizing individual potential, ensuring social equality and justice, and bolstering the overall prosperity of both the economy and society. It is a key driver of sustainable development (Schunk, 2012, p. 45).

Education is one of the most important components of human development and is reflected as one of the three main components in the Human Development Index. The right to education is recognized as one of the most fundamental human rights in the Universal Declaration of Human Rights, the European Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, and the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (UNESCO, 2021).

Education expands individuals' opportunities to acquire knowledge, skills, and competencies, shapes human capital, improves quality of life, and serves as a source of economic growth. Modern educational institutions facilitate the transmission of cultural heritage from generation to generation and equip individuals with the professional knowledge and skills necessary to determine their economic and social status.

At the same time, during the educational process, children and adolescents develop moral ideals, behavioral patterns, and perceptions and understandings of the surrounding world.

From the perspective of human development, the education process significantly expands an individual's capabilities. The level of education affects various aspects of human life, such as health, political engagement, appreciation of classical music, social connectedness, discipline, and more. Education facilitates the use of new knowledge and technologies in household management, child upbringing, nutrition planning, and the provision of health and quality education for children.

As the mother's level of education increases, infant and child mortality rates decline. Regardless of household income, the quality of childcare, education, and nutrition improves. Educated individuals are capable of performing more complex and therefore higher-paying jobs. They use physical and natural capital more efficiently, ultimately increasing productivity and economic capital.

Another important function that educational institutions-especially universities and institutes-must fulfill is the generation of new knowledge and its application across all areas of social and economic life. The rapid growth of scientific and technological discoveries and their widespread use in fields such as technology and healthcare indicate a fundamental shift in the role of scientific knowledge. The search for new knowledge and new methods of application ("inventions and innovations") has become a major field of activity in modern societies. A

significant number of people are employed in this field, which attracts large-scale investments (Lawrence, 2002).

Highly educated individuals are more inclined to adopt innovations, share their findings with colleagues, and pass on their experiences to younger generations. Thus, through education, not only are scientific knowledge and social norms accumulated and transmitted to the younger generation, but the intellectual potential of the entire society and state is also formed.

1.2. Education policy

Education policy is a form of state activity aimed at ensuring the effective functioning of the education system. It encompasses the organization of education in society, relevant educational theories and approaches, the structure of the education system, coordination of the activities of various educational institutions, as well as the identification and implementation of key principles and priorities in this field. Laws and programs related to education also form essential elements of education policy.

Since education permeates all areas of public life, the directions of education policy are multifaceted and of strategic importance. Education policy, which seeks to improve the quality of the education system and ensure its contribution to long-term development, serves various goals and objectives-from the location of schools to the number of students per class, from the salaries of kindergarten teachers to the content of curricula, from teacher certification to the recognition of higher education diplomas (nostrification) (UK Department, 2010).

Within the framework of the socio-economic system of any state, the effective implementation of the tasks facing the education system is carried out in three directions:

1. **Acquisition of knowledge:** The use and adaptation of globally available knowledge by the needs of the state. Such knowledge enters the country through an open trade regime, the attraction of foreign investments, and the conclusion of licensing agreements. In addition, knowledge can also be generated domestically through scientific research and experimental-design activities, as well as by utilizing local knowledge.
2. **Absorption of knowledge:** Ensuring universal access to basic education, creating opportunities for lifelong learning, and developing the higher education system with a special emphasis on science and technology.
3. **Transfer of knowledge:** Based on competition, private sector development, appropriate legal and regulatory frameworks, and comprehensive access to information resources, using new information and telecommunication technologies (Schunk, 2021, p. 47).

1.3. The Functions of the Education System and Modern Educational Models

The education system performs a dual function: on the one hand, education must meet the intellectual and professional needs of the individual; on the other hand, it must strengthen the intellectual and professional potential of society as a whole. From this perspective, the main functions of the education system are as follows:

- Development of the learner's personality and individual talents;
- Professional training of the learner;
- Formation of the scientific potential of society.

Based on this functional classification, three models of education can be identified:

1. **The British model** is characterized by a liberal education concept, in which the development of broad intellectual abilities and specific personal qualities (such as strong character, leadership, creativity, analytical thinking, and adaptability) is considered just as important as professional training.
2. **The French model** is distinguished by the separation of scientific and professional activities, as well as the distinction between activities carried out "within" and "outside" of higher education institutions or universities.
3. **The German model** places primary emphasis on scientific research. The results of research conducted by academic staff are integrated into the curriculum and become part of the teaching material. Teachers and students work as partner researchers and collaborate closely.

In education systems, two types of education are distinguished: the first is **academic education**, which is scientific and theoretical in nature; the second is **vocational or practice-oriented education**. In academic programs, while professional skills in specific areas are transmitted, the main focus is placed on fundamental theoretical training. Applied programs, on the other hand, aim to develop more professional knowledge and skills in specific fields (Телешова, 2008).

3. CONCLUSION

Education is the process of facilitating learning, or in other words, the acquisition of knowledge, skills, values, beliefs, and habits. Education is essential for human development and the future of the state in every country. We are now living in a rapidly changing era where steps taken in the field of education must be based not on current demands, but on future perspectives, and should focus not on quantity, but on quality.

4. RECOMMENDATIONS:

1. **Enhancement of Accessibility and Equity in the Education System.** This initiative would ensure that all individuals have equal access to educational opportunities, thereby diminishing social inequalities.
2. **Alignment of Educational Programs with Contemporary Needs.** Educational curricula should be adapted to reflect global changes and technological advancements, with a focus on continuous improvement.
3. **Promotion of Social and Cultural Development.** Strengthening cultural education and development programs can effectively reduce social tensions and foster harmony within the community.
4. **Emphasis on Civic Awareness and Ethical Values.** Education should encompass not only academic subjects but also ethical and social values. Fostering civic awareness and social responsibility will cultivate a more active and just citizenry.

REFERENCES

- [1] Schunk, D. H. (2012). Learning Theories: An Educational Perspective (6th ed.). Pearson. p. 45, 47

- [2] UNESCO. (2021). Education for Sustainable Development. <https://www.unesco.org>
- [3] Ned Z. Lawrence. Shift Your Paradigm: Educational Policies for Developing Countries. OUP: New York, 2002
- [4] UK Department for Education. The Importance of Teaching. The Schools White Paper 2010. Presented to Parliament, November 2010
- [5] Телешова И.Г. Образование и человеческое развитие. В кн. «Человеческое развитие: новое измерение социально экономического прогресса». Под общ. ред. проф. В.П. Колесова. М: Права человека, 2008

STEAM YAKLAŞIMININ ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ FARKINDALIĞI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİ İNCELENMESİ

Öğretmen, Murat ÖZTÜRK ¹, Dr. Öğr. Üyesi , Adem KENAN ²

¹ Erzincan Binali Yıldırım Üni, Fen Bilimleri Enstitüsü, muratozturk2312@gmail.com –

0009-0002-4132-6616

² Erzincan Binali Yıldırım Üni, Fen Bilimleri Enstitüsü, akenan@erzincan.edu.tr - 0000-

0001-6012-9488

ÖZET

Bu çalışma, ortaokul öğrencilerine yönelik STEAM (Fen, Teknoloji, Mühendislik, Sanat ve Matematik) tabanlı bir iklim değişikliği eğitiminin, öğrencilerin iklim değişikliği farkındalığı üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Bingöl ilinde bir devlet okulunda gerçekleştirilen araştırmada, ön-test–son-test kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır. 60 öğrenci (deney=30, kontrol=30) rastgele iki gruba atanmış; veri temizliği ve uç değerlerin çıkarılması sonrası analizler 54 öğrenciyle yürütülmüştür. Deney grubuna araştırmacı tarafından geliştirilen STEAM temelli öğretim programı, kontrol grubuna ise MEB’in mevcut iklim değişikliği müfredatı uygulanmıştır. Öğrencilerin farkındalık düzeyleri, geçerli ve güvenilir bir ölçekle (İDFÖ) ön ve son testlerde ölçülmüştür. Veriler, parametrik test varsayımlarının sağlandığı ve Levene testiyle varyans homojenliği doğrulandığı için bağımsız ve bağımlı örneklem t-testleriyle analiz edilmiştir. Sonuçlar, deney grubunun son test puanlarının kontrol grubuna göre istatistiksel olarak anlamlı ve yüksek düzeyde arttığını göstermiştir ($t=6.04$, $p<.001$; Cohen’s $d=5.14$). Ayrıca, her iki grup içinde de anlamlı gelişmeler izlenmiş, ancak STEAM tabanlı eğitimin etki büyüklüğü ve tutarlılığı daha yüksek bulunmuştur. Bulgular, STEAM yaklaşımının iklim eğitimi bağlamında etkili bir pedagojik strateji sunduğunu ve öğrencilerin iklim farkındalığını artırmada önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: İklim değişikliği eğitimi, İklim değişikliği farkındalığı, STEAM yaklaşımı.

TÜRKİYE VE İNGİLTERE FEN BİLİMLERİ ÖĞRETİM PROGRAMLARININ İNCELENMESİ

Emine KARASOY ¹, Dr. Öğr. Üyesi Didem KAYAHAN YÜKSEL ²

¹ Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi
e.krsy58@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-5950-6079>

² Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü,
didemkayahan@cumhuriyet.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-0184-6070>

ÖZET

Bu çalışmada Türkiye ve İngiltere Fen Bilimleri Dersi programlarının eğitim kademeleri, öğrenme alanları gibi değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Nitel bir araştırma olan çalışmada verilerin incelenmesi doküman analizine dayalı betimsel analiz ile yapılmıştır. Araştırmada incelenmesi yapılacak olan dokümanlar; İngiltere için Eğitim Bakanlığının (Department for Education) sayfasında bulunan National Curriculum in England / Science Programmes of Study: Key Stage 1 and 2/ 2013 September üzerinden, Türkiye için 2024 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı üzerinden alınmıştır. Öncelikle ilköğretim seviyesinde fen bilimleri dersinin verildiği eğitim kademelerindeki benzerlik ve farklılıklara dikkat çekildi. Türkiye’de 3. Sınıf seviyesinde başlayan fen eğitimi İngiltere’de 1. Sınıf seviyesinden itibaren verilmektedir. Fizik-Kimya-Biyoloji şeklinde branşlaşma Türkiye’de 9. Sınıfta olurken İngiltere’de 7. Sınıf seviyesinden itibaren branş dersleri olarak verildiği görülmektedir. Ardından programlardan bulunan konu başlıkları, fenin 4 öğrenme alanı olan “fiziksel olaylar”, “maddenin doğası”, “canlılar ve yaşam” ve “dünya ve evren” şeklinde gruplandırması yapılarak incelendi. Türkiye’de en çok konu başlığı fiziksel olaylar (%41) öğrenme alanında ele alınırken ikinci sırada canlılar ve yaşam (%31) öğrenme alanı bulunmaktadır. İngiltere’de ise canlılar ve yaşam (%50) öğrenme alanı konuları programın yarısını kaplamaktadır. “Evrim” ve “Geri Dönüşüm” konuları da programlardaki farklılıklar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar kelimeler: fen bilimleri dersi, öğretim programı, karşılaştırmalı eğitim.

REVIEW OF SCIENCE CURRICULUM IN TÜRKİYE AND ENGLAND

ABSTRACT

In this study, it was aimed to examine Turkey and England Science Curricula in terms of variables such as educational levels and learning areas. In the study, which is a qualitative research, the data were analysed by descriptive analysis based on document analysis. The documents to be examined in the study were taken from the National Curriculum in England / Science Programmes of Study: Key Stage 1 and 2 / 2013 September on the website of the Department for Education for England, and from the Science Curriculum published by the Ministry of National Education in 2024 for Turkey. Firstly, the similarities and differences in

the education levels in which the science course is given at the primary education level were pointed out. Science education, which starts at the 3rd grade level in Turkey, starts at the 1st grade level in the UK. Physics-Chemistry-Biology branchisation occurs in the 9th grade in Turkey, whereas in the UK it is given as branch courses starting from the 7th grade. The topics found in the programmes were then analysed by grouping them into four learning areas of science: ‘physical phenomenon’, ‘nature of matter’, ‘living things and life’ and ‘the world and the universe’. In Turkey, physical phenomena (41%) is the most common learning area, followed by living things and life (31%). In England, the subjects in the learning area of living things and life (50%) cover half of the programme. ‘Evolution’ and “Recycling” topics also appear as differences in the programmes.

Keywords: science education, curriculum, comparative education.

GİRİŞ

Eğitilmiş insan gücünün toplumların bilim ve teknoloji alanında gelişmesini sağlayan temel unsurlardan biri olması ve gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bu gücün farkına varmasıyla birlikte bu yönde araştırma yapma ve yeni politikalar geliştirme vurgusu öne çıkmıştır. Türkiye’nin gelişebilmesi ve her alanda kendini gösterebilmesi için mesleki yeterlilikleri yüksek eğitilmiş insan gücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Bilimsel gelişmelere paralel olarak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bu konuda iyi örnek olabilecek uygulamaları, özellikle eğitim faaliyetleri ve uygulamalarının tanınması ve bu uygulamaların ülke dinamikleri ve eğitimin milli hedefleri doğrultusunda değerlendirilmesi Türkiye açısından önem taşımaktadır. Ülkelerin birbirinin gelişmişlik düzeyini araştırma ve inceleme merakından doğan karşılaştırmalı eğitim sayesinde ülkeler kendi eğitim programlarını ve kültürlerini, görece bilim ve teknoloji alanında gelişmişlik gösteren ülkelerin eğitim programları ile karşılaştırarak kendi programlarında yenilikçi yönelimler sergilemişlerdir (Tekgöz, 2017).

Eğitim sistemleri öğretmen, öğrenci ve program ile doğrudan ilgilidir. Bu 3 öge arasındaki ilişki sistemin amacına ulaşmadaki en önemli unsurlardır, öyle ki eğitim sisteminin öğrenciye uygunluğu ve öğretmenler tarafından uygulanabilirliği ya da hedeflenen eğitilmiş insan gücüne ulaşmadaki katkısı çok boyutlu olarak değerlendirilmektedir. Hali hazırda kullanılan program bilimsel ilerlemeye ne ölçüde katkı sağlıyor? Eğer katkı sağlamıyor ve yetersiz kalıyorsa nasıl düzeltilebilir? Bu düzenlemeleri yaparken yol haritası ne şekilde olmalıdır?... Karşılaştırmalı eğitim bizi bu sorulara yöneltirken cevapları bulmamıza da yardımcı olmaktadır.

Tatlı ve Adıgüzel (2012)’in yaptıkları çalışmaya göre 2000-2010 yılları arasında Türkiye’de karşılaştırmalı eğitim üzerine yapılan lisansüstü eğitim tezlerinde karşılaştırması en çok yapılan ülkeler Almanya ve Fransa yanında ilk sırayı İngiltere almaktadır. Bu çalışmalar yapılırken %72 oranında döküman incelemesi, %28 ise diğer yöntemler (anket, görüşme, gözlem) kullanılmıştır. Birleşik Krallık; İngiltere, İskoçya, Kuzey İrlanda ve Galler’den oluşan ve eğitim programlarında karmaşıklık ve çeşitliliğin yaşandığı bir eğitim sistemine sahiptir. Birleşik Krallık dört ülkenin birleşmesinden oluştuğu için, her ülkenin ayrı yasaları ve sözleşmeleri olmasına karşın nüfusun yaklaşık %85’ini oluşturan ülke İngiltere olduğu için araştırma alanı olarak İngiltere Fen Programı üzerinden analiz yapılması tercih edilmiştir.

Karşılaştırmalı eğitim üzerine yapılan çalışmalara bakınca dikkat çeken diğer bir konu ise fen öğretim programları ile yapılan karşılaştırma analizleridir. Burada Karaer'in (2016) ilköğretim fen bilimleri dersi öğretim programlarının karşılaştırmalı incelenmesi: Türkiye ve Estonya örneği; Gözümlü'nün (2013) Türkiye ve İsveç fen öğretim programlarının karşılaştırılması; Ekici ve diğerlerinin (2010) Türkiye MEB ve Ontario (Kanada) Eyaleti fen ve teknoloji dersi öğretim programlarının karşılaştırılarak değerlendirilmesi; Topaloğlu ve Kıyıcı'nın (2015) fen bilimleri dersi programlarının karşılaştırılması; Türkiye ve Avustralya; Erdoğan'ın (2018) Türkiye'nin (2018) fen bilimleri dersi öğretim programı ile Japonya'nın (2008) fen dersi öğretim programlarının karşılaştırılması karşımıza çıkan araştırmalardan bazılarıdır.

AMAÇ

Araştırmanın genel amacı Birleşik Krallık ilköğretim düzeyinde Fen Eğitim Programı ile Türkiye'deki ilk ve ortaokul düzeylerinde Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programının karşılaştırılmasıdır. Bu bağlamda aşağıdaki sorular sorulmuştur;

- ✓ İngiltere eğitim sistemi ile Türkiye eğitim sisteminin benzerlik ve farklılıkları nelerdir?
- ✓ İngiltere Fen Programı ile Türkiye Fen Bilimleri Öğretim Programının benzerlik ve farklılıkları nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmada nitel araştırma teknikleri kullanılmıştır, ülkelerin eğitim bakanlıklarının yayınladıkları fen öğretim programlarından belge tarama modeli ile elde edilen verilerin incelenmesi doküman analizine dayalı betimsel analiz ile yapılmıştır. Kişi ve kurumlara doğrudan ulaşım sağlanamadığı durumlarda doküman incelemeleri de yeterli veri kaynağı olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Verilerin Toplanması

Araştırmada incelenmesi yapılan dokümanlar İngiltere için 2013/Eylül'de Eğitim Bakanlığı'nın sayfasında bulunan İngiltere Ulusal Programında yer alan Key Stage 1 & 2 için fen programı (Department for Education National Curriculum in England / Science programmes of study: key stages 1 and 2) ve Türkiye için 2024'de Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programından (3,4,5,6,7 ve 8. Sınıflar) yararlanılmıştır.

Verilerin İncelenmesi

Araştırmaya konu olan ülkelerin öğretim programlarından alınan veriler eğitimin genel amacı, okul çağı ve eğitim kademeleri, Fen Bilimleri derslerinin verildiği eğitim kademeleri ve fen konu başlıkları altında gruplandırılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırmaya konu olan ülkelerin eğitim sistemleri ve Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programlarının incelenmesi yapılmıştır.

Fen bilimleri öğretimi kapsamında ise; yüksek kaliteli fen eğitimi ve disiplinleri aracılığıyla öğrencilere dünyayı anlamayı sağlayacak gerekli temelleri sağlamak, bilimin bilgi, yöntem, süreç ve kullanımlarını öğretebilmek, bununla birlikte öğrencilerde temel bilgi ve kavramların bir araya getirilmesiyle rasyonel açıklamanın gücünün farkındalığını kazandırabilmek ve bu sayede heyecan ve merak duygusu geliştirmeyi teşvik eden bir program olması amaçlanmıştır (DfE, 2013). Her iki ülkenin Fen bilimleri öğretimi özel amaçlarına bakıldığında Türkiye fen öğretiminde 10 amaç doğrultusunda hareket ederken İngiltere’de öğretim 3 amaç doğrultusunda hareket etmektedir. Türkiye’de Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programında benimsenen öğrenme alanları; Bilgi, Beceri, Duyuş ve FTTÇ’dir (Özcan ve Kaptan, 2019; Karaer, 2016). Çizelge 1’de Fen eğitimi amaçları öğrenme alanlarına göre sunulmuştur.

Çizelge 1. Türkiye’de öğrenme alanlarına göre Fen eğitimi amaçları

İlgili amaç numarası	Öğrenme Alanları			
	Bilgi	Beceri	Duyuş	F-T-T-Ç
	1	2,4,5,6,9	2,3,4,7,8,10	2

Türkiye’de fen bilimleri dersi öğretim programının özel amaçlarını incelediğimizde en çok 6 amacın duyuşsal alanda 5 amacın ise beceri geliştirmeye yönelik olduğunu görmekteyiz. İngiltere özel amaçları ise 3 tane olup ilk ikisi ‘anlayış geliştirmek’ ve üçüncüsü ise öğrencileri bu yolda gerekli ‘bilgi ile donatmak’ olarak ifade edilmiştir.

Eğitim Kademeleri

Bu bölümde iki ülke arasında eğitim kademelerinin karşılaştırılması yapılmıştır.

Çizelge 2. Türkiye ve İngiltere eğitim kademeleri.

TÜRKİYE		İNGİLTERE	
Kademe	Yıl	Yıl	Kademe
36aydan itibaren	Okul öncesi	Nursery	Nursery
		Reception	Pre-school
İlkokul	1.sınıf	Primary School	Year 1
	2.sınıf		Year 2
	3.sınıf		Year 3
	4.sınıf		Year 4
Ortaokul	5.sınıf	Secondary School	Year 5
	6.sınıf		Year 6
	7.sınıf		Year 7
	8.sınıf		Year 8
Lise	9.sınıf		Year 9
	10.sınıf		Year 10
	11.sınıf		Year 11
	12.sınıf		Year 12

Yükseköğretim	Level A/ Sixth Form	Year 13

Kaynak: Ortaöğretim Genel Müdürlüğü (2015) ve Department for Education (2013).

Çizelge 2’de görüldüğü üzere; Türkiye ve İngiltere’de farklı yaşlarda farklı eğitim kademeleri bulunmaktadır. Türkiye’de okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim ve yüksek öğretim olmak üzere 3 aşamalıdır; ilköğretim kendi içinde ilkokul ve ortaokul olarak 2’ye ayrılır. Kademelerdeki öğrenim yaşı okul öncesi 4-6 yaş, ilköğretim 7-14 yaş, ortaöğretim 15-18 yaş şeklindedir ve zorunlu eğitim 12 senedir. İngiltere’de ise eğitim kademeleri “okul öncesi, ilkokul, ortaokul, ileri seviye ve yüksek öğrenim” şeklindedir. İlkokul kendi içinde Key Stage 1 & 2 şeklinde; ortaokul da aynı şekilde Key Stage 3 & 4 şeklinde kısımlara ayrılır. Çocuklar 3-4 yaşında kreşe, 5 yaşında okula hazırlık (reception) ve 6-11 yaşlarında Key Stage 1 & 2, 12-16 yaşlarında Key Stage 3 & 4 tamamlanır. Zorunlu eğitim ise 11 sene olup 16 yaşında sona ermektedir (Oruç, 2013).

Eğitim kademelerine bakıldığında İngiltere’de Türkiye eğitim sisteminden farklı olarak “Reception” ve “Level A/ Sixth Form” kademeleri dikkat çekmektedir. Reception yani okul hazırlık ilkokul olarak sayılıyor ancak okul öncesi eğitimi yani okuma yazma için ön koşul becerilerin verildiği bir eğitim kademesidir, Türkiye’den farklı olarak bu eğitim okul sıralarında okul kuralları dahilinde yapılır. A seviye ise; akademik olarak eğitime devam etmek isteyenlerin dilerlerse kendi okullarında kalarak üniversite giriş sınavlarına hazırlanmaları ve bunun için gerekli dersleri almalarını sağlayan ancak zorunlu olmayan bir eğitim düzeyidir (Korkmaz, 2005).

Fen Bilimleri Derslerinin Ülkelere Göre Verildiği Eğitim Kademeleri

Aşağıdaki Çizelge 3 ve Çizelge 4’de Türkiye ve İngiltere’de derslerin hangi öğretim kademelerinde verildiği bilgisi bulunmaktadır.

Çizelge 3. Türkiye’de Fen Bilimleri ve Fizik, Kimya, Biyoloji derslerinin verildiği eğitim kademeleri.

	Fen Bilimleri	Fizik, Kimya, Biyoloji
İlkokul	1. Sınıf	-
	2. Sınıf	-
	3. Sınıf	✓
	4. Sınıf	✓
Ortaokul	5. Sınıf	✓
	6. Sınıf	✓
	7. Sınıf	✓
	8. Sınıf	✓
	9. Sınıf	✓

Lise	10. Sınıf	✓
	11. Sınıf	✓
	12. Sınıf	✓

Çizelge 3'te görüldüğü gibi Türkiye'de Fen Bilimleri dersi 3. Sınıftan itibaren ders olarak verilmeye başlamaktadır. 1. ve 2. sınıflarda Fen Bilimleri dersi bulunmamaktadır, ancak fen ders konularına Hayat Bilgisi ders programının “ Doğa ve Çevre / Bilim, Teknoloji ve Sanat” ünitelerinde rastlanılmaktadır. Fen dersinin kendi içindeki disiplin alan dersleri olan Fizik-Kimya-Biyoloji dersleri ise 9. Sınıftan itibaren lisede başlamaktadır.

Çizelge 4. İngiltere’de Fen Bilimleri ve Fizik-Kimya-Biyoloji derslerinin verildiği eğitim kademeleri.

		Fen Bilimleri	Fizik, Kimya, Biyoloji
Key Stage 1	Year 1	✓	
	Year 2	✓	
Key Stage 2	Year 3	✓	
	Year 4	✓	
	Year 5	✓	
	Year 6	✓	
Key Stage 3	Year 7		✓
	Year 8		✓
	Year 9		✓
Key Stage 4	Year 10		✓
	Year 11		✓

Kaynak: Department for Education (2013).

Çizelge 4’de görüldüğü üzere öğretimin 1.senesinden itibaren Fen Bilimleri dersi bulunmakta, Key Stage 1&2 süresince de devam etmektedir. Öğretimin 7. senesinde başlayan Key Stage 3 ile anılan eğitim kademesinde, Fen bilimleri dersinin disiplin alan dersleri olan Fizik-Kimya-Biyoloji dersleri başlamaktadır.

Çizelge 3 ve çizelge 4’de görüldüğü üzere Fen bilimleri derslerine başlama seviyesinde farklılıklar göze çarpıyor. Türkiye’de Fen bilimleri dersi 3. Sınıf seviyesinden itibaren başlamakta olup, ilkokulun 1. ve 2. Sınıf seviyelerinde Fen bilimleri dersleri verilmezken İngiltere’de fen bilimleri dersi verilmektedir., ilkokulda Fen konularına Hayat Bilgisi dersinin Doğa ve Çevre / Bilim, Teknoloji ve Sanat başlıklı öğrenme alanları içinde yer verilmektedir. Sınıf öğretmenlerinin fen konularını ‘hissetirmek’ olarak ifade ettikleri bu başlıklar ileride başlayacak olan fen bilimleri dersinin altyapısını hazırlama niteliğinde olduğu görülmektedir. Buna ilaveten ilerleyen kademelerde fen dersinin branşlara ayrılması (Fizik-Kimya-Biyoloji) her ne kadar farklı eğitim seviyelerinde olsa da her iki ülke için de ortak bir durumdur.

Fen Bilimleri Konu Başlıklarının Ülkelere Göre İncelemesi

Fen bilimleri dersi yedi öğrenme alanına ayrılmıştır, bunlardan ilk dördü Canlılar ve Yaşam, Madde ve Değişim, Fiziksel Olaylar, Dünya ve Evren'dir ve üniteler bu alanlara göre şekillendirilmiştir. Diğer üçü ise Bilimsel Süreç Becerileri (BSB), Tutum ve Değerler (TD), Fen-Teknoloji-Toplum- Çevre İlişkileri (FTTÇ) olup temel beceri ve tutumları geliştirmek ve öğrencilerde fen okur yazarlığı kazandırmak amacıyla üniteler arasındaki kazanımlara dağıtılmıştır (Topsakal, 2006; Özcan ve Kaptan,2019; Avcı ve diğerleri, 2021). Çizelgelerde her iki ülkenin ünite konu başlıklarının konu alanlarına göre dağılımları gösterilmiştir.

Çizelge 5. Türkiye’de Sınıf düzeylerinde ünite başlıklarının konu alanlarına göre dağılımı.

Sınıf Düzeyi	Fiziksel Olaylar	Madde ve Doğası	Canlılar ve Yaşam	Dünya ve Evren
3. Sınıf	Bilimsel Keşif Yolculuğu	Hareketi Keşfediyorum Yaşamımızı Kolaylaştıran Elektrik	Maddeyi Tanıyalım, Karıştırıp Ayıralım	Canlılar Dünyasına Yolculuk Toprağı Tanıyorum, Tarımı Keşfediyorum Canlıların Yaşam Alanlarına Yolculuk
4. Sınıf	Bilime Yolculuk	Mıknatısı Keşfediyorum Enerji Dedektifleri Işığın Peşinde	Maddenin Değişimi	Sağlıklı Besleniyorum Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar
5. Sınıf	-	Kuvveti Tanıyalım Işığın Dünyası Yaşamımızdaki Elektrik	Maddenin Doğası	Canlıların Yapısına Yolculuk Sürdürülebilir Yaşam ve Geri Dönüşüm
6. Sınıf	-	Kuvvetin Etkisinde Hareket Işığın Yansıması ve Renkler Elektrikğin İletimi ve Direnç	Maddenin Ayırt Edici Özellikleri	Canlılarda Sistemler Sürdürülebilir Yaşam ve Etkileşim
7. Sınıf	-	Kuvvet ve Enerjiyi Keşfedelim Işığın Kırılması ve Mercekler Elektriklenme	Maddenin Doğasına Yolculuk	Vücudumuzdaki Sistemler Sürdürülebilir Yaşam ve Enerji
8. Sınıf	-	Yaşamı Kolaylaştıran Kuvvet Sesin Dünyası Elektrikğin Yolculuğu	Periyodik Çizelge ve Maddenin Etkileşimi	Yaşamın Gizemi Sürdürülebilir Yaşam ve Madde Döngüleri
				Mevsimler ve İklim

Kaynak: Milli Eğitim Bakanlığı (2024).

Yukarıdaki çizelge 5’de görüldüğü üzere ilköğretim sürecinde fiziksel olaylar konu alanında toplam 17, madde ve doğası konu alanında toplam 6, canlılar ve yaşam konu alanında toplam 13, dünya ve evren konu alanında ise toplam 6 konu başlığı olmak üzere toplam 44 konu başlığı/ünite bulunmaktadır. Yüzdelik orana bakıldığında programda %41 ile en çok fiziksel olaylar, %14 ile en az dünya ve evren konu alanında üniteler bulunduğu görülmektedir. 2018 fen bilimleri dersi öğretim programından farklı olarak, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 2024 fen bilimleri dersi öğretim programında yeni eklenen “Bilimsel Keşif Yolculuğu ve Bilime Yolculuk” öğrenme alanları dikkat çekmektedir. Bilim insanlarının sahip olması gereken özelliklerden yola çıkılarak bilimsel bilgiye ulaşma yollarının ve kaynaklarının güvenilirliğinin sorgulanmasının amaçlandığı bu üniteler sadece 3. ve 4. Sınıf düzeylerinde görülmekte olup, sonraki kademelerde bu ünitelere rastlanmamaktadır (MEB, 2024).

Çizelge 6. İngiltere’de Sınıf düzeylerinde ünite başlıklarının konu alanlarına göre dağılımı.

Sınıf Düzeyi	Fiziksel Olaylar	Madde ve Doğası	Canlılar ve Yaşam	Dünya ve Evren
1. Sınıf	-	Günlük Malzemeler	Bitkiler İnsanlarda Dahil Hayvanlar	Mevsimsel Değişiklikler
2. Sınıf	-	Günlük Malzemelerin Kullanımı	Canlılar ve Yaşam alanları Bitkiler İnsanlarda Dahil Hayvanlar	-
3. Sınıf	Işık Kuvvetler ve Mıknatıslar	-	Bitkiler İnsanlarda Dahil Hayvanlar	Kayalar
4. Sınıf	Ses Elektrik	Maddenin Halleri	Canlılar ve Yaşam Alanları İnsanlarda Dahil Hayvanlar	-
5. Sınıf	Güçler	Malzemelerin Özellikleri ve Değişimleri	Canlılar ve Yaşam Alanları İnsanlarda Dahil Hayvanlar	Dünya ve Uzay
6. Sınıf	Işık Elektrik	-	Canlılar ve Yaşam Alanları İnsanlarda Dahil Hayvanlar Evrin ve Kalıtım	-

Kaynak: Department for Education (2013).

Yukarıdaki çizelge 6’da görüldüğü üzere Fen konuları İngiltere’de toplam 28 başlık altında ele alınmıştır. Bunlar fiziksel olaylar 7, madde ve doğası 4, canlılar ve yaşam 14 ve Dünya ve evren 3 şeklindedir. Yüzdelik orana bakılacak olursa programda % 50 ile “Canlılar ve Yaşam” konu başlıkları en çok bulunan konu alanı olduğu sonucuna varılmıştır. “Fiziksel Olaylar” alanındaki konulara 1. ve 2. Sınıf düzeylerinde yer verilmezken, “Madde ve Doğası”

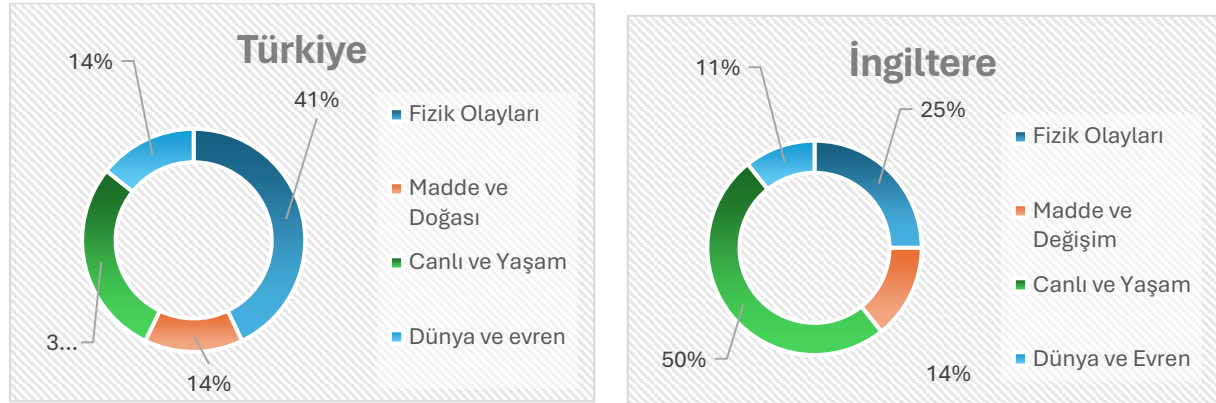
alanındaki konulara 3. ve 6. Sınıf düzeyinde rastlanılmamıştır. Yine benzer şekilde “Dünya ve Evren” konu alanındaki üniteler bir sene verilirken diğer bir sene verilmediği gözlenmiştir. Ünite konu başlıkları, her iki ülke içinde farklı şekilde ifade edilmiş olsa da konu içeriği çoğunlukla aynı olduğu gözlenmiştir.

Fen konu alanı dağılımına baktığımız zaman karşımıza şöyle bir çizelge çıkmaktadır;

Çizelge 7. Türkiye ve İngiltere konu dağılımlarının gösteren çizelge.

Öğrenme alanı	Fiziksel Olaylar		Madde ve Doğası		Canlılar ve Yaşam		Dünya ve Evren	
	T	İ	T	İ	T	İ	T	İ
Sınıf düzeyi								
1. Sınıf	-	-	-	1	-	2	-	1
2. Sınıf	-	-	-	1	-	3	-	-
3. Sınıf	2	2	1	-	3	2	1	1
4. Sınıf	3	2	1	1	2	2	1	-
5. Sınıf	3	1	1	1	2	2	1	1
6. Sınıf	3	2	1	-	2	3	1	-
7. Sınıf	3	-	1	-	2	-	1	-
8. Sınıf	3	-	1	-	2	-	1	-
Toplam	17	7	6	4	13	14	6	3

Yukarıdaki çizelgenin ülkelere göre yüzdelik oransal gösterimi aşağıdaki şekildedir.

Türkiye’de Fiziksel olaylar %41 , Madde ve Doğası %14 , Canlılar ve Yaşam %31 ve Dünya ve Evren konuları %14 oranında ele alınmaktadır. İngiltere’de ise ülkemizden farklı olarak Fiziksel Olaylar % 25 , Madde ve Doğası %14 , Canlılar ve Yaşam %50 ve Dünya ve Evren % 11 oranında programda yerini almıştır. Çizelgeye bakıldığında canlıların yaşamı üzerine anlatılan konular yaklaşık sayı değerlerine sahip olsa da program geneline bakılınca İngiltere’de programın yarısını kapsadığı görülmektedir. Yaşadığımız dünyayı da kapsayan evrenin tüm öğelerinin ve işleyişinin ele alındığı konular ülkemizde her sene bir başlık dahi olsa yerini alırken İngiltere’de iki sene de bir öğrencilere verilmektedir.

SONUÇ

Eğitim sistemlerine genel bir bakış yapacak olursak Türkiye’de eğitim Milli Eğitim Bakanlığı himayesinde ve merkezi bir sisteme sahiptir, uzmanlar tarafından hazırlanan programlar ülkenin her yerinde geçerlidir, buna karşın İngiltere’de eğitim yine merkezi hükümet elinde Eğitim Bölümü (Department for England, DfE) tarafından yönetilse de sorumluluk Yerel Yöneticilerin (Lokal Education Authorities, LEA), gönüllü kuruluş ve eğitim kuruluşlarının elindedir (Oruç, 2013; Çalışkan ve Toyran, 2020). Türkiye ile kıyaslandığında önemli bir farklılık olarak karşımıza çıkmaktadır. National Curriculum (Ulusal Program) ile hangi kademede hangi konuların verileceği belirlenmiştir ancak bu konuların hangi sırada ve ne şekilde verileceği okullara bırakılmıştır. Okullar zümre ve ders öğretmenleri ile o sene verilecek eğitime kullanılacak materyallere, varsa kullanılacak ders kitaplarına ya da yardım alınacak internet sayfalarına karar verirler. Ders materyalleri konusunda da karşımıza önemli bir farklılık çıkmaktadır; Türk eğitim sisteminin temel unsurlarından olan ders kitapları kullanımı İngiltere’de yok denecek kadar azdır. Öğretmen kendi çalışma kâğıtlarını hazırlamakla sorumludur, bu durum öğretmene okul dışında ekstra zaman ayırma gereği ve iş yükü olsa da sistemin işleyişi bunu zorunlu hale getirmiştir. Çünkü İngiltere’de sözleşmeli olarak çalışan öğretmenler işlerinin devamı için yaptıkları işin gereklerini fazlasıyla yerine getirmek zorundalar (Çalışkan ve Toyran, 2020; Bakioğlu ve Ülker, 2016).

Her bireyin kendine has ön bilgi, beceri, kavrama düzeyi, öğrenme düzeyi ve farklı sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi olacağından bir öğretim içeriğinin tüm öğrencilere aynı oranda etkilemesi beklenemez. Bu nedenle öğretim sürecinin tüm ihtiyaçları karşılayacak şekilde farklılaşması gerekir çıkarımından hareketle gelişen farklılaşmış öğrenme ve öğretim anlayışı İngiltere’de karşımıza çıkmaktadır (Gül, 2014). Sınıf öğretmenleri öğrenci ihtiyacına uygun içerikli çalışma kâğıtları kullanarak öğrencilere uygun içerikler sunmakla sorumludur (Utaş, 2009). Bu anlayışın bir sonucu olarak ders kitabı kullanımına gerek kalmadığı görülmektedir. Okulun dağıttığı defterlere yapıştırılan bu kâğıtlar ile öğrenci kendi arşivini oluşturmaktadır. Bu uygulamayı ülkemizde çoğunlukla İngilizce derslerinde görmekteyiz. Diğer eğitim materyalleri ise internet sayfalarından sağlanmakta; gerek ücretli gerekse ücretsiz web siteleri sene başından belirlenerek yıl boyunca bu sayfalardan yararlanılmakta. Ülkemizde Morpa Kampüs, Vitamin Eğitim, Talebetik gibi web sitelerinin İngiltere’de daha aktif ve yaygın kullanıldığını görmekteyiz (Çalışkan ve Toyran, 2020) .

Türkiye’de 2019-2020 eğitim öğretim dönemi ile uygulanmaya başlayan ara tatil uygulaması çoğu ülkede zaten uygulanmakta olan ve yapılan araştırmalara göre de verimliliği motivasyonu arttırdığı kanıtlanmış bir uygulamadır (Özcan, 2022). Türkiye’de eğitim süresi iki dönem, bu iki dönem arasında 2 haftalık yarıyıl tatili ve yeni uygulama ile Kasım ve Nisan aylarında birer haftalık ara tatilden ibarettir. İngiltere’de ise eğitim 3 dönem halinde verilmektedir,

Fen Bilimleri dersi birçok disiplin ile ilişkilidir, kendi içerisinde Fizik-Kimya-Biyoloji ile, Matematik, Coğrafya vb. Bu nedenle diğer derslerle entegre edilmiş şekilde verilmesi gerekmektedir (Akpınar ve Ergin, 2004). Türkiye’de ilkökul 1. ve 2. Sınıf düzeyinde Hayat Bilgisi dersi “Doğada Hayat” ünitesinde bulunan Fen konuları bize bu entegrasyonun bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ünite başlıklarının konu alanlarına göre içerik düzenlemesine baktığımızda İngiltere'ye nispeten Türkiye'de daha dengeli bir dağılım görmekteyiz. Türkiye'de en çok Fiziksel Olaylar konularının devamında sırayla Canlılar ve Yaşam, Madde ve Doğası ile Dünya ve Evren (eşit oranda) konularına yer verildiği görülmektedir. İngiltere'de bu sırayı %50 oranı ile Canlılar ve Yaşam konuları en başta yer alırken az Dünya ve Evren konuları yer almaktadır. Dünya ve Evren içerikli üniteler Türkiye'de her sene programda yerini alırken İngiltere'de birer sene ara ile verilmektedir.

Son dönemlerde Türkiye'de atık pil toplama kampanyaları e-twinning projeleri ile artan geri dönüşüm farkındalığı programda da yerini almış görünüyor. Türkiye fen öğretim programında “Geri Dönüşüm” ifadesi sıklıkla bulunurken İngiltere programında hiç bulunmamaktadır. Benzer şekilde öğrencilerde canlıya, doğaya, çevreye duyarlılık oluşturmaya amaçlayan (canlıları, hayvanları, bitkileri, çevreyi...) “koruma” ifadesi Türkiye’ hemen her sınıf seviyesinde bulunurken İngiltere programında bulunmamaktadır.

Türkiye’de 1. ve 2. Sınıf seviyelerinde anlatılan “Geri Dönüşüm” konusuna karşılık gelebilecek olan sadece “Günlük Malzemeler” konu başlığıdır, her iki konu fenin madde ve doğası konu alanına ait bilgiler içermekte ancak ele alış biçimi açısından farklılıklar göstermektedir. Şöyleki her iki başlık da günlük hayatta kullandığımız maddeleri tanımayı ve fark etmeyi hedeflemektedir; ancak Türkiye’de bu malzemeler “Hangi malzemeler Nasıl geri dönüştürülür? Ve ya geri dönüşüm neden önemlidir...?” şeklinde ele alınırken İngiltere’de maddelerin özelliklerinin (sert/yumuşak, esnek/sert, bükülür/bükülmez, su geçirir/geçirmez....) farkına varılarak **“bu maddeler nasıl daha inovatif kullanılabilir?”** “ ‘in cevabı aranmaktadır. Programda şöyle bir yol göstermeye yer verilmiştir; “*Öğrenciler bilimsel olarak şu şekilde çalışabilirler: ... örneğin: bir şemsiye için en iyi malzeme nedir? köpek sepetini astarlamak için? perdeler için? Kitaplık için? jimnastikçinin mayosu için?* “ (DfE,2013). Yine benzer şekilde ‘evrim’ konusu, Önel ve Daşcı (2019) evrim kuramının program ve ders kitaplarında dönemler içerisinde göstermiş olduğu değişime değindikleri çalışmalarında; *bilimsel olarak kanıtlanmadığı ve öğrencileri inançsızlığa götürdüğü gerekçesiyle* nihayet 2018 yılındaki ortaöğretim programından tamamen kaldırıldığını belirtmişlerdir. Ancak bilim insanlarını evrim kuramına yönelten ‘adaptasyon, doğal seçim’ kavramları anlatılmaktadır (İnan ve İrez, 2021).

KAYNAKÇA

- Akpınar, E. ve Ergin, Ö. (2004). Fen öğretiminde fizik, kimya ve biyolojinin entegrasyonuna yönelik örnek bir uygulama. M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi. (16) s.1-16.
- Avcı, F., Aslangiray, H. ve Özyalçın, B. (2021). 2018 fen bilimleri öğretim programı kazanımlarının konu alanları ve sınıf düzeyi açısından yenilenmiş Bloom taksonomisine göre analizi ve değerlendirilmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 11(2), 643-660
- Bakioğlu, A, Ülker, N. (2016) İngiltere eğitim sistemi, AYŞEN B. (Ed) *Karşılaştırmalı eğitim yönetimi* 4. Basım. Nobel Akademik Yayıncılık, 2016 Aralık

- Çalışkan, N. ve Toyran, M. (2020). Birleşik Krallık'taki okullarda ders kitabı kullanımı: mevcut durum, çalışmalar, gelecek planları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(3), 693-705.
- Department for Business, Innovation and Skills (BIS) (2013). International education: Global growth and prosperity. 12.12.2023 tarihinde <http://www.gov.uk/bis> adresinden erişilmiştir.
- Department for Education (2013) Science programmes of study: key stages 1 and 2 National curriculum in England. Reference: DFE-00182-2013
- Ekıcı, F. T., Eş, H., Sarıkaya, M., ve Ekici, E. (2010). Türkiye MEB ve Ontario (Kanada) eyaleti fen ve teknoloji dersi öğretim programlarının karşılaştırılarak değerlendirilmesi. *Education Sciences*, 5(2), 567-583.
- Erdoğan, Y. (2019). Türkiye'nin (2018) fen bilimleri dersi öğretim programı ile Japonya'nın (2008) fen dersi öğretim programlarının karşılaştırılması (Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Türkiye).
- Gözüm, A. İ. C. (2013). Türkiye ve İsveç fen öğretimi programlarının karşılaştırılması. *Kafkas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 17-52.
- Gül, S. O. (2014). Farklılaştırılmış öğretim ve uyarlamalar. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(5), 111-123.
- İnan, S., ve İrez, S. (2021). An Investigation of Turkish Preservice Biology Teachers' Acceptance of The Theory of Evolution1. *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. 8(15), 53-73.
- Karaer, G. (2016). İlköğretim fen bilimleri öğretim programlarının karşılaştırmalı incelenmesi: Türkiye ve Estonya örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi (ESTÜDAM) Eğitim Dergisi*, 1 (1), 55-76.
- Korkmaz, T. (2005). *Türk ve İngiliz eğitim sistemlerinin karşılaştırılması* (Yüksek lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Türkiye).
- Milli Eğitim Bakanlığı (2024). Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı (3,4,5,6,7 ve 8 sınıflar). Ankara.
- Önel, A., ve Daşcı, A. D. (2019). 'Hayatın başlangıcı ve evrim' ünitesinin ortaöğretim biyoloji programından çıkarılmasına yönelik öğretmen görüşleri: Odak Grup Görüşmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(71), 1195-1214.
- Ortaöğretim Genel Müdürlüğü (2015). Türk Eğitim Sistemi ve Ortaöğretim. ISBN 978-975-11-3898-9
- Oruç, C. (2013). İngiltere'de okul öncesi ve ilköğretim okullarında resmi din eğitimi I: Devlet okulu örneği. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 13(2), 175-204.

- Özcan, C. ve Kaptan, F. (2019). 2018 Yılı Fen Bilimleri Öğretim Programının Fen Bilimleri için Uyarlanmış Bloom Taksonomisine Göre İncelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 78-90
- Özcan, M. (2022). Ara Tatil Uygulamasına Yönelik Öğretmen Görüşleri. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 12(2), 741-762.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F.,G. (2011). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. 1. Baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tatlı, S. ve Adıgüzel, O. C. (2012). Türkiye’deki lisansüstü karşılaştırmalı eğitim tezlerinin çok boyutlu bir incelemesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), (143-150).
- Tekgöz, M. (2017). Almanya Baden-Württemberg eyaleti ilköğretim programı ile türkiye ilköğretim programının karşılaştırmalı eğitim analizi. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi. Adana.
- Topaloğlu, M. Y., ve Kıyıcı, F. B. (2015). Fen bilimleri programlarının karşılaştırılması: Türkiye ve Avustralya. *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 4(2), 344-363.
- Topsakal, S. (2006). *İlköğretim 6., 7., ve 8. Sınıflar fen ve teknoloji öğretimi*. 1. Baskı. Ankara: Nobel Yayın.
- Utaş,H. (2009). İngiltere (Birleşik Krallık) ve Türkiye ortöğretim sistemlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, A. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım,C. ve Türkoğlu, A.(2018). Karşılaştırmalı eğitim yansımaları: “on yıl sonra”. *Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 31-45.

Yararlanılan İnternet Sayfaları

<http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=325> sitesinden 06.08.2023 tarihinde alınmıştır.

<https://www.gov.uk/government/publications/national-curriculum-in-england-science-programmes-of-study/national-curriculum-in-england-science-programmes-of-study> sayfasından 06.08.2023 tarihinde alınmıştır.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1739.pdf>

THE STRUCTURE OF NOUN PHRASES

Sashka Jovanovska¹, PhD, Marija Talevska², Marija Tashkoska³,

¹ Assistant professor at the Department of English Language and Literature, Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip, Republic of North Macedonia, e-mail:

saska.jovanovska@ugd.edu.mk

<https://orcid.org/0000-0003-3965-8697>

² MA, Bitola, North Macedonia, e-mail: m.talevska1@yahoo.com

[Items where Author is "Tashkoska, Marija" - UGD Academic Repository](#)

³ MA, Prilep, North Macedonia, e-mail: marija.tashkoska@gmail.com

[Items where Author is "Talevska, Marija" - UGD Academic Repository](#)

APSTRACT

In this paper will be explored the internal structure of **noun phrases (NPs)** in greater detail, focusing on how they are constructed beyond just single words like pronouns or names. Up to this point, the it is done the primarily examined the internal structure of verb phrases (VPs), looking at components such as:

- **Complements** of verbs in VPs
- **Adverbials** in VPs
- **Auxiliary verbs** and their complements in VPs.

However, now our attention is focused to **Noun Phrases (NPs)**, which are crucial building blocks of sentence structure. While a simple NP can consist of a single word such as a pronoun ("he," "they") or a name ("John," "Paris"), we'll focus on more complex noun phrases, which often contain additional elements, such as determiners, adjectives, and other modifiers.

Keywords: nouns, noun phrases, complements, modifiers,

INTRODUCTION

An idea of how phrasal categories (NP, VP, AP, PP and AdvP) fit into the structure of sentences was mentioned. Of these, let's look in detail at the structure of VP: complements of V in VP, adverbials in VP and auxiliary verbs (and their VP complements). In this chapter, we look in more detail at the internal structure of other phrasal categories, Noun Phrases in particular. So far we've only looked at the internal structure (such as it is) of NPs consisting of just a pronoun or just a name – single words that count as full NPs in themselves. Here's a reminder of what they look like.

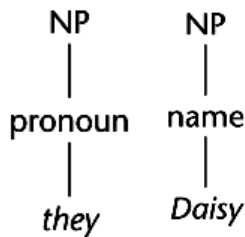

Figure 1. Noun Phrase (Burton-Roberts, 2016, p.141)

The NP node in the previous representation is said to be non-branching – it just goes straight down. **NPs consisting of a pronoun or a name are the only non-branching NPs allowed for in this book.** All other NPs have branching representations. They all have two immediate constituents. **In the basic case, the two immediate constituents of NP are: DET and NOM (Determiner and Nominal).** Here are two examples:

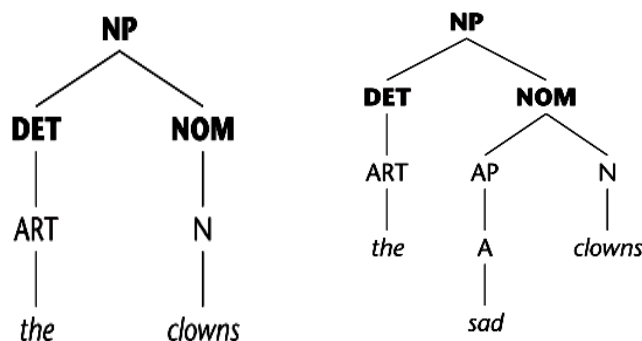

Figure 2. Example of tree diagram NP (Burton-Roberts, 2016, p.141)

DET always has NOM as its sister. DET determines NOM (Burton-Roberts, 2016, p.142). NOM is a level of NP-structure intermediate between the phrasal (NP) level and the lexical (N) level. In second example *sad* is a modifier of the head noun. All modifiers of the head noun fall under NOM. Since modifiers are optional, it follows that NOM can consist just of N. Look first at the elements that can come under the DET node.

DETERMINERS

These are a fixed set of ‘grammatical’ words that give information relating to definiteness and indefiniteness (roughly, whether the thing referred to by the NP is familiar to both speaker and hearer or not) and information about quantity and proportion.

The basic determiners are the articles (ART): the definite article – *the* – and the indefinite article – *a(n)*.

The articles are ‘basic’ in the sense that they provide a touchstone as to what counts as a determiner. Any expression that occupies the same position in NP structure as an article counts as a determiner. How can you tell whether an expression is occupying the same (determiner) position as an article? Well, if a word can appear in sequence with an article – put another way, if a word can co-occur with an article – in an NP, then that word must be analysed as occupying a different position; it cannot be the determiner.

There is a small set of words which perform the same function as the articles:

- **demonstratives (DEM):** this, that, these, those
- **certain quantifiers (Q):** some, any, no, each, every, either, neither
- **possessives (POSS):** my, your, its, her, his, our, their, John's

None of these can co-occur in sequence with an article in an NP – see, for example: **this the clown*, **the this clown*, **a some clown*, **some a clown*, **the my shoe*, **your the shoe*, **any a day*. So they are determiners themselves. There are the phrase marker representations of *those trampolines*, *some mistake*, and *my address*.

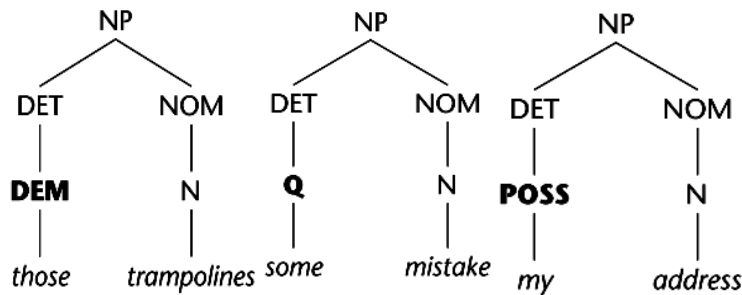

Figure 3. Example of tree diagram NP (Burton-Roberts, 2016, p.142)

Now here's an important point: the determiner position may not always be filled by an actual word. Look at the subject NPs in the following:

Essays must be word-processed.
Smoke gets in your eyes.

Although these NPs contain just one word, they should still be analysed as having a [DET + NOM] structure, as in:

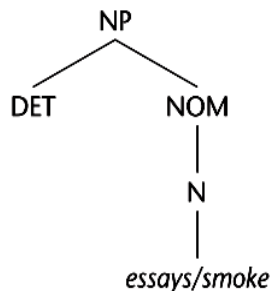

Figure 4. Example of tree diagram NP (Burton-Roberts, 2016, p.143)

The reason for this '**empty determiner**' analysis is this. First, both of these NPs could take a determiner (the/some smoke, the/your essays). We need to allow for this by making a DET slot available. Second, the empty determiner affects the interpretation of the NP.

The empty determiner gives the NP an indefinite and/or more general interpretation. The subject of [*Smoke gets in your eyes.*], for example, is clearly indefinite, as compared with the definite NP *the/that smoke*. It is also more general than the indefinite NP *some smoke*. Which head nouns can take the empty determiner? There are just two types of noun that can: plural count nouns (as in [*Essays must be word-processed.*]) and mass nouns (as in [*Smoke gets in your eyes.*]). As mentioned, the subjects in the examples are single-word NPs – and they have that in common with NPs that consist of a pronoun or a name.

But the empty DET + NOM analysis clearly distinguishes these NPs from pronoun NPs and name NPs. The lack of a determiner with a name indicates neither indefiniteness nor generality. On the contrary, names don't normally take determiners precisely because names are inherently definite and individual (not general). Pronouns, too, are inherently definite (e.g. she, we, they, them) or inherently indefinite (someone, anyone), independently of any determiner.

Consider now the NP in:

John's father.

John's was listed above among the possessive determiners. Now, John is a name and names count as full NPs in their own right. So it appears that a possessive determiner (POSS) can either be simple (my, your, etc.) or consist of a full NP plus 's. This is called the possessive, or genitive, 's. The addition of 's to John makes for a possessive determiner.

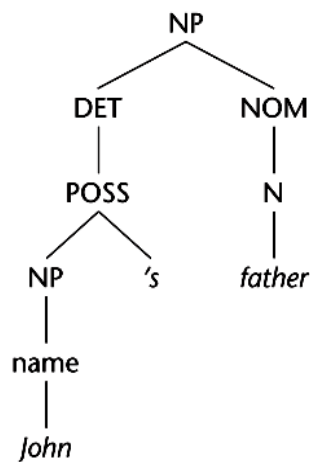

Figure 5. Example of tree diagram NP (Burton-Roberts, 2016, p.144)

More generally, the addition of genitive 's to any NP makes for a possessive determiner.¹ And there's nothing to prevent possessive determiner NPs displaying all the structure that other NPs do, including DET + NOM.

PRE-DETERMINERS

Consider now the words *all*, *both*, and *half*. These resemble the determiners we have looked at. However, they do co-occur with and precede determiners:

[1] all the men [1] both those trampolines [1] half Jim's money

So they can't be determiners themselves. Instead, we categorise them as predeterminers (PRE-DET). Expressions like *double*, *treble*, and *so forth* are also pre-determiners (e.g. double that amount). In deciding how pre-determiners fit into the structure of NPs, we must decide what they (pre-)determine. Give this a thought. Notice the following: within the NP *all the men*, there is a sequence that looks very much like a familiar constituent, namely *the men*. What, then, would you suggest as a likely analysis of *all the men*?

The points just made suggest that pre-determiners determine an NP. The predetermined NP in [1] consists of the (DET) + men (NOM). And the whole thing is itself an NP. So PRE-DET should be represented as sister of an NP within NP:

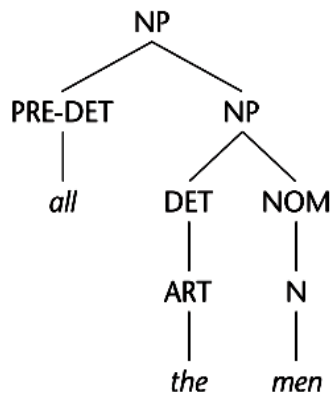

Figure 6. Example of tree diagram NP (Burton-Roberts, 2016, p.145)

But now look at:

all men / *both men*.

Although they don't precede determiners in these NPs, *all* and *both* are still analysed as pre-determiners here. The determiner position itself is empty. The idea that there is an empty determiner with *all*, is perhaps more plausible than with *both*. *All men* (= all DET men) is both more indefinite and more general than *all the men*.

By contrast, *both the men* and *both men* differ neither in definiteness nor generality. Nevertheless, we'll continue to analyse *both* as a pre-determiner since, as [both those trampolines] shows, it can co-occur with, and precede, the article. The majority of determiners and all the pre-determiners are capable of functioning as if they were pronouns:

I've always wanted *those*.

Some fell on stony ground.

John's are turning blue.

All is ruined.

Among the determiners that cannot function as pronouns, there are some that correspond to forms that can. For example, the quantifier *no* cannot function as a pronoun (*I want no) but it corresponds to *none*, which can (I want none). And with the possessives, we find the following alternations:

DETERMINER: my your her his our their

PRONOUN: mine yours hers his ours theirs

It's predictable that pre-determiners, which pre-determine full NPs, should be able to co-occur with pronouns.

QUANTIFYING ADJECTIVES

Much, many, few, and little are quantifying adjectives (QA). As adjectives, they come under NOM in NPs. Here are the reasons for treating them as adjectives (rather than determiners) (Burton-Roberts, 2016, p.146):

- (a) Like adjectives, they co-occur with and follow determiners (those many books, the little butter that I have, some few successes). But remember, the determiner may be empty, many books (= DET many books), much garlic (= DET much garlic).
- (b) Like adjectives, they may occur in the VP, functioning as subject-predicatives: His mistakes were many, It wasn't much, It was little enough.
- (c) Like adjectives, they are gradable: very many books, too much garlic, so few ideas, very little tact, where they are modified by DEG. The comparative and superlative forms of many and much are more and most; of little, less and least; of few, fewer, and fewest.

Numerals (the cardinal numerals one, two, three . . . and the ordinal numerals first, second, third...) should also be treated as quantifying adjectives within NOM, since they follow DET (the one mistake), including empty DET (DET one mistake). Quantifying adjectives (QAs) are head of AP. APs with a QA as head always precede other APs in NOM.

PARTICIPLE PHRASES (PartP)

The non-finite forms of verbs referred to the progressive, perfect, and passive participles (V-part, for short) may also appear as pre-modifiers within NOM:

PROGRESSIVE

- [1a] the leering manager
- [1b] the sleeping guard

PERFECT or PASSIVE

- [2a] a faded dream
- [2b] the departed nymphs
- [2c] sliced cake
- [2d] a forgotten valley

In this position, the perfect and passive participles can only be distinguished by appealing to the meaning. [1a and b] are perfect, referring to a dream that has faded and nymphs who have departed. [2c and d], by contrast, are passive – *they refer to cake that has been sliced and a valley that has been forgotten*.

Since these forms are verbal rather than adjectival, they are not gradable: *the very leering manager, *rather sliced cake, *the slightly sleeping guard. But they can be modified by general adverbs, as in the rapidly congealing gravy.

NOUNS

Nouns themselves may act as pre-modifiers of nouns. Examples are *chess piece*, *traffic light*, *roof maintenance*, *carbon trader*, *computer game*. The relation between a head noun and

a pre-modifying noun is much closer than that between the head noun and any other pre-modifier. In a sequence of modifiers that includes a noun modifier, noun modifiers always appear last. They can't be separated from the head noun.

some expensive roof maintenance

**some roof expensive maintenance*

Such noun–noun combinations are compound nouns. They are not treated as phrasal, but as compound words. The compound noun roof maintenance should therefore be dominated by N as in:

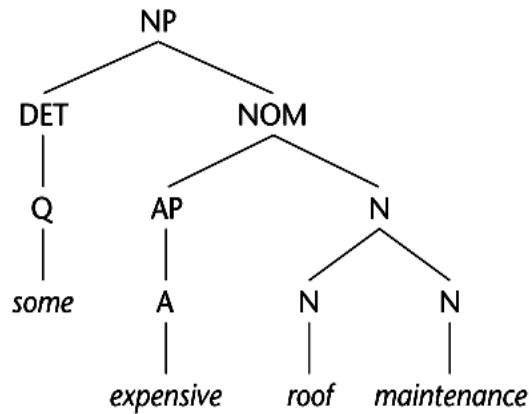

Figure 7.Example of tree diagram NP (Burton-Roberts, 2016, p.148)

MORE ON THE STRUCTURE OF NOM

How should sequences of more than one AP within NOM be represented? Consider:

a red car / a new red car

Before deciding how [*a new red car*] should be represented, give the phrase marker for [*a red car*]. So [red car] is a NOM. Now, there's no reason to suppose that it is not a NOM in [*a new red car*] as well. On that assumption, new must be modifying the NOM [red car]. The important thing to notice here is that, for [*a new red car*], we need two NOMs. This follows from the comments of the preceding paragraph.

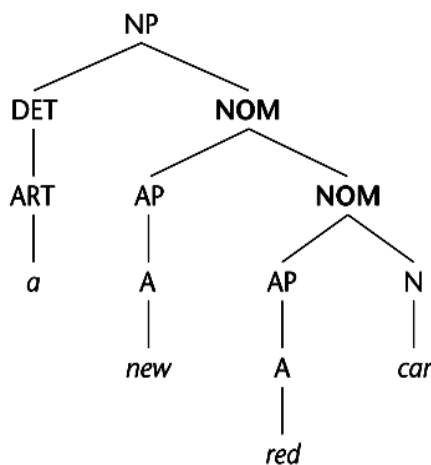

Figure 8. Example of tree diagram NP (Burton-Roberts, 2016, p.149)

What this shows is that NOM is a recursive category. In other words, NOM can have NOM as an immediate constituent. In fact, apart from noun modifiers, **every modifier must be immediately dominated by a NOM**.

POST-MODIFIERS

PREPOSITIONAL PHRASES

In the NP *an expedition to the pub*, the head N is *expedition* and it is modified by the PP *to the pub*, which consists of P + NP. In this case, we have a postmodifying (PP) sister to the noun, within NOM. So:

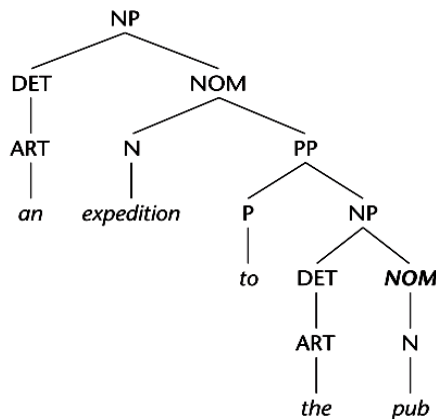

Figure 9. Example of tree diagram NP (Burton-Roberts, 2016, p.150)

Now, just as *expedition* can be modified by a PP, so can *pub*. For example: *(an expedition to) the pub in the village*.

All the NPs considered so far have included just pre-modifiers or just post-modifiers. **What happens when NOM includes both a pre-modifying AP and a post-modifying PP?** Remember, there must be as many NOMs as there are modifiers. There are two possibilities, then:

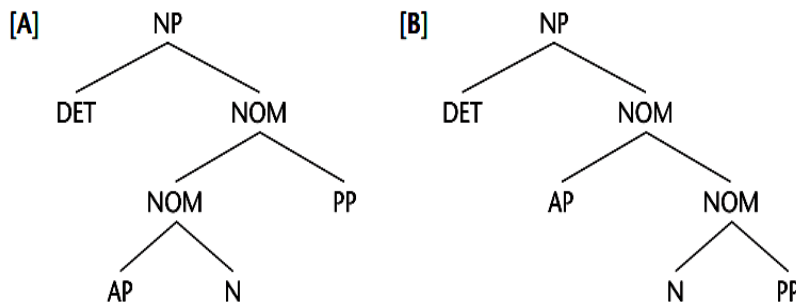

Figure 10. Example of tree diagram (Burton-Roberts, 2016, p.152)

Analysing [*that nuclear scientist from Germany.*] as in [B] – **[nuclear] [scientist from Germany]* – is not right. Nuclear scientist denotes a category of scientist. Since such a category exists, it's appropriate there should be an expression to denote it. So [*nuclear scientist*] is a constituent of [*that nuclear scientist from Germany.*]. The distinction between nuclear and from Germany (in their relation to scientist) is brought out by noting that, while *That [nuclear*

scientist] *IS from Germany* is quite natural, *That [scientist from Germany] IS nuclear* is just bizarre. Assuming the PP *from Germany* means what *German* means, the same bizarre effect is achieved by the ordering **that nuclear German scientist*, where *nuclear* is again separated from the element it wants to form a constituent with. By contrast, *that German nuclear scientist* is fine. All this indicates analysis [A] for *[that nuclear scientist from Germany.]* – *from Germany* modifies *[nuclear scientist]*.

As regards the NP, for example, note its parallelism to the sentence:

[a] Milan's neat summary of the argument. (NOUN PHRASE)

[b] Milan neatly summarised the argument. (SENTENCE)

In the sentence, the argument is the direct object of the verb summarised. As a complement, it combines with summarised (V) to form a VP – and that VP is modified by neatly. Now, it's reasonable to expect the structural configuration of the NP to parallel that of the sentence. After all, [a] is simply sentence [b] recast as an NP:

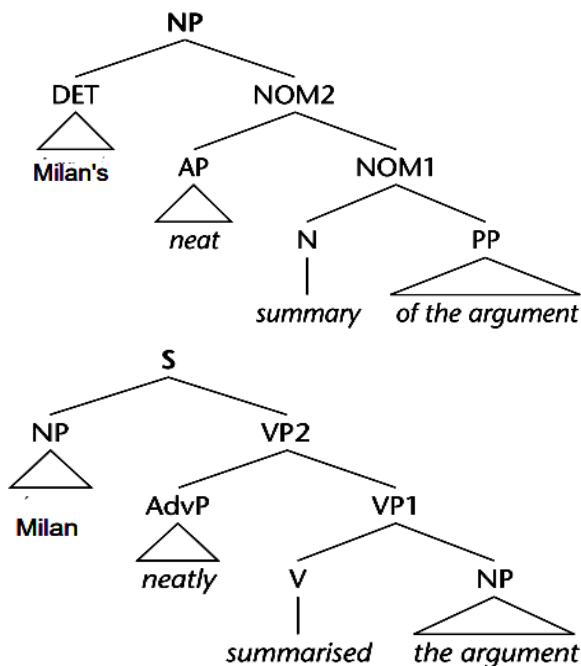

Figure 11. Example of tree diagram NP (Burton-Roberts, 2016, p.153)

Only the categories have changed. Notice that the NOMs in the NP match the VPs in the S.

MORE ON ADJECTIVE PHRASES

A few adjectives (including *present*, *absent*, *responsible*, *visible*) can pre-modify or post-modify the head noun in NOM.

[1a] the responsible crew	[1b] the crew responsible
[2a] the absent members	[2b] the members absent

As post-modifiers, APs occupy the same position in the structure of NOM as PPs. A difference in meaning is associated with this difference in position of the AP. In [1a] the crew are responsible sort of people – that’s their nature. But in [1b] they are responsible FOR something. In [2a] they are the not present members. But in [2b] they were absent AT (i.e. not attended) some event. In contrast to the pre-modifying APs, when an AP appears in the post-modifying position, we hope you agree it feels as if something has ellipited from the AP. The ellipited element functions as **complement of the adjective**. In the following APs, the complement is explicit.

responsible for the students

When, in an NP, a modifying AP includes a complement, it always postmodifies the head noun:

the teacher responsible for the students

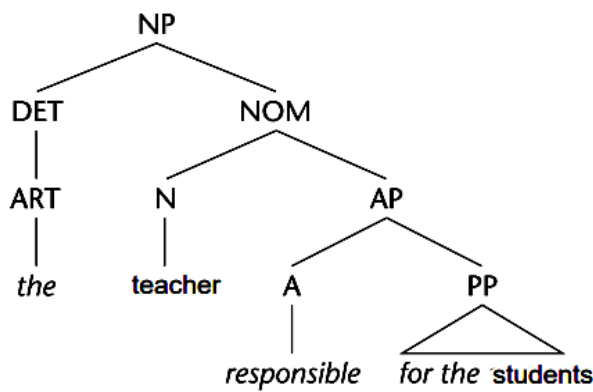

Figure 12. Example of tree diagram NP (Burton-Roberts, 2016, p.155)

There’s a reason why such APs must post-modify the Noun. Call it ‘The Friendly Head Principle’ (FHP): within NOM, the head of a modifying phrase wants to be as close as possible to the head noun. In [*the teacher responsible for the students*], the head of the AP (responsible) is right next to the head of the NP (teacher).

MODIFICATION OF PRONOUNS

We’ve said that pronouns replace full NPs. It is rather awkward, therefore, to find pronouns combining with an AP [1a–b] or PP [2a–b] *within* the structure of an NP.

[1a] something interesting.	[1b] anyone beautiful.
[2a] someone in the town.	[2b] no-one/none from the factory.

In the case of indefinite pronouns such as *something/one*, *anything/one*, *nothing/ no-one/none*, what’s happened, historically, is that a determiner (*some*, *any*, *no*) and a head noun (*thing/one*) have coalesced into a single word (*some interesting thing* → *something interesting*, *any beautiful one* → *anyone beautiful*). The fact that such pronouns can only be post-modified (not pre-modified, as in **beautiful anyone*) is connected with this historical fact.

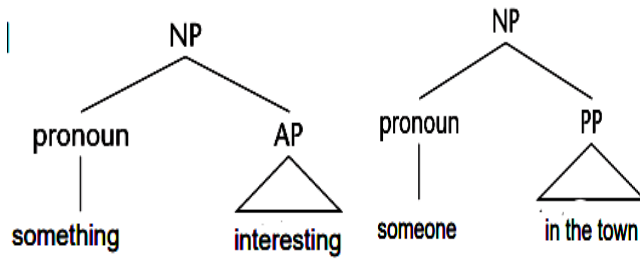

Figure 13. Example of tree diagram NP (Burton-Roberts, 2016, p.156)

The same analysis might seem appropriate, especially since the italicised words are sometimes categorised as pronouns:

[1a] some of the animals.

[1b] those in the cabin.

[2] all/ both/ half of the bottles.

However, if (big ‘if’) they are pronouns, notice they are also determiners or pre-determiners. In fact, genuine pronouns, which cannot also function as determiners or pre-determiners, cannot be post-modified: **they from the factory*, **he of the men*.

It’s arguable, then, that the ‘pronouns’ in are not pronouns at all, but are what they always were: determiners or pre-determiners. They only appear to have changed into pronouns – and thus be functioning as the head of their NP because the real head of the NP has been ellipted. This suggests that for example, should be analysed in which animals is the ellipted head:

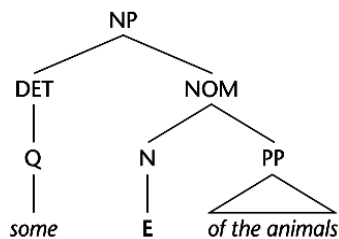

Figure 14. Example of tree diagram NP (Burton-Roberts, 2016, p.156)

Let’s adopt this elliptical head analysis. This maintains the categorisation of the italicised words as determiners/pre-determiners.

Conclusion

In conclusion, noun phrases (NPs) play a fundamental role in the structure of sentences. While seeing that simple NPs can be as short as a single word (such as a pronoun or a name), more complex NPs often include a variety of elements that expand the meaning and detail of the phrase. These elements can include:

- Head nouns that act as the central word of the phrase,
- Determiners (like "the," "a," "my"), which provide more specific reference,

- Adjectives that modify the noun to describe it further, and
- Noun complements (such as prepositional phrases or clauses), which offer additional information or clarification.

By understanding the internal structure of noun phrases, we gain insight into how meaning is built in sentences and how various components function together to create more nuanced expressions. NPs are often the subject, object, or complement in a sentence, making them crucial for constructing clear and detailed communication.

This exploration of noun phrases sets the stage for further study into more complex sentence structures, helping to form a deeper understanding of how all phrasal categories contribute to sentence formation.

BIBLIOGRAPHY:

Aarts, B. (2008). *English Syntax and Argumentation*. 3rd edition. Palgrave Publishers.

Brinton, J. and Brinton, M. (2010). *The Linguistic Structure of Modern English*. John Benjamins.

Burton-Roberts, N. (2016). *Analysing sentences: an introduction to English syntax*. London and New York: Routledge.

Chomsky, N. (2000). *The Architecture of Language*. Oxford University Press.

Chomsky, N. (2002). *On Nature and Language*. Cambridge University Press.

Huddleston, R. and Pullum, G. (2002). *The Cambridge Grammar of the English Language*. Longman.

Jovanovska, Sashka (2023) Syntactic and semantic roles of the subject and predicate in English. Documentation. LAP Lambert Academic Publishing.

Jovanovska, Sashka (2022) [Синтакса на англискиот јазик 1 - практикум](#). Goce Delcev University in Stip. ISBN 978-608-244-926-5.

Jovanovska, Sashka (2022) [Синтакса на англискиот јазик 1 - скрипта](#). Goce Delcev University in Stip. ISBN 978-608-244-927-2.

Leech, G. (1971). *Meaning and the English Verb*. Longman.

McCawley, J. (1998). *The Syntactic Phenomena of English*. Chicago University Press.

Pinker, S. (1994). *The Language Instinct*. Penguin.

Poole, G. (2010). *Syntactic Theory*. 2nd edition. Palgrave Publishers.

Rodney Huddleston, R. (1984). *Introduction to the Grammar of English*. Cambridge University Press.

Smith, N. (1999) Chomsky: *Ideas and ideals*. Cambridge University Press.

Verspoor, M. and Sauter, K. (2000). *English sentence analysis: an introductory course*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

ALAEDDİN ÖZDENÖREN’İN BATI VE BATILILAŞMA KAVRAMLARINA YAKLAŞIMI

BATUHAN ŞUORUÇ¹

¹ SAMSUN 19 MAYIS ÜNİVERSİTESİ, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı,

batuhanleyla36@gmail.com - ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9823-2453>

ÖZET

Alaeddin Özdenören, edebiyat dünyasında vermiş olduğu başta şiir olmak üzere çeşitli türlerle adından sıklıkla söz ettiren edebiyatçılardan biridir. Edebiyat adamı kimliğiyle birlikte bir düşünce adamı olduğunu da denemelerindeki fikirlerinden rahatlıkla gözlemlememiz mümkündür. Özdenören’in kaleme aldığı eserlerde değindiği birçok konu arasında Batı dünyasına karşı olan eleştirel tutumu ve batılılaşıma kavramına yönelik yaklaşımları oldukça geniş bir yer tutmaktadır. Yazar bu konular hakkında dönemindeki birçok entelektüelden ve edebiyatçıdan daha farklı bir noktada durmaktadır. Batı dünyasını insana yaklaşımı, aksayan düşünsel yönler, politik tutum gibi birçok alanda ciddi tenkitlerle değerlendirmektedir. Bir anlamda Özdenören’de Batı dünyası, olumsuz birçok niteliği uhdesinde barındıran bir dünya görüşünün temsilcisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Özdenören, diğer yandan Batı dünyasının otoritesini kabullenerek kendi medeniyet, kültür, siyasi, düşünsel değerlerini bir kenara iten ve Batının etkisi altına giren batılılaşmış insan tipolojisini de oldukça ciddi eleştirilere tabi tutmuştur. Bu tutumu belirleyen kişilerin hangi tetikleyici unsurları merkeze alarak hareket ettiklerini, halka neyi nasıl benimsetmeye çalıştıklarını ve hangi kimliklerle halkın karşısına çıktıklarını detaylı bir biçimde ele almıştır.

Anahtar Sözcükler: Alaeddin Özdenören, Batı, Batılılaşıma.

ALAEDDIN OZDENOREN’S APPROACH TO THE CONCEPTS OF THE WEST AND WESTERNIZATION

Abstract

Alaeddin Özdenören is one of the writers who has made a name for himself in the literary world with his works in various genres, especially poetry. It is possible to easily observe from the ideas in his essays that he is a thinker as well as a man of letters. Among the many subjects that Özdenören touches upon in his works, his critical attitude towards the Western world and his approaches to the concept of Westernization occupy a considerable place. The author stands at a different point than many intellectuals and writers of his time on these subjects. He evaluates the Western world with serious criticism in many areas such as its approach to people, its faulty intellectual aspects, and its political attitude. In a sense, the Western world in Özdenören appears before us as the representative of a worldview that contains many negative qualities. On the other hand, Özdenören has also subjected the Westernized human typology, which accepts the authority of the Western world and pushes aside its own civilization, culture, political and intellectual values and falls under the influence of the West, to serious criticism. He has examined in detail which triggering elements the people who determine this attitude take into consideration, what they try to make the public adopt and how, and with what identities they appear before the public.

Key Words: Cahit Zarifoğlu, East, The other, Us, Western civilization.

1. GİRİŞ

Alaeddin Özdenören, Batı dünyasına karşı son derece tepkisel bir dil ve tutum takınmaktadır. Yazarın, bu duruşu kaleme aldığı metinlerde kendisini ciddi bir biçimde göstermektedir. “...Batı düşüncesini, hayatını, ve hegemonyasını kıyasıya eleştirir.”¹ Fakat onun Batı dünyasına dair bu tavrı kendisini koşullamış ve hep aynı noktadan olgu ve olayları değerlendiren bir yaklaşım olarak değerlendirilmemelidir. Batıyı salt politik bir yaklaşımla değil, felsefî temelleri itibarıyla da oldukça geniş bir değerlendirmeye tabi tutmaktadır. Mustafa Aydoğan’ın ifadeleriyle “Alâeddin Özdenören, kuru bir felsefe mantığı ile değil, derin bir kavrayış ile Batı düşüncesini felsefe penceresinden bakarak çözümlemeye çalışır.”²

Özdenören’in düşünce adamı kimliğini besleyen felsefî duruşunda da onun Batı düşüncesine yönelik bakış açısı son derece belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu konuya ilişkin Hüseyin Öztürk’ün tespitleri de son derece manidardır:

“Alâeddin Özdenören’in felsefesini; ana hatlarıyla İslam’ın dünya görüşünü referans olarak alan, bu bakış açısından Batı uygarlığının dayandığı temelleri, insanlığa vaat ettikleri, getirdikleri ve uygulamalarının kritiğini yaparak ortaya koyduğunu söyleyebiliriz.”³

Bu değerlendirmeler de dikkate alındığında Alaeddin Özdenören’in Batı dünyasına yönelik değerlendirmeleri bir anlamda onun düşünce adamı kimliği üstlenmesinin de başat unsurlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira yazarın denemelerinde onun Batı dünyasına ilişkin değerlendirmeleri diğer yandan kendi idealinde konumlandığı İslamî dünya görüşüne dair yaklaşımlarının da bir yansıması olarak karşılık bulmaktadır.

1.1. Alaeddin Özdenören’in Batı Dünyasına Bakışı ve Tenkitleri

Alaeddin Özdenören, tenkit ettiği Batı dünyasının köklerini oldukça eski bir tarihe dayandırmaktadır. Özdenören’e göre bugünkü Batı dünyasının temelleri geçmişte sömürücü, zalim, kan içici, insanı bir av hayvanı olarak gören Atina ve İsparta tarafından atılmıştır.⁴ Bu yönüyle ele alındığında esas itibarıyla yazarın salt bir coğrafi bölgeyi işaret etmediği bunun yerine belirli bir insan tipolojisini ele aldığı görülmektedir. Özdenören, “İnsan Nedir?” başlıklı denemesinde Batı dünyasının menşeyini oluşturan bu iki toplumdan aldığı durum, tutum ve davranışlarını kurulan bütün devlet sistemlerinde sürdürmeye devam ettiklerini belirtir:

“Devlet problemine yaklaşım tarzları güç ve kuvvet faktörünü öne alacak biçimdedir batılı düşünürlerin.

Ve Batı devlet anlayışı hep aynı ilkeler üzerinde yürümekte devam etmektedir. Batı ruhu savaş, ezme ve tahakküm düzenine göre

¹ Mehmet Aycı, “Bir Şair İki Denemeci: Alaeddin Özdenören”, *Vefatının 20. Yılında Bir Güzel Adam*, editörler: Mehmet Narlı - Sercan Ceylan, Maiv Yayınları, Ankara 2024, s. 155.

² Mustafa Aydoğan, *Yalnızlık Mahşeri Alâeddin Özdenören*, Cümle Yayınları, Ankara 2015, s. 112.

³ Hüseyin Öztürk, “Alâeddin Özdenören’de Şiir ve Felsefe”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 16, S. 2, Ekim 2019, s. 677.

⁴ Alaeddin Özdenören, *İnsan ve İslâm*, İz Yayıncılık, 2. bs., İstanbul 2018, s. 11.

ayarlanmıştır. Bu yüzden batının dışarıya taşması hep istila etmek ve sömürmek için olmuştur.

Batı düşüncesi insana Allah'ın kulu gözüyle bakmaz. Böyle bir gözle bakmayınca, onu ezilmesi ve sömürülmesi gereken bir obje olarak kabul eder. Bu düşünceye göre insanla hayvan arasında hiçbir fark yoktur. Nasıl ki doğada gücü yeten hayvan diğerlerini tereddütsüz mahvediyorsa, insanlar ve toplumlar arasındaki münasebetlerde de aynı hal geçerlidir.”⁵

Batının bu tavrını onun inanç kavramına yönelik yaklaşımıyla açıklamaktadır. İnsana Allah'ın yarattığı bir varlık olarak bakmayan Batı dünyası her türlü insan dışı davranışı sergileme noktasında kendisini serbest hissetmektedir. Üstelik Batı dünyasının bu davranışını onu iyileştiren bir durum olarak da görmez Özdenören, tam aksine onun metafizik dünyayı kabul etmeyişiyle birlikte meydana gelen büyük bir bunalım hâli hüküm sürmektedir Batıda. Bu bunalımların neticelerinden biri, onun doğaya karşı da son derece tahripkâr davranmasına sebep olmaktadır. Özdenören, bu tavrın altında yatan tetikleyici unsuru doğaya çarpık bir bakış açısı geliştiren modern bilimde görerek, Batı insanının duygu durumunu şu cümlelerle açıklamaktadır; “Doğaya ölü, cansız, tepkisiz bir varlık gözüyle bakan çağdaş bilim, bence batı insanını ayartmaktadır. Vicdanını köreltmektedir. Artık o doğayı istediği gibi tahrip etmekte bir beis görmüyor. Ona acıymıyor.”⁶ “Tabiata Bakış Farkı” başlıklı denemesinde de yine bu konuya ilişkin fikirlerini şu cümlelerle dile getirmektedir:

“...ölüm ötesine inanmayan batılıların tabiatı egemenlikleri altına almaya çalışmaları, bunu başaramayınca da onu tahrip etmek ve kirletmek için çabalamaları, tabiat karşısında kendilerini güçsüz ve aciz hissetmelerinin bir sonucudur. O tabiata saldırmak, ölümsüzlüğe olan ihtiyacını, susuzluğunu gidermek istemektedir aslında. İşte onun çıkmazı ve bunalımı da buradadır. Böyle bir davranış, onun eşyada derinleşmesine değil eşyalaşmasına yol açmakta. Ve bu da onu sonunda saçma ve anlamsız bir hayata vardırma.”⁷

Özdenören'e göre; bu tür bir dünya tasavvuru geliştiren Batı dünyasının önünde saçma fikrinin yer etmesinden başka herhangi bir çıkış yolu da görünmemektedir. Batı insanının saçma fikrine saplanıp kalmasının temelini de yazar, onun fizik dünyaya yönelik tutumunda görmektedir:

“Batı'nın savaşı eşya içindir ve eşyaya yöneliktir. Bu yüzden ki Batılılar, insanın sömürüldüğü, toplumların sömürüldüğü bir dünya sergilemişlerdir. İnsanı iyiyi, kötüyü, yanlışı, doğruyu seçemeyen karanlık bir nokta önünde durup bakan bir bilinç karmaşasına itmişlerdir. İnsanın hayatını saçmaya, abese irca etmişlerdir.”⁸

⁵ Alaeddin Özdenören, *İnsan ve İslâm*, İz Yayıncılık, 2. bs., İstanbul 2018, s. 18.

⁶ Alaeddin Özdenören, *Şiirin Geçitleri*, İz Yayıncılık, İstanbul 2018, s. 25.

⁷ Alaeddin Özdenören, *İnsan ve İslâm*, İz Yayıncılık, 2. bs., İstanbul 2018, s. 30.

⁸ Alaeddin Özdenören, *Geleceğin İnsanı*, İz Yayıncılık, 2. bs., İstanbul 2018, s. 213.

Yazar, bugünkü Batı dünyasının geçmişten günümüze kadar akıllı alabildiğine kutsallaştırmasını da oldukça sert bir biçimde tenkit etmektedir. Bugünkü Batı kurumlarının temeline son derece yüceltilmiş bir olgu olarak yerleştirilen akletme bütün bir insanlığın ortaya koymuş olduğu bir eylem olarak değerlendirilmemelidir. Batı kurumlarının temelinde yer alan akıl; sadece kendi çıkarları doğrultusunda belirli fikir kalıplarını ileri süren ve kendi menfaatlerini güven içinde tutmak adına bütün kurumları akıl kavramıyla tesis ettiklerini ileri süren kişilerin ortaya koydukları düşüncelerin önemini artırmak için kendi emellerine alet edilen bir olgu hâline dönüştürülmüştür. “Batı’da oluşmuş sosyal kurumlar akla dayalıdır; hâkim sınıf veya zümrelerin ifadesini yansıtır. Bir başka deyişle hâkim sınıf veya zümrelerin toplum üzerindeki egemenlik ve baskılarını sürdürmek için kurumlar, akılla temellendirilmiştir.”⁹

Batı dünyası salt dünya ülkelerinde birçok tahrip, zulüm, sömürü ve yağma ortaya çıkarmakla kalmamıştır. Doğaya karşı hoyrat, vahyi geri plana iterek her şeyi egemen sınıfın çıkarları doğrultusunda akılla izah ederek kurumsal yapılar inşa eden bu zihniyet, kendi vatandaşları için de psikolojik olarak hasta bir insan tipolojisi üretmiştir. Özdenören’e göre; “Bugün Avrupa, içinde milyonlarca insanı barındıran yeryüzünün en büyük tımarhanesidir. Kuvvet ve hayatın bütün kaynaklarını akılda arayan, Allah’ı unutan bir uygarlığın sonu işte budur.”¹⁰

1.2. Alaeddin Özdenören’in Batılılaşma Kavramına İlişkin Değerlendirmeleri

Osmanlı Devleti’nde, bugünkü Batı ülkeleriyle gerçekleştirilen savaşlarda birbiri ardı sıra gelen birçok yenilgi, devlet ricalinin kendi düşünce, tutum ve davranışlarını gözden geçirmelerini gerekli kılmıştır. İdareciler, köklü bir biçimde yerleşen ve devleti zayıflatan birçok sorundan çıkış yolu olarak Batı dünyasını eksen kabul ederek bu durumdan çıkmayı deneme yoluna gitmiştir.¹¹ M. Orhan Okay, batılılaşma kavramının temellerine ilişkin tarihî dönüm noktalarını şu cümlelerle dile getirmektedir:

“Türkiye’de Batılılaşmanın, özen mânasıyla ve özellikle de resmî literatürde Tanzimat’la başladığı kabul edilir. Bu başlangıç Gülhane Hatt-ı Hümayunu diye bilinen 3 Kasım 1839 tarihli fermanla, devletin de takınılmış olduğu resmî tavır ve kullandığı ifade dikkate alındığı takdirde doğrudur. Ancak değişik alanlarda, bilhassa hukuk, felsefe, eğitim, edebiyat gibi sosyal ve kültürel konularla ilgili olanların dışındaki maddî alanlarda, Avrupa ile ilgili birtakım problemlerin ve ‘kabul’lerin ortaya çıkması esas alınır o tarihten de bir yüz elli yıl kadar geriye gitmek gerekecektir.

...

Yüz elli senenin biraz da yuvarla rakamla ifade edilmek istendiği dikkate alınır bu tarihin gerçekte 1699’da imzalanan Karlofça Antlaşması’na ve bu antlaşmanın etrafındaki mağlubiyetlere ve diğer hadiselerle tekabül ettiği anlaşılmaktadır. Karlofça, Osmanlı’nın Batı karşındaki ilk kesin kayıplarının resmî belgesi demektir. Bu

⁹ Alaeddin Özdenören, *Geleceğin İnsanı*, İz Yayıncılık, 2. bs., İstanbul 2018, s. 42.

¹⁰ Alaeddin Özdenören, *Geleceğin İnsanı*, İz Yayıncılık, 2. bs., İstanbul 2018, s. 167.

¹¹ Ömer Turan, *İslamcılık*, Hida Yayıncılık, 2. bs., İstanbul 2018, s. 32.

kayıpların muhasebesi, hal çareleri ve Batı'nın –istersek sadece askerî alanda diyelim- artık gözle görülür üstünlüğü üzerine eğilme teşebbüslerinin, aynı zamanda Batılılaşma sürecinin de başlangıcı olmalıdır.”¹²

Batılılaşma kavramı Alaeddin Özdenören'in düşünce dünyasında oldukça geniş bir yer tutmaktadır. Yazar, Batı dünyasının dünya ölçeğinde bu denli etkin bir rol almasının sebeplerinden biri olarak, Batı dünyasının hegemonyasına boyun eğerek âdeta Batılıdan çok Batılı gibi davranmaya gayret eden Batılılaşmış insanların yaklaşım tarzını görmektedir.

Batı dünyası; bütün uygarlıkları yok sayarak insanlığın gelişimine sebep olan birçok yeniliği kendisinin ortaya çıkardığına dair bir yaklaşım geliştirdiği için diğer uygarlıklara karşı son derece kibirli bir tutum takınmaktadır. Batı'nın bu yanlış tutumunu eleştirmek, reddetmek yerine, bütün benliğini vererek kendi uygarlığına sırt çeviren ve aşağılık duygusu içinde hareket eden aydın zümre Özdenören'in ciddi tenkitlerine maruz kalmıştır:

“Batı'nın bu görülmemiş benlik ve gurur çılgınlığı bizim aydınlarımızın da başını döndürmüş, onları dipsiz ve onulmaz bir aşağılık duygusunun içine yuvarlamıştır. Batı, bunların kanına ve iliklerine öylesine işlemiştir ki, kendi düşünce tarihimizi ve bu düşüncelerin somutluk kazanması demek olan kurumlarımızı bile ancak, Batı düşünce tarihinde bir yeri ve anlamı olan kavramlardan hareket ederek incelerler.”¹³

Kendi uygarlığının tesis ettiği kurumların kıymetini bile Batı dünyasının normlarına göre değerlendirme yolunu tercih eden aydın zümre kendi bilinciyle hareket etmekten mahrumdur ve Batı dünyasının güdümünde hareket etmektedir.

Bu durum yalnızca aydınlar için söz konusu değildir. Toplumda Batı uygarlığının bilimsel alanda gerçekleştirdiği birtakım yeniliklerin tesiri altında kalarak hayranlık duygusuyla hareket eden insanlar için ‘Batı mağdurları’ ifadesini kullanan Özdenören, bu kişilerin özelliklerini ise şu cümlelerle dile getirmektedir:

“Bunlarda Batı'ya bağlanmak ve onun bir cüzü olmak ateşli bir tutku hâlinedir. Öylesine ateşli bir tutku ki, bu uğurda her şeyi göze almaktan çekinmiyorlar. Batı ile olması gereken normal ilişkileri tepetaklak ediyorlar. Ülkeleri açısından bir çıkar gözetmiyorlar. Her şeyi iktisadi şartların yönlendirdiğine inanmakla birlikte, bu inancı ve değerlendirmeyi toplumsal çıkar duygusuna değil, kişisel çıkar duygusuna bağlıyorlar. İçinde yaşadıkları toplumun güdülmeye layık olduğuna inanıyorlar. Bu inanç ruhlarına örülmüş kalın bir duvardır. Zihinleri Batı normlarına göre şekillenmiş olan bu insanlar, içinde yaşadıkları topluma da Batı gözüyle bakmakta, onu sömürülmeye müstahak ilkel bir toplum olarak algılamaktadır.

¹² M. Orhan Okay, *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, 7. bs., İstanbul 2016, s. 11-12.

¹³ Alaeddin Özdenören, *Geleceğin İnsanı*, İz Yayıncılık, 2. bs., İstanbul 2018, s. 73.

Batı'nın Doğu toplumlarına yaklaşım biçimiyle bunların kendi toplumlarına yaklaşım biçimleri arasında hiçbir fark yoktur. Bunlar doğuştan Doğulu olsalar bile zihnen Batılıdır, ruh bakımından kökleşmişlerdir. Zihince ve ruhça Batılı olan bu insanların siyaset olarak Batı'ya karşı olmaları beklenemez. Bu, eşyanın tabiatına aykırıdır.

Kendi toplumunun inançlarına, değerlerine, yaşayış tarzına düşmanca bir tavır takınan insanların, artık o topluma ait olmadıklarını söyleyebiliriz. Doğrudan doğruya zihinler üzerinde sürdürülen korkunç bir Batı propagandasının ajanı olan bu kişiler, taklit ettikleri Batı için değil, asıl Doğu için tehlike teşkil etmektedir.”¹⁴

Özdenören'in bu ifadelerinden de anlaşılmaktadır ki onun fikir dünyasına göre Batı dünyasını referans kabul ederek hareket eden kişiler, âdeta Batıdan daha çok Batıcı olarak hareket eden, kendi uygarlığının değerlerini yok sayan, kendi uygarlığına bir Batılıdan daha şedit bir perspektiften bakan, son derece tehlikeli kimselerdir. Batı dünyasının güdümünde hareket ettikleri için kendi toplumları için güvenilirliklerini geride bırakmışlardır. Bu hususta Özdenören; Batı dünyasının telkinlerini, tekliflerini, kurumlarını değil taklit etmek, tamamen tasfiye etmekten yana radikal bir tutum alınması gerektiğini vurgular:

“Batı'dan ısmarlanan kurumları tekrar geldikleri yere iade etmedikçe, Allah'ın yeryüzündeki egemenlik hakkını somutlaştıran toplum kurumlarını yeniden tesis etmedikçe, barbarlığın önüne geçmek mümkün değildir. Allah'a, peygamberlere, öteye, kadere ve hesaba, gayb âleminin kudret erleri olan meleklerle inanmakla barbarlık ve ilkelik son bulur.”¹⁵

Özdenören'e göre aranan huzur metafizik âlemi reddeden Batı dünyasının müesseselerini taklit ederek bir çıkış yolu aramanın aksine, manevî değerlere tamamen inanarak ve bu inanma doğrultusunda müesseseler tesis ederek yeryüzündeki barbarlığın ve geri kalmışlığın önüne geçilebilecektir.

2. SONUÇ

Alaeddin Özdenören'in düşünce yazılarına bakıldığında onun Batı dünyası ve batılılaşma kavramlarına ilişkin son derece ciddi değerlendirmeleri olduğu görülmektedir. Yazarın, Batı dünyasının politik, tarihî, felsefik temellerine de vakıf olarak yapmış olduğu değerlendirmeler, onun bu konulara ilişkin tespitlerini son derece zengin bir biçimde aktarmasının da yollarını açmıştır.

Özdenören'e göre Batı dünyası maneviyat eksenli bir dünya görüşünü dışta bırakarak, belirli çıkar sınıflarının düşüncelerini aktarmak ve aktarılan düşünceleri muteber kılmak için oldukça önemli bir kavram olarak yüceltilen sorgulanamaz ve mutlak bir noktaya çıkarılan akılla hareket etmektedir. Fakat bu akıl onları dünyayı adaletle yönetme noktasına değil kibirli ve

¹⁴ Alaeddin Özdenören, *Geleceğin İnsanı*, İz Yayıncılık, 2. bs., İstanbul 2018, s. 186.

¹⁵ Alaeddin Özdenören, *Geleceğin İnsanı*, İz Yayıncılık, 2. bs., İstanbul 2018, s. 174.

yıkıcı bir tutum almaya sevk etmiştir. Öyle ki Batı, her şeyi madde planına, fizik dünyaya indirgenin bir sonucu olarak eşyalaşmış, dahası içinde yaşadığı doğaya karşı son derece tahripkâr bir tutum alma noktasına gelmiştir. Bu perspektifle geliştirilen kurumlar da bunalımlı ve psikolojik olarak hasta bir insan tipolojisini üretmiştir.

Batılılaşma kavramına yönelik de Özdenören, son derece sert bir dille eleştirilerini dile getirmekten geri durmamış kendi uygarlığının değer yargılarına yüz çevirerek Batı dünyasını referans alan ve kendi uygarlığını Batı dünyasının normlarına göre değerlendiren aydın zümre başta olmak üzere ‘Batı mağduru’ olarak tasnif ettiği kimselerin karakter özelliklerini aktarmıştır. Bu noktada Özdenören, Batı dünyasından devralınan bütün kurumların iade edilerek Allah inancını yok sayarak hegemonyasını tesis etmek isteyen Batı dünyasının kabullerinin yerine Allah’a inanarak ve maneviyata yönelerek kurulacak olan müesseselerin barbarlığın ve ilkeliliğin önüne geçeceği ifade ederek bir anlamda herkese bir çıkış yolu da göstermiş olmaktadır.

KAYNAKÇA

Aycı, Mehmet, “Bir Şair İki Denemeci: Alaeddin Özdenören”, *Vefatının 20. Yılında Bir Güzel Adam*, editörler: Mehmet Narlı - Sercan Ceylan, Maiv Yayınları, Ankara 2024, s. 153-172.

Aydoğan, Mustafa, *Yalnızlık Mahşeri Alâeddin Özdenören*, Cümle Yayınları, Ankara 2015.

Öztürk, Hüseyin “Alâeddin Özdenören’de Şiir ve Felsefe”, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 16, S. 2, Ekim 2019, s. 671-685.

Özdenören, Alaeddin, *İnsan ve İslâm*, İz Yayıncılık, 2. bs., İstanbul 2018.

Özdenören, Alaeddin, *Şiirin Geçitleri*, İz Yayıncılık, İstanbul 2018.

Özdenören, Alaeddin, *Geleceğin İnsanı*, İz Yayıncılık, 2. bs., İstanbul 2018.

Turan, Ömer, *İslamcılık*, Hida Yayıncılık, 2. bs., İstanbul 2018.

Okay, M. Orhan, *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, 7. bs., İstanbul 2016.

CAHİT ZARİFOĞLU’NUN ESERLERİNDE ÖTEKİ VE BİZ KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ

BATUHAN ŞUORUÇ¹

¹ SAMSUN 19 MAYIS ÜNİVERSİTESİ, Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı,

batuhanleyla36@gmail.com - ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9823-2453>

ÖZET

Cahit Zarifoğlu, Türk edebiyatının birçok türünde eser kaleme almış bir şair ve düşünürdür. Cahit Zarifoğlu’nun eserlerinin geneline bakıldığında hassasiyetle üzerinde durduğu bir takım kavramsallaştırmaların, düşünce biçimlerinin ve yaklaşımların merkeze alındığı hemen ilk bakışta fark edilen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu unsurlar arasında en öne çıkan kavramlardan biri ise yazarın *öteki* olarak konumlandığı Batı uygarlığıyla *biz* kavramıyla kastettiği Doğulu, Müslüman kimliğin konumlandırılması hakkındaki kendisine özgü bakış açısıdır. Kendisini Müslüman/Doğulu yani *biz* olarak konumlandığını gördüğümüz yazarın, *öteki* olarak gördüğü Batı uygarlığına karşı düşünsel, sanatsal ve estetik değerlendirme ve eleştirilerini onun eserlerinin bütüne bakarak değerlendirdiğimiz bu çalışmada yazarın bu konuya ilişkin fikirleri, edebiyat sahasının çeşitli türlerinde vermiş olduğu yapıtlarından hareketle tespit edilmiş ve onun bakış açısı göz önüne alınarak yorumlanmıştır. Yazarın genel manada bu konuya ilişkin değerlendirmelerine bakıldığında bütün bir Doğu/Müslüman toplumlara içinde bulundukları psikolojik yenilmişlik durumuna dair bir çıkış yolu telkin ve teklif ettiği de eserlerinde üzerinde sıklıkla durduğunu gördüğümüz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Batı uygarlığı, Biz, Cahit Zarifoğlu, Doğu, Öteki.

A GENERAL LOOK AT THE CONCEPT OF THE OTHER AND US IN CAHİT ZARİFOĞLU’S WORKS

Abstract

Cahit Zarifoğlu is a poet and thinker who has written works in many genres of Turkish literature. When we look at Cahit Zarifoğlu’s works in general, we see that it is an element that is immediately noticeable that certain conceptualizations, ways of thinking and approaches that he has meticulously focused on are centered. One of the most prominent concepts among these elements is the author's unique perspective on the positioning of the Eastern, Muslim identity, which he means by the concept of “we”, with the Western civilization that he positions as the other. In this study, in which we evaluate the intellectual, artistic and aesthetic evaluations and criticisms of the author, who we see positioning himself as a Muslim/Eastern, namely us, against the Western civilization, which he sees as the other, by looking at his works as a whole, the author's ideas on this subject are determined based on his works in various genres of the literary field and interpreted by taking his point of view into consideration. When we look at the author’s general evaluations on this subject, we see that he suggests and offers a way out of the psychological defeat they are in to all Eastern/Muslim societies, a situation that we see him frequently dwelling on in his works.

Key Words: Cahit Zarifoğlu, East, The other, Us, Western civilization.

1. GİRİŞ

Kendi kimliklerini belirleme noktasında özelde bireyin genelde ise toplumun takındığı bir takım tutum ve davranışlar söz konusudur. Bu tutumlardan biri toplumların *biz* olma kimliğini belirlerken oldukları konumu *öteki*den hareketle gerçekleştirme yoluna gitmeleridir. “Bireyler, toplumlar, ya da topluluklar kendi kimliklerini inşa ederlerken genellikle başkalarıyla ya da ötekiyle bir kıyaslama yaparlar; ötekiyi tanımlarlarken de kendi kimliklerinden yola çıkarlar.”¹ Bu yönüyle ele alındığında kendi kimliğini *öteki* olanla belirleyen bir toplumun *biz* kavramına dair yükledikleri anlam da açığa çıkmaktadır.

Aynı zamanda sosyal, politik, tarihî birçok perspektiften dünya geneline bakıldığında bilhassa İslam ve Batı toplumlarının ‘ben’ tasavvuru ve ‘öteki’ algısı, geçmişten geleceğe uzanan bu süreçlerin merkezinde yer almaktadır.² Bu toplumlar kendilerini tarif ederlerken genellikle *öteki* olarak konumlandıkları toplumlardan hareket etmekte ve *ben* tasavvurunu *biz* olarak değerlendirmeye başladıkları bir toplumsallıkla birlikte *öteki* olandan ayırt edilen hususiyetlerini ön plana çıkarmaktadırlar. “Öteki” kavramı, “biz”in değerinin anlaşılması için oldukça önemli bir etkidir. Çünkü “öteki” ile yapılan mukayese sonrası “biz” kavramı ya da temsil ettiği değerler önem kazanır.”³

Cahit Zarifoğlu’nun eserlerinin tümüne bakıldığında ele aldığı konuların en öne çıkanlarından biri, Müslüman (yazar Doğulu kavramına da bu mânâda yer vermektedir) kimliğin tam olarak neye tekabül ettiğiyle ilgilidir. Yazarın kendisini ait hissettiği *biz* kimliği Doğulu bir Müslüman olarak karşımıza çıkmaktadır. *Öteki* olarak konumlandığı kimliğin ise Batı dünyası olduğu eserleri incelendiği takdirde rahatlıkla görülmektedir. Yazar, bilhassa son birkaç yüz senedir Doğu (Müslüman) toplumların Batı uygarlığı karşısında; politik, askerî, sosyolojik, ekonomik, sanatsal birçok alanda düşmüş oldukları durumun çıkış yollarını aramaktadır. Zarifoğlu’nun bir düşünce adamı olarak kendisini sorumlu hissettiği ve bu konuyu önemli bir mesele olarak eserlerinde tekrar tekrar dile getirdiği de onun bu konuya yönelik ciddiyetini gözler önüne sermesi açısından önem arz etmektedir.

Çalışmamızda Zarifoğlu’nun eserlerinde bu konuya ilişkin tespit, telkin ve tekliflerini genel bir bakışla değerlendirmeye çalışacağız.

1.1. Cahit Zarifoğlu’nun Hatıralarında *Öteki* ve *Biz*

Cahit Zarifoğlu Yaşamak adlı yapıtında hayatına dair birçok hatırasına yer vermiştir. Yaşantısı ve düşünceleri arasında bir paralellik gördüğümüz yazarın hatıralarında kendi kimliğine ısrarla sahip çıkan bir duruş sergilediği görülmektedir.

1967 yılında gitmiş olduğu Almanya’nın Calw şehrinde gördüğü bir katedralden hareketle hislerini şu cümlelerle şöyle dile getirmektedir:

“Ve anlıyorum ki durmuştur. Ruh akmamaktadır bu koca medeniyetin içinde. İnsanda kan yerine herhangi bir sıvı dolaştırır gibi imkansız bir

¹ Mustafa Çapar, *Türk Ulusal Eğitim Sisteminde Öteki ve Ötekiye Yaklaşım*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2004, s. 21.

² İbrahim Kalın, *Ben, Öteki ve Ötekisi*, İnsan Yayınları, İstanbul 2017, s. 454.

³ Zeynep Angın, “Peyami Safa’nın Eserlerinde “Biz” Ve “Öteki” Kavramlarına Karşılaştırmalı Bir Bakış”, *KARE*, s. 14, Aralık 2022, s. 22.

sıhatsız bir şeydir diyorum bu küçücük kasabada bile gerçek uzantıları olan yavrularını buralara kadar yaymış Avrupa medeniyeti.”⁴

Zarifoğlu’na göre mabetlerine kadar sinen bir ruhsuzluk hâli hâkimdir Batı dünyasında. Avrupa medeniyetinin bütün dünyaya yaymış olduğu “sıhatsız”lık hâli mabetlerine kadar etki etmiştir. Batı’nın büyük bir çabayla yaymaya çalıştığı ruhsuzluk hâlinde etkilenen *bizi* ise kurtaracak olanın maneviyat ve Allah’a dönüş olduğunun altını Zarifoğlu şu cümlelerle çizmektedir:

“İyice sağlamlaşmış alışkanlıklar edinmiş olanlar tekerleklerinin tiryakisi oldukları onca yolun tıktısından vazgeçip nasıl geri dönecekler. Dönseler bile onun hatırasından nasıl yakalarını kurtarırlar. Dönelim kendimize ve aldığımız yaralara bakalım. Bizi suçlayacaklardır elbet. Çoktan ve neler pahasına dönüş yapmış olsak da suçlayacaklardır bizi. Ruhumuzun batıdan aldığı lekelerden ancak Allah bizi arındırabilir.”⁵

Zarifoğlu’nun Batı’ya olan bu tepkisi elbette körü körüne bir düşmanlık olarak algılanmamalıdır. O her iki medeniyeti de tanıma ve gözlemleme fırsatı bulduğu için Doğu medeniyetinin zaten kendisinde var olan hakikate sahip çıkması gerektiğine inanır. *Bize* (Doğu) ait olan değerlere sırt dönerek *öteki* olarak gördüğü Batı toplumundan gelen her şeyin kabul edilmesini ise kabul edilemez bir durum olarak görür. Cahit Zarifoğlu’na göre *ötekine* ait olan istisnasız her şeyi benimsememiz ikiyüzlü, iki türlü olmayı ve korkunç bir hayatı yaşamayı temsil eder.⁶ Dahası o Doğulu olmayı bir utanç vesilesi olarak görenlerin aksine aslında olması gerektiğine inandığı ideal insan modelinin Doğulu olduğunu ileri sürer:

“Demek ki dedim böyle görünüyoruz, yazık, belki de biraz böyleyiz ama başka olmak gerekiyor aslında ve aslında da biz böyle değiliz, olması gerekeniz. Galiba söyleyebilirim: DOĞULU. Demek ki diyorum kendimi uyarak, doğulu olduğumu hiç unutmamalıyım.”⁷

Cahit Zarifoğlu’na göre özlemi çekilen eski ihtişamlı günleri görebilmek için bir Doğulu olarak dünyada olup bitenleri sorgulamak gerekir. Batıya körü körüne bağlanmayı aşağılık psikolojisinin bir tezahürü olarak görür. *Bize* dönme özlemine hatıralarında bu perspektifle genişçe yer vermektedir.

1.2. Cahit Zarifoğlu’nun Konuşmalarında *Öteki* ve *Biz*

Cahit Zarifoğlu’nun düşünce dünyasının izlerini en iyi sürebileceğimiz üretimlerinin belki de başında onunla; kültür ve sanat dünyasına dair tespitlerinden, şiire yüklediği anlama, çocuklara yönelik yaklaşımlarından, politikaya kadar birçok konuda kendisiyle gerçekleştirilen röportajlar gelmektedir.

Sanatçı kimliğini inşa ederken ve sanatını icra ederken *öteki* olarak tanımladığı Batı dünyasına yakınlık duyup duymadığı hakkında kendisiyle ilgili yapmış olduğu şu değerlendirmeler onun duygu ve düşünce dünyasında bu konuya nasıl yaklaştığının izlerini taşımaktadır:

⁴ Cahit Zarifoğlu, *Yaşamak*, Beyan Yayınları, 23. bs., İstanbul 2018, s. 19.

⁵ Cahit Zarifoğlu, *Yaşamak*, Beyan Yayınları, 23. bs., İstanbul 2018, s. 33-34.

⁶ Cahit Zarifoğlu, *Yaşamak*, Beyan Yayınları, 23. bs., İstanbul 2018, s. 109.

⁷ Cahit Zarifoğlu, *Yaşamak*, Beyan Yayınları, 23. bs., İstanbul 2018, s. 109.

“Adeta içgüdüsel bir yönelişe, yıllarca süren Alman Edebiyatı tahsilime, Rönesans, Hristiyanlık ve Germenliğin oluşturduğu Batı Edebiyatı tahsilime... Bütün o seminerlere rağmen, sanatım açısından hiçbir Batılı akıma, ekole, onları geliştiren esasa yakınlık duymadım”⁸

Onun kişiliğine yönelik böyle bir tespitte bulunması son derece manidardır. Zira yazar yaşadığı topraklarda çocukluk yıllarından beri insanların Batı tandanslı kültürel yayılmacılığın mağduru olarak yaşadıklarını düşünmektedir. Geçmişimizle organik bütün bağların kopartıldığını ve kendi öz değerlerimizle doğrudan doğruya iletişim kurmanın güçleştiğini ileri sürer. Zarifoğlu, Batı’ya hayran olarak Doğu’yu yok sayan, küçümseyen, aşağılık kompleksine kapılıp çaresizliği kabullenen; politikacıları, devlet adamlarını, öğretmenleri, basın mensuplarını, sinema sanatını, kendi çocukluk yıllarındaki tecrübelerini merkeze alarak çok sert bir şekilde eleştirir:

“Evet, sanırım geçip gidecektim. Durdurmanız iyi oldu. Aşağılık duygusu, yani durmadan özenilen ve gerek politikacılarımızın, devlet adamlarımızın ağzıyla, gerekse öğretmenlerimizin ağzıyla ve gerekse basınımızın ağzıyla ve gerekse sinema filmlerinin ağzıyla durmadan özendirdiğimiz Avrupalı insan. Amerikalı insan. Onların karşısında sürekli olarak aşağılanıyorduk. Ve aşağılana aşağılana hepimizde o kompleks oluşuyordu. Yani insanlarımız evlatlarını daha minicikken ruhen Batılı insanların kölesi hâline getiriyorlardı. Buna ta o yaşta gizli bir bilinçle karşı koymaktaydım. Bir şey depreşiyordu. Ve o yaşlarda oturup bunu anlatmaya imkân yoktu. Böyle bir şeyin ne kelimelerini biliyorduk, ne de oluşumunu... Farkında bile değildik. Ama o ruhla büyüyen insanlar bir gün geliyor öğretmen, milletvekili, genel müdür, başbakan, akla gelebilecek tüm mesleklere sahip oluyorlar ve işe başlarken daha peşinen kaybetmiş olarak başlıyorlardı.”⁹

Batı’nın aşağılık kompleksine kapılmayarak kendi inanç, örf, adet ve geleneklerine sahip çıkan Doğulu insanın hayatı daha anlamlı kılan pek çok değere sahip çıktığını, eşya ve hadiselere başka bir gözle baktığını, birlikte bir bütün oluşturarak sağlıklı bir İslâm toplumu sergilediklerini söyler.¹⁰

Doğu’nun iç huzurunu, hayat düzenini, hayata bakış açısını şekillendiren ve psikolojik olarak sağlıklı olmak isteyen, uykusuzluk çeken, uyuşturucu kullananların kurtuluşunu Doğu’nun yüz yıllardır yaşadığı İslâm’da bulacaklarını ifade eder.¹¹

1.3. Cahit Zarifoğlu’nun Masallarında Öteki ve Biz

Zarifoğlu’nun kaleme aldığı çok sayıda masal vardır. Bu masallarda hem çocuklara hem yetişkinlere yönelik ele aldığı birçok meselenin öne çıkanlarından biri de *öteki* ve *biz* kimliğiyle ilgilidir. Masallarındaki kişi kadrosu genellikle hayvanlardan oluşan yazar, çocuklara bu anlatım yöntemiyle güzel bir şekilde kendi kimliklerini ve değer yargılarını önemsemeleri gerektiğini hatırlatmaktadır.

⁸ Cahit Zarifoğlu, *Konuşmalar*, Beyan Yayınları, 7. bs., İstanbul 2017, s. 31.

⁹ Cahit Zarifoğlu, *Konuşmalar*, Beyan Yayınları, 7. bs., İstanbul 2017, s. 64.

¹⁰ Cahit Zarifoğlu, *Konuşmalar*, Beyan Yayınları, 7. bs., İstanbul 2017, s. 86.

¹¹ Cahit Zarifoğlu, *Konuşmalar*, Beyan Yayınları, 7. bs., İstanbul 2017, s. 139.

Motorlu Kuş isimli masalında alegorik bir şekilde Batının oyununa gelen saf Doğulu tiplmeyi gözler önüne serer. Küçük bir kırlangıcın annesinin gitmesini yasakladığı topraklara giderek orada kötü kuşların oyununa gelmesini anlatır. Kendilerine takılan motorlardan küçük kırlangıcı kandırarak ona da takarlar. Hızlı bir şekilde uçuşması çok hoşuna gider küçük kırlangıcın bütün mesele sık sık motorun üstündeki kuvvet levhasına peş peşe gaga vurarak hareket etmesidir. Yuvasına motoru çalıştırarak döner. Yavrusunun tuzağa düştüğünü gören anne kuş eyvah diyerek veryansın eder. Onlara kanmaması gerektiğini gençken kendilerini de kandırmaya çalıştıklarını fakat hiçbirinin tuzaklarına düşmediklerini söyler. Küçük kırlangıcın annesinin söylediklerini kabullenmez.

“- İmkansız demiş küçük kırlangıç, çok iyiydi onlar. Bana adımı sordular, “Kırlangıç” deyince sen artık “Kırlangıçmotor” oldun, “ama bu kadar uzun bir isim yerine biz sana “Kırlanmotor” diyoruz, bu adı veriyoruz” dediler.

- Yaa, gördün mü işte. Adını bile değiştirmişler senin. (Ağlar).¹²

Annesinin söylediklerine bir türlü inanmayan küçük kırlangıç bu olayı kuşlar meclisine götürmek ister. Başkan altı ay boyunca böyle kalmasını ve sonra karar verilmesi gerektiğini söyler. Meclise bir daha geldiğinde herkesin şaşkınlığıyla karşılaşır kırlangıçmotor. Vücut, motoru yabancı madde diye dışarıya atmak istemiş, ancak başaramayınca etrafını sarmıştır. Artık motoru vücuttan ayırmak imkânsız bir hâle gelmiştir. Kuvvet levhasını galamaktan beyni sulanmış ve gagası körelmiş bir kırlangıçtır artık. Onu kuşlar hastanesinde tedavi altına alıp, motoru çıkararak onu tekrar kırlangıçlaştırabilirlerse belki hayatı kurtulur diye düşünürler. Masal başkanın şu sözleriyle biter:

“ – Hemen bir cankurtaran çağırın.. Ve bu olayı bir bültenle bütün kırlangıçlara duyurun.. Düşmesinler yabancıların tuzaklarına..”¹³

Katıraslan masalının birinci bölümünde ise bir aslan ve tilkinin yolcuğunu anlatır. Kendisi olmak yerine insanlara özenmeye çalışarak tıpkı bir insan gibi hareket eden, eşyaları insanlar gibi kullanan tilkiyi konu edinir. Yazar, bu masalında *öteki* karşısında *biz* düşüncesini yok sayarak Batı karşısındaki aşağılık kompleksiyle hareket eden Doğuluyu anlatmaktadır.

Aslan, tilkiye insanlara özenmemesini öğütler. Tilkiye aşağılık kompleksi, özgüven eksikliği görülürken aslanda bunlardan hiçbirine rastlanmaz. Aslında, ormanlar kralı aslan, masal boyunca kendisine dalkavukluk yapan tilkiye bilgeliğin sırlarını ve kendisi gibi olması gerektiğini öğütlerken, insanlara da kendileri gibi olmalarını öğütler.

1.4. Cahit Zarifoğlu’nun Mektuplarında Öteki ve Biz

Yakın dönem edebiyatımızda mektup türünün ilginç örneklerini veren şairlerimizden biri de Cahit Zarifoğlu’dur. Yazarın hemen her mektubunda sevdiklerini daima doğruya yöneltmeye çalıştığı görülür. Zarifoğlu’nun mektuplarına baktığımızda yazar şair dostlarına, kendisinden şiirleri hakkında görüş isteyen okurlarına, Afganistan’da dostluk kurduğu insanlarla İslâm âlemine dair yaptığı yazışmalara şahit oluruz.

Cahit Zarifoğlu hayatının büyük bir bölümünü *Mavera Dergisi* ve çevresindeki dostlarıyla birlikte sanata ve edebiyata hizmet etmekle geçirir. Dergiye yazı yollamalarını rica ettiği dostlarından birine *öteki* ve *biz* kavramıyla bağlantılı olarak şöyle söyler:

¹² Cahit Zarifoğlu, *Çocuklarımızla Atlara Biniyorduk*, Beyan Yayınları, 6. bs., İstanbul 2017, s. 284.

¹³ Cahit Zarifoğlu, *Çocuklarımızla Atlara Biniyorduk*, Beyan Yayınları, 6. bs., İstanbul 2017, s. 286.

“Bize çeviriler yapmanı isterim. Son sayılarımızdan birinde oradan bir arkadaşın Sovyetlerdeki Müslümanlara ait Stern’den çevirdiği bir yazı vardı. Bu tür yazılar olabilir. Bir batılının Türkiye’deki siyasi ya da edebi hareketler üzerine kaleme aldığı ilginç incelemeler olabilir. Ve daha neler olabileceğini şu anda kestiremiyorum. Fakat bir batılının şiirini ya da hikâyesini yayınlamaktan yana değilim. Zira bu bol bol yapılıyor ve ancak kültür emperyalizmine hizmet etmiş oluyorlar. Aslolan inisiyatifin bizde olmasıdır. Bizim yorumumuzdur.”¹⁴

Cahit Zarifoğlu daha öncede ifade ettiğimiz gibi Batıya körü körüne düşman değildir. Fakat Batıdan alınabilecek şeylerin adeta kendi medeniyetimiz ve İslâmî düşünce potasında eritildikten sonra alınmasını gerektiğini düşünür. Politik ve edebî hareketlerle ilgili bir Batılının düşüncelerini yok saymayı ve fakat bunun dışında yapılan sanatsal çevirilerin masum bir noktada durmadığını ve en nihayetinde kültür emperyalizmine hizmet ettiğini vurgulaması onun bu düşüncesinin en net ifadelerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bir başka mektubunda tavsiyede bulunduğu bir yazar adayına *biz* olarak gördüğü Müslümanları muhatap alarak nasıl bir eser meydana getirmesi gerektiğini vurguladığı şu cümleler ise adeta onun idealize ettiği *bizde* görmek istedikleridir:

“Müslümanları yüreklendirecek şeyleri, yüreğin güzelliklerini, sevgi ve şefkati, merhameti, yiğitliği, şerefi, umut ve gururu, inanmış kalbin gururunu, bunları, hem de zıtlarıyla anlatma kolaylığını tercih etmeden, doğrudan doğruya kendilerini anlatarak anlatmaya çalışın.”¹⁵

1.5. Cahit Zarifoğlu’nun Denemelerinde *Öteki* ve *Biz*

Cahit Zarifoğlu deneme türünde de pek çok yazı kaleme almıştır. Aktüel, siyasi, edebî, İslâmî konularda düşüncelerini yalın bir dil ile gazete ve dergilerde Vedat Can, Ahmet Sağlam ve Abdurrahman Cem gibi müstear isimlerle yayınlamıştır.

Yazar birçok denemesinde *öteki* ve *biz* kavramına ilişkin değerlendirmelerine yer vermiş ve bu konu hakkındaki fikirlerini oldukça sarıh bir biçimde tekrar tekrar ifade etmiştir.

Batı taklitçiliği yazarın denemelerinde şiddetle eleştirdiği bir tavır olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir Doğulu duyarlılığıyla, Batı medeniyetine körü körüne bağlı olanlara bir yazısında şu soruyu sorar:

“... yarım asırdan beri halka, İngilizce, Fransızca, İtalyanca veya İspanyolca şarkıların, yine yabancı dillerde operaların niçin dinletildiğini anlamak mümkün değildir.

Bunun yabancılaşmaya, kendinden kopmaya etkilerini bir yana bırakalım. Çocukların ve gençlerin, muhtevasını, ne söylendiğini anlamadan dinledikleri müziklerin, onların içlerinde açtığı oyukların, çukurların derinliğini ölçebilmekte miyiz?

Siyasetten modaya kadar bunun olumsuz etkilerini görmekteyiz. Güftelerini anlamadan dinlenen müziklerle edinilen bir “kabal”

¹⁴ Cahit Zarifoğlu, *Mektuplar*, Beyan Yayınları, 6. bs., İstanbul 2018, s. 55.

¹⁵ Cahit Zarifoğlu, *Mektuplar*, Beyan Yayınları, 6. bs., İstanbul 2018, s. 107.

alışkanlığı, batının, eleştirisiz olarak, anlamaya çalışmadan kabulünü ve taklidini de beraberinde getirmiyor mu ?”¹⁶

Hiçbir eleştiriye, ölçüye tabi tutmadan körü körüne Batı taklitçiliği de yapılırsa Doğu toplumlarını kendileriyle müsavî görmeyeceklerini ve böylece medeniyet tasavvurumuzu da kendi ellerimizle yavaş yavaş yıkacağımızı düşünür. Zarifoğlu’na göre; “Avrupa için onlara benzemek bakımından bizim Batıcılar ağızlarıyla kuş avlasalar fayda etmez. Hristiyan olmadıktan sonra onlara köle nazarıyla bakar Batı.”¹⁷ Ona göre bir türlü çıkılamayan bu handikapı atlatabilmek için; Doğu toplumunun her ferdi, İslâm’ın emrettiklerini yapmalı, neyi yasaklıyorsa ondan uzak durmalı, siyasî alanda bilinçlenmeli, demokrasinin, batıcılık kavramının, batının ne olduğunu iyi bir şekilde kavramalı, İslâmî konuları okumalı ve öğrenip çocuklarına öğretmeli, dünyadaki Müslümanların boğazına kimlerin nasıl saldırdığını en kaba hatlarıyla da olsa bilmelidir.¹⁸

Cahit Zarifoğlu’nun *bize* en fazla zarar vereceğini söylediği kişiler, *bizden* olduklarını söyleyenlerdir. Fakat onların bu rollerini çok fazla sürdüremeyeceklerini savunur ve aralarındaki farkları bir bir dile getirir. “*Düşmanlarımız ve Biz*” başlıklı denemede bu konuya şu cümlelerle değinmektedir:

“Onlar dünyanın neresinde Müslüman varsa, ister devlet, ister ülke, ister fert, ister topluluk, onlara sırt çevirdiler, biz ise elimizi uzattık... Onlar, Türkiye’yi Avrupa ve Amerika’nın mal pazarı halinde tutmak ve bunda kat’î adımı atmak için bizi, milyonlarca Müslümanı birden Hristiyan kampanyanın içine çivilemek istiyorlar.

Biz ise İslâm Ülkeleri Ekonomik Topluluğu ile Hristiyan batının sultasından kurtulmak, onlara karşı kuvvetli bir cephe oluşturmak gayesindeyiz. Onlar Türkiye’nin sömürge halinin devamını ve pekiştirilmesini istiyorlar, bizse bir Müslüman ülke olmanın haysiyet ve şerefini savunuyoruz... Onlar bâtılı seviyorlar, biz Hakkı seviyoruz... Onlar fakiri daha fakir, zengini daha zengin, Onlar toplumu daha ahlaksız, genç kızları daha iffetsiz, gençleri daha cani ruhlu ve maneviyatsız, onlar tüm toplumu daha dinsiz yapmak yolundalar. Biz ise, bunlara engel olabilecek tek nizam olan İslâm’ın hâkimiyetinin sağlanacağı, berrak, temiz, saf ve saadet dolu bir hayatın inşasına çalışıyoruz.”¹⁹

Batı kültür düzeninin insanı eninde sonunda saçma bir dünya algısına götürdüğünü ve insanı öz anlamına dair yabancılaştırdığını düşünür.²⁰ Ona göre Batılılar sömürdükleri ülkelerin alın terini daha bir haklarıymış gibi yiyor, Asyalıları, Afrikalıları da eğitmeye, insanlaştırmaya, uygarlaştırmaya muhtaç barbarlar olarak görmeye devam ediyorlar. Bütün bu olanlara karşın yazar; Batının gelişmişlik düzeyine, kültürel üstünlüğüne, silahlı kuvvetlerine, ekonomisine rağmen emindir Doğudan: “Bakın, kalbimin inancını söyleyeceğim: Kazanan biz olacağız!”²¹

¹⁶ Cahit Zarifoğlu, *Bir Değirmendir Bu Dünya*, Beyan Yayınları, 22. bs., İstanbul 2019, s. 34-35.

¹⁷ Cahit Zarifoğlu, *Bir Değirmendir Bu Dünya*, Beyan Yayınları, 22. bs., İstanbul 2019, s. 139.

¹⁸ Cahit Zarifoğlu, *Bir Değirmendir Bu Dünya*, Beyan Yayınları, 22. bs., İstanbul 2019, s. 36-37.

¹⁹ Cahit Zarifoğlu, *Bir Değirmendir Bu Dünya*, Beyan Yayınları, 22. bs., İstanbul 2019, s. 58-59.

²⁰ Cahit Zarifoğlu, *Bir Değirmendir Bu Dünya*, Beyan Yayınları, 22. bs., İstanbul 2019, s. 123.

²¹ Cahit Zarifoğlu, *Bir Değirmendir Bu Dünya*, Beyan Yayınları, 22. bs., İstanbul 2019, s. 128.

1.6. Cahit Zarifoğlu'nun Oyunlarında Öteki ve Biz

Cahit Zarifoğlu'nun, radyo oyunlarında ve *Sütçü İmam* isimli tiyatro oyununda da öteki ve biz kavramına dair okurlarına pek çok mesaj verdiği görülmektedir. Yazar bunu yaparken bazen alegorik bir anlatımı tercih ederek, bazen de olayları bütün boyutlarıyla açık bir şekilde dile getirir.

Yüzen Fil isimli oyununda alegorik bir anlatım yolunu seçerek kendi kimliğini beğenmeyerek çocuğunu bir insan gibi yetiştirmeye çalışan anafil tipini ortaya koyar, kimsenin sözlerini aldırmadan ötekine benzeme gayreti içerisine düşen ana filin yavrusu filfilin sakatlanmasıyla büyük bir ders alarak, pişman olması ile oyun sona erer.²²

Aslan ile Eşek oyununda da çocuklara aynı mesajı verdiği görülür. Kendisini aslana benzetmeye çalışan bir eşeğin sahibinden kaçıp aslanla yaptığı yolculuk esnasında hiçbir zaman onun gibi olamayacağını anlayıp pişman olmasıyla oyun sona erer:

“- O halde söyle bakalım: Var mısın benimle eşit sayılıp kendini zamanla aslan sanmaya.

- Razi değilim.

- O halde yürü bakalım, ben aslan olarak, aslanların arasına döneysi, sen de sahibinin yanına git. Ama umarım sahibin kaçtığın için seni dövmez. Tersine seni yeniden bulduğu için sevinir ve sana iyi davranır. Sen de çalışkan olmayı unutma e mi!..”²³

Katıraslan isimli oyununda da ötekine benzemeye çalışan bir tipi ortaya koyar. Masalda kendisini insana benzeten bir tilkinin aslanla birlikte çıktığı yolda başına gelenleri konu edinir. Oyun kendi kimliğini kaybeden tilkinin ancak aslana hizmet ederek hayatını sürdürebileceğini anlayabileceğimiz bir kurguyla sona erer.²⁴

Sütçü İmam isimli oyununa bakıldığında Cahit Zarifoğlu'nun İslamî hassasiyeti, Batıya karşı tutumu, Maraş halkının emperyalizme karşı direnişi ve inançlarına, topraklarına, canlarına, namuslarına halel getirmemek adına Anadolu halkının nasıl bir mücadele verdikleri görülmektedir.

Siyasi bir güç olarak arkalarına İngilizleri alan Ermenilerin, Anadolu topraklarını ele geçirmek için yaptıklarını temsili tipler yoluyla aktarır. ASİS isimli Ermeni bir isyancı gencin sözleriyle bu toprakları kimlerin işgal etmek istediklerini şöyle dile getirir:

“ASİS – (*Kapıya doğru iki adım atıp döner.*) Yüksek Ermeni menfaatlerini ön plana almadığınız sürece buralarda fazla tutunamazsınız. Buraların bizim egemenliğimize geçmesi, yalnız İngilizlerin değil, bütün Hristiyan batının emelidir ve hepimizin çıkarına en uygun ve biricik yoldur.”²⁵

Batılıların asırlardır mücadele ettikleri Müslümanların nasıl birlik olduklarını ve onları hangi yolla bölebileceklerini, dikkat edilmesi gereken şeyleri bir Müslüman hassasiyetiyle GENERAL tipinin ağzından aktarır Zarifoğlu:

²² Cahit Zarifoğlu, *Radyo Oyunları*, Beyan Yayınları, 4. bs., İstanbul 2018, s. 41.

²³ Cahit Zarifoğlu, *Radyo Oyunları*, Beyan Yayınları, 4.bs., İstanbul 2018, s. 57.

²⁴ Cahit Zarifoğlu, *Radyo Oyunları*, Beyan Yayınları, 4.bs., İstanbul 2018, s. 137.

²⁵ Cahit Zarifoğlu, *Sütçü İmam*, Beyan Yayınları, 7. bs., İstanbul 2018, s. 44.

“GENERAL - Osmanlı’yı yok etmeliyiz. Bizim Hindistan’da bile milyonlarca altın sarf ederek yapamadığımızı, bir Kur’an-ı Kerim bir de selamı şahane ile temin eden bu sistemi bütünüyle yeryüzünden silmek zorundayız.

DRAJİ - (*Üzerine giderek.*) Daha açık söyler miydiniz?

GENERAL - Müslümanlığın değil, ırk asabiyetinin ön plana çıkmasını temin etmek gerekli. Bu da politik, sosyolojik ve psikolojik bir hareket.”²⁶

Bir tiyatro olmasının yanı sıra tarihî bir olayı da aktaran Zarifoğlu, Batının psikolojik, sosyolojik, siyasî ve insanî pek çok yönünü ele alır bu eserinde. Oyun Müslüman kadınların başörtülerine el uzatılmasına tahammül edemeyen Sütçü İmam’ın ilk kurşunu atması ve akabinde diğer Maraşlıların da saldırarak düşmanlarını alaşağı etmesi ile sona erer.

1.7. Cahit Zarifoğlu’nun Şiirlerinde Öteki ve Biz

Cahit Zarifoğlu’nun şiirlerinde *öteki* olarak baktığı Batı uygarlığı hakkında ve *biz* olarak düşündüğü Doğu medeniyetine dair pek çok unsur bulmak mümkündür. “... *Ve Çocuğun Uyanışı Böyle Başladı*” başlıklı şiirindeki şu dizeleri bu konudaki fikirlerini anlatma noktasında oldukça açıktır:

“Katlan elele katlandık ey Anna taş içinde heykelim

Yonttum yonttum taş bitti sen çıkmadın

Yanıldım avrupalanmakla çün bizde

Kadını kelimeyle kurarlar saklarlar örtülerle”²⁷

Bu dizelerinde şair, Doğu ve Batı medeniyetindeki kadına bakış açısını dile getirir. “Yanıldım avrupalanmakla” ifadesiyle kendisini bir an olsun Avrupalı bir düşünceyle kadına bakış açısı geliştiren biri olarak görür fakat bununla yanıldığını da hemen belirtir. Bir başka açıdan da kadına Batılılar gibi bakan *bizin* yanılgısını dile getirdiği söylenebilir. Batıda kadın herkesin gözlerinin önüne getirilmesi, bir nevi teşhir edilmesi gereken adeta bir nesne gibiyken, Doğuda “kelimelerle kurarlar” diye ifade ettiği kadın, *bizce* asırlardır kendisine aşk şiirleri yazılan, uğruna dağlar delinen, çöller aşılın ve destanlara, masallara, halk hikâyelerine konu olan kadındır. “Saklarlar örtülerle” ifadesiyle ise kadının Batı toplumunun tam aksine teşhir edilen bir nesne değil, örtülerle saklanan kıymetli bir hazine olduğunun altı çizilmektedir.

Doğu dünyasındaki can yakıcı Batı işgalinin çocuklar üzerindeki tesiri de yazarın dikkatlerimize sunduğu en önemli içeriklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuya ilişkin birçok şiiri olan şairin birkaç şiirini ele almakla iktifa edeceğiz. “*Sorular Sorarım Size*” başlıklı şiirinde savaşın etkisi altında kalan çocuklar adına şu soruları sorar şair:

“Ya arkadaşlarım

Ali

Hizbullah

Nurhak

Ömer

Nasıl sevimli

Nasıl capcanlı idiler

²⁶ Cahit Zarifoğlu, *Sütçü İmam*, Beyan Yayınları, 7. bs., İstanbul 2018, s. 60.

²⁷ Cahit Zarifoğlu, *Yedi Güzel Adam*, Beyan Yayınları, 23. bs., İstanbul 2018, s. 93.

Yanıp ölmeden önce
Napalm bombalarıyla
Şimdi bilebilir misin
Çocukluk nedir
Ninni nedir
Uyku nedir
Hele oyun
Oyun nedir
Sorarım size”²⁸

Bu şiirinde şair, Batı dünyasının emperyalist niyetlerle işgal ettiği ülkelerdeki çocukların dünyanın diğer ülkelerinde yaşayan çocukların elinde bulunan birçok imkândan mahrum bir şekilde yaşamalarını bütün insanların önüne çarpıcı sorularla koymaktadır. Yine “*Savaş Oyunu*” başlıklı bir başka şiirinde savaşla büyüyen çocukların oyunlarının bile artık savaşlar üzerinden olduğunu ve onların nasıl bir psikoloji içinde büyüdüklerini şu dizelerle ifade ettiğini görürüz:

“Çocuklarız biz
Yollardan
Çıglıklarla geçiyoruz

Oynadığımız
Ne saklambaç
Ne kovalamaca
Ne birdirbir...
Savaş oynuyoruz biz”²⁹

Batı dünyasının kendi iç hesaplaşmalarına da dikkat çeker şair. Dünya tarihinin en çarpıcı olaylarından biri olan İkinci Dünya Savaşı’nda milyonlarca insanın ölümüne sebep olan Batı toplumlarının kendi arasında cereyan eden bu savaştan pek çok masum kadın ve çocuk zarar görmüş, milyonlarcası kendi vatanlarında dahi gurbet hayatı yaşamak mecburiyetinde kalmıştır. Zarifoğlu Batı dünyasının kendisine ettiği bu zulmün de karşısında bir tutum sergilemektedir. Onun bu yaklaşımı, bütün olgu ve olaylara bir sanatçı duyarlılığıyla baktığının da bir izdüşümü olarak karşımıza çıkmaktadır:

“Zorunlu olmadığı kanısında
İkinci dünya harbi
Bir izci dalağı gibi şişer iner karşısında
Generalleri psikolojiyi
Devlet devirme tekniğini
Kadınları bir yakut gibi taşıyıp
Tükürür gibi terk etmeyi
Çocukları isyan etmekte
Genç kızları direnmekte yenmeyi
İyi bilir

²⁸ Cahit Zarifoğlu, *Çocuklarımızla Atlara Biniyorduk*, Beyan Yayınları, 6. bs., İstanbul 2017, s. 390.

²⁹ Cahit Zarifoğlu, *Çocuklarımızla Atlara Biniyorduk*, Beyan Yayınları, 6. bs., İstanbul 2017, s. 436.

Oto-stop yapmayı bile

Bin dokuz yüz’lerdeki buharlaşma
Dünya beş ayrı yerdeydi o zamanlar
Yeni yeni pervaneli uçaklar
İmparatorluk
hiçbir eskimo
padişah olmadı toprakta.
Memurlar solunmuş havaları bir daha
Taşları
Vapurları bir daha
Ucuz kahramanlıkları durmamacasına
Soluyor çağımızda”³⁰

1.8. Cahit Zarifoğlu’nun Romanlarında Öteki ve Biz

Cahit Zarifoğlu’nun biri tamamlanmamış iki adet romanı bulunmaktadır. Yazar, bu romanlarında da *öteki* ve *biz* kavramlarına yönelik düşüncelerini dile getirmekten geri durmamıştır. “*Savaş Ritimleri*” romanında yazar *öteki* kimliğini “kırmızı emperyalizm” olarak dile getirmektedir.³¹

Romanın konusunu Afganistan’ı işgal etmeye gelen Ruslara karşı Afgan halkının verdiği mücadele oluşturmaktadır. Afgan halkının Rusları tanımlarken gösterdikleri hassasiyet *bizin* üstlendiği ahlâkî bir tutumun da izlerini taşımaktadır.

“Bunlarda ‘kâfir’ kelimesi bile dikkatle kullanılıyordu.

Hemen hiçbir kötüleme kelimesi yoktu düşmanı anlatırken, Onlar da kendi gerçekleri, düşünceleri ve duygularıyla karşımıza konuyor, emel ve istekleri ne kadar aleyhimize olursa olsun, insan oldukları unutulmuyordu. Bu yüzden kahramanlık vardı ve barbarlık yoktu.”³²

Köylerini savunduktan sonra Rusların kalabalık bir şekilde işgale başlamaları ve mecburen evlerini bırakmak zorunda kalan Afgan halkının kaçmasıyla sona eren romandaki *ötekinin* şu tavrı ise iki taraf arasındaki farkı bariz bir şekilde ortaya koymaktadır:

“Ve düşman atış talimi yapar gibi sonu gelmez bir madde zenginliğinin bütün imkânlarıyla taş taş üstünde bırakmamaya, köye girdiklerinde üzerlerine ateş edecek canlı bir mahlûk bırakmamaya kararlı olarak mermi yağdırıyor.”³³

Zarifoğlu “*Anne*” isimli tamamlamamış romanında da *öteki* ve *biz* kavramına temas etmektedir. Yabancılaşmaya (*ötekine* benzemeye) dair bir babanın çocuğunu ve eşini nasıl korumaya çalıştığını babanın şu sözleriyle dile getirmektedir:

“- Hanım derdi, madem böyle, şöyle şöyle, esas şimdiden sonra uyanık olmak gerek. Biz öğretmezsek bir öğretene yok. Unutturmak isteyen

³⁰ Cahit Zarifoğlu, *Menziller*, Beyan Yayınları, 6. bs., İstanbul 2018, s. 119.

³¹ Cahit Zarifoğlu, *Romanlar*, Beyan Yayınları, 9. bs., İstanbul 2019, s. 9.

³² Cahit Zarifoğlu, *Romanlar*, Beyan Yayınları, 9. bs., İstanbul 2019, s. 14.

³³ Cahit Zarifoğlu, *Romanlar*, Beyan Yayınları, 9. bs., İstanbul 2019, s. 199.

çok. Unutturmuş olmakla kalsalar iyi. Bir de düşman etmeye çalışıyorlar. Hanım yarış var yarış.”³⁴

Roman, babasının ölümüyle birlikte yabancılaşan ve kendi değer yargılarının tam tersine hareket etmeye başlayan çocuğa babasının ölümünün ardından annenin evladını yeniden düzeltme çabası ile tamamlanamadan yarım bir şekilde kalmıştır.

1.9. Cahit Zarifoğlu’nun Hikâyelerinde *Öteki* ve *Biz*

Cahit Zarifoğlu’nun hikâyelerine bakıldığında çok yoğun bir anlatım dili olduğunu görürüz. Hikâyelerinde insana dair birçok önemli soruna işaret eden yazar, *öteki* ve *biz* kavramlarına da değinmektedir.

“*Suçlular*” adlı hikâyesinde bugünkü Avrupa’nın gelişmişliğinin öne çıkan olaylarından biri olan Sanayi Devrimi’ni insanları kendilerine yabancılaştıran bir olay olarak değerlendirmektedir:

“- İçimizde yaşayan o, yani, öteki kişi, ‘yalnız kişi’. Ey yalnız kişi... Biliyor musunuz ben bu çağdan nefret ederim. Etimele, kemiğimle, hücrelerimle nefret ederim. Makine, makinanın (gülmeler çılgınlık şeklini almıştı) o korkunç dişlileri nasıl kemirir canımı... Bir çağı kabullenip ‘ben’le (yaşadığıma göre kabullenmişim demektir) o içimdeki arasında böyle bir ayrıntı var. O ikisi birbirine öyle yabancı ki...”³⁵

Yabancılık adlı hikâyesindeki şu betimlemeleri de *öteki* olarak gördüğü Batılıların maddeyi önceleyen düşüncelerini eleştiren üslubuyla dikkat çekmektedir:

“(... o iktisaden miktisaden geri kalmış kasabanın kenar mahallelerinde çamur içinde yırtık kılıkklarında turuncu bir batı avrupalı gördüm. Aranan. Kırmızı suratlı ateşe yaslanmış.)
(O iktisaden falan geri kalmış kasabanın sefil mahallelerinde fabrikasını yönetmekten yorulmuş para kazanmaktan bıkmış ve bakmış ki altın gümüş yemek ve şehvet aşkı boştur bir doğu avrupalı gördüm. Aranan. Ateşe sarılmış.)”³⁶

2. SONUÇ

Cahit Zarifoğlu’nun eserlerine bakıldığında *öteki* ve *biz* kimliğine dair yazarın kendisine has bir üslup ve özgün düşüncelerle zengin bir anlam yüklediği görülmektedir.

Zarifoğlu’nun *öteki* olarak tanımladığı Batı (Avrupa) uygarlığı çeşitli yönleriyle tenkit edilen bir dünya tasavvurunun temsilcisi olarak görülmektedir. Yazarın tenkit ettiği Batı’nın bu dünya tasavvuruna yönelik değerlendirme ve yaklaşımlarının geneline bakıldığında; maddeciliği ön plana çıkaran, emperyalist, insanî değer yargılarını yok sayan, ruhsuz, Doğu toplumlarının topraklarına göz koymuş bir *öteki* kimliği karşımıza çıkmaktadır.

Yazarın, *biz* kimliğini tarif ederken kastettiği Doğu (İslam) medeniyetini ise kendi öz değer yargılarına döndüğünde oldukça zengin bir birikimle karşılaşacak olan bir dünyanın temsilcisi olarak değerlendirmektedir. *Biz* kimliğine yönelik yer yer ciddi eleştirilerinin

³⁴ Cahit Zarifoğlu, *Romanlar*, Beyan Yayınları, 9. bs., İstanbul 2019, s. 208.

³⁵ Cahit Zarifoğlu, *Hikâyeler*, Beyan Yayınları, 11. bs., İstanbul 2018, s. 82-83.

³⁶ Cahit Zarifoğlu, *Hikâyeler*, Beyan Yayınları, 11. bs., İstanbul 2018, s. 118.

temelinde de onların bu zengin değer yargılarından uzaklaşarak ötekinin düşünce ve yaşam şekline özenmeleri yer almaktadır. Doğu/Müslüman toplumlara içinde bulundukları psikolojik yenilmişlik durumuna dair bir çıkış yolu telkin ve teklif ettiği de görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Çapar, Mustafa *Türk Ulusal Eğitim Sisteminde Öteki ve Ötekiye Yaklaşım*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2004.
- Kalın, İbrahim, Ben, *Öteki ve Ötekisi*, İnsan Yayınları, İstanbul 2017.
- Angın, Zeynep “Peyami Safa’nın Eserlerinde “Biz” Ve “Öteki” Kavramlarına Karşılaştırmalı Bir Bakış”, *KARE*, s. 14, Aralık 2022, s. 21-30.
- Zarifoğlu, Cahit, *Yaşamak*, Beyan Yayınları, 23. bs., İstanbul 2018.
- Zarifoğlu, Cahit, *Konuşmalar*, Beyan Yayınları, 7. bs., İstanbul 2017.
- Zarifoğlu, Cahit, *Çocuklarımızla Atlara Biniyorduk*, Beyan Yayınları, 6. bs., İstanbul 2017.
- Zarifoğlu, Cahit, *Mektuplar*, Beyan Yayınları, 6. bs., İstanbul 2018.
- Zarifoğlu, Cahit, *Bir Değirmendir Bu Dünya*, Beyan Yayınları, 22. bs., İstanbul 2019.
- Zarifoğlu, Cahit, *Radyo Oyunları*, Beyan Yayınları, 4.bs., İstanbul 2018.
- Zarifoğlu, Cahit, *Sütçü İmam*, Beyan Yayınları, 7. bs., İstanbul 2018.
- Zarifoğlu, Cahit, *Yedi Güzel Adam*, Beyan Yayınları, 23. bs., İstanbul 2018.
- Zarifoğlu, Cahit, *Menziller*, Beyan Yayınları, 6. bs., İstanbul 2018.
- Zarifoğlu, Cahit, *Romanlar*, Beyan Yayınları, 9. bs., İstanbul 2019.
- Zarifoğlu, Cahit, *Hikâyeler*, Beyan Yayınları, 11. bs., İstanbul 2018.

HAYDA ERGÜLEN'İN “BALKON” ŞİİRİNDE KARŞIT YÖNLERE AÇILAN BALKON İMGESİ

THE IMAGE OF THE BALCONY OPENING IN OPPOSITE DIRECTIONS IN HAYDAR ERGÜLEN'S POEM “BALCONY”

Doktora Öğrencisi, AYDA ONTAÇ GÜNER¹

ÖZET

“Balkon”, Türk şiirinde sıklıkla kullanılan imgelerden biridir. Türk şiirine imge olarak taşınan balkon, içinde yer aldığı her şiirde kendine özgü bir açıklık üretir. Zira “balkon”; çağrışım alanı geniş, anlam üretme potansiyeli olan yoğun anlamlı bir kelimedir. Haydar Ergülen’in “Şikayetler Gazeli”, “Mısır’ın Yedisi”, “İkindi”, “Pelerin”, “Bahçeli Rivayet”, “Fazla Balkon”, “Balkon” gibi birçok farklı şiirinde “balkon” imgesini kullandığı görülür. Bu çalışmada Haydar Ergülen’in “Balkon” şiiri, özellikle balkon imgesi üzerinden olmak üzere metin merkezli bir bakış açısıyla çeşitli yönlerden yorumlanmaya çalışılmıştır. Balkon, ev ve sokak arasında her iki yöne de bakan ama her iki tarafa da tamamen ait olmayan bir ara mekândır. “Balkon” şiirinde de balkon, şiirsel öznenin kendisi ve dış dünya arasında bir köprü kurmaktadır. Geçmiş ve şimdi üzerinden kendine bakan şiirsel özne için balkon, iki zamana da açılan bir ara mekân olarak işlev görür. “Şimdi”ye gelecek zaman da dahildir. Şiirde “balkon” imgesi karşılaştırılan iki farklı balkon üzerinden kurulur: sardunyalı evin balkonu, bir otelin balkonu. Bu karşılaştırmada temsil edilen şeyler düş ve gerçeklik düzleminde yuva ve yersiz yurtsuzluktur. Yuva geçmiş, yersiz yurtsuzluk ise şimdiden geleceğe uzayan bir geniş zamanı ifade eder. Yuva; aidiyet bağı kuran, kökleştiren bir mekân / kavram olarak sevilen, özlenen, arzu duyulandır. Yersiz yurtsuzluk ise ölüm fikrine götürür. Şiirin dili birinci tekil kişi (ben) üzerinden kurulmuştur. Bu durum şiirdeki balkon imgesinin alımlanış tarzını etkiler ve okurun empati kurmasına olanak sağlar. Bu anlamda “balkon” imgesi, şiirle okur arasında köprü kurmakla kalmaz, okurun kendi bilincine açılan bir yola dönüşür. Şiirin dili yalın fakat yoğundur. Gündelik dilin en tanıdık kelimelerinden biri olan “balkon”la şiirde yoğun bir anlatım sağlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Türk şiiri, imge, balkon, Haydar Ergülen.

¹ Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bölümü Doktora Öğrencisi, aydaguner55@gmail.com. - orcid: 0000-0001-5247-4476

ABSTRACT

“Balcony” is one of the frequently used images in Turkish poetry. The balcony, which is carried to Turkish poetry as an image, produces a unique openness in every poem in which it is included. Because “balcony” is an intensely meaningful word with a wide range of associations and the potential to produce meaning. It is seen that Haydar Ergülen uses the image of “balcony” in many different poems such as “Şikayetler Gazeli”, “Mısır’ın Yedisi”, “İkindi”, “Pelerin”, “Bahçeli Rivayet”, “Fazla Balkon”, “Balkon”. In this study, Haydar Ergülen's poem “Balcony” is tried to be interpreted from various aspects with a text-centred perspective, especially through the image of balcony. The balcony is an intermediate space between the house and the street, facing both directions but not completely belonging to either side. In the poem “Balcony”, the balcony is a bridge between the poetic persona and the outside world. For the poetic persona who looks at himself through the past and the present, the balcony functions as an intermediate space that opens to both times. “Now” also includes the future time. In the poem, the image of “balcony” is constructed through two different balconies that are contrasted: the balcony of the house with geraniums and the balcony of a hotel. The things represented in this opposition are home and homelessness on the plane of dream and reality. Home refers to the past, while homelessness refers to a wider time extending from the present to the future. Home is loved, longed for and desired as a place / concept that establishes and roots a bond of belonging. Homelessness, on the other hand, leads to the idea of death. The language of the poem is based on the first person singular. This affects the reception of the balcony image in the poem and allows the reader to empathise. In this sense, the image of “balcony” not only builds a bridge between the poem and the reader, but also becomes a path to the reader's own consciousness. The language of the poem is simple but intense. “Balcony”, one of the most familiar words of everyday language, provides an intense expression in the poem.

Key words: Turkish poetry, image, balcony, Haydar Ergülen.

Haydar Ergülen Şiirlerinde “Balkon” İmgesi

“Şikayetler Gazeli”, “Mısır’ın Yedisi”, “İkindi”, “Pelerin”, “Bahçeli Rivayet”, “Fazla Balkon”, “Balkon” gibi birçok farklı şiirine “balkon”u imge olarak taşıyan Haydar Ergülen, balkon üzerine düşüncelerini şu şekilde ifade eder:

“Balkonu anlamaya çalışıyordum, terasa çıktım. Sonra aklıma dünyaya bakmanın hâlleri düştü, dünyaya bakmanın yeri ve yersizliği düştü: Balkon, teras, çatı, sundurma, taraça, veranda. Bir an aynı anda, bunların hepsinde kendimi başka ben'lere, başka hâllerimdeki ben'lere bakarken düşledim. (...) Eskiden bir balkonu hayat, eğilip bakmak, gözünü kapatıp düşmek vardı, ne kadar geniş olursa olsun, balkon hayata göre dardı, hayatın yüksekliğiyle yarışmaktan geri kalmıyordu yine de, göze alıyorsanız, siz değil, hayat kazanıyordu. (...) Günlerin birinde, eski alışkanlık olsa gerek, terasın ucuna kadar geldim ve aşağıya bakmayı denedim. Tanrım, balkonlardan evler görünmüyordu, ilk kez o gün düşünmeye başladım balkonu. Bir balkon? İnsanın düşünmediği anlarda karşısına çıkan şeylerden biri. Neydi bir balkonun gereği? (...) Anladım ki insanlar topraktan iyice kopmuşlar, toprağı küçümsüyorlar, balkonlarında çiçek yetiştirir gibi ikindiler yetiştireceklerini mi sanıyorlar ne? (...) O ikindiye kapışmak için tetikte bekleyen hayvanlara benziyordu balkonlar. Evlerin yeni hayvanı olan balkonlar”²

Bu açıklamadan anlaşılacağı üzere Ergülen “balkon”un anlamı üzerinde düşünme çabasıdadır. Bunu balkona çıkarak deneyimlemek ister. Balkon onda yer ve yersizlik durumu üzerinden bir anlam üretir. Bu yer ve yersizlik hâli geçmiş ve şimdiki zaman kavramlarıyla ilişkilidir ve Ergülen’in içinde bulunduğu “şimdi”de “balkon”a bakış açısı daha farklı bir noktaya evrilmiştir. Ergülen “şimdi”de balkonun gerekliliğini sorgular, balkonu topraktan kopan insanın sığındığı bir mekân olarak yorumlar. Modernleşmeyle birlikte değişen, dönüşen yaşama biçiminde bir sığınma mekânı olarak balkonun kendisi onun düşüncesinde bir “gösteren”e, şiirinde ise bir “imge”ye dönüşür. Şiirleri üzerine yapılan yorumlamalarda varılan ortak bir kanıya göre de ev ve balkon, yitirilen şeylerin tesellisinin yapıldığı bir sığınak olarak onun şiirinde yer almaktadır.³

Ergülen’in şiirlerinin yorumlamalarında bazı imgelerin açılımına dair ortak görüşlere varılsa da şiirin çok anlamlı tabiatı farklı yorumlara kapı aralayabilir. Bu nedenle “Balkon” şiirini, şiirin kendisini merkeze alarak yorumlamak niyetindeyiz. Şairin fikirleri şiirin yorumlanmasında bir çıkış noktası olmamakla birlikte bu çalışmada yapılacak metin merkezli yorumlamaların neticesinde şiirde kullanılan balkon imgesinin Ergülen’in balkon üzerine dair düşünceleriyle ne kadar paralellik gösterdiği merak konusudur.

“Balkon” Şiirinin Karşıt İki Balkon

² Haydar Ergülen, *Düzyazı: 100 Yazı*, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul 2017, s. 297-300.

³ Ceyda Badanka, *Haydar Ergülen Şiirlerinde Ev İmgesi*, Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bartın 2019, s. 41.

Balkon⁴

sulara sesim düştü serin
sular isterim kıyısından ilkyazın
batan güneşe karşı bir balkon özlemiyle
burdan geçip giderim giderim
tutkusuyla sardunyalı bir evin

gecede kaldı düşüm erişip arkasından
gölkurusu bir güzün
rengini benden alan şimdi kimsesizliğin
uğrağında bekleyen soldurulmuş yüzümün
acıısıyla gecenize düşerim

yollar akşama düştü yolum
varmaz uzağa haberini beklerim
gizliden usuldan su yollarından
yüreğe gurbet varsa ah kimseler bilmez
bir otelin balkonunda ölürüm.

Balkon, evin dışına açılmakla birlikte, sınırlı bir özgürlük sunduğu için sokağa dâhil edilemez.⁵ Bu noktada balkonun ev ve sokak arasında bir ara mekân oluşturduğu söylenebilir. Her iki yöne de bakan ama kendisini tam olarak bir yere ait kılmayan bir mekân olarak balkon, hem içerinin hem de dışarının aynı merkez üzerinden görülebilmesine imkân sağlar. Bu anlamda bu şiirde balkonu, çağrıştırdığı imgesel anlamlarla birlikte şiirsel öznenin kendisi ve dış dünya arasında bir köprü kurması bağlamında bir metafor olarak da görebiliriz. Geçmiş ve şimdi üzerinden kendine bakan şiirsel özne için balkon, iki zamana da açılan bir ara mekân olarak işlev görür. “Şimdi”ye gelecek zaman da dahildir.

⁴ Haydar Ergülen, *Nar Bütün Şiirleri-1.*, Kırmızı Kedi Yayınevi, 6. bs., İstanbul 2014, s. 39.

⁵ Büşra Biçer, *Haydar Ergülen Şiirlerinde Poetika ve İmge*, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Rize 2018, s. 132.

Bu şiirde balkonun iki farklı şekilde imgeleştigi görülmektedir: Birincisi kendisine özlem duyulan bir mekân olarak sardunyalı bir evin balkonu. İkincisi ise yalnızlık içinde öldüğü düşünülen (ölmek mecaz anlamıyla da düşünülebilir) ya da tasavvur edilen bir mekân olarak bir otelin balkonu. Bu iki farklı balkonun temsil ettiği şeyler bakımından karşıtlık içinde olduğu söylenebilir. Zira temelde ev ve otel kavramlarının şiirde zıtlık düşüncesi üzerinden anlam ürettiği görülür.

Şiirsel özne, sardunyalı eve ve onun balkonuna özlem duymaktadır. Bu duygu iki farklı bağlamla ilişkilendirilebilir: Birincisi şiirsel öznenin geçmişe duyduğu özlem, ikincisi ise aslında yaşamak isteyip de hiç yaşamadığı bir şeye karşı duyduğu arzu. Şiirde sardunyalı evle kurulan ilişkiyi ifade etmek üzere “tutku” kelimesinin kullanılması, yaşanmayan bir şeyin hayâlinin kurulduğu şeklinde yorum yapılabilmesini olanaklı kılmaktadır. Ayrıca bu “tutku” kelimesinin bitmeyen aşkı temsil eden “sardunya”yla birlikte kullanılması, şiiri bir aşk teması üzerinden yorumlanmayı da mümkün hâle getirmektedir. Şiirin son bendinde “haberini beklerim”, “gizliden usuldan”, “yüreğe gurbet varsa” gibi imkansız aşkı ya da bir ayrılık acısını çağrıştıran ifadeler de bu yorumlamayı ayrıca desteklemektedir. Fakat bundan farklı olarak sardunyalı evin balkonu, çiçeklerle bezenmiş görüntüsüyle geçmiş aile yaşantısına açılan bir kapı olarak da yorumlanabilir. Yani buradaki balkon olumlu temayülde farklı anlamlara açılacak potansiyeldedir. Sardunyalı evin balkonunun yer aldığı ilk bendde “ilkyaz”, “güneş”, “serin su” gibi ifadelerin kullanımı da buradaki balkonun olumlu çağrışımlarına dair bir gösterge olarak okunabilir. Bütün bunlara bakıldığında denilebilir ki sardunyalı evin balkonu sokaktan içeriye doğru aslında bir “yuva”ya açılır. Zira yuva; aidiyet bağı kuran, kökleştiren bir mekân/kavram olarak sevilen, özlenen, arzu duyulandır.

Şiirin ikinci bendine bakıldığında sardunyalı evin balkonu eğer bir arzu, bir hayâlin temsiliyse bu hayâlin gerçekleştirilemediği anlaşılmaktadır: “Gecede kaldı düşüm / erişip arkasından bir güzün”. İlk benddeki “ilkyaz” burada “güz”e; “güneş” ise “gece”ye dönüşmekte; geçmiş ve şimdiki zaman düzleminde düş ve gerçek arasındaki çizgi giderek belirginleşmektedir. Bu bendde ayrıca “kimsesizlik”, “acı” gibi kelimelerin kullanımı da içinde bulunulan gerçekliğe işaret etmektedir. “Soldurulmuş yüzüm” ifadesi ayrıca önemlidir, zira burada yüzün solmuşluğuna değil soldurulmuşluğuna yani şiirsel özneyi bu hale getiren şeyin kendisi dışında bir şey olduğuna dikkat çekilir.

Şiirde, düş gerçek ayırımından gelinerek varılan son bendde ise otelin balkonunun yalnız ve kimsesiz biri olarak ölünen ya da ölünmesinden endişe duyulan bir mekân olarak imgeleştirildiği görülür. Zira şiirin genel temayülünde “bir otelin balkonunda ölürüm” dizesine bakıldığında buradaki “öl-“ fiilinin hem gerçek hem de mecaz anlamda kullanıldığı düşünülebilir. Ölmek mecaz anlamda düşünüldüğünde şiirsel öznenin içinde bulunduğu halet-i ruhiyesinin bir göstergesi olarak kimsesiz biri olarak bitmek, tükenmek, solmak vs. anlamında okunabilir. “Öl-“ fiilinin geniş zaman kipiyle çekimlendiği görülmektedir. Ölümü mecaz anlamda düşündüğümüzde bütün zamanları kapsayan bir tükenmişliği ifade ederken gerçek anlamında düşündüğümüzde aslında gelecek zaman içinde bir genişliğe işaret edildiği anlaşılmaktadır. Ölüm anı, bütün insanlar gibi şiirsel öznenin de bilmeye muktedir olamayacağı bir zamanı ifade eder. Gelecek zamanın geniş alanında insanın yakalayamayacağı ama

yakalanacağı bir an olarak ölüm ve bu bilinemezlik hâli insanın kendisi ve kaderiyle arasındaki zorunlu mesafenin bir tezahürüdür. Otelin balkonunun çağrıştırdığı anlam dünyası üzerine yaptığımız bu yorumların neticesinde söylenebilir ki otelin balkonu dışarıdan içeriye doğru geçici olana, kökleşememeye, kimsesizlik ve yalnızlığa açılan bir yersiz yurtsuzluğa açılır. Şiirin son bendinde “uzak, gurbet” gibi ifadelerin kullanımı da bu düşüncüyü destekler mahiyettedir.

Şiirdeki karşıt yönlerle açılan balkon imgesi ve bunların çağrışım alanları, şiirin modernizm eleştirisinin izlerini taşıdığı fikrine götürebilir. Şiire bu bağlamda bakıldığında sardunyalı evin balkonu geleneğe, otelin balkonu ise modernizme açılır. Fakat şiirde geleneğin çiçeklerle yüceltilip modernizmin ölümle ilişkilendirildiğini düşünmek pek de adil olmayacaktır, zira kanaatimizce şiirde bu keskin düşüncüyü destekleyecek herhangi gösterge yoktur.

Şiirin bütün bendlerinde ilk dizedelerdeki eylemlerin geçmiş zaman kipiyle, diğer bütün fiillerin geniş zamanla çekimlendiği görülür. İlk bendde: “sulara sesim düştü serin / isterim, giderim”, ikinci bendde: “gecede kaldı düşüm erişip arkasından / düşerim”, üçüncü bendde: “yollar akşama düştü yolum / beklerim, bilmez, ölürüm”. Birinci dizelerde geçmiş zamanın kullanılması şiirsel öznenin kronolojik olarak bir şeyler yaşadığına / hissettiğine, geri kalan bütün eylemlerde geniş zamanın kullanılması ise bu yaşanan şeylerin etkisinin hissedilmesinin daimiliğine işaret eder. Şiirdeki bentler sırasıyla umut-düş, hayal kırıklığı-gerçeklik, yalnızlık-ölüm çağrışımlarını oluşturmaktadır. İlk bendden son bende doğru “giderim / düşerim / ölürüm” kelimelerinin kullanımı ayrıca manidardır. Zira bu kelimeler imkânsız bir aşk hikâyesinin basamaklarını çarpıcı bir biçimde ifade eden bir gösterge olarak yorumlanabilir.

Bu şiirin “ben” dili üzerinden kurulduğu görülmektedir. Şiir dilinin birinci tekil kişi üzerinden oluşturulması okurun daha rahat empati kurmasına olanak sağlamaktadır. Bu anlamda şiirin “ben” diliyle oluşturulması, okurun şiirin dünyasına çekilmesinde etkili bir rol oynar. Şiir; okuru, hayatının hangi dönemlerinde nasıl balkonlarda bulunduğunu ve şimdiki konumunu metaforik olarak sorgulamaya iter. Çiçekli balkonların özlemiyse sadece şiirsel öznenin değil kolektif bilincin duygusudur.

Bu şiirde yalın bir dil kullanıldığı dolayısıyla da şiiri, “edebiyat yapmamak”⁶ olarak tarif eden Ergülen’in üslûbunun bu noktadaki düşüncesiyle paralel olduğu görülmektedir. Neticede gündelik yaşamın ve dilin en tanıdık kelimelerinden biri olan “balkon”la şiirde yoğun bir anlatım sağlanmıştır. Şiir bu yoğun tabiatıyla bizim tespitlerimizin dışında farklı yorumların da üretilmesine imkân sağlayacak potansiyeledir.

Sonuç

⁶ Haydar Ergülen, *Şiir Gibi Yalnız*, Mühür Kitaplığı, İstanbul 2012, s. 10

Haydar Ergülen'in "Balkon" şiirinde balkon imgesi birbirinin zıttı olduğunu düşünmeye sevk eden iki farklı balkon üzerinden oluşturulur. Bunlardan biri sardunyalı evin balkonu diğeri bir otelin balkonudur. Sardunyalı evin balkonu bir yuva özlemini çağrıştırırken otelin balkonu yersiz yurtsuzluğa açılır. Yuva geçmişi, yersiz yurtsuzluk ise şimdiden geleceğe uzayan bir geniş zamanı ifade eder. Yuvaya ve yersiz yurtsuzluğa işaret etmesi bağlamında şiirde "ilkyaz-güz, güneş-gece" gibi karşıt anlamlı ya da karşıt anlam çağrıştıran ifadelerden de faydalanıldığı görülür.

Şiirin "ben" diliyle kurulan samimi, yalın fakat bir o kadar da yoğun dili okuru "Balkon"a çeker ve "balkon" üzerine düşünmeye sevk eder.

KAYNAKÇA

BİÇER, Büşra, *Haydar Ergülen Şiirlerinde Poetika ve İmge*, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Rize 2018.

BADANKA, Ceyda, *Haydar Ergülen Şiirlerinde Ev İmgesi*, Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bartın 2019.

ERGÜLEN, Haydar, *Nar Bütün Şiirleri-1.*, Kırmızı Kedi Yayınevi, 6. bs., İstanbul 2014.

ERGÜLEN, Haydar, *Düzyazı: 100 Yazı*, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul 2017, s. 297-300.

ERGÜLEN, Haydar, *Şiir Gibi Yalnız*, Mühür Kitaplığı, İstanbul 2012.

CEVRÎ ÇELEBİ’NİN DAHA ÖNCE YAYIMLANMAMIŞ “CÖNK” REDİFLİ ŞİİRİ

Metin SAMANCI ¹ Emine AKGÜL ²

¹ Dr. Öğr. Üyesi Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü metin.samanci@bilecik.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-6193-0370>

² Öğrenci, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
akgulemine1010@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-6035-9504>

ÖZET

Bu çalışmada, Türk edebiyatı araştırmacılarının temel başvuru kaynaklarından biri olan el yazması mecmûalar çerçevesinde cönk geleneği ele alınmaktadır. İlk olarak, bildirinin temelini oluşturan mecmûaların divan edebiyatı tarihindeki yeri, önemi ve özellikleri üzerinde durulmaktadır. Ardından bildirinin başlığını teşkil eden cönk kavramının kökeni, sözlük anlamı ve Osmanlı kültüründeki işlevi incelenerek bu kelimenin edebî metinlerdeki çağrışımları ortaya konmaktadır. Divan şairlerinin ele aldığı nazire ve gazellerinde “cönk” redifli şiirlerde hangi tematik ve imgesel kullanımlara başvurduğu tespit edilerek, farklı nüshalardaki varyant örnekleri ışığında kıyaslamalı bir yöntem ortaya konmaktadır. Bu sayede kelimenin akıllardaki ilk anlamı ve şairlerin kaleminden kendine nasıl bir yer bulduğu üzerinde durularak şairin gazeli detaylı bir tahlille değerlendirilmektedir.

Bildirinin odak noktasını Cevrî mahlaslı cönk redifli bir gazel oluşturmaktadır. Gazel, başta Cevrî’nin (ö. 1654) divanında bulunmamakla birlikte daha önce yayımlanmış çalışmalarda yer almamaktadır. Dolayısıyla bu gazel hem aynı redifle yazılmış şiirler arasında yeni bir örnek olarak yerini almakta hem de Cevrî divanına bir katkı olarak değerlendirilmektedir.

Şairin hayatı ve edebî kimliği hakkında verilen kısa bilgilendirme sonrasında cönk redifli gazelin günümüz Türkçesine aktarımı sunulmakta; ardından şiir şekil, muhteva ve kültürel motifler açısından ayrıntılı biçimde tahlil edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cönk, redif, Cevrî Çelebi, mecmûa, gazel.

Cevrî Çelebi's Unpublished Ghazal with the Refrain "Cönk"

ABSTRACT

This study examines the tradition of *cönk* within the framework of manuscript anthologies (*mecmûa*), which are among the primary reference sources for researchers of Turkish literature. First, it discusses the place, significance, and characteristics of these anthologies in the history of classical Ottoman poetry. Then, the etymology, dictionary meaning, and cultural function of the term *cönk*, which constitutes the title of the paper, are analyzed in detail to uncover its literary connotations. By identifying the thematic and imagistic uses of the word *cönk* in *nazire* (imitative poems) and *ghazals* composed by divan poets, and comparing variant examples found in different manuscript copies, a comparative method is employed to assess how the term has evolved from its original meaning into a literary image.

The central focus of the paper is a *ghazal* with the redif (refrain) *cönk*, attributed to the poet Cevrî. Notably, this poem is neither included in Cevrî's (d. 1654) known divan nor found in any previously published studies. As such, the poem represents both a newly discovered example within the corpus of *cönk*-redif poetry and a valuable contribution to the extant body of Cevrî's work.

Following a brief overview of the poet's life and literary background, the *cönk*-redif *ghazal* is transcribed into modern Turkish and subsequently analyzed in terms of form, content, and cultural motifs.

Keywords: Cönk, refrain (redif), Cevrî Çelebi, anthology (*mecmûa*), ghazal.

GİRİŞ

Cönk ve Mecmûa Terimi Üzerine

Dil, insanla birlikte var olmuş ve başlangıçta iletişim amacı taşıırken zamanla estetik bir ifade aracına dönüşmüştür. Yazının da icadıyla ait olduğu toplumun yaşamını, kültürünü ve düşünce dünyasını geleceğe taşıyan önemli bir araç hâline gelmiştir. Geçmişi anlamak için mimari, resim, müzik vb. sanatlar tek başına oldukça yetersiz kalırken kayıt altına alınmış metinler geçmişle bağ kurmamızı mümkün kılar. Bu yönüyle dil insanın geleceğe iz bırakma arzusunun

bir yansımasıdır. Klasik Türk edebiyatı bu izlerin en kıymetli örneklerini barındırır. Mecmua ve cönkler ise bu örnekleri günümüze taşıyan kaynaklardır.

Her ne kadar isimlendirme açısından iki farklı tür gibi görünseler de muhteva bakımından büyük ölçüde benzerlik gösterirler; aralarındaki temel fark biçimseldir. Mecmûa, Arapça kökenli olup “derlemek, toplamak” anlamındaki cem‘ masdarından türemiştir. Genellikle bir ya da birden fazla şairin şiirlerinin bir araya getirildiği eserlerdir. İlk örneklerinde belirli bir düzen gözetilmemiş, derleyenin estetik anlayışı ve zevki doğrultusunda şekillenmiştir. Bu mecmûalarda şiirlerin yanı sıra dua, ayet, hadis, ilahi, fetva gibi dini metinler ile şarkı, bilmece, fıkra, tıbbi tarifler ve tarihî kayıtlar da yer alabilir. Bu yönüyle mecmûalar, kişisel birer not defteri niteliği taşır. Zamanla XV. yüzyıldan itibaren daha düzenli bir yapıya kavuşarak içeriklerine göre sınıflandırılmışlardır. Atabey Kılıç’a göre mecmûalar; cilt ve tertip özellikleri, biçimleri, dil ve muhteva farklılıkları ile şahıslar tarafından tertip edilen ya da onlar için tertip edilen eserler olmak üzere beş başlık altında incelenebilir. (Aynur, 2012, s. 75-96)

Yukarıda mecmûalar için belirtilen özelliklerin tamamı cönkler için de geçerlidir. Bu iki tür arasındaki temel fark, biçimsel nitelikleridir. Cönkler genellikle eni dar, boyu uzun ve tek nüshalık defterlerdir. Bu özelliklerinden dolayı halk arasında “sığır dili” veya “dana dili” gibi adlarla da anılmışlardır. Cönk kavramını daha ayrıntılı incelemek gerekirse Cönk, ilk akla gelen manasıyla “*İçinde saz şairlerinin şiirleri bulunan uzunlamasına açılan defter*”lerdir (Türk Ansiklopedisi, 1963, s. 212). Bu yaygın anlamının dışında “gemi” manasını da karşılamaktadır. “*Çeşitli şiirler, dualar, büyüler, hastalık ilaçları, doğum, ölüm tarihlerinin toplandığı cönkler, içinde her türlü mal bulunan gemilere benzetilerek adlandırılmıştır.*” (Türk Ansiklopedisi, 1963, s. 212). Yukarıda mecmûa için muhtevası gereği çeşitli şairlerin, şiirlerin, ilahilerin, duaların, hikayelerin, ilaç vb. reçete veya tariflerin, büyülerin ve önemli tarihlerin kayıtlandığı not defterler olduğunu söylemiştik. Cönk tanımlarında da benzer içeriklere yer verilir; ancak sıklıkla “çoğunlukla halk şairlerinin şiirlerinin bulunduğu defterler” ifadesiyle tanımlanırlar. Bu noktada, Mehmet Fatih Köksal’ın “Divan Şiiri–Cönk İlişkisi ve ‘Cönk’ Redifli Gazeller” başlıklı çalışması dikkat çekicidir. Köksal, incelediği cönklerde yer alan şairleri sınıflandırmış ve divan ile tekke şairlerinin sayısının saz şairlerinden fazla olduğunu tespit etmiştir (Köksal, 2017, s. 249). Bu tespit, halk arasında yaygın olan “cönkler çoğunlukla halk şairlerine aittir” anlayışının eksik olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, cönk ile mecmûa arasındaki temel farkın içerikten çok biçimsel olduğunu yeniden vurgulamak gerekir.

Her iki tür de Türk edebiyatı tarihinin karanlıkta kalmış kısımlarını, günümüzde yeniden ve yeni bilgiler ışığında değerlendirmemize kaynaklık eden eserlerdir. Bu iki önemli tür aracılığıyla muhtelif durumları

netleştirenken aynı zamanda zamanın ölçütleri hakkında değerlendirmeler de elde etmekteyiz. Müretteplerinin kendi zevk ve istekleri doğrultusunda şekillenen yazmalar olması dolayısıyla dönemlerin beğeni ölçütlerine dair verileri de sunmaktadırlar. Bununla birlikte pek çok şairin erişilmeyen yahut farklı varyantlarının olduğu şiirlerin yine mecmûa ve cönkler vasıtasıyla öğrenildiği bilinmektedir. Bu anlamda edebiyat dünyasına katkıları oldukça mühim eserlerdir.

Cönk Redifi ve Cönkün Divan Şiirindeki Yeri

Divan şairleri görünür olmayı önemsemiş; bunun için de özgün ve etkileyici anlamlar peşinde koşmuşlardır. Bu doğrultuda, anlam zenginliği ve çarpıcılığıyla şiire hüviyet kazandıran rediflere özel bir önem vermişlerdir (Akün, 1994, s. 402). Redifin şiire konu bütünlüğü sağlaması, atmosfer kurması ve Türkçenin ifade imkânlarını zorlayacak bir alan sunması, şairler için cazip bir zemin oluşturmuştur. Nitekim *güneş, döne döne* gibi redifli gazeller redifin bu çok yönlü işlevlerinin göstergesi niteliğindedir. Bu tür orijinal redifler, yazıldıkları dönemde olduğu kadar sonraki yüzyıllarda da ilgi görmüş ve sıkça tanzir edilmiştir (Dilçin, 1986, s. 92). Şairler, redif seçiminde yalnızca anlam zenginliğini değil, çarpıcılığı da dikkate almışlardır. “Cönk” kelimesinin redif olarak tercih edilmesi de bu çok katmanlı yapısından, fiziksel biçiminden ve çağrıştırdığı anlamlardan kaynaklanmıştır.

Gemi, sefine, mecmûa manalarıyla divan şiirinde kendine yer bulan cönkler, şairler tarafından şekil ve içerik yönünden çeşitli benzetmeler yapılmıştır. Bu konuda Köksal şu tespitleri yapmıştır:

“Cönk” kelimesi divan şiirinde en çok “*musâhip, yârân, yâr-ı cân, enîs, mûnis, hem-sohbet, râzdâr*” kelimeleriyle bir dost ve arkadaş (12 örnek); “*tıfl-ı dil, tıfl-ı dilistân, tıfl-ı ebced-h’ân*” kelimeleriyle mektep talebesine (8 örnek); “*gül, gül-i handân, gonca, gonca-i handân*” kelimeleriyle gül ve goncaya (7 örnek); “*şârih ve kebûter*” kelimeleriyle haberciye (6 örnek), “*dilber, dilber-i fettân, cânân*” kelimeleriyle sevgiliye (5 örnek); “*bostân, gülistân, bahâristân*” kelimeleriyle güllük güneşlik, yeşillik bahçelere (5 örnek), “*mest, mestâne, hayrân*” kelimeleriyle sarhoşa (5 örnek); “*bahr-i bî-pâyân ve lücce-i ‘ummân*” kelimeleriyle okyanusa (4 örnek) benzetilmiştir. İkişer örnekle “*bülbül*”e, meddaha (“*kıssa-hân, hikâyet-hân*”), kadehe (“*sâgar, cân*”) ve gönüle benzetilen “*cöng*”ün birer örnekle de *abdâl, âşık, âyîne, çadır (hıyâm-ı sâye-bân), eşkâl defteri, ünlü Arap şairi Hassân, koltuk vezîri, Nigâristân, pervâne, sadef, gül dalı (şâh-ı gül), şehbâz, şeh-i hûbân, tâvûs ve tercümâna benzetildiğini tespit ettik* (Köksal, 2017, s. 264).

Divan şairlerinin beyitlerinde yer alan cönk imgesi, günümüzdeki yaygın algıdan oldukça farklıdır. Bugün cönk denilince, genellikle kabaca ciltlenmiş, kâğıdı ve hattı kalitesiz, estetikten uzak derlemeler akla gelir. Oysa divan şiirindeki cönk tasavvuru, bunun tam tersine,

özenle hazırlanmış, son derece kıymetli bir nesneyi işaret eder. Mehmet Fatih Köksal'ın çalışmasında aktardığı beyitlerden anlaşıldığı üzere şairlerin zihnindeki cönkler; renkli ve kaliteli kâğıtlara, güzel bir hatla yazılmış; minyatür ve tezhip gibi sanatlarla süslenmiş; kuşakta ya da koyunda taşınabilecek kadar pratik; sohbet meclislerinde okunmak üzere değer verilen; hatta cahil kimselerin eline geçmemesi gereken özel eserlerdir. Şairler bazen bu defterleri kişisel şiir mecmuaları, bazen de aşkı iletmenin bir aracı olarak düşünmüşlerdir. Âşıklar, sevgilinin güzelliğini övmek ya da kendi duygularını aktarmak için cönklerini adeta bir aşk mektubu gibi kullanmışlardır. Bu yönüyle cönk, divan edebiyatında yalnızca şiir derlemelerinden ibaret değil, aynı zamanda duygusal bir aktarım ve iletişim aracı olarak da öne çıkar.

Cevrî Çelebi'nin Hayatı ve “Cönk” Redifli Şiiri

Cevrî mahlasıyla edebiyat dünyasında tanınan şairin asıl ismi İbrahim'dir. 17. Yüzyıl dönemi mevlevî şairlerinden olup İstanbul asıllıdır. Müstakîmzâde, şairin Abdî isimli mevlevî bir hattattan hat sanatı üzerine eğitim aldığını söylemektedir (Aktaran Ayan, 1981). İyi bir eğitim hayatı görmesi üzerine geçimini de yazıya geçirdiği eserlerle elde etmiştir. Bugün Şehnâme, Târîh-i Vaşşâf, Künhü'l-ahbâr gibi önemli eserleri de iyi bir yazmayla istinsah etmiştir (Aktaran Ayan, 1981). İşini iyi ve özenli yapması ölçüsünde döneminde istinsah ettiği eserler de hediye vermeye layık görülmüştür. III. Selim'in Şeyh Galib'e Cevrî hattıyla bir Mesnevî hediye vermesi buna örnek gösterilebilir. Şeyh Galib kendisi için gönderilen bu hediye üzerine teşekkür mahiyetinde yazdığı kasidesinde “*Acep bir mesnevî-i pür-bahâ kim Cevrî hattıyla/ Dil-i uşşâk-ı zâra cevri-i gerdûndan emân verdi*” beytiyle Mevsevî gibi özel bir hediyenin yanı sıra Cevrî hattıyla kaleme alınmasının da eserin değerinin arttırdığına değinmiştir (Aktaran, Ayan, 1981). Şairin *Divan*, *Selim-nâme*, *Hilye-i Çihâr-Yâr-ı Güzîn*, *Hall-ı Tahkîkât*, *Aynü'l-Füyûz*, *Melhame*, *Nazm-ı Niyâz* isimli eserleri mevcuttur.

Çalışmanın temelini oluşturan “cönk” redifli gazel, 06 Mil Yz A 2400\1 numaralı bir şiir mecmûasında 63 numaralı varakta yer almaktadır.¹ Cevrî Çelebi'ye ait olduğu kaydedilmektedir. Şairin Hüseyin Ayan tarafından hazırlanmış *Divan'ında* ve Köksal'ın cönk redifli gazelleri ele aldığı çalışmasında yer almamaktadır. Gazelin Cevrî mahlaslı başka bir şaire ait olma ihtimali olsa da aynı varakta Cevrî Çelebi'nin divanından üç farklı gazelin daha bulunması, bu şiirin ona ait olduğu fikrini desteklemektedir.

¹ Söz konusu mecmua üzerine Emine Akgül tarafından bir yüksek lisans tezi olarak hazırlanmaktadır.

1. *Ârif olan âdeme lâzımdur bir dâne cönk*
Meclis-i irfân içinde kim şuna yârâna cönk

“Ârif olan âdeme irfan meclisinde dostlara sunacağı bir cönk lazımdır.”

Cevrî'nin zihnindeki cönkler, tıpkı diğer divan şairlerinde olduğu gibi; cildi, hattı, kâğıdı, süslemeleri ve muhtevasıyla özenle hazırlanmış, estetik değeri yüksek eserlerdir. Şairin ilgili beytinden hareketle, bu nitelikteki cönklerin özellikle ârif kimselerde bulunmasının zaruri olduğu anlaşılmaktadır. Zira cönklerin içeriğinde yer alan metinler, yalnızca bilgi ve irfan sahibi kişilerin anlayabileceği bir derinliğe sahiptir. Bu eserlerde şiir, dua, ayet, hadis, ilahi, şarkı, fıkra, hikâye ve bilmece gibi farklı türlerin bir arada bulunması, içerik açısından dikkate değer bir çeşitlilik sunar. Beyitte geçen “ârif olan âdeme lâzımdur” ifadesi, cönklerdeki metinlerin ancak belirli bir ilmî donanımına sahip kişilerce kavranabileceğine işaret eder. Şiirin ilerleyen beyitlerinde cönkün “nâdâna ağız açmaması” da bu düşünceyi pekiştirir; dolayısıyla cönklerin taşıdığı anlamın, sıradan okurlardan ziyade ilim ve irfan ehline hitap ettiği sonucuna varmak mümkündür. Buradan hareketle cönklerin kimler tarafından ve hangi ortamlarda rağbet gördüğüne dair ipuçlarına ulaşılabilir. Cönklerin, raflarda saklanan durağan nesneler olmaktan ziyade Osmanlı dönemi sohbet meclislerinde elden ele dolaşan, dostlar arasında paylaşılan ve toplumsal bir dolaşıma sahip gezgin yazmalar olduğu anlaşılmaktadır.

2. *Her ne deñlü kalbüñe gelse kedûret fi'l-mesel*
Çün gıdâ-yı rûhdur virür şafâ insâna cönk

“Ömeğin her ne kadar kişinin kalbine gam ve keder sirayet etse ruhun gıdası olan cönk, onu giderip yerine safa verir.”

Şair burada cönklerin kalpte meydana gelen karışık hisleri alıp yerine huzur ve neşe verdiğini ifade etmektedir. Bu değerlendirmenin iki temeli vardır. İlki, beyitte ruhun gıdası olarak ifade edilen cönklerin ruhu besleyici yönüdür. Nasıl ki yemek yemek beden için bir ihtiyaçtıysa ruhun da gıdaya ihtiyacı vardır. Cönklerin içeriğinde ruhu besleyen gazel, şarkı, latife, bilmece yer alır. İkincisi ise cönklerdeki şiirlerin sevgilinin güzelliğine övgüler içermesi ve bu metinlerin âşığa sevgiliyi hatırlatarak onu rahatlatıp ruhuna iyi gelmesidir.

3. *Cümle rāzın ehl-i irfāna açar itmez deriğ
Lîk bir söz söylemez açmaz ağız nādāna cönk*

“Cönk, sakınmadan bütün sırlarını irfan sahibi kimselere anlatır lakin cahil kimseye ağzını açıp tek bir söz bile söylemez.”

Şair, burada cöngü bir insan gibi tasavvur ederek kapalı istiareye başvurmuştur. Cönklerin yalnızca irfan sahibi kimselerle “konuştuğunu”, cahil kimselerle ise herhangi bir iletişim kurmadığını dile getirir. Nitekim ilk beyitte de belirtildiği üzere Cevrî’nin zihninde cönkler herkesin kolayca anlayabileceği metinler değildir; onların sırrına erişmek belirli bir ilim ve idrak düzeyi gerektirir. Zira bu metinleri kaleme alan kişiler genellikle âlim ya da ârif kimselerdir. Bu ilimden yoksun olanların ise cönklerde gizlenen hakikatlere vâkıf olmaları mümkün değildir. Şair, aynı zamanda nadanlarla konuşmama tavrını ifade etmek için “ağız açmaz” ifadesini kullanmıştır. Bu ifade yazma eserlerin fiziksel yapısına da ustalıkla atıfta bulunur. Yazmaların sayfalarının birleştirildiği ve şirazenin yer aldığı tarafına “sırt”, bu kısmın tam karşısında yer alan ve sayfaların açıldığı tarafa ise “ağız” denir (Mollaibrahimoğlu, 2007, s. 24). Şair, bu ifadeyle cahil kimselerin cönklerin sayfalarını dahi açmadığını, yani cöngün onlara “ağız açmadığını” ima eder.

4. *Ârifāne yek nazar kıl ‘âşık-ı şadık gibi
‘Arz ider hâlin lisân-ı hâl ile hûbāna cönk*

“Ârife yaraşır bir biçimde cöngü bir göz at; tıpkı sadık bir âşık gibi güzellere derdini hal diliyle anlatır.”

Cönklerin, âşıkların sevgiliye duydukları muhabbeti ifade eden bir iletişim aracı olduğu daha önce belirtmiştik. Şair bu beyitte de cöngü kapalı istiare yoluyla sırları dile getiren bir kimse gibi düşünmüştür. Klasik edebiyatta âşık, sevgiliye duyduğu derin aşkı dile getirmek ister; ancak sevgilinin bu sevgiden haberdar olup olmadığı çoğu zaman belirsizdir. Nitekim sevgilinin huzurunda onun güzelliği karşısında nutku tutulan, iki kelimeyi bir araya getiremeyen, âdeta dirliğini yitiren âşık tipine klasik metinlerde sıkça rastlanır. Bu sebepten de yazmak oldukça makul sayılmaktadır. Âşık da bunu bildiğinden eline bir cönk alır sevgiliye duyduğu derin aşkı anlatan şiirler yazar. Bu anlamda cönkler bir nevi âşığın sırdaşı, şahidi ve haber götüreni, onun yerine halini bildireni olurlar. Gönlün tüm sırlarına vakıf olan cönk, sadık bir âşık gibi sözle değil hâliyle konuşur.

5. *Cevrîyâ erbāb-ı nazm içinde olsañ ser-firāz
Hasb-i hâliñ nutk ider girse eger meydāna cönk*

“Ey Cevrî, nazım üstatlarının önde geleni olursan cönk meydana girdiğinde senin hâlini anlatır.”

Cevrî, bu beyitte nazım sanatındaki ustalığına değinir; cönkün, şiir aracılığıyla onun hâlini dile getireceğini belirtir. Bir başka deyişle, şiir âşğın hâlini dile getirdiği gibi, Cevrî de başarılı bir şair olarak kendi duygularını cönk aracılığıyla ifade etmiş olacaktır. Bu beytin arka planında, şairin sanatına duyduğu güven açık biçimde hissedilir. Zira klasik şiirde, özellikle mahlas beyitlerinde, şairin kendi yetkinliğini ve şiirdeki maharetini övmesi sıkça karşılaşılan bir durumdur. Cevrî'nin bu beyti de onun edebi kudretine ve şiirinin kalıcılığına dair taşıdığı inancı yansıtır.

SONUÇ

Bu çalışmada, Cevrî Çelebi'ye ait daha önce yayımlanmamış “cönk” redifli bir gazel üzerinden cönk kavramının divan şiirindeki temsili, işlevi ve çağrışım zenginliği incelenmiştir. Şiirde yer alan beyitler aracılığıyla cönkün yalnızca metinleri muhafaza eden bir araç değil; aynı zamanda âşğın duygularını ileten, söz yerine hâl diliyle konuşan, sembolik bir anlatıcı olduğu ortaya konmuştur. Cönk, kimi zaman bir dost, kimi zaman bir sırdaş, kimi zaman da sadık bir âşık olarak karşımıza çıkar.

Şairin “ağız açmaz nadâna cönk” ifadesiyle, hem anlam dünyası sınırlı kişilere kapalı kalan metinlerin seçiciliği hem de yazma eserlerin yapısal özelliklerine yapılan ince bir atıf bir arada sunulmuştur. Bu tür kullanımlar, klasik edebiyatta dil ile nesne arasındaki çok katmanlı ilişkinin önemli örneklerindendir.

Çalışmada ele alınan bu şiir, hem Cevrî Çelebi'nin divanına yeni bir katkı sunmakta hem de cönk ve mecmûa gibi yazma türlerinin edebiyat tarihi içerisindeki canlı ve işlevsel yerini bir kez daha hatırlatmaktadır.

KAYNAKÇA:

- Akün, Ö. F. (1994). *Divan edebiyatı*. TDV İslâm Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/divan-edebiyati> adresinden alındı
- Ayan, H. (1981). *Cevrî hayatı, edebî kişiliği, eserleri ve divanının tenkidli metni*. Atatürk Üniversitesi Basımevi.
- Aynur, H. (2012). *Eski Türk edebiyatı çalışmaları VII Mecmûa: Osmanlı edebiyatının kırkanbarı*. Turkuaz.
- Dilçin, C. (1986). Divan şiirinde gazel. *Türk Dili Türk Şiiri özel sayısı (Divan şiiri)* 415-416-417. Türk Dil Kurumu.

Gökyay, O. Ş. (1994). *Cönk*. TDV İslâm ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/conk> adresinden alındı

Köksal, M. F. (2017). Divan şiiri-cönk ilişkisi ve "cönk" redifli gazeller. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*(37), 247-290.

Mollaibrahimoğlu, S. (2007). *Yazma eserler terminolojisi*. Ensar Neşriyat.

Türk Ansiklopedisi. (1963). *Cönk*. *Türk Ansiklopedisi* (Cilt XI, s. 212). Milli Eğitim Basımevi.

Uzun, M. İ. (1994). *Mecmûa*. TDV İslâm Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/mecmua> adresinden alındı

MERT ARIK'IN “AYVAYI YEDİK MÜZESİ” ADLI ÇOCUK KİTABININ ÇOCUK EDEBİYATI İLKELERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Doç. Dr. Tuba ALPTEKİN¹, Yüksek Lisans Öğrencisi Elif Mina POLAT²

¹ Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilis Muallim Rıfat Eğitim Fakültesi, alptekint6@gmail.com -

ORCID ID: 0000-0002-7813-0679

² Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, minaelifpolat@hotmail.com -

ORCID ID: 0009-0005-0397-768X

ÖZET

Bu çalışma, Mert Arık'ın yazdığı Ayvayı Yedik Müzesi adlı çocuk kitabını içerik ve biçim özellikleri açısından değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Kitap; dil, anlatım, görsel tasarım ve içerik yönünden çocuk edebiyatı ilkeleri doğrultusunda kapsamlı şekilde incelenmiştir. Kitabın dış yapı özellikleri arasında uygun boyut (12.5x 19.5 cm), sade kapak tasarımı ve taşınması kolay malzemesi dikkat çekmektedir. Görseller, metinle uyumlu ve çocuğun hayal gücünü destekleyici niteliktedir. İç yapı bakımından incelendiğinde, olaylar kronolojik bir sırayla anlatılmakta; ana karakter Rüya'nın, babaannesinden kalan bir ayva ile başlayan macerası ve sonunda “Ayvayı Yedik Müzesi”nin kurulması konu edilmektedir. Ana düşünce olarak hayal gücü, yaratıcılık, kararlılık ve toplumsal dayanışma ön plandadır. Yan düşünceler arasında aile bağları, çevre duyarlılığı, iş birliği ve azim gibi değerler öne çıkmaktadır. Kitapta kullanılan dil; deyimler, ikilemeler, benzetmeler ve çocuklara hitap eden söz öbekleri açısından oldukça zengin olup, yaş grubuna uygun şekilde sade ve anlaşılırdır. Bazı yazım ve noktalama hatalarına rağmen bu durum, anlatımın dikkat çekici olmasına katkı sağlamaktadır. Kahramanların sosyo-psikolojik betimlemeleri çocukların özdeşim kurmasına olanak tanıyacak düzeydedir. Ayrıca metin-resim oranı da 8-9 yaş aralığına uygun şekilde dengelenmiştir. Resimler çocuk anlayabileceği ve kolaylıkla yorumlayabileceği şekildedir. Sonuç olarak Ayvayı Yedik Müzesi kitabı, çocukların yaratıcı düşünmesini teşvik eden, eğlenceli olduğu kadar öğretici de olan bir eserdir. Hayal etme, üretme, yaratıcılık, macera ve toplumsal katılım temalarını merkezine alan bu eser, çocuklara çevresel farkındalık ve girişimcilik gibi çağdaş değerleri de kazandırmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, çocuk kitapları, Mert Arık, Ayvayı Yedik Müzesi.

AN ANALYSIS OF MERT ARIK'S CHILDREN'S BOOK "AYVAYI YEDİK MÜZESİ" IN TERMS OF CHILDREN'S LITERATURE PRINCIPLES

ABSTRACT

This study aims to evaluate the children's book *Ayvayı Yedik Müzesi* written by Mert Arık in terms of content and form features. The book has been examined comprehensively in terms of language, narration, visual design and content in line with the principles of children's literature. Among the external structural features of the book, the appropriate size (12.5x 19.5 cm), simple cover design and easy-to-carry material are noteworthy. The visuals are compatible with the text and support the child's imagination. When examined in terms of internal structure, the events are told in chronological order; the adventure of the main character Rüya, which begins with a quince inherited from her grandmother, and the establishment of the "Ayvayı Yedik Müzesi" at the end are the subjects. The main idea is imagination, creativity, determination and social solidarity. Among the side ideas, values such as family ties, environmental awareness, cooperation and determination come to the fore. The language used in the book is quite rich in terms of idioms, reduplications, similes and phrases that appeal to children, and is simple and understandable in a way that is appropriate for the age group. Despite some spelling and punctuation errors, this contributes to the narrative being remarkable. The socio-psychological descriptions of the characters are at a level that allows children to identify with them. In addition, the text-picture ratio is balanced in a way that is appropriate for the 8-9 age group. The pictures are in a way that children can understand and easily interpret. In conclusion, the *Ayvayı Yedik Müzesi* book is a work that encourages children's creative thinking, is both entertaining and educational. This work, which focuses on the themes of imagination, production, creativity, adventure and social participation, also aims to provide children with contemporary values such as environmental awareness and entrepreneurship.

Keywords: Children's literature, children's books, Mert Arık, *Ayvayı Yedik Müzesi*.

1. GİRİŞ

Çocuk kitaplarının birçok işlevi vardır. Çocukların dünyayı anlamlandırma ve kendilerini ifade etme becerilerinin temellendiği evrede, nitelikli çocuk edebiyatı ürünleri, rehberlik edici bir işlev üstlenerek çocuğun gelişimini çok boyutlu olarak destekler (Emirhan ve Kara, 2024: 44). Aydoğan ve Samur (2021:161)'e göre çocuk edebiyatının temel taşıyıcısı olan çocuk kitapları, bireyin doğumdan itibaren içinde bulunduğu duyu ve anlam evreni ile bağlantı kurmasına

aracılık eder. Bu işlev, kitabın yalnızca bilgi aktaran bir nesne değil, aynı zamanda çocuğun estetik algısını, değer yargılarını ve sosyal ilişkilerdeki konumunu inşa eden bir unsur olduğunu göstermektedir.

Çocuklar için hazırlanan kitapların birtakım ölçütler çerçevesinde hazırlanması gerekmektedir. Sever'in (2013: 17) ortaya koyduğu üzere “çocuğa görelik” ilkesi, çocuk edebiyatı alanında belirleyici bir ölçüt olarak, metinlerin oluşturulmasında çocuğun gelişim özelliklerinin, ilgi alanlarının, ihtiyaçlarının ve kullanılan dilin onların anlayabileceği şekilde olması gerekir. Çocuğa sunulan edebi metinlerin anlam dünyası, çocuk okurun zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimini destekleyecek şekilde yapılandırılmalıdır. Bu da yazarın, çocuğu yalnızca bir alıcı olarak değil, aynı zamanda metinle etkileşime giren aktif bir özne olarak görmesini zorunlu kılar.

Bu çalışma, Mert Arık'ın yazdığı Ayvayı Yedik Müzesi adlı çocuk kitabını içerik ve biçim özellikleri açısından değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Kitap; dil, anlatım, görsel tasarım ve içerik yönünden çocuk edebiyatı ilkeleri doğrultusunda kapsamlı şekilde incelenmiştir. Çalışmanın başlıklarında Özdemir ve Bekar (2022) tarafından yapılan çalışmanın başlıklarından yararlanılmıştır.

BULGULAR

Ayvayı Yedik Müzesi” Kitabının Dış Yapı Özellikleri

1. Boyut

Mert Arık'ın “Ayvayı Yedik Müzesi” adlı kitabında klasik bir boyut tercih edilmiş, kitabın ebatı 12.5 x 19.5 cm olarak belirlenmiştir. Kitap, kitap kağıdına basılmış olup 64 sayfadan oluşmaktadır. Hafif olup boyutu da çocukların rahatlıkla taşıyabileceği özelliktedir.

2. Kapak Tasarımı

Kitabın kapağında hikayenin baş kahramanı olan Rüya ve babaannesinin resmedildiği görülmektedir. Rüya'nın kafasında özellikle başlıkla da uyumlu üzerinde pencerelerin olduğu ve müzeyi anımsatan ayva şeklinde bir şapka, arkasında babaannesi, hareket halinde bir tren, özellikle hikayede kendine geniş yer bulan örgü ipliklerinin olduğu görülmektedir. İçerik ile uyumlu görseller kullanılmıştır.

Yapılan inceleme sonucunda kitabın kapağının çocukların ilgisini çekecek niteliklere sahip olduğu görülmektedir. Ön kapak değerlendirmesine bakıldığı zaman yazarın ismi kapağın en üstünde, lacivert renk ve büyük harfler kullanılarak yazılmıştır. Yazarın isminin

hemen altında ise kitabın ismine yer verilmiş, kitabın ismi büyük harflerle beyaz renkli yazılmıştır. Fakat kitap isminde büyük harf ve küçük harf kullanımına dikkat edilmemiştir. Tüm harfler büyük yazıldığı halde “y” harfi küçük yazılmıştır. Kapak tasarımında kullanılan başlığın yazı şekli dikkat çekicidir. Alt fonda kullanılan yeşil renk üzerine yazılan kitap ismi, kapağa canlılık vermektedir. Kapağın sol alt köşesinde yayınevi, resimleyen bilgisine; o hizada yine kitabın kaçınıcı baskı ve kaç adet basıldığına da yer verilmiştir. Kitabın sırt kısmı ve arka kapağı da değerlendirilmiştir. Arka kapakta kitaba ismini veren ayva ağacının resmi görülmektedir.Ön kapakta olduğu gibi yeşil fon üzerine sarı ayvaların ağaçta resmedilmiş olması da ilgi çekiciliği arttırmıştır. Ayvalar dalında resmedilerek o meyvenin yetiştirme şartları da gösterilmiştir. Kapak tasarımında gösterilen bu ince detaylarla kitabın estetik açıdan daha iyi bir görünüme sahip olması sağlanmıştır. Ayrıca arka kapakta yazarın daha önce yazılmış kitaplarının isimlerine, kitaba dair kısa bir özete yer verilmiştir. Yazarın daha önce basılmış kitaplarının Türkiye’de satış rekorları kırdığı vurgusu yapılarak kitaba olan ilginin yönlendirilmesi sağlanmıştır. Yazılan yazıda farklı renkler kullanılmış, böylece dikkat çekicilik arttırılmak istenmiştir. Okuyanları teşvik edici bir söz yazının alt kısmına yerleştirilmiştir: " Haydi gelin! Sizi de ayvayı yedik müzesine bekliyoruz!" Arka kapakta bu kitabın hangi yaş seviyesine uygun olduğu, hangi sınıf kademesinde okunması gerektiği bilgisi de verilmiş; ayrıca kitabın içinde "hayal gücü, macera ve dayanışmanın” olduğu bilgisi de eklenmiştir.

Kitabın sırt kısmında yeşil rengin aksine ayvanın sarı renginden ilham alınarak sarı renk kullanılmış; yazarın, kitabın ve basımevinin adına yer verilmiştir. Çocuk kitaplarında özellikle kapak kısmında hangi yaş seviyesine uygun olduğu, kitabı resimleyen ve yazarının belirtilmesi kitap seçiminde kolaylık olmasına katkıda bulunmuştur.

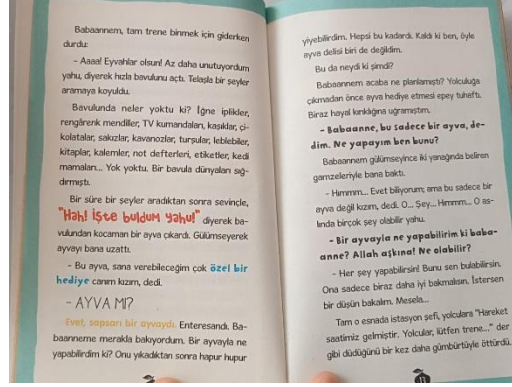
3. Kağıt Kalitesi ve Cilt Tasarımı

Kitap kapağında 2. hamur, mat ve mürekkebin dağılmasını engelleyecek kalınlıkta bir kağıt kullanılmıştır. Ayrıca kitapta kullanılan görsellerin ve yazıların arka sayfaya yansımadağı da görülmüştür.

Mert Arık'ın “Ayvayı Yedik Müzesi” kitabında kullanılan kapak cinsi karton kapak şeklindedir. Parlak ve resimler canlıdır. Arka fonda kullanılan açık yeşil renk, üzerindeki resimlerin ve yazıların daha canlı ve güzel görünmesini sağlamaktadır. Ciltleme tekniğı kullanılmamıştır. Bu da beraberinde kitabın sert ve ağır olmasını engellemiştir fakat kitap sert olmadığı için zamanla tahribatlara da dirençsiz olabilecektir. Hafif olması ve kolay taşınması çocuk kitapları için düşünüldüğünde çocuğun yararına olacak artı bir özelliktir.

4. Sayfa ve Yazı Tasarımı

Ayvayı Yedik Müzesi kitabında 12 yazı puntosu kullanılmıştır. Kitapta kullanılan yazı şekilleri farklılık göstermektedir. Başlıklar ve cümlelerin arasındaki bazı kelimeler farklı yazı puntoları ve stilleri kullanılarak yazılmıştır. Kitaptaki ana metin “Arial” yazı tipiyle yazılmıştır. “Hah! İşte buldum Yahu!” veya “AYVA MI?” gibi dikkat çeken kısımlar, aynı yazı tipinin (kalın) haliyle yazılmıştır.

Kitabın kenar boşlukları normal aralıkta olup metin tek sütun halinde yazılmıştır. Satır uzunlukları da yine bu yaş aralığındaki çocukların rahatlıkla okuyabileceği uzunluktadır. Satır arası boşluklar da 1.5 cm aralığındadır. Paragraflar kısa tutulmuş, cümleler anlamayı kolaylaştırıcı şekilde yazılmıştır. Satırlar arası boşluk yeterli düzeydedir, böylelikle kitabın okunması kolaylaşmıştır.

5. Metin Tasarımı

İncelemeye alınan bu kitapta yer alan resimler, metin tasarımı olarak incelendiğinde bazı yerlerde resimler metinlerin altında, bazı yerlerde resimler metinlerin üstünde, bazı yerlerde ise resim bir sayfada metin bir sayfada olacak şekilde tasarlanmıştır. Kullanılan resimlerin metinle uyumlu olmasına dikkat edilmiş, metinde geçen konu resimle desteklenmiştir.

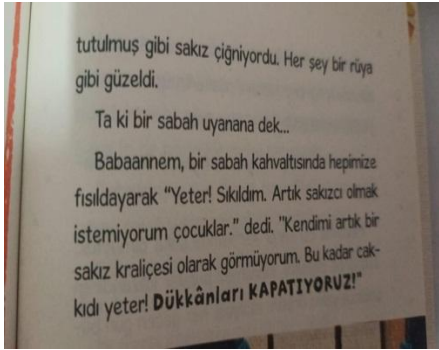
Fakat metin tasarlanırken yazım kurallarının göz ardı edildiği pek çok nokta dikkat çekmiştir. Kapaktaki başlıkta tüm harfler büyük yazılmışken “y” harfi küçük yazılmıştır.

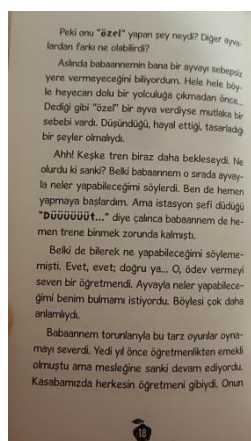
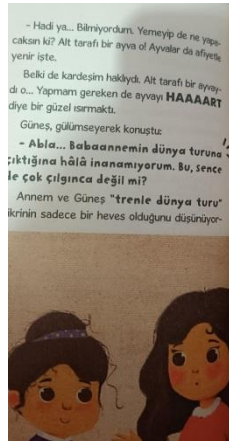
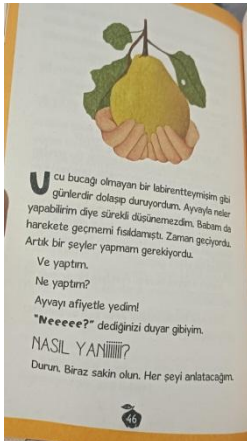
Sayfada normal bir akış sırasında, hepsi büyük harflerle yazılmış cümlelere de yer verilmiştir.

Vurgulamak amacıyla cümleye kuralına uygun şekilde başlanıp cümle ortasında büyük harfe geçildiği ya da tam tersi cümleye büyük başlanıp küçük devam ettiği de tespit edilmiştir.

Ayrıca anlamı güçlendirmek, etkileyciliği artırmak için birçok kelimenin yazımı da yanlış bir şekilde yazılmıştır. Harfler uzatılmıştır.

6. Resimleme

Ayayayı Yedik Müzesi 6 bölümden oluşmaktadır. Her bölümünde resim kullanılan 64 sayfalık kitapta 24 adet resim bulunmaktadır. Hitap ettiği yaş seviyesine uygun olacak resim sayısına sahip olduğu söylenebilir. Kitabın içerisinde kullanılan resimlerin kitapta anlatılan

olayları somutlaştırmasına yardımcı olacak nitelikte olması, çocuğun kitabın akışına yönelik tahminde bulunmasını kolaylaştırması, ön bilgilerini harekete geçirmesi açısından oldukça başarılıdır. Bunların dışında kitap kahramanlarının fiziksel özellikleri yine metinde anlatılan kişilik özelliklerine uygun bir şekilde çizilmiş, kahramanın yaşadığı ruhsal durumları aktarmıştır. Kitapta verilen metin ile resimler birbiriyle örtüşmektedir.

Ayvayı Yedik Müzesi Adlı Çocuk Kitabındaki İç Yapı Özelliklerine İlişkin Bulgular

1. Kurgu/Kurulum

Ayvayı Yedik Müzesi kitabının olay örgüsüne bakıldığında olayların kronolojik bir şekilde seyrettiği görülmektedir.

Ayvayı yedik müzesi kitabının baş kahramanı Rüya adında bir çocuktur. Bu çocuğun babaannesinin bir gün trenle dünya turuna çıkmasıyla olaylar başlamaktadır. Oldukça farklı ve çılgın bir babaanneye sahip olan Rüya babaannesinin bu ani kararına oldukça şaşırmıştır. Bu şaşkınlıkla birlikte babaannesinden ayrı kalacağını düşündüğü için oldukça da üzülmüştür. Babaannesini çok seven Rüya, babasıyla birlikte onu yolcu etmek için tren garına gitmekde tam babaannesiyile vedalaşırken çok şaşırtıcı bir şeyle karşı karşıya kalmıştır. Babaannesi trene binmek üzereyken bavulundan sapsarı bir ayda çıkarıp Rüya'ya vermiş ve o ayvaya iyi bakmasını söylemiştir. Rüya babaannesinden kalan bu ayva ile neler yapabileceğine dair bilgiye sahip değildir ve etrafından yardım istediği halde istediği sonuca ulaşamamıştır. Daha sonra düşünmeye başladığında babaannesinin ona verdiği hayat tavsiyelerini düşünmeye başlamıştır. Bunları düşünürken geçmişte babaannesinin bir kaşık koleksiyonu kurduğunu hatta kaşıkların tarihi ile ilgili bir kitap yazdığını, dünyaca tanınan bir sakız markasını kurduğunu, örgü örme hastalığına yakalanıp her şeye kazaklar, elbiseler, patikler vb. ördüğünü hatırlamış babaannesinin farklı kişiliği üzerine düşünüp epey kafa yorduktan sonra bu sarı ve

güzel görünen ayvayı afiyetle yemeye ve yedikten sonra da çekirdeklerini hatıra olarak saklamaya karar vermiştir. Çekirdekleri önce bir kağıda sarmış daha sonra kolye yapıp boynuna asmıştır. Böylece her zaman yanında taşıma fırsatı bulmuş ve neler yapabileceğine dair düşünmüştür. Sonunda babaannesini çok etkileyecek bir şey yapmak için tüm insanlardan yardım almaya karar vermiş, babasının da desteğiyle ayvayı yedik müzesini açmış ve insanlardan sosyal medya aracılığıyla bu hayvanın çekirdekleriyle neler yapabileceğine dair mektuplar istemiştir. Verilen cevaplar neticesinde insanları müzeye davet etmiştir. Başlangıçta babaannesinden kalan ayvanın çekirdekleri müzede dururken sonrasında tüm insanların müzeye gelip çekirdekleri bırakmasıyla ve bu çekirdeklerle neler yapabileceğine dair fikirlerin ulaşmasıyla müze ayva çekirdekleriyle dolup taşmıştır.

Bir süre sonra babaannesi dünya turundan dönmüş ve müzeyi ziyarete gelmiştir. Müzeyi çok beğenen Rüya'nın babaannesi hemen bir ayva yiyip çekirdeklerinden müzeye armağan etmiştir fakat Rüya babaannesinden herkesten istediği gibi bu çekirdeklerle neler yapabileceğine dair bir fikir de istemiştir. Babaannesi fikrini açıklamış, müzede çekirdekleri toprakla buluşturması gerektiğini söylemiştir. Babaannesinin bu güzel fikriyle “Ayvayı Yedik Müzesi” tüm dünyaya dağılmış, kitabın sonunda okurların yedikleri ayvaların çekirdeklerini toprağa ekmeleri ve ektikten sonra çıkan ayva çekirdeklerinin fotoğraflarını ayvayı yedik müzesi etiketi ile sosyal medyada paylaşmalarını istemiştir.

2. Konu

Çocuk kitaplarında konular ele alınırken öncelikle olarak çocuğun ilgisini çekebilecek konuların seçilmesine önem gösterilmeli, özellikle seçilen konuların çocukların kendi hayatlarına da bağlayabilmesi çok önemlidir. Çocuk kendisini olayın içinde hissedebildiği müddetçe hikayeyi benimseyecektir.

Bundan dolayı söz konusu eserin konusu “hayalet ve hayallerini gerçekleştirmek için çabala” olarak nitelendirilebilir. Hikayede “Önemli olan ne anlattığın değil nasıl anlattığındır.” vurgusu yapılarak basit şeylerden hayal gücü ve yaratıcılığı kullanılarak yeni şeyler yapılabileceği vurgusu yapılmıştır. Küçük bir ayvanın bir müzeye dönüşme hikayesi ile küçük şeylerin büyük anlamlar taşıyabileceği ve hayalin, hayal gücünün sınır tanımayacağı gösterilmek istenmiştir. Aynı zamanda birlikte hareket etmenin, çalışmanın, çabalamanın, hayal gücünün ne kadar önemli olduğu vurgusu da yapılmıştır. Böylece çocukların isterlerse dünyayı nasıl değiştirebileceği, geleceğe umutla bakılması gerektiği iletisi verilmek istenmiştir.

3. Ana Düşünce

Kitaba baktığımızda hayal etmenin, hayalleri için çabalamanın ve daha sonra ürün ortaya koymanın ne kadar kıymetli olduğu Rüya karakterinin hayatı üzerinden bir ayva ile beraber verilmiştir. Aynı zamanda meyve yemenin ve tohum ekmenin doğaya katkısına da dikkat çekmiştir.

4. Yan Düşünceler

Söz konusu esere bakıldığında ana düşünceyi destekleyen "aile bağları, tutku ile çalışmanın önemi, küçücük fikirlerin nasıl büyük işlere dönüşebileceği, aile büyüklerine duyulan sevgi ve saygı, zorluklar karşısında pes etmemek, hayal gücü, macera, dayanışma, birlik ve beraberlik, komşuluk ilişkileri gibi yan düşüncelerin olduğu görülmektedir.

Ah! Ne güzel hayaldi bu...

Tren gelince babaannemi öptüm kokladım ona sıkı sıkı sarıldım.

Babaannem bana hep kuzu balığımı derdi.

Bu yolculuk, hayatının en önemli projesi olabilirmiş.

Babam babaannemin hayallerinin peşinden gideceğini çok iyi biliyordu.

De o kafasına koyduğu her şeyi yapabilecek kadar gözü pek biriydi.

Şüphesiz babaannemi çok özleyecektim.

O ödev vermeyi seven bir öğretmendi ayva ile neler yapabileceğimi benim bulmamı istiyordu böylesi daha çok anlamlıydı.

Onunla hepimiz gurur duyuyorduk.

Ördüğü kazak nice babaanne ilham olmuştu.

Yanlış yapmadan doğruyu bulamazsın evladım. Bir işin nasıl yapılmayacağını öğrenmek o işi en iyi şekilde yapmak için bir yöntem olabilirdi

Bir bulmaca çözer gibi kafa yormalısın harekete geçmelisin

Heyecan duymadığı işi de yapmak istemiyordu.

Babaannem yolculuğa çıkınca geriye sadece anılarımız kalmıştı ben de onlara sıkı sıkı sarılmıştım.

Aklıma harika bir plan gelmişti hemen koşarak babamın yanına gittim.

Bunun için ailemin de desteğiyle kasabamızda bir ayvayı yiyerek müzesi açtık.

Herkes bir çocuğun başlattığı ayvayı yedik müzesi için bir anda adeta seferber olmuştu.

Kasabamızda herkesin öğretmeni gibiydi.

Armut piş ağzıma düş olmaz, çaba gösterilmeyen hiçbir başarı başarı değildir.

Artık sakız üretmek için bir heyecan duymuyorum.

Önemli olan ne anlattığın değil nasıl anlattığındır.

Bir ayva ile neler yapabilirim.

Ayvayı yedik müzesi herkese harekete geçirmişti.

5. Kahramanlar

Ayvayı Yedik Müzesi'ndeki kahramanlara baktığımız zaman her ne kadar Rüya'nın babaannesi günlük hayatımızda karşımıza sıklıkla çıkmayacak bir karakter olsa da Rüya'nın kendisi, kardeşi Güneş, annesi ve babası günlük hayatımıza karşılaşılabileceğimiz karakterlerdendir. Yazar baş kahramanla çocukların hayal kurmalarını ve o hayalleri bir sonuca bağlamaları noktasında teşvik edici olmuştur. Böylelikle çocuklar günlük hayatlarında başlarına gelebilecek olan olaylarda yaratıcı fikirler bulan ve uygulayan bu kahramanı kendilerine örnek olarak alabilecektir. Ayrıca kahramanın sosyal ilişkileri oldukça güzel betimlenmiştir. Fiziksel özellikleri üzerinde belirgin bir şekilde durulmamıştır.

1. Dereceden Kahramanlar

Rüya

Fiziksel Özellikleri: Belirgin şekilde fiziksel özellikleri verilmemekle beraber hikayedeki resimlerden yola çıkılarak 8-9 yaşlarında, kahverengi saçlı, al yanaklı, güler yüzlü bir kız çocuğudur.

Sosyal Özellikleri: Okula gitmektedir fakat kaçınıcı sınıfa gittiğine dair bir bilgi yoktur. Babası Mert Bey, kız kardeşi Güneş, annesi ve babaannesi ile birlikte yaşamaktadır. Çevresiyle uyumlu hayal kurmayı seven çalışkan bir kız çocuğudur. Babaannesinin ona bıraktığı ayva ile neler yapabileceğine dair fikir üreten ve sonunda ayvayı yedik müzesi fikrini bulan çocuktur.

Psikolojik Özellikleri: Araştırma yapmayı, yeni şeyler öğrenmeyi, öğrendiklerini uygulamayı, yeni şeylere kolayca adapte olabilmeyi başaran bir çocuktur. İyi bir gözlemcidir. Çevresindekilerle güçlü bir bağ kurmuş, pes etmeyi sevmeyen, gerektiğinde etrafındakilerden

yardım istemekten çekinmeyen, aklına koyduğu şey için çabalayan, düşünen, araştıran bir kişilik yapısına sahiptir. Etrafındakilere üstten bakan biri değildir. Büyüklerine saygılı, küçüklerine sevgi duyan çocuktur. Kendisinin yetersiz olduğu noktada başkasından yardım istemekten çekinmeyen ve gelen fikirleri değerlendirmeye alıp herkesin faydalanabileceği ürün ortaya koymayı isteyen bir çocuktur.

2. Dereceden Kahramanlar

Babaannesi

Fiziki Özellikleri: Kitapta kahramanın fiziksel özelliklerine özel olarak değinmemekle beraber resimlerden ve Rüya'nın ifadelerinden yola çıkarak orta yaşlarda, kısa boylu, kahverengi gözlü, gözlüklü, kızıl saçlı bir kadın olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal Özellikleri: Rüya'nın babaannesidir. Hayata karşı umutla bakan, sıradışı fikirleri olan ve bu sıradışı fikirleriyle torununa ve etrafındaki bütün mahalleliye ilham olan bir karakterdir. Etrafındaki herkesle iyi anlaşılan, olaylara çözümçül ve farklı bakış açılarıyla bakan bir karakterdir. Trenle dünya turuna çıkarak hikayeyi başlatan kişidir.

Psikolojik Özellikleri: Zorluklar olsa bile zorluklar karşısında pes etmemesi gerektiğine inanan ve etrafındakilere de bunu aşıl原因an, hayatta neyi anlattığından çok nasıl anlattığına önem veren, hayallerinin peşinden giden, başkaları ne der korkusu olmayan, inandığı ve bildiği yolda emin adımlarla yürüten eğlenceli bir karakterdir.

Rüya'nın Babası Mert:

Fiziki Özellikleri: Orta boylu, gözlüklü, sakallı.

Sosyal Özellikleri: Ailesini koruyup kollayan, her şartta onlara destek veren, etrafındakilere uyum sağlayan, iş yapmaktan geri durmayan yardımsever bir karakterdir.

Psikolojik Özellikleri: Rüya'nın ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla babasının babaannesine benzemeye başladığı, hal ve hareketlerinin ona benzediği, küçükken annesinin onun için uygun gördüğü eğitim sistemine güzelce adapte olmuş, rahat bir karakterdir.

Kız kardeşi Güneş ve annesi de yine metinde adı geçen kahramanlardır. Aile bireyleri birbiriyle uyum içerisinde hareket eden, her koşulda birbirine destek olan kişilik özelliklerine sahip karakterlerdir. Fiziksel özelliklerine değinmemekle beraber hikayenin anlaşılır olmasına hizmet eden diğer yan karakterlerdir. Mahalledeki kişiler, bakkak Üzeyir amca, İrfan amca, Nermin teyze, Belma Hanım adı geçen fakat haklarında herhangi bir bilgi verilmeyen

karakterlerdir. Bu karakterler Rüya'ya her zaman destek olan ona kendi çözümlerini bulması için rehberlik eden kasabadaki kişilerdir.

6. Çevre/Mekan

Söz konusu eserde mekanlar çeşitlilik göstermemektedir. İç mekan olarak Rüya'nın evi ve müze söylenebilir. Dış mekanlar olarak en çok mahalle vurgusu yapılmıştır. Bunların haricinde Sarıkayalar kasabası, tren garı, cakkıdı cakkıdı dükkanı, ayvayı yedik müzesi yine bahsedilecek mekanların arasındadır. Hikayenin geçtiği çevre çocukların günlük hayatta karşılaşılabilecekleri yerlerdir.

7. Değerler:

Kitaptaki değerler 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Model esas alınarak belirlenmiştir.

Şefkatli: Tren gelince babaannemi öptüm kokladım ona sıkı sıkı sarıldım (s. 6) (MERHAMETLİ)

Hayal ve hedefleri olan: Ne güzel hayaldi bu (s.6). (ÜRETKEN)

Yaratıcılık: Bu yolculuk hayatının en önemli projesi olabilirmiş (s. 8). (ÜRETKEN)

Kararlılık: Babaannem oldukça kararlıydı (s.10). (İRADELİ)

Risk alan: O kafasına koyduğu her şeyi yapabilecek kadar gözü pek biriydi (s.11). (CESARETLİ)

Meraklı: Tren rayları üzerinde giderken karşısına neler çıkacak merak ediyordu (s.11). (SORGULAYICI)

Bağımsız düşünen: Babaannem acaba ne planlamıştı (s.13). (BİLGE)

Paylaşımçı: Kasabamızda herkesin öğretmeni gibiydi (s.18). (MERHAMETLİ)

Çalışkan: Bir projeyi bitirir diğerine başlardı (s.20). (ÜRETKEN)

İletişime ve dayanışmaya açık olmak: Sadece çocuklar değil öğretmenler anne ve babalar da bu tekerlemelerdeki kıvrak zekaya, kelime oyunlarına, söyleyişlere hayran kalırdı (s.20). (ÜRETKEN)

Sanatsal yeteneklerini bilen ve kullanan: Tasarım harikası kazağın her yerinden alevler çıkıyordu (s.24). (ESTETİK)

Saygılı: Onunla hepimiz gurur duyuyorduk (s.24). (AHLAKLI)

Azimli ve sabırlı: Hemen hemen bütün yayınevlerine kitabını yayınlamaları için göndermişti (s.28). ÜRETKEN)

Kendine güvenen: Babaannem böyle anlarda her zaman iddialı konuşmayı seven bir kadındı (s.30). (İRADELİ)

İş birliği yapmak: Bu arada babamın da desteğiyle kasabada küçük bir dükkan açılmıştı (s.41). (SORGULAYICI)

Güvenilir: Yüzlerce çalışanı, inanılmaz paralar kazandıran onlarca sakız üretimi atölyesi, her geçen gün büyüyen ve saygı gören bir markası vardı (s.44). (AHLAKLI)

İlkeli: Heyecan duymadığı işi de yapmak istemiyordu (s. 45). (İRADELİ)

Yardımsever: Herkes bir çocuğun başlattığı ayvayı yedik müzesi için bir anda adeta seferber olmuştu (s.55). (MERHAMETLİ)

Tabiat ve toplumsal sorunlara duyarlı: Müzedeki yüzbinlerce ayva çekirdeğini toprağa ekmeye gidiyoruz (s. 62). (AHLAKLI)

“Ayvayı Yedik Müzesi” Adlı Kitaptaki Dil ve Anlatım Özellikleri

Çocukların dil gelişiminde oldukça önemli bir yere sahip olan çocuk kitapları dil anlatım açısından da çocuğa göre olmalıdır. Aşağıda kitaba ait tespit edilen dil ve anlatım bulguları gösterilmiştir.

1. Atasözleri

Doluya koydum dolmadı boşa koydum almadı. (s.52)

2. Deyimler

Çocukların dil gelişimine oldukça katkı sağlayan deyimler metinde genişçe yer bulmuştur. Kitapta 27 adet deyim tespit edilmiştir.

Ayağa fırlamak (s.5), gözü pek olmak (s.11), yola çıkmak (s.11), iğne atsan yere düşmez (s.15), göz kırpmak (s.15), on parmağında on marifet (s.20), gurur duymak (s.24), yerin kulağı var (s.26), akıl sır erdirememek (s.28), çorap söküşü gibi gelmek (s.29), toz kondurmamak (s.30), gözlerini fal taşı gibi açmak (s.30), ter dökmek (s.32), ağzı sulanmak (s.35), suya yazı yazmak (s.37), ezber bozmak (s.44), tırnaklarıyla kazıya kazıya tırmanmak (s.44), elinin tersiyle itmek (s.44), tarihe karışmak (s.45), ucu bucağı olmamak (s.46), pür

dikkat dinlemek (s.50), işin içinden çıkamamak (s.52), seferber olmak (s.55), ziyaretçi akınına uğramak (s.59), gözlerine inanamamak (s.61).

3. İkilemeler

Anlamı zenginleştirmesi, çocuğun ilgisini canlı tutması amacıyla kullanılan ikilemeler aşağıda verilmiştir.

İkilemeler ve Örnekleri	İkileme sayısı
Aynı sözcüklerden oluşan ikilemeler Sık sık (s.6), şaşkın şaşkın (s.8), birer birer (s.11), sık sık (s.15-16), (s.16), hemen hemen (s.28), koca koca (s.42), kazıya kazıya (s.44), koşa koşa (s.57), kapış kapış (s.59), cıvıl cıvıl (s.60), karış karış (s.61), ışıl ışıl (s.61), teker taker (s.61).	14
“m” ile oluşan ikilemeler Şaka maka (s.11).	1
Yansıma sözcükler ile oluşan ikilemeler Hapur hupur (s.12), pır pır (s.17), cakkıdı cakkıdı (s.38), patır patır (s.42), hapur hupur (s.47), tıklar tıklar (s.60).	6
İkisi de anlamsız kelimelerden oluşan ikilemeler Apar topar (s.45).	1

4. Benzetme

Babaannem sanki bakkala gofret almaya gider gibi trenle dünyayı gezmekten bahsediyordu. (s.9), Fısıldayarak sır verir gibi söyleyince kendimi biraz ayrıcalıklı hissedirdim. (s.26), Sakız satan dükkanlar mantar gibi çoğalmıştı. (s.41), İnsanlar sanki bir salgına tutulmuş gibi sakız çiğniyordu. (s.43).

5. Pekiştirme

Sapsarı(s.12),, rengarenk.(s.60).

6. Bilinmeyen Sözcük Kullanımı

Çocuk yayınlarında yazarlar; kelime ve deyimlerini seçerlerken hitap ettikleri küçük okurların okuma yeteneklerini ve kelime dağarcıklarını daima göz önünde bulundurmalarıdır (Özdemir ve Bekar, 2022). Çocuğun yaş seviyesi göz önünde bulundurularak anlamı bilinmeyecek sözcükler aşağıda gösterilmiştir.

Bodoslama (s.11), hokus pokus (s.17), şamata (s.20), gövmek (s.22), konsey (s.25), ansiklopedi (s.25), filo (s.26), hafsala (s.26), koleksiyon(s.26), ihraç (s.26), perspektif (s.29), koleksiyoner (s.29), konsol (s.29), refleks (s.35), hayıflanma (s.38), akrobasi (s.39), müsabaka (s.39), panel (s.39), prensip (s.45), labirent (s. 46), rutin (s.58), kartpostal (s.9), harikulade (s.62).

7. Yazım Yanlışları

Metinde büyük harflerin kullanımı ile ilgili yanlışlık yapılmıştır.

Sarıkayalar Kasabası (-)..... Sarıkayalar kasabası (+).....(s.16)

8. Yazım Yanlışları

Aşağıda metne etkileyicilik katması için harfleri uzatılmış kelimeler gösterilmiştir. Yazım ağısından hatalı kabul edilse de metnin dikkat çekiciliğıne hizmet etmesi amaçlanmıştır.

Hoşça kalıın (-).....Hoşça kalın (+)(s.15)

Hokuus pokuus (-)..... hokus pokus (+)(s.17)

Düüüüüüt (-).....düt (+)(s.18)

Tüüüm (-)..... tüm (+)(s.23)

Baak (-)..... bak(+)(s.34)

Ayvaaa (-)..... Ayva (+)(s.35)

Haaaart (-) hart (+)(s.36)

Neee (-).....ne (+)(s.44)

Yaniiiiiii (-)..... yani (+)(s.46)

Ohh (-)..... oh (+)(s.47)

Uzuuuuun (-)..... uzun (+)..... (s.57)

Heyyyoooo (-)..... Heyo (+)(s.60)

Blıklarını (-).....balıkları(+).....(s.60)

Babaaanne (-)..... babaanne (+)(s.61)

Çooook(-)..... Çok(+).....(s. 61)

9. İmla – Noktalama Yanlışları

Cakkıdı Cakkıdı Dükkanı'na (-)..... Cakkıdı Cakkıdı Dükkanına (+)..... (s.41)

SONUÇ

Bu çalışma kapsamında Mert Arık'ın Ayvayı Yedik Müzesi adlı çocuk kitabı; dış yapı (kapak, boyut, yazı düzeni, resimleme) ve iç yapı (kurgu, tema, karakterler, dil ve anlatım) unsurları bakımından ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Kitap, 8-9 yaş aralığındaki çocuklara yönelik hazırlanmış olup gerek fiziksel boyutları gerekse sayfa ve yazı tasarımı açısından hedef kitlenin bilişsel ve algısal gelişim düzeyine uygundur. Kapak tasarımı ve kullanılan görseller dikkat çekici, metinle bütünlük sağlayacak niteliktedir.

İç yapı özellikleri bakımından incelendiğinde, kitabın olay örgüsünün kronolojik bir sırada ilerlediği, ana karakter Rüya aracılığıyla hayal gücü, üretkenlik, çevresel farkındalık ve toplumsal dayanışma gibi değerlerin ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Ana düşünce “hayal etmek ve çabalamak” ekseninde şekillenirken; aile bağları, iş birliği, merhamet, kararlılık ve doğa sevgisi gibi yan temalar da metne başarıyla yerleştirilmiştir. Kitapta kullanılan dil, deyim ve ikilemeler açısından zengin olup çocuğun sözcük dağarcığını geliştirmeye yönelik niteliktedir. Bununla birlikte bazı yazım yanlışları ve imla hataları göze çarpmaktadır; ancak bunlar metnin genel anlam bütünlüğünü bozmamaktadır.

Sonuç olarak Ayvayı Yedik Müzesi, çocukların hayal gücünü harekete geçiren, yaratıcı düşünmeye teşvik eden, eğitsel olduğu kadar eğlenceli de olan bir eserdir. Gerek kurgusal yapısı gerekse iletileriyle çocuk edebiyatının temel ilkeleriyle uyumlu bir şekilde kaleme alınmış bu eser, pedagojik ve estetik açıdan başarılı bulunmuştur.

KAYNAKÇA

Aydoğan, M., ve İnce Samur, A. Ö. (2021). “Rafadan Tayfa” çizgi filminin çocuk edebiyatının eğitsel ilkeleri açısından incelenmesi. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 159–183.

Emirhan, T., ve Kara, M. (2024). Çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından çocuk dergilerindeki metinler. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi (ÇEDAR)*, 7(1), 44–60.

Özdemir, M., ve Bekar, N. (2022). Behiç Ak'ın *Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği!* adlı çocuk romanının çocuk edebiyatı ilkeleri açısından incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*(Ö11), 200–230.

Sever, S. (2013). *Çocuk ve edebiyat* (8. baskı). Ankara: Tudem Yayıncılık.

TAŞELİ YÖRESİ'NDE KADINLA İLGİLİ SÖZ VARLIĞI UNSURLARI

Doç. Dr. Tuba ALPTEKİN¹, Araştırmacı Yazar Mustafa İNCEOĞLU²

¹ Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilis Muallim Rıfat Eğitim Fakültesi, alptekint6@gmail.com -

ORCID ID: 0000-0002-7813-0679

² Emekli, inceoglu1234@gmail.com

ÖZET

Bu çalışma, Taşeli Yöresi'nde kadınla ilgili söz varlığı unsurlarını incelemeyi amaçlamaktadır. Dilin toplumsal cinsiyet rollerini nasıl yansıttığını ortaya koymak amacıyla yapılan bu araştırmada, Tuba Alptekin editörlüğünde Mustafa İnceoğlu tarafından hazırlanan Taşeli Sözlüğü'ndeki kadınla doğrudan ya da dolaylı ilişkili sözcükler belirlenmiş ve tematik kategorilere ayrılmıştır. Çalışma, doküman analizi yöntemiyle gerçekleştirilmiş ve elde edilen veriler, kadın algısının halk dilindeki yansımalarını gözler önüne sermiştir. Kadının toplum içerisindeki yerini, algılanış biçimini, rollerini ve geleneksel kültürdeki yansımalarını yansıtan bu adlandırmalar, halk dilinin kadın kimliğine yüklediği anlamları da ortaya koymaktadır. Çalışma kapsamında toplam 12 başlık altında sınıflandırılan ifadeler, kadınla ilgili hem olumlu hem de olumsuz betimlemeleri, geleneksel yaşam pratiklerini ve toplumsal cinsiyet rollerini yansıtmaktadır. İlk olarak aile ve akrabalıkla ilgili adlandırmalar başlığı altında “bacı” gibi temel kavramlara yer verilirken, lakap ve unvanlar kategorisinde “babıcı dışarı”, “cadonoz”, “eksik etek” gibi çoğu zaman kadınları küçümseyen söylemler öne çıkmaktadır. Fiziksel özelliklere göre adlandırmalarda “bastı bacak”, “garı” gibi yaş ve boy üzerinden tanımlamalar yapılmaktadır. Tavrı ve davranışlarla ilgili ifadeler arasında ise “fildirik”, “civık civık yürümek” gibi kadının beden dili ve tutumuna dair halk değerlendirmeleri yer almaktadır. Bunun yanında, vücut hat ve organlara dair adlandırmalar “bici bici” gibi doğrudan biyolojik temelli halk ifadelerini içermektedir. Giyim-kuşam kültürüyle ilgili “dizlik”, “fistan” gibi geleneksel kıyafet terimleri; eğlence kültürü içinde ise kadınların sosyal etkinliklerdeki yerini ifade eden “cümbüş” gibi kavramlar bulunmaktadır. Argolar başlığı altında ise toplumun kadın cinselliğine dair kullandığı kaba ya da aşağılayıcı dil örnekleri yer almakta, bu da cinsiyetçi söylemlerin ağızdaki tezahürünü göstermektedir. Geçiş dönemi ritüelleri (doğum, evlilik, ölüm) bağlamında kullanılan “emzikli”, “dügürcü karısı”, “gödermek” gibi sözcükler, kadının

yaşam döngüsüne dair rollerini yansıtmaktadır. Bazı ifadeler ise hastalık, bitki isimleri, yeme-içme kültürü ve diğer başlıklar altında toplanarak kadınla ilgili halk belleğinde yer etmiş sembolleri ortaya koymaktadır. Sonuç olarak bu çalışma, kadınla ilgili deyim, tabir ve halk sözlerinin, bölgesel ağızda nasıl biçimlendiğini ve toplumsal cinsiyet rollerini nasıl yansıttığını göstermesi açısından önem taşımaktadır. Söz varlığı unsurlarının halk bilimi açısından sınıflandırılması, geleneksel kültürün kadın algısını çözümlemede etkili bir araç sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: En Az 3 Anahtar Kelime yazılması gerekmektedir.

ELEMENTS OF VOCABULARY RELATED TO WOMEN IN TAŞELİ REGION

ABSTRACT

This study aims to examine the vocabulary elements related to women in the Taşeli Region. In this study, which was conducted to reveal how the language reflects gender roles, the words directly or indirectly related to women in the Taşeli Dictionary prepared by Mustafa İnceoğlu under the editorship of Tuba Alptekin were determined and divided into thematic categories. The study was carried out using the document analysis method and the data obtained revealed the reflections of the perception of women in the folk language. These names, which reflect the place of women in society, the way they are perceived, their roles and their reflections in traditional culture, also reveal the meanings that the folk language attributes to the female identity. The expressions classified under a total of 12 headings within the scope of the study reflect both positive and negative descriptions of women, traditional life practices and gender roles. Firstly, under the title of family and kinship-related names, basic concepts such as “bacı” are included, while in the category of nicknames and titles, expressions that often belittle women such as “babıcı dışarı”, “cadonoz”, “eksik etek” come to the fore. In the names based on physical characteristics, definitions are made based on age and height such as “bastı bacak”, “garı”. Among the expressions related to attitudes and behaviors, there are folk evaluations of women’s body language and attitude such as “fildirik”, “civık civık yürümek”. In addition, the names related to body lines and organs include directly biologically based folk expressions such as “bici bici”. There are traditional clothing terms such as “dizlik” and “fistan” related to clothing culture; and concepts such as “cümbüş”, which express the place of women in social activities in entertainment culture. Under the heading of slang, there are examples of rude or derogatory language used by society regarding women’s sexuality, which shows the manifestation of sexist discourses in the mouth. Words such as “emzikli”, “dügürcü karısı”, “gödermek” used in the context of transitional period rituals (birth, marriage, death) reflect the

roles of women in the life cycle. Some expressions are grouped under the headings of diseases, plant names, food and beverage culture and other headings, revealing symbols that have taken their place in the folk memory related to women. As a result, this study is important in terms of showing how idioms, expressions and folk words related to women are shaped in regional dialects and how they reflect gender roles. Classifying vocabulary elements in terms of folklore provides an effective tool in analyzing the perception of women in traditional culture.

Keywords: Taşeli, vocabulary, woman, culture.

GİRİŞ

Söz varlığına ilişkin alanyazınında farklı tanımlar mevcuttur. Kurt (2019, 133), “Söz varlığına sadece bir dilin sahip olduğu kelime veya kelime grupları toplamı olarak bakmak doğru değildir. Bunlar aynı zamanda bir milletin, psikolojik, sosyolojik, kültürel, dinsel ve sanatsal yönelimleri ile kimliğinde derin izler bırakmış kimi tarihî olay ve yaşantıları gözler önüne seren önemli kaynaklardır.” Şeklinde tanımlamaktadır. Söz varlığı, o dili konuşan toplumun kavram dünyasını, yani insanların dünyayı nasıl algıladığını ve adlandırdığını yansıtır. Kelimeler aracılığıyla insanlar dünyadaki nesne ve olaylara anlam verir. Bu nedenle bir dilin söz varlığı, o toplumun hem maddi kültürünü hem de manevi kültürünü ortaya koyar (Aksan, 1997: 7). Konu daha da detaylandırılacak olursa bir dilin söz varlığı ait olduğu toplumun geleneğinden, yaşam tarzından, hayatı algılayışından, bulunduğu coğrafyadan, sahip olduğu tarihten etkilenen, zaman içinde değişerek ve artarak canlılığını koruyan kavramdır (Arslan ve Durukan, 2014: 250).

Nitel bir yaklaşımı benimsendiği bu çalışmada, doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgular hakkında bilgi veren yazılı ve görsel materyallerin analiz edilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 189). Bu çalışmada Tuba Alptekin editörlüğünde Mustafa İnceoğlu tarafından hazırlanan Taşeli Sözlüğü’ndeki kadınla doğrudan ya da dolaylı ilişkili sözcükler belirlenmiş ve tematik kategorilere ayrılmıştır. Kadının toplum içerisindeki yerini, algılanış biçimini, rollerini ve geleneksel kültürdeki yansımalarını yansıtan bu adlandırmalar, halk dilinin kadın kimliğine yüklediği anlamları da ortaya koymaktadır. Çalışma kapsamında toplam 12 başlık altında sınıflandırılan ifadeler, kadınla ilgili hem olumlu hem de olumsuz betimlemeleri, geleneksel yaşam pratiklerini ve toplumsal cinsiyet rollerini yansıtmaktadır.

1. Aile ve Akrabalıkla Adlandırmalar

Abıla: Abla (s.9)

Bacı: Kız kardeş (s.29)

Gelinaba: Büyük abinin veya amcanın karısı (s.118)

Gelinana / Gelince: Büyük amcanın karısı (s.118)

Eyceli: Büyük anne, babaanne, anneanne (s.107)

Gocana: Koca anne, büyükanne (s.126)

Bibi: Hala (s.37)

Cice: 1. Abla 2. Hala (s.53)

Ebe: Babaanne ve anneanne (s.95)

Bu başlık altında yer alan sözcükler, kadının aile içindeki konumunu ve toplumsal rollerini belirleyen önemli göstergelerdir. Abla, hala, gelin gibi terimler sadece bireyin kimliğini değil, aynı zamanda o toplumdaki sorumluluk ve hiyerarşi ilişkilerini de ifade eder. Özellikle gelin ve kaynana gibi rollerin adlandırılması, kadının evlilik sonrası ailedeki yerini ve ona yüklenen beklentileri gösterir. Bu adlandırmalar, kadınların yaş, evlilik durumu ve akrabalık bağına göre toplum içinde nasıl sınıflandırıldığını ortaya koyar. Toplumsal cinsiyet rollerinin nesiller boyunca aktarımında önemli bir dilsel araç olarak görev yapar.

2. Olumlu ve Olumsuz Adlandırmalar

2.1.Olumlu Adlandırmalar

Maya gibi: Güzel ve gösterişli (s.203)

Çiçek: Nazlı, kız çocuğu için kullanılır (s.65)

Külhani küpcük: Cilveli küçük kız çocuğu (s.195)

Külhani: Cilveli küçük kız çocuğu (s.195)

Kadına dair olumlu ya da olumsuz sıfatlandırmalar, toplumun kadınlara bakış açısını ve kadından beklenen özellikleri açıkça yansıtır. ‘Maya gibi’ ifadesi kadının güzellik ve cazibe unsurlarına dair olumlu bir betimleme iken, ‘cadoloz’ gibi sözcükler kadına yönelik aşağılayıcı ve dışlayıcı yargılar içerir. Bu tür adlandırmalar, bireyin değil, toplumun ahlaki ve kültürel yargılarının bir ürünüdür. Kadının ‘nazlı’, ‘cilveli’ gibi olumlu addedilen yönleriyle övülmesi, toplumun kadına yüklediği edilgen ve süsleyici rolleri ön plana çıkarır. Ters durumda ise

kadın, uysallık normlarına uymadığında 'şirret', 'huysuz' gibi etiketlerle dışlanır. Bu durum dildeki cinsiyetçi kodların açık bir yansımasıdır.

2.2.Olumsuz Adlandırmalar

Babıcı dışarı: Kötü yoldaki kadın (s.29)

Cadonoz / Cadoloz: Huysuz, şirret, kötülük yapan kadın (s.48)

Ciccili mamam cic: Süslü kibar ve gösteriş delisi (s.53)

Congalaz karısı: Masallardaki kötü kadın (s.56)

Eğsikli: Kadın ünvanı (s.97)

Eksik etek: Kadınlar için kullanılan bir tabir (s.97)

Kaşık düşmanı: Eşinin kazancından yiyen (s.171)

Kokana: Ahlaksız, pis kadınlara denir (s.186)

3. Fiziksel Özelliğe Göre Adlandırmalar

Bastı bacak: Kısa boylu (s.32)

Garı: Yaşlanmış kadın, karı (s.115)

Kadının kazdığı kuyudan su çıkmaz: Kadın kuyuyu derin kazamaz (s.166)

Sacı uzun, aklı kısa: Kadınlar için söylenmiş bir söz (s.229)

Çöpten gelin: Çok zayıf kız çocukları için kullanılan benzetme (s.70)

Sırtlangıç: Zayıf ve biraz haylaz kız çocuğu (s.237)

Kıldırkış: İnce bacaklı (s.179)

Tilfir: Bakımsız ve dağınık kadın saçı (s.256)

Yolpaz: Taranmamış saç (s.282)

Kadının bedensel niteliklerine göre yapılan bu adlandırmalar, toplumun güzellik anlayışını ve kadın bedeni üzerindeki denetimini gözler önüne serer. 'Bastı bacak' ya da 'çöpten gelin' gibi ifadeler, kadının fiziki görünümünün toplumda değer görüp görmemesini etkileyen unsurlar olduğunu gösterir. Bedensel farklılıklar, toplumsal alay unsuru hâline gelirken; kadının yaşlılığı, zayıflığı ya da bakımsızlığı yargılayıcı bir dille ifade edilir. Bu, kadının bedeninin kamusal alanda nasıl bir değerlendirme ölçütü haline getirildiğini ve kadınlık kimliğinin fiziksel görünüme indirgenmesini gösterir.

4. Hastalık ve Sağlıkla İlgili Adlandırmalar

Kellik: Kadının ay hâli, kırgınlık (s.175)

Tıbıka: Bazı kadınlarda gebeliğin olmaması veya çocuğun sürekli düşmesi (s.254)

Alaçeki: Kadınların hastalandığı zaman alınlarından arkaya bağladıkları renkli bez (s.16)

Kadının biyolojik döngüleriyle ilişkili kelimeler, halk kültüründe hem tabu hem de sembolik anlamlar taşır. Kadınların regl dönemi, doğurganlık ve doğumla ilgili yaşadığı durumlar, özel sözcüklerle örtük biçimde ifade edilmiştir. Bu durum, kadın bedenine yönelik hem utanma hem kutsallaştırma arasında gidip gelen bir algı yaratır. ‘Tıbıka’ gibi terimler, kadının doğurganlığına dair bir eksiklikle ilişkilendirilirken, ‘alaçeki’ gibi kelimeler ise kadınların bu süreçlerde kullandıkları simgesel objeleri tanımlar. Bu sözcükler, kadın bedenine dair bilgi aktarımının ve toplumsal kontrolün aracı niteliğindedir.

5. Tavrı ve Davranışlarla İlgili Adlandırmalar

Gıfıdk gıfıdk etmek: Cilvelice yürümek (s.121)

Fildirik / fingerdek: Yerinde durmayan, hafif (s.110)

Cıvık cıvık yürümek: Sokak kadını gibi yürümek (s.53)

Kıncıfır: Cilveli, işveli (s.180)

Malama ineği: Kaygısız, aldırılmaz, tembel şişman kadın (s.202)

Ala geçilik yapmak: Gördüğüne kuyruk sallamak (s.15)

Sirpiç: Hayırsız, arsız kız çocuğu (s.239)

Dul avrat çocuğu: Görgüsüz (s.91)

Hazır avrat: Her işi beceren (s.146)

Kadının davranışları ve tavırları, halk söyleminde oldukça sıkı bir biçimde gözlemlenmekte ve değerlendirmeye tabi tutulmaktadır. Kadının ‘cilveli’ ya da ‘hafif’ olarak nitelendirilmesi, sadece bireysel tutumları değil aynı zamanda toplumun ahlaki normlarına uygunluk derecesini de belirtir. Özellikle kadınların gülüşü, yürüme şekli, konuşma tarzı gibi dışa dönük davranışları, sınırlandırıcı ve yargılayıcı ifadelerle tanımlanır. Bu bağlamda kullanılan deyimsele söz varlığı, kadının beden dili ve davranışları üzerinden cinsiyetçi rollerin pekiştirildiğini açıkça gösterir.

6. Bitkilerle İlgili Adlandırmalar

Gelin üveyi otu: Güzel kokan bir ot (s.118)

Gelincik: Yapraktan önce çiçek açan pembe mor arası bir maki (s.118)

Kadınlar ve doğa arasında kurulan benzerlik, kültürel sembolizm açısından anlamlıdır. ‘Gelin üveyi otu’ ya da ‘gelincik’ gibi adlandırmalar, kadının doğanın bir parçası olarak görülmesini sağlar. Bu benzetmeler, kadının güzelliği, kırılganlığı ya da narinliği gibi özelliklerin doğadaki varlıklarla özdeşleştirilmesi yoluyla toplumda yerleşir. Ancak bu tür sembolleştirme, kadının doğa kadar pasif ve edilgen görülmesine de hizmet edebilir. Böylece kadınlar, doğal olanla özdeşleştirilerek doğurganlık ve estetikle sınırlandırılan bir kimliğe büründürülür.

7. Organlarla İlgili Adlandırmalar

Bici bici: Kadın memesi (s.37)

Çilik: Kadının cinsel organı (s.66)

Çildir çeşme: Kadınların dişilik organı (s.66)

Sokanak: Kadın dişilik organı (s.239)

Kadın bedeninin özel organlarına yönelik halk arasında kullanılan söz varlığı, hem toplumsal tabuları hem de cinsiyete ilişkin dilsel sansürleri ortaya koyar. Bu ifadeler çoğunlukla açıkça söylenmeyen, örtük ya da mecaz anlamlıdır ve kadının bedeninin mahremiyetini vurgular. Bu sözlerin kullanımı, kadının cinselliğine yüklenen anlamları ve bedenin nasıl sosyal bir denetim aracına dönüştüğünü gösterir. Ayrıca bu ifadeler, toplumun kadın cinselliği karşısındaki utanma, saklama ve aşağılama eğilimleriyle şekillenmiştir.

8. Giyim-Kuşam Kültürüyle İlgili Adlandırmalar

Ana sahası: Düğünde iki ailenin birbirine aldığı hediye (s.18)

Çıkıtlık: Gelin olacak kıza, babasının gelin olmadan önce alıp diktirdiği elbise (s.64)

Dizlik: Dize kadar inen kadın donu (s.88)

Fistan: Entari, kadın giysisi (s.111)

Könçek: Paçası fırırlı kadın donu (s.188)

Nalça: Yörük kadınlarının çizmesine çakılan demir (s.210)

Penez: Süs olarak kullanılan altın taklidi takı (s.224)

Sürüp sürüştürmek: Makyaj yapmak (s.244)

Tor: Eskiden kadınların baş ve belden yukarısını örten bir başörtüsü (s.258)

Tumman: Kadın donu (s.259)

Yeldirme: Bir tür kadın örtüsü (s.278)

Bu başlık altında yer alan kelimeler, kadınların giyimine ilişkin yerel halk sözlüğünü yansıtır. Giysiler, yalnızca örtünme ya da süslenme unsuru değil, aynı zamanda sosyal statü, yaş, evlilik durumu ve ekonomik düzeyi belirleyen göstergelerdir. ‘Fistan’, ‘dizlik’, ‘tumman’ gibi kelimeler, geleneksel kadın giysilerini adlandırırken; ‘penez’ ve ‘tor’ gibi sözcükler, kadın süslenmesinin kültürel kodlarını taşır. Giyim-kuşamla ilgili söz varlığı, kadının bedenine dair sosyo-kültürel sınırların nerelerde çizildiğini de ortaya koyar.

9. Yeme-içme kültürüyle ilgili adlandırmalar

Aşçıkarısı: Düğünde yemek pişiren kadın (s.23)

Kadının mutfakla ilişkilendirilmesi, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin en belirgin yansımasıdır. 'Aşçıkarısı' gibi ifadeler, kadının ev içindeki üretkenliğini gösterirken aynı zamanda onun toplumsal görünürlüğünün sınırlarını da belirler. Özellikle düğün, mevlit gibi törenlerde yemek yapma görevi kadına verilmiştir. Bu adlandırmalar, kadının ev içindeki emek gücünü görünmezleştirirken, kadın kimliğini de geleneksel rollerle özdeşleştirir.

10. Eğlence kültürüyle ilgili adlandırmalar

Cümbüş: Köyde kadınların toplanıp yaptığı eğlence (s.57)

Kadınlara özgü eğlence biçimlerinin adlandırılması, kadınların sosyal alandaki görünürlüğü ve sınırlandırılmasını ortaya koyar. ‘Cümbüş’ gibi terimler, kadınların kendi aralarında gerçekleştirdiği sosyal etkinlikleri anlatır. Bu tür eğlenceler, çoğu zaman ev içi ya da kadınlara özel kapalı mekânlarda gerçekleşir. Böylece, kadınların eğlenme biçimleri bile toplumsal cinsiyet sınırlarıyla belirlenmiş olur. Aynı zamanda, eğlence kültürü içinde kadınların dayanışma, paylaşım ve duygusal boşalım yaşadığı alanlar da bu tür adlandırmalarla görünür kılınır.

11. Argolar

Ayağı dışarı: Mecaz anlamda kötü işler yapmak, kötü yolda olmak (s.25)

Ayağı eğri: Kötü kadın (s.25)

Bellemek: Kadına cinsel temasta bulunmak, küfür ederken kullanılır (s.35)

Dibek dövmek: Kadın erkek ilişkisi (s.83)

Düzmek: Bir kadını kandırarak ilişkide bulunmak (s.94)

Fıllığı yelli: Çok oynak (s.109)

Fingirdemek: Kadınların erkeklerle oynaşması (s.110)

Gancık: Kadın, dişi (s.114)

Gırık: Kadının dostu (s.124)

Göğsünden daşşaklı: Erkeğin hayâsına karşı kadının memelerini denk tutmak (s.129)

Hacana: Kadınla erkek arasını buluveren kadın (s.140)

İlişmek: Kadına tecavüz etmek (s.160)

Karı kancık: Kadınlar (s.170)

Kemik kemirmek: Çok zayıf kadını sevmek (s.175)

Kirletme: Kadının ırzıyla oynamak ve tecavüz etmek (s.185)

Kuyruk sallamak: Kadının bir erkeğe ümit vermesi (s.194)

Paçası boklu: Pis adam ya da kadın (s.222)

Şıllık: Herkesle oynaşan kadın (s.247)

Şırfıntı / Şırpıntı: Kötü kadın (s.247)

Tam taralelli: Oynak kadın ve erkek (s.250)

Uçkuru kırık: Hovarda erkek ve kadın (s.262)

Yollu: Sokak kadını (s.282)

Yoylu: Oynak işveli kadın, yoldan çıkmış (s.283)

Kadına yönelik argo ve küfürli ifadeler, cinsiyetçi söylemin en sert biçimde dile geldiği alanlardan biridir. Bu tür kelimeler, kadını aşağılamak, cinselliğini kontrol altına almak ve erkeğin tahakkümünü pekiştirmek amacıyla kullanılmaktadır. ‘Yollu’, ‘şırfıntı’, ‘kirletme’ gibi ifadeler kadın bedenini ve ahlakını hedef alır. Bu dilsel şiddet biçimi, ataerkil toplum yapısında kadının nasıl baskılandığını ve dil yoluyla nasıl zapturapt altına alındığını gösterir. Kadına edilen hakaretler, çoğunlukla onun cinsel davranışları üzerinden şekillenir; bu da kadının toplumdaki yerini ahlaki normlarla belirleme çabasının bir ürünüdür.

12. Geçiş Dönemleri (Doğum-Evlilik-Ölüm)

Emzikli: Çocuk emziren kadın (s.102)

Düğürücü karısı: Düğüre gider kadın (s.92)

Gelin güveyi olmak: Evlenmek (s.118)

Gelin kız: Gelin adayı (s.118)

Gelin olmak: Kızın evlenmesi (s.118)

Gödermek: Hamile kalmak, göbeklenmek (s.128)

Kunnacı: Hamile (s.166)

Karnı burnunda: Hamile (s.170)

Kırklanmak: Kırklı kadının ve erkeğin kırkinci gün yıkanıp temizlenmesi (s.181)

Kırklı: Yeni doğum yapan kadının ilk kırk günün içindeki hassas günü (s.181)

Loğusa/ Lohusa: Yeni doğum yapmış kadın (s.200)

Üzerli: Hamile (s.267)

Yüklü: Hamile (s.286)

Delikli taş evde kalmaz: Evlenmemiş kız kalmaz (s.78)

Kadının yaşam döngüsüne dair önemli geçiş evreleri, halk kültüründe geniş bir söz varlığıyla ifade edilmiştir. Doğum, hamilelik, evlilik ve lohusalık gibi dönemlerde kullanılan kelimeler, kadının bu süreçlerdeki rollerini belirginleştirir. ‘Gelin olmak’, ‘kırklı’, ‘yüklü’, ‘kunnacı’ gibi ifadeler, kadının biyolojik ve toplumsal kimliğinin aynı anda vurgulandığı örneklerdir. Bu geçiş dönemleri kadına yüklenen rollerin ve beklentilerin yoğunlaştığı anlardır ve toplumsal ritüellerle pekiştirilir. Kadının bu süreçlerdeki yeri, hem kutsallaştırılmış hem de denetim altında tutulmuştur.

13. Diğer

Çöğdürmek: Kadınların küçük su dökmesi, işemek (s.69)

Kanayaklı: Kadın (s.168)

Avrat 1: Karı, eş (s.25)

Avrat 2: Dul kadın ve para için başkalarıyla yatan (s.25)

Yaranası: Örgü, birbirine bağlı saçlar demeti (s.274)

Ermavvuk: Yeni yetme kızları kızdırmak için söylenir (s.104)

At, avrat yiğidin bahtına: At ile aile yiğidin şansına bağlıdır (s.23)

Analı oğlak dalda oynar, anasız oğlak yerde oynar: Öksüzün boynu bükük olur (s.18)

Analık gibi zokurdanmak: Gönülsüz iş yapmak. / Analık gibi zokurdanma adam gibi yap işini (s.19)

Anamdan dayım, babamdan soyum musun?: Aralarında akrabalık bağı olmayan kişiler için kullanılır. / Kimsin sen? Anamdan dayım, babamdan soyum musun? (s.19)

Anan yahşi, baban yahşi: Birini övmek için kullanılır. / Bu işi sen yaparsın, anan yahşi, baban yahşi (s.19)

Anan, baban, kara ötürükten mi öldü?: Anasının babasının hayrı için hiçbir şey yapmayan, cimri insanlar için kullanılır (s.19)

Anasını ağlattı babıcını eline verdi: Perişan etmek. / Sorumsuz davranışlarıyla anasını ağlattı babıcını eline verdi (s.19)

Anasını aşan taya benzer: İyiyi, kötüyü bilmemek (s.19)

Anayla kızı birbirinden ayırmak: Fitneci insanlar için kullanılır. (s.19)

Baban ekti de anan suyunu mu çekti?: Emek çekmeden istemek (s.29)

Er doğurur, kız doğurur, hamurunu kendi yoğurur: Hiç kimseden fayda yok (s.103)

Ebem gelsin de sofrayı kaldırsın: Yemekten sonra sohbete dalıp sofranın ortada kalması neticesinde gençler dururken utansınlar diye, bir ihtiyarın adına söylenir (s.95)

Gördüğüne görünce olmak: Sahiplenmek istemek (s.130)

Kaynana minderi: Gelinin kaynananın yerine geçmesi (s.172)

Kaynanasını sevmeyen Ermeni olmazmış: İşin tadını kaçırmak (s.172)

Bu başlıkta yer alan ifadeler, deyim, atasözü ve çeşitli halk deyişleri aracılığıyla kadına dair toplumsal zihniyeti ortaya koyar. Kadın, kimi zaman analık üzerinden yüceltilmiş; kimi zaman da yersiz bir şekilde aşağılanmıştır. Sözlü kültürde kadın, hem özlem ve sevgi hem de kıskançlık ve kin gibi duyguların ifadesinde sıkça kullanılan bir figürdür. Bu ifadeler, kadın kimliğinin çok yönlü temsillerini içerdiği kadar, erkek merkezli bir dil yapısının da göstergesidir. Kadın, burada hem birey hem de toplumsal normların yansıması olarak yer almaktadır.

Sonuç

Taşeli Yöresi'nde kadına ilişkin söz varlığı unsurlarının derlenmesi, bölge halkının kadın kimliğine dair tarihsel, kültürel ve sosyolojik bakış açısını anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Söz konusu yöresel terim, deyim, benzetme ve argo ifadeler, kadının toplumdaki yerini yalnızca aile içi rolleriyle değil; aynı zamanda dış görünüşü, davranış kalıpları, geçiş dönemleri ve cinsiyetiyle şekillenen çok katmanlı bir yapıda tanımlar. Bu söz varlığı, yerel halkın kadınla kurduğu ilişki biçimlerini, ataerkil normlarla örülmüş bir dil ve kültür çerçevesinde yansıtır.

Kadına dair adlandırmaların büyük çoğunluğu, toplumsal cinsiyet rollerine sıkı sıkıya bağlı bir şekilde oluşturulmuş ve bu roller, kadının ev içi konumundan başlayarak kamusal alandaki varlığına kadar geniş bir yelpazeye yayılmıştır. "Abıla", "gelinana", "eyceli" gibi akrabalık temelli adlandırmalar, kadının aile içindeki konumunu ve yaş hiyerarşisine göre kazandığı saygınlığı ortaya koyarken; "maya gibi", "çöpten gelin", "sırtlangıç" gibi fiziksel özelliklere dayalı ifadeler ise kadının bedeninin nasıl toplumsal denetim altına alındığını gözler önüne sermektedir. Bu noktada, kadın bedenine ve görünüşüne yönelik değerlendirmelerin estetik bir yargıdan çok, toplumsal bir kontrol aracı olduğu açıkça görülmektedir.

Özellikle "tavır ve davranışlara", "argo" söz varlığına ve "organlara" ilişkin kullanılan ifadeler ise kadının cinselliğine, mahremiyetine ve toplum içindeki saygınlığına dair oldukça sert ve çoğu zaman aşağılayıcı yargılar içermektedir. Bu ifadeler, halk dilinde kadın kimliğinin nasıl bir söylemle sınırlandırıldığını ve şekillendirildiğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Sıklıkla kadının davranışları, giyimi, hatta gülüşü ve yürüyüşü bile toplum nezdinde ahlak terazisine vurulmakta; kadına ya saygınlık ya da utanç atfedilmektedir.

Bununla birlikte, geçiş dönemlerine (doğum, evlilik, ölüm) ilişkin sözcükler, kadının toplumsal yaşamda nasıl sembolleştirildiğini ve her bir evrenin halk belleğinde ne tür anlamlarla yüklendiğini ortaya koyar. "Loğusa", "yüklü", "kırklı", "gelin olmak" gibi ifadeler, kadının biyolojik ve kültürel olarak şekillendirilen rollerini belgelemekte; onu hem kutsal hem de kırılgan bir figür olarak konumlandırmaktadır.

Tüm bu veriler bir arada değerlendirildiğinde, Taşeli söz varlığı kadın kimliğinin inşasında belirleyici bir kültürel kod sistemi olarak işlev görmektedir. Dilin, kadına yönelik söylemi nasıl şekillendirdiği ve bunu kuşaktan kuşağa nasıl aktardığı bu derleme sayesinde görünür hâle gelmiştir. Bu durum, halk kültüründe kadına dair söylemin sadece bireysel yargıları değil, toplumsal değer yargılarını da barındırdığını gösterir. Dolayısıyla, söz varlığı unsurları sadece

dilbilimsel değil; aynı zamanda kültürel bellek, toplumsal normlar ve ataerkil yapıların aynasıdır.

Sonuç olarak, bu çalışma kadınların halk belleğinde ne şekilde yer aldığını, onlara dair sözlü hafızanın nasıl örüldüğünü ve bu hafızanın günümüz toplumsal cinsiyet tartışmalarına nasıl ışık tutabileceğini anlamak adına değerli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Taşeli yöresine özgü bu söz varlığı, geleneksel kültürle şekillenen kadın algısını çözümlemek açısından zengin bir dilsel ve kültürel miras sunmaktadır.

Kaynakça

Aksan, D. (1997). *Türkçenin söz varlığı*. Ankara: TDK Yayınları.

Arslan, N., ve Durukan, E. (2014). Yabancılarla Türkçe öğretimi ders kitaplarında söz varlığı unsurlarının incelenmesi. *International Journal of Language Academy*, 2(4), 247–265.

İnceoğlu, M. (2024). *Taşeli sözlüğü*. T. Alptekin (Ed.),. Konya: Kömen Yayınları.

Kurt, B. (2019). Sözcük eğitiminin temel kavramları. Ü. Şen (Ed.), *Dil eğitiminin temel kavramları* (ss. 131–155). Ankara: Pegem Akademi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

İSA ELİRİ'NİN ESERLERİNDE DENİZ, ÇAPA VE GEMİ SEMBOLLERİ VE BİÇİMSEL TAVIRLAR

Prof. Dr. Fahrettin GEÇEN

İnönü Üniversitesi, fahrettin.gecen@inonu.edu.tr, 05071523042

ORCID ID:0000-0002-0787-7505

Doç. Dr. Mehmet Ali BÜYÜKPARMAKSIZ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, mehmetalibp@gmail.com, 05054038444,

ORCID ID: 0000-0003-2994-5828

Özet

Türk resim sanatında yer alan sanatçılar (özellikle günümüz resim sanatçıları) incelendiğinde, sanatçıların kendi aralarında teknik ve üslup açısından farklılıklar ve benzerlikler gösterdikleri görülmektedir. Günümüz resim sanatını, geçmiş sanatsal deneyimler, günümüz teknolojik gelişmeler, sanatsal birikimler etkilemektedir. Türk kültürü ve sanatı yadsınamayacak kadar derin ve zengin bir yapısal forma sahiptir. Günümüz sanatıyla geçmişin etkilerini günümüz sanatçılar tarafından eserlerinde ürün olarak kullandıkları da görülmektedir. Hatta bazı sanatçılar hem geçmiş hem de modern sanat etkilerini kendi üsluplarıyla birleştirip yeni sanatsal bedenler meydana getirmektedir. Her sanatçının bilgi birikimi üslubu farklılık göstermektedir. Bu nedenle sanatçıları irdelerken de bu farklılıkları göz önünde bulundurmak gerekir. Kendine has üslubuyla tanınan Akademisyen sanatçı Prof. Dr. İsa Eliri bu araştırmanın örneklemini olmuştur.

Sanatçı akademisyen 1967 yılında Kırıkkale ilinde dünyaya gözlerini açmıştır. Sanatçı lisans eğitimini Gazi üniversitesinde yapmış, yüksek lisansını aynı üniversite de tamalamış, doktorasını da Selçuk Üniversitesi'nde bitirmiştir. Süleyman Demirel Üniversitesi ve Selçuk Üniversitesi gibi kurumlarda çalıştıktan sonra, 2011'de Gazi Üniversitesi'ne Yardımcı Doçent, 2012 yılında ise Doçent olarak atanmıştır. İsa Eliri Kültür ve Turizm Bakanlığı'nda danışmanlıkta yapmıştır. Akademik açıdan sanatçı kültür politikaları, güzel sanatlar, sanat eğitimi alanında birçok yayın yapmıştır. Eserleri, Devlet Resim ve Heykel Müzesi başta olmak üzere birçok özel ve kamu koleksiyonlarda yer almaktadır.

Araştırmanın amacı sanatçı akademisyen Prof. Dr. İsa Eliri'nin eserlerindeki sembolik anlatımı çözümlemek ve sanatçının eserlerindeki biçimsel özelliklerdeki batı ve doğu etkileri ortaya çıkarmaktır. Nitel araştırma yöntemiyle yapılan bu incelemede, ilk olarak konuyla ilgili literatür taraması ile benzer konu kaynakları incelenmiş, ardından konu edinilen iki eserle sınırlılığı planlanan çalışmanın betimsel resim analizi yöntemi yürütülerek çözümlenmiştir. Eliri'ye ait incelenen her iki eserde de öncelikle sembolist ve dışavurumcu anlatım biçimlerinin öne çıktığı görülmektedir. Sanatın elemanları ve ilkeleri açısından bakıldığında denge, çizgi, simetri, renk gibi öğeleri kullanımı da sanatçının ustalık becerilerini göstermektedir. Eliri özellikle denizi simgesel bir anlatım aracı olarak kullanması birlik ve çokluk düşüncelerini akla getiren sembolik bir anlatım biçimi oluşturmaktadır.

Anahtar kelimeler: Türk resmi, İsa Eliri, Sembolist Anlatım, Ekspresyonizm, Tasavvuf.

ELİRİ İSA IN THE WORKS OF THE SEA, SHIP AND ANCHOR SYMBOLS AND FORMAL ATTITUDES

Abstract

When the artists involved in Turkish painting art (especially modern painting artists) are examined, it is seen that the artists show differences and similarities among themselves in terms of technique and style. Today's art of painting is influenced by past artistic experiences, modern technological developments, artistic accumulations. Turkish culture and art have an undeniably deep and rich structural form. It is also seen that with today's art, the influences of the past are used by today's artists as products in their works. Some artists even combine both past and modern art influences with their own styles and create new artistic bodies. The style of knowledge accumulation of each artist differs. For this reason, it is necessary to take these differences into account when examining artists. Academician artist known for his unique style Prof. Dr. İsa Eliri has been an example of this research.

The artist academician opened his eyes to the world in Kırıkkale province in 1967. The artist did his undergraduate education at Gazi University, completed his master's degree at the same university, and completed his doctorate at Selçuk University. After working at institutions such as Süleyman Demirel University and Selçuk University, he was appointed Assistant Professor at Gazi University in 2011 and Associate Professor in 2012. İsa Eliri worked as a consultant at the Ministry of Culture and Tourism. From an academic point of view, the artist has made many publications in the field of cultural policies, fine arts, art education. His works are included in many private and public collections, especially in the State Museum of Painting and Sculpture.

The aim of the research is to study the artist academician Prof. Dr. works of İsa Eliri To analyze the symbolic expression in the and to reveal the western and eastern influences in the formal features of the artist's works. In this study conducted by qualitative research method, similar subject sources were first examined by searching the literature on the subject, and then the descriptive picture analysis method of the study, which is planned to be limited to two works, was analyzed by conducting. It is seen that the symbolist and expressionist forms of expression are prominent in both of Eliri's works examined. From the point of view of the elements and principles of art, the use of elements such as balance, line, symmetry, color also shows the artist's mastery skills. Eliri's use of the sea in particular as a symbolic means of expression constitutes a symbolic form of expression that brings to mind the thoughts of unity and multiplicity.

Keywords: Turkish painting, the Hand of Jesus, symbolist expression, expressionism, sufism.

Giriş

Sanat varlığını yeni yapılanmalarla oluşturmak, geliştirmek ve devam ettirmek zorundadır. Her dönemde her akımda kendine yeni biçimler kazanan sanat varlığını devam ettirmek için bunu yürüten bireylere yani sanatçılara ihtiyaç duymaktadır. Sanat kendine ait özgünlüğe ihtiyaç duyar bu özgünlüğü sanatçıların düşünsel ve üslupsal tavırlarıyla sağlamaktadır. Ülkemizde de sanat varlığını gelişerek sürdürmektedir. Varlığını sürdüren sanat ülkemizde çok değerli sanatçılar tarafından yürütülmektedir. Ülkemizde yer alan sanatçılar arasında yerel,

uluslararası, akademisyen sanatçılar mevcuttur. Bu sanatçılardan biri de akademisyen sanatçı Prof. Dr. İsa Eliri'dir. sanatçı kendine has üslubu ve düşünsel tavrıyla öne çıkmaktadır. Eserlerinde sembolik imgeler kullanan sanatçı akademisyenlik tecrübesiyle sanat üslubunu birleştirmektedir. Sanatçı eserlerinde gemi, deniz, çapa, balık imgeleri kullanmaktadır. Bu imgeler düşünsel ve tasavvufsal yapılarla vücut bulup izleyicileri estetiksel bir görünüm ve düşünce içerisine koymaktadır. Eserler plastik açıdan hem batı izleri hem de doğu izleri taşımaktadır. Eliri eserlerinde hareketli ve dokusala yapılarla izleyiciyi eserin odak noktasına çekmektedir. Sanatçı eserlerinde sıcak- soğuk dengesini kurarak renksel açıdan güçlü bir ifade biçimi kullanmaktadır. Eliri'nin sanatsal üslubunda nesneleri olduğu gibi göstermek yerine, sembolleri ve imgeleri kullanmaktadır. Sembolleri eserlerinde kullanan sanatçı gemi imgesini insan yaşamını, çapa azmi, bağlılığı simgelemektedir.

Prof. Dr. İsa Eliri Kimdir?

1967'de Kırkkale'de doğmuş olan sanatçı ve akademisyen, öğrenim hayatının ilk, orta ve lise evrelerini yine aynı şehirde tamamlamıştır. 1986'da Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Resim-İş Eğitimi Bölümü'ne kaydolarak lisans eğitimine başladı ve buradan başarıyla mezun oldu. Yüksek lisans eğitimini aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim-İş Eğitimi Bölümü'nde tamamladıktan sonra, 1994 yılında Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi bağlantılı Burdur Eğitim Fakültesi'nde öğretim görevlisi olarak akademik hayata başlamıştır. Buradaki görevinin ardından, Isparta Güzel Sanatlar Fakültesi'nin kuruluşunun öncülerinden biri olarak aktif rol aldı ve bu fakültede görevine devam etti. Ardından 1999'da ise Başbakanlık Devlet Bakanlığı'nda müşavir olarak görevlendirildi ve bu süreçte Bakanlık bünyesindeki eğitim, kültür ve sanat işlerinin koordinasyon sorumlusu seçildi. Doktorasını Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamlamış olan Eliri, 2002'de de Konya Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Resim Bölümü'nde öğretim üyesi olmuştur. 2011'de Yardımcı Doçent Doktor unvanıyla Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Resim-İş Eğitimi Bölümü'ne geri dönmüş ve 28 Ağustos 2012'de Türkiye'de Üniversiteler arası Kurulu'nun yaptığı yazılı doçentlik sınavında başarılı olarak "Doçent" unvanını almaya hak kazanmıştır. Sanatçının eserleri, Devlet Resim ve Heykel Müzesi koleksiyonu başta olmak üzere pek çok kamu kuruluşu ve özel koleksiyonda yer almaktadır. Hâlen akademik çalışmalarına devam eden sanatçının, sanat eğitimi ve görsel sanatlar alanında yayınlanmış çok sayıda kitap, makale, konferans bildirisi ve söyleşisi bulunmaktadır. Sanatçı akademisyen bu süreçte sanat eğitimi, kültür politikaları ve güzel sanatlar üzerine akademik çalışmalarını sürdürdü, çeşitli akademik projelerde yer aldı ve bilimsel toplantılarda sunumlar gerçekleştirdi. Ayrıca kültür ve turizm alanında aktif olarak çalıştı, çeşitli kurullarda ve meslek örgütlerinde yöneticilik görevlerinde bulundu. Sanatçının eserleri, Devlet Resim ve Heykel Müzesi koleksiyonu da dahil olmak üzere çeşitli kamu ve özel koleksiyonlarda yer almaktadır (Geçen, 2024: 73).

Sanatçı, akademik çalışmalarının yanı sıra kültür ve turizm alanlarında da aktif rol almış, çeşitli kurullarda ve meslek örgütlerinde yöneticilik yapmıştır. Sanatsal üretiminde resmin yüzey etkisini ön planda tutan sanatçı, genellikle hareketli ve dokulu yüzeyler aracılığıyla biçimsel anlatımını zenginleştirmiştir. Akademisyen İleri eserlerindeki kompozisyonlarda çoğunlukla içe dönük yapılar kullanırken derinlik ve yüzey arasındaki kurduğu perspektif ilişkisini ustaca vermektedir. Eserlerinde görülen belirgin simetrik düzenlemeler içerisinde kurulan temasal bütünlük yanında farklılaşan ve zenginleşen konularında zamanla dahil olduğu diğer eserlerinde anlaşılmaktadır. Ölü doğa konuları, deniz yaşamına ve kültürüne ait sembolik öğeler sanatçının üretiminde sıkça karşılaşılan tema ve ifadelerdir. Sanatçı renk kullanımında sanatsal bilgisinin ustalığıyla estetik unsurlara da dikkat ederek hem bilgi hem de duygularını cesur olduğu görülmektedir.

Sanatçının son dönem işlerinde deniz, tekneler ve balık temalarının belirgin bir şekilde öne çıktığı görülmektedir. Sanatçının eserlerinde balıklara yer vermesi çevresel bazı problemlere de duyarlı olduğu kanısını da oluşturmaktadır. Ekonomik geçim kaynağı balık olan insanların balıkları bilinçsizce avladıklarında oluşacak deniz popülasyonundaki dengesizlik çevresel bir problemin habercisi olabilecektir. Sanatçı bu çevresel probleme simgesel bir anlatımla vurgu yapıyor olabilir. Bu açıdan bakıldığında tasavvufi ve düşünsel ifade biçimini doğayla da pekiştirerek güçlü bir mesaj yolu olarak kullandığı da düşünülebilir.

Resim 1: İsa ELİRİ, Heyamola V., 25x25 cm, TÜYB, 2018

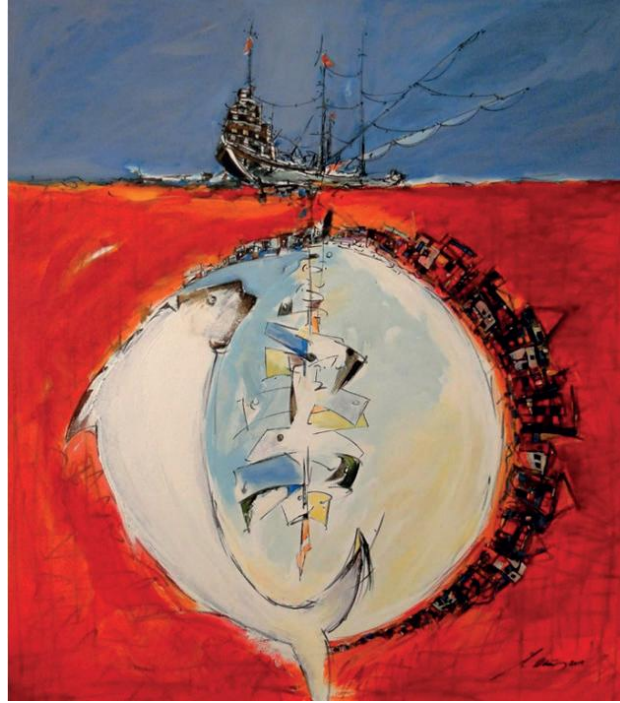
İsa Eliri “Heyamola” isimli kare formunda kapalı kompozisyon ile yaptığı çalışmasında, planlı ve düzenli bir şekilde imgelerin simgesel ve görsel ifadesinin sağlandığı ve bunların güçlü bir bağ ile etkileşiminin kurulduğu özgün bir ifade yolu görülmektedir. Sanatçının bu eserinde soyutlanmış bir ifade biçimi vardır. Gemiler, balıklar, dalga biçimleri bakıldığında anlaşılmakta ama tam olarak reel bir görünüm sergilememektedir. Akademisyen sanatçının bu imgeleri gözleminden çok, estetik bakış açısı, akademik birikimi ile birleştirerek soyutladığı ve stilize yoluna gittiği düşünülmektedir.

Eserde dikkat çeken unsurlardan bir tanesi de sanatçının reel gerçekçi görünüm yerine röntgen resim mantığını kullanmasıdır. Eserin manzara görünümü reelde bakıldığında denizin iç kısmının görülmemesi gerekmektedir. Fakat sanatçı hem üslubu açısından hem de ifade açısından röntgen yolunu kullanarak anlatımı ve estetik görünümü güçlendirmiştir. Fonun sağ ve solunda lokal renklendirmeler dışında eserin tamamında çizgisel form baskınlığı görülmektedir. Çizgisel form zenginliği anlam karmaşasının aksine izleyici de anlamlandırmada hem de estetik haz da arttırmaya neden olmaktadır. Çizgilerin noktasal formlarla birleşmesi hareketli ve akıcı bir görünüm kazanması Osmanlı hat sanatını aklı getirmektedir. Bu görünüm hat sanatının güzelliklerini eserde farklı bir anlatım tarzıyla izleyiciye zenginleştirerek, estetik bir görünümle sunmaktadır. Eserdeki bazı toplu çizgisel ve noktasal görünümle Joan Miro'nun sanatsal üslubundaki etkileri de hissettirmektedir. Hem batı resim tarzını hissettiren hem Osmanlı sanatını hissettiren bu üslupsal tavır sanatı iki nokta da birleştirmektedir.

Eserin merkezinde ve odak noktasında yer alan iki geminin simetrik karşılıklı duruşları hem eser kompozisyonunda bir denge sağlamış hem de karşıtlık, bir karşı duruş ifadesine dönüşmüştür. Gemilerin simetrik duruşu resmin genelinde bir sükûnet ve ahenk katarken aynı zamanda hareketli bir dinamizm de katmaktadır.

Eser teknik açıdan ele alındığında Yağlıboya tekniğiyle yapılan eser suluboya esintisi hissettirmektedir. Eserde boyamalardaki yumuşak geçişler, saydam görünümler, renklerin birbirine geçişi suluboya etkisinin ve şeffaf görünümü güçlendirmektedir. Sanatçının ustaca renk ve çizgi kullanımı farklı ve tekniklerdeki ustalığının göstergesidir. Sanatçı eserinde yeşil, kahverengi, kırmızı, mor, mavi gibi renkleri kullanmış soğuk renk baskınlığı oluşan bir palet oluşturmuştur. Soğuk renk paleti baskın olmasına rağmen eserdeki renklerin canlı ve şeffaf görünümü sıcak etkisini daha baskın hissettirmektedir.

İsa Eliri'nin Deniz Temalı Eserinde Renk, Sembolizm ve Tasavvufi Yorumlar Üzerine Bir Analiz

Resim 2: İsa Eliri, Rastgele III, 90x110 cm, 2015.

İsa Eliri Rastgele III isimli eserinde plastik değer zenginliğinden dolayı görsel açıdan estetik bir haz hissettirirken içerik açısından düşündürücü ve anlamlı bir anlatım sunmaktadır. Sanatçı resminde sembolik ifadeler ile bir anlatım yolu seçtiği görülmekte ve bu yol ile de felsefi ve tasavvufi fikirlerini de anlattığı anlaşılmaktadır.

Resimde önemli unsurlardan bir tanesi mavi, kırmızı, beyaz renklerin baskınlığıdır. Bu renkler resim de sıcak ve net bir görünüm sağlamaktadır. Ayrıca eserde netliği kompozisyon içerisine üç alan hissi de vermektedir. Bu alanlardan ilki resmin üst kısmında yer alan mavi gökyüzü alanı ikinci kısmı kırmızı rengin baskın olduğu deniz alanını simgeleyen bölge üçüncü alan ise dairesel etkiyle verilen beyazı baskın olduğu alandır. Eserde yer alan kırmızı eserin daha sıcak bir görünüme kavuşmasını sağlarken mavi ve beyaz alan daha dingin ve sakin bir

görünüm kazandırmaktadır. Sanatçı beyaz alanın içine gizil balık formları ve soyutlanmış ya da tam soyut çapa gibi imgelerin yer aldığı formlar yerleştirmiştir. Beyaz dairenin etrafında ise evlerin yer aldığı yarım daire alanına yerleştirilmiş siyah kontur çizgilerin etkin ve yoğun olduğu konut alanlarını çizmiştir. Denizin bulunduğu alanda ise bir gemi resmetmiştir. Sanatçı kendi imzasını da resmin sağ alt kısmına resimle bütünleştirerek siyah kontürlerle çizmiştir.

Resmin odak noktasını birçok alan oluştururken merkezde yer alan daire içerisindeki balık ve çapa formları ana odak noktayı oluşturmaktadır. Eserde hem balıkların dairesel hareketi hem çapanın çizgisel etkileri hem konutların dairesel bir alanda yer alması, hem de teknenin hafif çapraz verilmesi hareket duygusunu izleyici de hissettirmektedir.

Sanatçı hemen hemen tüm eserlerinde kullandığı kırmızı rengi, iç dünyasındaki enerji, tutku, güç gibi sembolleri yansıtmak için kullandığı tahmin edilmektedir. Zaten felsefe de kırmızı renk yaşamın dinamizmini, hayatın canlılığını ve duygusal etkileri temsil etmektedir. Aristoteles bazı filozoflar ateşin de rengi olan kırmızının hem ateşin hem de doğal enerjinin bir sembolü olarak görürler. Sanatçı eserinde kırmızıyı Platon'un "Devlet" adlı eserindeki "Altın Oran" kavramıyla ilişkilendirilen ateş ve tutku ile sembolize etmiştir. Hegel gibi filozoflar ise kırmızıyı çatışma ve değişimle ilişkilendirirler. Ona göre, tarih boyunca gerçekleşen savaşlar ve devrimler gibi olaylar, kırmızı renkle sembolize edilmiştir (Geçen, 2024:77).

Sanatçı eserinde imgeler arasındaki oranı hem sembolik anlatımdan hem soyut ifade biçiminden akademik oranlara uygun yapmamakta mesaja ve kompozisyona göre düzenlemektedir.

Yöntem

Nitel araştırma yöntemi ile yapılan bu akademik çalışmada sanatçı hakkındaki verileri elde etmek için sanatçının kendisine, araştırmacının konuyla ilgili kitabına ve internete başvurularak literatür taraması ve resim analizleri yapılmıştır. Araştırma kapsamındaki seçilen iki eser, betimsel resim analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bu incelemede kompozisyonun temel unsurları olan çizgi, renk, biçim ve sembolik içerikler değerlendirilmiş, sanatçının eserlerindeki modern anlatım şekilleri ele alınmıştır. Eserlerde özellikle sembolist ve dışavurumcu anlatımın öne çıktığı, renk ve çizginin ise sanatsal değer oluşturmada etkili bir şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir. Ayrıca sanatçının konu anlatımında simgesel ifadelerle tasavvufi anlatımlara yöneldiği ve kendi hayat mücadelesini anlattığı görülmüştür.

Sonuç

Sanatçı akademisyenin eserlerine bakıldığında reel bir ifade biçimi yerine soyutlama tarzı bir yol izlediği görülmektedir. Sanatçının eserlerinde anlatmak istediği temanın tüm kompozisyonda görünebilmesi adına grafiksel etkili tasarımlar ya da röntgen görünüm yollarını kullandığı anlaşılmaktadır. Eserlerde simetrik, dairesel, geometrik, çizgisel etkiler yoğun kullanılmıştır. Sanatın eleman ve ilkelerini ve kendine ait tasavvufi ve felsefi görüşleri eserlerinde profesyonelce kullanması sanatçının hem plastik açıdan hem de akademik açıdan zenginliğini ve gelişmişliğini göstermektedir. Sanatçı eserlerinde çizgisel formları çok kullanmaktadır. Kullandığı çizgisel formlar doğu hat sanatını ve modern batı resim sanatını akla getirmektedir. Bu durum sanatçının batı-doğu sanatının ikisini de birlikte kullanabilme yetisini göstermektedir. Sanatçı felsefi ve tasavvufi görüşlerini hem renklerle hem çizgisel ve biçimsel formlarla sembolik imge haline getirmekte ve görüşlerini, duygularını

anlatmaktadır. Sanatçının eserlerinde simetrik etkilerin yanında nesneler ve figürler arasında oran uyumsuzluğu da görülmektedir. Bu oran uyumsuzluğu soyut ve sembolik anlatımın yanında minyatür sanatında olduğu gibi amaca yönelik olarak da kurgulanmaktadır.

KAYNAKÇA

Geçen, F. (2024). 1950 Sonrası Türk-Batı Resim Sanatı İlişkisi ve Günümüz Akademisyen Sanatçı Seçkileri. Akademisyen Kitabevi.

Görsel Kaynakçalar

Resim 1: <https://gaziressimissanalsergi.gazi.edu.tr/eser-detay/56/heyamola-v-> (Erişim tarihi: 09.05.2025).

Resim 2: Geçen, F. (2024). 1950 Sonrası Türk-Batı Resim Sanatı İlişkisi ve Günümüz Akademisyen Sanatçı Seçkileri. Akademisyen Kitabevi. (Erişim tarihi: 09.05.2025).

GÉRARD RANCINAN VE LLUÍS BARBA’NIN ESERLERİNDE İMGE KULLANIM BİÇİMLERİ

Doç. Dr. Mehmet Ali BÜYÜKPARMAKSIZ

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, mehmetalibp@gmail.com, 05054038444,

ORCID ID: 0000-0003-2994-5828

Prof. Dr. Fahrettin GEÇEN

İnönü Üniversitesi, fahrettin.gecen@inonu.edu.tr, 05071523042

ORCID ID:0000-0002-0787-7505

Özet

21. yüzyıl birçok sanatsal üslup ve stratejinin kullanıla geldiği bir dönemi beraberinde getirmiştir. Postmodern dönemde birçok sanat formu ortaya çıkmış ve sanatçılarda bu sanat formlarını üretim biçimlerinin bir parçası olarak görmüşlerdir. Bu dönemde, sanatçılar modernizmin benimsediği resim ve heykel gibi geleneksel pratiklerin yanı sıra enstalasyon, performans sanatı, arazi sanatı, yoksul sanat, süreç sanatı, feminist sanat, fotoğraf ve video sanatı ile dijital sanat gibi farklı anlatım biçimlerini eserlerinde kullanmışlardır. Bu bağlamda, araştırmanın amacı, görsel kültür ve popüler kültür imgelerini sanat tarihine referanslar vererek toplumsal bir eleştiri aracı olarak kullanan sanatçılar Gérard Rancinan ve Lluís Barba’nın eserlerinde imgeleri nasıl kullandıklarını incelemektir. Bu araştırma, postmodern sanat üslupları ve stratejilerinin günümüzde toplumsal eleştiri aracı olarak nasıl estetize edildiğini anlamak kültürel, sosyal ve ideolojik olguları irdelemek açısından önem arz etmektedir. Araştırmada nitel veri analiz yöntemi olan betimsel yöntem kullanılmış ve ilgili verilere ulaşmak amacıyla literatür taraması yapılmıştır. Bu kapsamda dergiler, kataloglar, makaleler, kitaplar ve internet kaynakları incelenmiş; araştırmanın örnekleme, söz konusu iki sanatçının çalışmaları arasından birer tanesi seçilmiştir. Lluís Barba, sanat tarihinden sahneleri alıp ünlü figürler ve popüler kültür imgelerini bir araya getirerek dijital kolaj teknikleri ve dijital manipülasyonlarla Rancinan’a göre daha ironik kompozisyonlar oluşturmaktadır. Buna karşın, Gérard Rancinan, fotografik, teatral kompozisyonlar kurgulamaktadır. Her iki sanatçının eserlerinde toplumsal ve siyasal meseleleri izleyiciye yeni bir perspektif sunarak ve postmodern sanat üsluplarını kullanarak ele aldıkları söylenebilir. İncelenen eserlerde, sanatçıların anlatmak istedikleri temalara bağlı olarak dijital sanat ve fotoğraf gibi güncel sanat pratiklerinden yararlandıkları; temellük, ironi, pastiş ve kolaj gibi postmodern sanat biçimlerini eserlerine dahil ettikleri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gérard Rancinan, Lluís Barba, İmge, Postmodern Sanat, Sanat Tarihi.

THE USE OF IMAGES IN THE WORKS OF GÉRARD RANCINAN AND LLUÍS BARBA

Abstract

The 21st century has ushered in a period characterized by the extensive use of diverse artistic styles and strategies. In the postmodern era, numerous forms of art have emerged, and artists have regarded these forms as integral components of their modes of production. In this process, commonly referred to as the postmodern era, various postmodern art styles and strategies have influenced artists' modes of production. During this period, artists have incorporated diverse modes of expression such as installation, performance art, land art, Arte Povera, process art, feminist art, photography and video art, and digital art, alongside the traditional practices embraced by modernism, such as painting and sculpture. In this context, the aim of this research is to examine how artists Gérard Rancinan and Lluís Barba utilize imagery in their works as a means of social critique by referencing visual and popular culture icons within an art historical framework. This research is significant for understanding how postmodern art styles and strategies have been aestheticized as tools of social critique in contemporary times, as well as for examining cultural, social, and ideological phenomena. A qualitative research method—specifically the descriptive method—was employed, and a literature review was conducted to gather relevant data. Academic journals, catalogs, articles, books, and online sources were examined; and for the sample, one artwork from each of the two artists was selected for analysis. Lluís Barba creates more ironic compositions compared to Rancinan by taking scenes from art history and combining them with famous figures and popular culture images through digital collage and digital manipulation techniques. In contrast, Gérard Rancinan constructs photographic and theatrical compositions. It can be stated that both artists address social and political issues through postmodern art styles, offering viewers a new perspective. In the analyzed works, it was found that the artists employ contemporary art practices such as digital art and photography, depending on the themes they aim to convey, and incorporate postmodern artistic forms such as appropriation, irony, pastiche, and collage into their works.

Keywords: Gérard Rancinan, Lluís Barba, Image, Postmodern Art, Art History.

GİRİŞ

Tarih boyunca insanlık gördüklerini, duygu ve düşüncelerini zihinlerinden başka bir düzlem üzerine aktarmaya çalışmıştır. Zihinde var olan imgelere üretildikleri esnada ya da daha sonradan anlamlar yükleyen insanlar, alıcıları tarafından farklı boyutlarda algılanarak anlamlandırılmıştır. İnsanlığın günlük yaşamda siyasi, dini ve toplumsal ihtiyaçlarını anlatmak amacıyla oluşturulan bu imgeler, insanlar arasında iletişimi sağlamıştır (Parsa, 2004: 2). Günümüzde teknolojinin hızla gelişmesiyle beraber iletişim araçlarının çeşitlenmesi, görsellerin çoğaltılmasını ve insanlara daha kolay aktarılmasının da yolunu açmıştır (Gülaçtı, 2021: 3433). Bu dönemde sanatçılar; taklit, alıntılama, pastiş, öykünme ve kendine mal etme (Temellük Etme) gibi postmodern sanat stratejilerinden faydalanmışlardır (Kahraman, 2024: 8-10). Fotoğraf, film, video, dijital grafikler, televizyon gibi görsel teknolojiler, sosyo-kültürel hayatın anlam üreten araçlarıdır. Bu bağlamda bu araçlarla üretilen görsel kodlar ve anlam, imgeler tarafından insanlara aktarılmaktadır (Parsa ve As, 2020: 11-12). Dolayısıyla postmodern dönemde, insanlar görsel bir bombardıman altında kalmıştır. Sürekli olarak

yeniden üretilen imgeler, postmodern sanatın çoğulculuğundan etkilenerek sanatçılara farklı bakış açıları sağlamıştır.

Özellikle postmodern dönemde sanatçıların üretimlerinde alıntılama biçimlerinden biri olan resimlerarasılık sıklıkla kullanılan bir yöntem olmuştur. Bu dönemde postmodern sanatın özellikleri arasında bilindik estetik alışkanlıkları yıkarak düzgüleri ters yüz etmek eserin farklı anlamlara gelen yorumlara açık hale gelmesini sağlamıştır (Aktulum, 2016: 10-11). Geçmişin mirasını günümüze taşıyarak geçmiş ve güncel arasında bir bağ kuran resimlerarasılık, yeniden üretim süreçlerinin de bir parçası olmuştur (Arıkan, 2016: 59). Aktulum, (2016: 47) alıntılama yöntemlerinin her dönemde sanatçılar tarafından “taklit etmek, esinlenmek, sanatsal eğitim, saygısını bildirmek, yermek, ötekinden yola çıkarak kendi özgünlüğüne varmak” gibi amaçlarla kullanılabildiğini ifade etmiştir. Bu noktada güncelin, geçmişe ve geleneğe kültürel ve tarihsel bir gönderme yapması yeni bir biçim dilini ortaya çıkarmıştır (Karabey Tekin ve Duydu, 2022: 923-924). Böylelikle çoğul okumaların önünü açan bu stratejiler ile üretilen eserler, üretildikleri dönemin tarih süzgecinden geçirilerek yeni bir esere dönüşmüştür (Arıkan, 2016: 59). Dolayısıyla ortaya çıkan bu biçim dili farklı bakış açılarını ortaya çıkardığı oranda estetik bir bağlam kazanmıştır. Bir sanat yapıtı, Eco’nun deyiimiyle “...biricik tekilliği asla bozulmaksızın değişik yollarla yorumlanabilmesiyle, yine “açık” bir yapıttır.” (Eco, 1992: 13-14).

1960’lı yıllardan sonra siyasal, sosyal ve ekonomik alanlarda değişen yaşam koşulları sanatçılar tarafından birbirinden farklı formlar ile aktarılmaya başlanmıştır (Karabey Tekin ve Duydu, 2022: 924). Bu dönemde teknolojik araçlardan ve görüntü üretme yöntemlerinden biri olan fotoğraf, postmodern dönemde modern dönemdeki sanat anlayışının tersine gerçekliğin temsiline karşı sorgulayıcı ve eleştirel bir araç olmuştur. Birbirinden farklı formları kullanan bu sanatçılar fotoğrafı, üretimlerinin bir aracı olarak görmüşler ve daha önce var olan sanat eserlerini ve fotoğrafları teknik kurallara dikkat etmeden sosyokültürel ve politik sorunları eleştirel bir dil ile yeniden kurgulayarak üretmişlerdir (Kahraman, 2024: 8-10). Bu kapsamda fotoğraf ile üretilen postmodern sanat eserleri mevcut görüntülerden yola çıkılarak ilk oluşturuldukları bağlamdan koparılıp çeşitli düzenlemeler ve değişiklikler ile sanatçıların bu eserleri kendilerine mal ettikleri söylenebilir (Gülaçtı, 2021: 3433). Modern dönemde görülmeye başlanan “kendine mal etme” postmodern dönemde de eklektik ve çoğulcu bir bakış açısı ile yaygınlaşmıştır. Bu dönemde sanatçılar, internet, televizyon ve sosyal medyada yer alan her türlü görsel imgeyi sınırsız bir veri kaynağı ve yaratıcılıklarının bir unsuru olarak görmüşler, aynı zamanda kendilerine mal ederek üretimlerini gerçekleştirmişlerdir (Çakıroğlu, 2021: 502). Bu bağlamda imgeler, elektronik ya da mekanik bir araç ya da insan vasıtasıyla olsun her zaman farklı anlam katmanlarını içinde barındıran bir yapıya sahip olmuştur (Parsa, 2004: 2). Dolayısıyla postmodern sanat formlarının ve imgelerinin, sınırsız anlatı biçimlerini içinde barındıran sınırsız güçlere sahip olduğu söylenebilir (Aktaran; Parsa ve As, 2020: 10). Bu bağlamda postmodern dönemde hayatımıza giren imge ve formların, fotografik görüntünün anlamını ve biçimsel yapısını yapıbozuma uğrattığı söylenebilir.

Gérard Rancinan

Gérard Rancinan, Fransız bir fotoğraf sanatçısıdır. Özellikle Rancinan, toplumun sapkınlıklarını ve çelişkilerini sorgulayarak insanlığın geçirdiği metamorfozlara dikkat çekmektedir. Daima olumsuz gördüğü durumları göstermekten çekinmeyen sanatçı, biçim ve içeriğin bağlantılı olduğu eserleriyle altı Dünya Basın ödülü alarak uluslararası alanda tanınan bir sanatçı olmuştur (Rancinan, 2025).

Lluís Barba

Lluís Barba, Barselona doğumlu İspanyol sanatçılardan biridir. Barselona'daki Escola Massana Centre d'art'ta eğitim görmüş olan sanatçı, Llotja Sanat Okulu gibi önemli sanat okullarında sanat eğitimi almıştır. Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa, Latin Amerika ve Kanada gibi ülkelerin önemli müzelerinde ve büyük kamu koleksiyonlarında eserleri sergilenmiştir. Modern toplumun sorunlarının tema olarak kullanan sanatçının eserleri, fotoğrafa ve dijital sanata eleştirel yeni bir bakış açısı katmıştır (Apricusartcollection, 2025).

BULGULAR

Görsel 1. Son Akşam Yemeği, Leonardo da Vinci.

Leonardo da Vinci'nin "Son Akşam Yemeği" isimli tablosunda, Hz. İsa'nın 12 havariyle birlikte son akşam yemeği yemesini ve çarmıha gerilmeden önce bir ihanete uğrayacağını havariilere bildirmesini konu almaktadır (Bayraktaroğlu ve Çalış, 2011: 13).

Görsel 2. The Big Supper, 2008.

Fransız sanatçı Gerard Rancinan, Leonardo da Vinci'nin "Son Akşam Yemeği" isimli tablosunun kompozisyonunu birebir taklit ederek pastiş (öykünme) stratejisini kullanmış ve

yeniden yorumlamıştır. Sanatçı, “Son Akşam Yemeği” tablosundaki figürleri, çağdaş giyimli figürlerle değiştirerek ise temellük stratejisini kullanmıştır. “Modernlerin Üçlemesi” (Trilogie des Modernes) ismini verdiği seride Rancinan, “The Big Supper” isimli fotografik yeniden üretimi gerçekleştirmiştir. Köhler (1995)’e göre postmodern fotoğrafta sanatçı, başka bir eserdeki görsel bir ifade biçimi olan estetik yorumu ve kompozisyonu esin kaynağı olarak kullanabilmektedir (Aktaran; Kahraman, 2024: 10). “The Big Supper” isimli fotoğrafın kompozisyonunda figürler beyaz duvarlarla kaplı modern bir atmosfer içerisine konumlandırılmıştır. “Son Akşam Yemeği” tablosundaki gibi tam ortada yer alan bir masanın etrafına figürler ve modern toplumun bir yansıması olan çeşitli arketipler yerleştirilmiştir. Masanın tam ortasında Hz. İsa’yı temsil eden beyaz kıyafetli bir aşçı imgesi dikkati çekmektedir. Gündelik hayattaki duruşlarını sergileyen bu figürler, masanın biçimsel yapısında birbirleriyle ve masanın üzerindeki fastfood türü yiyecekler ile sanki tiyatral bir diyalog içerisindedirler. Bu noktada her bir figürün abartılı özellikleri ve gösterişli kıyafetlerine dikkat çeken sanatçı, çağdaş kültürün aşırılıklarını ve çeşitliliğini geçmiş ile güncel arasında karşıt bir ilişki kurarak izleyiciye ironik bir bakış açısıyla göstermiştir (Artsper, 2025). Leonardo da Vinci’nin “Son Akşam Yemeği” isimli çalışmasının kullanılarak yeniden üretildiği bu çalışmada, her bir figürün kıyafetlerinin rengarenk oluşu çalışmaya eğlenceli bir hava katmıştır. Aynı zamanda “The Big Supper” isimli çalışmanın günümüzde önemli bir rahatsızlık olarak nitelendirilen obeziteye ve Amerikan toplumunun yemek kültüründe yer alan fastfood kültürüne toplumsal bir eleştiri getirdiği söylenilebilir. Özellikle sanatçı, çalışmada figürleri abartılı bir şekilde kilolu figürler seçerek obeziteyi toplumsal bilinç düzeyinde öne çıkarmıştır (Bayraktaroğlu ve Çalış, 2011: 13). Bu bağlamda zıt kavramları eserlerinde kullanan sanatçının, bir yandan obezite gibi tüketim kültürünü vurgularken diğer yandan da izleyicilerin algılarını ters düz ederek toplumsal sorunlara dikkat çektiği söylenebilir.

Sanatçının çalışmada kullandığı sembolleri çağdaş bir bağlamda yorumladığı gözlemlenebilir. Özellikle popüler tüketim kültürünün bir markası olan KFC kutularının masanın üzerinde içinde yiyecekler ile devrilmiş olması, figürlerin yiyeceklerle karşı saldırgan bir tutum içinde verilmesi ve masanın önüne yerleştirilmiş olan bu kutuların aynı zamanda otomatik bir silah ile birlikte kullanılması modern toplumun bir eleştirisi niteliğindedir. Eserde genel itibari ile bir kaos ve toplumun yozlaşmasına bir gönderi vardır. Rancinan, eserde bu tarzdan insanı tehdit eden bir silah imgesi koyarak günümüzde insanların tükettiği yiyeceklerin de aslında insanı tehdit eden bir yapısının olduğunu vurgulamaktadır. Aynı zamanda masanın üzerinde konumlandırılmış olan avize ise dekoratif bir imge olmasından daha ziyade lüks bir tüketim nesnesi olarak değerlendirilebilir. Rancinan’ın bu eserde popüler kültür ile yüksek sanat arasında eleştirel bir ilişki kurarak temellük, pastiş, parodi gibi postmodern stratejileri kullandığı söylenebilir.

Görsel 4. Lluís Barba, The Holy. Leonardo. 2009

Lluís Barba'nın, "The Holy. Leonardo" isimli çalışması, Leonardo da Vinci'nin "Son Akşam Yemeği" isimli tablosunu pastiş yöntemini kullanarak yeniden yorumladığı dijital bir kolajdır. Gérard Rancinan gibi Barba da sanat tarihinden imgeleri alıp modern toplumdaki figürler ile kompozisyonlarını kurgulayıp postmodern kolaj tekniklerini kullanarak yeniden üretimler gerçekleştirmektedir. Barba tıpkı Rancinan da olduğu gibi popüler kültür öğelerine toplumsal bir eleştiri getirerek popüler kültür ile yüksek sanat arasında bir karşıtlık oluşturmaktadır.

Barba eserlerindeki biçim ve içeriklere yönelik manifestosunda zenginliği ve yoksulluğu, kültürü ve cehaleti toplumun bir yansıması, kitlesel tüketim ve yabancılaşmanın, yozlaşmanın bir eleştirisi olarak görmektedir. İroni ve karşıtlıklardan yararlanarak geçmiş sanat eserlerini temsil etmek için siyah-beyazı kullanan sanatçı, güncel imgeleri ise renkli olarak kurgulamakta ve yeni gerçeklikler yaratmaktadır (Barba, 2025). Bu bağlamda Barba'nın sanat tarihindeki eserlere atıfta bulunarak günümüz sorunlarına yönelik izleyicilerde bir farkındalık oluşturmaya çalıştığı söylenebilir (Çakıroğlu, 2021: 495).

Barba'nın "The Holy. Leonardo" isimli çalışmasında felsefe, sanat, siyaset, din ve bilim insanlarını bir masanın etrafına yerleştirdiği görülmektedir. En solda Paris Hilton bacağına barkod dövmesiyle ve iç çamaşırıyla poz vermektedir. Paris Hilton'un ayaklarının hemen yanında sanki korkudan birbirine sarılan iki çocuk dikkati çekmektedir. Hemen onların yanında ayakta arkası dönük köpekli bir turist kadın, arkada kendisine poz veren figürlerin fotoğrafını çekmektedir. Eserin tam ortasında yerde mekanik araçların üzerinde yatan barkot dövmeli bir domuz görülmektedir. Domuzun solunda yere çömelmiş kitap okuyan bir rahibe ve domuzun hemen sağında yine yere çömelmiş şeytan boynuzlu iç çamaşırılı bir kadın figürü yerleştirilmiştir. Bu kadının hemen sol omuzunun arkasında hayalet kostümüne benzer bir imge yer almaktadır. Bu kadının hemen sağında ayakta beyaz kıyafetli güneş gözlüklü ayakları çıplak bir adam, sanki bir ritüel içinde elinde zil çalarak yürümektedir. Adamın sağında arkası dönük masaya yaslanmış iç çamaşırılı bir hizmetçi kadın görülmektedir. Onun yanında ise yine arkası dönük bir sandalyede oturan, takım elbiseli ve şapkalı, kafasını önüne eğen bir adam

figürü kompozisyonda en sağa konumlandırılmıştır. Masanın arkasında en sağda duağıyla üstü çıplak bir kadın figürü dikkat çekmektedir. Onun solunda alnında barkod dövmesi bulunan Ortodoks bir din adamı ve elini iki yana açmış bir Papa vardır. Masanın ortasında Hz. İsa'nın sağında ve solunda elinde Oscar heykeli bulunan iki kadın figürü poz vermektedir. Bu kadınların solunda kırmızı ve sarı giysili Dalai Lama, onun yanında da beyaz giysili ve sarıklı Osama Bin Laden batılı bir erkek figürü ile birlikte sakallı bir erkek hint figürü onların yanında da iki adet tibetli erkek figürü kompozisyonda görülmektedir. Masadaki tabaklara ise her bir tabakta altın yaldız tabanca ve el bombaları yerleştirilmiştir. Ayrıca Andy Warhol'un çorba konservelerini andıran bir konserve kutusu da dikkati çekmektedir. Kompozisyonda Hz. İsa'nın arkasındaki duvarda yukarıya yerleştirilmiş yine alnı barkod dövmeli bir kuru kafa görülmektedir. "Son Akşam Yemeği" tablosunun ana kompozisyon olarak kullanıldığı eserde; sol ve sağ duvarlarda yine barkodlar ve sayıların olduğu göze çarpmaktadır.

Postmodern dönemde çoğulculuk farklı anlam katmanlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu bağlamda eserlerinde zıt imgeler kullanan sanatçı, izleyicinin zihninde eleştirel bir bakış açısı ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla Barba eserde kutsal değerlere karşı olarak bilim, felsefe ve sanatın ayrı tutulmadığı bir atmosferde popüler kültür imgelerini kullanarak kültürel yozlaşmalara atıfta bulunmuştur (Çakıroğlu, 2021: 502-503).

Eserde sanatçının kurguladığı imgeler, ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde Barba "The Holy. Leonardo" isimli çalışmasında Leonardo da Vinci'nin "Son Akşam Yemeği" isimli tablosunun kompozisyonunu bozmadan kullanarak postmodern stratejilerden "Temellük" (Appropriation) ve pastiş stratejilerini kullanmıştır. Barba, "Son Akşam Yemeği" eserini bağlamından koparıp eser üzerinde yeni bir anlam oluşturarak temellük ettirmektedir. Sanatçı, günümüz figürlerini esere yerleştirerek ise bir pastiş oluşturmuştur. Bununla birlikte eserde kullanılan siyasal, sanatsal, dini ve ikonik figürler ile metinlerarası bir bağ kurularak sınıf farkları ve tüketim kültürü eleştirisinin ortaya konduğu söylenebilir. Dolayısıyla sanat tarihinden bir sanat eserinin yeni anlamlar üreterek kullanılması bir ironi ortaya koyarak aynı zamanda bir parodi oluşturmuştur.

SONUÇ

Gazeteci kökenli olan Rancinan, fotoğrafı bir araç olarak kullandığı çalışmalarını, benzerlik ve karşıtlık ilişkilerinden yola çıkarak kurgulamaktadır. Özellikle başka bir eserden alıntı yapılırken kurgulanan eser, biçimsel ve anlamsal bir dönüşüme sokulmaktadır. Anlamsal dönüşüm zıt kavramlar üzerinden bir katman oluştururken biçimsel dönüşüm esere yerleştirilen figürlerin fiziksel özellik, yaş, cinsiyet ve giyim tarzları üzerinden yeni anlamlara bürünmesiyle gerçekleştirilmektedir (Bayraktaroğlu ve Çalış, 2011: 20-21). Komedi ve trajedi arasında Rancinan'ın "The Big Supper" isimli fotoğrafı, mutlak mutluluk arzusunun yönlendirdiği modernitenin, insanları paramparça etmelerini endişe ve mizah ile ironik bir şekilde ortaya koymuştur (Fineartcube, 2025). Eserlerinde farklı imgeler ve farklı sanatsal stiller kullanan Rancinan ve Barba'nın, izleyicilere günümüzdeki toplumsal sorunlara (yoksulluk, açlık ve obezite, yabancılaşma, tüketim kültürü ve yozlaşma gibi) dikkat çekerek görsel imgeleri eleştirel bir dil ile çalışmalarına yansıttıkları söylenebilir. Barba "The Holy" isimli çalışmasında kullandığı siyasal, sanatsal, dini ve ikonik figürler ile metinlerarası bir bağ kurmuştur. Eserde çok fazla imgenin çarpıştırılması ile ironik bir anlatım ortaya konmuş ve eser, sanat tarihinden ikonik bir eserin parodisi haline gelmiştir. Günümüzde marketlerde kullanılan barkod imgesi ise tüketim kültürüne doğrudan bir gönderme olarak okunabilir.

İncelenen eserlerde, sanatçıların anlatmak istedikleri temalara bağlı olarak dijital sanat ve fotoğraf gibi güncel sanat pratiklerinden yararlandıkları; temellük, ironi, pastiş ve kolaj gibi postmodern sanat biçimlerini eserlerine dahil ettikleri belirlenmiştir. Bu bağlamda toplumsal olgulara dikkat çekmek için günümüz toplum yapısını eleştiren Rancinan ve Barba, fotoğrafı ve dijital kolajı çalışmalarını oluşturmak için kullandıkları görülmüştür. Postmodern dönemde sanat tarihinden ikonik eserlerin alıntılanarak yeniden üretildiğine sık rastlanılmaktadır. Lluís Barba, sanat tarihinden sahneleri alıp ünlü figürler ve popüler kültür imgelerini bir araya getirerek dijital kolaj teknikleri ve dijital manipülasyonlarla Rancinan’a göre daha ironik kompozisyonlar oluşturmuştur. Buna karşın, Gérard Rancinan, fotografik, teatral kompozisyonlar kurgulamaktadır. Her iki sanatçının eserlerinde toplumsal ve siyasal meseleleri izleyiciye yeni bir perspektif sunarak ve postmodern sanat üsluplarını kullanarak ele aldıkları söylenebilir.

KAYNAKÇA

Aktulum, K. (2016). *Resimsel alıntı*. Çizgi Kitabevi.

Apricus Art Collection. (2025). Lluís Barba. https://apricusartcollection.com/collections/lluis-barba?srltid=AfmBOoqBNs-fayms0DTNRGVfgJUC4QjdWVDI6GNEJ39_dI8rHzWQ2Kmo

Arıkan, H. (2016). Resimlerarası alıntı bağlamında Eugene Delacroix’in “Halka Yol Gösteren Özgürlük” adlı eserinin yeniden yorumlanması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 49–60.

Artsper. (2025). Gérard Rancinan, *Big Supper*. <https://www.artsper.com/us/contemporary-artworks/print/2261777/big-supper-poster-collector>

Barba, L. (2025). *Zamanda seyahat edenler*. <https://lluisbarba.com/about>

Bayraktaroğlu, A., & Çalış, E. (2011). Gerard Rancinan’ın *Methamorphoses* adlı fotoğraflarında yenidenüretim. *Art-E Sanat Dergisi*, 3(6), 1–23. <https://doi.org/10.21602/sgsfed.69773>

Çakıroğlu, E. (2021). Postmodernizm sürecinde kendine mal etme: Lluís Barba’nın yapıtlarının göstergelerarasılık bağlamında incelenmesi. *The Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 11(2), 490–504.

Çakıroğlu, E. (2023). Görsel kültürle ilişkisi bağlamında sanat eserleri üzerine yapılan parodilere bakış. *İdil*, 12(105), 561–567. <https://doi.org/10.7816/idil-12-105-01>

Eco, U. (1992). *Açık yapıt* (Y. Şahan, Çev.). Kabalcı Yayınevi.

Fineartcube. (2025). *Trilogie des modernes*. <http://exhibition.fineartcube.fr/spip.php?rubrique4&lang=fr>

Gülaçtı, İ. E. (2021). Postmodernizm bağlamında Batı fotoğrafçılığında yeniden üretim ve kendine mal etme ile Türk fotoğrafçılığında deneysel-kurgusal fotoğraf. *International Social Sciences Studies Journal*, 7(86), 3431–3445.

Kahraman, Ö. (2024). Postmodernizmin ışığında Nazif Topçuoğlu fotoğraflarında öykünme izler. *ArtDE Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1, 7–18.

Karabey Tekin, A., & Duydu, M. (2022). Geleneksel enstrümanların güncel imgelere döngüsü. *International Academic Social Resources Journal*, 7(40), 921–928.

Parsa, A. F. (2004). İmgenin gücü ve görsel kültürün yükselişi. M. Işık (Ed.), *Medyada yeni yaklaşımlar*. Eğitim Kitabevi Yayınları.

Parsa, A. F., & As, E. A. (2020). *Dijital imgeler evreni: Sunuş*. Doruk Yayınları.

Rancinan, G. (2025). Exhibitions. <http://exhibition.fineartcube.fr/>

Görsel Kaynakça

Görsel 1: Leonardo da Vinci. (15. yy.). *Son Akşam Yemeği* [Resim]. Wikimedia Commons. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/4/48/The_Last_Supper_-_Leonardo_Da_Vinci_-_High_Resolution_32x16.jpg/960px-The_Last_Supper_-_Leonardo_Da_Vinci_-_High_Resolution_32x16.jpg

Görsel 2: Rancinan, G. (2008). *The Big Supper* [Fotoğraf]. <http://www.rancinan.com/spip/IMG/jpg/last-supper.jpg>

Görsel 3: Barba, L. (2009). *The Holy. Leonardo* [Dijital kolaj]. <https://luisbarba.com/wp-content/uploads/2022/01/2019-3-2009-SANTA-CENA--1024x706.jpg>

CUMHURİYET DÖNEMİ İZMİR YAPILARINDA MİMARİ DIŞ CEPHE BEZEMELERİNİN İNCELENMESİ*

ANALYSIS OF ARCHITECTURAL EXTERIOR ORNAMENTS IN IZMIR BUILDINGS DURING THE REPUBLIC PERIOD

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Çetin**

Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi,
Geleneksel Türk Sanatları, Tezhip Ana Sanat Dalı
İZMİR,

ayseerdemcetin@gmail.com Orcid: 0000-0002-6628-5163

Merve Aktan**

Yüksek Lisans Öğrencisi,
Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü,
Geleneksel Türk Sanatları Ana Sanat Dalı,
İZMİR,

mervemayisaktan@gmail.com, Orcid: 9-0003-8630-1006

ÖZET

Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte Türkiye genelinde olduğu gibi İzmir'de de yeni bir kent kimliği oluşturulması hedeflenmiş, özellikle yangın sonrası yeniden inşa sürecinde modern kent planlaması doğrultusunda birçok yapı inşa edilmiştir. Bu yapıların dış cephelerinde kullanılan bezeme unsurları, sadece estetik birer öge değil, aynı zamanda dönemin ideolojisini ve modernleşme arzusunu yansıtan önemli semboller olarak değerlendirilmelidir. İzmir kent merkezinde yer alan Cumhuriyet dönemi yapılarının dış cephelerinde görülen ortak mimari bezeme özellikleri; kullanılan malzeme türleri, biçimsel tekrarlar, süsleme teknikleri ve motif bazlı örneklerle incelenmiştir. Çalışmanın amacı, bu bezemelerin ideolojik, estetik ve mimari açıdan taşıdığı anlamları tartışmak ve modern Türkiye'nin kurucu yıllarına dair mimari bir bellek üretmektir.

Bu bildiride, İzmir il sınırları içinde yer alan ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında inşa edilmiş olan kamu yapıları, iş hanları ve konutlarda görülen dış cephe bezemelerini konu edinmektedir. Cephelerde yer verilen çini panolar, rumi ve hatai tezyinat, kemer ve sütun düzenlemeleri; sadece estetik bir tercih değil, aynı zamanda ulus-devletin kültürel hafızasını inşa etme arzusunun bir tezahürü olarak değerlendirilmelidir. Bezemelerin, Selçuklu ve Osmanlı sanatının klasik üsluplarına göndermeler yapması, mimarinin bir nevi hafıza mekânına dönüştüğünü göstermektedir.

* Bu çalışma, Cumhuriyet Dönemi İzmir Yapılarının Ortak Mimari Dış Cephe Bezeme Özellikleri adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Erdem Çetin, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, İzmir, Türkiye, e-posta: ayse.erdem.cetin@deu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6628-5163

** Merve Aktan, Yüksek Lisans Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Ana Sanat Dalı, İzmir, Türkiye, e-posta: mervemayisaktan@gmail.com, Orcid: 9-0003-8630-1006

Bu çalışma, yalnızca mimari bir betimleme değil, aynı zamanda Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında geleneksel sanat anlayışının nasıl yeniden yorumlandığını ve yeni bir anlam çerçevesine nasıl oturtulduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tarihi yapı, Bezeme, Tezyinat, I. Ulusal Mimarlık Akımı

ABSTRACT

With the proclamation of the Republic, as in the rest of Turkey, the creation of a new urban identity was targeted in İzmir. Especially after the devastating fire, the city underwent a reconstruction process in line with modern urban planning principles, resulting in the construction of numerous buildings. The decorative elements applied to the façades of these buildings should not merely be regarded as aesthetic components but as significant symbols reflecting the ideology and modernization aspirations of the era. This paper examines the common architectural decorative features observed on the façades of Republican-era buildings located in the city center of İzmir, focusing on material types, formal repetitions, ornamentation techniques, and motif-based examples. The aim of the study is to explore the ideological, aesthetic, and architectural meanings of these decorations and to construct a visual memory of the founding years of modern Turkey.

This study focuses on the façade decorations of public buildings, commercial inns, and residential structures constructed within the administrative borders of İzmir during the early Republican period. The use of tile panels, rumi and hatayi ornamentation, arches, and column arrangements on the façades represents more than mere aesthetic preferences; they are manifestations of the nation-state's desire to construct a cultural memory. The references made to classical Seljuk and Ottoman artistic styles in these embellishments reveal that architecture itself was transformed into a space of memory.

In this respect, the study is not only a formal analysis of architecture but also an inquiry into how the traditional understanding of art was reinterpreted and framed with new meanings during the formative years of the Republic.

Keywords: Historical building, Ornamentation, Decoration, First National Architectural Movement

GİRİŞ

Bu çalışmada, İzmir'deki Cumhuriyet dönemi yapılarının dış cephelerindeki ortak süsleme anlayışı incelenmiş, bezemelerin yapım tekniği, malzeme tercihleri ve estetik karakterleri karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. İzmir'de tescillenmiş olarak kültür bakanlığı envanter kayıtlarda yer alan sınırlar içerisindeki Cumhuriyet Dönemi mimari yapıları 140 tanedir. Bunların 104'ü devlet, 36'sı şahsidir. Bunların içerisinde bezemeli olanların sayısı da 63'tür (Kültür Bakanlığı Envanter Kaydı). Bu bildiride İzmir merkez ilçesinde bulunan devlet binaları, iş hanları ve konutlar; yöntem olarak yerinde gözlem, fotoğraf çekimi, arşiv taraması ve literatür incelemesi kullanılmıştır. Her yapıdaki cephe bezemeleri; motif, malzeme, teknik ve biçembilim yönünden analiz edilmiştir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında İzmir hem sembolik hem işlevsel bir "vitrin kent" olarak öne çıkmıştır. 1922 Büyük İzmir Yangını sonrası kent neredeyse sıfırdan planlanmış; bu planlamada modern, çağdaş ve "milli" bir mimari kimlik inşa edilmesi hedeflenmiştir. Bu kimlik, özellikle kamu binalarının cephelerinde seçilen bezeme elemanlarıyla somutlaştırılmıştır (M. Sözen, 1973: 28).

1. Mimari Bezemelerin Temel Özellikleri

Cephe bezemelerinde en çok karşılaşılan öğeler şunlardır:

- Çini panolar: Özellikle pencere alınlıklarında ve girişlerde, genellikle Kütahya üretimi olan çini karoları kullanılmıştır.
- Rumi ve hatai motifleri: Çiçek, yaprak, kıvrık dal gibi bezemelerle geleneksel süsleme anlayışı yaşatılmıştır.
- Kemerler ve sütun başlıkları: Bursa tipi, sivri ve dilimli kemerler sıkça tercih edilmiştir.
- Yalancı kubbeler ve taç kapılar: Anıtsal giriş algısı oluşturmak amacıyla uygulanmıştır.

2. Örnek Yapılar Üzerinden İnceleme

Devlet Tiyatrosu (Türk Ocağı Binası)

1925 yılında inşa edilen yapının dış cephesinde geleneksel Osmanlı mimarisi öğeleriyle birlikte modern bir yorum göze çarpar. Pencere alınlıklarında çini panolar, ahşap saçak altı süslemeleri ve kubbeli köşe kuleleri dikkat çeker. Yapı, simetrik plan düzeni ve dikkatle tasarlanmış cephe kompozisyonuyla dönemin estetik anlayışını yansıtırken, iki katlı bölümünün üzerinde yer alan kubbesi ile anıtsal bir etki yaratmaktadır. Cephenin önemli öğelerinden biri olan çini panolar ise yapıya hem dekoratif hem de kimlik kazandıran bir özellik sunar. Bu çini süslemeler, dönemin bezeme anlayışını ve geleneksel sanatla modern mimarlığın birleşimini gösteren ortak bir karakteristiği temsil etmektedir.

Görsel 1. Devlet Tiyatrosu binası genel görünüm ve pencere alınlıkları çini panoları (Merve Aktan Arşivi 2024: Mart).

Kompozisyonu oluşturan motiflerde kobalt mavi, kırmızı, turkuaz ve yeşil renkler kullanılmıştır. Ayrıca kobalt mavi renk ile yıldız görünümlü çarkıfelek pençeri ile bu pençerin goncaları desen olarak uygulanmıştır. Bitkisel desen kompozisyonlu çini panolar, içeriden turkuaz, sonrasında kobalt rengi ince kenarlıklar ile çerçevelenmiştir (Görsel 2).

Görsel 2. *İzmir Devlet Tiyatrosu Güneydoğu Cephesi Pencere Alınlığ Çini Panolar, (Merve Aktan Arşivi 2024: Mart).*

Elhamra Sineması ve Milli Kütüphane

Tahsin Sermet tarafından tasarlanan bu yapılar, hem mimari formda hem de adlarında “milli” vurguyu taşırlar. Cephede kemerli girişler, üçgen alınlıklar, geniş saçaklar ve çini süslemeler öne çıkar. Milli Sinema ve Kütüphane Binası, ortak kullanım duvarındaki iki ile batı cephedeki üç, kare ve batı cephedeki dikdörtgen levhaların içleri çini panolar ile doldurulmuştur. Cephe tasarımı ile de dikkati çeken yapıda, Osmanlı mimarlığından birçok öge bir arada kullanılmıştır.

Görsel 3. *Kütüphane Binası genel görünüm, giriş kapıları (Merve Aktan Arşivi 2024: Mart).*

Cephenin ortasında, üstte geniş bir penci kemer içine açılmış üçlü pencere sistemi, altta sütunlar üzerine oturtulmuş kemerlerle oluşturulmuş üçlü giriş köşelerinde birer küçük kubbeyle taçlandırılmış kuleler, üçgenlerle geçilen silindirik kasnaklı kubbe Osmanlı mimarisinin yapı öğelerindendir. İzmir Milli Kütüphane, geleneksel Osmanlı mimarisinin özelliklerini yansıtan bir yapıdır (Görsel. 3). Geniş avlusu ve simetrik düzenlemesiyle dikkat çeker. Binanın dış cephesinde, Osmanlı dönemine özgü kemerli pencereler ve süslemeler bulunur. Yapının her iki bölümüne de uygulanan çini panolar, girift kompozisyonlu çok renkli olarak çalışılmıştır.

Çini karolarda rumi motifler ile oluşturulan kompozisyonlar, dikey $\frac{1}{4}$ oranda tasarlanarak, panonun bütününe yansıtılmıştır. Kilit taşı aksına denk gelecek şekilde bezenmiş üstünden çıkan iki dal, rumiler ile aşağıya doğru uzatılarak hurde rumiyi iki yandan kuşatmıştır. Aynı hurde ruminin altından çıkan iki dal ve dendanlı rumiler, birlikte yapılan kıvrımlı hareketten sonra kemer birleşim aksındaki üç dilimli hurde rumi sapında son bulmuştur (Görsel 4).

Görsel 4. *Milli Kütüphane Binası pencere alınlığı ve etrafında bulunan çini panolar* (Merve Aktan Arşivi 2024: Mart).

Rumilerin sap kısımlarında kobalt mavi hâkimdir, kırmızı ve sarı ile renklendirilmiştir. Zemini turkuaz boyalı panoların da bordür ve kemer köşelikleri kobalt mavi ile renklendirilmiştir.

İzmir Osmanlı Bankası

Levanten kökenli ünlü mimar Giulio Mongeri tarafından tasarlanan ve 1926 yılında inşasına başlanan Osmanlı Bankası binası, 1928 yılında tamamlanarak hizmete açılmıştır. Cumhuriyet Dönemi'nde inşa edilen önemli ticari yapılardan biri olan bu yapı, dönemin ekonomik modernleşme politikalarının somut örneklerinden biri olarak kabul edilmektedir. Yapı, mimari açıdan köşe kuleleri, simetrik düzeni ve dikkatle işlenmiş cephe bezemeleriyle öne çıkmaktadır (İ. Aslanoğlu, 1980, s 119).

Görsel 5. *Osmanlı Bankası Binası genel görünüm* (Kaynak: Çağdaş Değer. Pinterest. Erişim Tarihi: 18 Mart 2024).

Özellikle cephelerde yer alan taş süslemeler, geleneksel üslupla modern malzemelerin buluşturulması sayesinde hem estetik hem de işlevsel bir görünüm sunar. Mongeri'nin mimari anlayışı, dönemin Batılılaşma eğilimlerini yansıtırken aynı zamanda yerel unsurlarla da uyum sağlamaktadır. Bu yapı, sadece bir banka binası olmanın ötesinde, mimari tasarımıyla da Cumhuriyet'in kent dokusuna katkı sağlayan önemli bir kültürel miras niteliğindedir. Hemsimgesel hem işlevsel değeriyle dikkat çekici bir yapı olarak öne çıkmaktadır. Dışarıya doğru taşırılmış bölüm tepesinde âlem bulunan piramidal çatıyla örtülmüştür. Pencereilerin basık, sivri ve Bursa kemerleri, üst kattaki açıklıkları ayıran üçgen başlıklı sütunlar, ikinci kattaki balkonların Selçuklu geometrik örnekli şebekeleri, üst kattaki balkon ve pencerelerin sivri sağır kemerlerden oluşan korkulukları, kemer alınlıklarındaki Osmanlı bitkisel süsleme motifleri, taş rozetler, mukarnaslı kornişler tamamen Anadolu Türk mimarisine özgü,

geleneksel yapı öğelerindendir. Pencere alınlıkları $\frac{1}{2}$ düzenlemeli, dolantı rumi motifi ile bezenmiştir (Görsel 6).

Görsel 6. *Pencere kemerleri ve geometrik bezeme örnekl balkon (Merve Aktan Arşivi 2024: Mart).*

Büyük Kardiçalı Hanı Binası

1928 yılında İzmir'in tanınmış tütün tüccarlarından Kardiçalı İbrahim tarafından, dönemin önemli mimarlarından Mehmet Galip Sinap'a yaptırılan Büyük Kardiçalı Han, Cumhuriyet Dönemi ticari yapıları arasında hem mimari detayları hem de işlevsel tasarımıyla dikkat çekmektedir (İ. Aslanoğlu, 1980: 119). Yapı, geleneksel Osmanlı han mimarisinin temel özelliklerini korurken, aynı zamanda modern anlayışını da bünyesinde barındıran yenilikçi bir tasarıma sahiptir. Hanın iç avlusu, ticari faaliyetlerin rahat ve etkin bir şekilde yürütülebilmesi için özenle planlanmıştır. Bu avlu, tüccarların bir araya gelerek ürünlerini sergileyebileceği ve ticaret yapabileceği sosyal bir ortam olarak işlev görmektedir. Yapının cephe düzenlemesinde ise zarif geometrik desenler ve detaylı bezemeler yer almakta, bu unsurlar yapının estetik değerini artırmaktadır.

Mimar Mehmet Fesçi tarafından inşa edilen Büyük Kardiçalı Hanı, köşeleri yükseltilerek kubbeyle örtülü ve kapladığı alan açısından İzmir hanlarının en büyüklerinden birisi olan yapı, kemer alınlıklarında ve balkon panolarındaki bezemeleri ile dikkat çekmektedir (İzmir Endüstriyel Miras Defteri, 2021: 41) (Görsel 7).

Görsel 7. *Büyük Kardiçalı Hanı Binası genel görünüm ve güney cephe detay (Merve Aktan Arşivi 2024: Mart).*

Yapıda yer alan bezeme kompozisyonları pencere alınlıklarında, kemer köşeliklerinde ve balkon panolarında farklılık göstermektedir; kemer köşeliklerine zencerek motifi ile bordür çalışılmış, pencere alınları ve balkon panolarında ise bir şemseden çıkan ½ düzenli hurde rumi kompozisyonu uygulanmıştır. (Görsel 8).

Görsel 8. *Büyük Kardiçalı Hanı. Güney cephe balkon ve sütun panoları detay*
(Merve Aktan Arşivi 2024: Mart)

Dönemin önemli özelliklerinden biri, binaların dış kütle düzeni ve bezeme açısından yapı türlerine göre belirgin farklılıklar göstermemesidir. Bu durum, mimaride belirli bir üslup birliği ve bütünlük arayışını yansıtmaktadır. Bu yapılarda, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı mimarisine ait dekoratif unsurlar sıklıkla kullanılmıştır. Bu geleneksel mimari elemanlar, yapıya tarihî ve kültürel derinlik katarken, estetik açıdan da zenginlik sağlamıştır. Aynı zamanda, bu binaların büyük boyutlarda inşa edilmesi, Avrupa yapılarının anıtsallığını ve görkemini yansıtarak dikkat çekici bir modernlik etkisi yaratmıştır. Böylece, Doğu ve Batı mimari gelenekleri bir araya getirilmiş ve yeni bir üslup oluşturulmuştur. Örneğin, yapının ikinci katında yer alan sivri kemerli pencereler hem dönem mimarisinin karakteristik detaylarını hem de geleneksel Türk mimarisinin izlerini taşımaktadır. Bu pencere tasarımları, yapının estetik değerini artırmakta ve mimari bütünlüğe önemli katkı sağlamaktadır.

Cumhuriyet Dönemi İzmir Konutları

Cumhuriyet Dönemi mimarisinde, geleneksel Türk evlerinin mimari özellikleri korunmaya çalışılırken, aynı zamanda Avrupa'dan ve Batı'dan etkilenen yeni bir mimari anlayış da gelişmiştir. Bu yeni yaklaşım hem geçmişin kültürel mirasını yansıtmayı hem de modernleşme hedefleri doğrultusunda çağdaş bir mimari kimlik oluşturmayı amaçlamıştır. Özellikle İzmir gibi önemli kentlerde bu mimari dönüşüm daha belirgin şekilde hissedilmiştir. İzmir'deki konut yapıları genellikle iki katlı, geniş avlulu ve sade tasarımlara sahiptir. Bu evlerde düz çatılar, simetrik cephe düzenlemeleri tercih edilmiştir. Modernleşmeyle birlikte işlevsellik ön planda tutulmuş, yaşam alanlarının ferah, aydınlık ve kullanışlı olması önemsenmiştir. Bu doğrultuda yüksek tavanlı, büyük pencereli ve geniş iç hacimli mekânlar öne çıkmıştır. Ayrıca, yapım sürecinde beton, tuğla ve demir gibi modern yapı malzemeleri kullanılmış; bu da hem yapısal sağlamlık hem de estetik açıdan yenilikçi çözümler sunmuştur. Cumhuriyet'in modern mimarlık anlayışı, konut mimarisinde hem Batılılaşmayı hem de yerel mimari geleneği birleştiren özgün örneklerle kendini göstermiştir. İzmir'deki bu yapılar, dönemin sosyal ve kültürel dönüşümünü yansıtan önemli örneklerdir. "Konutlar, I. Ulusal Mimarlık Akımının işlevsellik yerine biçimselliği ön planda tutan anlayışının küçük boyutlu yapılarda nasıl çözümlendiğini gösteren örneklerdir. Yeni kurulan bir devletin o günkü koşullarda yaşam biçimindeki ve zevk anlayışındaki değişimi yansıtmaktadır" (İ. Aslanoğlu, 1980,s 125). Konut yapılarında taş ve ahşap unsurların uyumlu bir şekilde kullanılması, geleneksel Türk evlerinin

estetik özelliklerini modern mimarlık anlayışıyla başarılı bir biçimde birleştirmiştir. Bu dönemde inşa edilen evlerde, çıkmalar, ahşap konsollar ve geniş saçaklar gibi mimari detaylar ortak motifler olarak öne çıkmaktadır. Bu öğeler, yapıların hem görsel zenginliğini artırmakta hem de fonksiyonellik katmaktadır. Ayrıca, konutların dış cephelerinde kullanılan sade ama zarif bezeme unsurları, dönemin mimari anlayışının yalın ve işlevsel estetik anlayışını yansıtmaktadır. Bazı sivil mimari örneklerinden olan önemli yapıların, inceleme ve belgeleme örnekleri, konut ve sıra numarası alt başlıkları verilerek makalenin devamında yer almıştır. İzmir Konak İlçesi Damlacık Mahallesi 411 Sokakta yer alan konut, İzmir'in en eski yerleşim yerlerinden birisi olan Damlacık Mahallesi'nde bulunmaktadır. Geçmişte İzmir 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Korkuma Bölge Kurulu Müdürlüğü olarak hizmet vermiş olup günümüzde terkedilmiş durumdadır.

Yapı, dönemin mimari üslubunu yansıtan sivri kemerli pencereleriyle dikkat çekmektedir. Dış kütle düzeni, özellikle giriş kapısı çevresinde yoğunlaşmış olup, mimari dekoratif süsleme detayları oldukça zengindir. En üst katta yer alan merkezlenmiş nazarlık panosunun her iki yanında, simetrik rumi dolantı kompozisyonuna sahip motifler bezenmiştir. Bu motifler, yapının tüm pencere alınlıklarında da aynı şekilde kullanılarak cephede bütünlük sağlamaktadır (Görsel 9).

Görsel 9. Damlacık Mahallesi, 411. Sokaktaki özel konut ve kemerli pencere detayları
(Merve Aktan Arşivi 2024: Eylül).

İzmir'deki Cumhuriyet dönemi konutları, şehrin modern kimliğinin önemli bir parçasını oluştururken, Türkiye'nin mimari evriminde de kritik bir döneme işaret etmektedir. Bu evler, hem tarihi bir miras olarak korunmakta hem de günümüzün yaşam koşullarına uygun şekilde restore edilerek kullanılmaya devam etmektedir. Böylece geçmişle gelecek arasında bir köprü oluşturulmuş, mimari mirasın yaşatılması sağlanmıştır. İzmir'deki bu yapılar, kültürel kimliğin somut örnekleri olarak hem estetik hem de işlevsellik açısından değer taşımaktadır. İzmir Konak İlçesi Kocatepe Mahallesi 567. Sokakta yer alan konut, doğrudan sokağa açılan zemin üzerindeki iki katlı bu yapının, sokağa bakan cephesindeki sivri kemerli pencereler, iki tarafında başlıkları ve kaideleri kum saati biçimli sütunceler bulunan Bursa kemerli giriş ile tasarlanmıştır (Görsel 10).

Görsel 10. *Kocatepe Mahallesi 567. Sokaktaki özel konut pencere alınlıkları bezeme detayları* (Merve Aktan Arşivi 2024: Nisan).

Köşeliklerindeki kabaralar; pencere altlarında bulunan panolarda geometrik geçmeli olup cephenin üst kesimindeki ise rumi kompozisyonlu olarak çalışılmıştır. Korkuluk levhalarındaki mihrap görünümü verilmiş süslemeler de geleneksel bezeme öğelerinin konutlara da aktarıldığını göstermesi açısından önemli bir yapı olma özelliğini günümüzde hala korumaktadır.

Bahçeli Oteli, İzmir'in merkezi konumunda, Basmane Tren Garı'na sadece birkaç adım uzaklıkta, Gaziler Caddesi üzerinde yer almaktadır. Yapı, I. Ulusal Mimarlık Akımı'nın izlerini taşıyan önemli örneklerden biridir ve geçmişte birçok tarihi şahsiyeti ağırlamasıyla da bilinmektedir (www.arkitera.com).

Üç katlı olan bu otelin ön cephesi, dönemin mimari bezeme anlayışına uygun olarak özenle tasarlanmıştır. Cephede kullanılan süslemeler ve detaylar, yapının estetik değerini artırmakta ve dönemin mimari karakterini yansıtmaktadır. Bahçeli Oteli, İzmir'in tarihî ve kültürel dokusuna önemli katkılar sunan yapılar arasında yer almaktadır. Orta kattaki sağ ve sol pencere alınlıklarına, simetrik düzende yerleştirilmiş nebati kompozisyon bezemeleri eklenmiştir. Bu bezemeler, yapının döneme özgü mimari üslubunu tamamlayıcı önemli bir karakter kazandırmaktadır. Nebati motiflerin düzenli ve dengeli kullanımı, cepheye zarif ve estetik bir görünüm sunarken, yapının tarihsel kimliğini vurgulamaktadır (Görsel 11).

Görsel 11. *Basmane Gaziler Caddesi Bahçeli Oteli, cephe görünümü pencere alınlıkları bezeme detayları* (Merve Aktan Arşivi 2025: Mart).

Sonuç ve Değerlendirme

İzmir'deki Cumhuriyet dönemi yapılarına ait cephe bezemeleri, mimarlık tarihinde bir geçiş dönemini yansıtmaktadır. Bu bezemeler aracılığıyla modern devletin değerleri, geleneksel form diliyle halkla buluşturulmuştur. Estetik, sembolik ve işlevsel anlamları aynı anda taşıyan bu unsurlar; dönemin “görsel ideolojisi”ni anlamak açısından kritik önemdedir. Mimari cephe bezemeleri, yalnızca binaların estetik görünümünü zenginleştirmekle kalmayıp, aynı zamanda yapıların tasarım ilkeleri ve ortak özelliklerinin oluşmasında belirleyici rol oynamaktadır. Bu detaylar, kentin kültürel dokusunu ve kimliğini şekillendiren önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Özellikle Cumhuriyet dönemi mimarisinde, Osmanlı ve Selçuklu motifleri gibi yerel geleneksel unsurların modern mimarlık anlayışı ile harmanlanması, bu yapıların estetik ve ideolojik değerlerini artırmıştır. Ancak, günümüzde modern mimari tekniklere geçiş sürecinde yaşanan hızlı değişimler, Cumhuriyet dönemi mimarlığının erken örneklerinin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, bu döneme ait yapıların belge niteliği taşıyan detaylarının ve genel özelliklerinin tespit edilmesi ve korunması gerekmektedir. Kent kimliğinin sürekliliği için bu tür cephe bezemeleri belgelenmeli, korunmalı ve restorasyon süreçlerinde özgünlüğü bozulmadan ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akurgal, E. (1983). *Eski İzmir I*, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Aslanoğlu, İ. (2001). *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Kafalı, Ö. (2020). *Osmanlı Dönemi İzmir Planları ve Haritaları*, İZKA
- Sönmezdağ, U. (2013). *İzmir Fuarı: İzmir Kent Ansiklopedisi Tarih Cildi, C 2*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayını.
- Sözen, M. (1984). *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sözen, M. Ve Tapan, M. (1973). *50. Yılın Türk Mimarisi*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tanyeli, U. (1992). *Çağdaş İzmir'in Mimarlık Serüveni*. (E. Batur, Ed.), Üç İzmir, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yavuz, Y. (1981). *Mimar Kemalettin ve Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.

DR. MEHMET SUPHI EZGİ'NİN TÜRK MÜZİĞİ USÛLLERİNE YAKLAŞIMI¹

Öğr. Gör. MUHAMMED AYDIN ²

ÖZET

Dr. Mehmet Suphi Ezgi (ö. 1962), “Arel-Ezgi Sistemi” olarak anılan ve günümüzde Türk makam müziği eğitimi ile notasyonunda en yaygın kullanılan sistemin kurucularından biridir. Beş ciltlik *Nazari-Ameli Türk Musikisi* (1933–1953) adlı eseri, bu teori üzerine yazılmış ilk kapsamlı çalışmadır. Ayrıca Ezgi, binlerce eseri notaya alarak hem repertuvarın belgelenmesine hem de kaybolmasının önlenmesine büyük katkı sağlamıştır. Bu çalışma, Ezgi’nin eserlerinde gelenekte yüzyıllardır kullanılan *îkâ* ve *usûl* terimlerinin Avrupa müziği terminolojisinden esinle nasıl dönüştüğünü incelemeyi; ayrıca, usûl içindeki bölünemeyen en küçük zaman birimi olarak tanımladığı *vâhid-i kıyâsî* kavramı ile onunla ilişkili mertbe anlayışının özgün yönlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Geleneksel kaynaklara eleştirel yaklaşan Ezgi, *îkâ*-usûl kuramına dair klasik metinleri yetersiz bulmakta ve bu konunun Batı teorisi ışığında yeniden ele alınması gerektiğini hem eserlerinde hem de bazı mektuplarında açıkça ifade etmektedir. Beş ciltlik bu çalışma, Osmanlı müzik geleneğindeki *îkâ* ve usûl terimlerinin, Batı müziğindeki *rythme* ve *mesure/meter* kavramlarıyla ilişkilendirilerek yeniden tanımlandığı; *düzüm*, *ölçü* ve *bayım* gibi yeni terimlerin önerildiği özgün bir teorik metin olarak öne çıkar. Ezgi, *îkâ*-düzüm sistemini Batılı bir anlayışla düzenlemiş; *nimsofyan* ve *semai* gibi ikili/üçlü yapılara dayalı basit usullerden tüm mürekkep usullerin türetildiğini öne sürerek, geleneksel kuramın yapısal bütünlüğünde bir kırılmaya neden olmuştur. Özellikle *îkâ*-usûl ya da *düzüm*-ölçü ayrımında, Batı teorisindeki *rythme*–*mesure* karşıtlığının etkisi belirgindir. Bu etkileşim, Ezgi’nin başvurduğu Hugo Riemann (ö. 1919), Albert Bertelin (ö. 1957) ve Vincent d’Indy (ö. 1931) gibi Avrupalı müzik kuramcılarının görüşleriyle karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir.

Ezgi, *vâhid-i kıyâsî* kavramını usûlün tanımlanması ve notaya doğru aktarılması için pratik bir ölçüt olarak kurgulamış; bununla bağlantılı mertbe anlayışını ise hem gelenekten hem çağdaşı olan diğer kuramcılardan farklı biçimde tanımlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Dr. Mehmet Suphi Ezgi, Türk Müziği Usûlleri, *Îkâ*, *Düzüm*, *Ölçü*, *Vâhid-i Kıyâsî*, Usûllerde Mertbe.

¹ Bu bildiri; Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Türk Din Musikisi Ana Bilim Dalı bünyesinde, Prof. Dr. Ayşe Başak İlhan Harmancı danışmanlığında yürütülen “Dr. Mehmet Suphi Ezgi ve Türk Musikisi Üzerine Çalışmaları” isimli doktora çalışmasından türetilmiştir.

² Öğr. Gör. MUHAMMED AYDIN, muhammedaydinn@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-4309-8912

ERGENEKON DESTANI'NIN MERSİN-SİLİFKE VARYANTI

Doktora Öğrencisi Zeynep Dilek ÖZ ¹

¹ Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

z.d.alptekin@gmail.com - 0000-0002-8595-1440

ÖZET

Türk kültür tarihinde önemli bir yere sahip olan bozkurt, Türk mitoloji düşüncesinde yalnızca bir hayvan figürü olmanın ötesine geçerek, kutsallık ve kimlik inşası açısından derin anlamlar kazanmıştır. Bozkurt, hem bir milletin türeyişine aracılık eden mitolojik bir varlık hem de tarihsel süreç içerisinde topluluklara yol gösteren rehber olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, bir milletin yurt edinme ve yerleşme sürecinde de önemli bir işlev üstlendiği görülmektedir. Zamanla bozkurt figürü, olağanüstü niteliklerle donatılmış; kimi anlatılarda yol gösterici, kimi anlatılarda ise kutsal bir atanın sembolü olarak karşımıza çıkmıştır. İslamiyet öncesi Türk destanlarından biri olan ve Göktürklerin kökenini konu edinen Ergenekon Destanı, bir milletin kimlik inşasını anlatması bakımından önemli bir yere sahiptir. Destan, Göktürklerin bozkurdun önderliği ve yol göstericiliği sayesinde yeniden varoluş sürecini konu edinir. Bozkurt, bu anlatıda yalnızca bir hayvan figürü değil; aynı zamanda kutsal bir rehber, koruyucu ve soyun devamını sağlayan mitolojik bir varlık olarak karşımıza çıkar. Söz konusu destan hem sözlü hem de yazılı kültür ortamlarında yeniden üretilmiş; zamanla masal ve efsane gibi halk anlatılarında yaşamaya devam etmiştir. Nitel araştırma yönteminin benimsendiği bu çalışmada doküman incelemesi yoluyla karşılaştırmalı metin incelemesi yapılmıştır. Ergenekon Destanı'nın etkilerini taşıyan yerel anlatılardan biri olarak Mersin'in Silifke ilçesinde sözlü gelenekten derlenerek yazıya geçirilen efsane ele alınmıştır. Çalışmada; Konargöçer Türkmen topluluklarının Silifke'den Karaman'a doğru gerçekleştirdikleri göç sürecini ve bu süreçte yaşanan yerleşim pratiklerini konu alan efsanenin hem içerik hem de yapı bakımından Ergenekon Destanı ile arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca bozkurt motifinin Silifke varyantındaki işlevi mitolojik ve kültürel bağlamda değerlendirilmiştir. Böylece, bozkurt figürünün halk hafızasındaki dönüşümü ve yerel semboller aracılığıyla nasıl yeniden üretildiği ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ergenekon Destanı, efsane, sözlü kültür, varyant, Silifke.

MERSIN-SILIFKE VARIANT OF THE ERGENEKON EPIC

ABSTRACT

Bozkurt, which has an important place in Turkish cultural history, has gone beyond being merely an animal figure in Turkish mythological thought, and has gained deep meanings in terms of sanctity and identity construction. Bozkurt has been evaluated both as a mythological entity that mediates the emergence of a nation and as a guide that guides communities throughout the historical process. It is also seen that it has assumed an important function in the process of a nation's acquisition of a homeland and settlement. Over time, the figure of the bozkurt has been equipped with extraordinary qualities; in some narratives, it has appeared as a guide, and in others, as the symbol of a sacred ancestor. The Ergenekon Epic, one of the pre-Islamic Turkish epics that tells the origin of the Göktürks, has an important place in terms of telling the story of a nation's identity construction. The epic tells the story of the Göktürks' process of re-emergence thanks to the leadership and guidance of the grey wolf. The grey wolf is not only an animal figure in this narrative; it also appears as a sacred guide, protector and mythological entity that ensures the continuation of the lineage. The epic in question has been reproduced in both oral and written cultural environments; Over time, it continued to live on in folk narratives such as fairy tales and legends. In this study, where the qualitative research method was adopted, comparative text analysis was conducted through document review. As one of the local narratives carrying the effects of the Ergenekon Epic, the legend compiled from oral tradition and put into writing in the Silifke district of Mersin was discussed. In the study; the similarities and differences between the legend, which is about the migration process of the nomadic Turkmen communities from Silifke to Karaman and the settlement practices experienced in this process, and the Ergenekon Epic were tried to be revealed in terms of both content and structure. In addition, the function of the gray wolf motif in the Silifke variant was evaluated in a mythological and cultural context. Thus, the transformation of the bozkurt figure in the public memory and how it was reproduced through local symbols were revealed.

Keywords: Ergenekon Epic, legend, oral culture, variant, Silifke.

GİRİŞ

Türk kültüründe önemli görülüp değer verilen hayvanlar özellikle liderlik, koruyuculuk ve güç gibi üstün vasıflarıyla ön plana çıkmış; bu özelliklere bağlı olarak onların içinde kutsal bir ruh taşıdığına dair bir inanç oluşmuştur (Mezkit Saban, 2020: 234). Bu hayvanlardan biri de kurtur. Kurt, Türk dünyasında değer verilen ve kutsal kabul edilen bir varlık olarak görülmüştür. Kurdu özellikleri incelendiğinde, zor durumda olanların yardımına koşma, onlara yol gösterme, soy verme, yok olma tehlikesi altındaki halkları kurtarma, savaşlarda kılavuzluk yapma ve Tanrı'nın yeryüzündeki simgesi olma gibi niteliklere sahip olduğu görülmektedir (Kolot, 2021: 41). Taşımış olduğu bu nitelikler ile kurt, geçmişten günümüze kültürümüzde önemli bir yere sahip olmuş ve devamında kendine farklı halk anlatıları içerisinde yer bulmuştur.

Kurt etrafında destanlardan efsanelere, atasözlerinden deyimlere, mitolojiden inanca ve daha pek çok alanda ürünler ortaya çıkmıştır. Bu duruma bağlı olarak kurt, milli bir sembol hâline gelmiş (Altun, 2019: 93) ve kendine destanlarda yer bulmuştur. Halk anlatılarında çeşitli motifler içerisinde yer alan kurt uğurlu ve kutlu bir hayvan olarak görülmüştür. Kurt folklorumuzda yol gösteren, kahramanlara yardım eden, cesur ve yardımsever bir hayvan olarak

anlatılmıştır (Yıldız, 2011: 139). Bunun dışında kurt bazı halk anlatılarında Tanrı'nın sureti olarak da görülmüştür. Nitekim Uygurların Türeyiş efsanesinde kurdun Tanrı olduğu düşünülür ve onunla evlenilir (Ögel, 1993: 26-27).

Türklerde hayvan ata inancı efsane ve inanışlarda kendine yer bularak Göktürkler başta olmak üzere gibi çeşitli kavim ve boyların nasıl ortaya çıktığı, hükümdarın sülalesinin nereye dayandığı ve şamanların kökenlerini açıklayan anlatılar bulunmaktadır (Aça, 1997: 80-81). Anlatılarda genellikle ışık, su, ağaç gibi nesneler ile hayvanlarla insanlar arasında etkileşim yaşanır. Bu buluşmanın sonucunda bir boyun türediği görülür (Roux, 2011: 52). Türk destanlarında da hayvan ata motifinin geçtiği görülür. Buradaki hayvan ata ve ana motifindeki hayvanlardan biri kurttur. Tarih boyunca Türkler kurdun güçlü bir hayvan olması ve Türkleri yansıtmışından dolayı kurdu ataları olarak görmüş ve ona derin anlamlar yüklemiştir. Öyle ki zamanla kurdun bir hayvan ana/ata olduğunu düşünmüşlerdir.

Kurttan türeyişin izlerinin görüldüğü anlatılar arasında Wusun Efsanesinde çölde emekleyen çocuğu emziren dişi bir kurdun olduğu görülür (Ögel, 1993: 14). Kao-çı (Töles)'larda Tanrı olduğu düşünülen erkek bir kurttan türemesi anlatılır (Ögel, 1993: 18). Göktürklerle ait Türeyiş efsanelerinde yine kurt karşımıza çıkar. Göktürklerin kökenini anlatan bu efsanede dişi kurttan türeme konu edilir (Ögel, 1993: 22-23). Uygurlarda ise kurt erkek bir kurttur ve kurdun tanrı olduğu düşünülerek onunla evlenilir (Ögel 1993: 26-27). Görüldüğü üzere, halk anlatılarında hem dişi hem de erkek kurttan türeme motifi farklı biçimlerde karşımıza çıkar; soyu tükenme tehlikesiyle karşı karşıya kalan topluluklar dişi ya da erkek kurt sayesinde soylarını devam ettirir.

Türk halk anlatılarında kurt, kahramana yardım ederek ona yol gösteren ilahi bir varlık olarak karşımıza çıkar. Bu sebepten kurt, Türklerde kutsal kabul edilir ve ona ayrı bir değer verilir (Arik, 2021: 118). Kurt, sıradan bir kurtarıcı ya da haberci olmayıp olağanüstü özelliklere sahip bir kahraman rolü üstlenir. Kurt, kılavuzluk yapıp yol gösterirken aynı zamanda bir halkın yok olmadan kurtulup yaşamlarına devam etmesinde önemli bir yere sahiptir (Kolot, 2021: 73). Bunlardan yola çıkılarak kurt, önem verilen bir hayvan ata/ana olup aynı zamanda Tanrı'yla da ilişkilendirilir. Bundan dolayı değer verilen kutsal bir varlık olarak görülür. Ayrıca kurt zor durumda olanlara yetişip kurtaran bir rehber rolünü de üstlenir.

Göktürklerle ait Bozkurt ve Ergenekon destanlarında kurt belirgin bir unsurdur. Bozkurt Destanında Göktürklerin soyunun tekrardan dirilip çoğalmasında bir dişi kurt etkilidir (Banarlı, 1983: 24). Ergenekon Destanında ise yol gösteren ve Türklerin bulundukları yerden çıktıklarında yol gösteren Börte Çene yani bozkurttur (Ebulgazi Bahadır Han, 2020: 35-38).

Türk mitolojisi açısından önemli bir yere sahip olan Göktürklerle ait Ergenekon Destanı, Göktürklerin yeniden doğuşunu ve bu süreçte bozkurdun yol göstericiliğini de konu edinmektedir. Ergenekon Destanı; Çin yıllıklarında Tu-chüch adına kayıtlı olan metin, Sui sülalesine ait metin, Chou sülalesine ait metin, Reşidüddin'in Câmiu't-Tevârih adlı eserinde yer alan metin ve Şecere-i Terakkime'deki metin olmak üzere beş farklı varyantla karşımıza çıkmaktadır (Aytaç, 2022: 42).

Nitel Araştırma yönteminin benimsendiği bu çalışmada doküman incelemesi yoluyla karşılaştırmalı metin incelemesi yapılmıştır. Konargöçer Türkmen topluluklarının Silifke'den Karaman'a doğru gerçekleştirdikleri göç sürecini ve bu süreçte yaşanan yerleşim pratiklerini konu alan destanın hem içerik hem de yapı bakımından Ergenekon Destanı ile arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya konulacak; ayrıca bozkurt motifinin bu yerel anlatıdaki işlevi mitolojik ve kültürel bağlamda değerlendirilecektir.

1. ERGENEKON DESTANI VE MERSİN- SİLİFKE VARYANTI

İncelemeye alınan Ergenekon Destanı, Ebulgazi Bahadır Han tarafından kaleme alınan Secere-i Türki adlı eserde geçmektedir. Destanda İlhan'la Sevim Han'ın yaptıkları savaşın sonucunda İlhan'ın mağlubiyet yaşamasının üzerine çocuklarından geriye sadece Kıyan ve Nüküz sağ kalması ve sonrasında çocukların Ergenekon denilen yere yerleşmesi anlatılır. 400 yıl burada yaşayan halk sonrasında demir dağı eriterek dışarı çıkarlar. Bu süreçte Börte Çene/Bozkurt onlara önderlik eder ve sonrasında tekrardan güçlü bir boy hâline gelirler (Ebulgazi Bahadır Han, 2020: 35-38).

Mersin-Silifke'den derlenen varyant Mustafa İnceoğlu tarafından Durmuş Yıldırım'dan derlenmiştir. Efsane metni Mustafa İnceoğlu tarafından kaleme alınan ve 2022 yılında yayımlanan “Torosların Sahibi Yörükler” adlı eserin 338’inci sayfasında yer almaktadır. Metnin yer aldığı bölüm “Keben ve Çevresiyle İlgili Bir Destan” adıyla geçmektedir ve yazar bu metnin Ergenekon Destanı’na ait bir varyant olduğunu dile getirmektedir. İlgili metnin olay örgüsü şu şekildedir:

1.1.Mersin- Silifke Varyantının Metnin Olay Örgüsü

- ✓ Pambıklık (Pamukluk) adlı yerin batısında Kayraktepe adlı bir tepe vardır. Göksu Irmağı'nın karşı kıyısında, Kayraktepe'nin tam karşısında Köpekölmez Tepesi yer alır.
- ✓ Silifke yönünden gelen Türkmen göçerlerin burada önüne bir kurt çıkar.
- ✓ Kurt, göçerlerin önünde ilerleyerek Göksu Irmağı boyunca yol gösterir.
- ✓ Kurt, Türkmenleri Kayraktepe'ye kadar getirir.
- ✓ Tepeye ulaştıklarında kurt, bir ayağını Kayraktepe'ye diğerini Köpekölmez Tepesi'ne koyar.
- ✓ Türkmenler kurdun göğsünden süt damladığını fark ederler ve kurdun yeni doğum yaptığını anlarlar.
- ✓ Türkmenlerin bir kısmı kurdun kendilerine işaret ettiği bu kutsal sayılan bölgeye yerleşir.
- ✓ Kurt, Pambıklık'tan Kayraktepe'nin güneyinden Karaman'a doğru giden Türkmenlere yol göstermeye devam eder.
- ✓ Türkmenler Karaman'a ulaşarak oraya yerleşirler.
- ✓ Karaman'a gidenler Karamanoğullarını oluştururlar.
- ✓ Böylece göçerlerin göç yolu oluşur. Yazın Karaman'a kışın ise Silifke tarafına göç o zamandan beri bu yol üzerinden devam eder (İnceoğlu, 2022: 338).

Metnin olay örgüsü incelendiğinde Ergenekon Destanı ile arasında bazı farklılıkların olduğu görülmektedir. Bazı noktalarda ise Bozkurt Destanı ile arasındaki benzerlikler dikkat çekmektedir. Bu açıdan metnin hem Bozkurt hem de Ergenekon Destanı ile ilgili birçok motifi barındırdığı görülmektedir.

2. ANLATILARDAKİ BENZER UNSURLAR

2.1.Mekânın İşlevi

Ergenekon Destanı'nda yer alan mekân bir sığınak ve kurtuluş yeri olarak görülmüştür. Bu yer Sarp dağlarla çevrili olduğu için güvenli bir olarak tasvir edilmiştir. Ayrıca Ergenekon soyun yok olma noktasına geldiği noktada tekrar çoğaldığı bir yer olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada Ergenekon burada yok olmak üzere olan bir milletin çoğalıp kimlik inşa ettiği bir yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu duruma bağlı olarak halk belli bir noktadan sonra

Ergenekon'a sığamaz hale gelmektedir. Türkler demir dağını erittikten sonra yanlarına Bozkurt gelerek onlara yol göstermektedir.

“Malları alıp dağlar arasına vardılar. Sarp dağlarda dağ keçisinin açtığı yolla yürüdüler. Dağın üstüne çıkıp öteki tarafa indiler. Ta ki iyice dolaştılar, bakıp gördüler. Kendilerinin geldiği yoldan başka hiç yol yoktu. O da öyle bir yoldu ki bir deve veya at yüküyle yürüyebilirdi; eğer ayağını yanlış bassa parça parça olurdu. İçinin genişliğinin sonu görünmüyordu; akarsular ve pınarlar türlü türlü otlar ve meyveli ağaçlar, türlü türlü avlar. Ol yeri gördükten sonra Tanrı'ya şükür kıldılar.” (Ebulgazi Bahadır Han, 2020: 36).

Mersin-Silifke'den derlenen metinde de mekân Türkmenlere yol gösteren kurt tarafından belirlenmektedir. Burada da mekân sarp kayalıklardan oluşmaktadır. Kurdun bu coğrafyada durması ise buranın konargöçerler için uygunluğunu ortaya koymaktadır. Yine Türkmenlerin buraya yerleşmesi bu tepenin ilk yurt olması anlamına gelmektedir.

“Türkmenler bu bölgeye geldiklerinde önlerine bir kurt düşmüş. Türkmen kervanları kurdu takip etmeye başlamış. Kurt, Silifke tarafından yola çıkan Türkmenlere Göksu boyunca yol göstererek, onları, Kayraktepe'nin olduğu yere kadar getirmiş. Buraya geldiğinde kurt şöyle dönüp Türkmenlere bir bakmış. Daha sonra bir ayağını Kayraktepe'nin başına, diğer ayağını da Köpekölmez tepesinin başına koymuş.” (İnceoğlu, 2022: 338).

İki metin incelendiğinde birinci metninde Ergenekon'a sığınan milletin burada çoğalması tekrardan bir kimlik kazanması ortaya koyulmaktadır. Ergenekon etrafı dağlarla çevrili kapalı bir mekândır. Bu açıdan korunaklı bir yapıya sahiptir. Mersin-Silifke'den derlenen metin incelendiğinde ise mekân, Türkmenlerin Silifke'den Karaman'a göç ettiği yol güzergâhında yer almaktadır. Bu açıdan mekân olarak iki metin arasında coğrafyanın sarp olmasına karşın onları tehlikeden koruyan bir yapısının olduğu anlaşılmaktadır.

2.2.Göç

Ergenekon Destanı ile Mersin-Silifke'den derlenen efsane metni arasında ata/ana yurttan ayrılış arasında benzerlikler bulunmaktadır. İki metinde de halk bulunduğu noktadan farklı bir yere doğru yola çıkar. Yani iki metinde de ana/ata yurttan ayrılış görülmektedir.

Ergenekon Destanı'nın Şecere-i Terakkime'deki varyantı incelendiğinde ata/ana yurttan ayrılış düşmandan kaçmak zorunlu bir gerekçe ile meydana gelmektedir. Hayatta kalmak amacıyla ata/ana yurttan göç edilmek zorunda kalınmıştır. Ayrıca destanda kahramanlar yeni bir hayata başlamak amacıyla güvenli bir yer bulmak amacıyla ata/ana yurttan ayrılırlar. İlgili durum metinde şu şekilde geçmektedir.

"Eğer ele gidelim dersek dört taraftaki ellerin tamamı bize düşman, eğer gitmez ve yurttan otursak kimseyi göremeyiz. İmdi yahşisi bu ki dağların arasında insanın uğramayacağı bir yer bulalım." dediler. Malları alıp dağlar arasına vardılar. Sarp dağlarda dağ keçisinin açtığı yolla yürüdüler. Dağın üstüne çıkıp öteki tarafa indiler. Ta ki iyice dolaştılar, bakıp gördüler. Kendilerinin geldiği yoldan başka hiç yol yoktu.” (Ebulgazi Bahadır Han, 2020: 36).

Konargöçerlerin göç yolları üzerinde bulunan Keben köyü göçerlerin uğrak noktasıdır. Mersin Silifke'den derlenen metinde Karaman'a göçen göçerler kurdun karşısına çıkması ile kurda güvenerek onu takip edip yeni bir yurt arayışına girmişlerdir. Metinde kurda duyulan güven ile güvenli ve verimli bir yere gidileceği düşünülmüştür. Metinde ilgili durum şu şekilde geçmektedir:

“Türkmenler bu bölgeye geldiklerinde önlerine bir kurt düşmüş. Türkmen kervanları kurdu takip etmeye başlamış. Kurt, Silifke tarafından yola çıkan Türkmenlere Göksu boyunca yol göstererek, onları, Kayraktepe'nin olduğu yere kadar getirmiş. Buraya geldiğinde kurt şöyle dönüp Türkmenlere bir bakmış. Daha sonra bir ayağını Kayraktepe'nin başına, diğer

ayağını da Köpekölmez tepesinin başına koymuş. Türkmenler bakmışlar ki kurdun göğsünden süt damlıyor. Meğer yeni doğum yapmış. Türkmenlerin bir kısmı bu bölgelere yerleşmiş.” (İnceoğlu, 2022: 338).

2.3.Kurdun Yol Göstericiliği

Destanlarda yön verici ve belirleyici varlık olarak bozkurt figürü öne çıkmaktadır. Türk dünyasında derin bir anlam taşıyan bu figür, yalnızca bir hayvan olarak değil; aynı zamanda bir yol gösterici, soyun temelini atan kutsal bir ata olarak kabul edilmiştir (Ögel, 1971: 102–105; Kafesoğlu, 1997: 64). Türk mitolojik düşüncesinde merkezi bir konuma sahip olan bozkurt, aynı zamanda Türklerin kökeninin dayandırıldığı bir varlık olarak görülmüş ve insanlara yol gösterdiğine inanılmıştır (Kocaer, 2022: 165). Bu bağlamda bozkurt hem mitolojik hem de kültürel bağlamda toplumsal kimliğin inşasında ve tarihsel sürekliliğin sağlanmasında işlevsel bir unsur olarak değerlendirilmiştir.

Ergenekon Destanı ile Mersin-Silifke varyantı karşılaştırıldığında iki metinde de bozkurt, toplumlara yol göstererek onlara kılavuzluk yapmaktadır. Ergenekon destanında Türkler sığınmış oldukları demir dağı erittiklerinde onları karşılayan ve onlara kılavuzluk yapan bozkurtur. Secere-i Terakkime varyantında doğrudan bozkurt ifadesi geçmez ancak Börte Çene adı geçmektedir. “Bilinci açılmış olan toplum, aydınlık bir gelecek için liderleri Börte Çene/Bozkurt’un rehberliğinde dirilişin merkezine doğru ilerler.” (Şenocak, 2013: 2532). Börteçine (Börte Çine), doğrudan Bozkurt figürüyle özdeşleştirilmiş olmasa da isminin anlamı ve bağlamı dikkate alındığında Bozkurt’un insan biçiminde vücut bulmuş hâli olarak yorumlanabilir. Ayrıca Börte Çine halkın Ergenekon’dan çıktıktan sonra tekrar bir araya gelmesinde yol gösterici bir lider olarak görülür. Metinde ilgili kısım şu şekilde geçmektedir:

“Ol vakitte Moğul’un padişahı Börteçine Kıyan nesli ve Kurlas uruğundan idi. O tüm ellere elçi gönderip Ergenekon’dan çıkıp geldiğini bildirdi.” (Ebulgazi Bahadır Han, 2020: 37).

Mersin-Silifke’den derlenen varyanta da bozkurt yol göstericilik rolünü üstlenmektedir. Göçerlere yol boyunca eşlik eden kurt onların yerleşmesi için uygun, güvenli bir yer bulduğunda durur. Bu durum kurdun yol göstericiliğini göstermesi açısından önemlidir. Yine kurdun halka yerleşmesi için uygun bir yer göstermesi de bunu desteklemektedir. Metinde ilgili kısım şu şekilde geçmektedir:

“Kurt, Silifke tarafından yola çıkan Türkmenlere Göksu boyunca yol göstererek, onları, Kayraktepe’nin olduğu yere kadar getirmiş. Buraya geldiğinde kurt şöyle dönüp Türkmenlere bir bakmış. Daha sonra bir ayağını Kayraktepe’nin başına, diğer ayağını da Köpekölmez tepesinin başına koymuş.” (İnceoğlu, 2022: 338).

Her iki metin karşılaştırıldığında kurdun kılavuzluğu ön plana çıkar. Kurt, insanlara yeni bir hayata başlamaları için yol gösterir. Bu sırada onlara yol göstermeye devam eder. Bu açıdan kurt ütöpik bir rehber olarak görülmektedir. Aradan yıllar geçmesine ve coğrafyanın değişmesine rağmen toplum, kurdu bilinçaltında bir rehber olarak kabul etmektedir.

2.4.Hayvan Ana/ Ata olarak Kurt

Ergenekon Destanı ile Mersin-Silifke varyantı karşılaştırıldığında Ergenekon Destanı’nda Börte Çene bozkurt olarak tasvir edilmiştir. Burada Börte Çene erkek bir kurdu ifade ederken Silifke varyantında kurt dişi bir kurtur. Bu açıdan iki metin birbirinden bu noktada ayrılmaktadır. Göktürklere ait Bozkurt Destanı’nda da kurt dişidir. İki metin bu açıdan benzerdir.

“(Bu sırada) çocuğun etrafında dişi bir kurt peyda oldu ve ona et vererek (çocuğu) besledi. Çocuk, bu şekilde büyüdüktan sonra da dişi kurtla karı-koca hayatı yaşamağa başladı. Kurt da çocuktan bu yolla gebe kaldı.” (Ögel, 1993: 20).

Mersin-Silifke metninde ise dişi kurt, göçerlere yeni bir yerleşim yerini gösterir. Bu sırada kurdun memesinden süt damladığı fark edilir. Burada dişi kurdun süt vermesi onun besleyici ve soyun devamlılığı sağlayan bir varlık olmasının göstergesidir. Ayrıca dişi kurdun anaç bir yaklaşımla göçerlere yol gösterdiği de görülmektedir. İlgili kısım metinde şu şekilde geçmektedir:

“Buraya geldiğinde kurt şöyle dönüp Türkmenlere bir bakmış. Daha sonra bir ayağını Kayra-tepe'nin başına, diğer ayağını da Köpekölmez tepesinin başına koymuş. Türkmenler bakmışlar ki kurdun göğsünden süt damlıyor. Meğer yeni doğum yapmış.” (İnceoğlu, 2022: 338)

Ergenekon Destanı'nda kurdun doğrudan hayvan ata rolü yoktur, ancak "Börteçine" ismi üzerinden bozkurt figürünün mitolojik arka planına gönderme yapılmaktadır. Dolayısıyla, metin doğrudan değil ama dolaylı biçimde hayvan ata (kurt) motifini çağırır.

“Ol vakitte Moğul'un padişahı Börteçine Kıyan nesli ve Kurlas uruğundan idi. O tüm ellere elçi gönderip Ergenekon'dan çıkıp geldiğini bildirdi.” (Ebulgazi Bahadır Han, 2020: 37).

SONUÇ

Ergenekon Destanı ile Mersin-Silifke varyantı mukayese edildiğinde konu olarak iki metin arasında benzerlik ve farklılıkların olduğu görülmektedir. Mekân olarak değerlendirildiğinde Ergenekon Destanı'nda halk korunmak amacıyla etrafı çevrili geniş bir alanı seçer. Silifke varyantında da kurt göçerlere Göksu nehrinin yanında iki yanında tepenin olduğu bir alan gösterir. Bu açıdan benzerlik bulunmaktadır.

Ata/ana yurttan ayrılış noktası açısından incelendiğinde ise Ergenekon Destanı'nda bu durum iki kez olur. Birincisi Ergenekon' sığına, ikincisi ise Ergenekon'dan çıkıştır. Silifke varyantı da ise göçerlerin Silifke'den Karaman'a göçü aktarılır. Bu açıdan metinler arasında farklılığın olduğu görülür.

Anlatılarda dikkat çeken diğer durum da kurdun yol göstericiliğidir. İki metinde de kurt rehberlik ederek yönlendirmektedir. Kurttan türeyiş motifi açısından ele alındığında ise Silifke varyantında kurdun dişi bir kurt olduğu görülürken Ergenekon Destanında Börte Çine'nin erkek bir kurt olduğu düşünülmektedir.

Mersin-Silifke'den derlenen metin, her ne kadar Ergenekon Destanı ile birebir örtüşmese de Göktürklerin Bozkurt Destanı ile benzerlikler taşıyan kısa bir efsane niteliğindedir.

Mersin-Silifke varyantı aradan neredeyse 1500 geçmesine rağmen Atayurt'taki bir destanın kültürel erozyona karşın Anadolu'da anlatılıyor olması kültürel sürekliliği göstermesi açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

- Aça, M.(1997). Türk destanlarında aş erme (yerikleme) motifinin destan kahramanları üzerindeki etkisi ve hayvan ata (ecdat) inancıyla bağlantısı. Millî Folklor, 34, 78–81.
- Altun, Z. (2019). Türk kültüründe “kurt kavramı” üzerine bir inceleme. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum / Education and Society in the 21st Century, 8(22), 91–108.
- Arık, D. (2021). Anadolu ve Çuvaş Türklerinde kurtla ilgili inanış ve uygulamalar. İdil-Ural Araştırmaları Dergisi, 3(2), 111–133.
- Aytaç, P. P. (2022). Kültürel kimlik ve Ergenekon Destanı. Düşünce Dünyasında Türkiz, 5(26), 37–72.
- Banarlı, N. S. (1983). Resimli Türk edebiyatı tarihi. (1. Baskı). Ankara:Milli Eğitim Basımevi.

- Ebulgazi Bahadır Han. (2020). Şecere-i Türk: Türk'ün soyağacı (A. Acaloğlu, Çev.). İstanbul: Bilge Yayınları.
- İnceoğlu, M. (2022). Torosların sahibi Yörükler. Çanakkale: Paradigma Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (1997). Türk millî kültürü. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kocaer, S. (2022). Mitolojinin yeniden aktarılması sürecinde günümüzdeki dövme sanatının kullanımı. İçinde İ. Gümüş (Ed.), Mitoloji araştırmaları IV (ss. ilgili sayfalar). Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Kolot, B. (2021). Türk boylarının destanlarında kurt (Yayımlanmamış doktora tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Mezkit Saban, G. (2020). Türk kültüründeki ilahî varlık Kurt Ana ve Kurt Ata'nın Anadolu geleneklerindeki doğum pratiklerine etkisi üzerine bazı tespitler. Kesit Akademi Dergisi, 6(24), 232–240.
- Ögel, B. (1993). Türk mitolojisi (Cilt 1). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Roux, J. P. (2011). Eski Türk mitolojisi (M. Y. Sağlam, Çev.). Bilgesu.
- Şenocak, E. (2013). Göç ve Ergenekon destanlarında mitostan ütopya yolculuk. Turkish Studies, 8(1), 2525–2537.
- Yıldız, N. (2011). Türk halk anlatılarında hayvan motifleri (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EK:

Ergenekon Destanının Mersin-Silifke Varyantı

“Pambıklık'ın (Pamukluk) batısında bulunan tepenin adı Kayraktepe'dir. Göksu ırmağının öte yakasında Kayraktepe'nin tam karşısında Köpekölmez tepesi bulunur.

Türkmenler bu bölgeye geldiklerinde önlerine bir kurt düşmüş. Türkmen kervanları kurdu takip etmeye başlamış. Kurt, Silifke tarafından yola çıkan Türkmenlere Göksu boyunca yol göstererek, onları, Kayraktepe'nin olduğu yere kadar getirmiş. Buraya geldiğinde kurt şöyle dönüp Türkmenlere bir bakmış. Daha sonra bir ayağını Kayraktepe'nin başına, diğer ayağını da Köpekölmez tepesinin başına koymuş. Türkmenler bakmışlar ki kurdun göğsünden süt damlıyor. Meğer yeni doğum yapmış. Türkmenlerin bir kısmı bu bölgelere yerleşmiş.

Kurt buradan sonra ne olmuş bilinmiyor. Belki yeniden yola çıkıldı, Pambıklık'tan Kayraktepe'nin güneyini yalayarak Karaman tarafına doğru giderken gene onlara yol göstermeye devam etti, kim bilir.

Türkmenler Karaman'a kadar gitmişler ve orada yerleşmişler. Bunlar Karamanoğulları'nı oluşturmuşlar. Köy isimlerini onlar koymuşlar. Ayrıca yazın Karaman, kışın Silifke tarafına göç ta o zamandan beri devam edip gelmiş.” (İnceoğlu, 2022: 338).

BAMSI BEYREK DESTANI'NIN KİLİS'TEN DERLENMİŞ BİR VARYANTI: BEY BEYREK İLE AKKAVAK KIZI

Doktora Öğrencisi Zeynep Dilek ÖZ ¹, Yüksek Lisans Öğrencisi Sevda TOPTAŞ ²

¹ Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

z.d.alptekin@gmail.com - 0000-0002-8595-1440

²Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,

seevdatoptas@gmail.com – 0009-0007-5118-1971

ÖZET

Türk kültürüne ait sözlü ve yazılı kodları bünyesinde barındıran önemli eserlerden biri Dede Korkut Kitabı'dır. Bu eser, destan geleneğinden halk hikâyeciliğine geçiş sürecinin ilk örnekleri arasında yer almakta olup Oğuz Türklerine ait tarihsel hafızayı ve kültürel kimliği yansıtmaktadır. Dede Korkut Kitabı'nda yer alan bazı boylar, günümüzde de sözlü gelenek içerisinde yaşamaya devam etmektedir. Adriyatik'ten Çin Seddi'ne kadar uzanan Türklük coğrafyasında anlatılagelen boylardan biri olan Kam Büre Bey Oğlu Bamsı Beyrek Boyu, Dede Korkut Hikâyeleri'nin üçüncü ve en uzun destan olma özelliğini taşır. Dede Korkut Kitabı'nın Dresden nüshasında üçüncü destan olan Kam Büre Bey Oğlu Bamsı Beyrek Boyu, Türk dünyasının farklı bölgelerinde çeşitli adlarla bilinmekte ve canlılığını sürdürmektedir. Bu boy gerek kurgusal yapısı gerekse karakterlerin yaşadığı olaylar bakımından dikkat çekici unsurlar taşımaktadır. Özellikle düğünün gerçekleşeceği gece düzenlenen baskınla genç kahramanın kaçırılması ve sonrasındaki olaylar okuyanları ve dinleyenleri derinden etkilemiş, anlatının geniş bir coğrafyaya yayılmasını sağlamıştır. Kazak ve Karakalpaklar arasında "Alpamış", Özbeklerde "Alpamış", Başkurlarda "Alpamış", Altay Türklerinde "Alıp-Manaş", Azerbaycan ve Türkmen Türkleri arasında "Bamsı Beyrek", Gagavuz Türklerinde "Dengiboz" ve Tatar Türkleri arasında ise "Alıp-Memşen" adıyla bilinmektedir. Bu anlatı, Anadolu sahasında da halk hikâyesi ve masal formatında sözlü gelenekte varlığını sürdürmekte; "Bey Beyrek", "Bey Böyrek", "Ak Kavak Kızı" ve "Dengiboz" gibi adlarla halk arasında anlatılmaya devam etmektedir. Çalışmada, Dede Korkut Kitabı'ndaki Kam Büre Bey Oğlu Bamsı Beyrek epik ile 2024 yılında Kilis'ten derlenen Bey Beyrek ile Akkavak Kızı adlı varyant metin karşılaştırmalı olarak incelenecektir. Yapılacak çözümlemelerde, Bamsı Beyrek Boyu ve Bey Beyrek ile Akkavak Kızı metinleri arasında yapısal, tematik ve işlevsel düzeydeki benzerlikler ile farklılıklar tespit edilmeye çalışılacaktır. Çalışmanın sonunda, Bamsı Beyrek Boyu'nda yer alan temel motiflerin Kilis'ten derlenen Bey Beyrek ile Akkavak Kızı varyantında ne ölçüde korunduğu ve varyantın ana metinden ayrıldığı noktalar somut biçimde ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dede Korkut Kitabı, Bamsı Beyrek, Kilis, Varyant, Mukayese.

A VARIANT OF THE BAMSI BEYREK EPIC COMPILED FROM KILIS: BEY BEYREK AND THE AKKAVAK KIZI

ABSTRACT

One of the important works that contains the oral and written codes of Turkish culture is the Book of Dede Korkut. This work is among the first examples of the transition from epic tradition to folk storytelling and reflects the historical memory and cultural identity of the Oghuz Turks. Some of the tribes in the Book of Dede Korkut continue to live in the oral tradition today. The Kam Büre Bey Oğlu Bamsı Beyrek Epic, one of the epics told in the Turkish geography extending from the Adriatic to the Great Wall of China, has the distinction of being the third and longest epic of the Dede Korkut Stories. The Kam Büre Bey Oğlu Bamsı Beyrek Tribe, the third epic in the Dresden copy of the Book of Dede Korkut, is known by various names in different regions of the Turkish world and continues to be alive. This epic has remarkable elements in terms of both its fictional structure and the events experienced by the characters. In particular, the kidnapping of the young hero in a raid on the night of the wedding and the events that followed deeply affected the readers and listeners and ensured that the narrative spread to a wide geography. It is known as “Alpamış” among the Kazakhs and Karakalpaks, “Alpamış” among the Uzbeks, “Alpamış” among the Bashkirs, “Alp-Manaş” among the Altai Turks, “Bamsı Beyrek” among the Azerbaijani and Turkmen Turks, “Dengiboz” among the Gagauz Turks and “Alp-Memşen” among the Tatar Turks. This narrative continues its existence in the oral tradition in the form of folk tales and tales in the Anatolian area; it continues to be told among the people with names such as “Bey Beyrek”, “Bey Böyrek”, “Ak Kavak Kızı” and “Dengiboz”. In the study, the epic of Kam Büre Bey Oğlu Bamsı Beyrek in the Book of Dede Korkut and the variant text named Bey Beyrek and Akkavak Kızı compiled from Kilis in 2024 will be examined comparatively. In the analysis to be made, the structural, thematic and functional similarities and differences between the texts of Bamsı Beyrek Epic and Bey Beyrek and Akkavak Kızı will be tried to be determined. At the end of the study, the extent to which the basic motifs in Bamsı Beyrek Epic are preserved in the Bey Beyrek and Akkavak Kızı variant compiled from Kilis and the points where the variant differs from the main text will be concretely revealed.

Keywords: The Book of Dede Korkut, Bamsı Beyrek, Kilis, Variant, Comparison.

Giriş

Dede Korkut Kitabı'nın üçüncüsü ve en uzun destanı olan Bay Püre Oğlu Bamsı Beyrek Boyu, Adriyatik'ten Çin Seddine kadar uzanan Türklük coğrafyası içerisinde sözlü gelenekte yaşamaya devam eden bir boydur. Türk dünyasının farklı bölgelerinde çeşitli adlarla bilinmekte ve canlılığını sürdürmektedir. Bu boy gerek kurgusal yapısı gerekse karakterlerin yaşadığı olaylar bakımından dikkat çekici unsurlar taşımaktadır. Özellikle düğünün gerçekleşeceği gece düzenlenen baskınla genç kahramanın kaçırılması ve sonrasındaki olaylar okuyanları ve dinleyenleri derinden etkilemiş, anlatının geniş bir coğrafyaya yayılmasını sağlamıştır.

Dresden nüshasında Kam Püre'nün Oğlu Bamsı Beyrek Boyu; Vatikan nüshasında ise Hikâyet-i Bamsı Beryik Boz Atlu adıyla geçen Bamsı Beyrek Boyu zamanla destan, halk hikâyesi, masal gibi pek çok anlatı da biçimine dönüşmüştür (Aykaç ve Aksoy, 2019: 69). Bamsı Beyrek Destanı yayıldığı coğrafyaya ve içinde bulunduğu toplumun kültürüne göre farklı isimlerle adlandırılmıştır. Türk Dünyasında Altay Türkleri arasında Alıp Manas, Başkurt ve Tatarlarda Alıpmenşen, Kazak ve Karakalpaklarda Alpamış, Özbeklerde Alpamış (Fedakâr, 2001: 52); Anadolu sahasında ise Bâ Börek Masalı, Bâbörek, Beğ Börek ile Benliboz, Beğ Börek'le Karatay Hikâyesi, Bey Beyrek Hikâyesi, Ak Kavak Kızı / Al Kavak Kızı, Beyböğrek ile Akkavak Kızı Hikâyesi gibi adlarla anlatılalmıştır (Şimşek, 2023: 7).

Çalışmamıza konu olan varyant Bey Beyrek ile Akkavak Kızı adıyla Kilis'ten derlenmiştir. Derlemenin yapıldığı kişi Kilis'te yaşayan Hüseyin Aydoğdu'dur. Bu çalışmada Dede Korkut kitabının Dresden nüshasındaki Kam Püre'nin Oğlu Bamsı Beyrek Boyu ile Kilis'ten derlenen Bey Beyrek ve Akkavak Kızı anlatısı epizot ve motif bakımından karşılaştırılmıştır. Masal formuna dönüşen Kilis varyantı ile ana metin arasındaki benzerlik ve farklılıklar ortaya koyulmuştur.

1. ANLATILARIN OLAY ÖRGÜSÜ

1.1. Bamsı Beyrek Destanı'nın Olay Örgüsü

- ✓ Kam Püre, Bayındır Han'ın meclisinde ağlayarak bir oğul ister.
- ✓ Oğuz beyleri Kam Püre Bey için dua ederken, Pay Piçen Bey de bir kız çocuğu istemesi için dua edilmesini talep eder. Yapılan dualar kabul olur. Kam Püre'nin bir oğlu, Pay Piçen Bey'in ise bir kızı dünyaya gelir.
- ✓ Çocuklar henüz beşikteyken beşik kertmesi yapılır.
- ✓ Kam Püre'nin oğlu arkadaşlarıyla ava çıktığında bezirganların mallarını kurtararak bir kahramanlık sergiler.
- ✓ Yapılan yiğitliğin sonucu olarak Dede Korkut ona "Boz Aygırlı Bamsı Beyrek" adını verir.
- ✓ Bamsı Beyrek bir gün avdayken Banı Çiçek'i görür ve ona âşık olur.
- ✓ Banı Çiçek ile Bamsı Beyrek arasında ok atma, ata binme ve güreş yarışmaları yapılır. Beyrek, her seferinde Banı Çiçek'i yener ve kızın parmağını yüzük takar.
- ✓ Oğuz Beyleri Banı Çiçek'i istemek üzere Dede Korkut'tan yardım ister.
- ✓ Kızın ağabeyi Dede Korkut'a saldıracağı zaman Dede Korkut'un duası ile eli havada kalır ancak Deli Karçar evliliğin olabilmesi için bazı şartlar koyar. Beyrek'ten istenen şeyler yerine gelir ve Beyrek Banı Çiçek'le evlenmeye hak kazanır.
- ✓ Düğün otağı için ok atılır ve otağın yeri belli olur. Kâfirler haberi duyunca gece baskın yapar.
- ✓ Baskın sonucunda Beyrek'in nayibi şehit olur, Bamsı Beyrek ve diğer otuz dokuz yiğit esir düşer.
- ✓ Bamsı Beyrek'ten on altı yıl boyunca haber alınamaz.

- ✓ Beyrek'in hain arkadaşı Yalançı oğlu Yaltaçuk, Beyrek'in kanlı gömleğini getirerek onun öldüğünü söyler. Herkes Beyrek'in öldüğün inanır. Banı Çiçek'in Yaltaçuk'la evlendirilmesine karar verilir.
- ✓ Kâfirlerin özel gününde, yoldan geçen bezirgânlardan düğün haberini alır. Kalede esir olan Beyrek, tekfurun kızına evlenme sözü vererek kaleden kaçar.
- ✓ Beyrek, düğün yerine ozan kılığında gelir ve ancak onu kimse tanımaz.
- ✓ Ok atma yarışmasında gösterdiği başarı üzerine Kazan Han ona dilediğini yapma izni verir. Kadınlara kopuz çaldığı sırada Banı Çiçek'in kendisine olan sadakatini anlar.
- ✓ Beyrek kendisini tanıtır, Banı Çiçek ile evlenir. Hain arkadaşı Yaltaçuk'u kılıç altından geçirir ve affeder.
- ✓ Sonunda Dede Korkut gelir ve dua eder, boy son bulur. (Ergin, 1994, s.116-153).

1.2. Bey Beyrek ile Akkavak Kızı Masalının Olay Örgüsü

- ✓ Bir beyin bir oğlu olur. Adını Bey Beyrek koyar.
- ✓ Bey Beyrek büyür, güçlü bir delikanlı olur.
- ✓ Babası, Beyrek'i evlendirmek ister ancak Beyrek evleneceği kızın avcılıkta, güreşte ve ata binmede iyi olmasını ister.
- ✓ Bey Beyrek bir gün nehir kenarında dolaşırken Akkavak Kızı'nı görür.
- ✓ Beyrek kız ile ok atma yarışına girer. Yarışı Beyrek bilerek kaybeder ve kız kazanır. Sonrasında güreş tutarlar. Bu yarış da kız kazanır. Ok atma yarışı yaparlar, yarışı bu kez Bey Beyrek kazanır.
- ✓ Bey Beyrek kendisine eş olarak Akkavak Kızı'nı seçer.
- ✓ Beyrek'in babası Akkavak Kızı'nı istemeye gider. Ancak kızın deli ağabeyi Bey Beyrek'e şartlar sunar. Bu şartlar bin koyun, bin keçi, beş yüz kuyruğu kesilmiş köpek ve bin adet bit istenir.
- ✓ Bey Beyrek tüm şartları yerine getirir. Son şart olan bin bit toplanıp ağabeynin üzerine atılınca ağabeyi kızını verir.
- ✓ Bey Beyrek'le Akkavak Kızı'nın düğünü olur.
- ✓ Bey Beyrek çadırını kurmak amacıyla ok atar ve okun düştüğü yere çadır kurulur.
- ✓ Bey Beyrek'in hain bir arkadaşı düşmana Beyrek'in çadırının yerini söyler.
- ✓ Bey Beyrek çadıra gelen düşmanla savaşır ancak esir düşer.
- ✓ Akkavak Kızı kayın babasına evine gider. Bu süreçte yedi yıl boyunca Beyrek'ten haber alınamaz.
- ✓ Hapiste olan Beyrek kendi ovasından gelen kumaşçıyı tanır. Kendi kimliğini söylediği şarkıyla belli eder.
- ✓ Beyrek, adamın yardımıyla hapisten çıkar. Sonrasında obasına döner.
- ✓ Beyrek'e kırk gün kırk gece düğün yapılır. Beyrek'in oku yine uzak bir yere düşer. Hain arkadaşı gidip düşmanlara durumu haber verir.
- ✓ Beyrek düşmana karşı gerekli tedbirleri alır ve çadıra yanında adamlarla gider. Kırk gün kırk gece savaş olur. Bu sırada bir kayanın arkasına saklanan Akkavak Kızı, Beyrek'e sadakat gösterir.
- ✓ Akkavak Kızı, Beyrek'in yaralarını sarar.
- ✓ Rüyasında ağabeyini zor durumda gören Beyrek'in kız kardeşi Meryem askerleriyle beraber onun yanına gelir. Bey Beyrek söylenen şarkı ile onun kız kardeşi olduğunu anlar.
- ✓ Meryem'in yardımıyla anlatı son bulur.

2. ANLATILARIN EPİZOT YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

2.1. Kahramanın Ailesi

Aile, toplumsal hayatın temel basamaklarından birini oluşturan ve toplumsal bağların şekillenmesinde önemli rol oynayan bir unsurdur. Bu yapı, halk anlatılarında da açık biçimde kendini göstermektedir. Destanlardan halk hikâyelerine, masallara kadar pek çok sözlü anlatım

türünde aile yapısı merkezî bir konumda yer almakta, bireyin toplumsal konumunun ve kimlik inşasının temel dayanaklarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk halk anlatılarında kahramanların aileleri genellikle soylu bir sınıfa mensuptur. Özellikle halk hikâyelerinde erkek kahramanın ailesi anlatılırken daha çok kahramanın babasından bahsedilir (Alptekin, 1996: 85). Baba çoğunlukla hükümdar, bey ya da han gibi yönetici unvanlarıyla temsil edilir. Bamsı Beyrek Boyunda Bamsı Beyrek'in babası Kam Püre bir bey olarak karşımıza çıkar (Ergin, 1994: 26). Benzer şekilde Bey Beyrek ile Akkavak Kızı masalında da Bey Beyrek'in babası bir bey olarak tanıtılmaktadır. İlgili ifade metinde şu şekilde yer alır:

“Bir gün bir beyin bir oğlu olmuş. Adını Bey Beyrek koymuşlar.”

Anne, kız kardeş ve sevgili gibi aile fertleri, her iki anlatıda da yardımcı karakterler olarak yer alır. Hem Bamsı Beyrek Destanı'nda hem de *Bey Beyrek ile Akkavak Kızı* masalında, kahramanlar uzun süren esaretin ardından memleketlerine döndüklerinde kız kardeşleriyle karşılaşılır. Ancak bu karakterlerin anlatıdaki işlevleri arasında fark bulunmaktadır. Bamsı Beyrek'te kız kardeşler Bamsı Beyrek'in yokluğuna duydukları üzüntüyü dile getirmektedir (Ergin, 1994: 116-153). *Bey Beyrek ile Akkavak Kızı* masalında ise Bey Beyrek'in kız kardeşi Meryem, rüyasında ağabeyinin zor durumda olduğunu görüp askerleriyle yardıma gelen güçlü ve aktif bir tip olarak ön plana çıkar.

2.2. Kahramanın Doğumu

Halk anlatılarında özellikle destanlarda kahramanın doğumu genellikle olağanüstü bir şekilde gerçekleşmektedir (Alptekin, 2017: 336). Kahramanın dünyaya gelmesi, sıradan bir olaydan ziyade, toplumun değer yargılarını ve inançlarını yansıtan kutsal bir sürece bağlanır. *Bamsı Beyrek Destanı*'nda, Bay Büre Bey erkek çocuğunun olmamasından dolayı üzüntü duyar. Bunun üzerine Bayındır Han'ın otağında toplanan Oğuz beyleri dua ederler ve bu dualar neticesinde Tanrı, Bay Büre'ye bir oğul, Pay Piçen Bey'e ise bir kız evlat verir:

“Allah Ta‘āla Pay Püre Big'e bir oğul, Pay Piçen Big'e bir kız virdi. Kalın Oğuz Bigleri bunu işitdiler, şad olup sevindiler.” (Ergin, 1994: 116).

Bamsı Beyrek Destanı'nda kahramanın doğumu olağanüstü bir duruma bağlanırken *Bey Beyrek ile Akkavak Kızı* masalında kahramanın doğumu olağan biçimde aktarılmaktadır. Masal anlatısı, doğrudan “Bir gün bir beyin bir oğlu olmuş.” cümlesiyle başlamakta ve kahramanın doğumuna ilişkin herhangi bir olağanüstü durum ya da ritüele yer verilmemektedir.

2.3. Kahramana Ad Verilmesi

Halk hikâyelerinde kahramanın ad alması bazılarında belli bir geleneğe göreyken bazılarında çocuğun olmasına yardımcı olan dervişin ad vermesiyle gerçekleşir. Bunun dışında diğer hikâyelerde ad alma hiçbir geleneğe bağlı olmadan gerçekleşir (Ekici, 1989: 9). Dede Korkut Hikâyeleri'nde kahramanın ad alması, genellikle yapmış olduğu kahramanlıktan sonra gerçekleşmektedir. Bamsı Beyrek Destanı'nda da bu durum görülmektedir. Bamsı Beyrek, gösterdiği yiğitlik neticesinde adını Dede Korkut'tan alır.

“Pay Püre Big Kalın Oğuz biglerünü çağırdı, konukladı. Dedem Korkut geldi, oğlana ad koydu.” (Ergin, 1994, 121) “Sen sen oğlunu Bamsam diyü oğşarsın. Bunun adı boz aygırlu Bamsı Beyrek olsun.” (Ergin, 1994: 121).

Bey Beyrek ile Akkavak Kızı masalında kahramanın ad almasıyla ilgili herhangi bir kahramanlıktan söz edilmemektedir. Masal, kahramanın doğumu sırasında “Adını Bey Beyrek koymuşlar” ifadesiyle adlandırmayı doğrudan verir ve bu süreç anlatı içinde ayrıntılandırılmaz.

2.4. Kahramanın Sevgiliyle Karşılaşması ve Âşık Olması

Halk anlatılarında karşımıza çıkan motiflerden birisi kahramanın sevgilisi ile karşılaşp âşık olmasıdır. Bamsı Beyrek Destanı ve *Bey Beyrek ile Akkavak Kızı* masalında kahramanın sevgilisi ile karşılaşması ve ona âşık olması benzerlik göstermektedir.

Bamsı Beyrek Destanı’nda Bamsı Beyrek bir geyiğin peşine düşer. Sonrasında Banu Çiçek’in çadırını görür. Beyrek çadırın Banu Çiçek’e ait olduğunu öğrenince Banı Çiçek’le görüşmek ister. Banı Çiçek kendisini dadısı olarak tanıtır. Kızla Beyrek at yarışı yapar, ok atarlar. Son olarak ise güreş tutaralar. Bamsı Beyrek tüm yarışlarında kızını yener. Kız kendisinin Banı Çiçek olduğunu söyler. Bunun üzerine Bamsı Beyrek kızına yüzük takar (Ergin, 1994: 122-123).

Bey Beyrek ile Akkavak Kızı masalında da olay şu şekilde geçmektedir:

“Oğlan, bir gün nehir kenarında Akkavak kızını görmüş av avlarken. Hemen bakmış. ‘Olur mu?’ diye. Kızla ok atmışlar. Bey Beyrek atmış, ok uzağa düşmüş. Akkavak Kızı atmış daha uzağa. (Tabii Bey Beyrek bilerek atmıyor.) Bey Beyrekle güreşe girmişler yine Akkavak Kızı kazanmış. Sonra Bey Beyrek ‘Tamam’ demiş.”

2.5. Kahramanın Evliliğine Engel

Halk anlatılarında kahramanın evliliği her zaman kolay gerçekleşmez; çoğu zaman bu evlilik öncesinde kahramanın aşması gereken çeşitli engeller ortaya çıkar. Kahraman bazen rakipleriyle bazense kızın kendisiyle mücadele eder. Yeteneğini ve gücünü kullanan kahraman tüm engelleri aşp sevdiği ile evlenmeye hak kazanır (Aykaç ve Aksoy, 2019: 73). Bu durum, Bamsı Beyrek Destanı ve *Bey Beyrek ile Akkavak Kızı* masalında da benzer şekilde görülmektedir. Her iki anlatıda da kahramanın evlenebilmesi için, sevdiği kızın ağabeyi tarafından zorlu şartlar öne sürülmektedir.

Bamsı Beyrek Destanı’nda Banı Çiçek’in ağabeyi Deli Karçar, evliliğe razı olması karşılığında şu şartları ileri sürer:

“Bin aygır isterim, dişiyle eşleşmemiş olsun; bin buğra isterim, maya görmemiş olsun; bin koç isterim, koyuna girmemiş olsun; bin kuyruksuz ve kulaksız köpek isterim; bin de siyah bit isterim. Eğer bunları getirecek olursanız kız kardeşimi veririm; getirmezsen gözüm görmesin seni, yoksa seni öldürürüm,” der (Ergin, 1994: 125–126).

Benzer bir durum, *Bey Beyrek ile Akkavak Kızı* masalında da yer alır. Masalda kahramanın evlenmek istediği Akkavak Kızı’nın ağabeyi “deli gibi bir adam” olarak betimlenir ve şu isteklerde bulunur:

“Kızın ağabeyi bin koyun, bin keçi, beş yüz kuyruksuz köpek ve bin tane bit ister. Kahraman, koyun ve keçileri temin eder; kuyruksuz köpekleri bulur. Bitleri ise bir ahıra yerleştirdiği deri parçasının üzerinde toplar. Bu deriyi kızın ağabeyinin üzerine atınca adam bağırarak teslim olur ve kız kardeşini verir.”

2.6. Kahramanın Tutsak Düşmesi ve Tutsaklıktan Kurtulması

Halk anlatılarında tutsak düşme ve tutsaklıktan kurtulma motifi, sıklıkla karşılaşılan önemli anlatı unsurlarındandır. Kahraman, çeşitli nedenlerle tutsak düşer ve bu süreç bazen yıllar sürebilir. Bu yönüyle, kahramanın esir düşmesi onun yaşamında kritik bir dönüm noktası teşkil

eder. *Bamsı Beyrek Destanı* ile *Bey Beyrek ile Akkavak Kızı* masalında da kahramanın tutsak düşmesi benzer bir şekilde kurgulanmıştır.

Her iki anlatıda da kahraman, sevdiğiyle birleşeceği gün düşman baskınına uğrar ve bu baskın sonucunda esir düşer. Bu olay, çadırın kurulmasından hemen sonra gerçekleşir ve kahramanın kaderini etkileyen bir gelişme olarak öne çıkar.

Bamsı Beyrek Destanı'nda, Bayburt Hisarı Beyi beş yüz kişilik bir kâfir ordusuyla Beyrek'in çadırına saldırır. Beyrek'in naipleri onu korumak için büyük çaba gösterir ve biri, "Başım Beyrek'in başına kurban olsun" diyerek sadakatini ifade eder. Ancak bu çabaya rağmen otuz dokuz yiğit ile birlikte Bamsı Beyrek de esir düşer (Ergin, 1994: 131).

Benzer şekilde, *Bey Beyrek ile Akkavak Kızı* masalında da kahraman, çadıra yapılan düşman baskını sonucu esir alınır. Bu masalda tutsak düşmenin sebepleri arasında Bey Beyrek'in "hain arkadaşı" da yer alır. Söz konusu kişi, çadırın yerini düşmanlara bildirerek kahramanın tutsak düşmesinde doğrudan rol oynar:

"Bunun bir de hain mi hain bir arkadaşı varmış. Bu, çadırın olacağı yeri düşmanlarına söylemiş. Akkavak Kızı'yla çadıra geldikleri sırada düşmanlar etraflarını sarmış. Bey Beyrek hemen kılıcını çekip savaşmaya başlamış ancak kurtulamamış. Sonunda onu alıp götürmüşler."

Halk anlatılarının bazılarında kahramanın tutsaklıktan kurtulmasında yardımcı karakterlerin önemli bir rolü bulunmaktadır. Bu karakterler aracılığıyla kahraman, içinde bulunduğu zor durumdan kurtulmakta ve yeniden özgürlüğüne kavuşmaktadır. Ancak yardım eden kişi, yapmış olduğu yardımların karşılığını ister.

Bamsı Beyrek Destanı'nda kahraman, on altı yıl süren esaretin ardından Tekfur'un kızı tarafından zindandan kurtarılır. Ancak kız, Beyrek'in kendisini helalliğe alması şartıyla yardım edeceğini belirtir. Bu durum metinde şu şekilde ifade edilmektedir:

"Eğer seni hisardan aşağı urganla salacak olursam, sağ salim babana, anana kavuştuğunda gelip beni helalliğe alır mısın?" dedi. Beyrek ant içti: "Kılıcım doğranmasın, okuma sancılmayayım, yer gibi parçalanayım, toprak gibi savrulayım; eğer sağ salim Oğuz'a varırsam ve gelip seni helalliğe almazsam." Bunun üzerine kız urgan getirip Beyrek'i hisardan aşağı salıverdi." (Ergin, 1994: 135-136)

Kilis varyantı olan *Bey Beyrek ile Akkavak Kızı* masalında ise kahramanın kurtuluşu farklı bir şekilde gerçekleşir. Bey Beyrek'in tutsak olduğu yere tesadüfen gelen bir bezirgân, onun sesini tanır ve bu tanıma sayesinde Bey Beyrek'in esareti son bulur. Bu durum metinde şu şekilde aktarılır:

"Sonra bir gün Beyrek'in ovasından bir adam kumaş satmaya gelmiş. Hapiste olan Bey Beyrek, adamın sesini hemen tanıdı: 'Aç kapıyı vezirganbaşı. Vezirganbaşı, nereden getirdin bu kutlu kumaşı, kutlu kumaşı?' Adam da şarkıyla karşılık vermiş ve bu vesileyle Bey Beyrek zindandan kurtulmuştur."

2.7. Kahramanın Gurbetten Dönmesi ve Sevgiliyi Bulması

Bamsı Beyrek Destanı'nda tutsaklıktan kurtulan Bamsı Beyrek kurtulduktan sonra ozan kılığına girerek kılığını değiştirir. Sonrasında pınarın başında kız kardeşi ile karşılaşır. Kız kardeşi onu tanımaz. Beyrek kız kardeşinden bilgi almaktadır. Sonrasında ozan kılığında Yalancı oğlu Yaltaçuk ile Banı Çiçek'in düğününe gider. Orada hedefi vurur.

“Andan babasının ordusuna geldi. Meger ivleri önünde bir büyük ağaç var-idi. Dibinde bir yahşı bınar var-idi. Beyrek bakdı gördi. Kim kiçi kız karındaşı bınardan şu almağa gelür, kardeş Beyrek diyü ağlar bozlar, toyuñ düğünüñ kara oldu diyü ağlar.” (Ergin, 1994: 138).

Bey Beyrek ile Akkavak Kızı masalında ise kahraman memleketine döndükten sonra doğrudan sevdiği kıza kavuşmaktadır. *Bamsı Beyrek Destanı*’nda ise böyle bir durum yoktur.

Kilis varyantını *Bamsı Beyrek Destanı*’ndan ayıran durumlardan birisi kahramanın ülkesine döndükten sonra hemen düğünün olması sonrasında düşmanın baskın yapması ve zor durumda olan kahramanın yardımına kız kardeşinin yetişmesidir.

“Arkadaşı yine düşmanlara söylemiş ama bu sefer temkinliymişler. Yanına adam almış. Çadıra gitmişler. Yine düşmanlar sarmış etrafı. Hemen Akkavak kızını bir taşın arkasına saklamış. Savaşmaya başlamış. Kelleler fir fir dökülmeye başlamış. 40 gün 40 gece savaşmış. Sonra soluna bakmış, düşman kalmamış. Sağına bakmış, düşman kalmamış. Arkasına bakmış, kellelerden kale olmuş. Sonra hemen aklına Akkavak kızı gelmiş. Gitmiş taşın altına bakmaya. Düşünmüş. Ben 40 gün 40 gecedir savaşıyorum acep beni bekledi mi diye. Sonra görmüşküne Akkavak kızı koyduğu yerde olduğu gibi duruyor. Hemen Bey Beyrek’e bakmış her yeri yara bere içinde harap şekilde. Hemen Akkavak kızı kıyafetini yırtıp yaralarını sarmaya başlamış. Sonra bakınmışlar. Bir toz bulutu geliyor. Hemen kuşanmış kılıcını. Bey Beyrek gelen kız kardeşi Meryem’miş. Rüyasında ağabeyinin kötü durumda olduğunu görmüş ve askerleriyle gelmiş. Hemen Bey Beyrek bir şarkıyla kim olduğunu öğrenmiş. Gelen kız kardeşi Meryem olduğunu anlamış ve Meryem gelip yardım etmiş.”

3. ANLATILARDAKİ BAZI MOTİFLER

3.1. Çocuksuzluk

Halk anlatılarında sıkça rastlanan önemli bir motif olan çocuksuzluk, kahramanın doğumundan önce ailesinin yaşadığı bir geçiş aşamasını temsil eder. Çocuk sahibi olamayan kadın nasıl hor görülür ve bu sebepten dolayı acı çekerse erkek de toplumsal ve psikolojik baskıya maruz kalır (Erol Çalışkan, 2021: 63-64). Bu sebepten dolayı kahramanın ebeveynleri, çocuk sahibi olabilmek için çeşitli yollar denemekte ya da Tanrı’ya yakararak beklenti içerisinde bulunmaktadır. *Bamsı Beyrek Destanı*’nda, Bamsı Beyrek’in babası Kam Püre, “Oğulda ortacum yok, kardeşda kaderüm yok, Allah Tââla meni karğayupdur, bigler tacum tahtum için ağlaram, bir gün ola düşem ölem, yirümde yurdumda kimse kalmaya.” (Ergin, 1994: 116) diyerek erkek evlat sahibi olmamanın verdiği üzüntüyü dile getirir. Buna karşılık, Kilis varyantı olan *Bey Beyrek ile Akkavak Kızı* masalında ise anlatı doğrudan kahramanın doğumuyla başlar ve çocuksuzluk motifi metne dâhil edilmez. Bu durumla alakalı herhangi bir bilgi geçmemektedir. Bu yönüyle, *Bamsı Beyrek Destanı* ile *Bey Beyrek ile Akkavak Kızı* masalı arasında çocuksuzluk motifi arasında farklılık görülmektedir.

3.2. Alp Tipi Kadın

Alp tipi kadın; fedakâr, saygın, namuslu, erkekle savaşan, güreş tutan, dövüşen, avcı, akıncı özelliklere sahip kimsedir (Akyüz, 2010: 172). Alp tipi kadın yeri geldiğinde eşine sadık bir bireyken yeri geldiğinde savaşçı kimliği ile öne çıkan bir tiptir. *Bamsı Beyrek Destanı*’nda Bamsı Beyrek bir geyiğin peşine düşer. Gittiği yer ise Banu Çiçek’in çadırının olduğu yerdir. Beyrek çadırın Banu Çiçek’e ait olduğunu öğrenince Banu Çiçek’le görüşmek ister. Banu Çiçek kendisini dadısı olarak tanıtır. Kızla Beyrek at yarışı yapar, ok atarlar. Son olarak ise güreş tutarlar. Bamsı Beyrek tüm yarışlarında kızı yener. Kız kendisinin Banu Çiçek olduğunu söyler. Bunun üzerine Bamsı Beyrek kıza yüzük takar (Ergin, 1994: 122-123).

Bey Beyrek ile Akkavak Kızı masalında da Bey Beyrek nasıl bir kadınla evlenmek istediğini dile getirirken aslında alp tipi bir kadının özellikleri saymaktadır. Sonrasında Akkavak Kızı'nın sergilediği davranışlarda da alp tipi kadının özellikleri görülmektedir:

“Ben avlamadan av avlayanı, beni yere serecek, atı iyi kullanacak, ben hayt demeden hayt diyen birini istiyorum.” demiş. Bey, oğluna nerden bulsun böyle birini bulamamış. Oğlan bir gün nehir kenarında Akkavak kızını görmüş av avlarken. Hemen bakmış. “Olur mu?” diye. Kızla ok atmışlar. Bey Beyrek atmış, ok uzağa düşmüş. Akkavak Kızı atmış daha uzağa. (Tabii Bey Beyrek bilerek atmıyor.) Bey Beyrekle güreşe girmişler yine Akkavak Kızı kazanmış. Sonra Bey Beyrek ‘Tamam’ demiş.”

3.3. Alp Tipi Evlilik

“Alplara mahsus evlilik, epik başkahramanın kendisine uygun eşi arayıp bularak her türlü şartı yerine getirip sınavlardan geçtikten sonra onunla evlenmesidir.” (Kıdırbayev ve Muratoy, 1998: 78) Bu tip evlilik hem Bamsı Beyrek Destanı'nda hem de Bey Beyrek ile Akkavak Kızı masalında karşımıza çıkmaktadır. Bamsı Beyrek babasına evlenmek istediğini dile getirirken alp tipi bir kadınla evlenmek istediğini dile getirir. Destanda bu durum aşikâr bir şekilde gözükmemektedir. Benzer durum Bey Beyrek ile Akkavak Kızı masalında da geçmektedir. Beyrek kendisi gibi güçlü bir kızla evlenmek istediğini dile getirir. Yani kahraman kendine denk bir kişi ile evlilik yapmak ister.

“Beyrek aydur: Baba maña bir kız alı vir kim men yirümden tırmadın ol tırmañ gerek, men karaqoç atuma binmeden ol binmeñ gerek, men kırımuma varmadın ol maña baş getürmek gerek, Bunuñ kibi kız alı vir baba maña didi. Babası Pay Püre Han aydur: Oğul sen kız dilemezsin kendüñe bir hampa ister-imişsin, oğul meğer sen istedüğüñ kız Pay Piçen Big kız Banı Çiçek ola didi.” (Ergin, 1994: 124).

3.4. Kız Kardeş

Bamsı Beyrek Destanı'nda Beyrek'in yedi kız kardeşi vardır. Beyrek esir düştüğünde kardeşleri bu duruma üzüлüp yas tutar. Sonrasında Beyrek gurbetten döndüğünde kız kardeşleri ile karşılaşır ve onların üzüntüsünü görür. Metinde kız kardeşler bu şekilde geçmektedir. Ancak *Bey Beyrek ile Akkavak Kızı* masalında Bey Beyrek'in bir kız kardeşi bulunmaktadır. Ağabeyinin düşmanlar tarafından sarıldığını duyunca atını binip onun yanına gelmekte ve beraber savaşmaktadırlar. Bu açıdan iki anlatı birbirinden ayrılmaktadır.

3.5. Bezirgân

Bamsı Beyrek Destanı ve Kilis'den derlenen *Bey Beyrek ile Akkavak Kızı* masalında bezirgân belirgin bir motiftir. *Bamsı Beyrek Destanı*'nda

Kahramanın hayatını değiştiren tiplerden birisi de bezirgânlardır. Her iki anlatıda da bezirgânlar tutsak düşen Beyrek ile iletişimi kuran ilk kişilerdir. Bamsı Beyrek Destanı'nda Bamsı Beyrek kendisini aramaya gelen bezirgânlardan haber alırken Bey Beyrek ile Akkavak Kızı masalında bezirgân yardımı ile kahraman tutsaklıktan kurtulmaktadır.

“Gice gündüz dimeyüp yorıdılar. Nâgâh Parasaruñ Bayburd Hışarına geldiler, meger ol gün kâfirlerüñ ağır günlerü-y-idi. Her biri yimek de içmekde idi. Beyregi dahı getürüp kopuz çaldururlar-idi. Beyrek yüce çartağdan bağıdı bazirganları gördi. Bunları gördüğünde haberleşdi.” (Ergin, 1994: 135)

“Aramışlar, aramışlar yok. Yedi yıl geçmiş aradan. Sonra bir gün Beyrek’in ovasından bir adam kumaş satmaya gelmiş. Hapiste olan Bey Beyrek hemen adamın sesini tanımış. “Aç kabıyı vezirganbaşı. Vezirganbaşı nerden getirdin bu kutlu kumaşı, kutlu kumaşı.” Adam hemen şarkıyla eşlik etmiş ve adamın sayesinde Bey Beyrek hapisaneden kurtulmuş.”

3.6. Hain Arkadaş

Hain arkadaş iki anlatıda geçmektedir. Hem Bamsı Beyrek’i hem de Bey Beyrek’in kötülüğünü isteyen hain arkadaştır. *Bamsı Beyrek Destanı*’nda Beyrek esir düştükten sonra Yalancı oğlu Yaltaçuk Beyrek’in kendisine verdiği gömleğe kan sürerek Beyrek’in öldüğünü söyleyip Banı Çiçekle evlenmek ister. *Bey Beyrek ile Akkavak Kızı* masalında ise hain arkadaş Beyrek’in çadırının yerini söyleyerek Beyrek’in esir düşmesine sebep olur. Bu açıdan iki anlatıda farklılık görülmektedir.

3.7. Kalın/ Başlık Parası

Kalın ya da başlık parası, evlilik sürecinde kızın ailesi tarafından istenen para ya da diğer eşyalara verilen addır. Hem *Bamsı Beyrek Destanı*’nda hem de *Beyrek ile Akkavak Kızı* masalında kız isteme sürecinde kızın ağabeyi bası isteklerde bulunur. Bamsı Beyrek Destanı’nda Banı Çiçek’in ağabeyi Deli Karçar, evliliğe razı olması karşılığında şu şartları ileri sürer:

“Bin aygır isterim, dişiyle eşleşmemiş olsun; bin buğra isterim, maya görmemiş olsun; bin koç isterim, koyuna girmemiş olsun; bin kuyruksuz ve kulaksız köpek isterim; bin de siyah bit isterim. Eğer bunları getirecek olursanız kız kardeşimi veririm; getirmezsен gözüm görmesin seni, yoksa seni öldürürüm.” der (Ergin, 1994: 125–126).

Benzer bir durum, *Bey Beyrek ile Akkavak Kızı* masalında da yer alır. Masalda kahramanın evlenmek istediği Akkavak Kızı’nın ağabeyi “deli gibi bir adam” olarak betimlenir ve şu isteklerde bulunur:

“Kızın ağabeyi bin koyun, bin keçi, beş yüz kuyruksuz köpek ve bin tane bit ister. Kahraman, koyun ve keçileri temin eder; kuyruksuz köpekleri bulur. Bitleri ise bir ahıra yerleştirdiği deri parçasının üzerinde toplar. Bu deriyi kızın ağabeyinin üzerine atınca adam bağırarak teslim olur ve kız kardeşini verir.”

3.8. Gerdek Çadırı Dikme

Kahramanların hayatlarında önemli bir yere sahip olan mekânlardan biri de otağ ya da çadırıdır. Otağın kurulacağı yer, bu bağlamda anlam kazanan özel bir mekân olarak öne çıkar. *Bamsı Beyrek Destanı*’nda, Beyrek düğün günü ok atarak çadırın kurulacağı yeri belirler. Benzer bir durum Kilis varyantı olan *Bey Beyrek ile Akkavak Kızı* masalında da karşımıza çıkar. Her iki metinde de çadır, yeni evliler için bir yuva ve aynı zamanda yeni bir başlangıcın simgesi olarak işlev görür.

“Önceden beyin çadırı ok atarmış. Okun düştüğü yere çadırını kurarlarmış. Bey Beyrek okunu atmış. Ta ovadan uzağa bir yere düşmüş. Hemen çadırını ora kurmuşlar.”

Otağ ya da çadır, anlatılarda yalnızca bir yaşam alanı değil, aynı zamanda kahramanın kaderinin değiştiği önemli bir mekân olarak da karşımıza çıkmaktadır. Dar bir mekân olarak değerlendirilebilecek olan çadır, hem *Bamsı Beyrek Destanı*’nda hem de *Bey Beyrek ile Akkavak Kızı* masalında kahramanın düşman saldırısına uğradığı yer olarak dikkat çeker. Bu yönüyle çadır, her iki anlatıda da kahramanın hayatında bir dönüm noktasına dönüşmekte; olay

örgüsünde kırılma ve dönüşümün yaşandığı mekânsal bir odak işlevi görmektedir. Türk dünyasında önemli yere sahip olan otağ/çadır gibi yapılar da anlatıda sıkça vurgulanır. Bu çadırlar, düğün hazırlıkları, ok atma törenleri ve toplumsal kararların alındığı yerler olarak karşımıza çıkar.

“Bunun çadırın olacağı yeri düşmanlarına söylemiş. Bunlar tam Akkavak kızıyla çadıra gelmişler. Etraflarını düşmanlar sarmış. Hemen Bey Beyrek kılıcını çıkarmış. Savaşmaya başlamış ama kurtulamamış. Bey Beyrek’i alıp götürmüşler.”

3.9. Tutsaklık

Tutsaklık kahramanın erginleşmesini anlatır. Kahraman öncesinde klasik bir kişiliğe sahipken sonrasında erginleşme yaşar ve bu süreçte kahraman olgunlaşır. Her iki metinde de kahraman hapis yatar. *Bamsı Beyrek Destanı*’nda bu süre on altı yıl iken Kilis varyantında yedi yıl sürmektedir.

İki metinde de ortak olan diğer bir zamansal ifade de kahramanın tutsak edildikten sonra bir anda belli bir sürenin geçmesidir. *Bamsı Beyrek* destanında kahraman tutsak edildikten sonra on altı yıl geçer. “Bunuñ üzerine on altı yıl kiçdi, Beyregüñ ölüsün dirisin bilmediler.” (Ergin, 1994:131)

Bey Beyrek ile Akkavak Kızı masalında da Bey Beyrek tutsak edildikten sonra yedi yıl geçer. “Aramışlar, aramışlar yok. Yedi yıl geçmiş aradan.”

SONUÇ

Bamsı Beyrek Destanı ile Kilis yöresinden derlenen *Bey Beyrek ile Akkavak Kızı* masalı, Türk halk anlatıları içinde hem yapı hem de içerik bakımından birçok ortak unsuru bünyesinde barındıran iki önemli metindir. Ana metin ile mukayese edildiğinde her iki anlatıda da kahramanın ailesi, kahramanın sevgili ile karşılaşma, evliliğe engel, kahramanın tutsak düşmesi ve tutsaklıktan kurtulma, kahramanın gurbetten dönmesi gibi epizotlar benzerlik göstermektedir. Bu ortaklıklar, masalın destan geleneğine dayanan bir varyant olduğunu ortaya koymakta ve sözlü kültürün farklı coğrafyalarda nasıl şekillenip yeniden üretildiğine dair önemli ipuçları sunmaktadır.

Bununla birlikte, metinler arasında belirgin farklar da bulunmaktadır. *Bamsı Beyrek Destanı*’nda olaylar daha destansı olarak ilerlerken *Bey Beyrek ile Akkavak Kızı* masalı daha sade, doğrudan ve yerel öğelerle zenginleştirilmiş bir anlatı yapısına sahiptir. Destanda kahramanın ad alma süreci, Dede Korkut tarafından verilirken; masalda ad verme doğrudan gerçekleşir ve bu süreç detaylandırılmaz. Aynı şekilde, destanda kahramanın kurtuluşu büyük bir bağlılık yeminiyle ve dramatik bir yapı içinde gerçekleşirken, masalda tesadüfi bir karşılaşmayla hızlı bir şekilde gerçekleşir. Kilis varyantında kız kardeş figürünün aktif ve kahramanlaştırılmış biçimde anlatıya dahil edilmesi, masalın yerel bağlamda nasıl dönüştüğünü göstermektedir.

Sonuç olarak, *Bamsı Beyrek Destanı* ile *Bey Beyrek ile Akkavak Kızı* masalı arasındaki benzerlikler, halk anlatılarında sürekliliği; farklılıklar ise anlatıların yerel kültür, coğrafya ve anlatıcıların yaratıcılığı doğrultusunda nasıl biçimlendiğini ortaya koymaktadır. Bu iki metin, sözlü kültürün hem ortak hafızayı koruma hem de kültürel çeşitliliği besleme işlevini açıkça yansıtan değerli örneklerdir.

KAYNAKÇA

- Abdullah, K. (1997). *Gizli Dede Korkut* (A. Duymaz, Çev.). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Akyüz, Ç. (2010). Manas Destanı'nda alp kadın tipi. *Mukaddime*, (1), 169–180.
- Alptekin, A. B. (1996). *Halk hikâyelerinin motif yapısı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Alptekin, M. (2016). *Bamsı Beyrek Destanı üzerinde karşılaştırmalı bir araştırma (İnceleme metin)* (Doktora tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü). YÖK Tez Merkezi.
- Alptekin, M. (2017). Bamsı Beyrek Destanı ile Tatar Türklerinin Alıp-Memşen Destanı'nın karşılaştırılması. *Route Educational and Social Science Journal*, 4(7), 332–341.
- Aykaç, O. ve Aksoy, H. (2019). Bamsı Beyrek hikâyesinin Karaman varyantı: “Bengiboz ile Bey Böğürek”. In *Karaman Araştırmaları-II* (ss. 69–80). Konya: Palet Yayınları.
- Ekici, M. (1989). *Halk hikâyeleri tesiri ile teşekkül eden halk hikayeleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Ergin, M. (1994). *Dede Korkut Kitabı I (Giriş-Metin-Faksimile)* (3. baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Erol Çalışkan, Ş. S. (2021). Bartın ili doğum ritüelleri. *Çeşm-i Cihan Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi*, 8(2), 62–82.
- Fedakâr, S. (2001). Alpamış Destanı ve Bey Böyrek hikâyesi arasında bir karşılaştırma. *Milli Folklor*, 13, 51–64.
- Kıdırbayeva, B. ve Muratoy, A. (1998). Alplara mahsus evlilik. *Milli Folklor*, 5(38), 78–84.
- Şimşek, E. (2023). Sözlü kültür ortamında anlatılan Dede Korkut hikâyeleri ve Bamsı Beyrek hikâyesinin iki varyantının (Osmaniye-Bayburt) karşılaştırılması. *Türk Dünyasının Bilge Atası Dede Korkut Uluslararası Dede Korkut Sempozyumu Bildirileri* (ss. 151-184). Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yayınları.

EK:

BEY BEYREK İLE AKKAVAK KIZI¹

Bir gün bir beyin bir oğlu olmuş. Adını Bey Beyrek koymuşlar. Adam büyümüş ve kocaman bir oğlan olmuş. Sonra babası onu evlendirmek istemiş. Oğluna sormuş. Nasıl biriyle evlenmek istersin. Oğlan:

“Ben avlamadan av avlayanı, beni yere serecek, atı iyi kullanacak, ben hayt demeden hayt diyen birini istiyorum.” demiş.

Bey, oğluna nerden bulsun böyle birini bulamamış. Oğlan bir gün nehir kenarında Akkavak kızını görmüş av avlarken. Hemen bakmış. “Olur mu?” diye. Kızla ok atmışlar. Bey Beyrek atmış, ok uzağa düşmüş. Akkavak kızı atmış daha uzağa. (Tabii Bey Beyrek bilerek atmıyor.) Bey Beyrek’le güreşe girmişler yine Akkavak kızı kazanmış. Sonra Bey Beyrek “Tamam”

¹ İlgili metin 2024 yılında Hüseyin Aydoğdu’dan derlenmiştir. Hüseyin Aydoğdu 1975-Kilis doğumlu olup çiftçilikle uğraşmaktadır. Bey Beyrek ile Akkavak Kızı’nı büyüklerinden öğrenmiştir.

demiş. “Olur bu.” Hemen babasının daha annesi hamileyken adamları saldırtıp aldırıldığı okla bir atmış. Ok Akkavak kızınınkini geçmiş. Sonra bu kapışma bitmiş.

Oğlan eve gitmiş. Babasına hemen kızı söylemiş. Babası istemeye gitmiş. Kızın abisinden isteyeceklermiş. Kızın abisi deli gibi bir şeymiş. İstemeye gitmiş kızı. Adam bin koyun, bin keçi, beş yüz tane kuyruğu kesilmiş it, bin tane bit istemiş. Adam nasıl bulsun? Hadi bin tane keçiyi, koyunu geçtim. Bin tane pireyi nasıl bulsun? Adam keçiyi, koyunu ve kuyruğu olmayan itleri vermiş. Bitleri ise bir ahıra, bir deri atmış. Derinin üstü bit dolmuş. Bunu Akkavak kızının abisinin üstüne atmış. Adam hemen bağırmaya başlamış. Kızı vermiş.

Düğün dernek kurulmuş. Kırk gün kırk gece düğün yapılmış. Önceden beyin çadırı ok atarmış. Okun düştüğü yere çadırını kurarlarmış. Bey Beyrek okunu atmış. Ta ovadan uzağa bir yere düşmüş. Hemen çadırını ora kurmuşlar. Bunun bir de hain mi hain bir arkadaşı varmış. Bunun çadırın olacağı yeri düşmanlarına söylemiş. Bunlar tam Akkavak kızıyla çadıra gelmişler. Etraflarını düşmanlar sarmış. Hemen Bey Beyrek kılıcını çıkarmış. Savaşmaya başlamış ama kurtulamamış. Bey Beyrek’i alıp götürmüşler. Akkavak kızı da kayınbabasının yanına gitmiş. Olanları anlatmış. Hemen Bey Beyrek’i aramaya başlamışlar. Aramışlar, aramışlar yok.

Yedi yıl geçmiş aradan. Sonra bir gün Beyrek’in ovasından bir adam kumaş satmaya gelmiş. Hapiste olan Bey Beyrek hemen adamın sesini tanımış. Şöyle seslenmiş:

“Aç kabıyı vezirganbaşı.

Vezirganbaşı nerden getirdin

Bu kutlu kumaşı, kutlu kumaşı.”

Adam hemen şarkıyla eşlik etmiş ve adamın sayesinde Bey Beyrek hapisaneden kurtulmuş. Yine obasına dönmüş. Bey Beyrek’e yine kırk gün kırk gece düğün yapılmış yine Bey Beyrek ok atmış yine uzağa düşmüş.

Arkadaşı yine düşmanlara söylemiş ama bu sefer temkinliymişler. Yanına adam almış. Çadıra gitmişler. Yine düşmanlar sarmış etrafı. Hemen Akkavak kızını bir taşın arkasına saklamış. Savaşmaya başlamış. Kelleler fir fir dökülmeye başlamış. Kırk gün kırk gece savaşmış. Sonra soluna bakmış, düşman kalmamış. Sağına bakmış, düşman kalmamış. Arkasına bakmış, kellelerden kale olmuş. Sonra hemen aklına Akkavak kızı gelmiş. Gitmiş taşın altına bakmaya. Düşünmüş. “Ben kırk gün kırk gecedir savaşıyorum, acep beni bekledi mi?” diye.

Sonra görmüşküne Akkavak kızı koyduğu yerde olduğu gibi duruyor. Hemen Bey Beyrek’e bakmış her yeri yara bere içinde harap şekilde. Hemen Akkavak kızı kıyafetini yırtıp yaralarını sarmaya başlamış. Sonra bakınmışlar. Bir toz bulutu geliyor. Hemen kuşanmış kılıcını. Bey Beyrek gelen kız kardeşi Meryem’miş. Rüyasında abisinin kötü durumda olduğunu görmüş ve askerleriyle gelmiş. Hemen Bey Beyrek bir şarkıyla kim olduğunu öğrenmiş. Gelen kız kardeşi Meryem olduğunu anlamış ve Meryem gelip yardım etmiş Bey Beyrek’e ve masal bitmiş.

THE RELATIONSHIPS BETWEEN GREEN PASSION AND GREEN BEHAVIOR IN THE SELF-DETERMINATION THEORY FRAMEWORK

Araştırma Görevlisi Dr., Irmak Aksoy

¹ Doğuş Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, iaksoy@dogus.edu.tr -

ORCID ID: 0000-0001-7583-4163

As environmental concerns continue to grow, understanding the psychological factors that trigger green behavior has become an important area of research. One of these factors is Green Passion, defined as a positive emotion that results in an individual's willingness to engage in environmentally friendly behavior for environmental sustainability. This study examines the relationship between Green Passion and Green Behavior within the framework of Self-Determination Theory (SDT), conceptualizing a wide range of environmentally friendly actions. SDT suggests that behaviors driven by intrinsic motivation are more likely to be sustained over time, providing a valuable framework for understanding how Green Passion translates into concrete Green Behavior. Self-Determination Theory (SDT) posits that motivation exists on a continuum from extrinsic to intrinsic motivation, and that individuals with intrinsic motivation engage in behaviors for personal satisfaction rather than external rewards. Green Passion, as an internal motivational state, is expected to predict Green Behavior through the fulfillment of three basic psychological needs: autonomy, competence, and relatedness. Individuals with high levels of Green Passion tend to perceive environmental participation as consistent with themselves, feel effective in their sustainable actions, and derive a sense of belonging from environmental communities, which increases the likelihood of consistent environmentally friendly behavior. This study emphasizes the importance of intrinsic motivation in promoting sustainable behavior. Accordingly, individuals with strong Green Passion are more likely to exhibit consistent Green Behavior due to the fulfillment of the basic psychological needs outlined in SDT. Unlike externally motivated actions, which may weaken when incentives are removed, internally motivated behaviors are more enduring and self-reinforcing. Understanding these psychological mechanisms is crucial for developing strategies that promote long-term environmental commitment.

Keywords: Green Passion, Green Behavior, Self-Determination Theory, Sustainability

SATIŞ ELEMANLARININ DUYGUSAL ZEKASI İLE PERFORMANS ODAKLILIK VE İŞ PERFORMANSI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ¹

Yüksek Lisans Öğrencisi. MERYEM ELÇİ¹, Prof.Dr. AYDIN KAYABAŞI²

¹ Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, maryyy_06@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-6532-2428>

² Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İİBF İşletme Bölümü, aydin.kayabasi@dpu.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-6955-7948>

ÖZET

Duygusal zeka, insan kaynaklarına yönelik uygulamalarda oldukça kritik bir faktördür. Özellikle satış alanına özgü oluşturabileceği etkilerle performans odaklılık ve iş performansının önemli bir öncülü niteliğinde görülmektedir. Duygusal zekası yüksek olan satış elemanları, müşterilerin ihtiyaçlarını ve duygularını daha iyi anlayarak müşteri memnuniyetini artırabilmektedir. Bu, müşteri sadakatini ve uzun vadeli ilişkileri güçlendirebilmektedir. Ayrıca, duygusal zekası yüksek olan satış elemanları, stresli durumlarla daha iyi başa çıkabilir ve motivasyonlarını yüksek tutarak satış hedeflerine daha kolay ulaşabilmektedir. Duygusal zekası yüksek bireyler, takım arkadaşlarının duygusal ihtiyaçlarını ve motivasyonlarını anlayarak daha etkili bir işbirliği ortamı yaratırlar. Bu çalışmada, duygusal zekanın performans odaklılık ve iş performansı üzerine etkisi ilişkisel nedensel araştırma modeli çerçevesinde yapılandırılmıştır. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Kolayda örnekleme yöntemine göre 303 kişiden yüzyüze görüşme yöntemi ile veriler toplanmıştır. Çok ve tek değişkenli istatistiksel analiz yöntemleriyle veriler analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, duygusal zekanın diğerleri odaklı duygusal değerlendirme, kendine odaklı duygusal düzenlemenin performans odaklılık üzerindeki etkisi ve diğerleri odaklı duygusal değerlendirmenin iş performansı üzerindeki etkisi desteklenmemiştir. İncelenen diğer duygusal zeka boyutlarının performans odaklılık ve iş performansı üzerine etkileri desteklenmiştir. Araştırma sonuçlarının teoriyi destekleyen sonuçlar olduğu görülmektedir. Elde edilen sonuçların insan kaynakları uygulamaları açısından eğitim, kariyer gelişimi ve iletişim kapsamında önemli alanlarda değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Duygusal Zeka, Performans Odaklılık, İş Performansı.

EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN EMOTIONAL INTELLIGENCE OF SALESPERSONNEL, PERFORMANCE ORIENTATION AND JOB PERFORMANCE ABSTRACT

Emotional intelligence is a critical factor in human resources applications. It is seen as an important precursor of performance orientation and job performance, especially with the effects it can create in the sales field. Salespeople with high emotional intelligence can increase customer satisfaction by better understanding the needs and emotions of customers. This can strengthen customer loyalty and long-term relationships. In addition, salespeople with high

¹ Bu çalışma, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde Hazırlanan, "Satış Elemanlarının Duygusal Zekası ile Performans Odaklılık ve İş Performansı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinden revize edilmiştir.

emotional intelligence can cope better with stressful situations and achieve sales targets more easily by keeping their motivation high. Individuals with high emotional intelligence create a more effective collaboration environment by understanding the emotional needs and motivations of their teammates. In this study, the effect of emotional intelligence on performance orientation and job performance is structured within the framework of the relational causal research model. The survey method was used as the data collection method in the study. Data were collected from 303 people using the face-to-face interview method according to the convenience sampling method. The data were analyzed with multivariate and univariate statistical analysis methods. According to the results obtained, the effects of emotional intelligence on other-focused emotional evaluation, self-focused emotional regulation on performance orientation, and other-focused emotional evaluation on job performance were not supported. The effects of other examined emotional intelligence dimensions on performance orientation and job performance were supported. It is seen that the research results support the theory. It is thought that the obtained results can be evaluated in important areas within the scope of education, career development and communication in terms of human resources practices.

Keywords: Emotional Intelligence, Performance Orientation, Job Performance.

1. GİRİŞ

Bilgi çağı farklı bir yaklaşımla ele alındığında aynı zamanda sosyal ilişkilerinde oldukça yaygın ve gelişmiş olduğu bir dönemi de ifade etmektedir. Dijital çağda, öncelikli olarak çevrimiçi sosyal ağlar aracılığıyla gerçekleşen sosyal etkileşimin dinamikleri, insanların iletişim kurma ve etkileşim kurma biçiminde önemli değişiklikler göstermektedir (Wahdiansyah ve Zidny, 2024). Daha önce zaman ve mekanla sınırlı olan geleneksel sosyal etkileşimler, bilgi teknolojisinin gelişmesi sayesinde önemli bir değişime uğramıştır. Sosyal etkileşim, bireysel kimliğin şekillenmesinde ve toplum üyeleri arasında ilişkiler kurulmasında önemli bir rol oynamaktadır. Sosyal bağlamlarda yüz yüze iletişim ve doğrudan etkileşim geleneği, sosyal bağları, kültürel alışverişi ve kolektif anlayışı güçlendirmede önemlidir (Azzaakiyyah, 2023). Sosyal etkileşimin amacı, bireylerin birbirleriyle bilgi, duygu ve deneyim paylaşarak anlamlı ilişkiler kurmaları, toplumsal bağları güçlendirmeleri ve kişisel gelişimlerine katkıda bulunmalarıdır. Dolayısıyla ekonomik, sosyal ve kültürel anlamlarda istenilen sonuçlara ulaşılabilmesi için insanların birbirlerini doğru anlamaları ve tanımlamalarına yönelik büyük bir ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Duygusal zeka, duyguları uyarlanabilir bir şekilde tanıma, ortaya koyma, düzenleme ve onlarla başa çıkma gibi duygusal yetenekleri içermektedir. Duygusal zeka, her kişinin işinin başarısında önemli bir rol oynadığı ifade edilmektedir (Gürbüz ve Yüksel, 2008). Çalışmalar, duygusal zekanın iş performansına yaklaşık %80 katkıda bulunurken entelektüel zekanın yalnızca yaklaşık %20 olduğunu kanıtlamaktadır. Bilim insanları, daha fazla duygusal zekaya sahip bir çalışanın yeni bir ortama hızla uyum sağlayabileceğini ve kuruluşuna fayda sağlayacağını belirtmektedir. Goleman'a göre, bir kişinin duygusal zekadaki yeteneği, yaşam zekasının duygularını yönetmesine, becerileri aracılığıyla ortamlar arasındaki duygusal ilişkileri sürdürmesine, kendini kontrol etmesine, motive etmesine ve empati sosyal becerilerini ortaya çıkarmasına yardımcı olabilmektedir (Garini ve Muafi, 2023).

Ekonomik sistemin temelinde yer alan kritik faktör özelliği bulunan insan kaynaklarının başarılı iş uygulamalarına entegre olabilmesi, kendilerini kariyer ve mesleki anlamda geliştirebilmesi verimlilik ve kalite açısından oldukça önemlidir. Her alanda önemli bir geri bildirim özelliği olan performans göstergelerine ulaşılması ve sürekli gelişim yaklaşımı ile hareket edilmesi beklenen bir durumdur. Kişisel ve kurumsal olarak performans göstergelerine ulaşılmasına yönelik olarak çeşitli yaklaşımlar kullanılmaktadır. Özellikle insan ilişkileri ölçeğinde karşılıklı yararların ön plana koyulduğu uzun vadeli çözümlere dayalı uygulamaların başarılmasında duygusal zekanın etkileri yadsınamamaktadır. İnsan kaynakları özelinde iş tatmini, iş bağlılığı, eğitim ve geliştirme, iş performansı gibi konular kapsamında duygusal zekanın etkilerine yönelik çeşitli araştırma ve inceleme alanlarının ilgi gördüğü bilinmektedir (Gürbüz ve Yüksel, 2008). Literatürdeki bazı çalışmalar incelendiğinde, Arslan, Efe ve Aydın (2013) çalışmalarında sağlık çalışanlarının duygusal zeka ve örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişki değerlendirdikleri görülmektedir. Yine farklı bir çalışmada, Uslu, Kartal ve Durukan (2018) çalışmalarında, performans algısı, duygusal zeka ve motivasyon arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. İnce, Gül, Yavuz Gözükar (2015) çalışmalarında, duygusal zeka ile iş performansı arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Son olarak, Çınar ve Özyılmaz (2018) çalışmalarında akademisyenler üzerinde duygusal zekâsının, iş performansını ve yaşam tatmini etkisi ele alınmaktadır.

Günümüzün karmaşık pazarlama ortamında satış elemanlarının rolü büyük önem taşımaktadır. Rekabetin yoğun olduğu günümüz pazar koşullarında, müşteriler daha karmaşık, sadakatleri azalmış ve talepleri artmış duruma gelmişlerdir. Bu nedenle, satış elemanlarının etkili müşteri ilişkileri geliştirmesi zorunlu hale gelmiştir. Satış elemanları, yalnızca müşteri ilişkileri yönetiminde değil, aynı zamanda müşterilere değer yaratma, iletme ve sunmada da kritik bir rol oynamaktadır. Bu da şirketin satış performansını artıran bir durumdur. Bu yüzden, satış yönetimi araştırmacılarının yıllardır satış elemanı performansının belirleyicilerini incelemeleri önemli bir gereksinim halini almıştır (Wisker ve Poulis, 2015). Bu kapsamda çalışmanın amacı, satış elemanlarının duygusal zeka, performans odaklılık ve iş performansları arasındaki ilişkiyi incelemektir.

2. ARAŞTIRMANIN TEORİK ALT YAPISI

Duygusal zeka, insan davranışlarını anlayabilme açısından çeşitli teorilere dayandırılarak çalışılan önemli konulardan birisidir. Duygusal zeka ve satış arasındaki ilişkinin açıklanması kapsamında psikolojik ve sosyal teorilerle ilişkilendirilerek açıklamalara yer verilebilmektedir. Bu teoriler, bireylerin duygularını anlama, yönetme ve başkalarının duygularına duyarlı olma becerilerinin, özellikle satış gibi insan etkileşimine dayalı alanlarda ne kadar önemli olduğunu açıklamaktadır. Bu kapsamda, duygusal zeka, sosyal bilişsel teori ve motivasyon teorileri kapsamında açıklamalar yapılabilmektedir. Literatürde duygusal zeka çeşitli alanlarda başarının önemli bir bileşeni olarak ele alınmasının yanında bir yetenek olarak (Mayer ve Salovey, 1997) ve karma kullanımlı bir model Goleman, (1999) olarak ele alınarak açıklamalar yapılmıştır. Yetenek olarak duygusal zeka, ‘duyguları algılama ve yorumlayabilme; kendinin ve başkalarının duygularını tanıma, anlama ve yorumlayabilme; yaşadığımız tüm duyguları (mutluluk, üzüntü, öfke, korku vb.) fark edip bu duyguların bizi nasıl etkilediğini anlayabilme yeteneği’ olarak ifade edilebilmektedir (Doğan ve Şahin, 2007, s. 236). Karma kullanımlı

duygusal zeka modelleri ise, bilişsel yeteneklerle kişisel özellikleri birleştirmeye dayalı bir modellerdir (Herece ve Şener, 2017, s. 42).

2.1. Duygusal Zeka Modelleri

İnsan kaynaklarının davranış ve algılarının altında yatan son derece karmaşık ve asimetrik bir durum söz konusudur. Bu nedenle insanların başarı ve motivasyonunda farklı değerlendirmelere ihtiyaç olduğu açıktır. İnsan kaynakları profesyonelleri için sosyal sermayenin yönetiminde duygusal zeka modelleri ve ölçümleri önemli bir araç niteliğindedir. Bu alanın insan kaynakları yönetimi üzerindeki etkilerini ve somut sonuçlarını daha iyi anlayabilmek için, öncelikle duygusal zekanın teorik temellerini ve bu konuyla ilgili geliştirilen modelleri incelemek faydalı olabilecektir (Edizler, 2010). Bu kapsamda dört duygusal zeka modeli kısaca ele alınacaktır.

Mayer ve Salovey DZ Modeli: Bu modelde duygusal zeka dört ana bileşenle açıklanmaktadır. Birinci bileşen duyguların algılanmasıdır. Burada, insanların yüz ifadeleri ve vücut dilinden duyguları algılayabilme yeteneği ele alınmaktadır. Bu boyut, duyguların yüz, ses ve diğer iletişim kanalları aracılığıyla sözsüz olarak ifade edilmesini değerlendirmektedir. İkinci bileşen duyguları kullanarak düşünmeyi kolaylaştırma olarak belirtilir. Duyguların düşünce süreçlerine rehberlik etme yeteneğidir. Bu yetenek, duygusal enerjinin kullanılması ve farklı ortamlara uygun duygusal durumların oluşturulmasını içerir. Üçüncü bileşen duyguları anlamadır. Duyguların zaman içindeki eğilimlerini değerlendirerek nedenlerini sonuçlarını anlama yeteneği olarak görülmesidir. Son bileşen duyguları yönetmedir. Kişinin beklentileri ve hedefleri doğrultusunda, kendi ve diğerlerinin duygularını etkili bir şekilde organize etme sosyal farkındalığı artırma amacıyla duyguları yönetme yeteneğidir (Güler ve Marşap, 2019).

Bar-On DZ Modeli: Bu model, bilişsel olmayan kişisel özelliklere odaklanarak duygusal ve sosyal yetenekleri vurgu yapmaktadır. Bireyin kendi duygularının farkında olması, bu duyguları anlaması ve yönetmesi, diğer insanlarla ilişkiler kurması, kişilerarası değişimlere uyum sağlaması ve problem çözme yeteneği gibi becerileri kapsamaktadır. Ayrıca, bireyin stresle etkili bir şekilde mücadele yeteneğini de içerir. Özetle, model duygusal ve sosyal yeterlilikleri içeren çok boyutlu bir beceri bütünüdür (Güler ve Marşap, 2019; Tezelli ve Dilmaç, 2021).

Goleman DZ Modeli: Goleman'ın duygusal zeka modeli, yeteneklerin yanı sıra kişilik özellikleri, motivasyon ve sosyal becerilere odaklanan karma bir model olarak kabul edilmektedir (Topuz ve Çağlayan, 2019).

Cooper ve Sawaf'ın DZ Modeli: Bu modele göre, duygular bireyin içsel değerlerini harekete geçiren ve davranışlarını şekillendiren enerji akımları olarak görülmektedir. Bu enerji akımları dışa yayılarak başkalarını da etkisine almaktadır. Duygusal zeka, bu bağlamda, kişinin duygusal potansiyelini ortaya çıkaran ve birey ile sosyal çevresi arasında bir bağ kuran enerji akışıdır. Duyguların gücü ve algılanma biçimleri, bireylerin duygusal enerjilerini anlaması ve etkili bir şekilde kullanmasıyla ilgilidir. Dört Köşe Taşı olarak bilinen duygusal zeka modeli, duyguları öğrenmek, duygusal dayanıklılık, duygusal derinlik ve duygusal dönüşüm olarak dört ana boyuttan oluşmaktadır (Topuz ve Çağlayan, 2019).

2.2. Psikolojik Teoriler

Psikolojik teoriler; genel olarak insan zihnini, davranışlarını ve deneyimlerini anlamaya yönelik teorilerdir. Bu teoriler, karmaşık bir yapısı olan ve çeşitli faktörlerden etkilenecek ortaya çıkan insan davranışlarının altında yatan nedenleri ortaya çıkarmayı, bu davranışları tahmin etmeyi ve bazen de değiştirmeyi amaçlayan bir bilim dalıdır. Duygular, sosyal psikologlar tarafından genel olarak his ya da duygulanım (affect) kapsamında incelenmektedir. Tutum ve duygular arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Tutum, duygulardan daha dar yargısal değerlendirmeleri ifade edebilmektedir (Tosun, Sezgin ve Uray, 2019, s. 1831).

Psikolojik teoriler çerçevesinde değerlendirilen en önemli teorilerden birisi sosyal bilişsel teoridir. Bilgi, sosyal etkileşim ve teknolojik yapıdaki hızlı değişim, yaşam boyunca kişisel gelişim ve kendini yenilemeye öncelik verilmesini gerektirmektedir. Sosyal öğrenme kuramı; öğrenmenin sosyal ortamda bağlamsal olarak, etkileşim, gözlem ve taklit yoluyla gerçekleşen bir süreç olduğu temeline dayanmaktadır. İnsanın sosyalleşme sürecinde, öğrenmenin önemli bir payı olduğu düşüncesinden yola çıkmakta, bireylerin başkalarının deneyimlerini gözlemleyerek de birçok şeyi öğrenebileceğini iddia etmektedir. Sosyal bilişsel teori, insan davranış ve kararlarını üçlü karşılıklı nedensellik açısından ele almaktadır. Bu karşılıklı modelinde; bilişsel, duygusal ve biyolojik olaylar, davranış kalıpları ve çevresel etkiler biçimindeki içsel kişisel faktörler etkileşimli belirleyiciler olarak görev yapmaktadır. Çevre, monolitik bir varlık değildir. Sosyal bilişsel teori, üç tür çevresel yapı arasında ayrım yapar. Bunlar, dayatılan çevre, seçilmiş çevre ve inşa edilmiş çevreyi içerir. Bu farklı çevresel yapılar, farklı kapsam ve kişisel faaliyet odağı gerektiren değişkenliğin derecelerini temsil belirlemektedir (Bandura, 2001, s. 15). Psikolojik teorilerden bir diğeri de motivasyon teorileridir.

Bireysel olarak ya da takım üyelerinin motive edilmesinde gerekli uyaranların nasıl formüle edilmesi gerektiğine yönelik önemli açıklayıcı bilgiler sağlayan teoriler olarak görülebilmektedir (Mullins, Menguc ve Panagopoulos, 2020, s. 1057). Dolayısıyla motivasyonun artırılmasına yönelik uygulamaların satışçılar açısından bireysel ve takım çalışmaları kapsamında yürütülmesi önemlidir. Söz konusu çalışmaların algı, tutum, motivasyon ve öğrenme ekseninde bütünlük olarak yürütülmesi yararlı sonuçlara yol açabilecektir.

3. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Bu çalışmada, tüm sektörler açısından son derece önemli olan ve birçok faaliyetin belki de performans göstergesi olarak kabul edilebilecek olan satış performansına yönelik nedensel-ilişkisel bir modelde kurgulama yapılmıştır. Nedensel-ilişkisel araştırma modelleri (NİA), belirli bir davranışın nedenlerini ve sonuçlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu tür araştırmalarda, bağımsız değişkenlerdeki değişimlerin bağımlı değişkenler üzerindeki etkileri incelenerek yorumlanmaya çalışılmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde, araştırma amaçları kapsamında ulaşılmak istenen sonuçlar çerçevesinde veri toplama yöntemleri ve araştırma örneklem teknikleri kapsamında bazı açıklamalara yer verilmektedir. Elde edilen veriler, çeşitli analiz yöntemleri kullanılarak değerlendirilmiş ve bu analizlerin sonuçları yorumlanmıştır.

4. ARAŞTIRMADA KULLANILAN VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ

Çalışma sürecinde, nicel veri toplama yöntemlerinden yaygın olarak kullanılan anket yöntemine dayalı bir hareket planı oluşturulmuştur. Bu plan kapsamında, katılımcılardan çeşitli

bilgileri toplamak amacıyla detaylı bir anket formu hazırlanmıştır. Anket formu, dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, katılımcıların demografik özellikleri (yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi) hakkında sorular yer almaktadır. İkinci bölümde, duygusal zeka ile ilgili ölçümler bulunmaktadır. Üçüncü bölümde, performans odaklılık ve iş performansına yönelik sorular yer almaktadır. Bu çalışmada kullanılan anket formu, literatürde yaygın olarak kullanılan ve geçerliliği ile güvenilirliği test edilmiş ölçeklere dayanmaktadır. Bu ölçekler, birçok bilimsel çalışmada desteklenmiş ve güvenilir sonuçlar elde edilmiştir. Anket formunun hazırlanmasında, önceki çalışmalarda kullanılan ölçeklerden elde edilen kaynaklar dikkate alınmıştır.

Çizelge 1: Araştırmada Kullanılan Ölçekler

Ölçek	Kaynak	Madde Sayısı
Duygusal Zeka	Pekaar vd., (2018)	28 Maddeli
Performans Odaklılık	Sujan, Weitz ve Kumar (1994)	6 Maddeli
İş Performansı	Jones, Chonko, Rangarajan ve Roberts (2007)	8 Maddeli

Anket formundaki maddeler, 5 dereceli Likert tipi ölçek kullanılarak değerlendirilmiştir. Katılımcılar, her bir maddeye verdikleri yanıtları şu şekilde derecelendirmiştir: "1: Kesinlikle Katılmıyorum", "2: Katılmıyorum", "3: Kararsızım", "4: Katılıyorum" ve "5: Kesinlikle Katılıyorum". Bu ölçek, katılımcıların belirli ifadelerle ne derece katıldıklarını ölçmek için kullanılmıştır.

5. ÇALIŞMANIN ÖRNEKLEME İŞLEMİ

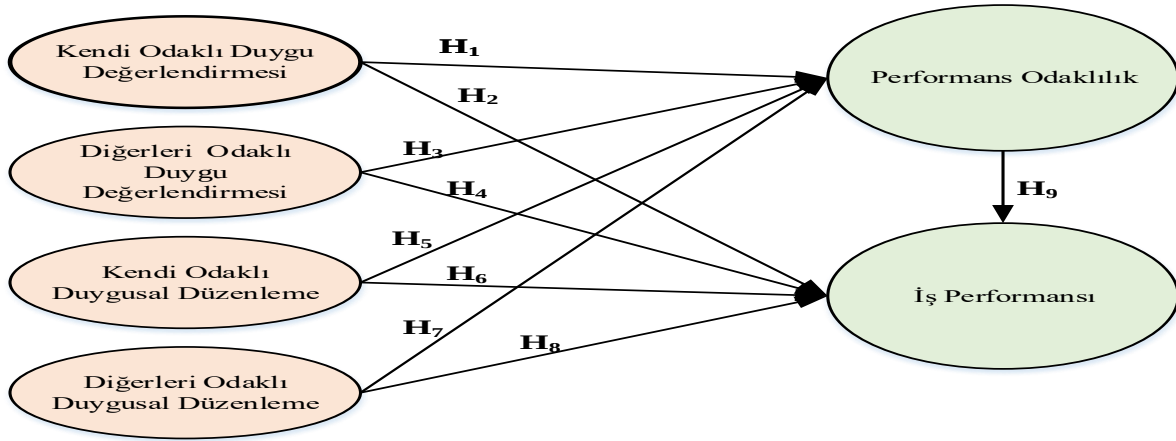
Kolayda örnekleme yöntemi, araştırmacının erişiminin kolay olduğu ve gönüllü olarak katılım sağlayan bireylerden oluşan bir örneklem seçme sürecidir. Bu yöntemde, örneklem seçimi rastgele yapılmaz; bunun yerine, araştırmacının ulaşabileceği ve işbirliği yapmaya istekli olan kişiler tercih edilmektedir. Bu yöntem, zaman ve maliyet açısından avantajlı olmasının yanında örneklemin temsil gücü sınırlı kalmaktadır. Kolayda örnekleme yöntemi, özellikle ön araştırmalar, pilot çalışmalar ve geniş kapsamlı araştırmaların ilk aşamalarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu çalışma kapsamında, 303 satış personeli ile yüz yüze iletişim şeklinde anket verileri toplanmıştır.

6. VERİ ANALİZ YÖNTEMLERİ

Verilerin analiz edilmesi ve sonuçların yorumlanması sürecinde, tek değişkenli ve çok değişkenli istatistiksel analiz yöntemleri kullanılmıştır. İlk olarak, anket formunda yer alan demografik veriler, yüzde ve frekans analizleri ile değerlendirilmiştir. Bu analizler, katılımcıların demografik özelliklerinin dağılımını ve genel eğilimlerini ortaya koymaya çalışmaktadır. İkinci aşamada, araştırma hipotezlerini test etmek ve faktör yapısını belirlemek amacıyla açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri uygulanmıştır. Açıklayıcı faktör analizi, verilerdeki gizli yapıları keşfetmek için kullanılırken, doğrulayıcı faktör analizi, belirlenen faktör yapısının geçerliliğini test etmek için kullanılmıştır. Son olarak, araştırma hipotezlerini test etmek amacıyla yapısal eşitlik modeli (YEM) kurulmuştur. YEM, birden fazla değişken arasındaki ilişkileri aynı anda test etmeye olanak tanıyan güçlü bir istatistiksel tekniktir. Bu model, araştırmanın teorik çerçevesini doğrulamak ve değişkenler arasındaki nedensel ilişkileri belirlemek için kullanılmıştır.

7. ARAŞTIRMANIN MODELİ VE HİPOTEZLERİ

Bu araştırma, nedensel-ilişkisel araştırma modeli çerçevesinde tasarlanmıştır. Böylesi modellerle, belirli bir davranışın nedenleri ve sonuçlarının incelenmesi sağlanabilmektedir. Araştırma hipotezleri, ilgili literatürde yürütülen önceki araştırmaların bulguları ve teorik çerçeveleri doğrultusunda geliştirilmektedir. Araştırmada kullanılacak model değişkenleri ve bu değişkenler arasındaki ilişkiler, kapsamlı bir literatür taraması ve önceki araştırmaların bulguları temelinde belirlenmiştir. Literatür taraması, ilgili alanlarda yapılan çalışmaların incelenmesi ve bu çalışmaların sonuçlarının değerlendirilmesi sürecini içermektedir. Bu süreçte, araştırmanın teorik çerçevesini destekleyen ve araştırma sorularını yanıtlamaya yardımcı olan değişkenler seçilmiştir. Ayrıca, bu değişkenler arasındaki ilişkiler, önceki araştırmaların bulguları ve teorik modeller doğrultusunda analiz edilmiştir.

Görsel 1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın metodolojik yaklaşımı, nedensel-ilişkisel modelin gerekliliklerine uygun olarak yapılandırılmıştır. Bu yaklaşım, bağımsız değişkenlerdeki değişimlerin bağımlı değişkenler üzerindeki etkilerini incelemeyi ve bu etkilerin neden-sonuç ilişkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmada, satış elemanlarının duygusal zeka algıları ile performans odaklılık ve iş performansı arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, duygusal zekanın satış elemanlarının performans odaklılık düzeyleri ve iş performansları üzerindeki etkilerini belirlemeye yönelik hipotezler geliştirilmeye çalışılmaktadır. Duygusal zekası yüksek çalışanların hem iş yerinde hem de kişisel yaşamlarında daha yüksek başarılar elde ettikleri görülmektedir. Bu doğrultuda, yüksek duygusal zekaya sahip çalışanların kuruluşlarının performansına önemli ölçüde katkıda bulunmaları beklenmektedir. Rekabet avantajları arayışlarında kuruluşlar, araştırmacılar ve danışmanlarla birlikte "duygusal zekaya sahip bir iş gücü" geliştirmek için çeşitli programlar başlatmış oldukları da açıktır (Carmeli ve Josman, 2006).

Bilimsel çalışmalarda, duygusal zekanın farklı iş ortamları ya da amaçlanmış süreçlerde (okul, vakıf) etkili olduğuna yönelik deliller sunulmaktadır. Çalışmalar, duygusal zeka ile iş performansı arasında güçlü bir ilişki olduğunu doğrulayarak, eğitim, sağlık ve iş gibi çeşitli alanlardaki önemini vurgulamaktadır (Ho vd., 2025). Duygusal zeka, duyguları doğru bir şekilde algılama ve ifade etme, duyguları bilişsel süreçlerle bütünleştirme, duyguları ve çeşitli durumlar için bunların etkilerini anlama ve duyguları yönetmeyi içeren duygusal becerileri kapsamaktadır (Lyons ve Schneider, 2005; Zizzi, Deaner ve Hirschhorn, 2003). Lyons ve

Schneider (2005) çalışmalarında yetenek temelli duygusal zekanın stres değerlendirmeleri ve performans üzerine olan etkilerini ele aldıkları görülmektedir. Duygusal zeka, yaşamda başarıyı belirlemede önemli bir faktördür ve psikolojik refah, yöneticiler ve çalışanlar arasındaki etkileşimi iş ortamında şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır (Jorfi, Jorfi ve Moghadam, 2010). Duygusal zekanın diğer zeka türlerine kıyasla iş performansı üzerinde daha etkili olduğu ifade edilmektedir (Chaudhry ve Usman, 2011).

Duygusal zeka, bireylerin kendi duygularını ve başkalarının duygularını tanıma, anlama ve yönetme yeteneğidir. Bu yetenek, iş ortamında etkili iletişim ve iş birliği sağlamayı kolaylaştırmaktadır. Araştırmalar, yüksek duygusal zekaya sahip bireylerin iş performansının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Duygusal zeka ile iş performansı arasındaki ilişkideki mantık çerçevesinde işverenler giderek artan bir şekilde işe alım ve seçim sürecinde ve çalışan geliştirme programlarında çalışanlarına yönelik duygusal zekasını düzeylerine önemli ölçüde dikkat etmektedirler (Chaudhry ve Usman, 2011).

Araştırmanın amacı kapsamında test edilmek üzere ileri sürülen hipotezler aşağıda ifade edilmektedir. Bunlar:

H₁: Duygusal zekanın kendi odaklı duygu değerlendirme alt boyutunun performans odaklılık üzerinde etkisi vardır.

H₂: Duygusal zekanın kendi odaklı duygu değerlendirme alt boyutunun iş performansı üzerine etkisi vardır.

H₃: Duygusal zekanın diğerleri odaklı duygu değerlendirme alt boyutunun performans odaklılık üzerine etkisi vardır.

H₄: Duygusal zekanın diğerleri odaklı duygu değerlendirme alt boyutunun iş performansı üzerine etkisi vardır.

H₅: Duygusal zekanın kendi odaklı duygusal düzenleme alt boyutunun performans odaklılık üzerinde etkisi vardır.

H₆: Duygusal zekanın kendi odaklı duygusal düzenleme alt boyutunun performans odaklılık üzerine etkisi vardır.

H₇: Duygusal zekanın diğerleri odaklı duygusal düzenleme alt boyutunun iş performansı üzerinde etkisi vardır.

H₈: Duygusal zekanın kendi odaklı duygusal düzenleme alt boyutunun iş performansı üzerine etkisi vardır.

H₉: Performans odaklılığın iş performansı üzerindeki etkisi vardır.

8. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

8.1. Katılımcıların Genel Özellikleri

Katılımcılardan cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi, iş deneyimi, satış deneyimi ve daha önce çalıştıkları iş yeri sayısı gibi demografik ve profesyonel bilgiler toplanmıştır. Bu verilerin istatistiksel analizi ile katılımcıların çeşitli özelliklerinin ortaya koyulması amaçlanmaktadır. Demografik veriler, araştırmacıların hedef kitlelerini tanımlamalarına ve analiz etmelerine yardımcı olabilmektedir. Genel özelliklere ilişkin bilgiler aşağıdaki şekilde özetlenebilmektedir.

- **Cinsiyet:** Katılımcıların %62,7'si erkek, %37,3'ü kadındır.
- **Yaş:** Katılımcıların %74,9'u 18-25 yaş aralığında, %25,1'i ise 26-35 yaş aralığındadır.

- **Eğitim:** Katılımcıların %61,1'i önlisans mezunu, %14,5'i lise mezunu, %11,9'u lisans mezunu, %6,6'sı lisansüstü mezunu ve %5,9'u ortaöğretim mezunudur.
- **İş Deneyimi:** Katılımcıların %64,0'ı 1-3 yıl iş deneyimine sahipken, %17,5'i 4-6 yıl, %11,6'sı 6-8 yıl ve %6,9'u 9 yıldan fazla iş deneyimine sahiptir.
- **Satış Deneyimi:** Katılımcıların %68,6'sı 1-3 yıl satış deneyimine sahipken, %19,1'i 4-6 yıl, %6,6'sı 6-8 yıl ve %5,6'sı 9 yıldan fazla satış deneyimine sahiptir.
- **Çalışılan İş Yeri Sayısı:** Katılımcıların %44,2'si 1 firmada çalışmışken, %31,7'si 2 firmada, %13,5'i 3 firmada ve %10,6'sı 4 firmada çalışmıştır.

8.2. Açıklayıcı Faktör Analizi

AFA, araştırmacıların veri yapısını anlamalarına ve temel faktörleri ortaya çıkarmalarına yardımcı olabilmektedir. Bu faktörler, gözlemlenen değişkenlerin ortak varyansını açıklayan gizli değişkenlerdir (Orçan, 2018; Çolakoğlu ve Büyükekşi, 2014). Hipotezlerin test edilmesi ve teorik modellerin doğrulanması için güçlü bir araç olan YEM, değişkenler arasındaki doğrudan ve dolaylı etkileri değerlendirmeye olanak tanır. Bu yöntemler, araştırma hipotezlerinin ve modelinin test edilmesinde önemli rol oynamaktadır (Erkorkmaz vd., 2013).. Çalışmada, öncelikle açıklayıcı faktör analizine yer verilmektedir. İlgili analizlere yönelik sonuçlar aşağıda gösterilmektedir.

Çizelge 2. AFA Sonuçları

Faktörler	Maddeler	Faktör Yükleri	Alfa	A.Varyans
İş Performansı (İP)	X38	0,790	0,920	15,476
	X39	0,765		
	X40	0,754		
	X37	0,735		
	X41	0,712		
	X42	0,707		
	X36	0,658		
	X35	0,603		
Kendi Odaklı Duygusal Değerlendirme (KODD1)	X3	0,808	0,910	13,314
	X2	0,759		
	X4	0,713		
	X5	0,713		
	X7	0,652		
	X1	0,646		
	X6	0,633		
Diğerleri Odaklı Duygusal Düzenleme (DODD1)	x25	0,756	0,895	12,458
	x27	0,711		
	x23	0,698		
	x26	0,696		
	x28	0,649		
	x24	0,648		
	x22	0,621		
Diğerleri Odaklı Duygusal Değerlendirme (DODD2)	x9	0,806	0,857	9,555
	x10	0,803		
	x8	0,770		
	x12	0,592		
	x14	0,500		
Kendi Odaklı Duygusal Düzenleme (KODD2)	x19	0,708	0,830	8,389
	x16	0,689		
	x17	0,607		
	x18	0,604		

	x20	0,597		
Performans Odaklılık (PO)	x33	0,805	0,801	6,468
	x34	0,746		
	x32	0,711		

Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi (0,937) ve Bartlett's Test of Sphericity sonuçları (6935.07, $p < 0,05$), veri setinin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir. Açıklayıcı faktör analizinde, değişkenlerin ortak varyansını açıklayan faktörler belirlenmiştir. Komünalite değerleri, değişkenlerin faktörler tarafından ne kadar iyi açıklandığını göstermektedir. İlk faktör %15,476, ikinci faktör %13,314, üçüncü faktör %12,458, dördüncü faktör %9,555, beşinci faktör %8,389 ve altıncı faktör %6,468 oranında varyansı açıklamaktadır. Döndürülmüş bileşik matrisi, değişkenlerin hangi faktörler altında gruplandığını göstermektedir. Bu sonuçlar, veri setindeki değişkenlerin belirli faktörler altında gruplandığını ve bu faktörlerin veri yapısını anlamada önemli olduğunu göstermektedir.

8.2. DFA Sonuçları

Açıklayıcı faktör analizi (AFA) sonrasında elde edilen faktörler temel alınarak doğrulayıcı faktör analizi (DFA) gerçekleştirilmiştir. DFA kapsamında, öncelikle ölçme modelinin geçerliliği ve güvenilirliği test edilmiştir. Bu süreçte, modelin teorik yapıya uygunluğu ve verilerle ne derece uyumlu olduğu değerlendirilmiştir. Analiz sonuçları, model ve veri arasında yüksek düzeyde uyum olduğunu göstermiştir. Bu uyum, modelin geçerliliğini ve güvenilirliğini desteklemektedir. Ölçme modeline ilişkin elde edilen sonuçlar, faktör yükleri, uyum iyiliği indeksleri ve diğer istatistiksel göstergelerle birlikte sunulmuştur. Bu sonuçlar, modelin araştırma hipotezlerini test etmek için uygun olduğunu ve güvenilir sonuçlar sağlayacağını göstermektedir. Ölçme modelinin testinden sonra yapısal modelin testiyle araştırma hipotezleri test edilmiştir.

Çizelge 3. Geçerlilik ve Güvenilirlik Sonuçları

Faktörler	λ	α	AVE	CR
KODD1	0.73 – 0.83	0,910	0.580	0.906
DODD1	0.58 – 0.87	0.895	0.571	0.866
KODD2	0.68 – 0.73	0.830	0.508	0.837
DODD2	0.68 – 0.81	0.857	0.558	0.898
PO	0.75 – 0.81	0.801	0.609	0.824
İP	0.73 – 0.86	0.920	0.636	0.933
Uyum Değerleri:	$\chi^2 = 1147,44$ (P = 0.00), Df = 545, $\chi^2 / Df = 2,10$, GFI = 0,82, RMSEA = 0,060, SRMR = 0,054, NFI = 0,96, NNFI = 0,98, CFI = 0,98			

AVE değerlerinin 0.50'den büyük olması, faktör yük değerlerinin 0.50'den büyük olması ve bileşik güvenilirlik (CR) değerlerinin 0.70'ten büyük olması, yakınsak geçerlilik açısından olumlu bir durumu göstermektedir. Bu kriterlerin sağlanması, ölçüm araçlarının benzer yapıları tutarlı bir şekilde ölçtüğünü ve iç tutarlılığın yüksek olduğunu belirtmektedir. Bu da, ölçeklerin güvenilir ve geçerli olduğunu desteklemektedir.

Çizelge 4. Fornell & Larcker Ölçütü

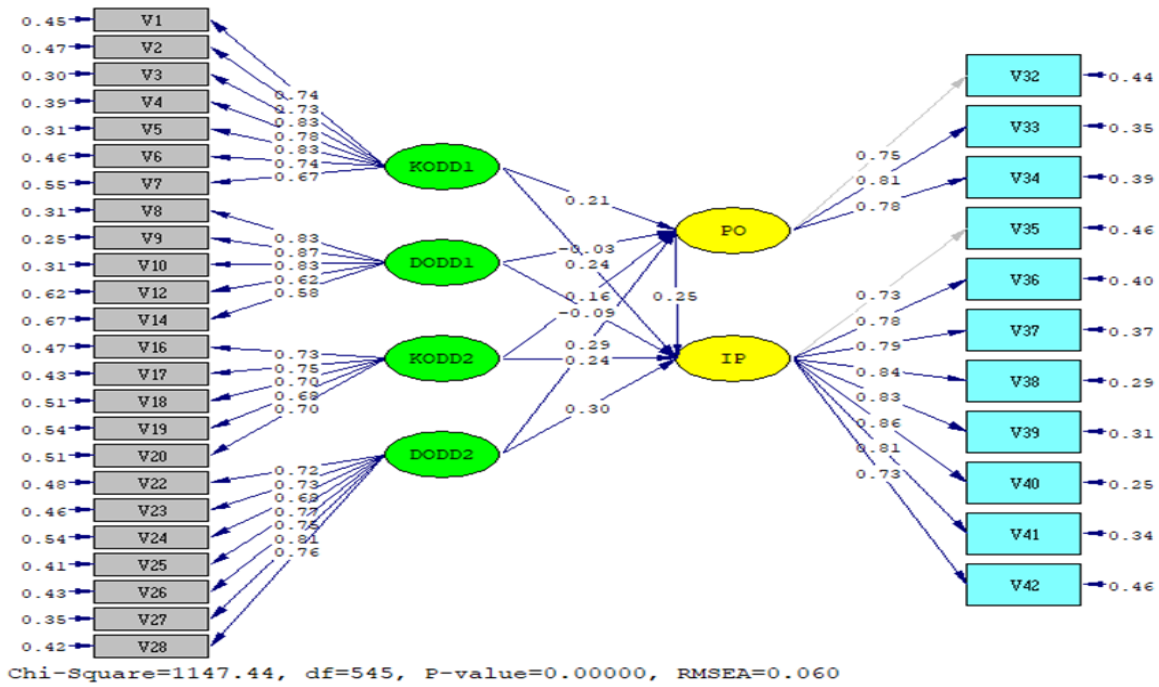
Değişkenler	$\bar{x}$	σ	1	2	3	4	5	6
KODD1	3,81	0,91	0,761					
DODD1	3,67	0,85	0,565**	0,755				
KODD2	3,75	0,92	0,618**	0,531**	0,712			
DODD2	3,74	0,86	0,539**	0,601**	0,580**	0,746		

PO	3,67	1,04	0,433**	0,383**	0,416**	0,424**	0,780	
İP	3,99	0,83	0,600**	0,499**	0,587**	0,620**	0,536**	0,797
**p<0,001 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.								
Koyu karakterler: AVE Karekök Değerleri								

Değişkenler arasındaki korelasyonların ($p<0,001$) istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü oldukları ve en düşük 0,383 ve en yüksek 0,620 düzeyinde oldukları belirlenmiştir. Duygusal zekanın boyutlarının performans odaklılık ve iş performansı arasında orta düzeyde ve pozitif yönlü ilişkiler saptanmıştır. Fornell ve Larcker kriterine göre ayrışım geçerliliği, bir yapının ortalama açıklanan varyansının (AVE) karekök değerinin, bu yapının diğer gizil yapılarla olan korelasyonlarından daha yüksek olması durumunda sağlanmaktadır. Bu kriter, her bir yapının diğer yapılardan farklı olduğunu ve ölçüm modelinde ayrı bir kimliğe sahip olduğunu doğrulamaktadır (Tuncer, 2019; Develi ve Yıldız, 2021).

8.3. Yapısal Modelin Testi

Yapısal modelin test edilmesi, araştırma modelinin teorik yapısının verilerle uyumlu olup olmadığını değerlendirmek için yapılan bir süreçtir. Bu süreçte, öncelikle modeldeki değişkenler ve bunlar arasındaki ilişkiler tanımlanmaktadır. Yapısal eşitlik modeli (SEM) kullanılarak, gözlenen ve gizli değişkenler arasındaki nedensel ve korelasyonel ilişkiler test edilebilmektedir. Modelin uyum iyiliği indeksleri kullanılarak modelin geçerliliği ve güvenilirliği değerlendirilmektedir. Bu analizler, modelin teorik yapıya uygunluğunu ve verilerin modelle uyumlu olduğunu doğrulamaya yarayan işlemlere dayanmaktadır (Aksoğan ve Özdemir, 2022; Baran, 2021; Şimşek ve Yay, 2023).

Görsel 2. Yapısal Modelin Testi

Çizelge 5. Hipotez Testleri Sonuçları

Hipotezler	β	T Değerleri	R^2	Sonuç

H ₁ : KODD1 → PO	0.21	2.15	0.32	Desteklendi
H ₂ : DODD1 → PO	0.027	0.32		Desteklenmedi
H ₃ : KODD2 → PO	0.16	1.37		Desteklenmedi
H ₄ : DODD2 → PO	0.29	2.96		Desteklendi
H ₅ : KODD1 → İP	0.24	3.19	0.60	Desteklendi
H ₆ : DODD1 → İP	-0.091	-1.43		Desteklenmedi
H ₇ : KODD2 → İP	0.24	2.69		Desteklendi
H ₈ : DODD2 → İP	0.30	4.02		Desteklendi
H ₉ : PO → İP	0.25	4.23		Desteklendi
Uyum Değerleri	$\chi^2 = 1147,44$ (P = 0.00), Df = 545, χ^2 /Df = 2,10, GFI = 0,82, RMSEA = 0,060, SRMR = 0,054, NFI = 0,96, NNFI = 0,98, CFI = 0,98			

9. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Duygusal zekanın ekonomik hayatın bir çok yönünde kalite ve verimli iş programlarının sürdürülmesi ve geliştirilmesi açısından önemi giderek artmaktadır. Bu kapsamda duygusal zeka kapsamlı değerlendirmelere yönelik büyük bir ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bu çalışmada, satış uygulamaları açısından duygusal zekanın performans odaklılık ve iş performansı üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesine yönelik işlemler yürütülmüştür.

Elde edilen bulgular çerçevesinde, ulaşılan sonuçların pratikteki etkileri oldukça önemlidir. Kendi Odaklı Duygusal Değerlendirme (KODD1) ve Diğerleri Odaklı Duygusal Değerlendirme (DODD2) gibi faktörlerin iş performansı (İP) ve performans odaklılık (PO) üzerindeki olumlu etkileri, çalışanların duygusal zekâlarını geliştirmeye yönelik eğitim programlarının önemine bir gösterge niteliğindedir. Bu tür programlar, çalışanların iş performansını kalite ve verimlilik yönünde iyileştirilebilecektir. İş performansını etkileyen faktörlerin belirlenmesi, işe alım ve seçim süreçlerinde daha bilinçli kararlar alınmasına yardımcı olabilir. Örneğin, duygusal zekâ düzeyi yüksek adayların tercih edilmesi, firmaların çalışanlarından beklentilerini alabilmelerine ve aynı zamanda çalışanların iş yeri mutluluğunun da bir yönde artırılmasına dolayısıyla iki yönlü olarak performansta iyileşme sağlayabilmektedir. Desteklenmeyen hipotezler, belirli duygusal düzenleme stratejilerinin iş performansı üzerindeki etkisinin sınırlı olabileceğini göstermektedir. Bu durum, çalışan destek programlarının kişiselleştirilmesi gerektiğini ve her çalışanın farklı ihtiyaçlarının olabileceğini ortaya koyabilir. Modelin uyum değerlerinin yüksek olması, teorik modelin bir açıdan pratikte de geçerli olduğunu gösterebilir. Bu, organizasyonların stratejik planlamalarında bu modelden yararlanabileceği anlamına gelebilir. Örneğin, çalışanların duygusal zekâlarını geliştirmeye yönelik stratejiler, genel organizasyonel performansa olumlu katkılar yapabilecektir. Performans odaklılık ve iş performansı arasındaki güçlü ilişki, performans değerlendirme sistemlerinin bu faktörleri dikkate alacak şekilde tasarlanması gerektiğini gösterir. Bu, daha adil ve etkili değerlendirme süreçleri oluşturulmasına yardımcı olabilir. Bu sonuçlar, organizasyonların çalışanlarının duygusal ve performans odaklı yetkinliklerini geliştirmeye yönelik stratejiler geliştirmelerine ve uygulamalarına rehberlik edebilir.

Literatürde duygusal zeka, performance odaklılık ve iş performansı ile ilgili bazı çalışmaların sonuçları ile bu çalışmanın sonuçları kısaca karşılaştırılmıştır. Alsufyani vd. (2022) hemşirelere üzerinde yaptıkları çalışmalarında, iş stresi, duygusal zeka ve iş performansı incelenmiştir.

Çalışma sonucunda, duygusal zekaları yüksek olan hemşirelerin düşük iş stresi yaşadıkları ve duygusal zekanın iş performanslarıyla pozitif korelasyon içinde olduğu belirlenmiştir. Özellikle, duygusal zekası yüksek olanların daha aktif olduklarını ve yüksek iş performansı gösterdiklerini bildirmişlerdir. Diğer bir çalışmada ise, Supramaniam ve Singaravelloo (2021), duygusal zekanın, insanların “stresle etkili bir şekilde başa çıkmak, baskı altında iyi performans göstermek ve organizasyonel değişime uyum sağlamak için duygularını yönetmelerine” olanak sağlayarak iş performansına katkıda bulunan önemli bir unsur olarak belirtilmektedir. Ampirik verilerden duygusal zekanın örgütsel performans açısından önemli bir gösterge olduğu sonucuna varılmaktadır. Kaur ve Hirudayaraj, (2021) çalışmalarında, duygusal zeka yetkinliklerinin örgütsel öğrenme üzerindeki etkisi doğrulanmıştır.

Akhter, Karim ve Islam (2021) çalışmalarında, duygusal zeka ve iş tatmini arasında pozitif bir ilişki belirlemişlerdir. Aynı çalışmada, Duygusal zeka üzerine çeşitli açılardan birçok çalışma yapıldığı ve bu çalışmalar da özellikle duygusal zekanın çalışan performansı ile ilişkisine vurgu yapıldığı ifade edilmektedir. Duygusal zeka, satış profesyonellerinin performansını artırarak, kurumsal sonuçları iyileştirerek ve olumlu bir satış ortamı oluşturarak satış alanında büyük avantaj sağlamaktadır. Yüksek duygusal zeka, müşteri memnuniyeti ve sadakati ile ilişkilidir, bu da şirketin markası ve itibarı üzerinde olumlu bir etki yaratabilir. Duygusal zekaya sahip satış ekipleri, uyumluluk, dayanıklılık ve kalıcı müşteri bağlantıları geliştirme yetenekleri sayesinde satış performansını ve gelir üretimini önemli ölçüde artırabilir (Devi, vd., 2023). Peng vd., (2023) çalışmalarında, duygusal zeka ve iş performansı arasındaki ilişki ele alınmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda duygusal zeka ve iş performansı arasındaki ilişki doğrulanmıştır. Gelecek çalışmalar için önerilerimiz;

- Farklı sektörlerdeki satış profesyonelleri üzerinde benzer araştırmalar yaparak duygusal zekanın iş performansı üzerindeki etkisini karşılaştırmak,
- Uzun vadeli çalışmalar yaparak duygusal zekanın zaman içindeki gelişimini ve bu gelişimin iş performansına etkisini incelemek,
- Çeşitli kültürel ve demografik gruplar arasında duygusal zekanın rolünü araştırmak, bu alandaki farklılıkları ve benzerlikleri ortaya koymak,
- Son olarak, duygusal zeka eğitim programlarının etkinliğini değerlendirerek, bu programların satış performansını nasıl artırdığını belirlemek, gelecekteki eğitim stratejileri için önemli bilgiler sağlayabilir.

Kaynakça

Akhter, A., Karim, M. M., & Islam, K. A. (2021). The impact of emotional intelligence, employee empowerment and cultural intelligence on commercial bank employees' job satisfaction. *Banks and Bank Systems*, 16(4), 11.

Aksoğan, M., & Özdemir, O. (2022). Tutum ve motivasyonun akademik başarı üzerindeki etkilerinin yapısal eşitlik modellemesi ile incelenmesi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 207-222.

Alsufyani, A. M., Aboshaiqah, A. E., Alshehri, F. A., & Alsufyani, Y. M. (2022). Impact of emotional intelligence on work performance: The mediating role of occupational stress among nurses. *Journal of Nursing Scholarship*, 54(6), 738-749.

- Arslan, R., Efe, D., & Aydın, E. (2013). Duygusal zeka örgütsel bağlılık arasındaki ilişki: sağlık çalışanları üzerinde bir araştırma. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 5(3), 169-180.
- Azzaakiyyah, H. K. (2023). The impact of social media use on social interaction in contemporary society. *Technology and Society Perspectives (TACIT)*, 1(1), 1-9.
- Bandura, A. (2001). Social cognitive theory: An agentic perspective. *Annual Review of Psychology*, 52(1), 1-26.
- Baran, T. (2021). Tüketicilerin indirim mağazalarına karşı tutumlarına yönelik bir yapısal model önerisi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 13(2), 1632-1646.
- Carmeli, A., & Josman, Z. E. (2006). The relationship among emotional intelligence, task performance, and organizational citizenship behaviors. *Human performance*, 19(4), 403-419.
- Chaudhry, A., & Usman, A. (2011). An investigation of the relationship between employees' emotional intelligence and performance. *African Journal of Business Management*, 5(9).
- Çınar, Ö. & Özyılmaz, F. Z. (2018). Duygusal zekâ, yaşam tatmini ve iş performansı arasındaki ilişkilerin incelenmesi: ağrı ibrahim çeçen üniversitesinde ve bayburt üniversitesinde çalışan akademisyenler üzerinde bir uygulama. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(16), 131-149.
- Çolakoğlu, Ö. M., & Büyükekeşi, C. (2014). Açımlayıcı faktör analiz sürecini etkileyen unsurların değerlendirilmesi. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 56-64.
- Develi, A., & Yıldız, H. (2021). Çalışanların Sendikalara yönelik algılarının incelenmesi: Bir çoklu grup analizi. *Beykoz Akademi Dergisi*, 9(2), 85-97.
- Devi, S. C., Madhavi, C., Mohan, C., Swadia, B. U., & Chandnani, M. M. (2023). Role of emotional intelligence in sales success. *Journal of Propulsion Technology*, 44(4), 2023.
- Dilmaç, B. ve Tezelli, S. (2021). Öğretmen adaylarında duygusal zekâ, sosyal kaygı ve öznel iyi oluş arasındaki yordayıcı ilişki. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 51-60.
- Edizler, G. (2010). İnsan kaynakları yönetiminde 'Duygusal Zeka' ölçüm ve modelleri. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 5(18), 2970-2984.
- Erkorkmaz, Ü., Etikan, İ., Demir, O., Özdamar, K., & Sanisoğlu, S. Y. (2013). Doğrulayıcı faktör analizi ve uyum indeksleri. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences*, 33(1), 210-223.
- Garini, R. A., & Muafi, M. (2023). The effect of digital competence, work life balance and work stress towards service performance with moderation of emotional intelligence on employees of PT. X. *International Journal of Business Ecosystem & Strategy*, 5(2), 01-11.
- Güler, H. N. ve Marşap, A. (2019). Duygusal zeka ve duygusal emek etkileşimi üzerine bir literatür incelemesi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(35), 63-81.
- Gürbüz, S., & Yüksel, M. (2008). Çalışma ortamında duygusal zeka: iş performansı, iş tatmini, örgütsel vatandaşlık davranışı ve bazı demografik özelliklerle ilişkisi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 9(2), 174-190.
- Herece, G. F. ve Şener, İ. (2017). Duygusal zekâ ile tükenmişlik arasındaki ilişki: Kamu sektöründe bir uygulama. *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, 3(3), 38-54

- Ho, T. T., Thanh, H. P., Nguyen, T. H., & Thi, T. M. (2025). Mapping emotional intelligence and job performance: A bibliometric and thematic analysis. *Problems and Perspectives in Management*, 23(1).
- İnce, M., Gül, H., & Yavuz Gözükar, M. (2015). Duygusal Zekâ İle İşgören Performansı Arasındaki İlişkiler Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 6(12).
- Jones, E., Chonko, L., Rangarajan, D., & Roberts, J. (2007). The role of overload on job attitudes, turnover intentions, and salesperson performance. *Journal of Business Research*, 60(7), 663-671.
- Jorfi, H., Jorfi, S., & Moghadam, S. K. (2010). Impact of emotional intelligence on performance of employees. *Postmodern Openings*, 1(4), 63-74.
- Kaur, N., & Hirudayaraj, M. (2021). The role of leader emotional intelligence in organizational learning: A literature review using 4I framework. *New Horizons in Adult Education and Human Resource Development*, 33(1), 51-68.
- Lyons, J. B., & Schneider, T. R. (2005). The influence of emotional intelligence on performance. *Personality and individual differences*, 39(4), 693-703.
- Mullins, R., Menguc, B., & Panagopoulos, N. G. (2020). Antecedents and performance outcomes of value-based selling in sales teams: A multilevel, systems theory of motivation perspective. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 48(6), 1053-1074.
- Orçan, F. (2018). Açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi: İlk hangisi kullanılmalı. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 9(4), 413-421.
- Pekaar, K. A., Bakker, A. B., van der Linden, D., & Born, M. P. (2018). Self-and other-focused emotional intelligence: Development and validation of the Rotterdam Emotional Intelligence Scale (REIS). *Personality and Individual Differences*, 120, 222-233.
- Peng, N., Wahab, S. R. A., Adam, M. H., Shaari, R., Samah, I. H. A., & Yoo, D. (2023). How Does Emotional Intelligence Influence Job Performance? A Case Study Among Sales Personnel in Central Region of Malaysia. *International Journal of Academic Research in Accounting Finance and Management Sciences*, 13(3), 172-189.
- Sujan, H., Weitz, B. A., & Kumar, N. (1994). Learning orientation, working smart, and effective selling. *Journal of marketing*, 58(3), 39-52.
- Supramaniam, S., & Singaravelloo, K. (2021). Impact of emotional intelligence on organisational performance: An analysis in the Malaysian Public Administration. *Administrative Sciences*, 11(3), 76.
- Şimşek, H.Z., & Yay, S. (2023). E-ticaretin vergilendirilmesinde karşılaşılan sorunların yapısal eşitlik modeli ile analizi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 15(28), 35-60.
- Topuz, R. ve Çağlayan, H. S. (2019). Duygusal zekâ ve spor. *Sporda Yeni Akademik Çalışmalar*, 1, 179-194.
- Tosun, P., Sezgin, S. ve Uray, N. (2019). Pazarlama biliminde duygu ve duygu durumu kavramları için baz alınmış teoriler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(72), 1832-1851.

- Tuncer, İ. (2019). Hizmet kalitesi, kurumsal imaj, müşteri memnuniyeti ve davranışsal niyet arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, 7(3), 1788-1805.
- Uslu, E., Kartal, C., & Durukan, T. (2018). Doğrudan pazarlamada duygusal zeka, performans algısı, motivasyon ilişkisi. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 4(1), 1-14.
- Wahdiansyah, W., & Zidny, M. H. (2024). Social interaction dynamics in the digital era: A case study of online social networks. *Lentera: Jurnal Ilmu Dakwah dan Komunikasi*, 1(1), 25-35.
- Wisker, Z. L., & Poulis, A. (2015). Emotional intelligence and sales performance. A myth or reality?. *International Journal of Business and Society*, 16(2).
- Zizzi, S., Deaner, H., & Hirschhorn, D. (2003). The relationship between emotional intelligence and performance among college basketball players. *Journal of applied sport Psychology*, 15(3), 262-269.

KRİZ ANLARINDA KURUMSAL SESSİZLİK: SESSİZ KALMAK BİR STRATEJİ MİDİR?

Yüksek Lisans Öğrencisi, Fuad ZAMANOV ¹

¹ Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mail Adresi:

fuadzamanov@outlook.com - ORCID ID: 0009-0008-2408-3409

ÖZET

Bu bildiri, şirketlerin kriz dönemlerinde sessiz kalma süreçlerini iletişim stratejileri boyutunda ele almaktadır. Sessiz kalma stratejisinin avantajları ve risklerini analiz etmektedir. Genel olarak kabul gören kriz iletişimi anlayışı hızlı ve şeffaf bilgilendirmeyi öncelikli kılmaktadır. Buna rağmen günümüzde bazı firmalar tarafından bilinçli olarak “kurumsal sessizlik” stratejisi kullanılmaktadır. Sessizlik stratejisinin avantajlarına baktığımızda, yasal olarak sürecin devam ettiği, bilgi eksikliğinin bulunduğu veya sosyal medyada spekülasyon riskinin yüksek olduğu durumlarda, kurumların açıklama yapmadan önce durum değerlendirmesine olanak tanımaktadır. Fakat stratejik sessizlik, kısa süreli veya planlı olmadığı takdirde güven kaybına, bilgi boşluklarının asparagas haberler ile doldurulmasına ve algı kontrolünün kaybedilmesine yol açabilmektedir.

Bu çalışma kapsamında kriz iletişimi kuramlarını teorik çerçevede değerlendirilmiştir. Sonrasında stratejik, tepkisel ve ihmal kaynaklı sessizlik türleri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Sessizlik stratejisinin avantaja dönüştüğü konumlar ve beraberinde getirdiği risk senaryoları somut örneklerle desteklenmiştir. Bu durum Samsung markasının Galaxy Note 7 krizi vakası örneği üzerinden analiz edilmiştir. Vaka analizleri sonucu, sessizlik stratejilerinin doğru yönetilmesi sonrası kurum için geçici ve etkili bir iletişim aracı olduğu ortaya konulmuştur. Sonuç olarak, kriz iletişimi planlaması sadece açıklama yapmak üzerine kurulmamalıdır. Gerekli zamanlarda stratejik olarak sessizlik süreçlerini de kapsayacak bir plan tasarımı gerçekleştirilmelidir. Sessizlik stratejisi planlanmış durumlarda kısa süreliğine etkili olmakla beraber planlanmadığı takdirde ise güven kaybı ve algı yönetiminde kontrol kaybına yol açmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kriz İletişimi, Kurumsal Sessizlik, Stratejik Sessizlik, Kriz Yönetimi; Halkla İlişkiler

1. GİRİŞ

1.1. Kriz Anlarında Kurumsal Sessizlik Üzerine Genel Bir Bakış

Kurumlar tarafından yürütülen kriz iletişimi stratejisi hem kamuoyu güveni hem de markanın sürdürülebilir itibarı açısından önemli bir rol oynamaktadır. Geleneksel kriz iletişimi örneklerini incelediğimizde, kabul görmüş en yaygın strateji hızlı ve şeffaf iletişimin ön planda olmasıdır. Fakat son yıllarda “sessizlik stratejisi” adı verilen yeni bir iletişim stratejisi hem literatürde hem de pratikte ortaya çıkmıştır. Sessizlik stratejisinin kavramsal olarak tanımını incelediğimizde, kurumun kriz anlarında herhangi bir açıklama yapmama ya da az bilgi paylaşması anlamına gelmektedir (Coombs, 2007). Bu stratejinin dışardan görünümü kaçmak veya pasiflik gibi yanlış algılansa da kimi zamanlarda stratejik bir güç olarak değerlendirilebilmektedir.

Kriz durumlarında bazen kurumlar sessizliği bilerek tercih etmektedirler. Bu gibi durumlar genellikle, devam eden hukuki süreçlerde, olayın henüz netleşmemesinde, bilgi kirliliği risklerinde veya kamuoyunun duygusal tepkilerinin yatışmasını beklemekte ortaya çıkmaktadır (Frandsen & Johansen, 2010). Ancak her ne olursa olsun bu yaklaşımın iletişimsel anlamda risklerin barındırdığını da göz ardı etmemek gerekmektedir. Kurumsal sessizlik stratejisi anında, bilgi boşluklarının asparagas haberler ile doldurulması, güven kaybının ortaya çıkması ve medyada olumsuz imaj yaranması oldukça olası bir durumdur. (Mazzei & Ravazzani, 2015).

1.2. Bildirinin Amacı ve Kapsamı

Bu bildiri, kriz durumlarında kurumların “sessiz kalma” tercihlerini stratejik bir iletişim yöntemi olarak ele almayı amaçlamaktadır. Sessizlik her zaman iletişimsizlik anlamına gelmediği gibi bazı durumlarda iletişim fonksiyonu olarak bile kullanılabilir. Bu kapsamda bildiride, kurumsal sessizlik kavramı teorik bir zeminde ele alınacaktır. Stratejinin avantajları ve dezavantajları değerlendirilecek ve son olarak kısa bir vaka örneğiyle analiz desteklenecektir.

Bildirinin temel sorusu, “Kurumsal sessizlik kriz dönemlerinde gerçekten stratejik bir tercih midir, yoksa iletişimsel bir zafiyetin göstergesi mi?” bu çerçevede sessizlik stratejisine ilişkin teorik yaklaşımlara ve uygulama örneklerine yer verilerek, bu soruya Disiplinlerarası bir bakışla yanıt aranacaktır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kriz İletişimi Teorilerine Genel Bir Bakış

Kriz iletişiminin odak noktası, olağan dışı ve tehdit oluşturulan durumlarda hedef kitle ile nasıl bir iletişim stratejisi kurduğuna odaklanmaktadır. Bu süreçteki temel amaç, kriz süreci ve kriz sonrasında kurumun itibarını korumak, paydaşlarla güven ilişkisini sürdürmek ve krizin etkilerini minimum seviyede tutmaktır (Coombs, 2015). Bu gibi durumların en bilinen yaklaşımı olarak “Durumsal Kriz İletişimi Teorisi” (Situational Crisis Communication Theory-SCCT), krizin türüne ve durumuna bağlı olarak kurumun nasıl bir yol izleyeceği gerektiğini analiz etmektedir. SCCT’ye göre, bir kurumun topluma karşı sorumluluk düzeyinin artması, o

kurumun kamuoyuna karşı daha şeffaf, açıklayıcı ve telafi edici olması gerektiğini savunmaktadır (Coombs, 2007).

Bunların yanı sıra, kriz durumu kurumun sadece mesaj yayınlaması anlamına gelmemektedir. Kriz durumunda kurumlar, zamanlama, tonlama ve stratejik tercihlerinin tamamını bütünsel olarak değerlendirmelidirler. Sessiz kalmak da bu stratejilerden birisidir. Ayrıca sessiz kalmak SCCT içerisinde kaçınmacı strateji olarak da tanımlanmaktadır. Ancak bazı durumlar vardır ki sessizlik doğrudan sorumluluğu kabul etmemeyi ve yasal risklerin azaltılması yönünde işlev görebilmektedir (Johansen, Aggerholm & Frandsen, 2012).

2.2.Sessizlik Stratejisi: Pasiflik mi? Strateji mi?

Genellikle iletişimde sessiz kalınması bir boşluk ya da eksiklik olarak kabul edilmektedir fakat, kurumsal olarak sessizliğin birçok farklı boyutu da vardır. Kurumsal olarak sessizlik yani Organizational Silence kavramı, ilk olarak uygulama biçimi çalışanların fikirlerini ifade etmekten kaçınılması ile ortaya çıkmıştır (Morrison & Milliken, 2000). Ancak zamanla bu kavram kurumlar tarafından kamuoyuna yönelik söylem politikalarına da yansımaya başlamıştır. Kriz anında sessizlik sergileyen kurumların bazıları toplum üzerinde aktif olan duygusal tepkinin yatışması adına bir stratejidir. Bu durumda yanlış bilgi vermemek ya da medyadaki spekülasyonları izlemek için kullanılmakta olan bir stratejidir (Frandsen & Johansen, 2017).

Bu bağlamda bakıldığında iletişimde sessizlik kavramı ya da kurumsal sessizlik iletişimin bittiği anlamı taşımamaktadır. İletişimin yön değiştirdiği anlamı taşımakta ve iletişimsel değil biçimsel bir dönüşümü simgelemektedir. Stratejik iletişim teorileri, kurumların sessizlik sürecini “bekleme taktiği” olarak değerlendirebileceğini savunmaktadır. Yani kurumun sessiz kalınması esnasında izleyicilerini, medya gündemini ve kriz dinamiklerini aktif olarak takip ettiği anlamına gelmektedir (Cornelissen, 2017).

Kurumların bu stratejiyi ne zaman kullandıklarını incelediğimizde ise, özellikle yüksek belirsizliğin var olduğu durumlarda, yanlış beyanlardan kaçınılmak istendiğinde ve olayların gelişimini gözlemlenmesi amacı ile kullanıldığı görülmektedir. Ancak bu gibi sessiz kalınma süreçleri dikkatli ir şekilde planlandığında olumlu bir çıkar sağlamaktadır. Aksi halde kamuoyu bu sessizliği sorumluluklardan kaçış ve suçu kabul ediş olarak yorumlayabilmektedir.

3. KURUMSAL SESSİZLİK: TANIM ve TÜRLERİ

3.1.Kurumsal Sessizlik Nedir?

Kurumsal sessizlik kavramına yakından baktığımızda kısaca şöyle özetlenebilir; Bir kurumun belli konular hakkında kamuya, paydaşlarına veya çalışanlarına karşı açıklama yapmaması. Yani iletişim kurmaktan bilinçli olarak kaçınılması durumudur. Bu durum kurumlarda sadece dışsal faktörlere bağlı olmamakla birlikte kurum içi skandallarda ve değişimlerde de sıklıkla görülmektedir (Milliken, Morrison & Hewlin, 2003). Sessizlik bazen stratejik bir planın parçası halinde kullanılırken bazen ise yönetsel yetersizlik ya da kriz şokunun etkisiyle refleks olarak ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda önemli olan sessizliğin sebebini ve doğuracağı sonuçları doğru analiz edebilmektir.

Kurumsal sessizlik kavramı ise tamamen susmak anlamı taşımamaktadır. Bazen sadece iletişimin tonu, içeriği veya kontrol biçimi sınırlandırılabilir. Bu bağlamda sessizlik, kurumun kamuoyuna ne söylediği kadar neyi ne şekilde ne zaman söylediği de ilgilendirmektedir (Vakola & Bouradas, 2005).

3.2.Sessizlik Türleri

Kurumsal sessizlik teorisi kendi bünyesinde üç ana başlık altında şekillenmektedir. Bu yapılar, stratejik sessizlik, tepkisel sessizlik ve ihmal kaynaklı sessizliktir. Kurumsal sessizlik yapısal, stratejik ve psikolojik unsurlardan kaynaklı ortaya çıkmaktadır. Bu bölümde kurumsal sessizlik üç ana başlık altında ele alınacaktır.

3.2.1. Stratejik Sessizlik

Stratejik sessizlik kavramı, kurumun bilinçli ve iletişimsel anlamda planlı bir tutum ile kamuoyuna karşı sessiz kaldığı ve açıklama yapmadığı bir durumdur. Bu strateji genellikle detaylarının belirgin olmadığı durumlarda veya kamuoyunun hazır olmadığı durumlarda kullanılmaktadır (Johansen & Frandsen, 2007). Örneğin bir teknoloji firmasının yaşadığı krizde ürünler geri, çağırılacaksa, markanın tüm bilgilere net olarak ulaşmadan açıklama yapması hem hukuki risk hem de itibar sorunu yaşamasına sebep olacaktır. Bu sebepten de marka kontrollü bir iletişim stratejisi izleyerek bir süre sessizlik tercih edebilmektedir.

3.2.2. Tepkisel Sessizlik

Tepkisel sessizlik kavramı ise kurumların hazırlıksız olarak krize yakalanmasının sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Genellikle beklenmedik anlarda ortaya çıkan krizler durumunda kurumun yaşadığı ani şok veya karar verememe durumlarında tepkisel olarak sessizlik sergilerler. Bu tür sessizliğin ortaya çıkmasındaki en büyük etken kurumun kriz planlamasındaki eksiklikler veya kriz yönetim planlamasının devreye alınamamasıdır (Mazzei & Ravazzani, 2011). Dolayısıyla tepkisel sessizlik kavramı stratejik bir iletişim faaliyeti değil daha çok iletişimsel bir zafiyetin göstergesi olabilmektedir.

3.2.3. İhmal Kaynaklı Sessizlik

Son olarak ihmal kaynaklı sessizlik kavramı, kurumların kriz planlaması konusunda ciddiyetsiz davranması ve kamuoyu bilgilendirmesi sorumluluğunu görmezlikten gelmesi sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Bu tür sessizlik uygulaması daha çok KOBİ (Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler) işletmelerde sıklıkla görülmekteyken halkla ilişkiler faaliyetlerinin kurumsallaşmadığı işletmelerde de sıklıkla karşılaşılmaktadır. Sonuç olarak, ihmal kaynaklı sessizlik kavramı kurumun krizden bağımsız olarak sorumluluklarını görmezden gelmesinin bir sonucudur (Tourish & Robson, 2006).

4. SESSİZLİK STRATEJİSİ NE ZAMAN AVANTAJ SAĞLAR?

Kurumların kriz anlarında sessizlik sergilemesi genellikle olumlu sonuçlar ile sonuçlanmasa da belirli şartlarda avantajlı bir stratejiye dönüşebilmektedir. Bu bölümde sessizlik stratejisinin uygulanması sonucu avantajlı durumlar sağlayabilecek başlıklar halinde ele alınacaktır.

4.1.Yasal Süreçlerin Devam Ettiği Durumlar

Kurumların bazen kriz anlarında yaşadığı hukuki süreçler, gerekli açıklamaların kamuoyuna yapılmasını geciktirebilmektedir. Özellikle bu tip krizlerde (çalışan hakları, ürün güvenliği veya kamu güvenliği) kurumların yaptığı açıklamalar yürütülen hukuki süreçte mahkeme tarafından kurumun aleyhine bir delil olarak değerlendirilebilmektedir. Bu sebepten kurumlar, herhangi bir yanlışlığın önüne geçmek ve kimseye söz hakkı vermemek adına sessiz kalmayı tercih edebilmektedirler (Regester & Larkin, 2005). Böyle durumlar, kurumların hukuki danışmanları ile işlemleri eşzamanlı yürüttüklerinden dolayı zayıflık olarak değil bir koruma mekanizması olarak değerlendirilmektedir.

4.2.Bilgi Eksikliği ve Belirsizlik Durumları

Bazı krizlerde ilk anlar neden ve sonuç ilişkisi açısından her zaman net olmamaktadır. Bu gibi bilgi eksiklerinde, kurumlar kamuoyuna yanlış veya eksik bilgi vermek yerine kısa süreli sessizlik stratejisini kullanmaktadırlar. Günümüzde bu gibi durumlar teknolojik arızalarda, siber saldırılarda veya doğa kaynaklı afetlerde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır (Ulmer, Sellnow & Seeger, 2017). Kurumlar bu gibi süreçlerde hızlı açıklama yapmak yerine gözlemleme, değerlendirme ve doğrulama yaparak daha kontrolcü bir yapı sergilemektedirler.

4.3.Algi Yönetiminde Zaman Kazanma Stratejisi

Bunların yanı sıra bazı krizlerde vardır ki toplumun duygusal tepkilerini tetiklemektedirler. Toplumsal hassasiyetler, etik tartışmalar veya kamuoyunun öfke dalgası bunlara bir örnektir. Böyle durumlarda kurumların hızlı ve şeffaf ilkelere dayalı açıklamaları kamuoyunun henüz yatışmayan öfkesini daha da tetikleyebilmektedir. Sessizlik stratejisi ise bu tip durumlarda özellikle kurum lehine zaman kazanma aracı olarak değerlendirilmektedir. Buradaki amaç, olayın sıcaklığının yatışması sonrasında daha rasyonel bir iletişim zemini hazırlamaktır (Coombs & Holladay, 2012). Günümüzde özellikle sosyal medyada yaşanan krizlerden kurumlar daha az etkilenmek ve linç kültürüne maruz kalmamak adına ilk kriz dalgasının yatışmasını bekleyebilirler.

4.4.Medya ve Sosyal Medyada Bilgi Kirliliğini Önleme

Özellikle dijitalleşme ile birlikte hayatımıza giren teknolojik gelişmeler sosyal medya mecralarının haber ve gündem akışı açısından önemini arttırmıştır. Bu durumlarda kriz yaşayan kurumlar sosyal medya başta olmak üzere birçok mecralarda asparagas ve teyitsiz bilgilerin hızla yayılmaması adına sessizlik tutumu sergileyebilirler. Aksi halde kurumların yaptığı erken açıklamalar, gerçeklikten saptırılarak farklı olaylara çarpıtılabilir. Bu gibi durumlarda kurumlar ortalığın yatışması ve suların durulması adına bir süreliğine sessiz kalmayı tercih edebilmektedir. Özellikle çift yönlü iletişime açık sosyal mecralarda iletişim faaliyetlerini

sınırlı ve kontrol altında tutmak, dikkatle seçilmiş stratejiler doğrultusunda mümkün olabilir (Frandsen & Johansen, 2017).

5. SESSİZLİĞİN RİSKLERİ VE DEZAVANTAJLARI

Sessizlik stratejisi bazı durumlarda avantajlı durumlar yaratsa da birtakım durumlar çerçevesinde de riskler doğurabilmektedir. Özellikle kontrolsüz veya uzun süreli sessizliklerde kurumun itibarı kamuoyunda zarar görebilmektedir. Bu bölümde ise sessizlik stratejisinin kullanımından kaynaklı oluşan riskler ve dezavantajlı durumlar ele alınacaktır.

5.1.Güven Kaybı ve Algı Boşluğu

Kurumların kriz durumlarında stratejik olarak yürüttükleri sessizlik yaklaşımı bazı durumlarda kamuoyu tarafından “gizli bir şey var” veya “kurum sorumluluğu kabul etmiyor” algılanmasına sebep olmaktadır. Bu krizlerden bazıları çevresel felaketler ve insan sağlığını etkileyen olaylardır. Özellikle bu gibi olaylarda kurumun sessizlik stratejisini kullanması kamuoyu tarafından imaj ve itibar zedelenmesine yol açmaktadır (Coombs & Holladay, 2002). Kamuoyu tarafından güven kaybı ve algı boşluğu gibi durumların yaranmasında ise kurum sorumluluğunu reddediyor imajı yaranabilmekte.

5.2.Medyaya ve Sosyal Medyada Spekülasyon Riskinin Artması

Kurumların yaşadıkları kriz dönemlerinde özellikle bilgi boşluğu yarandığı durumlarda bu boşluklar medya ve sosyal medya kullanıcıları tarafından hızlı bir şekilde doldurulmaktadır. Kurumun sessiz kaldığı süre zarfında haber kaynakları ve sosyal medya kullanıcıları kriz ile ilgili kendi varsayımlarını yürütebilirler. Hatta bu yayılan asparagas haberler gerçekmiş gibi de lanse ettirilebilir (Veil, Buehner & Palenchar, 2011). Bu durum yaşanan kriz ortamında kontrolsüz bir iletişim sürecinden kaynaklı hedef kitle önünde hatalı konumuna düşebilir. Dolayısıyla algı operasyonlarına açık hale gelmiş olur.

5.3.Sessizliğin Süreklileşmesi ve Krizin Derinleşmesi

Sessizlik sürelerinin uzun tutulması da kurumu bir başka açıdan krize sokmaktadır. Başlangıçta sessizlik stratejisinin kısa süreli olarak uygulanmasının ardından zamanında açıklamaların yapılmaması durumunda kalıcı olarak iletişim krizi yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu durum ise sadece hedef kitle ile olan iletişimi ile sınırlı kalmayarak aynı zamanda kurum içerisindeki çalışanların hem de dış paydaşların gözünde itibar zedelenmesine sebep olabilir (Heath & Millar, 2004). Sessizlik kavramı kısa süre sonra pasifliğe, pasiflik ise bir süre sonra kurumsal zafiyet algısına doğru evrilir.

5.4.Alternatif Söylemlerin Önünü Açması

Kurumların sessiz kaldığı süre boyunca kurum savunması minimuma inmiş olur. Özellikle bunu fırsat bilen rakip kurumlar, kanaat önderleri ve muhalif gruplar bu aşamada söz alır. Bu süreç kurumun toplum önünde kendi söylemini oluşturmalarının önüne geçmiş olur. Kurumun söylem üretmediği durumlarda ise söylemi bir başkası inşa eder. Böylece kurum kendi krizini yönetmeye fırsat bulamadan kriz bir diğer kişilerin elinde şekillenmeye başlar. Bu da kurumun kamuoyu zihninde olumsuz bir izlenim bırakır.

6. KISA VAKA ANALİZİ: SAMSUNG GALAXY NOTE 7 KRİZİ VE STRATEJİK SESSİZLİK

6.1.Krizin Ortaya Çıkışı

Samsung markasının 2016 yılının ağustos ayında büyük bir lansman ile piyasaya sunduğu amiral gemisi Galaxy Note 7 kısa bir süre sonra cihazlarda batarya kaynaklı yanma ve patlama sorunlarının yaşandığı ile ilgili çok sayıda haber yayılmaya başlandı. Bu durum kamuoyu algısında Samsun markasına yönelik büyük bir krizin başlangıcı oldu. Özellikle krizin büyümesindeki en büyük etkenlerden bir tanesi uçak firmalarının Galaxy Note 7 telefonu ile müşterilerin seyahat etmelerini yasaklaması oldu. Dolayısıyla kriz uluslararası düzeyde görünür bir hal aldı (BBC News, 2016).

6.2.Samsung'un Sessizlik Stratejisi

Krizin ilk başladığı dönemlerde Samsung markası birkaç gün sessiz kalmayı tercih etti. Sonrasında krizin ilk patlak verdiği aşamada sosyal medya kullanıcıları ve teknoloji haber bültenleri markanın üzerine gelmeye başladılar. Bunlara rağmen Samsung markası doğrudan bir açıklama yapmaktan kaçındı. Yaklaşık 72 saatlik sessizlik sürecinin ardından Samsung markası kısa ve genel bir perspektiften olaylarla ilgili bir açıklama yaptı ve durumun araştırıldığını, kullanıcı güvenliğinin ön planda tutulduğunu duyurdu. Geri çağırma uygulamasını başlatan Samsung markası ilk başta sınırlı bir yol izledi. Çünkü hangi ülkelerde krizin boyutunun kritik olduğu tam anlamıyla bilinmemekteydi (Tang, 2017).

Samsung markasının bu kısa süreli sessizlik stratejisi bazı kurumlarca eleştirilere maruz kalsa da genel olarak marka itibarını korumak adına stratejik bir hamle olarak değerlendirilmiştir. Bu durumda şirket olayların boyutunu tam olarak anlamadan kamuoyuna detaylı bir açıklama yapmaktan kaçınmış ve olası yanlış beyan riskinin en aza indirilmesini amaçlamıştır. Ayrıca kriz üzerine yapılan açıklama ile kriz faaliyeti olarak telefonların geri çağırılması eş zamanlı olarak yürütülmüş ve kriz yönetimi açısından koordinasyon sağlanmıştır (Lee & Chung, 2017).

6.3.Sessizliğin Etkileri

Samsung markasının ilk etapta sessizlik stratejisini uygulamaya başlaması krizin anlık olarak büyümesine çok fazla engel olamamıştır. Fakat kamuoyuna karşı kontrolsüz bir bilgi akışının önünü kesmeyi başarmıştır. Ancak bu stratejideki önemli nokta, sessizliğin uzun sürmemesi ve sessizliğin ardından gelen hızlı ve şeffaf kriz iletişimi olmuştur. Marka kullanıcıları ile açık ve teknik bir diyalog kurmayı başarmış ve kullanıcılarının mağduriyet yaşamaması adına ürünleri iki kere geri çağırmıştır. Nihayetinde marka Galaxy Note 7 telefonunun üretimlerini tamamen durdurdu ve mağduriyet yaşayan tüm kullanıcılarının mağduriyetlerini karşıladı.

Bu vaka analizi, stratejik sessizlik uygulaması ile bilinçli iletişim arasındaki dengenin ne kadar önemli bir konumda olduğunu anlamlandırmaktadır. Sonuç olarak sessizlik uygulaması kriz durumların ilk aşamasında geçici bir süreliğine uygulanabilir ancak bu durum uzun sürerse algı kaybı yaşanması kaçınılmaz olacaktır (Coombs, 2015).

7. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

7.1.Stratejik Sessizlik Üzerine Genel Bir Değerlendirme

Bu çalışma kriz iletişim süreçlerinde sıklıkla değinilen fakat üzerine çok az çalışmaların yapıldığı bir konuyu ele almıştır. Yani kurumsal sessizlik stratejisine odaklanmıştır. Araştırma vaka analizleri sonucuna göre kriz dönemlerinde kurumların sessizliği mutlak bir iletişimsizlik anlamına gelmemektedir. Kurumsal sessizlik belirli koşullarda stratejik bir hamle olabilmektedir. Sessizlik; belirsizlik, hukuki süreçler, sosyal duyarlılık ve bilgi kirliliği gibi nedenlerle gerekçelendirilebilir (Coombs, 2015; Frandsen & Johansen, 2017). Ancak bu stratejinin sonucunda olumlu bir yol izlemek adına sessizlik süresinin kısa tutulması ve hemen peşinden şeffaf ve güven verici açıklamaların getirilmesi gerekmektedir (Tang, 2017).

Samsung markası vaka analizinde de görüldüğü üzere, krizin ilk aşamasında sessizlik stratejisinin uygulanması kurumun lehine olmuştur. Ancak bu uygulama zamanında etkili bir iletişim ile desteklendiği için marka itibarında kalıcı bir zarar meydana getirmemiştir. Bu durum, sessizlik uygulamalarının riskli fakat doğru ve planlı kullanımda fayda sağlayabilecek bir strateji olduğunu göstermiştir (Lee & Chung, 2017).

7.2. Akademik ve Pratik Katkıları

Kurumsal sessizlik, iletişimsel açıdan eksiklik olarak nitelendirilse de yeni nesil kriz iletişimi planlamalarında “iletişim taktiği” olarak yer bulmaktadır. Bu çalışma, sessizliğin sadece kaçış değil aynı zamanda bilinçli bir iletişim stratejisi olduğunu vurgulamaktadır. Teorik açıdan bakıldığında SCCT gibi modellerin içerisine sessizlik kavramı eklenilebilir (Coombs & Holladay, 2002). Pratik açıdan baktığımızda ise iletişim uzmanlarına, kriz dönemlerinde acele ile açıklama yapmak yerine daha sakin ve durumu analiz ederek değerlendirmeler ile kısa süreli sessizlik süreci alternatif bir yaklaşım sergilenebilir.

7.3. Sonuç ve Öneri

Sonuç olarak kurumlar açısından kriz dönemlerinde sessiz kalmak, her zaman zayıflık veya başarısızlık anlamı taşımamaktadır. Sessizlik kavramı doğru zamanda doğru şekilde ve etkili bir iletişim ile krizin kontrollü bir şekilde çözülmesi için güçlü bir araç haline gelebilmektedir. Ancak bu stratejinin kullanılmasında detaylı analiz ve zamanlama oldukça önemlidir. Bu nedenle kurumlara önerilen, kriz iletişim planlamasında yalnızca konuşma odaklı değil aynı zamanda sessizlik anlarını da planlı hale getirmeleridir.

KAYNAKÇA

- BBC News. (2016, October 14). *Samsung Galaxy Note 7 banned from planes in US*.
<https://www.bbc.com/news/business-37656354>
- Coombs, W. T. (2007). Protecting organization reputations during a crisis: The development and application of situational crisis communication theory. *Corporate Reputation Review*, 10(3), 163–176. <https://doi.org/10.1057/palgrave.crr.1550049>
- Coombs, W. T. (2007). *Ongoing crisis communication: Planning, managing, and responding* (2nd ed.). Sage Publications.
- Coombs, W. T., & Holladay, S. J. (2002). Helping crisis managers protect reputational assets: Initial tests of the situational crisis communication theory. *Management Communication Quarterly*, 16(2), 165–186. <https://doi.org/10.1177/089331802237233>
- Coombs, W. T., & Holladay, S. J. (Eds.). (2023). *The handbook of crisis communication* (2nd ed.). Wiley.
https://books.google.com.tr/books/about/The_Handbook_of_Crisis_Communication.html?id=mt0F2LBNPa8C&redir_esc=y
- Cornelissen, J. (2017). *Corporate communication: A guide to theory and practice* (5th ed.). Sage.
- Frandsen, F., & Johansen, W. (2010). Crisis communication, complexity, and the cartoon crisis: A case study in strategic communication and issue management. *International Journal of Strategic Communication*, 4(1), 1–18. <https://doi.org/10.1080/15531180903415862>
- Frandsen, F., & Johansen, W. (2017). *Organizational crisis communication: A multivocal approach*. Sage.
- Heath, R. L., & Millar, D. P. (2004). *Responding to crisis: A rhetorical approach to crisis communication*. Routledge.
<https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.4324/9781410609496/responding-crisis-dan-pyle-millar-robert-heath>
- Johansen, W., Aggerholm, H. K., & Frandsen, F. (2012). Entering new territory: A study of internal crisis management and crisis communication in organizations. *Public Relations Review*, 38(2), 270–279. <https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2011.11.008>
- Johansen, W., & Frandsen, F. (2007). Crisis communication and the rhetorical arena: A multi-vocality approach. *Corporate Communications: An International Journal*, 12(4), 347–361. <https://doi.org/10.1108/13563280710832565>
- Lee, S., & Chung, M. (2017). Corporate crisis response strategies and stakeholders' perceptions: A case of the Samsung Galaxy Note 7 recall. *Public Relations Review*, 43(4), 817–829. <https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2017.06.006>

- Mazzei, A., & Ravazzani, S. (2011). Manager-employee communication during a crisis: The missing link. *Corporate Communications: An International Journal*, 16(3), 243–254. <https://doi.org/10.1108/13563281111156899>
- Mazzei, A., & Ravazzani, S. (2015). Internal crisis communication: Ethical dilemma and narratives. *Corporate Communications: An International Journal*, 20(3), 310–326. <https://doi.org/10.1108/CCIJ-09-2014-0054>
- Milliken, F. J., Morrison, E. W., & Hewlin, P. F. (2003). An exploratory study of employee silence: Issues that employees don't communicate upward and why. *Journal of Management Studies*, 40(6), 1453–1476. <https://doi.org/10.1111/1467-6486.00387>
- Morrison, E. W., & Milliken, F. J. (2000). Organizational silence: A barrier to change and development in a pluralistic world. *Academy of Management Review*, 25(4), 706–725. <https://doi.org/10.5465/amr.2000.3707697>
- Regeister, M., & Larkin, J. (2005). *Risk issues and crisis management in public relations: A casebook of best practice* (3rd ed.). Kogan Page.
- Tang, L. (2017). Does silence speak louder than words? Examining crisis communication by Samsung in the Note 7 recall crisis. *Corporate Communications: An International Journal*, 22(2), 230–248. <https://doi.org/10.1108/CCIJ-01-2017-0001>
- Tourish, D., & Robson, P. (2006). Sensemaking and the distortion of critical upward communication in organizations. *Journal of Management Studies*, 43(4), 711–730. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6486.2006.00608.x>
- Ulmer, R. R., Sellnow, T. L., & Seeger, M. W. (2017). *Effective crisis communication: Moving from crisis to opportunity* (4th ed.). Sage Publications. https://books.google.com.tr/books/about/Effective_Crisis_Communication.html?id=bC3J1C0BXQwC&redir_esc=y
- Vakola, M., & Bouradas, D. (2005). Antecedents and consequences of organizational silence: An empirical investigation. *Employee Relations*, 27(5), 441–458. <https://doi.org/10.1108/01425450510611997>
- Veil, S. R., Buehner, T., & Palenchar, M. J. (2011). A work-in-process literature review: Incorporating social media in risk and crisis communication. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 19(2), 110–122. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5973.2011.00639.x>

21. YÜZYIL ÇALIŞANLARININ PARADOKSU: ÖRGÜTSEL YABANCILAŞMA

SEDA ÇOPUR¹

¹ Ardahan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İşletme Ana Bilim Dalı, İşletme Bilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, sedabarman@gmail.com- ORCID ID 0009-0006-5390-3563

Özet

İnsanlık aydınlanma çağı ve sanayi devrimi sonrasında, gelişen entelektüel düzeyi ve teknolojik ilerlemelere paralel olarak yeni sorunlarla yüzleşir. Bu sorunların en yıkıcı olanlarından biri de zaman ve teknik karşısında edilgenleşen bireyin karşılaştığı psikolojik sorunlar karşısındaki çaresiz durumudur. Bu sorunların başında gelen yabancılaşma (Alienation), bilimsel yaklaşımdan uzak ilk dönemde bir ruh hastalığı olarak kabul görür. İlerleyen zaman ve sosyopolitik gelişmelerin sonucunda tanım olanağı bulan ve çeşitli tasnifler etrafında tanımlanmaya başlanan yabancılaşma kavramı modern insanın en büyük sorunlarından biri haline gelir. Günümüzde yabancılaşma kavramı bireyselleşen insanın kendini keşfi ve maddeye karşı konumu orantısında gelişim gösterir.

Genel anlam çerçevesinde kişinin kendisinden, çevresinden uzaklaşmasını anlatan yabancılaşma felsefî anlamda bir kopuş; kendine/aslına sırt dönme anlamında da kullanılırken Yabancılaşmayı irdeleyen birçok düşünce dairesi içerisinde birey-dünya arasında paradoksal bir durumu yaratır. Tarihsel süreç boyunca yabancılaşma ile ilgili birçok araştırma yapılmıştır. Teoloji, felsefe, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, eğitim ve iktisat alanlarına konu olan yabancılaşma çok boyutlu bir şekilde ele alınır.

Bu çalışmada yabancılaşma kavramının kuramsal tanımı verilecek, etimolojik kökenlerinden itibaren tarihsel tanımlanma ve gelişim süreci sunulduktan sonra kavramın örgütsel boyutu odağa alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yabancılaşma, Örgütsel Yabancılaşma, İşletme, Marx, Hegel.

THE 21st CENTURY EMPLOYEE PARADOX: ORGANIZATIONAL ALIENATION

Abstract

Modern man faces new problems in parallel with the technological advances that developed after the industrial revolution. One of the most destructive of these problems is the helpless situation of the individual, who has become passive in the face of time and technique, in the face of psychological problems. Alienation, which is one of these problems, is accepted as a mental illness in the first period away from the scientific approach. The concept of alienation, which has found the opportunity to be defined as a result of advancing time and sociopolitical developments and has begun to be defined around various classifications, has become one of the biggest problems of modern man. Today, the concept of alienation develops

in proportion to the self-discovery of the individualized person and his/her position against matter.

In a general sense, alienation refers to a person's distancing themselves from themselves and their surroundings. Within many circles of thought that examine alienation, it creates a paradoxical situation/contradiction between the individual and the world. Throughout history, many studies have been conducted on alienation. Alienation, which is a subject in theology, philosophy, psychology, sociology, anthropology, education, and economics, is approached in a multidimensional way.

In this study, the theoretical definition of the concept of alienation will be given, after presenting the historical definition and development process from its etymological origins, the organizational dimension of the concept will be focused.

Keywords: Alienation, Organizational Alienation, Business, Marx, Hegel.

GİRİŞ

YABANCILAŞMA

Yabancılaşmanın Etimolojik Kökeni

Yabancılaşma (Alienation) kavramının etimolojik kökeni incelendiğinde; “Ruh Hastalığı” olgusu görülür. Bu kavram ilk kez felsefi anlamda Hegel tarafından kullanılırken takip eden süreçte birçok disiplinde yer almıştır. Kelime anlamı uzaklaşmak, yadırgamak, kopukluk ve yoksunluk anlamında da kullanılırken birçok alanda tanım bulduğu görülür. Literatür incelendiğinde sosyal bilimler, psikoloji, sosyoloji, iktisat, felsefe ve teoloji alanlarında her daim önemli bir kavram niteliğindeki yabancılaşma, ilk olarak teolojide ortaya çıkmakla birlikte felsefi sahadaki kullanımı daha fazladır. Yabancılaşma kavramı, felsefi anlamda kendini gerçekleştirme sürecindeki bireyin benliği ya da çevresine karşı geliştirdiği sosyal ve psikolojik refleksler sonucunda gelişir. Bu durum varoluşçu filozof J.P. Sartre’ın “Absurde” düşüncesinin temelini oluşturmakla birlikte birçok varyantını geniş bir düşünsel yelpazede çerçevelemek mümkündür.

Teolojik Bağlamda Yabancılaşma

Yabancılaşma, kendisini ilk olarak Eski Ahit’te “putpereslik” anlamıyla göstermiştir. İnsanın kendi yarattığı, kendi eliyle yaptıkları putların önünde eğilerek tanrılaştırılan putlara tapınmalarıyla “Yabancılaşma”sı başlamıştır. Doğası ve doğallığı bozularak nesneleşen insan kendisine ve çevresine yabancı bir varlık olarak tanımlanır. Bu süreç, onun toplumdan ve inanç sisteminden dışlanmasını da beraberinde getirir.

Felsefi Bağlamda Yabancılaşma

Yabancılaşma kavramını felsefi alanda ilk kez kullanan kişi Hegel’dir. Tarihsel serüveni içerisinde insanı irdeleyen Hegel; “yabancılaşmayı; insanın fiziki ve ruhani varlığı arasında ortaya çıkan bir durum olarak tanımlar. Hegel’e göre yabancılaşma hem doğanın hem insanlığın varolduğu ve diyalektik süreçte kendiliğinden süzülen sürece uzun sürece kaçınılmaz bir doğal fenomendir” (Yıldız, 2019: 184). Bu doğal fenomen, diyalektik ilişki içerisinde varolduğu evrende bireyin tarihselliğini var ederken onun kendini gerçekleştirmesini de sağlar. Çünkü Hegel açısından bakıldığında; “yabancılaşma bilincin kendi dışına çıkması ya da kendinden ayrılması durumudur. Ona göre insanlık tarihi insanların yabancılaşmasının bir tarihidir. Felsefeni mutlak ruhun yabancılaşması üzerine kuran Hegel, insanın tarihsel bir varlık olarak tanımlayarak varlığı diyalektik bir süreç içerisinde ele alır” (Uzunkaya, 2023: 10).

Feuerbach, yabancılaşma kavramına sekülerizmin dışında yaklaşanlardandır. Ona göre; “insan kendi benliğini bir nesne olarak görmekte ve bunun bir sonucu olarak Tanrıyı ortaya çıkarmaktadır. Daha sonra o Tanrıya köle olmakta ve tapmaktadır” (Yıldız, 2019: 185). Bu bağlamda felsefe; “düşünceye çevrilmiş ve düşünerek açıklanmış din” (Uzunkaya, 2023: 12) olarak kabul görür. İnsan, yarattığı Tanrı kavramıyla kendinden uzaklaşarak kendisine yabancılaşmakla kendisini nesneleştirmiş olur. Günümüzdeki birçok yabancılaşma yorumu da insanın nesneleşmesi probleminden hareket eder.

Servi, bu düşünce sisteminin Marksist görüş bakımından eleştirildiğini ve bir çelişkiyi yarattığını şöyle anlatır: “Marx’ın Feuerbach’a yönelik eleştirileri; insanın pratik faaliyeti, din

ve insansal öz analogilerine dayanmaktadır. Marx, Feuerbach'ın dinsel özü insansal öze indirgemesi ve dinsel duygunun toplumsal bir ürün olduğunu görmezden gelmesini soyut düşüncenin yanı sıra sezgiciliğe yönelmesini materyalist bir çelişki olarak açıklamaktadır” (2024: 89).

Sosyolojik Bağlamda Yabancılaşma

Yabancılaşma her ne kadar sosyolojik bağlamda birçok düşünürün fikir beyan ettiği bir olgu olsa da Karl Marx teori ve pratikte yabancılaşma konusunda öne çıkan isim olmuştur. Genel tanımıyla; “özne ile nesne ya da bilinç ile şeyler arasındaki ilişkinin bozulması ya da öznenin ötekileşmesi” (Aydoğan, 2015: 274) olan yabancılaşma kavramı, Marx tarafından iktisadi boyutta temellendirilerek emek ve sömürü etrafında şekillendirilir. Kapitalizm karşıtı bir düşünce sistemi geliştiren Marx'ın görüşleri doğal bir düzen ve gelişim çizgisi içerisindeki sisteme müdahale eden insanın emeği ve ürünü asıl kavram alanından uzaklaştırarak bir meta haline getirmesi sonucunda oluşan kapitalizme karşı bir eleştiri olarak var olur. Modern bireyin herhangi bir sermaye ya da kapital sahibi olmamasından ötürü emeğini pazarlayarak yaşamını idame ettirmesi gerekliliği doğar. Bu durumda bireyin yaşamı ve emeği bir nevi öz kapitali, ana parası olarak görülür. “Emeğini satarak üretim faaliyetini gerçekleştiren modern bireyler, ürettikleri ürün, nesne ve malları kendileri için değil; başkaları için üretmektedir. Başkaları için gerçekleştirilen üretim faaliyetinde emek ürünleri, meta olarak ortaya çıkmaktadır. Metalar piyasada kullanım değeri üzerinden mübadele edildiklerinden, üreticisine dışsal ve bağımsız varlıklar haline gelir. Marx, bunu meta fetişizmi olarak kavramsallaştırmaktadır” (Uluç, 2020: 27). Meta fetişizm Marx teorisinin en özgün konularından kavramlarından biridir, Meta; ticari bir amaçla alınıp satılabilen mal anlamındadır. Marx'a göre kapitalist üretim sistemi insanlar arasındaki ilişkileri ‘şeyler’ arasındaki ilişkilere dönüştürerek yabancılaştırdığını savunmaktadır. Şeyleşme kavramı ile açıklanan durum, insanın kendi emeği, kendi ürünü ve öz üretiminin insanın kendisinden bağımsız bir meta olarak gösterilmesi ve böylece üreten insanın emeğine yabancılaşması olarak ifade edilir. Mülkiyet insan doğasına aykırı bir kavramdır ve bireyin yabancılaşmasına sebep olur. “Böylece, Marx (1844/2003) özel mülkiyeti, insanın yabancılaşmasına yol açan, aynı zamanda da yabancılaşması sonucu ortaya çıkan bir olgu olarak tanımlamıştır” (Yalçın & Dönmez, 2017: 153).

Herbert Marcuse *Tek Boyutlu İnsan* (2016) adlı eserinde kapitalist toplumlardaki refah artışının toplumları tüketici haline dönüştürmesi, teknoloji ve makineleşmenin artışı ve yaşam tarzının değişmesi tek boyutlu topluma dönüşme teorisini doğrular nitelikte olduğunu savunur. Marcuse'a göre devrime yol açabilecek yabancılaşma insanların bu düzeni kabullenerek düzenin bir halkası olmaya başlamışlardır. “Fromm, modern endüstri toplumunda insanın, kör ekonomik güçlerin objesi haline geldiğini söylerken Marcuse, ileri sanayi toplumunun akıl dışı bir biçimde insan varlığını derin bir baskı altına aldığına işaret etmektedir” (Osmanoğlu, 2016: 89). Bireyin kendine/emeğine yabancılaşması konusunda birçok farklı ve paralel görüşün bir arada olması dikkat çeker. Tarihselci bir bakışla yabancılaşmayı yorumlayan Hegel için yabancılaşma, bireyin korunması/yok etmesi gereken bir durum olarak kabul edilmediği sonucu çıkartılabilirken Marx ve diğer düşünürler için bu bir problem olarak kabul edilir. Sosyolojik bağlamda irdelendiğinde yabancılaşmanın ekonomik temeller etrafında şekillenen ve sanayi devrimiyle biçim kazanan bir olgu olması ve içerisinden çıkılması güç; paradoksal bir çatışma

içerisinde bireyi etkilemesi dikkat çeker. Bu yönüyle modern insanın en büyük açmazlarından biri haline gelir.

2. ÖRGÜTSEL YABANCILAŞMA

2.1. Örgütsel Yabancılaşma

Aidiyetsizlik ve bağılılık sorunları gibi problemlere de yol açan yabancılaşmanın, insan yaşamının her alanına sessizce sızması durumu sonucunda örgütleri de olumsuz etkilediği görülür. Değişime uğramış ve dönüşmüş insanlık, nesneleşen emek ve sürekli gelişen teknoloji ile yabancılaşarak tüketim toplumu halini almıştır.

Örgüt ile işgören arasındaki en önemli bağ güven olmalıdır; zira çalışan kendini güvende hissetmezse örgüte karşı aidiyeti sekteye uğrar/yabancılaşır. Mustafa Erbir örgütsel yabancılaşmayı; “çalışanın işletme içinde kurduğu ilişkilerde tatmin sağlayamaması, işin anlamını yitirmesi, kendisini güçsüz, yetersiz ve yalnız hissetmesi, kendisini sistemde basit bir çark olarak görmesi ve geleceğe ilişkin umutların yitirilmesi olarak ifade edilir.” (2023: 196) şeklinde tanımlar. Çalışanın kurum ile organik bağ kur(a)maması sonucunda gelişen bu sorun, çalışanın iş verimini azalttığı gibi kolektif çalışma gücünü de zayıflatarak onu örgütsel yabancılaşmaya sürükleyecektir.

Bir başka tanıma göre; “Örgütsel yabancılaşma işgörenin işine karşı soğuması sonucu yine işgörenin çalışma yaşamı içerisindeki kaygı ve baskı gibi olumsuzlukların sonucunda üzüntü duyması ve yerine getirmesi gereken görev sorumluluklarından aksamalar yaşanmasını ifade etmektedir” (Kovancı, 2020: 103). İşgören/çalışan ile bağlı bulunduğu kurumsal yapı arasındaki bağın karşılıklı çıkar ve tatmin sonucunda güven katmanına erişmesiyle işgörenin kurumuna bağlılığı artar. Örgütsel yabancılaşma konusunda literatüre büyük katkılar sağlayan Melvin Seeman, beş boyutta tasnif ettiği yabancılaşmayı; “güçsüzlük (powerlessness), anlamsızlık (meaninglessness), kuralsızlık (normlessness), çevreye yalıtılmışlık (isolation) ve kendine yabancılaşma (self- estrangement)” (Akt. İrdem, 2021: 276) boyutlarıyla görünür kılar.

2.1.1. Örgüt Bireyinin Güçsüzlüğü

Örgüt bireyleri içerisindeki; “güçsüzlük boyutu; bireylerin davranışlarını yönetmemesi, olayların kendini yönetme bilincine sahip olamamasıdır” (Salihoğlu, 2014: 3). Örgütsel güçsüzlükte işgören, çalışan, kendi ürettiği ürün üzerinde söz hakkı olmaması, kendi ürettiği emeğine karşı otoritesi olmadığı için kendini güçsüz hissetmektedir. Karl Marx’ın bahsettiği işçinin “emeğine yabancılaşması”, “emeğinin nesneleşmesi” sorunları örgütsel güçsüzlüğe neden olan unsurların başında gelir. Üretim ve kâr odaklı sanayinin/kurumsallaşmanın getirdiği bu düzen işçinin öz iradesiyle değil, bir başkasının yönlendirmesiyle emeğinin hakkının elinden alınmasıyla şeylere dönüştürülür ve işçi örgüte karşı yabancılaşır.

2.1.2. Örgüt Bireyinin Anlamsızlığı

Emile Durkheim’ın yaşam karşısında anlamsal bütünlüğü kaybeden ve direncini yitiren bireylerin intihar eylemleri için kullandığı ve sıklıkla normsuzluk olarak kullanılan “anomi” tanımından hareketle ortaya çıkan örgüt bireyinin anlamsızlığı; “çalışanların hangi değerlere inanacağını ve hangi doğrularla hareket edeceğini bilmemesi” (Kasap, 2021: 564) durumudur. Anlamsızlık sorunu içerisindeki işgören kendi ürettiği ürünün ne işe yaradığını

anlamlandıramama, yaptığı faaliyetlerin bilincinde olmama gibi edilgen bir durumla kuşatılır. Birey örgüt içerisindeki olup bitenleri anlamlandırma çabası içerisinde iken kendi hayatını da anlamlandıramaz ve örgüte, kendine, topluma, yabancılaşır.

2.1.3. Örgüt Bireyinin Normsuzluğu

Örgüt içi normsuzluk, kuralsızlık, işgörenin örgüt kurallarını yok sayması, örgüt tarafından istenmeyen davranışlar sergilemesi, işgörenin amaçlarına dengesiz ve anormal davranışlarla ulaşma çabasıdır. “Toplumda ve bireyde değerlerin yoksunluğu, amaçların ve ülkülerin kaybolması neticesinde oluşan kuralsızlık, bu bireylerin kendilerini yönlendirecek değer ve ilkeleri bulamaması halinde içinde bulunduğu topluluğu dışlaması olarak açıklanmaktadır” (Örücü, Hasırcı, & Ergenler, 2022: 156).

2.1.4. Örgüt İçi Yalıtılmışlık

Çalışanın örgüt içerisinde kendisini soyutlaması durumudur. Kendini güçsüz, yetersiz, gören işçi kendisine ve örgüte yabancılaşmaktadır. Bir diğer bakışla; “toplum tarafından değer verilen amaçların birey için bir şey ifade etmemesi” (Turgut & Kalafatoğlu, 2016: 30) olarak tanımlanabilen yalıtılmışlık, bireyin örgüt içerisindeki yabancılaşma serüveninin dramatik bir aşamasına vurgu yapar.

2.1.5. Örgüt Bireyinin Kendine Yabancılaşması

İşgören örgüt içerisinde istek ve ihtiyaçlarını elde edememesi, beklentilerinin karşılanmaması sonucunda güvenini yitirmiştir ve örgüt içerisinde yaptığı işten tatmin olmamaktadır. Böyle bir durum; “bireyin kendine ve sosyal çevresine olan inancını kaybetmesine, işinden, çevresinden ve benliğinden uzaklaşmasına neden olmaktadır” (Aşık, 2018: 30). Emegın sömürüsü ve emeğe yabancılaşma kavramlarıyla paralellik gösteren bu durum, Marx’ın fikirleri çerçevesinde geniş bir yorum alanı bulur.

SONUÇ

Kökleri Hegel ve Marx’a dayandırılan yabancılaşma kavramı ilk ortaya çıktığında ruhsal bir hastalık olarak adlandırılır. Fakat 20. Yüzyıl insanının yaşam koşulları ve teknolojik gelişmeler sebebiyle dönüşüme uğrar. İnsan emegının yerini alan makinalar, çalışma düzeninin değişmesi ve dönüşmesi gibi etkenler, çalışanın/işgörenin birtakım sorunlarla karşılaşmasına yol açar. Hegel’in çözümsüz olarak tanımladığı bu durum Marksist felsefede çalışanın merkeze alındığı dönüşümler ve düzenlemelerle çözülebilir olarak tanımlanır.

Günümüzde çalışanlar için bir hastalık olarak görülmeyen bu durum artık yaşamın bir parçası haline gelmekle birlikte bazı düşünürler tarafından bireyin erginlenmesi yolunda gerekli görülür. Jung’a göre çağdaş insan, yabancılaşma sorununu “persona”lar aracılığıyla bu sorunu örtbas etmeye çalışmaktadır. Emile Durkheim, Feurerbach, Karl Marx, Hegel ve Mills gibi düşünürlerin çeşitli kökensel tanımlar neticesinde geliştirdikleri yabancılaşma kavramı, modern insan için örgütsel bir soruna dönüşür. Görülüyor ki örgütsel yabancılaşma, işverenin, işgörenin ve toplumların etkilendiği önemli bir durumdur.

KAYNAKÇA

Aşık, N. A., Örgüt İklimi ve İşe Yabancılaşma İlişkisini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma, Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi, 2(1), 29-41., 2018.

Aydoğan, E., Marx ve Öncüllerinde Yabancılaşma Kavramı, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (54), 273-282., 2015.

Erbir, M., Banka Çalışanlarında Sanal Kaytarma Davranışının Örgütsel Yabancılaşmaya Etkisi. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7(2), 193-206., 2023.

İrdem, Ş., Üniversite Personelinin Örgütsel Yabancılaşma Düzeyleri. Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi, 8(1), 274-287., 2021.

Kasap, M., Örgütsel Yabancılaşmayla Sanal Kaytarma Arasındaki İlişki: Tekstil Çalışanları Üzerine Bir Çalışma. Journal of Mehmet Akif Ersoy University Economics and Administrative Sciences Faculty, 1(8), 561-576., 2021.

Kovancı, M. Öğretmenlerin Örgütsel Güven Algılarının Örgütsel Yabancılaşma Davranışları ile İlişkisi. Dünya Multidisipliner Araştırmalar Dergisi (1), 96-124., 2020.

Marcuse, H., *Tek Boyutlu İnsan* (A. Yardımlı, Çev.), İdea, İstanbul, 2016.

Osmanoğlu, Ö., Hegel'den Marcuse'ye Yabancılaşma Olgusu. Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (3), 65-92., 2016.

Örücü, E., Hasırcı, I., & Ergenler, E., Covid-19 Pandemi Döneminde Öğretmenlerin Örgütsel Yabancılaşma Eğilimleri ile Tükenmişlik Seviyeleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Doğuş Üniversitesi Dergisi (23), 153-175., 2022.

Salihoğlu, G. H. Örgütsel Yabancılaşma. Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 2(6), 1-11., 2014.

Servi, M., *Marksist Sosyoloji Bağlamında Zonguldak Özelinde Taşkömürü Maden İşçilerinin Yabancılaşma Süreçlerine Kuramsal Bir Yaklaşım*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2024.

Turgut, T., & Kalafatoğlu, Y., İşe Yabancılaşma ve Örgütsel Adalet. ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources, 1(18), 23-46., 2016.

Uluç, M. A., Karl Marx ve Yabancılaşma: Sosyolojik Bir Analiz. Hafıza, 2(1), 26-38., 2020.

Uzunkaya, F., *Türk Romanında Yabancılaşma (1980-2020)*, Akçağ, Ankara, 2023.

Yalçın, Ö., & Dönmez, A., Sosyal Psikolojik Açidan Yabancılaşma: Dean'in Yabancılaşma Ölçeği'nin Türkçe'ye Uyarlanması. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (8), 150-175., 2017.

Yıldız, T., Örgütsel Yabancılaşma. E. Kaygın, & G. Kosa içinde, Olumsuz Boyutlarıyla Örgütsel Davranış (s. 183-199)., Eğitim Yayınevi, Konya, 2019.

PANDEMİDE ÇEVİRİMİÇİ KOMPULSİF SATIN ALMANIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERE GÖRE İNCELENMESİ

Araş. Gör. Dr. Zeynep Akyüz¹, Prof. Dr. Yeliz Kindap Tepe²

¹ Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,

zeynep.akyuz@omu.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0003-1335-6789>

² Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,

yeliz.kindaptepe@omu.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0003-0963-810X>

ÖZET

Kompulsif satın alımların ve çevrimiçi hareketliliğin giderek arttığı günümüz toplumunda kompulsif çevrimiçi satın alma davranışı da en sık sergilenen davranışlar arasında yerini almıştır. Araştırmada yetişkinlik dönemindeki bireylerin kompulsif satın alma davranışının pandemi öncesi ve sırasındaki satın alma sıklığı ve demografik özellikler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya Türkiye'nin farklı şehirlerinde yaşayan 212 kadın, 116 erkek olmak üzere toplam 328 yetişkin katılmıştır. Katılımcıların yaş aralığı 18-60; ortalaması 27.98 (S = 9.80). Katılımcılara çevrim içi hazırlanan form ile ulaşılmıştır. Araştırmada demografik bilgi formu kompulsif satın alma ve duygu düzenleme ölçeği kullanılmıştır. Kompulsif satın alma davranışının cinsiyet, yaş, medeni durum, alışverişlerde kullanılan ödeme biçimine farklılaşıp farklılaşmadığını değerlendirmek amacıyla bir dizi ANOVA yapılmıştır. Sonuçta kadınların erkeklere göre bekar katılımcıların evli katılımcılara göre daha fazla kompulsif satın alma davranışı sergilediği görülmüştür. Katılımcıların ihtiyacı olmasa da pandemi sırasında ve öncesindeki satın alma davranışlarının farklılaştığı görülmüştür. Diğer taraftan duygu düzenlemede yaşanan güçlüğü moda, ev ofis gereçleri, spor ürünleri, elektronik gibi ürünlerin alımıyla pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Tüm bu sonuçlar kompulsif satın almanın ihtiyaç olmadan satın alma ile ilişkili olduğuna işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kompulsif satın alma, pandemi öncesi ve sonrasında alışveriş, duygu düzenleme

ABSTRACT

In today's society, where compulsive buying and online activity are on the rise, compulsive online buying behaviour has become one of the most common behaviours. The study aims to examine the frequency of compulsive buying behaviour among adults before and during the pandemic, as well as its demographic characteristics. A total of 328 adults, including 212 women and 116 men living in different cities in Turkey, participated in the study. The age range of the participants was 18-60, with an average age of 27.98 (SD = 9.80). The participants were reached via an online form. We used a demographic information form, a compulsive buying scale, and an emotion regulation scale. A series of ANOVAs were conducted to assess whether compulsive buying behaviour differed according to gender, age, marital status, and payment method used for shopping. The results showed that women exhibited more compulsive buying behaviour than men, and single participants exhibited more compulsive buying behaviour than married participants. Although the participants did not need it, it was observed that their purchasing behaviors differed during and before the pandemic. On the other hand, difficulties in emotion regulation showed a positive association with purchasing products such as fashion, home office supplies, sports products, and electronics. All these results indicate that compulsive buying is related to purchasing without need.

Keywords: Compulsive buying, shopping before and after the pandemic, emotion regulation

1. GİRİŞ

Aşırı satın alma davranışı önceleri çoğunlukla tüketici araştırmalarında ele alınsa da günümüzde psikolojik bir sorun olarak kabul görmektedir. Kompulsif satın alma (KSA) içsel sıkıntıya; sosyal, evlilik, mesleki hayatta ve finansal alanda bozulmalara yol açan uygunsuz alışveriş ve harcama davranışları ile karakterize olarak tanımlanmaktadır (McElroy vd., 1994). Tanısal sınıflama sisteminde ilk kez DSM III-R’de “Başka türlü adlandıramayan dürtü kontrol bozuklukları” başlığı altında tanımlanmışsa da (APA, 1987), DSM’nin diğer sürümlerinde yer almamıştır. Günümüzde ise ICD-11’de aşırı satın alma davranışı, “satın alma - alışveriş bozukluğu” olarak isimlendirilmiş ve “diğer tanımlanmış dürtü kontrol bozuklukları” grubunda öneri olarak yer almıştır (Dünya Sağlık Örgütü, 2018).

Dijitalleşme, birçok şey gibi tüketim alışkanlıklarını da değiştirmiştir. Kablosuz ağlar ile akıllı telefon kullanımının artması da çevrimiçi alışveriş davranışını arttırdığı düşünülmektedir (Tang ve vd., 2014). Çevrimiçi alışveriş için uzun süreli zaman harcamak, bireylerin çevrimdışı kişilerarası etkileşimlere katılımlarını azaltma veya bireylerin satın alma sonrası suçluluk yaşamasına neden olma gibi olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir (Tian vd., 2018). Dünya genelinde, internet üzerinden perakende satışlar yıllar içinde artmıştır. Avrupa istatistik verilerine göre 2021 yılı sonunda satışların %17.5’inin internet üzerinden olması beklenirken, 2021 yılı sonunda bu oran beklentilerin üzerinde (%19.5) çıkmıştır (Statista, 2021; 2022). 2027 yılı için beklenti oranı ise %22.6’dır (Statista, 2025).

Kredi kartı kullanımı ile çevrimiçi satın alma imkânlarına erişimin artmasının yanında borçlanma kültürünün satın alma davranışını artırdığı ileri sürülmektedir (Kellett ve Bolton, 2009). Ülkemizde de kredi kartı kullanım sayısı yıllar içinde artış göstermektedir. Pandeminin başladığı 2020 Mart-Nisan aylarında kayıtlı kredi kartı sayısı yaklaşık 71bin civarındayken, 2025 yılında bu sayı 133bine ulaşmıştır (Bankalararası Kart Merkezi, 2025). Ülkemizdeki kredi kartı kullanımı artışının pandemi döneminde çevrimiçi alışverişe de yansıdığı görülmektedir. 16-74 yaş grubundaki bireylerin internet üzerinden özel kullanım amacıyla mal veya hizmet siparişi verme ya da satın alan oranı 2020 yılında %36.5 iken, 2021 yılı ağustos ayında bu oran %44.3’e çıkmıştır (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2021).

Kompulsif satın alma davranışı bazı durumlarda artış gösterebilir. Doğal afetler ve salgınlarda satın alma davranışının artması ve stokçuluk gözlenen bir davranıştır. 2003 yılında Çin’deki SARS virüsü salgını (Ding, 2009), 2011 yılında Japonya’da gerçekleşen Tōhoku tsunamisi ve depreminde de benzer bir davranışlar sergilenmiştir. Japonya’da süpermarket barkodu verileri kullanılan bir çalışmada satın alma oranı oldukça artmışken, arz sıkıntısı olan belirli ürünler yerine genel bir satın alma eğilimi olduğu bulunmuştur (Hori ve Iwamoto, 2014). Mart 2020 tarihinden sonra yaşanan COVID-19 pandemisi (Dünya Sağlık Örgütü, 2020) küresel bir afet olarak kabul edilmiş, yaşamın birçok alanında etkili olduğu gibi satın alma davranışımızı da etkilemesi kaçınılmaz olmuştur.

Pandemide artan belirsizlikle birlikte gelen panik korku ve kaygı gibi duygularla birlikte Dünya’nın pek çok yerinde bireylerin başta gıda olmak üzere birçok ürünü evde stokladıklarına dair yapılan haberler internet ve TV yoluyla hızlıca yayılmış, marketler ve çevrimiçi alışveriş yolu ile ihtiyacın dışında ürün satın almaya yol açmıştır. Covid-19 vakalarının tespit edilmesinden kısa bir süre sonra Birleşik Krallık ($N = 2025$) ve İrlanda’da ($N = 1041$) yapılan bir çalışmada ise satın alma davranışının örneklemin dörtte üçünde minimal düzeyde, dörtte birinde ise önemli düzeyde artış gösterdiği ve her iki ülkede de çok çeşitli ürün türlerinin satın alındığı tespit edilmiştir (Bentall vd., 2021).

KSA'nın negatif duygulara tepki olarak ortaya çıktığı, bu duyguların yoğunluğunu azalttığı belirtilmektedir (McElroy vd., 1994). Kişiler, duyguları düzenlemek için satın alma davranışına yönelebilir (Faber, 2000; Miltenberger vd., 2013). Bu durum, “kendi kendini iyileştirme (self-medication)” olarak tanımlanmaktadır (Dittmar vd., 2007; Elliott, 1994).

Yukarıda özetlenen bilgilerle bu çalışmanın amaçlarından biri pandemi gibi satın alma davranışını tetikleyebilecek bir dönemde bireylerin pandemi dönemi öncesi ile karşılaştırıldığında, bazı ürün türlerinde satın alma davranışlarının artıp artmadığını anlamaktır. Diğer bir amaç demografik değişkenlerin, kompulsif satın alma davranışındaki etkisini incelemektir. Son olarak ise negatif duygulanıma tepki olarak ortaya çıktığı ileri sürülen KSA'nın duygu düzenleme güçlükleri ile ilişkisi ele alınmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Örneklem

Araştırmaya Türkiye'nin farklı şehirlerinde yaşayan 212 kadın, 116 erkek olmak üzere toplam 328 yetişkin katılmıştır. Katılımcıların yaş ranjı 18-60; ortalaması 27.98 ($S = 9.80$). Katılımcıların %75.3'ü bekar, %24.7'si evli; %48.2'si halihazırda çalıştığını, %51.8'i ise çalışmadığını bildirmiştir. Katılımcıların eğitim düzeyleri incelendiğinde, %3.7'sinin ortaokul, %12.2'sinin lise mezunu, %11.3'ünün önlisans mezunu, %60.1'inin üniversite mezunu, %12.8'inin lisansüstü mezunu olduğunu bildirmiştir. Araştırmada ayrıca üyesi oldukları çevrimiçi alışveriş sitelerinin sayısı sorulmuştur. Katılımcılar ortalama 4.04 ($S = 4.13$) çevrimiçi alışveriş sitesine üye olduğunu bildirmiştir.

2.2. Veri Toplama Araçları

2.2.1. Demografik bilgi formu: Araştırmacılar tarafından oluşturulan demografik bilgi formunda katılımcıların demografik bilgilerinin yanı sıra, tüketim ürünlerini pandemi öncesi ve sonrasında hangi sıklıkta satın aldıklarına dair sorular yer almaktadır.

2.2.2. Kompulsif Çevrimiçi Satın Alma Ölçeği- KÇSAÖ (The Compulsive Online Shopping Scale-COSS): Çevrimiçi alışveriş için uyarlanan Bergen Alışveriş Bağımlılığı Ölçeği'nden (Andreassen vd., 2015) yola çıkarak Türkçe'ye kompulsif çevrimiçi satın alma çerçevesinde uyarlanmıştır (Bozdağ ve Yalçınkaya-Alkar, 2018). İnternet üzerinden yapılan alışverişin kompulsif olup olmadığını belirlemek için oluşturulan 28 maddelik, 5'li Likert tipi (0-*tamamen katılmıyorum*, 4- *tamamen katılıyorum*) bir ölçektir. Ölçeğin orijinalinde yedi alt ölçek bulunurken Türkçe uyarlamasında beş faktörlü bir yapı (problem-çatışma-nüks, düşünceyle meşgul olma, duygu düzenleme, geri çekilme, tolerans) elde edilmiştir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı ise .95 bulunmuştur.

2.2.3. Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği (Difficulties in Emotion Regulation Scale- DERS): Duygu düzenlemedeki güçlükleri değerlendirmek üzere geliştirilen ölçek (Gratz ve Roemer 2004), 5 dereceli ölçek üzerinden puanlanmakta (1= *hemen hemen hiç*, 5= *hemen hemen her zaman*) ve 36 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte, farkındalık, açıklık, kabul etmeme, stratejiler, dürtü ve amaçlar olmak üzere altı boyut yer almaktadır. Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması Rugancı (2008) tarafından yapılmıştır. Ölçek iki kez gözden geçirilerek son hali verilmiştir (Kavcıoğlu ve Gençöz, 2011; Rugancı ve Gençöz, 2010). Ölçek maddelerinden biri, tüm ölçek ile çok düşük korelasyona sahip olduğundan, bu madde çıkarılmıştır. Bundan dolayı ölçeğin Türkçe formu 35 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .94, alt boyutlar için iç tutarlılık katsayıları .75 -.90 arasında hesaplanmıştır.

2.3. İşlem

Çalışmanın etik açıdan uygunluğu Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır. Mart-Haziran 2021 tarihleri arasında pandemi döneminin halen devam etmesi nedeniyle katılımcılara kolayda örnekleme yöntemi ile çeşitli sosyal medya platformları aracılığıyla ulaşılmıştır. Veriler “google formlar” üzerinden internet ortamında toplanmıştır. Öncelikle katılımcılara araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiş, kimliklerinin gizli kalacağı, gönüllülüğün esas alındığı ve ankette verdikleri bilgilerin sadece bilimsel araştırma kapsamında kullanılacağı belirtilmiş ve onamları alınmıştır. Uygulama yaklaşık olarak 20 dakika sürmüştür.

2.4. İstatistiksel Analizler

Demografik değişkenlere göre kompulsif satın almanın değişimini incelemek için tek yönlü ve çift yönlü ANOVA analizleri yürütülmüş, ANOVA analizleri öncesi varyansların homojenliği incelenmiştir. Pandemi öncesinde ve sırasındaki satın alma davranışının ürünleri alma sıklığına göre değerlendirmek amacıyla eşleştirilmiş gruplar için t-testi; ihtiyaç olmadan satın alınan ürünler, kompulsif satın alma ve duygu düzenleme arasındaki ilişkileri incelenmek için ise Pearson korelasyon analizleri yürütülmüştür.

3. BULGULAR

3.1. Kompulsif satın alma davranışının cinsiyete ve yaşa göre incelenmesi

Kompulsif satın almanın cinsiyete ve yaşa göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için 2X2 ANOVA yapılmıştır. Analiz öncesinde analiz sayıltıları incelenmiş ve varyansların homojen olduğu görülmüştür. Analiz sonucunda kompulsif satın almanın cinsiyete göre farklılaştığı $F(1, 324) = 4.91, p < .05$ eta² = .02; kadınların (Ort. = 1.00, S = .79) erkeklerden (Ort. = .77, S = .67) daha fazla kompulsif satın alma davranışı sergilediği bulunmuştur. Buna karşı kompulsif satın almanın yaş gruplarına göre farklılaşmadığı belirlenmiştir $F(1, 324) = 2.43, p > .05$ eta² = .02.

3.2. Kompulsif satın alma davranışının medeni duruma göre incelenmesi

Kompulsif satın almanın medeni durum göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek yönlü ANOVA yapılmıştır. Analiz öncesinde analiz sayıltıları incelenmiş ve varyansların homojen olduğu görülmüştür. Analiz sonucunda kompulsif satın alma davranışının medeni duruma göre farklılaştığı $F(1, 324) = 6.24, p < .01$; bekar katılımcıların (Ort. = .98, S = .74) evli katılımcılara (Ort. = .74, S = .77) göre kompulsif satın alma davranışının daha fazla olduğu bulunmuştur

3.3. Pandemi öncesinde kompulsif satın alma davranışının alışverişteki ödeme biçimine göre incelenmesi

Pandemi öncesinde alışverişlerde kullanılan ödeme biçimine göre (nakit ödeme, kredi kartı ödeme) kompulsif satın alma davranışının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için tek yönlü ANOVA yapılmıştır. Analiz sonucunda kompulsif satın alma davranışının alışverişteki ödeme biçimine göre farklılaşmadığı görülmüştür $F(1, 326) = 2.92, p > .05$.

3.4. Pandemi öncesinde ve sırasındaki satın alma davranışının ürün temelinde incelenmesi

Araştırmada katılımcılara pandemi öncesindeki ve sırasında bazı ürün gruplarını ihtiyaç olmasa da satın alma sıklığı sorulmuştur (1-asla; 5-çok sık). Pandemi öncesi ve sırasındaki satın alma sıklığı eşleştirilmiş gruplar için t testi ile karşılaştırılmıştır. Sonuçta pandemi öncesinde moda (kıyafet, aksesuar vb.) ve kozmetik, kişisel bakım ürünlerinin pandemi sırasına göre ihtiyaç olmasa da daha sıklıkla alındığı görülmüştür. Buna karşı pandemi öncesine göre supermarket ürünleri (yiyecek, içecek, temizlik ürünleri vb.) ve hobi (kitap, konsol-pc oyunları, oyuncak vb.) ürünlerinin pandemi sırasında ihtiyaç olmasa da daha sıklıkla alındığı görülmüştür (bkz. Çizelge 1)

Çizelge 1. Ürün Türlerinin Pandemi Öncesi ve Sonrasındaki Satın Alınma Sıklıkları

	Değişkenler	Ortalama	S	t (327)
Pair 1	Covid süreci moda	2.74	1.03	-5.64***
	Covid öncesinde moda	3.07	1.03	
Pair 2	Covid süreci elektronik ürünler	2.02	.92	-1.92
	Covid öncesinde elektronik ürünleri	2.09	.96	
Pair 3	Covid süreci kozmetik, kişisel bakım ürünleri	2.80	1.12	-4.31***
	Covid öncesinde kozmetik, kişisel bakım ürünleri	3.01	1.10	
Pair 4	Covid süreci ev/ofis gereçleri	2.11	1.04	.34
	Covid öncesinde ev/ofis gereçleri	2.09	.96	
Pair 5	Covid süreci bahçe araç-gereçleri	1.66	.87	1.39
	Covid öncesinde bahçe araç-gereçleri	1.62	.86	
Pair 6	Covid süreci spor ürünleri	2.00	1.05	.84
	Covid öncesinde spor ürünleri	1.96	1.03	
Pair 7	Covid süreci hobi ürünleri	3.20	1.19	2.70***
	Covid öncesinde hobi ürünleri	3.05	1.13	
Pair 8	Covid süreci eğlence ve sanat ürünleri	2.27	1.15	.34
	Covid öncesinde eğlence ve sanat ürünleri	2.25	1.16	
Pair 9	Covid süreci binek araç ürünleri	1.61	.88	-1.59
	Covid öncesinde binek araç ürünleri	1.66	.91	
Pair 10	Covid süreci supermarket ürünleri	3.83	1.27	3.69***
	Covid öncesinde supermarket ürünleri	3.58	1.34	

3.5. Pandemi süresince ihtiyaç olmadan satın alınan ürünler, kompulsif satın alma ve duygu düzenleme arasındaki ilişkilerin incelenmesi

Araştırmada ele alınan değişkenler arasındaki ilişkiler Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayısı hesaplanarak incelenmiştir. Sonuçta Duygu düzenlemede yaşanan güçlüğün hem KSA puanları ile hem de moda, ev ofis gereçleri, spor ürünleri, elektronik gibi ürünlerin alımıyla pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür (bkz. Çizelge 2)

Çizelge 2. Kompulsif Satın Almanın Duygu Düzenleme Güçlükleri ve Ürün Alma Sıklığı ile İlişkisi

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.KSA	—										
2. Moda	.44**	—									
3.Elektronik	.13**	.36**	—								
4. Kozmetik kişisel bakım	.31**	.56**	.37**	—							
5. Ev/ofis gereçleri	.28**	.35**	.41**	.40**	—						
6. Bahçe araç-gereçleri	-.03	.18**	.51**	.21**	.42**	—					
7. Spor ürünleri	.18**	.34**	.53**	.36**	.44**	.57**	—				
8. Hobi ürünleri	.05	.20**	.22**	.32**	.30**	.15**	.34**	—			
9. Eğlence ve sanat	.05	.20**	.40**	.38**	.32**	.43**	.42**	.52**	—		
10. Binek araç ürünleri	.01	.24**	.59**	.24**	.37**	.60**	.52**	.06	.38**	—	
11. Süpermarket ürünleri	.08	.21**	.19**	.38**	.26**	.19**	.22**	.29**	.30**	.13*	—
12. DDG	.32**	.12*	.14*	.10	.15**	.06	.13*	.04	.07	.08	.05

Notlar. N = 328. *p < .05, **p < .01, KSA: Kompulsif Satın Alma, DDG: Duygu düzenleme güçlükleri

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada kompulsif satın almanın kadınlarda daha çok görülmesi alanyazın ile tutarlı bir bulgudur. Çalışmalar çoğunlukla KSA'nın kadınlarda görüldüğünü ileri sürmektedir (Dittmar, 2004; Harvanko vd., 2013; Karakuş vd., 2011, Odlaug ve Grant, 2010; Williams ve Grisham, 2012). Ancak yaşa göre karşılaştırma yapıldığında alanyazındaki genel kanının aksine bu çalışmada genç yaş ve ileri yaş arasında KSA puanları açısından bir farklılık görülmemiştir. Alanyazında KSA başlangıç yaşının 10'lu yaşların sonu ya da 20'li yaşların başı olduğu ve daha genç insanların alışverişe daha yatkın olduğu rapor edilmiştir (Koran vd., 2006; Schlosser vd., 1994). Polonya'da yapılan bir araştırmada kompulsif alıcıların en fazla 18-35 yaş grubunda belirlenmiştir (Adamczyk vd., 2020). Bu çalışmada yaşa dair bir farklılaşma olmamasının nedeni, pandeminin bir kriz dönemi olması ve tüm yaş gruplarının stoklama davranışı sergilemesinden kaynaklı olabilir.

Medeni duruma göre kompulsif satın alma puanları karşılaştırıldığında bekar olanlar, evlilere göre anlamlı şekilde daha fazla KSA davranışı göstermiştir. Bekar olmak özgürlük algısına yol açarak, bağımlılık davranışlarına yönelmede kolaylaştırıcı bir etkiye neden olabilir. Ülkemizde 1114 kişi ile yürütülen bir çalışmada yalnız yaşamak, bekar olmak ve kadın olmak KSA için risk faktörü olarak bulunmuştur (Akyüz ve Yılmaz, 2025). Polonya'da kadınlarla yürütülen bir çalışmada ise alışveriş genel yalnızlık ile ilişkilendirilerek incelenmiş ve yalnızlığın neden olduğu depresyonun alışveriş bağımlılığına yol açtığı gösterilmiştir (Rachubińska vd., 2022). Mevcut çalışmadaki demografik özelliklerin KSA ile ilişkisine dair sonuçlar genel olarak alanyazın ile tutarlı bulunmuştur. Ancak genel eğilimin aksine sonuçlar gösteren çalışmalar da mevcuttur. Örneğin, yürütülen bir çalışmada kadınların daha fazla internet alışverişini davranışı sergilemesi beklenirken, istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç bulunamadığı gibi yaş ve medeni durum da alışveriş eğilimiyle ilişkili bulunmamıştır (Duong ve Liaw, 2022). Dolayısıyla KSA ile ilişkili özellikler değerlendirilirken satın alma davranışının bağlamının ve bireyin özelliklerinin dikkatli yorumlanmasında fayda vardır.

Bu çalışmada da bazı ürün kategorilerinin ihtiyaç olmasa da alım yapılmasının pandemi öncesi ve sonrasında farklılaştığı bulunmuştur. Pandemi öncesinde moda (kıyafet, aksesuar vb.) ve kozmetik, kişisel bakım ürünlerinin pandemi sırasına göre ihtiyaç olmasa da daha sıklıkla alındığı; buna karşı pandemi öncesine göre supermarket ürünleri ve hobi ürünlerinin pandemi sırasında ihtiyaç olmasa da daha sıklıkla alındığı görülmüştür. Bu bulgu alanyazınla paralellik

göstermektedir. KSA davranışı bazı durumlarda fayda sağlamak amacıyla artabileceği gibi, doğal afet ve salgın gibi durumlarda ürünlere erişemeyeceği korkusu ya da yaşamda kalma dürtüsüyle artabilir. Nitekim Çin'deki SARS virüsü salgını (Ding, 2009), Japonya'daki Tōhoku tsunamisi ve depreminde satın alma eğiliminin arttığı gözlenmiştir (Hori ve Iwamoto, 2014). Covid-19 pandemisinin ortaya çıkışından hemen sonra Birleşik Krallık ve İrlanda'da yapılan bir çalışma da bu eğilimi desteklemektedir (Bentall vd., 2021).

Bu çalışmanın sonuçları duygu düzenlemede yaşanan güçlüğü hem KSA puanları ile hem de moda, ev ofis gereçleri, spor ürünleri, elektronik gibi ürünlerin alımıyla pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Kompulsif satın almanın negatif duygulanım ya da duygudurumla ilişkili olduğu Kellet ve Bolton'un (2009) KSA'ya dair bilişsel davranışçı modelinde de ileri sürülmektedir. Satın alma davranışı yoluyla bu olumsuz duyguların yoğunluğunun azaldığı belirtilmektedir (McElroy vd., 1994). Kişiler, satın alma davranışına yönelerek duygularını düzenleyebilmektedirler (Faber, 2000; Miltenberger vd., 2003). Pandemide görülen KSA davranışı nedeni hem duygu regülasyonu kaynaklı hem de bilişsel davranışçı modelde de yer alan (Kellet ve Bolton, 2009) ürünlere bir daha ulaşamayacağı korkusu (teklik/fırsatı kaybetme) veya yaşamı tehdit eden bir durum karşısında gelecek ile bağ kurma amaçlı olabilir. Ancak söz konusu ilişkilerin daha sonraki araştırmalarda sınanması gerekmektedir. Ayrıca araştırmanın betimsel bir çalışma olması sebebiyle değişkenler arasındaki ilişkilerin yönü yorumlanırken dikkatli olunmalıdır.

5.KAYNAKÇA

- Adamczyk, G., Capetillo-Ponce, J. ve Szczygielski, D. (2020). Compulsive buying in Poland. An empirical study of people married or in a stable relationship. *Journal of Consumer Policy*, 43(3), 593-610.
- Andreassen, C. S., Griffiths, M. D., Pallesen, S., Bilder, R. M., Torsheim, T. ve Aboujaoude, E. (2015). The Bergen Shopping Addiction Scale: Reliability and validity of a brief screening test. *Frontiers in Psychology*, 6, 1374.
- Akyüz, Z. ve Yılmaz, A. E. (2025). Davranışsal Bağımlılıklar ve Bağımlılık Örüntüsü Risk Modellerinin Sosyodemografik Özellikler Çerçevesinde Belirlenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 40(95). <https://doi.org/10.31828/turkpsikoloji.1502407>
- American Psychiatric Association. (1987). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (Gözden geçirilmiş 3. baskı). American Psychiatric Association.
- Bankalararası Kart Merkezi. (2025). Kart sayıları. <https://bkm.com.tr/kart-sayilari/>.
- Bentall, R. P., Lloyd, A., Bennett, K., McKay, R., Mason, L., Murphy, J., McBride O., Hardman T. K., GibsonMiller, J., Levita, L., Martinez A. P., Stocks, T. V. A, Butter, S., Vallières, F., Hyland, P., Karatzias T. ve Shevlin, M. (2021). Pandemic buying: Testing a psychological model of over-purchasing and panic buying using data from the United Kingdom and the Republic of Ireland during the early phase of the COVID-19 pandemic. *PloS One*, 16(1), e0246339.
- Bozdağ, Y. ve Yalçınkaya-Alkar, Ö. (2018). Bergen Alışveriş Bağımlılığı Ölçeği'nin kompulsif çevrimiçi satın alma davranışına uyarlanması. *Bağımlılık Dergisi*, 19(2), 23-34.
- Ding, H. (2009). Rhetorics of alternative media in an emerging epidemic: SARS, censorship, and extrainstitutional risk communication. *Technical Communication Quarterly*, 18(4), 327-350.
- Dittmar, H. (2004). Understanding and diagnosing compulsive buying. *Handbook of Addictive Disorders: A Practical Guide To Diagnosis and Treatment*, 42(04), 411- 450.
- Dittmar, H., Long, K. ve Bond, R. (2007). When a better self is only a click away: Associations between materialistic values, emotional and identity-related buying motives and compulsive buying on-line. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 26, 334-361.

- Duong, X. L. ve Liaw, S. Y. (2022). Determinants of online shopping addiction among Vietnamese university students. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 32(3), 402-414.
- Dünya Sağlık Örgütü. (2018). International classification of diseases, 11th revision (ICD-11). https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http://id.who.int/icd/entity/14485_97234
- Dünya Sağlık Örgütü. (2020). <https://www.who.int/director-general/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11march-2020>.
- Elliott, L., Golub, A., Ream, G. ve Dunlap, E. (2012). Video game genre as a predictor of problem use. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 15(3), 155-161.
- Faber, R.J. (2000). A systematic investigation into compulsive buying. In A.L. Benson (Ed.), *I shop, therefore I am: Compulsive buying and research for self* (ss.27-53). Aranson: Northtrade.
- Gratz, K. L. ve Roemer, L. (2004). Multidimensional assessment of emotion regulation and dysregulation: Development, factor structure, and initial validation of the difficulties in emotion regulation scale. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 26(1), 41-54.
- Harvanko, A., Lust, K., Odlaug, B. L., Schreiber, L. R., Derbyshire, K., Christenson, G. ve Grant, J. E. (2013). Prevalence and characteristics of compulsive buying in college students. *Psychiatry Research*, 210(3), 1079-1085.
- Hori, M. ve Iwamoto, K. (2014). The run on daily foods and goods after the 2011 Tohoku earthquake: A fact finding analysis based on homescan data. *The Japanese Political Economy*, 40(1), 69-113.
- Karakuş, G., Tamam L., Öztürk, Z., Zengin Eroğlu, M., Bahalı K., Nebioğlu M., Turhan, N. ve Çakmak, S. (2011). Bir Grup Üniversiteye Hazırlık Öğrencisinde Dürtü Kontrol Bozukluğu. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 48, 238-242.
- Kavcıoğlu, F.C., ve Gençöz, T. (2011). Psychometric characteristics of Difficulties in emotion Regulation Scale in a Turkish sample: New suggestions. Unpublished raw data.
- Koran, L. M., Faber, R. J., Aboujaoude, E., Large, M. D. ve Serpe, R. T. (2006). Estimated prevalence of compulsive buying behavior in the United State. *The American Journal of Psychiatry*, 163(10), 1806-1812
- Kellett, S. ve Bolton, J., V. (2009). Compulsive Buying: A cognitive-behavioural model. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 16, 83-99.
- McElroy, S. L., Keck, P. E., Pope, H. G., Smith, J. M. ve Strakowski, S. M. (1994). Compulsive buying: A report of 20 cases. *The Journal of Clinical Psychiatry*, 55(6), 242-248.
- Miltenberger, R. G., Redlin, J., Crosby, R., Stickney, M., Mitchell, J., Wonderlich, S., Faber R. ve Smyth, J. (2003). Direct and retrospective assessment of factors contributing to compulsive buying. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 34(1), 1-9.
- Odlaug, B. L. ve Grant, J. E. (2010). Impulse-control disorders in a college sample: results from the self-administered Minnesota Impulse Disorders Interview (MIDI). *The Primary Care Companion for CNS Disorders*, 12(2), 27367.
- Rachubińska, K., Cybulska, A. M., Kupcewicz, E., Jurewicz, A., Panczyk, M., Cymbaluk-Płoska, A., Jurczak, J. ve Grochans, E. (2022). Loneliness and the degree of addiction to shopping and work among polish women: The mediating role of depression. *Journal of Clinical Medicine*, 11(21), 6288.
- Rugancı, R. N. ve Gençöz, T. (2010). Psychometric properties of a Turkish version of the Difficulties in Emotion Regulation Scale. *Journal of Clinical Psychology*, 66(4), 442-455.

- Schlosser, S., Black, D. W., Repertinger, S. ve Freet, D. (1994). Compulsive buying: Demography, phenomenology, and comorbidity in 46 subjects. *General Hospital Psychiatry*, 16(3), 205-212.
- Statista. (2021). E-commerce share of total global retail sales from 2015 to 2021. <https://www.statista.com/statistics/534123/e-commerce-swhare-of-retail-sales-worldwide/>
- Statista. (2022). E-commerce share of total global retail sales from 2015 to 2024 <https://www.statista.com/statistics/534123/e-commerce-share-of-retail-sales-worldwide/>
- Statista. (2025). E-commerce share of total global retail sales from 2019 to 2029 <https://www.statista.com/statistics/534123/e-commerce-share-of-retail-sales-worldwide/>
- Tang, D., Yang, Y., Yan, Y. ve Zhou, M. (2014). What determines online consumers to migrate from PC to Mobile Terminals? In an empirical research on consumers' online channel-migration behaviors. Wuhan: Paper presented at the Wuhan International Conference on e-Business.
- Tian, Y., Zhang, S., Wu, R., Wang, P., Gao, F. ve Chen, Y. (2018). Association between specific internet activities and life satisfaction: The mediating effects of loneliness and depression. *Frontiers in Psychology*, 9(1181), 1-11.
- TÜİK. (2021). Hanehalkı bilişim teknolojileri (BT) kullanım araştırması. [https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanim-Ara stirmasi-2021-37437](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Ara%20stirmasi-2021-37437)
- Williams, A. D. ve Grisham, J. R. (2012). Impulsivity, emotion regulation, and mindful attentional focus in compulsive buying. *Cognitive Therapy and Research*, 36(5), 451-457.

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ'NDEKİ AKADEMİK PERSONELİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNE GÖRE MEMNUNİYETİ

Bilim Uzm. Kübra ARSLAN ¹ Prof. Dr. Kahraman ÇATI ²

¹ İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, kbr.arslan44@gmail.com - ORCID ID: 0000-0002-0096-6484

² İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, kahraman.cati@inonu.edu.tr - ORCID ID: 0000-0002-7440-5436

ÖZET

Araştırmanın amacı, İnönü Üniversitesi'ndeki akademisyenlerin demografik özelliklerine bağlı olarak memnuniyet düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmektir. Araştırmada nicel analiz tekniği kullanıldı ve veriler anket tekniği ile toplandı. Ankette demografik özellikler ve iç müşteri memnuniyeti sorularına yer verildi. Veriler önce online olarak toplanmaya çalışıldı. Ancak, cevaplama oranının düşük olması sebebiyle yüz yüze olarak toplandı. Araştırmaya toplamda 407 akademisyen katıldı. Elde edilen veriler SPSS 26.0 programında analiz edildi. Analiz olarak frekans, faktör, t-testi ve ANOVA analizlerinden faydalandı. Araştırmada öncelikli olarak iç müşteri memnuniyeti ölçeğinin boyutları ortaya çıkarılmaya çalışıldı. Faktör analizi sonucunda iç müşteri memnuniyeti ölçeği tek boyut altında toplandı. Bu boyut “iç müşteri memnuniyeti” olarak isimlendirildi. Akademisyenlerin memnuniyet düzeylerinin demografik özelliklere göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla t ve ANOVA testleri yapıldı. t testi sonucuna göre akademisyenlerin cinsiyetlerine bağlı olarak memnuniyet düzeylerinde farklılığın olduğu tespit edildi. Bu sonuca göre erkek akademisyenlerin memnuniyet ortalamalarının kadın akademisyenlerin memnuniyet ortalamalarına kıyasla yüksek olduğu görüldü. ANOVA testi sonucuna göre ise akademisyenlerin yaşlarına, medeni durumlarına ve mesleki tecrübelerine bağlı olarak memnuniyet düzeylerinde farklılığın olmadığı saptandı.

Anahtar Kelimeler: Akademik Personel, İç Müşteri Memnuniyeti, Demografik Özellikler

ABSTRACT

The aim of the study is to determine whether the satisfaction levels of academicians at Inonu University differ depending on their demographic characteristics. Quantitative analysis technique was used in the study and data was collected with a survey technique. The survey included questions on demographic characteristics and internal customer satisfaction. The data was first attempted to be collected online. However, due to the low response rate, it was collected face-to-face. A total of 407 academicians participated in the study. The obtained data were analyzed in SPSS 26.0 program. Frequency, factor, t-test and ANOVA analyses were used as analyses. The study primarily attempted to reveal the dimensions of the internal customer satisfaction scale. As a result of the factor analysis, the internal customer satisfaction scale was gathered under a single dimension. This dimension was named as “internal customer

satisfaction”. t and ANOVA tests were performed to determine whether the satisfaction levels of academicians differed according to their demographic characteristics. According to the t test result, it was determined that there was a difference in the satisfaction levels of academicians depending on their gender. According to this result, it was seen that the satisfaction averages of male academicians were higher than the satisfaction averages of female academicians. According to the ANOVA test results, it was determined that there was no difference in the satisfaction levels of academicians depending on their age, marital status and professional experience.

Keywords: Academic Staff, Internal Customer Satisfaction, Demographic Characteristics

GİRİŞ

Üniversiteler, öğrencilere verilen eğitimle, yapılan bilimsel çalışmaların niteliğiyle ve topluma sundukları hizmetle ülke ekonomisinin kalkınmasında önemli bir yere sahiptir. Üniversitelerin geliştirilmesi, akademik ve idari personelin memnuniyetlerinin sağlanması ile bağlantılıdır (Gündüz Çekmecelioğlu vd. 2020: 3097). Akademik personel, sosyal ve ekonomik yapı içerisinde en kıymetli kaynaktır (Paksoy, 2007: 139). Bu nedenle bilim ve teknik alanda ilerlemelerin olması, öğrencilerin akademik başarılarının yükselmesi, ihtiyaç duyulan nitelikli insanların yetiştirilmesi akademisyenlerin memnun olmalarıyla ilişkilidir (Murat ve Çevik, 2008: 2). Memnuniyetin sağlanması sadakati, dışsal memnuniyeti, kaliteyi, finansal performansı ve verimliliği artırmak için gerekli görülmektedir (Matzler ve Renzl, 2007: 595).

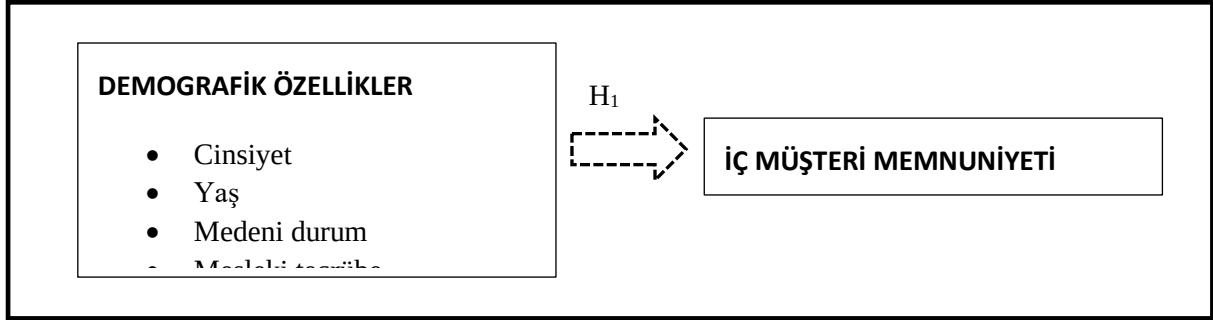
İç müşteriler yani çalışanlar bir kurumun en önemli parçasıdır. Aynı zamanda kurumun amaçlarına ulaşmasında ve başarıyı yakalamasında iç müşteri memnuniyeti önemli rol oynamaktadır. İç müşterilerin kurumda olan beklentilerinin karşılanması, etkin ve verimli çalışmaları için memnuniyetlerinin sağlanması gereklidir (Cop ve Çalış, 2020: 165). Yükseköğretim kurumlarında öğrenci, akademisyenler ve idari personel iç müşteri olarak görülmektedir. Üniversitelerde iç müşteri memnuniyeti öğrenci akademisyen ve idari personelin ihtiyaçlarının giderilmesi ile sağlanabilmektedir (Serin ve Aytekin, 2009: 88).

Literatürde çalışan memnuniyetini etkileyen faktörler bireysel (demografik) ve örgütsel faktörler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır (Serinkan ve Bardakçı, 2007: 153). Bireysel (demografik) faktörler; cinsiyet, yaş, kişilik, eğitim düzeyi, medeni durum ve statü olarak sıralanmaktadır (Sageer vd. 2012: 36). Örgütsel faktörler ise yönetim ile ilişkiler, kararlara katılma, ücret, terfi olanağı, ödül, çalışma koşulları, çalışma arkadaşları, iş güvenliği ve sosyal ihtiyaçlar olarak yer almaktadır (Sageer vd. 2012: 36). Literatürde akademik personelin memnuniyetini örgütsel faktörler bakımından inceleyen çalışmalar (Naseem ve Salman, 2015; Alparslan, 2014; Serinkan ve Bardakçı, 2007) yapılmıştır. Bu çalışmada ise akademik personelin memnuniyeti cinsiyet, yaş, medeni durum ve mesleki tecrübe bakımından ele alınarak memnuniyetin demografik faktörlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı ortaya konulacaktır. Bu çalışma, yüksek lisans tezinden türetilmiş olmakla birlikte, tezde yer alan modelde söz konusu hipotezlere yer verilemediğinden, mevcut verilerden faydalanılarak bir bildiri olarak hazırlanmıştır.

1.YÖNTEM

1.1.Araştırmanın Amacı

Araştırmada, iç müşteri memnuniyetinin demografik özelliklere göre farklılaşıp farklılaşmadığının tespiti amaçlanmıştır. Araştırmanın modeli demografik özelliklere göre iç müşteri memnuniyetinin farklılaşıp farklılaşmadığı üzerine oluşturulmuştur (Görsel 1).

Görsel 1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın hipotezleri;

H1: İç müşteri memnuniyeti; **(a)** Cinsiyete, **(b)** Yaşa, **(c)** Medeni duruma ve **(d)** Mesleki tecrübeye göre farklılık göstermektedir.

1.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini akademisyenler oluşturmaktadır. İnönü Üniversitesi'ndeki akademisyenlerden tabakalı (zümrelere göre) örnekleme yöntemi ile veri toplanmıştır. 407 akademisyenden toplanan veriler üzerinde analizler yapılmıştır.

1.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada anket tekniğinden faydalanılarak veriler toplanmıştır. Bu araştırmaya ilişkin anket formunda kullanılan bilgiler demografik özellikler (cinsiyet, yaş, medeni durum ve mesleki tecrübe), iç müşteri memnuniyetidir. İç müşteri memnuniyeti ölçeği, Macdonald ve MacIntyre (1997) tarafından geliştirilmiş tek boyut ve 10 ifadeden oluşmaktadır.

1.4. Verilerin Analizi ve Bulgular

Araştırma kapsamında toplanan verilere SPSS 26.0 programı kullanılarak frekans analizi, faktör analizi ve farklılık analizi yapılmıştır.

1.4.1. Frekans Analizi

Akademisyenlerin demografik özelliklerine ait frekans analizi sonucunda elde edilen bulgular Çizelge 1'de gösterilmiştir.

Çizelge 1. Akademisyenlerin Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler		Frekans	Yüzde	Demografik Özellikler		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	150	36,9	Medeni Durum	Evli	285	70,0
	Erkek	257	63,1		Bekar	122	30,0
	Toplam	407	100,0		Toplam	407	100,0
	26-35	156	38,3		5 yıl ve daha az	115	28,3

Yaş	36-45	116	28,5	Mesleki Tecrübe	6-10 yıl	69	17,0
	46-55	77	18,9		11-15 yıl	67	16,5
	56-65	54	13,3		16-20 yıl	46	11,3
	65 ve üzeri	4	1,0		20 yıldan daha fazla	110	27,0
	Toplam	407	100,0		Toplam	407	100,0

1.4.2. Faktör Analizi

Faktör analizi, “birbirleriyle ilişkisi olduğu düşünülen çok sayıda değişken arasındaki ilişkilerin anlaşılmasını ve yorumlanmasını kolaylaştırmak amacıyla daha az sayıda temel boyuta indirgemek ya da özetlemek için kullanılan analiz tekniğidir” (Coşkun vd., 2019: 296). Araştırmada kullanılan ölçeklere yönelik elde edilen verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını tespit etmek amacıyla KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) ve Bartlett’s testi yapılmaktadır (Oskaloğlu ve Çatı, 2021: 1028). KMO değeri 0,5’ten büyük, Bartlett’s test değeri 0,05’ten küçük ise değişkenler faktör analizine uygundur (Ergin vd., 2023: 274).

İç müşteri memnuniyetine ölçeğine ait KMO değeri 0,929 Bartlett’s değeri 0,000 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar değişkenlerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir. Ölçeğin güvenilirlik değeri 0,918 olarak bulunmuştur. İç müşteri memnuniyeti ölçeğinin faktör analizi sonuçları Çizelge 2’de yer almaktadır.

Çizelge 2: İç Müşteri Memnuniyetine Ait Faktör Analizi Sonuçları

Faktörler	Faktör Yüğü	Özdeğer	Açıklanan Varyans
İç Müşteri Memnuniyeti		5,803	58,030
Bu üniversitede çalıştığım için kendimi iyi hissedirim.	0,838		
Üniversitedeki yöneticiler gelişimimi destekler.	0,837		
Üniversitede yöneticilerimle olan iş ilişkilerim güzeldir.	0,811		
Üniversitede yaptığım iyi işler için takdir edilirim.	0,771		
Kendimi üniversitedeki akademisyenlere karşı yakın hissedirim.	0,748		
Yaptığım iş konusunda kendimi iyi hissedirim.	0,744		
Tüm yetenek ve becerilerimi bu üniversitede kullanırım.	0,733		
İşim konusunda kendimi güvende hissedirim.	0,731		
Genel olarak çalışmanın fiziksel sağlığım için iyi olduğuna inanırım.	0,707		
Bu üniversitede aldığım ücretten memnunum.	0,682		
KMO and Bartlett's Test			
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.			0,929
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square		2309,931
	df		45
	Sig.		0,000
Ölçeğin güvenilirliği			0,918

Analiz sonucunda ölçeğe ait ifadelerin ölçeğin tek faktörlü yapısıyla bağdaştığı tespit edilmiştir. Faktör analizi sonucunda iç müşteri memnuniyeti ölçeği Kaya (2020)'nin çalışmasına benzer şekilde tek boyut altında toplanmış ve “iç müşteri memnuniyeti” olarak isimlendirilmiştir. Faktörün özdeğeri 5,803 olup ölçeğe ait toplam varyansın %58,030'unu açıklamaktadır.

1.4.3. Verilerin Analizi

Araştırmada kurulan hipotezlerin analiz edilmesinde parametrik analiz tekniklerinin kullanılıp kullanılmayacağını belirlemek amacıyla normal dağılım testi yapılmıştır. Normal dağılım testi sonucunda Skewnes (çarpıklık) ve Kurtosis (basıklık) değerlerinin $\pm 1,00$ arasında olduğu tespit edilmiştir. Hair vd. (2013)'ne göre “çarpıklık ve basıklık değerlerinin $\pm 1,00$ arasında olması” verilerin normal dağıldığına işaret etmektedir. Bu nedenle hipotezlerin analizinde t-testi ve ANOVA analizleri yapılmıştır.

1.4.3.1. t-testi

t-testi, inceleme konusu değişken açısından istatistiksel olarak incelenen konunun öngörülen bir değerden farklı olup olmadığının ya da iki grup arasında incelenen konu açısından anlamlı bir farkın olup olmadığının tespitinde kullanılmaktadır (Coşkun vd., 2019: 215).

Çizelge 3. İç Müşteri Memnuniyetinin Cinsiyet ve Medeni Duruma Göre t-testi Sonuçları

Faktör	Cinsiyet	Kadın (Ortalama)	Erkek (Ortalama)	T	Df	Sig.
İç Müşteri Memnuniyeti		3,4953	3,8117	-3,730	276,628	0,000*
Faktör	Medeni Durum	Evli (Ortalama)	Bekar (Ortalama)	T	Df	Sig.
İç Müşteri Memnuniyeti		3,7193	3,6385	0,844	189,823	0,399
p<0,05						

t-testi analiz sonucunda akademisyenlerin cinsiyetlerine bağlı olarak memnuniyetleri farklılık göstermektedir. Buna göre erkek akademisyenlerin memnuniyetlerinin kadın akademisyenlere kıyasla yüksek olduğu görülmektedir. Akademisyenlerin medeni durumlarına bağlı olarak memnuniyetlerinde farklılığın olmadığı saptanmıştır. Bu sonuçlar ışığında H_{1a} hipotezi kabul edilirken, H_{1c} hipotezi reddedilmiştir.

1.4.3.2. ANOVA Analizi

Tek yönlü varyans analizi, “bağımsız bir grubun ortalamalarının testidir. İki den fazla parametrik ana kütle ortalamasının birbirine eşit olup olmadığını test etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi kullanılmaktadır” (Karagöz, 2019: 413).

Çizelge 4. İç Müşteri Memnuniyetinin Yaş ve Mesleki Tecrübeye Göre ANOVA Analizi Sonuçları

Faktör \ Demografik Özellik	Yaş		Mesleki Tecrübe	
	F	Sig.	F	Sig.
İç Müşteri Memnuniyeti	2,271	0,061	0,543	0,704
p<0,05				

ANOVA analizi sonucuna göre akademisyenlerin yaşlarına ve mesleki tecrübelerine bağlı olarak memnuniyetlerinde farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Farklılık çıkmadığından dolayı Post Hoc testi yapılmamıştır. Bu sonuçtan hareketle H_{1b} ve H_{1d} hipotezleri reddedilmiştir.

SONUÇ

Araştırmada, akademisyenlerin demografik özelliklerine (cinsiyet, yaş, medeni durum ve mesleki tecrübe) bağlı olarak memnuniyetlerinin farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırma “demografik özellikler” ve “iç müşteri memnuniyeti” olarak iki değişken üzerinden gerçekleştirilmiştir. Faktör analizi sonucuna göre iç müşteri memnuniyeti ölçeği Kaya (2020)’nın çalışmasına benzer şekilde tek boyut altında toplanmıştır. Araştırma modeli doğrultusunda iç müşteri memnuniyetinin demografik özelliklere bağlı olarak farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için t ve ANOVA analizleri yapılmıştır. Analiz sonuçları aşağıda belirtilmiştir.

Cinsiyete göre akademisyenlerin memnuniyet düzeyleri farklılık göstermektedir. Bu sonuca göre erkek akademisyenlerin memnuniyet düzeyleri kadın akademisyenlerin memnuniyet düzeylerinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Literatürdeki çalışmalara bakıldığında (Bakan vd., 2014; Doğan vd., 2020; Çelikkalp vd., 2019) tarafından yapılan çalışmalar bu araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir. Okpara vd. (2005) cinsiyet farklılıkları ve iş tatmini üzerine yaptıkları çalışmada kadın akademisyenlerin işlerinden ve iş arkadaşlarından daha memnun olduğu, erkek akademisyenlerin ise maaşlarından, terfilerinden, denetimlerden ve genel iş memnuniyetinden daha memnun olduğu görülmüştür. Diğer taraftan literatürde cinsiyet ile akademisyenlerin memnuniyeti arasında farklılığın olmadığı (Oshagbemi, 2000; Machado Taylor vd., 2014; Hong vd., 2012; Yetiş vd., 2008; Kurçer, 2005; Demir ve Akbaba, 2018; Bilge vd., 2007; Sarıtaş, 2010; Dağdeviren vd., 2011) tespit eden çalışmalar da bulunmaktadır. Kadın akademisyenlerin erkek akademisyenlere göre ev işlerine daha fazla zaman ayırdıkları görülmektedir (Çelikkalp vd., 2019). Aynı zamanda hem akademik hayatın sorumluluklarını yerine getirmeye hem de ev ve aileye daha fazla vakit ayırmaya çalışmaktadırlar. Bu durumun da kadın akademisyenlerin beklenti düzeylerini yükselttiği söylenebilir (Akman vd., 2006: 20).

Yaşa göre akademisyenlerin memnuniyetleri farklılaşmamaktadır. Literatürde bu çalışmayı destekleyen (Çelikkalp vd., 2019; Sarıtaş, 2010; Yıldız vd., 2003; Kurçer, 2005) çalışmaların bulunduğu görülmektedir. Bu çalışmanın sonuçlarından farklı olarak yaş arttıkça memnuniyet düzeyinin arttığını gösteren çalışmalar da (Bilge vd., 2007; Yetiş vd., 2008; Doğan vd., 2020; Dağdeviren vd., 2011; Bakan vd., 2014) bulunmaktadır.

Medeni duruma göre akademisyenlerin memnuniyetleri farklılaşmamaktadır. Literatürdeki bulgular da (Toker, 2011; Kurçer, 2005; Yetiş vd., 2008; Bilge vd., 2007; Çelikkalp vd., 2019) bu araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir. Bu araştırmanın sonucundan farklı olarak bazı çalışmalarda evli olan akademisyenlerin bekar olan akademisyenlere göre memnuniyet düzeylerinin yüksek olduğu (Dost ve Cenkseven, 2008; Doğan vd., 2020; Orhan ve Komşu, 2016) tespit edilmiştir.

Mesleki tecrübeye göre akademisyenlerin memnuniyetleri farklılaşmamaktadır. Literatürdeki bazı bulgular (Oshagbemi, 2003; Kurçer, 2005; Yetiş vd., 2008) bu araştırmanın

sonucunu destekler niteliktedir. Ancak mesleki tecrübeye göre akademisyenlerin memnuniyet düzeylerinin farklılaştığı da (Toker, 2011; Bilge vd., 2007; Doğan vd., 2020) görülmektedir.

Araştırmanın en önemli kısıtı sadece İnönü Üniversitesi'ndeki akademisyenler üzerine yapılmış olmasıdır. Çalışma araştırmacılar tarafından farklı üniversitelerdeki akademik ve idari personelin memnuniyet düzeylerinin karşılaştırmalı olarak belirlenmesi amacı ile de yapılabilir. Ayrıca bu çalışmanın modeli farklı değişkenlerle geliştirilerek farklı sektörlerdeki çalışanların memnuniyet düzeylerini ölçmek amacı ile de kullanılabilir.

KAYNAKÇA

Akman, Y., Kelecioğlu, H., Bilge, F. (2006). *Öğretim Elemanlarının İş Doyumlarını Etkileyen Faktörlere İlişkin Görüşleri*. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 30, 11-20.

Alparslan, A. (2015). *Öğretim Elemanlarının İşlerinden Tatmin, Üniversitelerinden Memnun ve Gönüllü Olmalarındaki Öncüller: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nde Bir Araştırma*. Mehmet Akif Ersoy University Journal of Social Sciences Institute, 6(11), 82-101.

Bakan, İ., Taşlıyan, M., Taş, F., Aka, N. (2014), *Örgüt Depresyonu ve İş Tatmini Arasındaki İlişki; Bir Üniversitedeki Akademisyenler Üzerinde Alan Araştırması*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 4(1), 296-315.

Bilge, F., Akman, Y., Kelecioğlu, H. (2007). *Öğretim Elemanlarının İş Doyumlarının İncelenmesi*. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 32(32), 32-41.

Cop, R., Çalış, M. (2020). *İç Müşteri Memnuniyeti Faktörlerinin Beyaz ve Mavi Yakalı Çalışanlar Açısından Karşılaştırılması: Bir Uygulama*. BMIJ, 8(1), 164-180.

Coşkun, R., Altunışık, R., Yıldırım, E. (2019). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*. (10. Baskı), Sakarya Yayıncılık, Sakarya.

Çelikkalp, Ü., Temel, M., Bilgi, Ş. (2019). *Akademisyenlerin İş Doyumu ve Etkileyen Faktörler*. Yükseköğretim Dergisi, 9(1), 59-66.

Dağdeviren, N., Musaoğlu, Z., Ömürlü, İ. K., Öztora, S. (2011). *Akademisyenlerde İş Doyumunu Etkileyen Faktörler*. Balkan Medical Journal, (1), 69-74.

Demir, S., Akbaba, A. (2018). *Akademisyenlerin Mesleki Motivasyonları ile İş Tatmini Arasındaki İlişki*. Yeni Yüzyıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (YYU Journal of Education Faculty), 15(1), 1256-1286.

De Lourdes Machado-Taylor, M., Meira Soares, V., Brites, R., Brites Ferreira, J., Farhangmehr, M., Gouveia, O.M.R., Peterson, M. (2014). *Academic Job Satisfaction and Motivation: Finding From a Nationwide Study in Portuguese Higher Education*. Studies in Higher Education, 41(3), 541-559.

Doğan, A., Demir, R., Türkmen, E. (2020). *Türkiye'deki Akademisyenlerin İş Tatmini, Rol Stresi ve İşten Ayrılma Niyetlerinin İncelenmesi*. Yükseköğretim Dergisi, 10(3), 340-355.

Dost, M. T., Cenkseven, F. (2008). *Öğretim Elemanlarının Sosyodemografik Değişkenlere ve Üniversitelerini Değerlendirmelerine Göre İş Doyumları*. Eğitim ve Bilim, 33(148), 28-39.

Ergin, G., Çatı, K., Oskaloğlu, E., (2023). *Sorumluluk Bilinci ve Faydacı Tüketicinin Demografik Özellikler Bağlamında İrdelenmesi*. Ege 9th International Conference On Social Sciences, İzmir/Türkiye, 268-285.

Gündüz Çekmecelioğlu, H., Of, M., Mirzayev, M. (2020). *Akademik ve İdari Personelin İş Tatmini Sonuçlarının Karşılaştırılması*. Journal of Social and Humanities Sciences Research, 7(61), 3097-3108.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2013). *Multivariate Data Analysis: Pearson Education Limited*.

Hong, K.-S., Lim, J.-M., Tan, K.-W., Abang Othman, A.E. (2012). *Job Satisfaction Among Academic and Administrative Staff in Universiti Malaysia Sarawak*. Sains Humanika, 59(1).

Karagöz, Y., (2019). *SPSS-AMOS-META Uygulamalı İstatistiksel Analizler*. (2. Baskı), Nobel Yayıncılık, Ankara.

Kaya, C., (2020). *İçsel Pazarlama Faaliyetlerinin Kurumsal İtibar ile İlişkisinde Çalışan Memnuniyetinin Rolü*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Haliç Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı, İstanbul (Türkiye).

Kurçer, M. A., (2005). *Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Hekimlerinin İş Doyumu ve Tükenmişlik Düzeyleri*. Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 2(3), 10-15.

Macdonald, S., MacIntyre, P. (1997). *The Generic Job Satisfaction Scale*. Employee Asistance Quarterly, 13(2), 1-16.

Matzler, K., Renzl, B. (2007). *Personality Traits, Employee Satisfaction and Affective Commitment*. Total Quality Management & Business Excellence, 18(5), 589-598.

Murat, G., Çevik, E. İ. (2008). *İç Paydaş Olarak Akademik Personel Memnuniyetini Etkileyen Faktörlerin Analizi: Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Örneği*. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 4(8), 1-18.

Naseem, I., Salman, M. (2015). *Measuring the Job Satisfaction Level of the Academic Staff*. Journal of Business and Financial Affairs, 4(2), 1-6.

Okpara, J.O., Squillace, M., Erondü, E.A. (2005). *Gender Differences and Job Satisfaction: A Study of University Teachers in the United States*. Women in Management Review, 20(3), 177-190.

Orhan, U., Komşu, U. C., (2016). *Akademisyenlerde Özyeterlik Algılarının ve Tükenmişlik Düzeylerinin, Öğrenmeye Yönelik Tutuma ve İş Tatminine Etkisi*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16(3), 1-18.

Oshagbemi, T. (2000). *Gender Differences in the Job Satisfaction of University Teachers*. Women in Management Review, 15(7), 331-343.

Oshagbemi, T. (2003). *Personal Correlates of Job Satisfaction: Empirical Evidence From UK Universities*. International Journal of Social Economics, 30(12), 1210-1232.

Oskaloğlu, E. Çatı, K. (2021). *“Uzaktan Eğitimde Ergonomik Çalışma Koşullarının Öğrenci Memnuniyetine Etkisi”*. International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 7(45): 1022-1044.

Paksoy, H. M. (2007). *Üniversitelerde Akademik Personelin İş Memnuniyeti: Harran Üniversitesi Örneği*. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2007(1), 138-151.

Sageer, A., Rafat, S., Agarwal, P. (2012). *Identification of Variables Affecting Employee Satisfaction and Their Impact on the Organization*. IOSR Journal of Business and Management, 5(1), 32-39.

Sarıtaş, M. (2010). *Öğretim Elemanlarının İş Doyumu ve İş Stresi Düzeylerinin Belirlenmesi*. Education Sciences, 5(2), 81-92.

Serin, H., Aytekin, A. (2009). *Yükseköğretimde Toplam Kalite Yönetimi*. Bartın Orman Fakültesi Dergisi, 11(15), 83-93.

Serinkan, C., Bardakçı, A. (2007). *Pamukkale Üniversitesinde Çalışan Öğretim Elemanlarının İş Tatminlerine İlişkin Bir Araştırma*. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2007(1), 152-163.

Toker, B. (2011). *Job Satisfaction of Academic Staff: An Empirical Study on Turkey*. Quality Assurance in Education, 19(2), 156-169.

Yetiş, Ü., Katkat, D., Bakıcı, Y., (2008). *Atatürk Üniversitesi Öğretim Elemanlarının İş Doyum Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler*. Ataturk Journal of Physican Education and Sport Sciences, 10: 42-49.

Yıldız, N., Yolsal, N., Ay, P., Kıyan, A. (2003). *İstanbul Tıp Fakültesinde Çalışan Hekimlerde İş Doyumu*. İstanbul Tıp Fakültesi Mecmuası, 66(1).

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ AKADEMİSYENLERİNİN AKADEMİK UNVANLARINA VE ALANLARINA GÖRE KURUMSAL GİRİŞİMCİLİK ALGISI

Bilim Uzm. Kübra ARSLAN ¹ Prof. Dr. Kahraman ÇATI ²

¹İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, kbr.arslan44@gmail.com - ORCID ID: 0000-0002-0096-6484

²İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, kahraman.cati@inonu.edu.tr - ORCID ID: 0000-0002-7440-5436

ÖZET

Araştırmanın amacı, İnönü Üniversitesi’ndeki akademisyenlerin akademik unvan ve alanlarına göre kurumsal girişimcilik algısının farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmektir. Araştırmada nicel analiz tekniği kullanıldı ve veriler anket tekniği ile toplandı. Ankette akademik unvan, akademik alan ve kurumsal girişimcilik sorularına yer verildi. Kurumsal girişimcilik ölçeği TÜBİTAK tarafından yayınlanan Girişimci ve Yenilikçi Üniversiteler Endeksi gösterge setinden faydalanılarak oluşturuldu. Veriler önce online toplanmaya çalışıldı. Ancak, cevaplama oranının düşük olması sebebiyle yüz yüze olarak toplandı. Araştırmaya toplamda 407 akademisyen katıldı. Elde edilen veriler SPSS 26.0 programında analiz edildi. Analiz olarak frekans, faktör ve ANOVA analizlerinden yararlanıldı. Araştırmada öncelikli olarak kurumsal girişimcilik ölçeğinin boyutları ortaya çıkarılmaya çalışıldı. Faktör analizi sonucunda kurumsal girişimcilik ölçeği iki boyut altında toplandı. Bu boyutlar sırasıyla “bilimsel ve teknolojik araştırma yetkinliği” ve “ekonomik katkı ve ticarileşme” olarak isimlendirildi. Akademisyenlerin akademik unvan ve alanlarına göre kurumsal girişimcilik algısının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla ANOVA testi yapıldı. Analiz sonucunda akademik unvana ve alanlara göre kurumsal girişimciliğin “bilimsel ve teknolojik araştırma yetkinliği” ile “ekonomik katkı ve ticarileşme” olmak üzere her iki boyutunda da farklılığın olmadığı tespit edildi.

Anahtar Kelimeler: Akademik Personel, Kurumsal Girişimcilik, Akademik Unvan, Akademik Alan

ABSTRACT

The aim of the study is to determine whether the perception of corporate entrepreneurship of academicians at Inonu University differs according to their academic titles and fields. Quantitative analysis technique was used in the study and data was collected with a survey technique. Questions about academic title, academic field and corporate entrepreneurship were included in the survey. The corporate entrepreneurship scale was created by using the Entrepreneurial and Innovative Universities Index indicator set published by TUBITAK. The data was first attempted to be collected online. However, due to the low response rate, it was collected face-to-face. A total of 407 academicians participated in the study. The obtained data

were analyzed in SPSS 26.0 program. Frequency, factor and ANOVA analyses were used as analyses. The study primarily attempted to reveal the dimensions of the corporate entrepreneurship scale. As a result of the factor analysis, the corporate entrepreneurship scale was gathered under two dimensions. These dimensions were named as “scientific and technological research competence” and “economic contribution and commercialization”, respectively. An ANOVA test was performed to determine whether the perception of corporate entrepreneurship of academicians differed according to their academic titles and fields. As a result of the analysis, it was determined that there was no difference in both dimensions of corporate entrepreneurship, namely “scientific and technological research competence” and “economic contribution and commercialization”, according to academic title and fields.

Keywords: Academic Staff, Corporate Entrepreneurship, Academic Title, Academic Field

GİRİŞ

Girişimcilik, yenilikçi fikirlerin geliştirilmesine, istihdam oluşturmaya, yeni iş alanları meydana getirmeye ve ekonomik kalkınmaya alt yapı oluşturmaktadır. Hem ülke kalkınmasında hem de bölgesel ve yöresel kalkınmada önemli bir kavram haline gelmiştir (Güven ve Avder, 2013). Girişimciliğin toplum tarafından benimsenmesi, bilhassa yükseköğretim kurumlarında eğitim ve öğretimle birlikte yürütülmesi önem arz etmektedir (Uysal ve Çatı, 2016). Bu bağlamda kurumsal girişimcilik, sadece yeni iş girişimlerinin yaratılmasını değil, aynı zamanda yeni ürünlerin, hizmetlerin, teknolojilerin, idari tekniklerin, stratejilerin ve rekabetçi duruşların geliştirilmesi gibi diğer yenilikçi faaliyetleri ve yönelimleri ifade etmektedir (Antoncic ve Zorn, 2004: 6). Toplumun merkezinde yer alan, bilgiyi üreten, depolayan ve ileten sosyal bir varlık olan üniversitelerin (Montesinos vd., 2008: 259), bilgi üretme, bu bilgiyi dışa aktarma süreçlerinde meydana gelen değişimlere kapalı kalmaları mümkün değildir (Yıldız, 2019: 27). Üniversitelerde kurumsal girişimcilik, birçok bilim insanının, dernek, grup, ajans ve kuruluşun ortak hareketini içermektedir (Aldrich, 2012: 1240). Üniversitelerde yürütülen girişimcilik faaliyetleri hem iç paydaşların girişimleri hem de dış paydaşlarla kurulan iş birlikleri sayesinde bilginin paylaşılmasına ve çoğalmasına önemli katkı sağlamaktadır (Bulut ve Aslan, 2014: 127).

Girişimci üniversiteyi diğer üniversitelerden ayıran temel nokta, kurumsal ve bireysel seviyede girişimcilik faaliyetlerinin bulunmasıdır. Üniversite eğitim, öğretim ve araştırma etkinliklerinin yanında yeni bir görev üstlenerek pazar davranışı sergilemektedir. Bu davranışın nedeni, içinde bulunduğu bölgeyi kalkındırma beklentisine sahip olmasıdır (Derya Kula, 2013: 104). Üniversite içinde oluşturulacak girişimcilik kültürünün akademisyen-öğrenci-çalışan arasında benimsenmesi ve içselleştirilmesi önemlidir (Odabaşı, 2006: 100). Girişimci üniversite oryantasyonunda birliktelikler, iç girişimlerin olması, karşılıklı iletişim ve etkileşimi isteyen akademik birimlerin oluşturduğu disiplinler arası çalışmaları, takım çalışmalarını sağlamakta beraberinde kurumsal girişimcilik yapılanmasını güçlendiren bilim ve teknoloji kültürünün mevcudiyetini ortaya çıkarmaktadır (Odabaşı, 2006: 101).

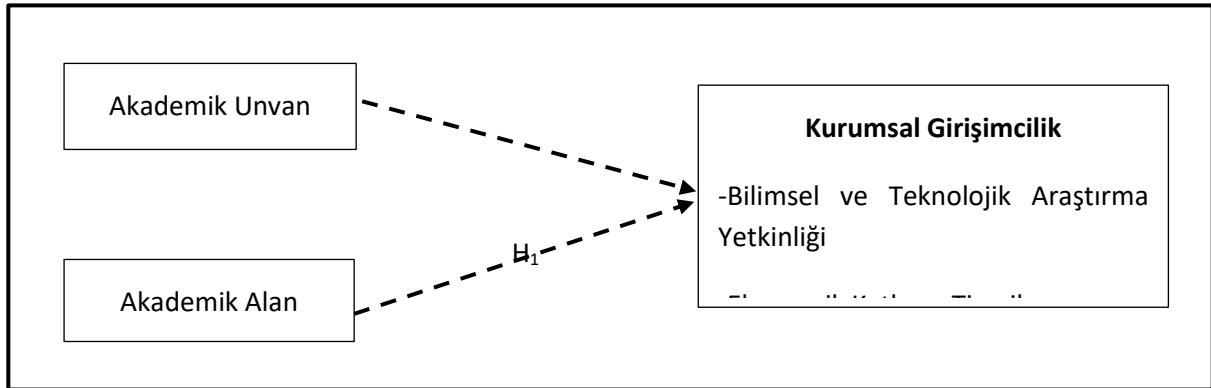
Kurumsal girişimcilik literatüründe ağırlıklı olarak firmaların ve işletmelerin (Goodale vd., 2011; Alpkan vd., 2005; Arman ve İrmiş, 2018; Altuntaş ve Dönmez, 2010; Özer vd., 2017) ele alındığı görülmekte olup üniversiteler bu kapsamda incelenmemiştir. Mevcut çalışmalar

çoğunlukla işletme yöneticileri veya firma çalışanlarının girişimcilik algılarına (Alamgir vd., 2024; Karacaoğlu ve Sözbilen, 2013; Arman, 2018) odaklanırken akademisyenlerin algılarına ilişkin araştırmalar sınırlıdır. Çalışma bu boşluğu doldurmak ve akademiye katkı sağlamak amacıyla yapılmıştır. Ayrıca bu çalışma akademisyenlerin unvan ve akademik alanlarına göre kurumsal girişimcilik algılarında farklılığın olup olmadığını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma, yüksek lisans tezinden türetilmiş olmakla birlikte, tezin modelinde söz konusu hipotezlere yer verilememiştir. Ancak akademi adına önemli olduğu düşünülen bu hipotezlerin literatüre kazandırılması adına mevcut verilerden faydalanılarak bu bildiri hazırlanmıştır.

1.YÖNTEM

1.1. Araştırmanın Amacı

Araştırmada akademisyenlerin unvan ve alanlarına göre kurumsal girişimcilik algısının farklılaşıp farklılaşmadığının tespiti amaçlanmıştır. Araştırmanın modeli akademik unvan ve alanlara göre kurumsal girişimcilik algısının farklılaşıp farklılaşmadığı üzerine oluşturulmuştur (Görsel 1). Bu modelin kurgulanmasında beklenti fen ve sağlık bilimlerinin girişimci ve yenilikçilik anlamında algılarının daha yüksek çıkmasıdır. Çünkü sosyal bilimlerde yeni bir teknoloji geliştirme ve laboratuvar çalışmaları olmadığından üniversitenin bu konulara yaklaşımını farklı değerlendirebilecekleri düşünülmektedir.

Görsel 1. Araştırmanın Modeli

Araştırmanın hipotezleri;

H₁: Akademik unvana göre kurumsal girişimcilik boyutlarından **(a)** Bilimsel ve teknolojik araştırma yetkinliği, **(b)** Ekonomik katkı ve ticarileşme algısı farklılık göstermektedir.

H₂: Akademik alana göre kurumsal girişimcilik boyutlarından **(a)** Bilimsel ve teknolojik araştırma yetkinliği, **(b)** Ekonomik katkı ve ticarileşme algısı farklılık göstermektedir.

1.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini akademisyenler oluşturmaktadır. İnönü Üniversitesi'ndeki akademisyenlerden tabakalı (zümrelere göre) örneklem yöntemi ile veri toplanmıştır. 407 akademisyenden toplanan veriler üzerinden analizler yapılmıştır.

1.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada anket tekniğinden faydalanılarak veriler toplanmıştır. Bu araştırmaya ilişkin anket formundan kullanılan bilgiler akademik unvan (Arş. Gör., Öğr. Gör., Dr. Öğr. Üyesi, Doç. Dr., Prof. Dr.), akademik alan (Sağlık Bilimleri, Sosyal Bilimler, Fen Bilimleri) ve kurumsal girişimcilik ölçeğidir. Kurumsal girişimcilik ölçeği TÜBİTAK tarafından yayınlanan “Girişimci ve Yenilikçi Üniversiteler Endeksi” gösterge setinde yer alan 5 boyut ve 23 ifadeden oluşan ölçektir.

1.4. Verilerin Analizi ve Bulgular

Araştırma kapsamında toplanan verilere SPSS 26.0 programı kullanılarak frekans analizi, faktör analizi ve farklılık analizi yapılmıştır.

1.4.1. Frekans Analizi

Akademisyenlerin akademik unvanlarına ve akademik alanlarına ait frekans analizi sonucunda elde edilen bulgular Çizelge 1’de gösterilmiştir.

Çizelge 1. Akademisyenlerin Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler		Frekans	Yüzde	Demografik Özellikler		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	150	36,9	Medeni Durum	Evli	285	70,0
	Erkek	257	63,1		Bekar	122	30,0
	Toplam	407	100,0		Toplam	407	100,0
Yaş	26-35	156	38,3	Mesleki Tecrübe	5 yıl ve daha az	115	28,3
	36-45	116	28,5		6-10 yıl	69	17,0
	46-55	77	18,9		11-15 yıl	67	16,5
	56-65	54	13,3		16-20 yıl	46	11,3
	65 ve üzeri	4	1,0		20 yıldan daha fazla	110	27,0
	Toplam	407	100,0		Toplam	407	100,0
Akademik Unvan	Arş. Gör.	136	33,4	Akademik Alan	Sağlık Bilimleri	180	44,2
	Öğr. Gör.	16	3,9		Sosyal Bilimler	155	38,1
	Dr. Öğr. Üyesi	93	22,9		Fen Bilimleri	72	17,7
	Doç. Dr.	87	21,44		Toplam	407	100,0
	Prof. Dr.	75	18,4				
	Toplam	407	100,0				

1.4.2. Faktör Analizi

Faktör analizi, “birbirleriyle ilişkisi olduğu düşünülen çok sayıda değişken arasındaki ilişkilerin anlaşılmasını ve yorumlanmasını kolaylaştırmak amacıyla daha az sayıda temel boyuta indirgemek ya da özetlemek için kullanılan analiz tekniğidir” (Coşkun vd., 2019: 296). Araştırmada kullanılan ölçeklere yönelik elde edilen verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını tespit etmek amacıyla KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) ve Bartlett’s testi yapılmaktadır (Oskaloğlu ve Çatı, 2021: 1028). KMO değeri 0,05’ten büyük, Bartlett’s test değeri 0,05’ten küçük ise değişkenler faktör analizine uygundur (Ergin vd., 2023: 274).

Kurumsal girişimcilik ölçeğine ait KMO değeri 0,962 Bartlett’s değeri 0,000 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar değişkenlerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin güvenirlik değeri 0,977 olarak bulunmuştur. Kurumsal girişimcilik ölçeğinin faktör analiz sonuçları Çizelge 2’de yer almaktadır.

Çizelge 2. Kurumsal Girişimciliğe Ait Faktör Analizi Sonuçları

Faktörler	Faktör Yüğü	Özdeğer	Açıklanan Varyans
Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Yetkinliğı		8,237	39,224
Üniversitem, ulusal ve uluslararası bilim ödülü almamı teşvik eder.	0,819		
Üniversitem, Ar-Ge ve yenilik destek programlarından proje almamı teşvik eder.	0,781		
Üniversitem, patent başvurusunda bulunmamı teşvik eder.	0,778		
Üniversitem, bilimsel yayın yapmamı teşvik eder.	0,774		
Üniversitem, patent belgesi almamı teşvik eder.	0,769		
Üniversitem, bilimsel yayınlardan atıf almamı teşvik eder.	0,757		
Üniversitem, Ar-Ge ve yenilik destek programlarından fon almamı teşvik eder.	0,742		
Üniversitem, uluslararası patent başvurusunda bulunmamı teşvik eder.	0,731		
Üniversitem, uluslararası iş birliğı ile yapılan Ar-Ge ve yenilik projelerine katılmamı teşvik eder.	0,697		
Üniversitem, faydalı model ve endüstriyel tasarımların geliştirilmesine destek verir.	0,694		
Üniversitem, üniversite-sanayi iş birliğinde yapılan Ar-Ge ve yenilik projelerine katılmamı teşvik eder.	0,687		
Üniversitem, lisansüstü eğitime önem verir.	0,672		
Üniversitem, akademisyenlerin ve öğrencilerin projelere katılmalarını teşvik eder.	0,642		
Ekonomik Katkı ve Ticarileşme		7,163	34,111
Üniversitem, akademisyenlerin teknoparklarda, kuluçka merkezlerinde, TEKMER’lerde ortak veya sahip oldukları firmaları destekler.	0,844		
Üniversitem, öğrencilerin veya son beş yılda mezun olanların teknoparklarda, kuluçka merkezlerinde, TEKMER’lerde ortak veya sahip oldukları firmaları destekler.	0,837		
Üniversitem, akademisyenlerin teknoparklarda, kuluçka merkezlerinde, TEKMER’lerde ortak veya sahip olduğu firmalarda istihdam edilen kişileri destekler.	0,831		
Üniversitem, Teknoloji Transfer Ofisi yapılanmasını destekler.	0,820		
Üniversitem Teknoloji Transfer Ofisi, teknopark, kuluçka merkezleri ve TEKMER’lerin yönetiminde çalışanları destekler.	0,814		
Üniversitem, lisanslanan patent/faydalı model/endüstriyel tasarımları arttırmayı destekler.	0,756		
Üniversitem, üniversite dışına yönelik düzenlenen girişimcilik, teknoloji yönetimi ve inovasyon yönetimi eğitimi sertifika programlarına katılmamı destekler.	0,674		
Üniversitem lisans ve lisansüstü seviyesinde girişimcilik teknoloji yönetimi ve inovasyon yönetimi derslerini destekler.	0,603		

KMO and Bartlett's Test		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		0,962
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	9793,991
	df	210
	Sig.	0,000
Ölçek Güvenilirliği		0,977

Analiz sonucunda ölçeğe ait ifadeler iki faktör altında toplanmıştır. Ölçeğin alındığı TÜBİTAK “Girişimci ve Yenilikçi Üniversiteler Endeksi” ölçeği beş boyut olarak belirlenirken bu çalışmada iki boyut olarak çıkmıştır. Bu faktörlerin isimlendirilmesinde faktörü oluşturan ifadeler esas alınarak (Karagöz, 2019: 954) birinci faktör “bilimsel ve teknolojik araştırma yetkinliği”, ikinci faktör ise “ekonomik ve ticarileşme” olarak adlandırılmıştır. Birinci faktörün özdeğeri 8,237 olup ölçeğe ait toplam varyansın %39,224’ünü, ikinci faktörün özdeğeri 7,163 olup ölçeğe ait toplam varyansın %34,111’ini açıklamaktadır.

1.4.3. Verilerin Analizi

Araştırmada kurulan hipotezlerin analiz edilmesinde parametrik analiz tekniklerinin kullanılıp kullanılmayacağını belirlemek amacıyla normal dağılım testi yapılmıştır. Normal dağılım testi sonucunda Skewnes (çarpıklık) ve Kurtosis (basıklık) değerlerinin $\pm 1,00$ arasında olduğu tespit edilmiştir. Hair vd. (2013)’ne göre “çarpıklık ve basıklık değerlerinin $\pm 1,00$ arasında olması” verilerin normal dağıldığına işaret etmektedir. Bu nedenle hipotezlerin analizinde ANOVA analizi yapılmıştır.

1.4.3.1. ANOVA Analizi

Tek yönlü varyans analizi, “bağımsız bir grubun ortalamalarının testidir. İki den fazla parametrik ana kütle ortalamasının birbirine eşit olup olmadığını test etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi kullanılmaktadır” (Karagöz, 2019: 413).

Çizelge 3. Kurumsal Girişimciliğin Akademik Unvan ve Alanlara Göre ANOVA Analizi Sonuçları

Değişken Faktör	Akademik Unvan		Alan	
	F	Sig.	F	Sig.
Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Yetkinliği	1,460	0,214	2,457	0,087
Ekonomik Katkı ve Ticarileşme	1,585	0,177	1,440	0,238
p<0,05				

Akademik unvan ve alanlara göre kurumsal girişimcilik algısının farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla yapılan ANOVA testi sonuçları Çizelge 3’te yer almaktadır. Akademik unvana göre “bilimsel ve teknolojik araştırma yetkinliği” ile “ekonomik katkı ve ticarileşme” boyutlarında farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre H_{1a} ve H_{1b} hipotezleri reddedilmiştir. Akademik alanlara göre “bilimsel ve teknolojik araştırma yetkinliği” ile “ekonomik katkı ve ticarileşme boyutlarında farklılık saptanmamıştır. Bu sonuçlar ışığında H_{2a} ve H_{2b} hipotezleri reddedilmiştir. Farklılığın olmamasından dolayı PostHoc testi yapılmamıştır.

SONUÇ

Araştırmada akademisyenlerin unvanlarına ve akademik alanlarına (sağlık, sosyal, fen) bağlı olarak kurumsal girişimcilik algısının farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırma, akademik unvan, akademik alan ve kurumsal girişimcilik değişkenleri üzerinden gerçekleştirilmiştir. Faktör analizi sonucuna göre kurumsal girişimcilik ölçeği iki boyut altında toplanmıştır. Birinci boyut “bilimsel ve teknolojik araştırma yetkinliği” ikinci boyut “ekonomik katkı ve ticarileşme” olarak isimlendirilmiştir. Araştırma modeli doğrultusunda akademisyenlerin unvan ve alanlarına göre kurumsal girişimcilik algılarının farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için ANOVA analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları aşağıda belirtilmiştir.

Akademik unvanlara göre kurumsal girişimcilik algısında farklılığın olmadığı görülmüştür. Bu sonuç, akademik unvanların kurumsal girişimcilik algısını belirleyici bir unsur olmadığını göstermektedir. Akademisyenler farklı unvanlara sahip olsalar da kurumsal girişimcilik konusunda bakış açılarının birbirine yakın olduğu söylenebilir. Bu durum akademik unvana bakılmaksızın kurumsal girişimciliğin benzer şekilde algılandığını ortaya koymaktadır.

Akademik alanlara göre kurumsal girişimcilik algısında farklılığın olmadığı tespit edilmiştir. Bu bulgu, farklı alanlarda çalışan akademisyenlerin kurumsal girişimciliğe yönelik algılarının benzer olduğunu göstermektedir. Ayrıca araştırma sonucu kurumsal girişimcilik ile ilgili uygulamaların bütün alanlarda aynı düzeyde yürütüldüğünü ortaya koymaktadır.

Gelecekteki araştırmalar için farklı üniversite türleri (devlet, vakıf, özel) arasında karşılaştırmalı çalışmalar yapılarak kurumsal yapının girişimcilik algısına etkileri araştırılabilir. Ayrıca, farklı üniversitelerde karşılaştırmalı çalışmalar ile elde edilen sonuçların genellenebilirliği artırılabilir.

KAYNAKÇA

- Alamgir, M. Ahmed, Z., Ali, M. (2024). *Impact of Training and Development, Corporate Entrepreneurship and Job Characteristic on Employee Retention Through the Job Attitude in Insurance Industry of Pakistan*. Annals of Human and Social Sciences, 5(2), 271-283.
- Aldrich, H. E. (2012). *The Emergence of Entrepreneurship as an Academic Field: A Personal Essay on Institutional Entrepreneurship*. Research Policy, 41(7), 1240-1248.
- Alpkan, L., Ergün, E., Bulut, Ç., Yılmaz, C. (2005). *Şirket Girişimciliğinin Şirket Performansına Etkileri*. Doğuş Üniversitesi Dergisi, 6(2), 175-189.
- Altuntaş, G., Dönmez, D. (2010). *Girişimcilik Yönelimi ve Örgütsel Performans İlişkisi: Çanakkale Bölgesinde Faaliyet Gösteren Otel İşletmesinde Bir Araştırma*. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 39(1), 50-74.
- Antonic, B., Zorn, O. (2004). *The Mediating Role of Corporate Entrepreneurship in the Organizational Support-Performance Relationship: An Empirical Examination*. Managing Global Transitions, 2(1), 5-14.
- Arman, M., İrmış, M. (2018). *Kurumsal Girişimciliğın Stratejik İşbirliklerine Etkisi Üzerine Bir Araştırma*. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 32(3), 705-724.
- Arman, M. (2018). *Firmaların Kurumsal Girişimcilik Eğilimleri Üzerine Bir Araştırma*. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (33), 277-291.
- Bulut, Ç., Aslan, G. (2014). *Üniversitelerde Gerçekleşen Girişimcilik Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi*. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 10(22), 119-129.
- Coşkun, R., Altunışık, R., Yıldırım, E. (2019). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*. (10. Baskı), Sakarya Yayıncılık, Sakarya.
- Derya Kula, S. (2013). *Girişimci Üniversite Kavramı ve Türkiye'deki Üniversitelerin Girişimcilik Eğilimi Üzerine Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı, Isparta (Türkiye).
- Ergin, G., Çatı, K., Oskaloğlu, E. (2023). *Sorumluluk Bilinci ve Faydacı Tüketime Demografik Özellikler Bağlamında İrdelenmesi*. Ege 9th International Conference On Social Sciences, İzmir/Türkiye, 268-285.
- Goodale, J. C., Kuratko, D. F., Hornsby, J. S. Covin, J. G. (2011). *Operations Management and Corporate Entrepreneurship: The Moderating Effect of Operations Control on the Antecedents of Corporate Entrepreneurial Activity in Relation to Innovation Performance*. Journal of Operations Management, 29(1-2), 116-127.
- Güven, M., Avder, E. (2016). *Girişimcilik*. Ekin Yayınevi, Bursa.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2013), *Multivariate Data Analysis: Pearson Education Limited*.
- Karacaoğlu, K., Sözbilen, G. (2013). *Kurumsallaşmanın Konaklama İşletmelerinin Kurumsal Girişimcilik Düzeyleri Üzerine Etkisi: Nevşehir İlinde Bir Uygulama*. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 24(1), 41-56.
- Karagöz, Y., (2019). *SPSS-AMOS-META Uygulamalı İstatistiksel Analizler*. (2.Baskı), Nobel Yayıncılık, Ankara.

Montesinos, P., Carot, J. M., Martinez, J. M., Mora, F. (2008). *Third Mission Ranking for World Class Universities: Beyond Teaching and Research*. Higher Education in Europe, 33(2-3), 259-271.

Odabaşı, Y. (2006). *Değişimin ve Dönüşümün Aracı Olarak Girişimci Üniversite*. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 1(1), 87-104.

Oskaloğlu, E. Çatı, K. (2021). “*Uzaktan Eğitimde Ergonomik Çalışma Koşullarının Öğrenci Memnuniyetine Etkisi*”. International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 7(45): 1022-1044.

Özer, Ö., Yılmaz, B. S., Avcı, U. (2017). *Kurumsal Girişimciliğin Otel Performansı Üzerine Etkileri: Türkiye’de Otel İşletmelerinde Bir Araştırma*. Journal of Entrepreneurship and Innovation Management, 6(2), 25-50.

TÜBİTAK, Girişimci ve Yenilikçi Üniversite Endeksi, Erişim Adresi: <https://tubitak.gov.tr/tr/fotograf-arsivi/girisimci-ve-yenilikci-universite-endeksi>

Uysal, H., Çatı, K. (2016). *Yükseköğretim Kurumlarındaki Yöneticilerin Girişimci Üniversite Algılamalarında İş ve Örgüt Politikasının Etkisi*. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 6(1), 77-93.

Yıldız, O., (2019). *Girişimci Üniversite’nin Kavramsal Çerçevesi*. Üniversite Araştırmaları Dergisi, 2(1), 25-37.

GÖÇ YAŞAMIŞ BİREYLERDE SOMATİK BELİRTİLER İLE EVLİLİK DOYUMU ve KÜLTÜRLENME ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Investigation Of The Relationship Between Somatic Symptoms, Marriage Satisfaction And Culturation In Immigrant Individuals

Ceren TANER GEZDİGELDİ

Uzm.Psk, Yakın Doğu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji, Lefkoşa,
KKTC

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5082-0988>

ceren.tanergezdigeldi@neu.edu.tr

Bingül HARMANCI

Yrd.Doç.Dr., Yakın Doğu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji, Lefkoşa,
KKTC

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0000-0000-0000>

bingul.subasi@neu.edu.tr,

Mehmet Buğra YERLİKAYA

Uzm.Psk, Yakın Doğu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji, Lefkoşa,
KKTC.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0000-0000-0000>

yazarların e-postaları, cep telefonu numaraları:

ÖZET

Teknolojik ilerlemeler ile birlikte insanların isteklerindeki, çalışmayerlerindeki ve ulaşım seçeneklerindeki genişlemenin bir sonucu olarak çok uluslulukve çeşitlilik kültürllük ortaya çıkmıştır. Göç yaşamış bireylerde somatik belirtiler ileevlilik doyumu ve kültürlenme arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda göçmenlerin kültürlenme stratejileri onların zihinsel davranış ve tutumlarını etkilemektedir ve bu süreç onların yerleştikleri kültürdeki kişilerle olan etkileşimlerinin temelini oluşturmaktadır. Bu araştırma, ilişkisel tarama modeli ile desenlenmiş betimsel bir araştırmadır. Bu araştırmanın evreni 2020-2021 yılı içerisinde halen evli bireylerden oluşturulmuştur. Araştırmanın örneklemi ise Gelişigüzel örneklem yöntemiyle seçilen 18 yaş ve üzeri 350 evli katılımcıdan oluşmaktadır. Araştırmaya seçkisiz örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Araştırmada katılımcıların kişisel bilgilerini belirlemek için hazırlanan Sosyo-demografik form ile birlikte Somatizasyon Ölçeği (SÖ), Evlilik Yaşam Ölçeği (EYÖ) ve Kültürlenme Ölçeği (KÖ) veri toplama aracı olarak kullanmıştır. Araştırma sonucunda somatizasyon ve evlilik yaşam doyum düzeyinin cinsiyete göre değiştiği tespit edilmiştir. Kadınların somatizasyon ve evlilikyaşam ölçeği düzeyinin erkeklerden anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın bir diğer önemli bulgusunda somatizasyon ile evlilik

yaşam doyum, entegrasyon, ayrılma, asimilasyon, marjinalleşme ve kültürlenme düzeyi arasında düşük düzeyde anlamlı olmayan bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu program kapsamında göç etmiş evli kişilere kültürler tanıtılarak ve psikososyal destek hizmetleri sunularak destek olunacaktır. Ayrıca toplumla bütünleşmeleri ve kendileri gibi evli olan diğer bireylerle etkileşimleri sağlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Somatik Belirtiler, Evlilik, Kültür

ABSTRACT

With technological advancements, the expansion of people's desires, workplaces, and transportation options has led to the emergence of multiculturalism and diversity. This study aims to examine the relationship between somatic symptoms, marital satisfaction, and acculturation in individuals who have experienced migration. In this context, the acculturation strategies of migrants influence their mental behaviors and attitudes, forming the basis of their interactions with individuals in the culture they have settled in.

This research is a descriptive study designed using the relational survey model. The study population consists of individuals who were married during the 2020-2021 period. The sample includes 350 married participants aged 18 and over, selected through a convenience sampling method. The study employed a socio-demographic form prepared to determine participants' personal information, along with the Somatization Scale (SS), the Marital Life Scale (MLS), and the Acculturation Scale (AS) as data collection tools.

The study results indicate that somatization and marital satisfaction levels vary by gender. It was found that women had significantly higher levels of somatization and marital satisfaction compared to men. Another significant finding of the study was that there was a low and insignificant relationship between somatization and marital satisfaction, integration, separation, assimilation, marginalization, and acculturation levels.

Within this framework, married individuals who have migrated should be supported by introducing them to different cultures and providing psychosocial support services. Additionally, efforts should be made to facilitate their integration into society and encourage interactions with other married individuals like themselves.

Keywords: Migration, Somatic Symptoms, Marriage, Culture

ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMALARI VE BAĞLANMA STİLLERİNİN UYUMSUZ HAYAL KURMA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

PSK., EDA ARAT¹, DR. ÖĞR. ÜYESİ, NECMETTİN AKSOY²

¹ İstanbul Arel Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, eda.aratt@gmail.com, 0009-0003-8067-5728

² İstanbul Arel Üniversitesi, Tıp Fakültesi, necmettinaksoy@arel.edu.tr, 0000-0002-6811-4907

Bu araştırma çocukluk çağı travmaları ve bağlanma stillerinin uyumsuz hayal kurma üzerindeki etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır. Türkiye genelinde internet erişimi olan 18 yaş üstü, 506 gönüllü katılımcıyla araştırma gerçekleştirilmiştir. Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (CTQ-33), Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri (YİYE-II) ve Maladaptif Gündüz Düşü Ölçeği (MDS-16) uygulanmıştır.

Çocukluk dönemi, bireylerin psikolojik ve duygusal gelişiminde kritik bir dönemdir. Bu dönemde yaşanan olumsuz ve travmatik deneyimler, bireylerin zihinsel sağlığı üzerinde kalıcı etkiler bırakabilir. Çocukluk çağı travmaları; cinsel istismar, fiziksel istismar, duygusal istismar, ihmal, fiziksel ihmal ve duygusal ihmal olarak 6 başlıkla incelenmektedir. Bu bağlamda, travmaların nasıl bir etki yarattığını anlamak için bağlanma teorisi önemli bir çerçeve sunmaktadır. Bağlanma biçimleri, bireylerin erken yaşlarda bakım verenleriyle kurdukları ilişkilerin niteliğine dayanır ve güvenli, kaygılı ya da kaçınan olarak sınıflandırılabilir. Tez, bağlanma biçimlerinin ve çocuklukta yaşanan travmaların bireylerin hayal kurma biçimlerine nasıl etki ettiğini araştırmaktadır. Hayal kurma eylemi ve bireylerin fantezi dünyaları onlara zarar vermeyecek, sağlıklı düzeyde kaldığı zaman bireye destek olurken uyumsuz hayal kurma hayatlarında birçok sürecin aksamasına sebebiyet vermektedir. Uyumsuz hayal kurma, genellikle stresle başa çıkma mekanizması olarak ortaya çıkarken, bireyin gerçeklikten koparak işlevsizleşmesine, olumsuz düşüncelere yönelmesine ve psikolojik anlamda birçok farklı soruna neden olabilir. Araştırmanın temel amacı; çocukluk çağı travmalarının ve bağlanma biçimlerinin etkilerini değerlendirmek ve bu etkilerin uyumsuz hayal kurmayı yordayıp yordamadığını görmek ve analiz etmektir. Tez hem teorik hem de pratik alanlarda önemli katkılar sunmakla beraber literatürde yeni bir kavram olan uyumsuz hayal kurma üzerinde daha derin bir anlayış sağlamaktadır.

Analizler IBM SPSS Statistics 27 programıyla yapılmıştır. Pearson Korelasyon Analizi, ANOVA ve Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi kullanılmıştır. Yapılan analizlerin sonucunda

çocukluk çağı travmaları ve bağlanma stillerinin uyumsuz hayal kurma ile arasında zayıf ve orta düzeyde pozitif ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Çalışma, özellikle duygusal istismarın ve güvensiz bağlanma stillerinin anlamlı ve pozitif yönde uyumsuz hayal kurmayı yordadığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: çocukluk çağı travmaları, bağlanma stilleri, uyumsuz hayal kurma, güvenli bağlanma, güvensiz bağlanma, ihmal, istismar

ERGENLERE GÖRE ARKADAŞLIK KAVRAMI ALGISININ ARAŞTIRILMASI

Nuriza KERİMBAEVA

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı, 2001.08003@manas.edu.kg ORCID ID: 0009-0001-3663-7359

Doç. Dr. Erkan EFİLTİ

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı. erkan.efilti@manas.edu.kg ORCID ID: 0000-0003-1158-5764

ÖZET

Bu araştırma, ergenlerin arkadaşlık algısını incelemektedir. 2024 yılında Kırgızistan'ın farklı şehirlerinde yaşayan 15-18 yaş arası 12 kız ve 6 erkek olmak üzere toplam 18 ergenle gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak katılımcı ifadeleri kullanılmış, görüşler nitel analiz yöntemleriyle değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, katılımcıların büyük çoğunluğu arkadaşlığı her koşulda destek ve güven gerektiren bir ilişki olarak tanımlamıştır. Arkadaşlığın temel unsurları arasında saygı, sevgi ve sadakat ön plana çıkarken, yalan söyleme, saygısız davranışlar ve kıskançlık gibi durumlar arkadaşlık ilişkilerini sorgulatan faktörler olarak değerlendirilmiştir. Bazı katılımcılar, arkadaşlığın samimi ve aile gibi güçlü bir bağ taşıması gerektiğini ifade etmiştir. Katılımcılar, arkadaşlarında en çok saygılı ve samimi olma özelliklerini aradıklarını belirtirken, sadakat, pozitiflik ve benzer düşünce yapısına sahip olmanın da önemli olduğunu vurgulamıştır. Çoğu, arkadaşlarıyla vakit geçirmenin ve güveni korumanın arkadaşlık için temel unsurlar olduğunu düşünmektedir. Bazıları, gerektiğinde arkadaşlarını gerçeklerle yüzleştirmenin arkadaşlık ilişkilerinin bir gereği olduğunu savunurken, bazıları arkadaşlığın daha serbest ve sorumluluk gerektirmeyen bir ilişki olması gerektiğini öne sürmüştür. Katılımcıların büyük kısmı, arkadaşlarını hayatlarının en değerli parçalarından biri olarak görmektedir. Bazı katılımcılar arkadaşlarını aile bireyleriyle eşdeğer görürken, bazıları onları bir eğlence kaynağı olarak değerlendirmiştir. Ayrıca, bazı katılımcılar arkadaşlarını sadece hayatı birlikte paylaştıkları bireyler değil, aynı zamanda hata yapabilen ve bu hatalarla tecrübe kazandıran rehberler olarak da tanımlamıştır.

Anahtar kelimeler: Arkadaşlık, Arkadaşlık Algısı, Ergenler.

FRIENDSHIP CONCEPT ACCORDING TO ADOLESCENTS

SUMMARY

This study examines adolescents' perceptions of friendship. It was conducted in 2024 with a total of 18 adolescents, including 12 girls and 6 boys, living in different cities in Kyrgyzstan. Participant statements were used as the data collection tool, and the views were analyzed using qualitative analysis methods. According to the study results, the majority of participants defined friendship as a relationship that requires support and trust under all circumstances. The fundamental elements of friendship were identified as respect, love, and loyalty, while behaviors such as lying, disrespect, and jealousy were considered factors that challenge friendships. Some participants expressed that friendship should be sincere and carry a strong bond, similar to that of a family. Participants stated that the most important qualities they seek in friends are respectfulness and sincerity. They also emphasized the significance of loyalty, positivity, and having a similar mindset. Most participants believed that spending time together and maintaining trust are essential components of friendship. While some argued that confronting friends with the truth when necessary is a requirement of friendship, others

suggested that friendship should be a more carefree and responsibility-free relationship. A significant portion of participants regarded their friends as one of the most valuable aspects of their lives. Some equated their friends with family members, while others saw them as a source of entertainment. Additionally, some participants described their friends not only as people with whom they share life but also as guides who make mistakes and help them gain life experience through those mistakes.

Key words: Friendship, Friendship Perception, Adolescents.

1. GİRİŞ

Ergenlik dönemi, bireyin kimlik gelişimi, duygusal olgunlaşma ve sosyal ilişkiler açısından önemli bir geçiş sürecidir. Bu süreçte arkadaşlık, ergenlerin kimliklerini keşfetmelerine, sosyal becerilerini pekiştirmelerine yardımcı olan temel unsurlardan biridir. Ergenler için arkadaşlık, yalnızca zaman geçirilen bir ilişki değil, aynı zamanda karşılıklı destek, güven, samimiyet duygusunun inşa edildiği bir yapı olarak şekillenmektedir. Bu bağlamda, ergenlerin arkadaşlık kavramına yönelik algılarının incelenmesi, onların sosyal ve duygusal gelişimlerini anlamak açısından büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada, ergenlerin arkadaşlık kavramına bakış açıları, bu kavramı nasıl anlamlandırdıkları ve arkadaşlık ilişkilerinden beklentileri ele alınacaktır.

Bireyler yaşamları boyunca geçmiş oldukları bütün dönemlerde bir arkadaşın varlığına ihtiyaç duymaktadır. Arkadaşlık ilişkileri bir şekilde diğerlerini etkilemekte ve diğerlerinden etkilenmektedir (Sarı ve Tekbıyık, 2012). Bu arkadaşlar ile kurulan ilişkiler bireyin gelişim süreçlerinde oldukça önem arz etmektedir. Özellikle ergenlik dönemi bireyler için arkadaş ilişkilerinin en fazla önemsendiği ve gelişim açısından önemli olduğu görülmektedir (Serrano, 1984).

Ergenlik dönemi, bireylerin sosyal kimliklerini oluşturmada ve sosyal ilişkiler geliştirmede kritik bir süreçtir. Bu dönem, genellikle 12-18 yaş arasındaki bireyleri kapsamaktadır ve bireylerin duygusal, sosyal ve bilişsel gelişimlerinde önemli bir rol oynamaktadır (Steinberg, 2014). Ergenlik, gençlerin bağımsızlık arayışında oldukları, toplumsal normları sorguladıkları ve kendi kimliklerini inşa ettikleri bir aşamadır. Bu süreçte, arkadaşlık ilişkileri, ergenlerin sosyal gelişiminde temel bir yapı taşı olarak öne çıkmaktadır. Arkadaşlık, ergenlerin sosyal destek kaynaklarını artırmakta, öz saygı ile benlik kavramını güçlendirmekte ve sosyal becerilerin gelişimine katkıda bulunmaktadır (Hartup, 1996; Laursen & Hartup, 2002). Arkadaşlık ilişkileri, duygusal regülasyon, empati ve sosyal becerilerin gelişimi için kritik öneme sahiptir. Ancak, teknolojinin ve sosyal medyanın hızlı gelişimi, ergenlerin arkadaşlık algılarını ve ilişkilerini derinden etkilemektedir (Valkenburg & Peter, 2009).

Son yıllarda yapılan araştırmalar, sosyal medya ve çevrimiçi etkileşimlerin ergenlerin arkadaşlık anlayışlarını değiştirdiğini göstermektedir. Sosyal medya platformlarının kullanımı, ergenler arasında yeni iletişim biçimlerini ortaya çıkarmakta ve bu da yüz yüze iletişimdeki azalmaya neden olmaktadır (Keles, McCrae, ve Grealish, 2020). Yüz yüze iletişim, duygusal bağların güçlenmesi ve empati geliştirilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Sosyal medya, arkadaşlık ilişkilerinin dinamiklerini değiştirmiştir ve ergenlerin sanal etkileşimlerinin gerçek hayattaki ilişkilerini nasıl etkilediği üzerine yapılan çalışmalar, bu konunun önemini vurgulamaktadır (Uhls ve Greenfield, 2011). Bunun yanı sıra, yüz yüze iletişimdeki azalma, ergenlerin sosyal becerilerinin gelişimini olumsuz etkileyebilir ve yalnızlık hissini artırabilir (Primack ve ar., 2017).

Literatürde, ergenlerin sosyal medya aracılığıyla kurdukları arkadaşlıkların, geleneksel arkadaşlık ilişkilerine kıyasla daha yüzeysel olduğu ve derin duygusal bağların kurulumunu

zorlaştırdığına dair bulgular bulunmaktadır (Reer & Krämer, 2018). Çevrimiçi ilişkiler genellikle daha düşük bir güven seviyesine sahip olabilir ve bu durum, ergenlerin duygusal dayanıklılığını ve başkalarıyla sağlıklı ilişkiler kurma becerilerini olumsuz etkileyebilir. Bunun yanı sıra, sosyal medya kullanımının artması, gençler arasında kıyaslama yapma ve başkalarının hayatlarını idealize etme eğilimini artırarak depresyon ve kaygı gibi ruhsal sorunların ortaya çıkmasına yol açabilir (Seabrook, Kern, ve Rickard, 2016). Sosyal medya, bireylerin kendi hayatlarını diğerleriyle karşılaştırmalarını kolaylaştırmakta ve bu da özsaygı sorunlarına ve yalnızlık hissine neden olabilmektedir (Valkenburg, Peter, ve Schouten, 2006).

Bununla birlikte, bazı araştırmalar sosyal medyanın ergenler için bir destek ağı oluşturduğunu ve yalnızlık hissini azaltabileceğini öne sürmektedir. Özellikle, benzer ilgi alanlarına sahip bireylerle bağlantı kurma imkanı sunması, sosyal etkileşimlerini artırarak sosyal destek sağlamada önemli bir rol oynayabilir (Best, Manktelow, ve Taylor, 2014). Bu çelişkili bulgular, ergenlerin arkadaşlık kavramını nasıl algıladığını daha derinlemesine incelemeyi gerekli kılmaktadır. Sosyal medya, ergenlerin arkadaşlık ilişkilerini nasıl etkilediği ve bu ilişkilerin ergenlerin genel yaşam kaliteleri üzerindeki etkileri, araştırmanın önemli bir odak noktasıdır.

Bu çalışmanın amacı, ergenlerin arkadaşlık kavramına yönelik algılarının hangi faktörlerden etkilendiğini ve bu algıların sosyal etkileşimlerini nasıl şekillendirdiğini belirlemektir. Özellikle, sanal ortamda kurulan ilişkilerin, yüz yüze etkileşimlerle karşılaştırıldığında, ergenlerin arkadaşlık anlayışlarını nasıl etkilediği üzerinde durulacaktır. Arkadaşlık ilişkilerinin güven, destek ve aidiyet gibi duygusal boyutları üzerindeki etkileri de araştırmanın odak noktalarından biridir. Araştırma, ergenlerin sosyal ilişkilerinde karşılaştıkları zorlukları, sosyal medya kullanımının olumlu ve olumsuz yanlarını ve bu bağlamda ailelerin, eğitimcilerin ve psikologların nasıl destek olabileceğini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Sonuç olarak, bu araştırma, ergenlerin arkadaşlık kavramına dair algılarını anlamak ve bu algıların sosyal ilişkiler üzerindeki yansımalarını ortaya koymak amacıyla yapılmaktadır. Mevcut literatürdeki boşlukların doldurulması ve ergenlerin sosyal gelişimlerine katkıda bulunacak bilgilerin sunulması, gelecekteki araştırmalar ve uygulamalar açısından kritik öneme sahiptir. Araştırma, ergenlik dönemindeki arkadaşlık ilişkilerinin dinamiklerini anlamaya yönelik önemli veriler sağlayacak ve aileler, eğitimciler ve psikologlar için stratejilerin geliştirilmesine katkıda bulunacaktır. Bu süreçte, ergenlerin arkadaşlık algılarının daha iyi anlaşılması, onların sosyal ve duygusal gelişimlerine yönelik etkili müdahale programlarının geliştirilmesine olanak tanıyacaktır.

Araştırmanın temel problemini "Ergenlerin arkadaşlık kavramına ilişkin algıları, sosyal ve duygusal gelişimleri üzerindeki etkileri açısından nasıl farklılık göstermektedir ve bu farklılıklar hangi faktörlerden kaynaklanmaktadır?" sorusu oluşturmaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı ergenlere göre arkadaşlık algısının araştırılmasıdır.

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı ve verilerin analizi ile ilgili bilgiler yer verilmiştir.

2.1. Araştırma Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi, durum çalışması modeli kullanılmıştır. Nitel araştırma, bir olayın veya olgunun ne kadar iyi olduğu, hangi sıklıkta ortaya çıktığı gibi niceliksel sorgulamalar yerine olgunun niteliği üzerine odaklanmakta ve derinlemesine bilgi sağlamaktadır (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2013). Nitel

araştırma, nitel veri yöntemleri (gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi) aracılığıyla araştırılan olguyu ve olayı bulunduğu bağlam çerçevesinde bütüncül bir şekilde ortaya çıkarmaya ve anlamaya yardımcı olmaktadır. Karmaşık sosyal ilişkilerin ve etkileşimlerdeki anlaşılması zor örüntülerin incelenmesinde nitel araştırma yöntemi, küçük insan grupları ya da durumlar hakkında zengin ayrıntılarla dolu bir veri seti sağlayabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Durum çalışması modeli, tek bir durum, ya da olayın derinlemesine boylamsal olarak incelediği verilerin sistematik bir şekilde toplandığı ve gerçek ortamda neler olduğuna bakıldığı bir yöntemdir. Elde edilen sonuçlarla olayın neden o şekilde oluştuğu ve gelecek çalışmalarda nelere odaklanması gerektiğini ortaya koyar (Davey, 1991). Diğer araştırma türlerinden ayrılan yönleriyle durum çalışmasının, ‘nasıl’ sorusun temel aldığı ve araştırmacının kontrol altında tutamadığı olgu veya olayı derinlemesine inceleme imkanı verdiği söylenebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

2.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu araştırmaya gönüllü olarak katılan Kırgızistan’ın farklı bölgelerinde (Bişkek, Talas, Tokmok, Balıkçı, Kara-Kol, Oş) yaşayan 15-18 yaş

2.3. Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada ergenlere göre arkadaşlık kavramı algısının araştırılması amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden yararlanılmıştır.

Nitel verileri toplama sürecinde, görüşmeler yoluyla bireylerin deneyimleri, tutumları, düşünceleri gibi gözlemlenemeyen yanlarının anlaşılması amaçlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Görüşme, bireyin nitelikleri, görüş ve düşünceleri hakkında objektif bilgi toplama, bilgi verme, kişisel yardım veya davranış değişikliğini gerçekleştirme gibi amaçlara yönelik olabilir (Özgüven, 1994). Yarı yapılandırılmış görüşme, araştırmacının belirli bir konuda derinlemesine bilgi almak amacıyla hazırladığı bir görüşme formatıdır. Bu görüşme türünde, araştırmacı önceden belirlenmiş bir soru listesi kullanır ancak katılımcılara konuyla ilgili kendi deneyimlerini, düşüncelerini ve duygularını özgürce ifade etmeleri için esneklik sağlar. Bu şekilde, araştırmacı belirli konular hakkında derinlemesine bilgi edinebilirken, katılımcıların deneyimlerinden ve bakış açılarından faydalanır. Bu tür görüşmeler, katılımcıların kendi dilinde konuşmalarına izin verir ve bu da daha derin ve zengin veri elde edilmesine olanak sağlar (Rubin ve Rubin, 2012; Fontana ve Frey, 2005; Gubrium ve Holstein, 2002).

Görüşme formu hazırlanırken literatür taranarak konuyla ilgili 10 soru oluşturulmuş, oluşturulan sorular alan uzmanı tarafından değerlendirilmiştir. Alan uzmanı tarafından soruların sayısı 6 indirilmiştir. Daha sonra 5 bireyle görüşme yapılarak soruların işleyip işlemediği incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda 5 açık uçlu soru netleşip, araştırmada kullanılmıştır.

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri, araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile her biri ortalama 20-25’er dakika süren yüz yüze görüşmelerle toplanmıştır. Yapılan görüşmelerin ses kayıtları alınmış ve yazılı metne dökümü yapılmıştır. Araştırma bulguları nitel veri analizi türlerinden içerik analizi tekniği kullanarak analiz edilmiştir. İçerik analizi, veri toplama araçları ile elde edilen verilerin çeşitli kavramlar ve temalar altında düzenlenerek bir araya getirilmesi, kategorize edilen bilginin yorumlanarak okuyucuya aktarılma sürecidir (Gürbüz ve Şahin, 2018). İçerik analizinde veriler, derin bir işleme tabi tutulduğundan betimsel bir yaklaşımla fark edilemeyen kavram ve temalara ulaşılma imkânı sağlar. Nitekim içerik analizi ile verileri tanımlama ve verilerin içerisinde saklı olabilecek gerçekleri tespit etmek

amaçlanır. İçerik analizi yoluyla birbirine benzeyen veriler belirli kavramlar ve temalar etrafında bir araya getirilerek okuyucunun anlayabileceği bir şekilde düzenlenerek yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmacı tarafından elde edilen veriler sınıflandırılmış anlamlı ve mantıklı bir biçimde bir araya getirilmiştir. Düzenlenmiş veriler gerekli yerlerde çalışma grubunun ifadelerinden doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Ayrıca güvenilirlik için her bir soru için örnek olabilecek katılımcıların görüşlerinden alıntılara yer verilmiştir. Alıntılar katılımcılara numara verilerek ve kadınlara ‘K’, erkeklere ‘E’ olarak sunulmuştur (K1, K2, E3, ..., E16).

3. BULGULAR

Bu bölümde verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Araştırmanın birinci sorusu olan “Arkadaşlık siz için ne anlam ifade eder?” sorusuna katılımcıların vermiş oldukları cevabın analizi Çizelge 1’de verilmiştir.

Çizelge 1. Arkadaşlığın Anlamı.

Katılımcılar	Temalar	f	%
K1, K2, K3, K4, K5, K6, K8, K9, -E13, E15	Birliktelik	10	23,26
K6, K10, K18, -E12, E13, E14, E15, E16, E17	Destek	9	20,93
K3, K4, K10, -E15, E16	Yargılamama	5	11,63
K9, K10, -E13, E15, E16	Güven	5	11,63
K9, K10, -E15, E16	Saygı	4	9,3
K1, K6, K9, K11	Sevgi	4	9,3
K9, K10, -E16	Gurur verici bir şey	3	6,98
K7	İkiyüzlülük	1	2,33
E13	Samimiyet	1	2,33
E17	Aile	1	2,33

Çizelge 1 incelendiği zaman katılımcıların büyük bir çoğunluğu (10) arkadaşlığın anlamı olarak “birliktelik” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. K4: “Arkadaşlık benim için yargılamadan beraber olmaktır her ne olursa olsun birlikteliktir”. K8: “Arkadaşlık benim için benim bir parçam. Arkadaşlığa çok önem veririm, tüm kalbimle güvenebildiğim kişiyle arkadaş olurum. Arkadaş olunca da ihanet etmem ve çocuğa bakar gibi bakarım”. K9: “Birine arkadaş olmak, özellikle yakın arkadaş olabilmek bir insan için gurur verici bir şey olduğunu düşünüyorum. Birinin sana güvenmesi, sevmesi, saygı duyması, seninle vakit geçirmek istemesi çok güzel bir şey”.

Katılımcıların önemli bir kısmı (9) arkadaşlık onlar için “destek” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. K6: “Kötü ve iyi de günlerinde yanında olmak. destek, anlam ve sevgi”. E13: “Benim için dostluk, karşılıklı destek, dürüstlük ve anlayışa dayalı güvene dayalı bir ilişkidir. Sadece iletişim kurmak değil, aynı zamanda sevinçleri ve zorlukları paylaşabilmek ve birbirine içtenlikle önem vermektir”.

Katılımcıların bir kısmı (5) arkadaşlık onlar için “yargılamama” anlamına geldiği sonucuna ulaşılmıştır. K10: “Arkadaşlar, yanında kendin olabildiğin, seni anlayan ve kabul eden, mükemmel olmadığın zamanlarda bile yanında olan kişilerdir”. Katılımcılardan aynı orandan (5) ise “güvenme” olduğunu söylemiştir. E16: “İki insan arasındaki güven, anlayış, saygı, değer verme ve destekle kurulan gerçek bir ilişki”.

Katılımcılardan bazıları (4) arkadaşlık onlar için “saygı” anlamına geldiği sonucuna ulaşmıştır. E15: “Benim için arkadaşlık, karşılıklı saygı, güven ve desteğe dayalı bir ilişkidir. Arkadaşlar, kendinizle birlikte olabileceğiniz, sevinç ve zorlukları paylaşabileceğiniz insanlardır”. Katılımcılardan aynı orandan (4) ise “sevgi” anlamına geldiği sonucuna ulaşmıştır. K11: “Benim için dostluk sevgi gibidir, ama gerçek anlamda değil, arkadaşlıkta birbirimizi seviyoruz, destekliyoruz, deneyimlerimizi paylaşıyoruz, birbirimizin kalplerimiz iyileştiriyoruz”.

Az sayıda katılımcı (3) arkadaşlık onlar için “gurur verici bir şey” olduğu sonucuna ulaşmıştır. K9: “Birine arkadaş olmak, özellikle yakın arkadaş olabilmek bir insan için gurur verici bir şey olduğunu düşünüyorum. Birinin sana güvenmesi, sevmesi, saygı duyması, seninle vakit geçirmek istemesi çok güzel bir şey”.

Katılımcılardan en az (1) arkadaşlık onlar için “ikiyüzlülük”, “samimiyet” ve “aile” olduğu sonucuna ulaşmıştır. K7: “Eskiden bu konuya çok dikkat ediyordum. Ama şimdi anlıyorum ki arkadaşlık konusunda endişelenmek istemiyorum. İnsanlar ıstık hızında gelip giderler. Birçoğu kişisel kazanç için hayatınıza giriyor. Ancak, örneğin gerçek samimiyet gibi çok istediğin bir şeyi sana vermiyorlar. Gerçekte ne tür bir insan olduğunuzu bilmiyorlar ve kendilerine arkadaş diyorlar. Bu ikiyüzlülük değil mi? Bir arkadaşın gerçek benliğini tanımamak için bir kişinin ne kadar kör olması gerekir? Bu hayatı içimdeki evreni anlayacak bir arkadaşım olmadan yaşayacağımı kabul ettim.”. E13: “Benim için dostluk, karşılıklı destek, dürüstlük ve anlayışa dayalı güvene dayalı bir ilişkidir. Sadece iletişim kurmak değil, aynı zamanda sevinçleri ve zorlukları paylaşabilmek ve birbirine içtenlikle önem vermektir”. E17: “Yakın ilişki, ailenin bir parçası, erkek veya kız kardeş”.

Araştırmanın ikinci sorusu olan “Bir arkadaşta en çok hangi özellikleri ararsınız?” sorusuna katılımcıların vermiş oldukları cevabın analizi Çizelge 2’de verilmiştir.

Çizelge 2. Arkadaştan Aranılan Özellikler.

Katılımcılar	Temalar	f	%
K2, K3, K4, K5, K6, K8, K10, K11, - E12, E13, E15, E16, E17	Saygı	13	26,31
K6, K7, K8, K9, K10, -E13, E14, E15	Samimiyet	9	23,68
K1, K2, K3, K8, K10, -E13	Sadakat	6	15,78
K3, K4, K10, -E14, E17	Pozitif	5	13,15
K2, K3, K4, K18, -E16	Zeki	5	13,15

Çizelge 2 incelendiği zaman katılımcıların büyük bir çoğunluğu (13) arkadaşında en çok aradığı özellik olarak “saygılı” olmalarını istedikleri ile ilgili bulgulara ulaşmıştır. K4: “Akıllı, komik, saygılı, düşünceli ve anlayışlı olmasını isterim”. K8: “Sadıklık, samimiyet ve en önemlisi saygı”. E13: “Arkadaş seçerken benim için birkaç şey önemlidir; bunların arasında dürüstlük, açıklık ve karşılıklı saygı yer alır”.

Katılımcıların önemli bir kısmı (9) arkadaşında en çok aradığı özellik olarak “samimi” olmalarını istedikleri ile ilgili bulgulara ulaşmıştır. K7: “Samimiyet ve dürüstlük, aşırı enerjik olmaması da baya önemli”. K10: “Samimiyet, açıklık ve destek olma becerisine dikkat ederim, dürüstlük, nezaket, mizah anlayışı ve zor bir anda destek olma becerisi benim için önemlidir”.

Katılımcıların bir kısmı (6) arkadaşında en çok aradığı özellik olarak “sadık” olmalarını istedikleri ile ilgili bulgulara ulaşmıştır. K3: “Güvenilir biri olup olmadığını, hedeflerinin

olması, kendisine ve etrafına pozitif enerji yayması, kendisine ve etrafına saygı duyması”. K10: “Samimiyet, açıklık ve destek olma becerisine dikkat ederim, dürüstlük, kibarlık, espri anlayışı ve zor bir anda destek olma becerisi benim için önemlidir.”.

Katılımcılardan bazıları (5) arkadaşında en çok aradığı özellik olarak “pozitif” olmalarını istedikleri ile ilgili bulgulara ulaşılmıştır. E14: “Konuşma tarzı, kibirli ve toksik olmaması önemlidir”. E17: “Bir arkadaşta nezaket ve pozitiflik ararım”. Katılımcılardan aynı orandan (5) ise “akıllı” olmalarını istedikleri ile ilgili bulgulara ulaşılmıştır. K2: “En önemlisi güvendir tabiki saygı da buna eş değerdir kafa dengi olmalıdır”. K4: “akıllı, komik, saygılı, düşünceli ve anlayışlı olmasını isterim”.

Araştırmanın üçüncü sorusu olan “Sizce arkadaşlığı sorgulamak zorunda bırakacak durumlar nelerdir?” sorusuna katılımcıların vermiş oldukları cevabın analizi Çizelge 3’de verilmiştir.

Çizelge 3. Arkadaşlığı Sorgulatacak Durumlar.

Katılımcılar	Temalar	f	%
K1, K2, K5, K7, K18, -E14, E16	Yalan	7	28
K2, K4, K18, -E12, E13, E15, E16	Saygısızlık	7	28
K2, K4, K9, -E15	Çıkarıcılık	4	16
K8, -E17	Öyle bir şey yok	2	8
K3, K6	İhanet	2	8
K3, K7	Kıskançlık	2	8
K9	Güvensizlik	1	4

Çizelge 3 incelendiği zaman katılımcıların önemli bir kısmı (7) arkadaşı “yalan” söylerse şüpheye düşerek arkadaşlığını sorgulatacağı sonucuna ulaşmıştır. K1: “Doğru söylemediğini dair bir şüphem olursa”. K2: “Yalan söylediğinde, saygısızlık yaptığında, benim düşüncelerimi önemsemeyip bencil davrandığında veya çelişkili tavırlar sergilediğinde arkadaşlığı sorgularım”. Katılımcılardan aynı orandan (7) ise “saygısızlık” gösterirse şüpheye düşerek arkadaşlığını sorgulatacağı sonucuna ulaşmıştır. E13: “Arkadaşlıkla ilgili şüpheler, takdir edilmediğimi veya yanlış anlaşıldığımı hissetmeye başladığımda ortaya çıkar. Bu bazen bir güven ihlalden ya da stresli durumlarda arkadaşın davranışındaki bir değişiklikten kaynaklanır”. E16: “Arkadaşım yalan söylerse ve beni yanına çağırmasdan bir yere giderse saygısızlık olarak kabul ederim, yani saygısızlık hissedersen”.

Katılımcıların bir kısmı (4) arkadaşı “çıkarıcılık” şüpheye düşerek arkadaşlığını sorgulatacağı sonucuna ulaşmıştır. K4: “Menfaatçi bir yaklaşım hissettiğimde ya da söylediklerimi koz veriyormuş gibi davrandığını düşündüğümde”. E15: “Bir arkadaşlığın tek taraflı hale geldiğini hissettiğimde ya da menfaatçi davranmaya başladığında şüphe etmeye başlarım”.

Katılımcılardan bazıları (2) arkadaşı “kıskançlık”, “ihnet” ve “öyle bir şey yok” şüpheye düşerek arkadaşlığını sorgulatacağı sonucuna ulaşmıştır. K3: “Benim sınav sonucumun kötü gelmesi ona mutluluk veriyorsa, benim hayatımda önemli olan bir şeyi ve gizli kalması gereken birşeyi kulaktan kulağa yayıyorsa arkadaşlığımdan şüphe duyarım”. K7: “Haset ve kıskanmak gibi duygular hissettiğimde, arkadaşlığı sorgulamaya başlarım. Eğer bir arkadaşımın başarıları ya da sahip oldukları benim huzurumu bozacak kadar etkilemeye başlarsa, bu durum ilişkimizin sağlıklı olup olmadığını düşünmeme neden olabilir”. E17: “Daha önce hiç olmamıştı”.

Az sayıda katılımcı (1) arkadaşı “güvensizlik” yaparsa şüpheye düşerek arkadaşlığını sorgulatacağın sonucuna ulaşmıştır. K9: “Güvenmezse, beni çok benimserse, yardıma ihtiyacım olduğu zaman yanımdan sürekli ayrılırsa”.

Araştırmanın dördüncü sorusu olan “Arkadaşınıza karşı arkadaşlık sorumluluğu olarak neler yaparsınız?” sorusuna katılımcıların vermiş oldukları cevabın analizi Çizelge 4’te verilmiştir.

Çizelge 4. Arkadaşlık Sorumlulukları.

Katılımcılar	Temalar	f	%
K1, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11, -E13, E14, E15, E16, E17	Özen gösterme	15	44,11
K5, K6, K7, K9, K10, K11, -E12, E13, E16, E17	Birlikte zaman geçirme	10	29,41
K2, K3, K18, -E13, E15	Karşılıklı güvenme	5	14,70
K18, -E12, E14, E17	Arkadaşlıkta sorumluluk olmaz	4	11,76

Çizelge 4 incelendiği zaman katılımcıların büyük bir çoğunluğu (15) arkadaşlık sorumluluğu olarak “özen gösterme” ifadesi ile açıkladıkları sonucuna ulaşmıştır. K6: “Hâlini sorarım, birlikte etkinlikler yapıyoruz, sıkıntısı varsa dinlerim, modunu açmak için küçük hediye bile veririm”. K7: “Bir masada eşek gibi çalışıyoruz”. K9: “Zor zamanında yanında olurum, yardım ederim, ortak ilgilerimizi buluyoruz”.

Katılımcıların önemli bir kısmı (10) arkadaşlık sorumluluğu olarak “birlikte zaman geçirme” ifadesi ile açıkladıkları sonucuna ulaşmıştır. K7: “Genellikle bir şey yapmama gerek kalmıyor günlük rutinimde oluyorlar onlara saygısızlık yapmamam ve samimi olmak yeterli oluyor”. K10: “Arkadaşlık aynı zamanda sevgidir, özen ve ilgi göstermek ve hatta sadece sizin bildiğiniz şakalar yapmak ve bunu yarım kelimededen anlamak önemlidir”. K4: “Her gün beraber olamaya özen gösteriyorum”.

Katılımcıların bir kısmı (5) arkadaşlık sorumluluğu olarak “karşılıklı güvenme” ifadesi ile açıkladıkları sonucuna ulaşmıştır. K2: “Zor zamanlarında onun yanında olurum, ihtiyacı olan bir şeyi ona ulaştırırım, sınıf arkadaşımса eğer ve okula gelmediyse ona işlediğimiz yerleri söylerim, onun sırrını kimseye söylemem”.

Katılımcılardan bazıları (4) arkadaşlık sorumluluğu sorusuna “arkadaşlıkta sorumluluk olmaz” ifadesi ile açıkladıkları sonucuna ulaşmıştır. E12: “Bence arkadaşlıkta sorumluluklar yok”. E14: “Sorumluluk yok”.

Araştırmanın beşinci sorusu olan “Arkadaşlarınızın hayatındaki rolleri nelerdir?” sorusuna katılımcıların vermiş oldukları cevabın analizi Çizelge 5’te verilmiştir.

Çizelge 5. Arkadaşların Hayattaki Roller.

Katılımcılar	Temalar	f	%
K1, K6, K11, K18, -E12, E14, E16	Değer	7	33,33
K2, K10, K18, -E13, E15	Destek	5	23,80
K3, K4, K8, K5, -E17	Aile	5	23,80
K2, K9	Eğlence	2	9,52
K4, K7	Tecrübe	2	9,52

Çizelge 5 incelendiği zaman katılımcıların çoğunluğu (7) arkadaşlarının hayatındaki rollerini “değer” ifadesi ile açıkladıkları sonucuna ulaşılmıştır. K1: “Hayat yolundaki sırt çantası, hep yanımda”. K6: “Çok da arkadaşım yok, ama 1-2 yakın arkadaşına çok değer veriyorum, seviyorum onları çok”. K18: “Esas olan, onları takdir ediyorum; çünkü değerlerimdir onlar. Arkadaşlarım, hayatımda bana rehberlik eden, beni anlayan ve destekleyen kişiler olarak önemli bir yere sahiptir. Onların dürüstlüğü ve sadakati gibi değerleri benim için çok kıymetlidir. Bu değerler, arkadaşlığımızı güçlendirir ve daha derin bir bağ kurmamıza olanak tanır”.

Katılımcıların bir kısmı (5) arkadaşlarının hayatındaki rollerin “destek”, “aile” ifadeleri ile açıkladıkları sonucuna ulaşılmıştır. K3: “Arkadaşlarım aramda kan bağı olmadan birbirimiz zorluk yaşadığında yanında olabildiğimiz, kardeşim gibi güvendiğim, mutlu olabildiğimiz birbirimizin harçlığı olmadığı bugün benden yarın senden diyerek destek çıkabildiğimiz dolsuktur ve benim hayatımdaki rolleri de budur”. K10: “Motivasyonda arkadaşlar önemli bir rol oynar. Etrafınızda nasıl bir insan varsa o tür bir insan olduğunuza inanıyorum, bu nedenle çevrenizde mümkün olduğunca çok sayıda zeki ve motive insan olması sizi zor durumda bırakmayacaktır. Arkadaşlar tavsiye vererek ya da sadece yanınızda olarak hedeflerinize ulaşmanıza yardımcı olabilir”. E15: “Arkadaşlar hayatımda önemli bir rol oynuyor: beni destekliyorlar, ilerlememe yardımcı oluyorlar ve bana olaylara farklı bakış açıları kazandırıyorlar”.

Az sayıda katılımcı (2) arkadaşlarının hayatındaki rollerinin “eğlence” ve “tecrübe” ifadeleri ile açıkladıkları sonucuna ulaşılmıştır. K7: “Büyük bir hata ya da buluş oluyorlar”. K4: “Bazen anne bazen kardeş bazende akıl hocalığı”. K9: “Arkadaşlarımın hayatımdaki rolleri, özellikle destek olmak ve birlikte eğlenmekle şekillenir. Zor zamanlarda bana moral vererek yanımda olurlar, beni cesaretlendirir ve güçlü kalmamı sağlarlar. Aynı zamanda birlikte keyifli zamanlar geçirmek, gülmek ve eğlenmek, aramızdaki bağı güçlendirir. Bu denge, arkadaşlığın hem duygusal hem de eğlenceli yönlerini oluşturur”.

4. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

4.1. Sonuç ve Tartışma

Araştırma bulgularının analizinden elde edilen sonuçlar bulgu sıralamasına göre alınmış ve literatür verileriyle tartışılmıştır.

Katılımcıların “Arkadaşlığın anlamı” ile ilgili elde edilen sonuçlara göre büyük oranda “her durumda birlikte olunması gerektiği” ve “arkadaşların birbirine destek olması” sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların ifadelerinden elde edilen sonuçlara göre önemli bir oranda da “yargılamadan ilişki kurmak ve güvenli ilişki”, “karşılıklı saygı ve sevgi”, “gurur verici bir şey” sonuçlarına ulaşılmıştır. En az oranda ise “ikiyüzlülük”, “samimi”, “ailemin bir parçası” sonuçlarına ulaşılmıştır.

Ergenlerin arkadaşlarıyla ilişkilerinin kalitesini araştırmak için Bukowski, Hoza ve Boivin (1994) yaptıkları çalışmada, duygusal destek, ergenlerin zorlayıcı deneyimlerle baş etmelerinde önemli bir rol oynadığı ve bunun psikolojik sağlığı destekleyen bir mekanizma olarak kabul edilebileceği sonucuna ulaşmışlardır. Bu çalışmada birçok katılımcının arkadaşlıkta destek olmayı vurgulamış olması, arkadaşlıkların karşılıklı yardımlaşma ve duygusal güven yaratmaya dayalı bir yapıya büründüğünü gösteriyor. Bu bulgu, ergenlerin arkadaşlıklarında yalnızca eğlenceli zaman geçirmek değil, aynı zamanda zor anlarda birbirlerine destek olmak istediklerini de ortaya koymaktadır. Bu yüzden Bukowski, Hoza ve Boivi’in çalışması, bu araştırma ile arasında 30 yıllık gibi bir zaman farkı olmasına rağmen bu çalışmayı desteklemektedir.

Ergenlikte meydana gelen kapsamlı değişimler arasında, ebeveyn-çocuk ilişkilerinin özelliklerini ve süreçlerini ele alarak, ailenin merkeziliğinin devam ettiğini Laursen ve Collins (2009) vurgulamışlardır. Ergenlik dönemi, kimlik arayışı ve toplumsal kabul etme süreciyle doğrudan ilişkilidir. Bu süreçte, ergenler güvenli bir ortamda kendilerini özgürce ifade edebilmek ve yargılanmadan kabul edilmek isterler. Yargılamadan ilişki kurma isteği, sosyal kaygı ve özgüven gelişimiyle ilgili önemli bir faktördür ve ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinde samimi ve güvene dayalı bağlar kurmayı arzuladıklarını gösterir niteliktedir. Katılımcıların bir kısmının yargılama barındırmayan ilişki kurma ve güvenli ilişki beklentileri, arkadaşlıklarında güvenli bir alan oluşturma ihtiyacını vurgulamaktadır. Böylece Laursen ve Collins yaptığı çalışma bu araştırmayı desteklemektedir.

Ergenlerin akranlık yapılarını ve arkadaşlıklarının kalitesini, ergenlerin romantik ilişkilerinde öncüler olarak Connolly, Furman, ve Konarski (2000) araştırdı. 9. sınıftan 11. sınıfa kadar 3 yıllık bir süre boyunca 180 lise öğrencisinden oluşan bir örneklemde uzunlamasına veriler toplandı. Connolly, Furman, ve Konarski'ne göre saygı ve sevgi, sağlıklı arkadaşlıkların temel taşlarındandır ve ergenler, bu değerleri arkadaşlıklarında ön planda tutarak ilişkilerini daha derinleştirirler. Connolly ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmada arkadaşlık, ergenler için yalnızca bir sosyal bağ değil, aynı zamanda duygusal olgunluk kazandıkları ve kendilerini ifade ettikleri bir platformdur sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada ise katılımcıların önemli kısmı arkadaşlıkta karşılıklı saygı ve sevgi beklentisini dile getirmişleridir. Bu durum, arkadaşlıkların sadece birlikte vakit geçirme değil, aynı zamanda saygı ve sevgi temelli ilişkiler olarak da şekillendiğini göstermektedir. Connolly, Furman, ve Konarski'nin yapmış oldukları çalışmadan elde edilen bulgular bu araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir.

Arkadaşlıkların gelişimsel önemini Hartup (1996) incelemiştir. Hartup'ın çalışmasına göre ergenlerin, arkadaşlıklarında samimiyet ve içtenlik aradıkları, yüzeysel ilişkilere daha az önem verdikleri söylenebilir. Bu, ergenlerin arkadaşlıklarında güven temelli bağlar kurma ve duygusal derinlik arayışlarını yansıtmaktadır. Katılımcıların "ikiyüzlülük" ve "ailemin bir parçası olma" gibi kavramları daha az vurgulamış olmaları, ergenlerin arkadaşlıklarında daha çok dürüstlük, güven ve sadakat gibi değerlere odaklandıklarını da göstermektedir. Hartup'ın çalışmasında yer alan bulgular, yapılan bu araştırma kapsamında elde edilen sonuçlarla uyumluluk göstermektedir.

Bu araştırma sonuçları, ergenlerin arkadaşlık algısının, yalnızca sosyal etkileşim ve eğlenceden ibaret olmadığını, aynı zamanda duygusal güven, samimiyet ve karşılıklı destek gibi temel değerler etrafında şekillendiğini ortaya koymaktadır. Ergenlerin arkadaşlıklarında aradıkları bu değerler, onların sağlıklı ilişkiler kurmalarına ve duygusal olgunlaşmalarına yardımcı olabilecek önemli unsurlardır. Gelecekteki çalışmalar, ergenlerin arkadaşlıklarının psikolojik gelişimi üzerindeki uzun vadeli etkilerini inceleyerek, bu ilişkilerin ergenlerin sosyal beceri ve duygusal sağlığı üzerindeki etkilerini daha ayrıntılı bir şekilde değerlendirebilir.

Katılımcıların “arkadaşta aranan özellikler” ile ilgili elde edilen sonuçlara göre katılımcıların büyük çoğunluğu arkadaşın “saygılı” ve “samimi” davranışta bulunması gibi özelliklerin gerekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların kalan kısmı için de arkadaşlarının “sadık” ve “pozitif” olması, bir de “akıl düzeylerinin aynı seviyede bulunması gerekliliği” sonucuna ulaşılmıştır.

Ortaokul öğrencileri ile yaptığı çalışmada arkadaş seçimin nedenlerini Gündoğdu (2003) araştırmıştır. Erkek ve kız öğrencilerin her ikisi de arkadaşlarını seçerken iyi, çalışkan ve sadık olmanın önemli olduğunu vurgulamıştır. Araştırmanın bulgularında ergenlerin genelde hemcinsinden akran seçiminin daha sık olduğu ve yaş, sınıf düzeyi arttıkça arkadaşlığa verilen önemin ve değerin de arttığı saptanmıştır. Ergenlerin arkadaş seçerken genelde kendi yaş

grubundan akran seçtiği ve öğretmen ve ebeveynlerinin öğütlerine göre iyi ve dürüst insanlarla birlikte olmaya çalıştıkları saptanmıştır. Bu çalışma sonucunda da bir arkadaşta aranan özellikler olarak en sık karşılaşılan cevaplar ‘saygılılık’, ‘samimiyet’ ve ‘sadıklık’ olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu yüzden Gündoğdu yaptığı çalışma 20 yıllık gibi bir zaman farkı olmasına rağmen bu çalışmayı desteklemektedir.

Katılımcıların “Arkadaşlığı sorgulatacak durumlar” ile ilgili elde edilen sonuçlara göre katılımcıların büyük çoğunluğu “yalan söylemesi” ve “saygısız davranışta bulunması” gibi durumlar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcıların bir kısmı için de “çıkarıcılık”, “ihamet” ve “kıskançlık” gibi duygularda bulunması gibi durumlar olduysa bazıları “öyle bir durum hayatında hiç olmadığını ve onu düşünmeyi de istemedikleri” sonucuna ulaşılmıştır, bir de “arkadaşınan güvensizlik hissederse” arkadaşlığın sorgulayacak durumları olduğunu sonucuna ulaşılmıştır.

Ergenliğin kapsamlı değişimleri arasında ailenin merkeziliğini sürdüren ebeveyn-çocuk ilişkilerinin özelliklerini ve süreçlerini Laursen ve Collins (2009) incelemişlerdi. Ergenlik dönemi, bireylerin sosyal ve duygusal kimliklerini inşa ettikleri bir dönem olduğundan, arkadaşlıklar bu dönemde yalnızca eğlenceli sosyal bağlar değil, aynı zamanda güven ve samimiyet temelli ilişkiler olarak işlev görmektedir. Katılımcıların büyük bir kısmının, arkadaşlarının yalan söylemesi veya saygısız davranışlarda bulunması gibi durumlarla karşılaştıklarında arkadaşlıklarını sorgulamak durumunda kaldığını belirtmesi, ergenlerin arkadaşlıklarında bu tür etik ve duygusal normlara ne denli değer verdiklerini ortaya koymaktadır. Bu bulgu, ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinde sadakat, güven ve dürüstlüğün temel değerler olduğunu ve bu değerler ihlal edildiğinde ilişkilerde ciddi çatlaklar meydana gelebileceğini göstermektedir.

Ergen gelişimi ve psikolojik işleyiş hakkında Steinberg ve Morris (2001) yaptıkları çalışmada. Özellikle çıkarıcılık ve ihamet gibi duygular, arkadaşlıkların samimi ve güven temelli yapısını tehdit eden unsurlardır ve ergenler bu tür durumlarla karşılaştıklarında ilişkilerini sorgulamaya eğilimlidirler. Bu durum, ergenlerin arkadaşlıklarında güvenli ve saygıya dayalı ilişkiler kurmayı arzuladıklarını desteklemektedir. Diğer yandan, katılımcıların bir kısmının çıkarıcılık, ihamet ve kıskançlık gibi duygulara dayanarak arkadaşlıklarını sorguladığına dair ifadeler, ergenlerin bu tür olumsuz duygusal deneyimlerden kaçınmaya yönelik güçlü bir eğilim gösterdiğini göstermektedir. Bu bulgular, ergenlerin arkadaşlıklarında duygusal manipülasyondan ve negatif sosyal etkileşimlerden kaçınma çabalarını ortaya koymaktadır. Bulgular yapılan bu araştırma kapsamında elde edilen sonuçlarla uyumluluk göstermektedir, bu yüzden Steinberg ve Morris’in araştırması ile tutarlılık göstermektedir.

Çok küçük bir grup katılımcının, hayatlarında bu tür durumlardan hiç karşılaşmadığını ve bu tür durumları düşünmek dahi istemediğini belirtmesi, bu tür olumsuz deneyimlerin nadir ve istenmeyen durumlar olduğunu göstermektedir. Ergenlerin, sosyal ilişkilerde yaşanan bu tür olumsuz deneyimlerden kaçınmayı tercih ettikleri ve bu tür deneyimlerin arkadaşlıklarına zarar verme potansiyeline sahip olduğuna inandıkları söylenebilir. Bu da, ergenlerin arkadaşlıklarında hem güvenli hem de sağlıklı bir ortam yaratma arzusunun bir yansımasıdır.

Ergenlerin arkadaşlıkların gelişimsel sorunları nasıl beslediğini ve bu sorunlardan nasıl büyüdüğünü Buhrmester (1996) araştırıyor. Güven, arkadaşlık ilişkilerinin temel yapı taşlarından biridir ve ergenler bu güveni kaybettiklerinde, ilişkiyi devam ettirme konusunda tereddüt yaşayabilirler. Güvensizlik, arkadaşlık ilişkilerinde sıkça karşılaşılan, ancak olumsuz etkiler yaratabilen bir durumdur ve ergenler için duygusal güvenlik sağlanması büyük önem taşır. Son olarak, "arkadaşına güvensizlik hissederse arkadaşlığını sorgulayacağı" ifadesi, ergenlerin arkadaşlıklarında güveni temel bir unsur olarak kabul ettiklerini ve güvensizlik

hissettiklerinde ilişkiyi sorgulama eğiliminde olduklarını göstermektedir. Bu bulgu, arkadaşlıkların duygusal güvenlik ve güvenilirlik gibi değerler etrafında şekillendiğini ve bu değerlerin ihlal edilmesi durumunda ilişkilerin sorgulanmaya başlandığını desteklemektedir, bu yüzden Buhrmester'in araştırması ile tutarlılık göstermektedir. Bu yüzden bu çalışma literatür ile tutarlılık göstermektedir.

Bu araştırma sonuçlarına göre, ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinde güven, dürüstlük, sadakat ve saygıyı temel değerler olarak kabul ettiğini ve bu değerlere aykırı durumlarla karşılaştıklarında arkadaşlıklarını sorgulama eğiliminde olduklarını ortaya koymaktadır. Arkadaşlıkların, ergenler için yalnızca sosyal bağlar değil, aynı zamanda duygusal güvenlik sağlayan, samimi ve güvene dayalı ilişkiler olduğunu vurgulamaktadır. Gelecek çalışmalar, ergenlerin arkadaşlıklarındaki güvenin nasıl inşa edildiğini ve bu güvenin nasıl korunması gerektiğine dair daha derinlemesine analizler yaparak, ergenlik dönemi arkadaşlıklarının psikolojik gelişim üzerindeki etkilerini daha ayrıntılı şekilde inceleyebilir.

Katılımcıların ergenlerin "arkadaşlık ilişkilerindeki sorumlulukları" ile ilgili elde edilen sonuçlara göre katılımcıların büyük çoğunluğu "her türlü özen göstermek", bir kısmı da "birlikte farklı aktiviteler yaparak zaman geçirmek gerekliliği" sonucuna ulaşmıştır. Diğer kısmı için de "arkadaşların birbirine karşılıklı güveni saklamak" ve "gerekirse onu gerçekleştirmek" önemli olduğu sonucuna ulaşılsa da kalan katılımcılar için de arkadaşlık "sorumluluk gerçekleşmesi gereken bir insanlar arası ilişki" olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ergen gelişimi ve psikolojik işleyiş hakkında Steinberg ve Morris (2001) yaptıkları çalışmada. Ergenler, arkadaşlıklarında etkin ve katılımcı bir şekilde yer almayı ve bu ilişkileri sadece karşılıklı eğlence değil, aynı zamanda anlamlı bir şekilde beslenmesi gereken bağlar olarak görmektedirler. Bu durum, ergenlerin sosyal ilişkilerde daha fazla katılım ve sorumluluk üstlenme eğiliminde olduklarını, bu bağların zaman içinde güçlendirilmesi gerektiğini düşündüklerini ortaya koymaktadır. Ergenlik dönemi, kimlik ve sosyal becerilerin geliştiği bir dönem olduğundan, arkadaşlıklar bu dönemde hem kişisel gelişimi hem de sosyal sorumlulukları pekiştiren önemli ilişkiler haline gelir sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmanın katılımcıların büyük çoğunluğunun, arkadaşlıklarında her türlü özen göstermenin ve birlikte farklı aktiviteler yaparak zaman geçirmenin gerekliliğine dikkat çekmesi, arkadaşlıkların sadece sosyal bağlar değil, aynı zamanda bakım ve sorumluluk gerektiren ilişkiler olarak algılandığını göstermektedir. Bu yüzden bu çalışma literatür ile tutarlılık göstermektedir.

Ergenlerin arkadaşlıkların gelişimsel sorunları nasıl beslediğini ve bu sorunlardan nasıl büyüdüğünü Buhrmester (1996) araştırıyor. Ergenler, arkadaşlık ilişkilerinde güveni sürekli bir sorumluluk olarak algılamakta ve bu güvenin sarsıldığı durumlarda, güveni yeniden sağlama gerekliliği üzerinde durmaktadırlar. Bu bulgu, ergenlerin arkadaşlıklarında güvenin sadece ilişkilerin başlangıcında değil, sürekli olarak korunması ve yeniden pekiştirilmesi gereken bir unsur olarak düşündüklerini ortaya koymaktadır. Güvenin, arkadaşlık ilişkilerinin sağlıklı bir şekilde devam etmesi için kritik bir bileşen olduğunu belirtmek mümkündür sonucuna ulaşmıştır. Araştırmada, katılımcıların bir kısmının arkadaşların birbirine karşılıklı güveni koruması ve gerekirse bu güveni yeniden inşa etmenin önemli olduğunu belirtmesi, arkadaşlıklarında güvenin temel bir unsur olduğunu göstermektedir. Ergenler, arkadaşlıklarında güveni inşa etme sürecinin hem bireysel hem de kolektif bir sorumluluk olduğunun farkındadırlar. O yüzden bu çalışma Buhrmester yapmış oldukları çalışmalarla tutarlılık göstermektedir.

Bazı katılımcıların arkadaşlıkların belirli bir sorumluluk duygusu taşımadan da var olabileceğini düşündüklerini göstermektedir. Bu grup, arkadaşlıkları daha rahat, basit ve beklentisiz bir düzeyde görmektedir. Ergenlerin bazen arkadaşlıklarında çok fazla sorumluluk

ve beklenti duymadıkları, bunun yerine arkadaşlıkların doğal, spontane ve rahat bir şekilde gelişmesini istedikleri söylenebilir. Bu görüş, arkadaşlığın daha az stresli ve daha fazla eğlenceli yönüne odaklanan bir bakış açısını yansıtmaktadır. Ancak bu durum, araştırma bulgularının tamamı dikkate alındığında, arkadaşlıkların çoğunlukla sorumluluk taşıyan ilişkiler olarak algılandığı genel eğilimle kıyaslandığında daha az yaygın bir anlayıştır.

Sonuç olarak, bu araştırma, ergenlerin arkadaşlık ilişkilerinde sorumluluk duygusunun ne kadar önemli bir rol oynadığını ve bu sorumluluğun arkadaşlıkların sürekliliği ve derinliği için kritik olduğunu ortaya koymaktadır. Arkadaşlıklar, yalnızca sosyal bağlar değil, aynı zamanda güven, saygı ve sürekli özen gerektiren ilişkiler olarak algılanmaktadır. Bu bulgular, ergenlerin arkadaşlıklarındaki beklentilerinin, yalnızca eğlence ve sosyalleşme değil, aynı zamanda duygusal güvenlik, güven ve sorumluluk temelli ilişkiler oluşturma arzusunu yansıttığını göstermektedir. Gelecek araştırmalar, ergenlerin arkadaşlıklarında bu sorumlulukların nasıl şekillendiğini ve bu sorumlulukların psikolojik gelişimleri üzerindeki etkilerini daha ayrıntılı şekilde inceleyebilir.

Katılımcıların “Arkadaşların hayattaki rolleri” ile ilgili elde edilen sonuçlara göre katılımcıların büyük çoğunluğu “arkadaşları var olan en değerli rollere” sahip olduklarını belirttiler. Diğer kısmı ise arkadaşların “destekleyici” rollerine ve “aile üyeleri” rollerine eşit görmektedirler. Kalan katılımcılar da fikrin “eğlence kaynakları” diye belirtiyse katılımcıların arasında “hem hatalar hem de hoca rolleriyle kazandırdığı hayat tecrübesi” ifadeleri kullanılmıştı.

Arkadaşlıkların gelişimsel önemin Hartup (1996) tarafından incelenmiştir. Ergenlerin, arkadaşlıklarında samimiyet ve içtenlik aradıkları, yüzeysel ilişkilere daha az önem verdikleri söylenebilir. Ergenlik dönemi, bireylerin kimliklerini ve sosyal becerilerini geliştirdiği kritik bir dönemdir ve arkadaşlar, bu gelişimin önemli bir parçası olarak, sadece sosyalleşme değil, aynı zamanda duygusal ve psikolojik destek sağlayan önemli figürlerdir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun arkadaşlarını hayatlarında en değerli rollere sahip olarak gördüklerini ifade etmeleri, arkadaşlıkların ergenler için duygusal destek sağlayan ve kişisel gelişimlerine katkı sunan temel ilişkiler olduğunu göstermektedir. Arkadaşların, ergenlerin yaşamında kendilerini keşfetmelerine ve deneyimlerini anlamalarına yardımcı olan çok önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Dolayısıyla Hartup yapmış olduğu çalışmalar bu çalışmayı desteklemektedir.

Ergen gelişimi ve psikolojik işleyiş hakkında Steinberg ve Morris (2001) yaptıkları çalışmada aile üyeleri genellikle ergenler için duygusal güvenlik ve rehberlik sunan temel kaynaklar iken, arkadaşlar da bu işlevi, aynı zamanda akran düzeyinde, benzer güvenli ve destekleyici bir şekilde yerine getirebilmektedirler. Ergenler, arkadaşlarıyla paylaştıkları deneyimlerin, ailevi ilişkilerle paralellik taşıyabileceğini ve bu ilişkilerin hayatlarını şekillendirmede önemli bir yer tuttuğunu ifade etmektedirler. Diğer bir grup katılımcının arkadaşları, aile üyelerinin rollerine eşit görmeleri, arkadaşların sadece duygusal destek sağlayan figürler olmanın ötesinde, aile gibi güvenli bir ortamda destek sağlayan ve değerli bir kaynak sunan kişiler olarak algılandığını göstermektedir. Bu bulgu, arkadaşların, ergenlerin yaşamındaki diğer önemli figürlerle özellikle aile üyeleriyle karşılaştırıldığında benzer derecede önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır, bu yüzden Steinberg’in ve Morris’in çalışması bu araştırma sonucunu desteklemektedir.

Bununla birlikte, bazı katılımcıların arkadaşlıkları sadece ‘eğlence kaynakları’ olarak görmesi, arkadaşların daha çok keyif alınan, zaman geçirilen ve eğlenceli bir ilişki sunduğunu düşündüklerini göstermektedir. Bu bakış açısı, arkadaşlıkların yalnızca sosyalleşme ve eğlence amacıyla yapılan bağlar olarak algılanmasını yansıtmaktadır. Ergenler için arkadaşlık, bazen yalnızca eğlenceli anlar ve rahatlatıcı bir ortam yaratmaya yönelik bir araç olabilir. Ancak bu

anlayış, genel eğilimle karşılaştırıldığında, arkadaşlıkların sadece eğlenceden ibaret olamayacak kadar derin ve anlamlı olduğuna dair diğer bulgularla da çelişmektedir.

Ergenlerin en iyi arkadaşlarıyla ilişkilerinin kalitesini Bukowski, Hoza ve Boivin (1994) araştırmışlardı, ergenler, arkadaşlıkları aracılığıyla hem kişisel hatalarını öğrenip, hem de başkalarından dersler çıkarak hayatlarına değerli deneyimler eklediklerini ifade etmektedirler. Arkadaşlıklar, ergenlerin sosyal beceriler kazandıkları, hatalarını fark ettikleri ve birbirlerinden öğrendikleri önemli alanlar olarak işlev görmektedir bu çalışmada bazı katılımcıların arkadaşlarını ‘hem hatalar hem de öğretmen rolleriyle kazandırdığı hayat tecrübesi’ olarak tanımlamış olmaları, arkadaşların hayatlarındaki öğretici ve öğretici rolleri de üstlendiğini göstermektedir. Bu bulgu, arkadaşlıkların yalnızca duygusal destek sağlamanın ötesinde, kişisel gelişimi destekleyen, öğretici ve olgunlaştırıcı roller oynadığını da ortaya koymasından açısından literatür bulguları bu araştırma sonuçlarını desteklemektedir.

Genel olarak, bu araştırma, ergenlerin arkadaşlarını yalnızca eğlence kaynağı değil, aynı zamanda kişisel gelişim, destek ve hayat deneyimlerini kazandıran önemli figürler olarak gördüklerini ortaya koymaktadır. Ergenler için arkadaşlıklar, hayatta karşılaştıkları zorluklarla başa çıkma, kimliklerini inşa etme ve sosyal becerilerini geliştirme açısından önemli bir kaynak oluştururken, arkadaşlıkların aynı zamanda eğlenceli, öğretici ve destekleyici yönleri de vurgulanmaktadır.

4.2. Öneriler

1. Araştırma sonuçlarına göre arkadaşlık birlikte zaman geçirmek ve yargılamadan kabul etme. Bu nedenle ebeveynler, çocuklarının sosyal etkileşimlerini desteklemeli, onlara arkadaşlarıyla vakit geçirmeleri için fırsatlar sunmalı ve sosyal etkinliklere katılmalarına teşvik etmelidir.
2. Çocuklar, arkadaşlarında saygı ve samimiyet aramaktadır. Bu nedenle ebeveynler, çocuklarının açık ve dürüst ilişkiler kurmasını desteklemeli, onlara duygularını ifade etmenin önemini anlatmalıdır.
3. Araştırma sonuçlarına göre ergenlerin arkadaşlarından yalan söylenmesi durumunda şüphe duydukları görülmüştür. Bu nedenle ebeveynler, çocuklarına dürüstlüğün ve açık iletişimin arkadaşlık ilişkilerinde önemli olduğunu anlatmalı ve kendileri de bu konuda rol model olmalıdır.
4. Araştırma sonuçlarına göre ergenler için arkadaşlık sorumluluğu özen göstermektir. Bu nedenle ebeveynler, çocuklarına iletişim becerilerini geliştirmeleri için destek olmalı, duygu ve düşüncelerini açıkça ifade etmeyi öğretmelidir.

KAYNAKLAR

Best, P., Manktelow, R., & Taylor, B. (2014). Online communication, social media, and adolescent well-being: A systematic narrative review. *Children and Youth Services Review*, 41, 27–36.

Buhrmester, D. (1996). Need fulfillment, interpersonal competence, and the developmental contexts of friendship. In W. M. Bukowski, A. F. Newcomb, & W. W. Hartup (Eds.), *The company they keep: Friendship in childhood and adolescence* (pp. 158–185). Cambridge University Press.

Bukowski, W. M., Hoza, B., & Boivin, M. (1994). Measuring friendship quality during pre- and early adolescence: The development and psychometric properties of the friendship qualities scale. *Journal of Social and Personal Relationships*, 11(3), 471–484.

- Bukowski, W. M., Hoza, B., & Boivin, M. (1994). Peer relationships and self-esteem. *Developmental and Psychopathology*, 6(4), 491–506.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Connolly, J. A., Furman, W., & Konarski, R. (2000). The role of peers in the development of adolescent romantic relationships. *Youth & Society*, 31(1), 78-106. <https://doi.org/10.1177/0044118X00031001005>
- Fontana, A., & Frey, J. (2005). The interview: From neutral stance to political involvement. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (2nd ed., Vol. 5, pp. 695–727). Sage.
- Gubrium, J., & Holstein, J. (2002). *Handbook of interview research: Context and method*. Sage.
- Gündoğdu, K. (2003). Ortaokul öğrencilerinin arkadaş seçim nedenlerinin incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(28), 112–120.
- Gürbüz, S., & Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: Felsefe-yöntem analiz*. Seçkin Yayıncılık.
- Hartup, W. W. (1996). Friendships: Their significance in childhood and adolescence. *Child Development*, 67(1), 1–13. <https://doi.org/10.2307/1131681>
- Hartup, W. W. (1996). The role of peer relationships in development. In J. J. Arnett (Ed.), *Adolescence and emerging adulthood: A cultural approach* (pp. 119–138). Prentice Hall.
- Keles, B., McCrae, N., & Grealish, A. (2020). A systematic review of the relationship between social media use and mental health in adolescents: A focus on anxiety and depression. *Journal of Adolescence*, 79, 30–43.
- Laursen, B., & Collins, W. A. (2009). Parent-adolescent relationships and development. In R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent psychology* (3rd ed., pp. 3–42). Wiley. <https://doi.org/10.1002/9780470479193.adlpsy002002>
- Laursen, B., & Hartup, W. W. (2002). Social development: Relationships in childhood and adolescence. *Annual Review of Psychology*, 53, 201–224.
- Özgüven, İ. (1994). Üniversite öğrencilerinin evlilik ve eş seçmeye ilişkin tercihleri. *Aile Kurultayı Kitabı*, Ankara.
- Primack, B. A., Shensa, A., Sidani, J. E., et al. (2017). Social media use and perceived social isolation among young adults in the U.S. *American Journal of Preventive Medicine*, 53(1), 1–8.
- Reer, F., & Krämer, N. C. (2018). The role of social media in the formation and maintenance of adolescent friendships: A systematic review. *Computers in Human Behavior*, 84, 273–281. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.02.046>
- Rubin, H. J., & Rubin, I. S. (2012). *Qualitative interviewing: The art of hearing data* (3rd ed.). Sage Publications.
- Sarı, S. V., & Tekbıyık, A. (2012). Arkadaş baskısını belirleme ölçeği: Geliştirilmesi, geçerlik ve güvenilirliği. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(2), 295–318.
- Seabrook, E. M., Kern, M. L., & Rickard, N. S. (2016). Social networking sites, depression, and anxiety: A systematic review. *JMIR Mental Health*, 3(4), e50. <https://doi.org/10.2196/mental.5842>

- Serrano, R. G. (1984). Mexican-American adolescent self-disclosure in friendship formation. *Adolescence*, 19(75), 539–549.
- Steinberg, L. (2014). *Age of opportunity: Lessons from the new science of adolescence*. Houghton Mifflin Harcourt.
- Steinberg, L., & Morris, A. S. (2001). Adolescent development. *Annual Review of Psychology*, 52, 83–110. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.83>
- Uhls, Y. T., & Greenfield, P. M. (2011). The rise of “screen time” and its impact on adolescent development. *American Psychologist*, 66(4), 171–178. <https://doi.org/10.1037/a0024634>
- Valkenburg, P. M., & Peter, J. (2009). Social consequences of the internet for adolescents: A decade of research. *Current Directions in Psychological Science*, 18(1), 1–5. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8721.2009.01595.x>
- Valkenburg, P. M., Peter, J., & Schouten, A. P. (2006). Friend networking sites and their relationship to adolescents' well-being and social self-esteem. *CyberPsychology & Behavior*, 9(4), 584–590. <https://doi.org/10.1089/cpb.2006.9.584>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

TÜRKİYE’DE SOSYAL MEDYADA YAYINLANAN ŞİDDET OLAYLARININ ARAŞTIRILMASI

Nilüfer BOZ

Kırgızistan – Türkiye Manas Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik
Danışmanlık Programı 2001.08025@manas.edu.kg ORCID ID: 0009-0004-0631-071X

Doç. Dr. Erkan EFİLTİ

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik
Danışmanlık Programı, erkan.efilti@manas.edu.kg, ORCID ID: 0000-0003-1158-5764

ÖZET

Bu araştırmanın amacı Türkiye’de sosyal medya platformlarında yayımlanan şiddet olaylarının incelenmesidir. X (Twitter), Instagram, YouTube ve Google platformlarında 1 Ekim - 30 Kasım 2024 tarihleri arasında paylaşılan şiddet olayları içerikli haberler analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında 221 şiddet haberi incelenmiş ve hem metin hem de fotoğraf olarak değerlendirilmiştir. Bu platformların seçilme nedeni, şiddet içeriğini yaygın olarak barındırmaları ve yüksek kullanım oranlarıdır. Veriler, araştırmacı tarafından hazırlanan veri kayıt formu aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma verileri nitel veri değerlendirme yöntemlerinden içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Çalışma bulgularının analizi sonucu en yaygın şiddet türü fiziksel şiddet olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Fiziksel şiddetin türleri açısından ise; cinayet, araçlı saldırı, cinsel şiddet, intihar, sözlü şiddet, terör, trafik şiddeti, hayvan istismarı ve siber şiddet türlerine rastlanmıştır. Şiddet olaylarında zanlıların cinsiyetlerine göre dağılımına bakıldığında zaman çoğunluğu erkek, mağdurların ise büyük oranda kadın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yaş değişkeni açısından ulaşılan bulgulara göre ise; hem zanlılar hem de mağdurlar genellikle 25-65 yaş aralığında olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Zanlıların çoğu kişisel nedenlerle (kıskançlık, ekonomik sorunlar, cinsel motivasyon vb.) şiddete başvurdıklarını ifade etmiştir. Bu bulgular, Türkiye’deki sosyal medyada yayınlanan şiddet içerikli haberlerin ve olayların yayınlandığı sosyal medya platformlarını ve ağlarını, şiddet olaylarının gerçekleştiği coğrafi bölgeleri, şiddet türlerini, zanlıların ve mağdurların cinsiyet ve yaş gibi demografik özelliklerini, şiddet için gösterilen nedenleri kapsamlı bir şekilde ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal medyada şiddet, şiddet türleri, şiddet.

INVESTIGATION OF VIOLENCE INCIDENTS BROADCASTED ON SOCIAL MEDIA IN TURKEY

ABSTRACT

The aim of this study is to analyze the violent incidents published on social media platforms in Turkey. News about violent incidents shared on X (Twitter), Instagram, YouTube and Google platforms between October 1 and November 30, 2024 were analyzed. Within the scope of the research, 221 news on violence were analyzed and evaluated both in text and photographs. These platforms were selected because they widely host violent content and have high usage rates. The data were collected through a data recording form prepared by the researcher and analyzed by qualitative content analysis method. The most common type of violence in the study was physical violence, followed by homicide, assault with an instrument, sexual violence,

suicide, verbal violence, terrorism, traffic violence, animal abuse and cyber violence. It was determined that the majority of the suspects were male and the majority of the victims were female. Both suspects and victims are generally between the ages of 25-65. Most of the suspects stated that they resorted to violence for personal reasons (jealousy, economic problems, sexual motivation, etc.). These findings comprehensively reveal the social media platforms and networks where violent news and incidents are published on social media in Turkey, the geographical regions where violent incidents occur, types of violence, demographic characteristics of suspects and victims such as gender and age, and the reasons given for violence.

Keywords: Violence on social media, types of violence, violence.

1. GİRİŞ

Günümüzde sosyal medya kullanımının çoğalması ile toplumda ortaya çıkan çeşitli şiddet olaylarının sosyal medya üzerinden gösteriminin artması, şiddet olaylarına erişimi ve şiddet olaylarından haberdar olma imkanını daha kolay ve daha hızlı bir hale gelmiştir. Bu çalışmanın amacı Türkiye’de sosyal medyada yayınlanan şiddet olaylarının araştırılmasıdır.

Türkçeye Arapçadan geçmiş bir kelime olan şiddet kelimesi, “sert, katı ” anlamına gelen ve “sedid ” kelimesinden türemiştir. Sözlük tanımı olarak şiddet, bir gücün, kuvvetin, hareketin derecesi, bir duygunun aşırılığı ve kaba kuvvet kullanma anlamlarını karşılamaktadır. Önüne geçilemez bir kuvveti olan, zorlu bir kuvvetin oluşturduğu etki kavramı olarak da ayrıca tanımlanmaktadır.

İnsanlık tarihi süresince mevcudiyetini koruyan şiddet, yeni dünyanın da önemli sorunlarından biridir. İnsan yaşamı boyunca her devlette ve her kültürde farklı biçimlerde görülen şiddet, değişen yeni biçimleri ile çağımız toplumlarında sosyal yaşamın sürdürüldüğü tüm alanlarda, sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik sebeplere dayanarak aleni ya da örtük bir biçimde varlığını sürdürmektedir. Tüm insanlık tarihi boyunca ‘şiddet’, insanlığın gündeminden hiç düşmeden, kullanım biçimine göre hem sorunların çözümü için bir araç olarak kullanılmış, hem de toplumun tüm kesimleri için ciddi bir sorun haline gelmiştir (Köknel, 2000:17).

Arkeolojik çalışmalarda ve kazılarda rastlanan, günümüzden yüzyıllar öncesinde, tarihin ilk dönemlerinde yaşamış insanların iskeletlerinde bulunan travmatik yara izleri, kaydedilen etnografik raporlar, yaşanan savaşlar, saldırılar ve toplu cinayetler, eski ve günümüz dünyasında, tüm toplumsal örgütlenmelerde, şiddetin insanoğlundan uzak ve aykırı bir eylem şekli olmadığını ortaya koymaktadır (Walker, 2001).

Sözlük anlamı olarak kaba ve salt bir gücün kuvveti olarak değerlendirilen şiddetin, bireyler için açıklanabilmesi ve anlaşılabilmesi açısından bu değerlendirme yeterli değildir. Şiddet tanım açısından bireysel davranışlarla yetinildiği takdirde terör suçları, siyasal suçlar, örgütlenmeler, savaşlar ve toplu katliamlar gibi şiddet olaylarını anlamlandırmak zorlaşacaktır.

Şiddetle ilgili literatürler incelendiğinde, bireylerde şiddeti geliştiren saldırganlık eğiliminin nasıl ortaya çıktığı hakkında farklı bakış açılarına rastlanır. “Çoğunlukla şiddet ya içgüdüsel ve bu nedenle toplumsallaşma sürecinde oldukça az değişen veya yalnızca ve yalnızca çevresel etkenlerden kaynaklanan bir tutum olarak görülür” (Mosses,1996: 23). Ancak bilim dünyası iki etkenin de saldırganlık ve şiddet tutumunun meydana gelmesinde belirli ölçülerde önemli

olduğunu kabul görmektedir (Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1998: 10). İlk bakış açısı, şiddetin biyolojik yönlerine vurgu yaparken, ikinci bakış açısı sosyal faktörlerin önemini öne çıkarmaktadır.

Şiddetin ortaya çıkmasındaki sebepler incelendiğinde büyük bir geneli için biyolojik etmenlerin yanı sıra işsizlik, garibanlık, sosyal hayata uyum sağlayamama ve boş zamanları verimli değerlendirememesi gibi birçok toplumsal boyutu olan bir sorundur (Çubukçu ve Dönmez, 2012). Şiddetin ve saldırganlığın nedenleri arasında toplumsal görünmezlik ve sosyal çaresizlik de yer alabilir. Şiddet, bireyin fiziksel ve psikolojik bütünlüğüne (Çubukçu ve Dönmez, 2012) zarar vermeyi amaçlayan; öfke, saldırganlık, rekabet ve korku gibi duyguları (Avcı, 2006) barındıran, maddi ve manevi zarar verme düşüncesini içeren, fiziksel, duygusal, ekonomik, ihmal ve istismar (Koç, 2007) gibi çeşitli boyutları bulunan bir olgu olarak tanımlanmaktadır.

Şiddetin nedenlerini anlamaya yönelik çalışmalar, sosyoloji, psikoloji, felsefe ve tıp alanındaki çeşitli kuram ve yaklaşımları kapsamaktadır. Bu çerçevede, psikanalitik kuram, sosyal öğrenme kuramı, kültürel aktarım kuramı, sosyokültürel kuram, toplumsal cinsiyet kuramları ve engelleyici saldırganlık kuramı gibi teoriler, şiddeti incelemektedir. Her bir yaklaşım, şiddetin farklı yönlerini ele almaktadır.

Şiddet ve saldırganlık, ayrı olgular olarak değerlendirilebilir; ancak konuya ilişkin araştırmalar incelendiğinde bu iki kavramın birbirinden tamamen bağımsız olmadığı anlaşılmaktadır. Şiddet, insanda doğal olarak bulunan saldırganlık eğiliminin bireysel veya toplumsal düzeyde, başkalarına zarar verecek şekilde dışa vurulması olarak tanımlanır. Saldırgan eylemin nedeni, ortaya çıkış şekli, boyutu, yönü, niteliği ve sonuçları, şiddeti farklı tanımlamalarla ele alınmanın ve çeşitli bakış açılarıyla değerlendirmenin sebeplerini oluşturmaktadır.

Saldırganlık, kasıtlı olarak başkalarına acı ve zarar vermeyi amaçlayan bir davranış biçimi olarak ortaya çıkmakta ve şiddetin bir türü olarak tanımlanmaktadır (Aronson, Wilson ve Akert, 2012).

Şiddet ve onun sonucunda ortaya çıkan saldırganlığın bireyler üzerindeki olumsuz etkisi, sadece şiddeti uygulamak veya şiddete maruz kalmakla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda şiddete seyirci kalmakla da şekillenmektedir. Bu şekillenmenin oluşmasında, teknoloji ve internetin bir ürünü olan sosyal medya, şiddet haberlerinin yayılmasında ve insanları bu tür davranışlara imrendirebilmede aktif ve önemli bir rol oynamaktadır.

Günlük yaşantı içerisinde, evde, sokakta, çarşıda, pazarda, okulda, işyerinde, eğlence alanlarında şiddet boyutunda kural ve yasa tanımazlığın farklı örnekleri görülmektedir. Çoğunlukla bu örneklerle karşı ya hiç tepki göstermeksizin ya da görmezden gelinerek uzaklaşmaktadır (Köknel, 2000:17). Bu tarz gerilimli alanlardan kaçınmak için bireyler ne kadar kitle iletişim araçlarını, özellikle de interneti ve sosyal medyayı tercih ederek gerçek hayatın geriliminden uzaklaşmak isteseler de internet ve sosyal medyada oluşturulan ve bireylere sunulan içeriklerin büyük bir çoğunluğunda şiddet ve saldırganlığa rastlamak en az uzaklaşmak istedikleri diğer gerilim alanları kadar olağan bir sıklıktadır. Kitle iletişim araçlarının bireyler üzerindeki etkisini kitle iletişim kuramları üzerine araştırmalar yapan McQuail ve Windhall, “Kitle iletişim araçları, sadece bireyler üzerinde doğrudan etkide bulunmaz, aynı zamanda kültürü, bilgi birikimini, bir toplumun norm ve değer yargılarını da

etkiler. İzleyicilerin kendi davranış biçimlerini belirlerken kullanabilecekleri bir dizi imaj, düşünce ve değerlendirmeler sunar” (McQuail ve Windhall, 1997; 115) şeklinde açıklamaktadır.

Kitle iletişim araçları, modern dönemde topluma ilettikleri mesajlarla büyük bir etki yaratmaktadır. Teknolojik ilerlemelerle bu araçlara erişimin daha kolay hale gelmesi, bireylerin ve toplumların hayatında giderek daha fazla yer edinmelerine ve vazgeçilmez bir parça haline gelmelerine yol açmıştır. Sosyal medyanın bireylerin hayatına girmesi sadece sosyal yaşama değil, medya tüketim alışkanlıklarına da çok hızlı bir şekilde değiştirmiştir. Geleneksel medya, bireysel ve toplumsal mirası kuşaklar arasında aktarırken ve kamuoyu oluşturmada rol oynarken, internet teknolojisinin gelişimi ve sosyal medyanın yaygınlaşması, yeni gazetecilik pratiklerinin doğmasına zemin hazırlamıştır (Gezgin, 2002, s. 30).

İnternet ve sosyal medya, bireylere yeni fırsatlar ve platformlar sunarak, farklı yaş ve kültürlerden insanların düşüncelerini serbestçe ifade etmelerine olanak tanımıştır. Bu platformda, her yaş grubundan insanlar ilgi duydukları konulara göre enformasyon yaymaktadır (Ünal ve Kurt, 2021:254). Oluşturulan bu yeni ortam, toplumun haber alma alışkanlıklarını da çeşitlendirmiştir. Gündemdeki gelişmeleri takip etmenin başlıca yollarından biri olan habercilik ve medya kuruluşları, internetin yaygınlaşmasıyla birlikte ilk olarak kendi web sitelerini kurmuş ve internet için özel içerikler üretmeye başlamıştır. Ayrıca, yalnızca internet üzerinde yayın yapan dijital gazeteler de bu süreçte ortaya çıkmıştır (Törenli, 2005, s. 209).

We Are Social’ın Haziran 2022 raporuna göre, dünya nüfusunun (7,91 milyar) yarısından fazlasını oluşturan 4,7 milyar kişi sosyal medyayı kullanmakta olup, bu sayı her geçen gün artmaktadır. Küresel ölçekte insanlar günde ortalama 2 saat 29 dakikayı sosyal medyada geçirirken, Türkiye’de bu süre 2 saat 59 dakikaya kadar çıkmaktadır. Ayrıca Türkiye’deki internet kullanıcılarının %98,5’i sosyal medya platformlarını aktif olarak kullanmaktadır. (Dijital 2022). Benzer şekilde, dünya genelinde yetişkinlerin %57’sinin haber içeriklerine ulaşmak ve bu içerikleri tüketmek amacıyla sosyal medyayı tercih ettiği bildirilmektedir. 2022’nin ilk çeyreğinde GWI tarafından yapılan bir ankette, yetişkin internet kullanıcılarının %34,8’i sosyal medyayı kullanmalarının ‘ana nedenlerinden’ birinin haber okumak olduğunu belirtmiştir. Dahası, haber kaynakları açısından dikkat çekici bir veri, insanların haber almak için sosyal medyayı tercih etme olasılığının, fiziksel gazete ve dergilere yönelme olasılığından yaklaşık 2,5 kat daha fazla olduğudur (Wearesocial, 2022). Bu veriler, sosyal medyanın bir haber kaynağı olarak değerlendirildiğine işaret etmektedir.

Toplumda görülen şiddet davranışları ve medya aracılığıyla aktarılan şiddet vakalarına yönelik değerlendirmeler, model alma veya sosyal öğrenme süreçleri üzerinden ele alınmaktadır.

Diğer tüm davranış türlerinde olduğu gibi, şiddet içeren davranışların öğrenilmesinde de özdeşleşme, pekiştirme beklentisi, gözlemlenen davranışın yapılması ve taklit edilmesi gibi öğrenme ilkeleri etkilidir. Sosyal medyadan çeşitli davranışlar öğrenilebildiğine göre, saldırgan ve şiddet içerikli davranışlar da öğrenilebilir.

Şiddet kültürünün bireyler üzerindeki etkisi, şiddetin toplumsal hayata yansımaları, şiddetin sosyokültürel kaynakları ve medya metinleri ve görselleri ile bunların sunumu, şiddetin sosyal

medya aracılığıyla meşrulaştırılması gibi temel sorunlar bu araştırmanın merak konusu olmuştur.

Türkiye’de sosyal medyada yayınlanan şiddet olaylarının araştırılması bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye’de sosyal medya platformlarında yayımlanan şiddet olaylarının incelenmesidir.

Bu amaca ulaşabilmek için şu alt amaçlara cevap aranacaktır:

1. Türkiye’deki sosyal medya platformlarında yayımlanan şiddet olaylarının dağılımı nedir?
2. Şiddet olaylarının coğrafi bölgelere göre dağılımı nedir?
3. Türkiye’de sosyal medyada yayınlanan şiddet olaylarında yer alan şiddet türlerinin dağılımı nelerdir?
4. Şiddet olaylarında yer alan mağdur cinsiyetinin dağılımı nedir?
5. Şiddet olaylarında yer alan mağdurların yaş dağılımı nedir?
6. Şiddet olaylarında yer alan zanlı cinsiyetinin dağılımı nedir?
7. Şiddet olaylarında yer alan zanlıların yaş dağılımı nedir?
8. Sosyal medyada yayınlanan şiddet olaylarında uygulanan şiddet için gösterilen neden dağılımı nedir?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Çalışma temel olarak betimsel bir çalışmasıdır. Tarama modeline dayalı içerik çözümlemesi, araştırmanın yöntemi olarak kullanılmıştır. Araştırma konusu, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen uygun bir şekilde gözlemlenip belirtilir (Karasar, 2004: 77).

2.2. Çalışma Sahası

Araştırmanın evrenini, Türkiye’de kullanım oranı yüksek ve yaygın olan X(Twitter), Instagram, YouTube ve Google platformlarında yayınlanan şiddet olayları oluşturmaktadır. Çalışma Sahası olarak ise 1 Ekim 2024 ile 30 Kasım 2024 tarihleri arasında dört farklı sosyal platform ve sosyal ağda yayınlanan şiddet haberleri incelemeye alınmıştır. Terör ve siyasi şiddet haberleri araştırmaya dahil edilmiştir. Sosyal medyada yayınlanan şiddet haberlerinin incelendiği çalışmada 222 şiddet haberinden 221’i araştırma kapsamında incelenip şiddet haberlerinin hem metin hem de fotoğraf sunumu oluşturulmuştur.

2.3. Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Bu araştırmanın verileri Türkiye’deki sosyal medya platformlarından, X(Twitter), Instagram, YouTube ve Google platformlarında 1 Ekim 2024 ile 30 Kasım 2024 tarihleri arasında

yayınlanan şiddet gösterimi haber içeriklerinden oluşmaktadır. Bu sosyal medya ağlarının seçilmesi hem şiddet içeren haberleri yaygın olarak ele almaları hem de kullanılma oranlarının yüksek olmasıdır.

Geray'a (2004) göre "iletişim araştırmalarında geçmişte yapılmış içerik çözümlemelerinden hareketle örneklem konusunda bazı rehber ilkeler oluşturulmuş durumdadır. Araştırmacılar buna karar verebilmek için özel çalışmalar da yapmışlardır. Örneğin önce tek bir konu kategorisinde bütün bir yıldaki dağılımla, 48 sayının (günün), 24 sayının, 12 sayının ve 6 sayının içindeki dağılım karşılaştırılmıştır. Sonuç olarak örneklemelerin tamamının başarılı olduğu ve 12 sayıdan fazla örneklemelerin başarımı fazla artırmadığı sonucuna varılmıştır" (Geray, 2004; 141).

2.4. Verilerin Analizi

Bu veriler araştırmanın amacı ve alt amaçları doğrultusunda sosyal medyada yayınlanan şiddet olaylarının içeriği analiz edilmiştir.

İçerik çözümlemesi iletişim içeriğinin, genellikle önceden belirlenmiş sınıflamalar (kategoriler) çerçevesinde sistematik olarak gerçekleştirilmesini sağlayan bir araştırma tekniğidir. İçerik, gazete haberleri veya yazıları olabileceği gibi televizyon haberleri, filmleri, radyo programları, sinema filmleri kısaca her türlü içerik olabilir. İçerik çözümlemesi, toplumsal bilim araştırma teknikleri 'kitle iletişim araçlarındaki' içeriğe yönelik kullanılan bir yöntem olarak ortaya çıkmıştır (Geray, 2004; 133).

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın alt amaçları doğrultusunda oluşturulan sıralamaya göre elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Araştırmanın birinci alt amacı olan "Şiddet Olaylarının Sosyal Medyada Gösteriminin Dağılımı" ile ilgili elde edilen verilerin analizi çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1. Şiddet Olaylarının Sosyal Medyada Gösteriminin Dağılımı

Olayın Yayınlandığı Platform/Ağ	Haber Sayısı	Oran (%)
X(Twitter)	97	43,8
Google	67	30,3
Instagram	44	19,9
YouTube	13	5,8
Toplam	221	100

Çizelge 1'de Türkiye'de yaşanan şiddet haberlerinin X(Twitter), Instagram, YouTube ve Google platformlarında/ağlarında paylaşım dağılımı verilmiştir. Bu tablo, şiddet olaylarının gösteriminin X (Twitter)'te paylaşım yoğunluğuna (%43,8; 97 haber) sahip olduğunu göstermektedir. X (Twitter)'i %30,3 (67 haber) ile Google platformu takip etmektedir. Diğer platformlar arasından Instagram %19,9 (44 haber) ile üçüncü sırada yer alırken YouTube %5,8 (13 haber) ile son sırada yer almaktadır.

Araştırmanın ikinci alt amacı olan “Şiddet Olaylarının Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı” ile ilgili elde edilen verilerin analizi tablo 2’de verilmiştir.

Çizelge 2. Şiddet Olaylarının Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı

Olayın Yaşandığı Bölge	Haber Sayısı	Oran (%)
Marmara Bölgesi	94	42,5
Akdeniz Bölgesi	39	17,6
İç Anadolu Bölgesi	29	13,1
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	18	8,1
Ege Bölgesi	16	7,2
Karadeniz Bölgesi	15	6,7
Doğu Anadolu Bölgesi	9	4,07
Belirtilmemiş	1	0,45
Toplam	221	100,0

Çizelge 2’de Şiddet haberlerinin coğrafi bölgelere göre dağılımını verilmiştir. Bu tablo, şiddet olaylarının Marmara Bölgesi’nde yoğunlaştığını (%42,5; 94 haber) göstermektedir. Marmara Bölgesi’nin ardından %17,64 (39 haber) ile Akdeniz Bölgesi, %13,12 (29 haber) ile İç Anadolu Bölgesi, %8,14 (18 haber) ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi, %7,23 (16 haber) ile Ege Bölgesi, %6,78 (15 haber) ile Karadeniz Bölgesi ve %4,07 (9 haber) ile Doğu Anadolu Bölgesi gelmektedir. 221 haberden sadece 1’inde (%0,45 oranla) bölge ya da şehir belirtilmemiştir.

Araştırmanın üçüncü alt amacı olan “Şiddet Olaylarında Yer Alan Şiddet Türünün Dağılımı” ile ilgili elde edilen verilerin analizi tablo 3’te verilmiştir.

Çizelge 3. Şiddet Olaylarında Yer Alan Şiddet Türünün Dağılımı

Haberde Yer Alan Şiddet Türü	Olay Sayısı	Oran (%)
Fiziksel Şiddet	61	23,46
Cinayet	50	19,2
Araçlı Şiddet	49	18,8
Cinsel Şiddet	29	11,1
İntihar	27	10,3
Sözlü Şiddet	12	4,6
Terör	11	4,2
Trafik Şiddeti	10	3,8
Hayvan İstismarı	8	3,08
Siber Şiddet	3	1,1
Toplam	260	100,0

Çizelge 3’te, Türkiye’de sosyal medyada yayınlanan 221 farklı şiddet haberi incelenmiştir. Ancak bazı haberlerde birden fazla şiddet türü aynı anda yer almıştır. Örneğin, bir olay hem

cinayet hem de intihar içerebilirken başka bir olay hem sözlü şiddet hem de fiziksel şiddet içerebilir. Bu tür çift yönlü olaylar nedeniyle toplam şiddet vakası sayısı 260 olarak hesaplanmıştır. Tabloda yer alan bulgulara göre, şiddet türleri arasında Fiziksel Şiddet %23,46 (61 olay) ile en yaygın türdür. Fiziksel Şiddeti, %19,2 (50 olay) ile Cinayet takip etmektedir. Araçlı Şiddet %18,8 (49 olay) ile üçüncü sıradadır. Diğer şiddet türlerinin dağılımı ise şu şekildedir: Cinsel Şiddet %11,1 (29 olay), İntihar %10,3 (27 olay), Sözlü Şiddet %4,6 (12 olay), Terör Şiddeti %4,2 (11 olay), Trafik Şiddeti %3,8 (10 olay), Hayvan İstismarı %3,08 (8 olay) ve Siber Şiddet %1,1 (3 olay) ile daha az sıklıkta görülmektedir.

Çizelge 4. Yayınlanan Şiddet Olaylarında Mağdur Cinsiyetinin Dağılımı

Mağdurun Cinsiyeti	Mağdur Cinsiyet Sayısı	Oran (%)
Kadın	109	39,7
Erkek	99	36,1
Belirtilmemiş	31	11,3
Çoklu Mağdur	27	9,8
Hayvan	8	2,9
Toplam	274	100,0

Çizelge 4'te çalışma süresince incelenen şiddet haberlerinde yer alan mağdurların cinsiyet dağılımına dair bulgular verilmiştir. Araştırmada toplamda 274 mağdur tespit edilmiştir. Ancak bu mağdurların %2,9'u (8) hayvanlardan, %11,3'ü (31) ise yaşı ve cinsiyeti belirtilmemiş şahıslardan oluşmaktadır. Ayrıca, %9,8 oranına sahip (27) mağdur, çoklu üyelere sahip gruplar olarak tanımlanmış ve analizde bu gruplar birer birim olarak sayılmıştır. Bununla birlikte, tespit edilen mağdurların %39,7'si kadın (109) ve %36,1'si erkek (99) olarak belirtilmiştir.

Araştırmanın beşinci alt amacı olan “Yayınlanan Şiddet Olaylarında Mağdur Yaşının Dağılımı” ile ilgili elde edilen verilerin analizi tablo 5'te verilmiştir

Çizelge 5. Yayınlanan Şiddet Olaylarında Mağdur Yaşının Dağılımı

Yaş Aralığı	Mağdur Yaş Sayısı	Oran (%)
0 – 2	7	5,19
2 – 6	5	3,7
6 – 12	14	10,3
12 – 18	22	16,3
18 – 25	25	18,5
25 – 65	57	42,2
65+	5	3,7
	135	100,0

Çizelge 5'te mağdurların yaş verileri incelendiğinde, 274 mağdurdan yalnızca 135'inin yaş bilgisine ulaşılmıştır. Yaşları saptanamayan mağdurların büyük bir kısmını hayvanlar, bilinmeyen olarak kaydedilmiş belirtilmemiş kişiler, çoklu gruplar ve cinsiyeti belirtilmesine rağmen yaş bilgisi eksik olan bireyler oluşturmaktadır. Bu nedenle mağdurların yaş dağılımını gösteren tabloda yalnızca yaş verisine erişilebilen 135 mağdur dikkate alınmıştır. Tablo 15

incelendiğinde, mağdurların yaş gruplarına göre dağılımında en yüksek oran, %42,22 ile 25 – 65 yaş grubunda yer almaktadır. Bunu sırasıyla %18,52 oran ile 18 – 25 yaş grubu, %16,30 oran ile 12 – 18 yaş grubu, %10,37 oran ile 6 – 12 yaş grubu, %5,19 oran ile 0 – 2 yaş grubu, %3,70 oran ile 2 – 6 yaş grubu ve %3,70 oran ile 65+ yaş grubu takip etmektedir.

Araştırmanın altıncı alt amacı olan “Yayınlanan Şiddet Olaylarında Zanlı Cinsiyetinin Dağılımı” ile ilgili elde edilen verilerin analizi çizelge 6’da verilmiştir

Çizelge 6. Yayınlanan Şiddet Olaylarında Zanlı Cinsiyetinin Dağılımı

Zanlının Cinsiyeti	Zanlı Cinsiyet Sayısı	Oran (%)
Kadın	25	9,5
Erkek	169	64,5
Belirtilmemiş	48	18,3
Çoklu Zanlı	20	7,6
Toplam	262	100,0

Çizelge 6’da çalışma süresince incelenen şiddet haberlerinde yer alan zanlıların cinsiyet dağılımına dair bulgular verilmiştir. Araştırmada toplamda 262 zanlı tespit edilmiştir. Bu zanlıların %18,3’ü (48) cinsiyeti belirtilmemiş şahıslardan oluşmaktadır. Ayrıca, %7,6 oranına sahip (20) zanlı, çoklu üyelere sahip gruplar olarak tanımlanmış ve analizde bu gruplar birer birim olarak sayılmıştır. Bununla birlikte, tespit edilen zanlıların %9,5’si kadın (25) ve %64,5’i erkek (169) olarak belirtilmiştir.

Araştırmanın yedinci alt amacı olan “Yayınlanan Şiddet Olaylarında Zanlı Yaşının Dağılımı” ile ilgili elde edilen verilerin analizi çizelge 7’de verilmiştir

Çizelge 7. Yayınlanan Şiddet Olaylarında Zanlı Yaşının Dağılımı

Yaş Aralığı	Zanlı Yaşının Sayısı	Oran (%)
0 – 2	0	0,0
2 – 6	0	0,0
6 – 12	1	1,16
12 – 18	24	27,91
18 – 25	21	24,42
25 – 65	40	46,5
65+	1	1,16
	86	100,0

Çizelge 7’de zanlıların yaş verileri incelendiğinde, 262 zanlılardan yalnızca 86’sının yaş bilgisine ulaşılmıştır. Yaşları saptanamayan mağdurların büyük bir kısmını bilinmeyen olarak kaydedilmiş belirtilmemiş kişiler, çoklu gruplar ve cinsiyeti belirtilmesine rağmen yaş bilgisi eksik olan bireyler oluşturmaktadır. Bu nedenle zanlıların yaş dağılımını gösteren tabloda yalnızca yaş verisine erişilebilen 86 zanlı dikkate alınmıştır. Tablo 17 incelendiğinde, zanlıların yaş gruplarına göre dağılımında en yüksek oran, %46,51 ile 25 – 65 yaş grubunda yer almaktadır. Bunu sırasıyla %27,91 oran ile 12 – 18 yaş grubu, %24,42 oran ile 18 – 25 yaş

grubu ve %1,16'şar oran ile 6 – 12 ve 65+ yaş grubu, yaş grubu takip etmektedir. 0 – 2 ve 2 – 6 yaş grubunda zanlı bulunmamaktadır.

Araştırmanın sekizinci alt amacı olan “Uygulanan Şiddet İçin Gösterilen Nedenin Dağılımı” ile ilgili elde edilen verilerin analizi çizelge 8’de verilmiştir.

Çizelge 8. Uygulanan Şiddet İçin Gösterilen Nedenin Dağılımı

Şiddet İçin Gösterilen Nedenler	Sayı	%
Kişisel Neden	249	95,7
Toplumsal Neden	11	4,23
Belirtilmemiş	-	0,0
Toplam	260	100,0

Tablo 8’de çalışmada, haberlerde yer alan şiddet olayları kişisel ve toplumsal nedenler olmak üzere iki ana kategoriye ayrılmıştır. Kişisel nedenler kategorisi; kıskançlık, yol verme kavgası, tartışma, dolandırıcılık, taciz gibi bireysel motivasyonlara dayalı şiddet eylemlerini kapsamaktadır. Toplumsal nedenler kategorisi ise bireylerin veya grupların devlete ya da toplumsal bir olaya tepki göstermek amacıyla gerçekleştirdiği şiddet eylemlerini içermektedir. İncelenen 260 şiddet olayının %95,77’si (249 haber) kişisel nedenlere dayanırken, %4,23’ü (11 haber) toplumsal nedenlere dayanmaktadır.

4. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma verilerinin analizinden elde edilen sonuçlara bulgular sıralamasına göre yer verilmiş ve elde edilen sonuçlar literatür verilerinden kaynaklanan bulgularla tartışılmıştır.

4.1. Sonuç ve Tartışma

Araştırmanın birinci alt amacı olan “Şiddet Olaylarının Sosyal Medyada Gösteriminin Dağılımı”nın analizinden elde edilen sonuçlara göre şiddet olaylarının gösteriminin X (Twitter)’te paylaşım yoğunluğuna sahip olduğu görülmektedir. X (Twitter)’i ikinci en yüksek oran ile Google platformu takip etmektedir. Diğer platformlar arasından Instagram ise üçüncü sırada yer alırken YouTube son sırada yer almaktadır.

Araştırmanın ikinci alt amacı olan “Şiddet Olaylarının Coğrafi Bölgelere Göre Dağılımı”nın analizinden elde edilen sonuçlara göre Marmara Bölgesi en yüksek orana sahiptir. İstanbul gibi büyük şehirlerin Marmara Bölgesi’nde yer alması ve bu bölgedeki yüksek nüfus yoğunluğu şiddet olaylarının daha görünür olmasına yol açıyor olabilir. Umut Vakfı (2023)’nin “Türkiye Silahlı Şiddet Haritası” raporuna göre, İstanbul en yüksek şiddet vakalarının yaşandığı il olarak belirtilmiştir. Bu durum, Marmara Bölgesi’ndeki yüksek nüfus yoğunluğu ve büyük şehirlerin varlığının şiddet olaylarının görünürlüğünü artırdığını göstermektedir. Akdeniz Bölgesi’nin ikinci sırada yer alması, bu bölgedeki özellikle turizm ve göçmen hareketliliği gibi faktörlerin de etkisiyle şiddet olaylarının artış gösterdiği bir alan olmasından kaynaklanabilir. Listelist(t.y)’in yapmış olduğu araştırmaya göre Akdeniz Bölgesi’nde, özellikle turizm ve göçmen hareketliliği gibi dinamiklerin şiddet olaylarının artışına katkıda bulunabileceği belirtilmektedir. Bu tür sosyo-ekonomik faktörler, bölgedeki şiddet olaylarının

oranını etkileyebilir. İç Anadolu Bölgesi'nin üçüncü sırada yer alması, bölgedeki şiddet olaylarının, araştırmada özellikle kırsal kesimlerde daha az görünür olmasına rağmen, hala önemli bir haber kaynağı oluşturduğunu ortaya koyuyor. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin dördüncü sırada yer alması, bu bölgedeki şiddet olaylarının daha düşük bir orana medyada yer bulduğunu düşündürmektedir. Ege, Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinde şiddet haberlerinin daha az yer alması, bu bölgelerdeki medya erişimi ile ilgili farklılıkları ve suç oranı düşüklüğü ihtimalini yansıtır olabilir. Umut Vakfı (2023)'nin "Türkiye Silahlı Şiddet Haritası" raporu bu bulguyu destekler niteliktedir.

Araştırmanın üçüncü alt amacı olan "Şiddet Olaylarında Yer Alan Şiddet Türünün Dağılımı"nın analizinden elde edilen sonuçlara göre Fiziksel şiddet en yüksek oranda diğer türler arasında yer almaktadır. Bu sonuç da araştırmada yer alan şiddet olaylarının en yaygın biçiminin fiziksel şiddet olduğunu ortaya koymaktadır. Elde edilen bu bulgu, toplumsal düzeydeki fiziksel şiddet olgularının kullanımının sıklığına işaret edebilir. Fiziksel şiddet, mağdurlar üzerinde doğrudan ve somut etkiler yaratması nedeniyle daha fazla haber konusu olabilmektedir. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu'nun (t.y) aile içi şiddetle ilgili yaptığı "Aile İçi Şiddet Araştırması" adlı çalışmada, her 100 ailenin 34'ünde fiziksel şiddet vakalarının olduğu belirtilmiştir. Cinayet şiddet olaylarının ikinci yüksek oranda yer almaktadır. Cinayetlerin, toplumu derinden etkileyebilecek potansiyelde olaylar olabileceği düşünüldüğünden, bu tür haberlerin medya gündeminde sürekli yer bulması olasıdır. Yüksel (2016), "Kadına Yönelik Ölümcül Şiddet" çalışmada Türkiye'de 2016-2018 yılları arasında meydana gelen 932 kadına yönelik ölümcül şiddet vakasının analiz ettiğini ve cinayetlerin önemli bir yer tutarak toplumu derinden etkilediğini vurgulamıştır. Araçlı şiddetin üçüncü sırada yer almaktadır. Araçlı şiddet, silah, bıçak, taş ve sopa gibi araçların kullanılarak sokaklarda, trafikte, okulda, evde, manav gibi toplumsal yaşam alanlarında yaşanan saldırıları kapsayarak, bu tür olayların sosyal medyada daha geniş bir kitleye ulaşmasında etkili olmuş olabilir. Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı (t.y), "Şiddet Biçimleri" araştırmasında silah, bıçak, taş, sopa vb. araçların kullanıldığı saldırıların toplumsal yaşam alanlarında meydana geldiğini ve bunun toplumda ve sosyal medyada geniş bir yer tuttuğunu vurgulamıştır. Cinsel şiddetin dördüncü sırada yer alması, cinsiyet temelli şiddetin hala toplumsal bir sorun olarak varlığını sürdürdüğünü ve sosyal medyada bu tür olayların da yer bulduğunu göstermektedir. Wikipedia (t.y) verilerine göre cinsel şiddet cinsiyet temelli bir sorun olarak varlığını sürdürmekte ve fiziksel ve psikolojik etkileri ile toplumsal bir sorun teşkil etmektedir. İntihar, beşinci sırada, sosyal medyada kişinin kendine uyguladığı şiddet olarak yer almakta ve aynı zamanda toplumsal bir sorun olarak daha geniş bir kitleye ulaşmaktadır. Medical Park (t.y)'in "Şiddet ve Şiddete Eğilim" araştırmasına göre intihar vakaları kişinin kendine uyguladığı şiddet olarak değerlendirilmekte ve toplumsal bir sorun olması nedeni ile medyada yer almaktadır. Sözlü şiddet, terör, trafik şiddeti, hayvan istismarı ve siber şiddet gibi diğer şiddet türlerinin diğer türlere oranla daha düşük oranlarda yer alması, bu tür şiddet olaylarının daha az bir şekilde yer bulduğunu gösterebilir. Ancak bu tür olaylar, toplumsal veya bireysel düzeyde önemli bir tehdit oluşturabildiği için ve aynı zamanda bireylerin haberleştirmek adına dikkatini çekebileceği için sosyal medyanın gündemine girdiği düşünülmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı (2021) tarafından lise öğrencileri arasında gerçekleştirilen "Şiddet Algısı Araştırması"nda öğrencilerin toplumda şiddet olaylarının en çok görüldüğü yerler arasında dijital ortamı ilk sıraya koyduğu ortaya

çıkıştır. Şiddet olaylarında yer alan şiddet türünün dağılımına ait olan bulgulara şiddet türlerinin eşzamanlı işlendiği olaylar, şiddetin çeşitli biçimlerinin birbirini besleyebildiğini ve birlikte ortaya çıkabildiğini vurgulamaktadır, çalışmadan elde edilen veriler bulguları desteklemektedir. Bu durum, bazı şiddet olaylarının yalnızca tek bir kategoriyle sınıflandırılmayacak kadar karmaşık olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın dördüncü alt amacı olan “Yayınlanan Şiddet Olaylarında Mağdur Cinsiyetinin Dağılımı” ile ilgili elde edilen verilerin analizinden elde edilen sonuçlara göre kadınların yüksek oranda mağdur olduğu görülmektedir. Erkek mağdurların oranının ise kadın mağdur oranına göre daha düşük olduğu belirlenmiştir. Toplumsal cinsiyet perspektifinden bakıldığında, bu durum kadınların özellikle belirli şiddet türlerine (cinsel şiddet, aile içi şiddet vb.) daha fazla maruz kaldığını ve medyada daha görünür hale geldiğini düşündürülebilir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) (t.y) tarafından yapılan tanıma göre, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, bireylerin cinsiyeti nedeniyle maruz kaldığı şiddeti ifade eder. Bu şiddet türleri arasında cinsel şiddet ve aile içi şiddet de bulunmaktadır. Bu durum, kadınların bu tür şiddet olaylarında daha fazla mağdur olduğunu göstermektedir. Ancak kadın mağdur oranına göre düşük olmasına rağmen erkek mağdurların oranının da azımsanmayacak kadar yüksek olması, şiddetin toplumsal cinsiyetten bağımsız olarak geniş bir kesimi etkileyen bir olgu olduğunu göstermektedir. Adalet Bakanlığı’nın (t.y) Aile İçi Şiddetle Mücadele ve Mağdur Destek Hizmetleri Daire Başkanlığı’nın verilerine göre şiddetin, bireyin fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik yönden zarar görmesiyle sonuçlanan ve şiddetin toplumsal cinsiyetten bağımsız olarak geniş bir kesimi etkilediği vurgulanmaktadır. Bununla birlikte, mağdurların bir kısmını hayvanların oluşturduğu görülmektedir. Hayvan istismarı vakalarının medyada daha az yer bulduğu düşünülebilir, ancak bu olayların haberleştirilmesi toplumsal farkındalığı artırmak açısından önemlidir. Hayvanlara yönelik şiddetin genellikle bireylerin kontrolsüz öfke patlamaları, eğlence amaçlı şiddet veya sahiplenmeme gibi faktörlerle ilişkili olduğu bilinmektedir. Hayvan Hakları İzleme Komitesi (HAKİM) (2020) tarafından yayınlanan rapora göre, en az 22 milyon 735 bin 267 işkence vakası ve 3 milyon 36 bin 175 cinsel şiddet vakası yaşanmıştır. Bu veriler, hayvan istismarı vakalarının medyada daha az yer bulduğunu ve toplumsal farkındalığın artırılması gerektiğini göstermektedir. Yaşı ve cinsiyeti belirtilmemiş mağdurların oranı dördüncü en yüksek orana sahiptir. Mağdurların kimlik bilgilerinin eksik verilmesi, olayların toplumsal etkisinin tam anlamıyla değerlendirilmesini zorlaştırabilir. Çoklu üyelere sahip grupların ise en düşük orana sahip olduğu tespit edilmiştir. Çalışmadan elde edilen verilerde bu grupların tek bir birim olarak sayılması, gerçek mağdur sayısının daha yüksek olabileceğini düşündürmektedir.

Araştırmanın beşinci alt amacı olan “Yayınlanan Şiddet Olaylarında Mağdur Yaşının Dağılımı” ile ilgili elde edilen verilerin analizinden elde edilen sonuçlara göre mağdurlardan yalnızca 135’inin yaş bilgisine ulaşılmıştır. Yaşları saptanamayan mağdurların büyük bir kısmını hayvanlar, bilinmeyen olarak kaydedilmiş belirtilmemiş kişiler, çoklu gruplar ve cinsiyeti belirtilmesine rağmen yaş bilgisi eksik olan bireyler oluşturmaktadır. Bu nedenle mağdurların yaş dağılımını gösteren tabloda yalnızca yaş verisine erişilebilen mağdurların yaşları dikkate alınmıştır. Mağdurların yaş gruplarına göre dağılımında en yüksek oran 25 – 65 yaş grubunda

yer almaktadır. Bunu sırasıyla 18 – 25 yaş grubu, 12 – 18 yaş grubu, 6 – 12 yaş grubu, 0 – 2 yaş grubu, 2 – 6 yaş grubu ve son olarak 65+ yaş grubu takip etmektedir.

Araştırmanın altıncı alt amacı olan ‘‘Yayınlanan Şiddet Olaylarında Zanlı Cinsiyetinin Dağılımı’’ ile ilgili elde edilen verilerin analizinden elde edilen sonuçlara göre zanlıların büyük çoğunluğunun erkek bireylerden oluştuğu görülmektedir. Erkek zanlıların yüksek oranı, şiddet içerikli suçların cinsiyet dağılımı açısından incelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Literatürde de erkeklerin suç işleme oranlarının kadınlara kıyasla daha yüksek olduğu belirtilmekte ve bu durumu vurgulamaktadır. Cumhuriyet Gazetesi (2025), ‘‘Erkekler Daha Fazla Suç İşliyor’’ adlı haber başlığında Türkiye’de erkeklerin suç işleme oranlarının kadınlara kıyasla daha yüksek olduğunu, Adalet Bakanlığı’nın verilerine dayanan bir haberde belirtilmektedir. Bu verilere göre, cezaevlerindeki erkek tutuklu ve hükümlü sayısı, kadınlara oranla 26 kat fazladır. Kadın zanlı oranı erkek zanlı oranına kıyasla düşüktür. Araştırmada cinsiyeti belirtilmemiş zanlıların oranı da göz önünde bulundurulabilecek bir seviyededir. Cinsiyet bilgisinin eksik olması, haberlerin hazırlanış biçiminden veya haber kaynaklarının eksik bilgi vermesinden kaynaklanabilir. Suç işleyen çoklu üyelere sahip gruplar en düşük oran ile tespit edilmiştir. Bu grupların belirli ideolojik, ekonomik ya da örgütsel motivasyonlarla hareket ettiği düşünülebilir. Örgütlü suç gruplarının bireysel zanlılardan farklı bir suç dinamiğine sahip olduğu ve özellikle organize suçlarda önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir. Ancak analizde bu grupların birer birim olarak sayılması, gerçek zanlı sayısının daha yüksek olabileceğini göstermektedir. Yavuz Kahya (2015), ‘‘Suç Teorileri Işığında Türkiye’de Kaçakçılık Olgusu: Toplumsal Nedenleri, Boyutları ve Algısı’’ başlıklı makalesinde, örgütlü suç gruplarının ideolojik, ekonomik veya örgütsel motivasyonlarla hareket ettiği ve farklı suç dinamiklerine sahip olduğu belirtmektedir.

Araştırmanın yedinci alt amacı olan ‘‘Yayınlanan Şiddet Olaylarında Zanlı Yaşının Dağılımı’’ ile ilgili elde edilen verilerin analizinden elde edilen sonuçlara göre zanlıların yaş verileri incelendiğinde yalnızca 86’sının yaş bilgisine ulaşılmıştır. Yaşları saptanamayan zanlıların büyük bir kısmını bilinmeyen olarak kaydedilmiş belirtilmemiş kişiler, çoklu gruplar ve cinsiyeti belirtilmesine rağmen yaş bilgisi eksik olan bireyler oluşturmaktadır. Bu nedenle yaş verisine erişilebilen 86 zanlı dikkate alınmıştır. Zanlıların yaş gruplarına göre dağılımında en yüksek oran 25 – 65 yaş grubunda yer almaktadır. Bunu sırasıyla 12 – 18 yaş grubu, 18 – 25 yaş grubu 6 – 12 ve son olarak 65+ yaş grubu, yaş grubu takip etmektedir. 0 – 2 ve 2 – 6 yaş grubunda zanlı bulunmamaktadır.

Araştırmanın sekizinci alt amacı olan ‘‘Uygulanan Şiddet İçin Gösterilen Nedenin Dağılımı’’ ile ilgili elde edilen verilerin analizinden elde edilen sonuçlara göre haberlerde yer alan şiddet olayları kişisel ve toplumsal nedenler olmak üzere iki ana kategoriye ayrılmıştır. Kişisel nedenler kategorisi; kıskançlık, yol verme kavgası, tartışma, dolandırıcılık, taciz gibi bireysel motivasyonlara dayalı şiddet eylemlerini kapsamaktadır. Toplumsal nedenler kategorisi ise bireylerin veya grupların devlete ya da toplumsal bir olaya tepki göstermek amacıyla gerçekleştirdiği şiddet eylemlerini içermektedir. Araştırmada elde edilen ve incelenen şiddet olaylarının 249’u kişisel nedenlere dayanırken, 11’i toplumsal nedenlere dayanmaktadır. Bu verilerden yola çıkarak şiddetin iki temel nedenden kaynaklanarak ortaya çıkabildiği düşünülmektedir, bunlar kişisel ve toplumsal nedenlerdir. Galtung (1996) çalışmasında, şiddeti

doğrudan (kişisel) ve yapısal (toplumsal) olmak üzere iki temel kategoriye ayırmaktadır. Felson (2002) ise yine elde edilen bulguları destekler nitelikte, bireysel motivasyonlarla gerçekleşen şiddetin genellikle kişisel çatışmalardan kaynaklandığını ve toplumsal şiddetten farklı dinamiklere sahip olduğunu öne sürmektedir.

Genel olarak bu araştırma, şiddetin eşzamanlı işlenebileceğini, çeşitli şiddet biçimlerinin birbirini besleyebildiğini, şiddet türlerinin birlikte ortaya çıkabildiğini, şiddet olaylarının tek bir kategori ile sınıflandırılmayacak kadar karmaşık olduğunu, sosyal medya üzerinden yayınlanan şiddet olaylarının doğrudan veya dolaylı yollarla bireyleri etkilediğini, bireylerin şahit oldukları şiddet olaylarını tekrarlayabilme ve taklit edebilme potansiyeline sahip olduklarını vurgulamaktadır.

4.2. Öneriler

1. Gelecek araştırmalarda, sosyal medyada yayınlanan şiddet içeriklerinin bireyler ve toplum üzerindeki psikolojik etkileri ayrıntılı incelenmelidir.
2. Yetkililer ve platform sağlayıcıları, şiddet içeriklerinin yayılımını arttırmak ve toplumu şiddete karşı bilinçlendirmek için daha etkili denetim mekanizmaları geliştirmelidir.

KAYNAKÇA

Adalet Bakanlığı. (t.y.). Aile içi şiddetle mücadele ve mağdur destek hizmetleri daire başkanlığı. Erişim Adresi: <https://evicisiddet.adalet.gov.tr>.

Archaeology, 30(1), 573-596. <https://doi.org/10.1080/00438240120043475>

Arık, İ. A. (1998). *Psikolojide bilimsel yöntem*. Çantay Kitabevi.

Aronson, E., Wilson, T. D., & Akert, R. (2012). *Sosyal psikoloji*. Kaktüs Yayınları

Avcı, R. (2006). *Şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin ailelerinin aile işlevleri, öfke*. Yayınlanmamış YI tezi. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aziz, A. (2008). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri ve teknikleri*. Nobel Yayın Dağıtım.

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. (1998). *Aile içinde ve toplumsal alanda şiddet* (Bilim Serisi 113). Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. (t.y.). *Aile içi şiddet araştırması*. Tekcan Hukuk Bürosu. Erişim Adresi: <https://www.tekcan.av.tr/kadina-siddet-ve-siddetin-turleri/>

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR). (t.y.). Cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet. Erişim Adresi: <https://help.unhcr.org/turkiye/social-economic-and-civil-matters/sexual-and-gender-based-violence/>

Çubukçu, Z., ve Dönmez, A. (2012). İlköğretim okul yöneticilerinin şiddet türlerine yönelik görüşleri ve şiddetle başa çıkma yöntemleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 1(1), 37-64.

Cumhuriyet Gazetesi., “Erkekler daha fazla suç işliyor”. Erişim tarihi: 7 Mart 2025.

Edirne Haber. (2021). *Şiddet algısı araştırması sonuçları açıklandı*. Erişim Adresi: <https://www.edirnehaber.org/siddet-algisi-arastirmasi-sonuclari-aciklandi/61437>

Felson, R. B. (2002). *Violence and Gender Reexamined*. American Psychological Association.

Galtung, J. (1969). *Violence, Peace, and Peace Research*. Journal of Peace Research, 6(3), 167-191.

Geray, H. (2004). *Toplumsal araştırmalarda nicel ve nitel yöntemlere giriş*. Siyasal Kitabevi.

Gezgin, S. (2002). Geleneksel basın ve internet gazeteciliği. In S. Yedig & H. Akman (Eds.), *İnternet çağında gazetecilik* (pp. xx-xx). Metis Yayınları.

Hayvan Hakları İzleme Komitesi (HAKİM). (2021, 9 Nisan). 22 milyon 735 bin 267 işkence, 3 milyon 36 bin 175 cinsel şiddet. Sivil Sayfalar. Erişim Adresi: <https://www.sivilsayfalar.org/2021/04/09/22-milyon-735-bin-267-iskence-3-milyon-36-bin-175-cinsel-siddet/>

Kahya, Y. (2015). Suç Teorileri Işığında Türkiye’de Kaçakçılık Olgusu: Toplumsal Nedenleri, Boyutları ve Algısı. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15(3), 159-178. <https://doi.org/10.18037/ausbd.38731>

Karasar, N. (2004). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.

Koç, M. (2007). Şiddetin ortaya çıkardığı psikolojik travmayla baş etmede sporun işlevselliği. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 167-179.

Köknel, Ö. (2000). *Bireysel ve toplumsal şiddet*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

ListeList. (t.y.). Türkiye’de en çok şiddet olayı yaşanan şehirler.

Erişim Adresi: <https://listelist.com/en-cok-siddet-olayi-yasanan-sehirler/>

Medical Park. (t.y.). *Şiddet ve şiddete eğilim*.

Erişim Adresi: <https://www.medicalpark.com.tr/siddet-ve-siddete-egilim/hg-1897>

McQuail, D., & Windahl, S. (1997). *Kitle iletişim modelleri*. İmge Kitabevi.

Mosses, R. (1996). Şiddet nerede başlıyor? *Cogito*, 6-7, 23-28.

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı. (t.y.). *Şiddet biçimleri*. <https://www.morcati.org.tr/siddet-bicimleri>

Tavşancıl, E., & Aslan, E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. Epsilon Yayıncılık.

Törenli, N. (2005). *Yeni medya, yeni iletişim ortamı*. Bilim ve Sanat Yayınları.

Tutkun-Ünal, A., & Kurt, A. S. (2021). Türkiye’deki gazetecilerin Instagram hesaplarının içerik analizi yöntemiyle incelenmesi. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(33), 252-277.

Uğurlu, F., & Öztürk, Ş. (2006). *Türkiye’de televizyon haberciliği*. Konya: Tablet Yayınları.

Umut Vakfı. (2023). Türkiye silahlı şiddet haritası. Hürriyet. Erişim Adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/turkiye-silahli-siddet-haritasi-aciklandi-en-fazla-olayin-yasandigi-kent-ve-en-sakin-sehir-belli-oldu-42404895>

Vikipedi. (t.y.). *Kadına yönelik şiddet*. Erişim Adresi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Kad%C4%B1na_y%C3%B6nelik_%C5%9Fiddet

Vikipedi. (t.y.). *Şiddet* Erişim Adresi: <https://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eiddet>

Yüksel, Ş. (2016). *Kadına yönelik ölümcül şiddet*. Academia. Erişim Adresi: https://academia.edu/41944596/KADINA_Y%C3%96NEL%C4%B0K_%C3%96L%C3%9CMC%C3%9CL_%C5%9E%C4%B0DDET

WeAreSocial. (2022). *Digital 2022: Global overview*. Erişim Adresi:
<https://wearesocial.com/uk/blog/2022/01/digital-2022/>

FİZİKSEL AKTİVİTEYE KATILIMIN ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN MOTİVASYONLARINA ETKİSİ

Dilara HAMARAT

İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor ABD

38241402003@ogr.inonu.edu.tr – 0009-0005-3826-3265

Doç. Dr. Yahya DOĞAR

İnönü Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi

yahya.dogar@inonu.edu.tr 0000-0002-1068-2266

Doç. Dr. Özgür EKEN

İnönü Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi

ozgur.eken@inonu.edu.tr – 0000-0002-5488-3158

Arş. Gör. Dr. Mehmet AKARSU

İnönü Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi

mehmet_akarsu@inonu.edu.tr 0000-0002-8149-801X

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, fiziksel aktiviteye katılımın ortaokul öğrencilerinin motivasyon düzeylerine etkisini demografik değişkenler (cinsiyet, yaş, spor yapma durumu, spor türü, ebeveynlerin spor yapma ve eğitim durumu) açısından incelemektir. Nicel araştırma desenlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Malatya and Bingöl illerinde öğrenim gören 324 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Veriler, “Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyon Ölçeği” ile toplanmış ve SPSS 23 istatistik programı ile analiz edilmiştir. Verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiş ve parametrik testler (Bağımsız Örneklem t-Testi, ANOVA) kullanılmıştır. Bulgular; spor yapma durumu, spor türü, yaş ve cinsiyet değişkenlerinde bazı alt boyutlarda anlamlı farklılıklar olduğunu, okul türü ve ebeveynlere ait değişkenlerde ise anlamlı bir fark olmadığını göstermiştir. Sonuçlar, fiziksel aktiviteye düzenli katılımın ortaokul öğrencilerinin motivasyonunu artırdığını ve bu etkinin bazı demografik faktörlere göre değişiklik gösterdiğini ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Fiziksel aktivite, motivasyon, ortaokul öğrencileri

The Effect of Participation in Physical Activity on Middle School Students’ Motivation

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the effect of participation in physical activity on middle school students’ motivation levels based on demographic variables (gender, age, participation in sports, type of sport, and parents’ participation in sports and educational background). The relational survey model, one of the quantitative research methods, was employed. The sample consisted of 324 middle school students from Malatya and Bingöl, Türkiye. Data were collected using the “Physical Activity Participation Motivation Scale” and analyzed using the SPSS 23 statistical program. The data showed a normal distribution, and thus, parametric tests (Independent Samples t-Test, ANOVA) were used. The findings indicated significant differences in some sub-dimensions in terms of participation in sports, type of sport, age, and gender, while no significant differences were found in relation to school type and parental variables. The results suggest that regular participation in physical activity enhances

middle school students' motivation and that this effect varies across certain demographic characteristics.

Keywords: Physical activity, motivation, middle school students

GİRİŞ

Fiziksel aktivite, bireylerin hem fiziksel hem de psikolojik sağlıkları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Özellikle ortaokul çağındaki öğrenceler, bedensel ve zihinsel gelişimlerine yönelik yapılan etkinliklerde aktif katılım gösterdiklerinde birçok yönden fayda sağlamaktadır (Bouchard ve ark., 2012). Fiziksel aktivitenin yararları çok çeşitli olup, sağlık üzerinde olumlu etkilerinin yanı sıra sosyalleşme, öz disiplin, takım çalışması gibi becerilerin geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. (Demir & Cicioğlu 2018).

Sıralanan bu özelliklerin davranışa dönüştürülmesi önemlidir. Bu nedenle bireylerin motivasyona ihtiyaçları vardır. Motivasyon, bireylerin belirli bir davranışı sergileme isteği ve bu davranışı sürdürme güdüsünü ifade eden bir kavramdır (Edwards ve ark., 2005). İçsel (özyeterlilik, ilgi) ve dışsal (ödülleri, sosyal onay) motivasyon türleri, bireylerin fiziksel aktiviteye katılım kararlarını şekillendiren unsurlar arasında yer alır (Haskell & Kiernan, 2000).

Özellikle ortaokul çağındaki öğrencilerde fiziksel aktiviteye yönelik motivasyonun anlaşılması hem sağlıklı yaşam alışkanlıklarının kazandırılması hem de sosyal becerilerin geliştirilmesi açısından kritik öneme sahiptir (Haugen ve ark., 2013). Bu bağlamda yapılan araştırmalar, motivasyonel faktörlerin fiziksel aktivite düzeyini nasıl etkilediğine dair çeşitli bulgular sunmaktadır (Melnik ve ark., 2009). Öğrencilerin bu aktiviteler karşısında besledikleri tutumlar; cinsiyetleri, yaşları gibi demografik değişkenlere göre farklılık gösterebilmektedir. Dolayısıyla, ortaokul seviyesinde eğitim gören öğrencilerin fiziksel aktiviteye olan yaklaşımlarını anlamak için bu değişkenlerin dikkate alınması gerekmektedir.

Bu araştırmanın sonunda, ortaokul öğrencilerinin fiziksel aktiviteye katılım oranlarının, çeşitli motivasyonel faktörlerle nasıl ilişkilendiğini gözler önüne sermektir. Elde edilecek veriler, eğitim sistemlerinin geliştirilmesine, öğretim stratejilerinin belirlenmesine ve öğrenci sağlığının iyileştirilmesine katkıda bulunacaktır.

Bu bağlamda, öğrencilerin fiziksel aktivitelerine katılımını artırmak için motivasyonel unsurların analiz edilmesi büyük bir ihtiyaç haline gelmektedir. Çünkü bu yaş grubundaki öğrencilerin, fiziksel aktiviteye katılımının motivasyonları üzerindeki etkisini anlamak, eğitimciler, ebeveynler ve politika yapımcılar için ve böylece daha nitelikli eğitim ve öğretim için önemlidir.

Bu açıklamalara bağlı olarak araştırmanın amacını şu şekilde ifade etmek mümkündür: Fiziksel aktiviteye katılımın ortaokul öğrencilerinin motivasyonlarına etkisi.

Bu genel amacın gerçekleştirilmesi için aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

1. Cinsiyet değişkenine göre fiziksel aktiviteye katılımın ortaokul öğrencilerinin motivasyonlarına etkisinde fark var mıdır?
2. Yaş değişkenine göre fiziksel aktiviteye katılımın ortaokul öğrencilerinin motivasyonlarına etkisinde fark var mıdır?

3. Spor yapma değişkenine göre fiziksel aktiviteye katılımın ortaokul öğrencilerinin motivasyonlarına etkisinde fark var mıdır?
4. Spor türü değişkenine göre fiziksel aktiviteye katılımın ortaokul öğrencilerinin motivasyonlarına etkisinde fark var mıdır?
5. Babanın spor yapma değişkenine göre fiziksel aktiviteye katılımın ortaokul öğrencilerinin motivasyonlarına etkisinde fark var mıdır?
6. Annenin spor yapma değişkenine göre fiziksel aktiviteye katılımın ortaokul öğrencilerinin motivasyonlarına etkisinde fark var mıdır?
7. Baba eğitim durumu değişkenine göre fiziksel aktiviteye katılımın ortaokul öğrencilerinin motivasyonlarına etkisinde fark var mıdır?
8. Anne eğitim durumu değişkenine göre fiziksel aktiviteye katılımın ortaokul öğrencilerinin motivasyonlarına etkisinde fark var mıdır?

MATERYAL VE METOT

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koymak amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, mevcut durumun betimlenmesiyle birlikte değişkenler arasındaki korelasyonun yönü ve gücünün belirlenmesine olanak tanır (Büyüköztürk ve ark., 2024). Bu model, özellikle sosyal bilimlerde sıkça kullanılan ve neden-sonuç ilişkisi kurmadan, değişkenler arasında anlamlı ilişkiler olup olmadığını ortaya koymayı amaçlayan bir yöntemdir. Araştırmanın amacı doğrultusunda, öğrencilerin fiziksel aktivite motivasyonlarının bazı değişkenlerle olan etkileşimini anlamak adına bu desen uygun görülmüştür.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Malatya ilindeki ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklemi ise 324 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır (Bkz. Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların demografik dağılımları

Değişken		F	%
Cinsiyet	Kız	164	50,6
	Erkek	160	49,4
	Toplam	324	100,0
Yaş	11,00	30	9,3
	12,00	224	69,1
	13,00	70	21,6
	Toplam	324	100,0
Spor yapma durumu	Evet	271	83,6
	Hayır	53	16,4
	Toplam	324	100,0

Spor türü	Bireysel	119	36,7
	Takım	205	63,3
	Toplam	324	100,0
Babanın spor yama durumu	Evet	122	37,7
	Hayır	202	62,3
	Toplam	324	100,0
Annenin spor yapma durumu	Evet	91	28,1
	Hayır	233	71,9
	Toplam	324	100,0
Baba eğitim düzeyi	İlkokul	32	9,9
	Ortaokul	19	5,9
	Lise	82	25,3
	Üniversite	191	59,0
	Toplam	324	100,0
Anne eğitim düzeyi	İlkokul	50	15,4
	Ortaokul	47	14,5
	Lise	123	38,0
	Üniversite	104	32,1
	Toplam	324	100,0
Okul türü	Ortaokul	158	48,8
	İmam Hatip Ortaokulu	166	51,2
	Toplam	324	100,0

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya toplam 324 öğrenci katılmıştır. Cinsiyet dağılımı değerlendirildiğinde, katılımcıların %50,6'sı kız (n=164) ve %49,4'ü erkek (n=160) öğrencilerden oluşmaktadır. Yaş dağılımında ise katılımcıların büyük çoğunluğunu 12 yaşındaki öğrenciler oluşturmaktadır (%69,1; n=224). Bunu %21,6 ile 13 yaş (n=70) ve %9,3 ile 11 yaş (n=30) takip etmektedir.

Katılımcıların %83,6'sı (n=271) düzenli olarak spor yaptığını belirtirken, %16,4'ü (n=53) spor yapmadığını ifade etmiştir. Spor yapan öğrencilerin %63,3'ü (n=205) takım sporlarıyla ilgilenirken, %36,7'si (n=119) bireysel spor dallarına yönelmektedir.

Babanın spor yapma durumu incelendiğinde, öğrencilerin %37,7'sinin (n=122) babası spor yaptığını belirtmiştir. %62,3'ünün (n=202) babası ise spor yapmamaktadır. Annelerin spor yapma oranı daha düşük olup, sadece %28,1'i (n=91) spor yaparken, %71,9'u (n=233) spor yapmamaktadır.

Baba eğitim düzeyine bakıldığında, en yüksek oran %59,0 ile üniversite mezunlarına (n=191) aittir. Bunu %25,3 ile lise (n=82), %9,9 ile ilkokul (n=32) ve %5,9 ile ortaokul mezunları (n=19) izlemektedir. Anne eğitim düzeyinde ise en yüksek oran lise mezunlarına aittir (%38,0; n=123), ardından üniversite (%32,1; n=104), ilkokul (%15,4; n=50) ve ortaokul mezunları (%14,5; n=47) gelmektedir.

Öğrencilerin öğrenim gördüğü okul türü bakımından, %51,2'si (n=166) imam hatip ortaokuluna, %48,8'i (n=158) ise ortaokula devam etmektedir.

Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak Demir ve Cicioğlu (2018), tarafından geliştirilen “Fiziksel Aktiviteye Katılım Motivasyon Ölçeği (FAKMÖ)” kullanılmıştır. Ölçek, öğrencilerin fiziksel aktiviteye katılma motivasyonlarını ölçmeye yönelik olup tek boyuttan oluşmaktadır. Toplamda 16 maddeden oluşan 5'li Likert tipi ölçek (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum) şeklinde yapılandırılmıştır. Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları orijinal geliştiriciler tarafından yapılmış olup, bu çalışmada da Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. FAKMÖ, bireylerin fiziksel aktiviteye yönelik hem içsel hem de dışsal motivasyonlarını analiz etmeye olanak sunan geçerli ve güvenilir bir araçtır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi SPSS 23 istatistik programı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Öncelikle verilerin normal dağılıma uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri incelenmiş; bu değerlerin ± 2 aralığında bulunması kriter olarak alınmıştır (Kim, 2013; Mishra ve diğ., 2019; Tabachnick & Fidell, 2019). Yapılan kontroller sonucunda verilerin normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, analizlerde parametrik testlerin kullanımına uygun olduğu kanaatine varılmıştır.

İkili grup karşılaştırmaları için Bağımsız Örneklem t Testi, üç ve daha fazla grup karşılaştırmaları için ise Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Anlamlı farkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla, post-hoc analizlerde Tukey HSD testi tercih edilmiştir. İstatistiksel anlamlılık düzeyi 0,05 olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 2. Cinsiyete göre fiziksel aktiviteye katılım motivasyonu ölçeğine ilişkin t testi sonuçları

Alt boyut	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	ss	t	p
Bireysel nedenler	Kız	163	3,98	0,90	0,088	0,930
	Erkek	160	3,97	0,87		
Çevresel nedenler	Kız	163	3,26	0,88	-1,977	0,049
	Erkek	160	3,46	0,91		
Nedensizlik	Kız	163	3,58	1,18	-1,349	0,178
	Erkek	160	3,76	1,23		
Toplam	Kız	163	3,61	0,81	-1,285	0,200
	Erkek	160	3,73	0,80		

Tablo 2 incelendiğinde, bireysel nedenler alt boyutunda kız öğrencilerin ortalaması ($\bar{x}=3,98$, $ss=0,90$), erkek öğrencilerle ($\bar{x}=3,97$, $ss=0,87$) neredeyse eşit düzeydedir ve aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($t=0,088$; $p=0,930$). Çevresel nedenler boyutunda erkek öğrencilerin ortalaması ($\bar{x}=3,46$, $ss=0,91$), kız öğrencilerden ($\bar{x}=3,26$, $ss=0,88$) daha yüksek

bulunmuş ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($t=-1,977$; $p=0,049$). Nedensizlik alt boyutunda erkek öğrencilerin ortalaması ($\bar{x}=3,76$, $ss=1,23$), kız öğrencilere ($\bar{x}=3,58$, $ss=1,18$) kıyasla daha yüksek olsa da bu fark anlamlı düzeyde değildir ($t=-1,349$; $p=0,178$). Genel toplam puanlarda da erkek öğrencilerin ortalaması ($\bar{x}=3,73$, $ss=0,80$), kız öğrencilerden ($\bar{x}=3,61$, $ss=0,81$) daha yüksek olmakla birlikte bu fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır ($t=-1,285$; $p=0,200$).

Tablo 3. Yaşa göre fiziksel aktiviteye katılım motivasyonu ölçeğine ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları

Alt boyut	Yaş	N	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
Bireysel nedenler	11 yaş (a)	30	3,92	0,85	1,914	0,149	
	12 yaş (b)	224	4,04	0,87			
	13 yaş (c)	70	3,81	0,91			
	Toplam	324	3,98	0,88			
Çevresel nedenler	11 yaş (a)	30	3,27	0,80	2,339	0,098	
	12 yaş (b)	224	3,42	0,90			
	13 yaş (c)	70	3,16	0,92			
	Toplam	324	3,35	0,90			
Nedensizlik	11 yaş (a)	30	3,67	0,98	10,072	0,000	12>13
	12 yaş (b)	224	3,84	1,08			
	13 yaş (c)	70	3,12	1,49			
	Toplam	324	3,67	1,21			
Toplam	11 yaş (a)	30	3,61	0,71	5,613	0,004	12>13
	12 yaş (b)	224	3,76	0,76			
	13 yaş (c)	70	3,39	0,94			
	Toplam	324	3,67	0,81			

Tablo 3 incelendiğinde, bireysel nedenler alt boyutunda yaş grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($F=1,914$; $p=0,149$). En yüksek ortalama 12 yaş grubunda gözlenmiştir ($\bar{x}=4,04$, $ss=0,87$), bunu 11 yaş ($\bar{x}=3,92$, $ss=0,85$) ve 13 yaş ($\bar{x}=3,81$, $ss=0,91$) grupları takip etmektedir. Çevresel nedenler boyutunda da yaşa göre fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($F=2,339$; $p=0,098$). 12 yaş grubundaki öğrencilerin ortalaması ($\bar{x}=3,42$, $ss=0,90$) diğer yaş gruplarından yüksektir. Nedensizlik alt boyutunda yaş grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($F=10,072$; $p<0,001$). 12 yaş grubunun ortalaması ($\bar{x}=3,84$, $ss=1,08$), 13 yaş grubunun ortalamasından ($\bar{x}=3,12$, $ss=1,49$) anlamlı düzeyde yüksektir. Genel toplam puanlar incelendiğinde de yaşa göre anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F=5,613$; $p=0,004$). 12 yaş grubundaki öğrencilerin ortalaması ($\bar{x}=3,76$, $ss=0,76$), 13 yaş grubuna göre ($\bar{x}=3,39$, $ss=0,94$) istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksektir.

Tablo 4. Spor yapma durumuna göre fiziksel aktiviteye katılım motivasyonu ölçeğine ilişkin t testi sonuçları

Alt boyut	Spor yapma durumu	N	$\bar{x}$	ss	t	p
Bireysel nedenler	Evet	271	4,08	0,80	3,701	0,000
	Hayır	53	3,49	1,09		
Çevresel nedenler	Evet	271	3,41	0,87	2,603	0,010
	Hayır	53	3,06	1,00		
Nedensizlik	Evet	271	3,73	1,22	2,239	0,026
	Hayır	53	3,33	1,10		
Toplam	Evet	271	3,74	0,77	3,788	0,000
	Hayır	53	3,29	0,88		

Tablo 4 incelendiğinde, bireysel nedenler alt boyutunda spor yapan öğrencilerin ortalaması ($\bar{x}=4,08$, $ss=0,80$), spor yapmayanlara kıyasla ($\bar{x}=3,49$, $ss=1,09$) anlamlı düzeyde yüksektir ($t=3,701$; $p<0,001$). Çevresel nedenler boyutunda da benzer şekilde spor yapan öğrencilerin ortalaması ($\bar{x}=3,41$, $ss=0,87$), spor yapmayan öğrencilerden ($\bar{x}=3,06$, $ss=1,00$) anlamlı düzeyde fazladır ($t=2,603$; $p=0,010$). Nedensizlik boyutunda da spor yapan öğrencilerin ortalaması ($\bar{x}=3,73$, $ss=1,22$), spor yapmayanlara göre ($\bar{x}=3,33$, $ss=1,10$) anlamlı bir şekilde yüksektir ($t=2,239$; $p=0,026$). Toplam motivasyon puanı açısından değerlendirildiğinde ise spor yapan öğrencilerin genel ortalaması ($\bar{x}=3,74$, $ss=0,77$), spor yapmayanlara ($\bar{x}=3,29$, $ss=0,88$) göre anlamlı düzeyde daha yüksektir ($t=3,788$; $p<0,001$).

Tablo 5. Spor türüne göre fiziksel aktiviteye katılım motivasyonu ölçeğine ilişkin t testi sonuçları

Alt boyut	Spor türü	N	$\bar{x}$	ss	t	p
Bireysel nedenler	Bireysel	119	3,76	0,99	-3,326	0,001
	Takım	205	4,11	0,79		
Çevresel nedenler	Bireysel	119	3,17	0,97	-2,675	0,008
	Takım	205	3,46	0,84		
Nedensizlik	Bireysel	119	3,60	1,21	-0,780	0,436
	Takım	205	3,71	1,20		
Toplam	Bireysel	119	3,50	0,85	-2,893	0,004
	Takım	205	3,76	0,77		

Tablo 5 incelendiğinde, bireysel nedenler alt boyutunda takım sporlarıyla ilgilenen öğrencilerin ortalaması ($\bar{x}=4,11$, $ss=0,79$), bireysel spor yapan öğrencilere göre ($\bar{x}=3,76$, $ss=0,99$) anlamlı düzeyde yüksektir ($t=-3,326$; $p=0,001$). Çevresel nedenler açısından da takım sporu yapan öğrencilerin ortalaması ($\bar{x}=3,46$, $ss=0,84$), bireysel spor yapan öğrencilerden ($\bar{x}=3,17$, $ss=0,97$) daha yüksektir ve bu fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($t=-2,675$; $p=0,008$). Nedensizlik alt boyutunda ise bireysel spor yapan öğrencilerin ortalaması ($\bar{x}=3,60$, $ss=1,21$) ile

takım sporları yapan öğrencilerin ortalaması ($\bar{x}=3,71$, $ss=1,20$) arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($t=-0,780$; $p=0,436$). Toplam motivasyon puanı değerlendirildiğinde, takım sporu yapan öğrencilerin ortalaması ($\bar{x}=3,76$, $ss=0,77$), bireysel spor yapanlardan ($\bar{x}=3,50$, $ss=0,85$) anlamlı düzeyde daha yüksektir ($t=-2,893$; $p=0,004$).

Tablo 6. Okul türüne göre fiziksel aktiviteye katılım motivasyonu ölçeğine ilişkin t testi sonuçları

Alt boyut	Okul türü	N	$\bar{x}$	ss	t	p
Bireysel nedenler	Ortaokul	158	4,00	0,86	0,357	0,722
	İmam Hatip Ortaokulu	166	3,96	0,91		
Çevresel nedenler	Ortaokul	158	3,41	0,87	1,235	0,218
	İmam Hatip Ortaokulu	166	3,29	0,92		
Nedensizlik	Ortaokul	158	3,70	1,19	0,418	0,676
	İmam Hatip Ortaokulu	166	3,64	1,22		
Toplam	Ortaokul	158	3,70	0,78	0,817	0,415
	İmam Hatip Ortaokulu	166	3,63	0,83		

Tablo 6 incelendiğinde, bireysel nedenler alt boyutunda ortaokul öğrencilerinin ortalaması ($\bar{x}=4,00$, $ss=0,86$), imam hatip ortaokulu öğrencilerinden ($\bar{x}=3,96$, $ss=0,91$) biraz daha yüksek olsa da fark anlamlı değildir ($t=0,357$; $p=0,722$). Çevresel nedenler açısından, ortaokul öğrencileri ($\bar{x}=3,41$, $ss=0,87$) imam hatip ortaokulu öğrencilerine göre ($\bar{x}=3,29$, $ss=0,92$) daha yüksek ortalamaya sahiptir; ancak bu fark da istatistiksel olarak anlamlı düzeyde değildir ($t=1,235$; $p=0,218$). Nedensizlik alt boyutunda her iki okul türü arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir (ortaokul: $\bar{x}=3,70$, $ss=1,19$; imam hatip: $\bar{x}=3,64$, $ss=1,22$; $t=0,418$; $p=0,676$). Toplam motivasyon puanı incelendiğinde ise ortaokul öğrencilerinin ortalaması ($\bar{x}=3,70$, $ss=0,78$), imam hatip ortaokulu öğrencilerine göre ($\bar{x}=3,63$, $ss=0,83$) daha yüksek olmakla birlikte bu fark da anlamlı değildir ($t=0,817$; $p=0,415$).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada, ortaokul öğrencilerinin fiziksel aktiviteye katılım düzeylerinin motivasyonları üzerindeki etkisi, cinsiyet, yaş, spor yapma durumu, spor türü, okul türü ve ebeveynlerin eğitim ve spor yapma durumları gibi demografik değişkenler açısından incelenmiştir. Elde edilen bulgular, fiziksel aktiviteye katılımın öğrencilerin motivasyon düzeylerini olumlu etkilediğini ortaya koymakta ve bu durum mevcut literatürle büyük oranda örtüşmektedir.

Araştırmanın önemli bulgularından biri, düzenli spor yapan öğrencilerin yapmayanlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek motivasyona sahip olmalarıdır. Bu durum, fiziksel aktiviteye katılımın bireyin içsel güdülerini güçlendirdiğini ve dışsal motivasyon unsurlarını da desteklediğini göstermektedir. Ekland ve ark., (2005), fiziksel aktivitenin bireyin psikolojik iyilik halini artırdığını ve bu durumun motivasyonu doğrudan etkilediğini vurgulamaktadır.

Ayrıca Haugen ve ark. (2013) fiziksel uygunluk düzeyinin, fiziksel benlik algısı yoluyla motivasyonu etkilediğini belirtmiştir.

Takım sporları yapan öğrencilerin motivasyon düzeylerinin bireysel spor yapanlara göre anlamlı derecede daha yüksek bulunması, takım ruhu, sosyal destek ve grup dinamiklerinin birey üzerindeki etkisini gözler önüne sermektedir. Melnyk ve ark. (2009), sosyal yapıların ve grup içinde yer almanın bireylerin fiziksel aktiviteye olan ilgisini ve katılım motivasyonunu artırdığını ifade etmektedir. Takım sporlarının sunduğu sosyal etkileşim ortamı, öğrencilerin içsel ve dışsal motivasyonlarını birlikte beslemektedir.

12 yaş grubundaki öğrencilerin motivasyon puanlarının 13 yaş grubuna göre daha yüksek olması, ergenliğe geçişte yaşanan psikososyal değişimlerin motivasyon üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. 12 yaşın, fiziksel aktiviteye yönelik ilgilerin yüksek olduğu, sosyal ilişkilerin daha aktif biçimde sürdürüldüğü bir dönem olduğu bilinmektedir (Bouchard ve ark., 2012). 13 yaş grubu öğrencilerde gözlenen motivasyon düşüşü, bu yaşta artan akademik baskılar ve sosyal kaygılarla ilişkili olabilir.

Araştırma sonucunda toplam motivasyon puanlarında cinsiyet farklılığı anlamlı bulunmamış, ancak çevresel nedenler alt boyutunda erkek öğrencilerin kızlara göre daha yüksek puan aldığı belirlenmiştir. Bu bulgu, erkek öğrencilerin sosyal kabul, arkadaş baskısı ve performans temelli geri bildirimlerden daha fazla etkilendiklerini düşündürmektedir. Haskell ve Kiernan (2000), dışsal motivasyon kaynaklarının erkeklerde daha baskın olduğunu, bu durumun fiziksel aktiviteye katılımı da etkili olduğunu belirtmiştir.

Araştırmada, okul türü ile ebeveynlerin eğitim ve spor yapma durumlarının öğrencilerin motivasyon düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Bu durum, öğrenci motivasyonunun daha çok bireyin içsel süreçleri, kişisel deneyimleri ve öğretmenle olan etkileşimi gibi mikro düzey faktörlerden etkilendiğini göstermektedir. Arabacı (2009), öğretmen faktörünün ve sınıf içi atmosferin öğrenci tutum ve motivasyonları üzerinde belirleyici olduğunu savunmaktadır. Ayrıca, öğrencinin bireysel algı ve hedeflerinin, ebeveyn geçmişinden daha etkili olabileceği yönünde bulgular literatürde yer almaktadır.

Sonuç olarak, bu araştırma, fiziksel aktiviteye katılımın ortaokul öğrencilerinin motivasyon düzeylerini önemli ölçüde etkilediğini göstermektedir. Özellikle spor yapma alışkanlığı olan, takım sporlarına katılan ve 12 yaş grubundaki öğrenciler daha yüksek motivasyon düzeylerine sahiptir. Bu durum, beden eğitimi programlarının yapılandırılmasında öğrencilerin gelişimsel özelliklerinin ve bireysel farklılıklarının göz önünde bulundurulması gerektiğini göstermektedir. Fiziksel aktiviteye yönelik içsel ve dışsal motivasyonların birlikte desteklenmesi, sürdürülebilir bir katılım için temel bir strateji olarak değerlendirilmelidir.

Bu doğrultuda okullarda uygulanacak beden eğitimi ve spor etkinlikleri, takım oyunlarına dayalı, katılımı teşvik edici ve sosyal etkileşimi artırıcı biçimde yeniden planlanmalıdır. Öğrenci motivasyonunu artırmak için öğretmenler, süreci destekleyici ve öğrenciyi güçlendirici yaklaşımlar benimsemelidir.

KAYNAKÇA

Arabacı, R. (2009). Attitudes toward physical education and class preferences of Turkish

- secondary and high school students. *İlköğretim Online*, 8(1), 2–8.
- Bouchard, C., Blair, S. N. And Haskell, W. (Eds.). (2012). *Physical activity and health*. Champaign IL: HumanKinetics, 12.
- Bouchard, C., Blair, S. N., & Haskell, W. L. (2012). *Physical activity and health*. Human Kinetics.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E, Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2024). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Demir, G. T., & Cicioğlu, H. İ. (2018). Motivation Scale for Participation in Physical Activity (MSPPA): A study of validity and reliability. *Journal of Human Sciences*, 15(4), 2479–2492.
- Edwards, S. D., Ngcobo H. S. B., Edwards D. J. ve Palavar K. (2005). Exploring the relationship between physical activity, psychological well-being and physical self-perception in different exercise groups. *South African Journal for Research in Sport, Physical Education and Recreation*. 27(1):75-90.
- Ekeland, E., Heian, F., & Hagen, K. B. (2005).
- Haskell, W. L., & Kiernan, M. (2000). Methodologic issues in measuring physical activity and physical fitness when evaluating the role of dietary supplements. *American Journal of Clinical Nutrition*, 72(2), 541S–550S.
- Kim, H.-Y. (2013). Statistical notes for clinical researchers: Assessing normal distribution (2) using skewness and kurtosis. *Restorative Dentistry & Endodontics*, 38(1), 52-54. <https://doi.org/10.5395/rde.2013.38.1.52>
- Melnyk BM, Jacobson D, Kelly S, O’haver J, Small L, Mayıs MZ. (2009). İmrenin tehi mental jealt helty life styl choice and physical healt of hispanic adolescent: A randomized controlled pilot study. *Journal Of School Health*. 9, 575-584.
- Mishra, P., Pandey, C. M., Singh, U., Gupta, A., Sahu, C., & Keshri, A. (2019). Descriptive Statistics and Normality Tests for Statistical Data. *Annals of Cardiac Anaesthesia*, 22(1), 67-72. https://doi.org/10.4103/aca.ACA_157_18
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2019). *Using multivariate statistics (Seventh edition)*. Pearson.

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR DERSİ MEMNUNİYET DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Dilara HAMARAT

İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor ABD

38241402003@ogr.inonu.edu.tr – 0009-0005-3826-3265

Doç. Dr. Yahya DOĞAR

İnönü Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi yahya.dogar@inonu.edu.tr 0000-0002-1068-2266

Doç. Dr. Özgür EKEN

İnönü Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi ozgur.eken@inonu.edu.tr – 0000-0002-5488-3158

Arş. Gör. Dr. Mehmet AKARSU

İnönü Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi

mehmet_akarsu@inonu.edu.tr 0000-0002-8149-801X

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi ve spor dersine yönelik memnuniyet düzeylerini (cinsiyet, yaş, spor yapma durumu, spor türü, ebeveynlerin spor ve eğitim durumu) demografik değişkenler açısından incelemektir. Araştırmada nicel yöntemlerden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Örneklemi Malatya ve Bingöl illerinde öğrenim gören 323 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Veriler “Beden Eğitimi ve Spor Dersi Memnuniyet Ölçeği” aracılığıyla toplanmış ve SPSS 23 programı ile analiz edilmiştir. Verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiş, bu nedenle analizlerde parametrik testler (Bağımsız Örneklem t-Testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi) kullanılmıştır. Bulgular; yaş, cinsiyet ve spor yapma durumu değişkenlerinde bazı alt boyutlarda anlamlı farklılıklar olduğunu; spor türü, ebeveynlerin spor yapma ve eğitim durumu ile ders yeterliliği algısında ise anlamlı farklılıklar olmadığını ortaya koymuştur. Sonuçlar, beden eğitimi ve spor dersinin öğrencilerin memnuniyet düzeyini etkileyen çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, dersin içeriği ve öğretim süreçlerinin öğrenci merkezli bir yaklaşımla yeniden düzenlenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Beden eğitimi, öğrenci memnuniyeti, ortaokul

An Examination of Middle School Students’ Satisfaction Levels in Physical Education and Sports Classes

ABSTRACT

The aim of this study is to examine middle school students’ satisfaction levels in physical education and sports classes in relation to demographic variables such as gender, age, participation in sports, type of sport, and parents’ participation in sports and educational background. The relational survey model, a quantitative research design, was used in this study. The sample consisted of 323 middle school students studying in the provinces of Malatya and Bingöl. Data were collected using the “Physical Education and Sports Course Satisfaction Scale” and analyzed using the SPSS 23 program. Since the data were found to be normally distributed, parametric tests (Independent Samples t-Test and One-Way ANOVA) were conducted. The findings revealed statistically significant differences in certain sub-dimensions

related to gender, age, and participation in sports, whereas no significant differences were found in terms of sport type, parental education or activity level, or perceived adequacy of the course. The results suggest that satisfaction with physical education and sports classes is a multidimensional construct influenced by both personal and contextual factors. In this context, it is recommended that course content and instructional processes be reorganized with a studentcentered approach.

Keywords: Physical education, student satisfaction, middle school

GİRİŞ

Beden eğitimi ve spor dersleri, öğrencilerin fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimlerini destekleyen önemli bir eğitim alanıdır (Aberg ve ark., 2009). Bu dersler, yalnızca fiziksel yeterliliklerin kazandırılmasıyla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda öğrencilerin özgüven, motivasyon, takım çalışması ve sosyal beceriler gibi psikososyal gelişimlerini de olumlu yönde etkileyerek bütünsel gelişimlerine katkı sağlamaktadır (Ahamed ve ark., 2007). Özellikle ortaokul döneminde, bu derslere yönelik memnuniyet düzeyleri, öğrencilerin derslere olan ilgisini ve motivasyonunu artırdığı gibi, onların fiziksel aktivite alışkanlıklarının sürekliliği açısından da kritik öneme sahiptir (Akın ve Şentürk, 2012).

Memnuniyet, genel anlamıyla bireyin bir deneyimden veya hizmetten duyduğu hoşnutluk ve tatmin düzeyidir ve eğitim alanında ise öğrencilerin eğitim kalitesine ilişkin algı ve tutumlarını yansıtan önemli bir göstergedir (Arı, Canlı ve Mat, 2021). Literatürde memnuniyet kavramı, öğrencilerin eğitim-öğretim süreçlerine katılımını, motivasyonunu ve akademik başarılarını doğrudan etkileyen bir faktör olarak tanımlanmaktadır (Aybek, İmamoğlu ve Taşmektepligil, 2011). Ayrıca, beden eğitimi ve spor derslerine yönelik memnuniyetin, cinsiyet, yaş ve öğretmen tutumları gibi demografik ve uygulama ile ilgili faktörlerle de ilişkili olduğu bilinmektedir (Büyüköztürk, 2014).

Memnuniyet düzeyinin belirlenmesi, öğrencilerin motivasyonunu artırmak ve akademik başarılarını desteklemek amacıyla önem arz etmektedir. Konunun araştırılması, beden eğitimi ve spor derslerinin öğrencilerin sosyal, duygusal ve akademik gelişimleri üzerindeki etkileri hakkında daha fazla bilgi edinmek ve bu tür derslerin önemi hakkında farkındalığı artırmak açısından önemlidir (Carlson ve ark., 2008).

Bu çalışmayla, öğrencilerin beden eğitimi dersleri hakkında hissettikleri memnuniyetin belirlenmesine, eğitim programlarının ve uygulamalarının iyileştirilmesine katkı sağlayabilir. Ayrıca, bu memnuniyet düzeyinin cinsiyet, yaş gibi demografik değişkenlerle olan ilişkisi incelenerek, öğrencilere daha uygun eğitim programları tasarlanabilir.

Bu açıklamalar ışığında araştırmanın amacı “ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi ve spor dersi memnuniyet düzeylerinin incelenmesi” dir.

Araştırmanın bu genel amacına bağlı olarak aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

1. Cinsiyet değişkenine göre ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi ve spor dersi memnuniyet düzeylerinde fark var mıdır?
2. Yaş değişkenine göre ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi ve spor dersi memnuniyet düzeylerinde fark var mıdır?

3. Spor yapma durumu değişkenine göre ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi ve spor dersi memnuniyet düzeylerinde fark var mıdır?

4. Spor türü değişkenine göre ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi ve spor dersi memnuniyet düzeylerinde fark var mıdır?

5. Babanın spor yapma durumu değişkenine göre ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi ve spor dersi memnuniyet düzeylerinde fark var mıdır?

6. Annenin spor yapma durumu değişkenine ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi ve spor dersi memnuniyet düzeylerinde fark var mıdır?

7. Babanın eğitim durumu değişkenine göre ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi ve spor dersi memnuniyet düzeylerinde fark var mıdır?

8. Annenin eğitim durumu değişkenine göre ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi ve spor dersi memnuniyet düzeylerinde fark var mıdır?

MATERYAL VE METOT

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla ilişkisel tarama deseni tercih edilmiştir. Bu model, değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü ve derecesini ortaya koymayı amaçlayan nicel araştırma desenlerinden biridir (Büyüköztürk ve ark., 2024). Bu nedenle çalışmada bu desen seçilmiştir.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Malatya ilindeki ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır.

Örneklemi ise 323 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır (Bkz. Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların demografik dağılımları

Değişken		F	%
Cinsiyet	Kız	163	50,5
	Erkek	160	49,5
	Toplam	323	100,0
Yaş	11,00	44	13,6
	12,00	206	63,8
	13,00	73	22,6
	Toplam	323	100,0
Spor yapma durumu	Evet	266	82,4
	Hayır	57	17,6
	Toplam	323	100,0
Spor türü	Bireysel	75	23,2

	Takım	248	76,8
	Toplam	323	100,0
Dersi yeterli bulma durumu	Evet	42	13,0
	Hayır	281	87,0
	Toplam	323	100,0
Babanın spor yama durumu	Evet	126	39,0
	Hayır	197	61,0
	Toplam	323	100,0
Annenin spor yapma durumu	Evet	110	34,1
	Hayır	213	65,9
	Toplam	323	100,0
Baba eğitim düzeyi	İlkokul	27	8,4
	Ortaokul	31	9,6
	Lise	78	24,1
	Üniversite	187	57,9
	Toplam	323	100,0
Anne eğitim düzeyi	İlkokul	49	15,2
	Ortaokul	60	18,6
	Lise	99	30,7
	Üniversite	115	35,6
	Toplam	323	100,0
Okul türü	Ortaokul	157	48,6
	İmam Hatip Ortaokulu	166	51,4
	Toplam	323	100,0

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya toplam 323 öğrenci katılmıştır. Cinsiyet dağılımı incelendiğinde, katılımcıların %50,5'i kız (n=163) ve %49,5'i erkek (n=160) öğrencilerden oluşmaktadır. Yaş değişkeni açısından, öğrencilerin büyük çoğunluğu 12 yaşındadır (%63,8; n=206), bunu %22,6 ile 13 yaş (n=73) ve %13,6 ile 11 yaş (n=44) izlemektedir. Katılımcıların %82,4'ü (n=266) düzenli olarak spor yaptığını belirtirken, %17,6'sı (n=57) spor yapmadığını ifade etmiştir. Spor yapan öğrencilerin büyük bir kısmı takım sporlarıyla ilgilenmektedir (%76,8; n=248), bireysel spor dallarında yer alanların oranı ise %23,2'dir (n=75). Beden eğitimi ve spor dersine ilişkin algılar değerlendirildiğinde, yalnızca %13,0'ü (n=42) dersi yeterli bulduğunu belirtirken, %87,0'i (n=281) dersi yeterli bulmamaktadır. Katılımcıların ebeveynlerinin spor yapma durumuna bakıldığında, babaların %39,0'ı (n=126) ve annelerin

%34,1'i (n=110) spor yapmaktadır. Buna karşın babaların %61,0'i (n=197) ve annelerin %65,9'u (n=213) spor yapmamaktadır. Baba eğitim düzeyine göre dağılımda en yüksek oran üniversite mezunlarına aittir (%57,9; n=187). Bunu lise mezunları (%24,1; n=78), ortaokul mezunları (%9,6; n=31) ve ilkokul mezunları (%8,4; n=27) takip etmektedir. Anne eğitim düzeyinde ise üniversite mezunu olanların oranı en yüksektir (%35,6; n=115), ardından lise (%30,7; n=99), ortaokul (%18,6; n=60) ve ilkokul mezunları (%15,2; n=49) gelmektedir. Son olarak, katılımcıların öğrenim gördüğü okul türü bakımından %51,4'ü (n=166) imam hatip ortaokuluna, %48,6'sı (n=157) ise ortaokula devam etmektedir.

Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak Uğraş ve Tural (2021), tarafından geliştirilen “Beden Eğitimi ve Spor Dersi Memnuniyet Ölçeği” kullanılmıştır. Bu ölçek, öğrencilerin beden eğitimi ve spor dersine ilişkin memnuniyet düzeylerini ölçmek amacıyla tasarlanmıştır ve (ders memnuniyeti, tesis ve spor malzemesi memnuniyeti ve öğretmen memnuniyeti) şeklinde üç alt boyuttan ve toplam 22 maddeden oluşmaktadır. Beşli Likert tipi olarak yapılandırılan bu ölçek, her bir maddeye (1 - Kesinlikle Katılmıyorum \ 5 - Kesinlikle Katılıyorum) arasında puan verilmesini esas almaktadır. Ölçeğin kapsam geçerliği uzman görüşleriyle sağlanmış; yapı geçerliği için faktör analizi yapılmış ve iç tutarlılık katsayısı (Cronbach Alpha) hesaplanarak güvenilirliği test edilmiştir. Ölçek, beden eğitimi dersinde öğrenci memnuniyetini çok boyutlu olarak değerlendirmeye olanak sağlamaktadır.

Verilerin Analizi

Veriler SPSS 23 programıyla analiz edilmiştir. Öncelikle verilerin normal dağılıma uygunluğu, çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerinin ± 2 aralığında olup olmadığı temel alınarak test edilmiştir (Kim, 2013; Mishra vd., 2019; Tabachnick & Fidell, 2019). Yapılan değerlendirmeler sonucunda verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Dolayısıyla parametrik testlerin uygulanmasına karar verilmiştir. Bu kapsamda ikili karşılaştırmalarda Bağımsız örneklem t testi, üç ve daha fazla karşılaştırmalarda tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Ayrıca anlamlı farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için post-hoc testlerinden Tukey HSD testi kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi ise 0,05 olarak belirlenmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 2. Cinsiyete göre beden eğitimi ve spor dersi memnuniyet ölçeğine ilişkin t testi sonuçları

Alt boyut	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	ss	t	p
Öğretmen memnuniyeti	Kız	163	3,91	0,82	3,366	0,001
	Erkek	160	3,57	0,99		
Tesis ve spor malzemesi memnuniyeti	Kız	163	3,05	1,14	0,478	0,633
	Erkek	160	2,99	1,24		
Ders memnuniyeti	Kız	163	4,04	1,09	-0,587	0,558
	Erkek	160	4,11	1,07		

Toplam	Kız	163	3,68	0,79	1,334	0,183
	Erkek	160	3,56	0,85		

Tablo 2 incelendiğinde, beden eğitimi ve spor dersi memnuniyetine ilişkin öğretmen memnuniyeti alt boyutunda kız öğrencilerin ortalaması ($\bar{x}=3,91$, $ss=0,82$), erkek öğrencilerin ortalamasından ($\bar{x}=3,57$, $ss=0,99$) anlamlı düzeyde yüksektir ($t=3,366$; $p=0,001$). Tesis ve spor malzemesi memnuniyeti alt boyutunda ise kız öğrencilerin ($\bar{x}=3,05$, $ss=1,14$) ve erkek öğrencilerin ($\bar{x}=2,99$, $ss=1,24$) ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($t=0,478$; $p=0,633$). Ders memnuniyeti boyutunda erkek öğrencilerin ortalaması ($\bar{x}=4,11$, $ss=1,07$), kız öğrencilerinkinden ($\bar{x}=4,04$, $ss=1,09$) biraz daha yüksek olsa da bu fark istatistiksel açıdan anlamlı değildir ($t=-0,587$; $p=0,558$). Genel toplam puanlar dikkate alındığında, kız öğrencilerin ortalaması ($\bar{x}=3,56$, $ss=0,79$) erkek öğrencilere ($\bar{x}=3,56$, $ss=0,85$) göre daha yüksek olmakla birlikte, bu fark da istatistiksel olarak anlamlı düzeyde değildir ($t=1,334$; $p=0,183$).

Tablo 3. Yaşa göre beden eğitimi ve spor dersi memnuniyet ölçeğine ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları

Alt boyut	Yaş	N	$\bar{x}$	ss	F	p	Fark
Öğretmen memnuniyet	11 yaş (a)	44	3,67	0,88	6,920	0,001	12>13
	12 yaş (b)	206	3,87	0,92			
	13 yaş (c)	73	3,42	0,90			
	Toplam	323	3,74	0,92			
Tesis ve spor malzemesi memnuniyeti	11 yaş (a)	44	2,77	0,90	19,356	0,000	12>11,13
	12 yaş (b)	206	3,30	1,17			
	13 yaş (c)	73	2,38	1,13			
	Toplam	323	3,02	1,19			
Ders memnuniyeti	11 yaş (a)	44	3,88	0,84	14,455	0,000	12>11,13
	12 yaş (b)	206	4,30	1,03			
	13 yaş (c)	73	3,57	1,14			
	Toplam	323	4,08	1,08			
Toplam	11 yaş (a)	44	3,45	0,66	23,011	0,000	12>11,13
	12 yaş (b)	206	3,83	0,78			
	13 yaş (c)	73	3,14	0,81			
	Toplam	323	3,62	0,82			

Tablo 3 incelendiğinde, öğretmen memnuniyeti alt boyutunda yaş grupları arasında anlamlı fark saptanmıştır ($F=6,920$; $p=0,001$). En yüksek ortalama 12 yaş grubuna aittir ($\bar{x}=3,87$, $ss=0,92$) ve bu grup 13 yaş grubundan ($\bar{x}=3,42$, $ss=0,90$) anlamlı düzeyde daha yüksek memnuniyet

göstermektedir. Tesis ve spor malzemesi memnuniyeti boyutunda da yaşa göre anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($F=19,356$; $p<0,001$). 12 yaş grubunun ortalaması ($\bar{x}=3,30$, $ss=1,17$) hem 11 yaş ($\bar{x}=2,77$, $ss=0,90$) hem de 13 yaş ($\bar{x}=2,38$, $ss=1,13$) gruplarına kıyasla anlamlı derecede yüksektir. Ders memnuniyeti alt boyutunda 12 yaş grubundaki öğrencilerin ortalaması ($\bar{x}=4,30$, $ss=1,03$), hem 11 yaş ($\bar{x}=3,88$, $ss=0,84$) hem de 13 yaş ($\bar{x}=3,57$, $ss=1,14$) gruplarından anlamlı şekilde yüksektir ($F=14,455$; $p<0,001$). Genel toplam puanlar incelendiğinde de benzer bir durum söz konusudur ($F=23,011$; $p<0,001$). 12 yaş grubunun ortalaması ($\bar{x}=3,83$, $ss=0,78$), hem 11 yaş ($\bar{x}=3,45$, $ss=0,66$) hem de 13 yaş ($\bar{x}=3,14$, $ss=0,81$) gruplarına göre anlamlı derecede yüksektir.

Tablo 4. Spor yapma durumuna göre beden eğitimi ve spor dersi memnuniyet ölçeğine ilişkin t testi sonuçları

Alt boyut	Spor yapma durumu	N	$\bar{x}$	ss	t	p
Öğretmen memnuniyet	Evet	266	3,78	0,93	1,662	0,097
	Hayır	57	3,56	0,88		
Tesis ve spor malzemesi memnuniyeti	Evet	266	3,05	1,19	1,039	0,300
	Hayır	57	2,87	1,19		
Ders memnuniyeti	Evet	266	4,15	1,07	2,512	0,012
	Hayır	57	3,75	1,05		
Toplam	Evet	266	3,67	0,83	2,211	0,028
	Hayır	57	3,40	0,74		

Tablo 4 incelendiğinde, öğretmen memnuniyeti alt boyutunda spor yapan öğrencilerin ortalaması ($\bar{x}=3,78$, $ss=0,93$), spor yapmayan öğrencilerin ortalamasına ($\bar{x}=3,56$, $ss=0,88$) göre daha yüksek olmakla birlikte, bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($t=1,662$; $p=0,097$). Tesis ve spor malzemesi memnuniyeti boyutunda da benzer şekilde spor yapan ($\bar{x}=3,05$, $ss=1,19$) ve yapmayan öğrenciler ($\bar{x}=2,87$, $ss=1,19$) arasında anlamlı bir fark gözlenmemiştir ($t=1,039$; $p=0,300$). Ders memnuniyeti alt boyutunda ise spor yapan öğrencilerin ortalaması ($\bar{x}=4,15$, $ss=1,07$), spor yapmayanlardan ($\bar{x}=3,75$, $ss=1,05$) anlamlı düzeyde yüksektir ($t=2,512$; $p=0,012$). Genel toplam puanlara bakıldığında, spor yapan öğrencilerin memnuniyet ortalaması ($\bar{x}=3,67$, $ss=0,83$), spor yapmayanlara göre ($\bar{x}=3,40$, $ss=0,74$) istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksektir ($t=2,211$; $p=0,028$).

Tablo 5. Spor türüne göre beden eğitimi ve spor dersi memnuniyet ölçeğine ilişkin t testi sonuçları

Alt boyut	Spor türü	N	$\bar{x}$	ss	t	p
Öğretmen memnuniyet	Bireysel	75	3,79	0,90	0,520	0,603
	Takım	248	3,73	0,93		
Tesis ve spor malzemesi memnuniyeti	Bireysel	75	3,01	1,12	-0,144	0,886
	Takım	248	3,03	1,21		

Ders memnuniyeti	Bireysel	75	4,04	1,26	-0,321	0,748
	Takım	248	4,09	1,02		
Toplam	Bireysel	75	3,62	0,83	0,012	0,990
	Takım	248	3,62	0,82		

Tablo 5 incelendiğinde, öğretmen memnuniyeti alt boyutunda bireysel spor yapan öğrencilerin ortalaması ($\bar{x}=3,79$, $ss=0,90$), takım sporlarıyla ilgilenen öğrencilerin ortalamasından ($\bar{x}=3,73$, $ss=0,93$) biraz daha yüksek olmakla birlikte bu fark anlamlı değildir ($t=0,520$; $p=0,603$). Tesis ve spor malzemesi memnuniyeti açısından bireysel spor yapan öğrenciler ($\bar{x}=3,01$, $ss=1,12$) ile takım sporu yapan öğrenciler ($\bar{x}=3,03$, $ss=1,21$) arasında fark bulunmamıştır ($t=-0,144$; $p=0,886$). Ders memnuniyeti boyutunda takım sporu yapan öğrencilerin ortalaması ($\bar{x}=4,09$, $ss=1,02$), bireysel spor yapanlara göre ($\bar{x}=4,04$, $ss=1,26$) biraz daha yüksek olsa da bu fark da istatistiksel olarak anlamlı değildir ($t=-0,321$; $p=0,748$). Genel toplam puanlarda ise her iki grup da eşit düzeyde memnuniyet göstermiştir (bireysel: $\bar{x}=3,62$, $ss=0,83$; takım: $\bar{x}=3,62$, $ss=0,82$) ve fark anlamsızdır ($t=0,012$; $p=0,990$).

Tablo 6. Dersi yeterli bulma durumu göre beden eğitimi ve spor dersi memnuniyet ölçeğine ilişkin t testi sonuçları

Alt boyut	Dersi yeterli bulma	N	$\bar{x}$	ss	t	p
Öğretmen memnuniyet	Evet	42	3,69	0,97	-0,395	0,693
	Hayır	281	3,75	0,92		
Tesis ve spor malzemesi memnuniyeti	Evet	42	3,06	1,32	0,203	0,839
	Hayır	281	3,02	1,17		
Ders memnuniyeti	Evet	42	3,75	1,37	-1,714	0,093
	Hayır	281	4,13	1,02		
Toplam	Evet	42	3,51	0,95	-0,954	0,341
	Hayır	281	3,64	0,80		

Tablo 6 incelendiğinde, öğretmen memnuniyeti alt boyutunda, dersi yeterli bulan öğrencilerin ortalaması ($\bar{x}=3,69$, $ss=0,97$), yeterli bulmayanlara göre ($\bar{x}=3,75$, $ss=0,92$) biraz daha düşük olsa da bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($t=-0,395$; $p=0,693$). Tesis ve spor malzemesi memnuniyeti açısından, dersi yeterli bulan öğrenciler ($\bar{x}=3,06$, $ss=1,32$) ile yeterli bulmayanlar ($\bar{x}=3,02$, $ss=1,17$) arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır ($t=0,203$; $p=0,839$). Ders memnuniyeti boyutunda, yeterli bulan öğrencilerin ortalaması ($\bar{x}=3,75$, $ss=1,37$) yeterli bulmayan öğrencilerden ($\bar{x}=4,13$, $ss=1,02$) daha düşük olmasına rağmen bu fark da istatistiksel olarak anlamlı değildir ($t=-1,714$; $p=0,093$). Genel toplam memnuniyet puanlarında da anlamlı

bir farklılık gözlemlenmemiştir (yeterli bulanlar: $\bar{x}=3,51$, $ss=0,95$; yeterli bulmayanlar: $\bar{x}=3,64$, $ss=0,80$; $t=-0,954$; $p=0,341$).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırma, ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi ve spor dersi memnuniyet düzeylerini (cinsiyet, yaş, spor yapma durumu, spor türü, ebeveynlerin spor ve eğitim durumu) demografik değişkenler açısından incelemeyi amaçlamıştır. Elde edilen bulgular, memnuniyetin birçok değişkene göre anlamlı farklılık gösterdiğini ortaya koymakta, bu durum literatürdeki benzer bulgularla paralellik göstermektedir.

Araştırmada, yaş değişkeni bakımından 12 yaş grubunun tüm alt boyutlarda (öğretmen memnuniyeti, tesis ve spor malzemesi memnuniyeti, ders memnuniyeti) daha yüksek memnuniyet düzeyine sahip olduğu görülmüştür. Bu sonuç, ergenliğin henüz başındaki öğrencilerin, sosyal etkileşime açık olduklarını ve okul temelli fiziksel aktivitelerden daha fazla doyum aldıklarını göstermektedir. Ahamed ve ark. (2007), bu yaş grubunda yapılan yapılandırılmış fiziksel etkinliklerin, öğrencilerin sosyal gelişimi ve akademik başarısı üzerinde olumlu etkileri olduğunu belirtmiştir.

Cinsiyet değişkeni açısından, kız öğrencilerin öğretmen memnuniyeti düzeylerinin erkeklere göre anlamlı biçimde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, öğretmen tutumlarının kız öğrenciler üzerinde daha etkili olduğu ya da kız öğrencilerin öğretmenle kurdukları iletişimden daha fazla memnuniyet duyduklarını düşündürmektedir. Arabacı (2009) da benzer biçimde, kız öğrencilerin beden eğitimi dersine yönelik memnuniyet düzeylerinin, öğretmenin ilgi ve tutumuyla doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Ancak genel toplam memnuniyet puanlarında cinsiyet açısından anlamlı bir fark görülmemiştir. Bu bulgu, dersin içeriği ve uygulama biçiminin her iki cinsiyet için de benzer düzeyde memnuniyet sağladığını göstermektedir.

Araştırmada dikkat çeken bir diğer bulgu, spor yapma durumu ile memnuniyet düzeyi arasındaki anlamlı ilişkidir. Spor yapan öğrencilerin ders memnuniyeti ve genel memnuniyet düzeyleri spor yapmayanlara göre anlamlı biçimde daha yüksektir. Bu bulgu, beden eğitimi dersine yönelik olumlu tutumun, aktif spor yaşamı ile desteklendiğini göstermektedir. Carlson ve ark. (2008), okul içi fiziksel aktivitelerin öğrencilerin derse yönelik motivasyonlarını artırdığını ve genel yaşam memnuniyetlerini olumlu etkilediğini belirtmektedir. Ayrıca, Aberg ve ark. (2009), düzenli fiziksel aktivite ile bilişsel ve duygusal gelişim arasında güçlü bir ilişki bulunduğunu vurgulamaktadır.

Buna karşın, spor türü, ebeveynlerin spor yapma durumu, ebeveynlerin eğitim düzeyi ve dersi yeterli bulma durumu gibi değişkenler açısından istatistiksel olarak anlamlı fark tespit edilmemiştir. Bu durum, öğrenci memnuniyetinin daha çok dersin yürütülüş biçimi, öğretmenin yaklaşımı ve öğrenci katılımının niteliği gibi içsel değişkenlere bağlı olduğunu düşündürmektedir. Arı, Canlı ve Mat (2021), tarafından yapılan bir çalışmada da benzer bir şekilde, öğretmen niteliği ve dersin pedagojik yapısının öğrenci memnuniyetini etkileyen temel unsurlar olduğu ifade edilmiştir.

Araştırma bulguları, beden eğitimi ve spor derslerinin, öğrencilerin memnuniyet düzeyleri üzerinde etkili olduğunu ve bu etkinin bazı demografik değişkenlere göre değişiklik

gösterdiğini ortaya koymuştur. Özellikle 12 yaşındaki öğrenciler, aktif olarak spor yapan bireyler ve kız öğrenciler bazı alt boyutlarda daha yüksek düzeyde memnuniyet bildirmiştir. Bununla birlikte, dersin genel memnuniyet düzeyinde tüm gruplar arasında anlamlı farkların sınırlı olması, dersin her kesime ulaşabildiğini ve belirli bir standarda sahip olduğunu da göstermektedir. Bu doğrultuda beden eğitimi dersi programları, öğrencilerin yaş özelliklerine uygun, etkileşim temelli, öğrenci merkezli yöntemlerle zenginleştirilmelidir. Öğretmen eğitimlerinde, öğrenciler arası farklılıkları gözetken yaklaşımlar ve motivasyonu destekleyen iletişim tekniklerine öncelik verilmelidir.

KAYNAKÇA

Aberg, M. A. I., Pedersen, N. L., Torén, K., Svartengren, M., Bäckstrand, B., Johnsson, T., Cooper-Kuhn, C. M., Aberg, N. D., Nilsson, M., & Kuhn, H. G. (2009). Cardiovascular fitness is associated with cognition in young adulthood. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 106(49), 20906–20911.

<https://doi.org/10.1073/pnas.0905307106>

Ahamed, Y., Macdonald, H., Reed, K., Naylor, P.-J., Liu-Ambrose, T., & McKay, H. (2007). School-based physical activity does not compromise children's academic performance.

Medicine and Science in Sports and Exercise, 39(2), 371–376.
<https://doi.org/10.1249/01.mss.0000241654.45500.8c>

Akın, H. B., & Şentürk, E. (2012). Bireylerin mutluluk düzeylerinin ordinal lojistik regresyon analizi ile incelenmesi. *Öneri Dergisi*, 10(37), 1–10.

Arabacı, R. (2009). Attitudes toward physical education and class preferences of Turkish secondary and high school students. *İlköğretim Online*, 8(1), 2–8.

Arı, Y., Canlı, U., & Mat, P. (2021). Beden eğitimi öğretmenlerinin yeterlikleri: Mesleki niteliklerin değerlendirilmesi. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2), 55–64. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/besbid/issue/59429/794861>

Aybek, A., İmamoğlu, O., & Taşmektepligil, M. Y. (2011). Öğrencilerin beden eğitimi dersine ve ders dışı etkinliklere yönelik tutumlarının değerlendirilmesi. *Journal of Sports and Performance Researches*, 2(2), 51–59.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E, Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2024). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.

Carlson, S. A., Fulton, J. E., Lee, S. M., Maynard, L. M., Brown, D. R., Kohl, H. W., & Dietz, W. H. (2008). Physical education and academic achievement in elementary school: Data from the early childhood longitudinal study. *American Journal of Public Health*, 98(4), 721–727. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2007.117176>

Kim, H.-Y. (2013). Statistical notes for clinical researchers: Assessing normal distribution (2) using skewness and kurtosis. *Restorative Dentistry & Endodontics*, 38(1), 52-54. <https://doi.org/10.5395/rde.2013.38.1.52>

Mishra, P., Pandey, C. M., Singh, U., Gupta, A., Sahu, C., & Keshri, A. (2019). Descriptive Statistics and Normality Tests for Statistical Data. *Annals of Cardiac Anaesthesia*, 22(1), 67-72. https://doi.org/10.4103/aca.ACA_157_18

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2019). *Using multivariate statistics (Seventh edition)*. Pearson.

Uğraş, S. ve Tural, V. (2021). Beden Eğitimi ve Spor Dersi Memnuniyet Ölçeği geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 12(2), 174-185. <https://doi.org/10.17155/omuspd.836342>

ÜNİVERSİTE ÖĞRECİLERİNDE EBEVEYNLEŞMENİN DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

HİLAL HALİL ¹, ARDA ÜNSAL ² Prof. Dr. Yeliz KINDAP TEPE³

¹ Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,
hilalhalil41@gmail.com - <https://orcid.org/0009-0000-8844-1713>

² Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,
unsalarda2003@gmail.com - <https://orcid.org/0009-0002-5293-0034>

³ Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,
yeliz.kindaptepe@omu.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0003-0963-810X>

ÖZET

Ebeveynleşme, çocuğun ebeveyn rol ve sorumluluklarını alması olarak tanımlanmaktadır. Ebeveynleşmenin ebeveyn odaklı ebeveynleşme, kardeş odaklı ebeveynleşme ve algılanan yarar uyum olmak üzere üç alt boyutu bulunmaktadır. Ebeveynleşmenin birey üzerinde çeşitli olumlu ve olumsuz sonuçları vardır. Alanyazında ebeveynleşmenin özellikle olumsuz sonuçları üzerinde durulmaktadır. Beliren yetişkinlik dönemi 18-25 yaşları arasında kapsamaktadır ve birey ergenlikle yetişkinlik arasında bir noktada yer almaktadır. Ülkemizde bu yaş grubundaki bireylerin büyük bir çoğunluğu üniversitede öğrenim görmektedir. Bu çalışmanın amacı beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin ebeveynleşme yaşantısının çeşitli demografik değişkenler açısından incelenmesidir. Çalışmanın örneklemini Samsun ilinde öğrenim gören 185 kız ve 143 erkek olmak üzere toplam 328 lisans üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak Demografik Bilgi Formu ve Ebeveynleşme Envanteri kullanılmıştır. Yapılan Analiz sonucunda bireylerin ebeveynleşme yaşantısı üzerinde cinsiyet, çocuklukta çalışma durumu, kardeş sayısı demografik faktörlerine göre bir farklılaşma olduğu; yaşanan yerleşim birimine ve anne eğitim düzeyine göre ebeveynleşme puanının farklılaşmadığı görülmüştür. Sonuçta kadınların ebeveynleşme yaşantılarından algıladıkları yarar uyum erkeklere kıyasla daha yüksektir. Çocuklukta çalışan bireylerin ebeveyn odaklı ebeveynleşme düzeyleri yüksek, buna karşı ebeveynleşmeden algılanan yarar puanı düşüktür. Bireylerin ebeveynleşmesi üzerinde yaşanan yerleşim birimine ve annenin eğitim düzeyine göre farklılaşma olmadığı tespit edilmiştir. Kardeş sayısına göre kardeş odaklı ebeveynleşme ve ebeveynleşmeden algılanan yarar uyum farklılaşmaktadır. Tüm bu bulgular ışığında beliren yetişkinlerin ebeveynleşme yaşantısı üzerinde çeşitli demografik faktörlerin etkili olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Beliren yetişkinlik, ebeveynleşme, demografik özellikler.

ABSTRACT

Parentification is defined as the child taking on parental roles and responsibilities. Parentification has three sub-dimensions: parent-focused parentification, sibling-focused parentification, and perceived benefit-adaptation. Parentification has various positive and negative outcomes on individuals. In the literature, the emphasis is mostly on the negative outcomes of parentification. Emerging adulthood covers the ages between 18 and 25, and individuals are situated between adolescence and adulthood during this period. In Türkiye, the majority of individuals in this age group are university students. The aim of this study is to examine the parentification experiences of individuals in emerging adulthood in terms of various demographic variables. The sample of the study consists of a total of 328 undergraduate university students studying in Samsun, including 185 females and 143 males. The Demographic Information Form and the Parentification Inventory were used as data collection tools. As a result of the analyses, it was found that individuals' experiences of parentification differed according to demographic factors such as gender, childhood working status, and number of siblings; however, parentification scores did not differ based on place of residence or mother's education level. Consequently, the perceived benefit-adaptation from parentification was higher in females compared to males. Individuals who worked during childhood had higher levels of parent-focused parentification but lower perceived benefit scores from

parentification. It was also determined that there was no significant difference in parentification based on place of residence or mother's education level. Sibling-focused parentification and perceived benefit-adaptation differed according to the number of siblings. In light of all these findings, it can be said that various demographic factors affect the parentification experiences of emerging adults.

Keywords: Emerging adulthood, parentification, demographic characteristics.

1. GİRİŞ

Beliren yetişkinlik, ergenlik sonrası ile genç yetişkinlik öncesi arasındaki geçiş dönemi olarak tanımlanmakta ve 18-25 yaş aralığını kapsamaktadır (Arnett, 2000). Bu dönemde bireyler kendilerini ne tamamen ergen ne de tam anlamıyla yetişkin olarak hissetmektedir. Bu dönem; kimlik arayışı, değişim ve dönüşüm, kendine odaklanma, arada hissetme, olanak ve fırsatları değerlendirme gibi çeşitli özellikleri bünyesinde barındırmaktadır (Arnett, 2006). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK, 2024) verilerine göre, 15-24 yaş grubundaki genç nüfus 12 milyon 763 bin 159 kişi ile toplam nüfusun %14,9'unu oluşturmaktadır. Bu veriler, genç nüfusun ülkemizde önemli bir demografik yapıyı oluşturduğunu ortaya koymaktadır.

Çeşitli faktörler aile içi sorumlulukların dağılımını etkileyebilmekte ve beraberinde ailede sadece ebeveynin değil çocuğun da sorumluluk aldığını görebilmekteyiz. Ebeveynleşme, çocuğun ebeveyn rollerine bürünmesi olarak tanımlanabilir. Ters ebeveynlik olarak da adlandırılan bu ilişkide çocuk maddi kazanç sağlama, aile üyelerinin bakımını üstlenme, ev işlerine yardım etme, sorunlara çözüm önerme, duygusal destek sağlama vb. ebeveyn sorumluluklarını üstlenmektedir (Minuchin vd., 1967). Hooper (2007) çalışmasında çocuğun iki ebeveyn arasında arabulucu olmasını içeren ebeveyn odaklı ebeveynleşme, kardeşinin/kardeşlerinin ihtiyaçlarını karşılamasını içeren kardeş odaklı ebeveynleşme, beceri ve yeteneklerinin gelişmesini içeren algılanan yarar olmak üzere üç boyut bulunmaktadır. Alanyazında ebeveynleşme; fiziksel (araçsal) ve duygusal (ifade edici) olmak üzere iki boyutta da ele alınmaktadır. Fiziksel ebeveynleşme, bireyin ailenin maddi ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılamasıyken; duygusal ebeveynleşme, bireyin ailenin duygusal ihtiyaçlarını üstlenmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Hooper, 2008). Ayrıca ebeveynleşme yıkıcı (destructive) ve uyumsal (adaptive) olarak da iki farklı boyutta incelenebilmektedir. Yıkıcı ebeveynleşme, bireyin gelişimsel dönemine uygun olmayan sorumluluklara sahip olması; uyumsal ebeveynleşme ise aile içinde adil bir görev dağılımı sonucunda oluşan sorumluluk alımıdır (Jurkovic vd., 2001; Early ve Cushway, 2002). Bu araştırma kapsamında ebeveyn odaklı, kardeş odaklı ve ebeveynleşmeden algılanan yarar boyutları incelenmiştir.

Ebeveynleşme sürecini etkileyen önemli faktörlerden biri demografik değişkenlerdir. Özellikle ebeveynlerin eğitim düzeyi, ekonomik durumu, medeni hali ve aile yapısına dair özellikler ebeveynleşme deneyimlerini şekillendirmede belirleyici olmaktadır (Jurkovic vd., 2001; Haskan-Avcı vd., 2018). İlgili alanyazında cinsiyetin ebeveynleşme üzerindeki etkisine dair kesin bir görüş birliği bulunmamaktadır. Köyden ve Uluç (2018), cinsiyetin ebeveynleşme sürecinde karıştırıcı bir değişken olduğunu ileri sürmüştür; kadınların ebeveynleşme düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Aynı araştırmacıların 2022'de yürüttükleri bir başka çalışmada ise toplumsal cinsiyet rollerinin ebeveynleşme üzerindeki etkisi vurgulanmıştır (Uluç ve Köyden, 2022). Bu çalışmada erkek çocukların ekonomik sorumlulukları, kız çocukların ise kardeş bakımını üstlenmeleri nedeniyle farklı ebeveynleşme deneyimleri yaşadıkları ifade edilmiştir. Kız çocuklarına aile içi ilişkilerde ev işlerine yardım, kardeşe bakım verme gibi sorumluluklar daha fazla yüklenmektedir. Erkek çocuklardan ise ev işlerine katılımdan ziyade bağımsız olmaları, ev ekonomisine katkı sağlamaları beklenmektedir ve bu durum toplumsal açıdan kabul görmektedir (İplikçi ve Acar, 2019). Liu (2023) ise ebeveynin cinsiyetine odaklanarak, ebeveynleşme düzeylerinin bu farklılıktan kaynaklanabileceğini ileri sürmüştür. Aynı zamanda Türk annedeki geçmiş ebeveynleşmesinin, sahip oldukları kız çocuklarındaki ebeveynleşme üzerinde etkili olduğu görülmüştür (Özbiler, 2022). Bu bilgiler ışığında cinsiyet faktörlerinin ebeveynleşme düzeyleri üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

Borchet (2018) tarafından Polonyalı gençlerle yapılan çalışmada, sosyoekonomik düzeyin ebeveynleşme üzerinde doğrudan anlamlı bir fark yaratmadığını bu bilgilere ek olarak şehir büyüklüğünün ebeveynleşme üzerinde etkili olduğu; küçük ve orta ölçekli şehirlerde duygusal ebeveynleşmenin daha yoğun yaşandığı ve bu bölgelerde düşük düzeyde de olsa ebeveynleşmenin işlevsel olduğu görüldüğü ifade edilmiştir. Bu bilgilere ek olarak Borchet yaptığı araştırmadaki katılan gençlerin %35,9’unda ebeveynleşmenin görüldüğünü ve bunların büyük çoğunluğunun da duygusal boyutta olduğunu belirtmiştir.

Ebeveynleşmeye ilişkin literatürde toplumsal cinsiyet rolleri (İplikçi ve Acar, 2019), depresyon, kaygı, stres ve benlik algısı (Karataş ve Gündüz, 2021), bağlanma stili ve benlik saygısı (Küpeli, 2022), algılanan yarar ve psikolojik rahatsızlıklar (Köyden ve Uluç, 2018), ayrılma-bireyleşme ve çeşitli demografik değişkenlerle (İpek, 2023) olan ilişkileri ele alınmaktadır. Katılımcı grupları çoğunlukla anne-çocuk ikilisi, genç yetişkinler, evli veya boşanmış bireyler ve üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Kültürel yapının etkisi göz önüne alındığında, Türkiye’de aile yapısı, ebeveynlik anlayışı ve çocuk yetiştirme tarzları diğer kültürlerden farklılık göstermektedir (Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2015). Türkiye’de ebeveynleşme kavramı henüz yeni yeni akademik alanyazına girmeye başlamış olup, bu alanda daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Tüm bu bulgular doğrultusunda, beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin çocuklukta yaşadıkları ebeveynleşme deneyimlerinin sonuçlarının, kültürel faktörler de göz önünde bulundurularak ele alındığı kapsamlı araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışma, alanyazındaki boşluğu doldurmayı, gelecekte yapılacak çalışmalara yön vermeyi ve beliren yetişkinlerin sağlıklı bireyler ve ebeveynler olarak gelişimlerine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Ayrıca, ebeveynleşme yaşantılarının olumlu ve olumsuz sonuçlarının ortaya konulması, alanda yapılacak klinik müdahalelere ve geliştirilecek müdahale programlarına önemli veriler sunabilecektir. Dolayısıyla ebeveynleşmenin önemli bir belirleyicisi olarak ele alınabilecek demografik özelliklerin beliren yetişkinlerin ebeveynleşme yaşantısıyla ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Örneklem

Bu araştırmaya 185 kız (%56,4) ve 143 erkek (%43,6) öğrenci olmak üzere toplam 328 kişi katılmıştır. Katılımcıların yaş ortalaması *Ort.* = 21.08 (*S* = 4.35) olup yaş aralığı 17 ile 48 arasında değişmektedir. Araştırmaya farklı bölümlerden öğrenciler katılmış, en yüksek katılım ise %54 (177 öğrenci) ile Psikoloji ve %18,9 (62 öğrenci) ile İnşaat Mühendisliği bölümlerinden olmuştur. Sınıf düzeylerine göre katılımcıların dağılımı ise şu şekildedir: 102 öğrenci 1. Sınıf (%31,1), 98 öğrenci 2. Sınıf (%29,9), 62 öğrenci 3. Sınıf (%18,9), 66 öğrenci 4. Sınıf (%20,1) durumundadır. Katılımcıların genel akademik not ortalaması *Ort.* = 1.96 (*S* = 1.39) dır. Ebeveynlerin eğitim düzeyleri 7 dereceli ölçek üzerinden değerlendirildiğinde (0-Okur-yazar değil, 6- Lisansüstü), annelerin ortalama eğitim durumu *Ort.* = 3.18 (*S* = 1.32), babaların ise *Ort.* = 3.74’tür (*S* = 1.20). Katılımcıların algılanan gelir düzeyine göre dağılımı incelendiğinde ise 39 öğrenci (%11,9) alt gelir düzeyinde, 216 öğrenci (%65,9) orta gelir düzeyinde, 73 öğrenci (%22,3) ortanın üstü gelir düzeyinde olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların yaşam yerlerine göre dağılımı incelendiğinde ise 150 öğrenci (%45,7) şehirde/ilde, 65 öğrenci (%19,8) büyükşehirde, 113 öğrenci (%34,5) köyde yaşamaktadır. Şu anki ikamet yerlerine bakıldığında, 76 öğrenci (%23,2) anne/baba/kardeşleriyle birlikte yaşadığını, 16 öğrenci (%4,9) özel öğrenci yurdunda yaşadığını, 176 öğrenci (%53,7) KYK

yurdunda yaşadığını, 45 öğrenci (%13,8) evde arkadaşlarıyla birlikte yaşadığını, 5 öğrenci (%1,5) akrabalarıyla birlikte yaşadığını, 9 öğrenci (%2,8) bunların dışında yaşadığını belirtmiştir. Öğrencilerin kardeş sayıları incelendiğinde ise 126 öğrenci iki kardeş (%38,4), 132 öğrenci üç kardeş (%40,2), 70 öğrenci dört kardeş (%21,3) olduğunu belirtmiştir. Bu öğrenciler doğum sırası bakımından incelendiğinde 2 öğrenci (0.6) tek çocuk, 119 öğrenci (%36,3) ilk çocuk, 116 öğrenci (%35,4) ikinci çocuk, 61 öğrenci (%18,6) üçüncü çocuk, 21 öğrenci (%6,4) dördüncü çocuk, 9 öğrenci (%2,7) beşinci veya daha sonraki çocuklardır.

2.2. Veri Toplama Araçları

2.2.1. Demografik Bilgi Formu. Araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Katılımcıların sosyodemografik bilgilerini elde etmek amacıyla hazırlanmıştır. Katılımcıların cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, gelir düzeyi, akademik başarı, yaşanılan yer, kardeş sayısı, doğum sırası, ebeveyn eğitim düzeyi gibi sorulara yer verilmiştir.

2.2.2. Ebeveynleşme Envanteri. Geçmişe dönük öz-değerlendirmeye başvurularak yanıtlanmaları istenilen 22 maddenin bulunduğu ebeveynleşme envanteri Hooper (2009) tarafından üniversite örnekleminde geliştirilmiştir. Kişilerin, çocukluk dönemlerini baz alarak 5’li Likert tipinden (1 = *Hiçbir zaman*, 5 = *Her zaman*) oluşan maddelere cevap vermeleri istenecektir. Bu ölçekte “Ebeveyn Odaklı Ebeveynleşme” (EOE) (Parent-Focused Parentification) (ör. Anne babama önemli kararlar almalarında yardım ettim), “Kardeş Odaklı Ebeveynleşme” (KOE) (Sibling-Focused Parentification) (ör. Kardeşlerimi disipline eden esas kişi bendim) ve “Ebeveynleşmeden Algılanan Yararı” (AY) (Perceived Benefits of Parentification) (ör. Ailem tarafından takdir edildiğimi hissettim) olmak üzere üç alt boyut bulunmaktadır. EOE ve KOE puanlarının yüksek olması ebeveynleşmenin artışına ve AY puanlarının yüksek olması ise ebeveynleşmeye dair olumlu tutumların olmasını ifade etmektedir. Bu ölçeğin iç tutarlık katsayısı .84 olarak belirtilmektedir (Hooper vd., 2011). Ebeveynleşme envanterinin Türkçeye uyarlaması Köyden (2015) tarafından yapılmıştır. Üniversite örnekleminde geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılan bu ölçekte EOE alt boyutu 9, KOE alt boyutu 5, AY alt boyutu 6 madde ile temsil edilmektedir. Bu çalışma da ebeveyn odaklı ebeveynleşme alt boyutu için iç tutarlılık katsayısı .83, kardeş odaklı ebeveynleşme alt boyutu için ise .73 ve algılanan yarar alt boyutu için .76 olarak hesaplanmıştır. Bununla birlikte tüm maddeler birlikte ele alındığında ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .82 olarak belirlenmiştir.

2.3. İşlem

Araştırma verileri toplanmadan önce Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler araştırma ve yayın etiği kuruluna başvurusu yapılmıştır etik kurulun 31.05.2024 tarihli ve 2024-635 sayılı onay yazısı Araştırmada veriler katılımcılardan Google Forms aracılığıyla çevrimiçi olarak toplanmıştır. Verilerin toplanması aşamasına 2024-2025 akademik yılı güz döneminde başlanmıştır. Öncelikle katılımcılara araştırmanın amacı hakkında bilgi verilmiş, kimliklerinin gizli kalacağı, gönüllülüğün esas alındığı ve ankette verdikleri bilgilerin sadece bilimsel araştırma kapsamında kullanılacağı belirtilmiştir. Uygulama yaklaşık olarak 30 dakika sürmüştür.

3. BULGULAR

3.1. Ebeveynleşmenin Cinsiyet Göre Karşılaştırılması

Ebeveynleşme türlerinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü MANOVA analizi uygulanmıştır. Analizlere başlamadan önce, başta tek değişkenli ve çok değişkenli normallik, varyans-kovaryans matrislerinin homojenliği olmak

üzere ilgili varsayımlar kontrol edilmiş ve analiz için gerekli koşulların sağlandığı belirlenmiştir. Bununla birlikte veriler varsayımların karşılanması, gruplardaki örneklem sayılarının eşitliği ve örneklemin büyüklüğü göz önünde bulundurularak Wilks' Lambda çok değişkenli test istatistiği ile yorumlanmıştır. Yapılan analiz sonucunda cinsiyet değişkeninin temel etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür ($F(3, 324) = 3.93, p < .01, \text{Wilks}'\Lambda = .96, \eta^2 = .03$). Cinsiyet temel etkisinin hangi değişkenlerde ve alt boyutlarda anlamlı olduğu, ileri düzey analizlerle incelenmiştir. Bu analizler sonucunda, cinsiyetin algılanan yarar/uyum boyutu ($F(1, 324) = 5.69, p < .02, \eta^2 = .02$) üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Sonuçlar, kadınların ebeveynleşme yaşantılarından algıladıkları yararın erkeklere kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur.

3.2. Ebeveynleşmenin Çocukluk Çağında Çalışma Durumuna Göre Karşılaştırılması

Ebeveynleşme türlerinin katılımcıların çocukluk çağında çalışma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü MANOVA analizi uygulanmıştır. Analizlere başlamadan önce, başta tek değişkenli ve çok değişkenli normallik, varyans-kovaryans matrislerinin homojenliği olmak üzere ilgili varsayımlar kontrol edilmiş ve analiz için gerekli koşulların sağlandığı belirlenmiştir. Bununla birlikte veriler varsayımların karşılanması, örneklemin büyüklüğü göz önünde bulundurularak Wilks' Lambda çok değişkenli test istatistiği ile yorumlanmıştır. Yapılan analiz sonucunda çocukluk çağında çalışma durumunun temel etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür ($F(3, 324) = 5.59, p < .001, \text{Wilks}'\Lambda = .95, \eta^2 = .05$). Çocukluk çağında çalışmanın ebeveynleşmenin hangi alt boyutlarında anlamlı olduğu, ileri düzey analizlerle incelenmiştir. Bu analizler sonucunda, çocukluk çağında çalışmanın algılanan yarar/uyum boyutu ($F(1, 326) = 12.78, p < .001, \eta^2 = .04$) ve ebeveyn odaklı ebeveynleşme alt boyutu ($F(1, 326) = 5.92, p < .001, \eta^2 = .02$) üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Sonuçlar, çocukluk çağında çalışmak durumunda kalan katılımcıların ebeveyn odaklı ebeveynleşme (Ort. = 2.61, $S = .68$) puanının çalışmak durumunda kalmayan katılımcılardan yüksek olduğu görülmüştür (Ort. = 2.39, $S = .69$). Buna karşı çocukluk çağında çalışmak durumunda kalan katılımcıların ebeveynleşmeden algılanan yarar/uyum alt boyutundan aldığı puanın (Ort. = 3.24, $S = .83$), çalışmak durumunda olmayan katılımcılardan düşük olduğu bulunmuştur (Ort. = 3.58, $S = .72$).

3.3. Ebeveynleşmenin Yaşanılan Yere Göre İncelenmesi

Ebeveynleşmenin yaşanılan yere göre farklılık gösterip göstermediği tek yönlü MANOVA kullanılarak incelenmiştir. Analize başlamadan önce yapılan incelemelerde varsayımların karşılandığı görülmüş ve Wilks' Lambda değerinin rapor edilmesi uygun bulunmuştur. Analiz sonuçları, yaşanılan yerin araştırmada ele alınan değişkenler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin bulunmadığını ortaya koymuştur ($F(6, 646) = .50, p > .05, \text{Wilks}'\Lambda = .98, \eta^2 = .01$).

3.4. Ebeveynleşmenin Kardeş Sayısına Göre İncelenmesi

Ebeveynleşmenin kardeş sayısına göre farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü MANOVA kullanılarak incelenmiştir. Analize başlamadan önce yapılan incelemelerde varsayımların karşılandığı görülmüş ve Wilks' Lambda değerinin rapor edilmesi uygun bulunmuştur. Bu analiz sonucunda ise kardeş sayısının araştırmada ele alınan değişkenler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür ($F(6, 646) = 2.86, p < .01, \text{Wilks}'\Lambda = .94, \eta^2 = .03$). Kardeş sayısının temel etkisinin hangi değişkenlerde ve alt boyutlarda anlamlı olduğu, ileri düzey analizlerle incelenmiştir. Bu analizler sonucunda, kardeş sayısının, kardeş odaklı

ebeveynleşme boyutu ($F(2, 325) = 4.39, p < .01, \eta^2 = .02$), algılanan yarar/uyum boyutu ($F(2, 325) = 6.01, p < .01, \eta^2 = .03$) üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Yapılan Tukey çoklu karşılaştırma sonucuna göre, iki kardeşi olan bireylerin ($Ort. = 1.79, S = 0.64$), dört veya daha fazla kardeşi ($Ort. = 2.08, S = 0.68$) olanlara kıyasla anlamlı şekilde daha düşük düzeyde kardeş odaklı ebeveynleşme yaşadıkları görülmüştür. Benzer şekilde, iki kardeşi olan bireylerin ($Ort. = 3.63, S = 0.70$) de dört veya daha fazla kardeşi ($Ort. = 3.26, S = 0.76$) olanlara göre ebeveynleşme deneyimlerinden daha fazla yarar veya uyum algıladıkları tespit edilmiştir.

3.5. Ebeveynleşmenin Anne Eğitim Düzeyine Göre İncelenmesi

Ebeveynleşmenin anne eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü MANOVA kullanılarak incelenmiştir. Analize başlamadan önce yapılan incelemelerde varsayımların karşılandığı görülmüş ve Wilks' Lambda değerinin rapor edilmesi uygun bulunmuştur. Bu analiz sonucunda ise anne eğitim düzeylerinin araştırmada ele alınan değişkenler üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığı görülmüştür ($F(9, 783) = 1.87, p > .05, Wilks' \Lambda = .95, \eta^2 = .05$).

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin ebeveynleşme yaşantısı çeşitli demografik değişkenler açısından incelenmiştir. Çalışmaya katılan beliren yetişkinlerin ebeveynleşme yaşantısı üzerinde cinsiyet, çocuklukta çalışma durumu, kardeş sayısı demografik faktörlerine göre farklılaştığı; yaşanan yerleşim birimi ve ebeveyn eğitim düzeyi göre farklılaşmadığı bulgularına ulaşılmıştır.

İlgili alanyazın incelendiğinde ebeveynleşme ve cinsiyet ilişkisini inceleyen araştırmalarda çelişkili sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Bu kapsamda cinsiyete göre ebeveynleşme yaşantısının farklılaşmasında kültürün ve toplumsal cinsiyet rollerinin etkisi üzerinde durulmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında kız çocuklarının ev içi işlerde (temizlik, yemek yapma, kardeş bakımı vb.) sorumluluk alması beklenirken, erkek çocuklardan ise ev dışı işlerde (tamirat, ev ekonomisine katkı vb.) sorumluluk alması beklenmektedir (İplikçi ve Acar, 2019). Żarczyńska-Hyla ve arkadaşlarının (2019) çalışmasında kız çocuklarının daha fazla ebeveynleşme yaşantısına maruz kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ünver ve arkadaşlarının (2019) çalışmasında ebeveynleşme yaşantısı arttıkça ebeveynleşmeden algılanan yararın azaldığı sonucuna ulaşmıştır. Köyden ve Uluç (2018) çalışmasında ebeveynleşmenin algılanan yarar/uyum boyutunun cinsiyet göre farklılaştığı, kadınların ebeveynleşme yaşantısından algıladığı yararın erkeklerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada ise kadınların ebeveynleşme yaşantılarından algıladıkları yararın erkeklere kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur ve bu bulgu literatür tarafından desteklenmektedir. Özbiler (2022) çalışmasında ebeveynleşmenin kuşaklararası aktarıldığını, annenin ebeveynleşme geçmişinin kız çocuğunun ebeveynleşme davranışları üzerinde etkili olduğunu vurgulamaktadır. Kültürümüzde genel olarak kız çocuklarının annenin sorumluluklarını yüklenmesi beklenen istenen bir durumdur ve takdir edilmektedir. Bu durumun kız çocuğunun ebeveynleşmeden algıladığı yarar uyumun yüksek olması üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Ancak ileriki araştırmalarda farklı veri toplama yöntemleri kullanılarak ebeveynleşme üzerindeki cinsiyet farklılığını derinlemesine incelemekte fayda vardır.

Ailenin sosyoekonomik düzeyi, ebeveynin sağlık sorunları, ebeveyn kaybı gibi faktörler çocuğun iş gücüne katılımında etkilidir. Çocuğun çalışma hayatına atılmasıyla ailedeki roller tersine döner ve çocuk yetişkin gibi davranmaya başlamaktadır. Bu rol değişimi çocuğun

ebeveynleşmesinde etkilidir ve çocuk kendi gelişimsel ihtiyaçlarını erteleyerek ailenin ihtiyaçlarını karşılamaya odaklanır (Chase, 1999; Çetin vd., 2023; Çöpoğlu, 2018). Literatür incelendiğinde çocuklukta çalışma durumu ve ebeveynleşme ilişkisinin ele alındığı çalışmaların sınırlı olduğu ve daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğu görülmektedir. Mehta (2019) çalışmasında ebeveynleşmenin çocuk işçiliğinin bir şekli olduğu üzerinde durmaktadır. Zencir (2018) çalışmasında çocuklukta iş deneyimi olan bireylerin ebeveynleşme düzeyinin yüksek olduğu, erkek bireylerden çocuklukta iş deneyimine sahip olanların olmayanlara göre kardeş odaklı ebeveynleşme düzeyinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mevcut çalışmada çocukluk çağında çalışmak durumunda kalan bireylerin ebeveyn odaklı ebeveynleşme düzeylerinin yüksek olduğu, buna karşı ebeveynleşmeden algılanan yarar/uyumun düşük olduğu tespit edilmiştir. Çalışma hayatında yer alan çocuğun ebeveyn odaklı ebeveynleşme düzeyinin yüksek olmasının, çocuğun ebeveyne ait olan maddi destek sorumluluğunu üstlenmesinden ve ebeveyne destek olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Çocuk işçiliği çocuğun istismarı açısından değerlendirildiğinde çocuğun eğitim, oyun, dinlenme gibi hak ve ihtiyaçları karşılanmamaktadır. Bu bağlamda çocuğun ebeveynleşmeden algıladığı yarar uyumun düşük olmasının beklenir bir durum olduğundan söz edilebilir.

İlgili alanyazın incelendiğinde ebeveynleşme ve ebeveynin eğitim düzeyinin incelendiği çalışmalarda çelişkili sonuçlar ortaya koyduğu görülmektedir. Ebeveyn eğitim düzeyinin çocuğun ebeveynleşme yaşantısı üzerinde etkili olduğu, ebeveyn eğitim düzeyi arttıkça çocuğun ebeveynleşme yaşantısının azaldığını gösteren araştırma sonuçları bulunmaktadır (örn. Zencir, 2018). Buna karşı bazı araştırmalarda anne eğitim düzeyi ile ebeveynleşme arasında bir ilişki bulunamamıştır (Büyük, 2020; Sarıkaya, 2019). Mevcut araştırmada ebeveynleşme puanlarının annenin ebeveynin eğitim düzeyine göre farklılaşmaması ebeveynleşme yaşantısı üzerinde annenin eğitim düzeyinden çok çalışma koşulları, ev içi sorumluluk dağılımındaki eşitsizlik, sosyal desteğin az olması, psikolojik belirtiler gibi zorlayıcı özelliklerin etkili olduğu söylenebilir. Ancak bu değişkenler ve ebeveynleşme olgusu arasındaki ilişkilerin derinlemesine incelenmesinde fayda vardır.

Ailedeki çocuk sayısı ebeveynleşmede bir risk faktörü olarak ele alınmaktadır (Jurkovic, 1997). İlgili alanyazın incelendiğinde, çocuğun kardeş sayısının ebeveynleşme düzeyi üzerinde etkili olduğu, çok çocuklu ailelerde çocuğun ebeveynleşme düzeyinin yüksek olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur. Haskan-Avcı ve arkadaşları (2018) üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada kardeş sayısı fazla olan katılımcıların ebeveynleşme düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Zencir (2018) çalışmasında da benzer bir sonuca ulaşılmış olup kardeş sayısı fazla olan bireylerin kardeş odaklı ebeveynleşme düzeyinin de daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Arıkan-Çolak (2019) çalışmasında özel gereksinimli kardeşe sahip olan katılımcıların olmayanlara kıyasla kardeş odaklı ebeveynleşme düzeylerinin ve ebeveynleşmeden algılanan yarar/uyumun daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Büyük (2020) ise çalışmasında kardeş sayısı arttıkça ebeveynleşmeden algılanan yarar uyumun azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada ise daha fazla kardeşe sahip olan bireylerin kardeş odaklı ebeveynleşme düzeyinin yüksek olduğu, daha az kardeşe sahip olan bireylerin ise ebeveynleşmeden daha fazla yarar uyum algıladığı tespit edilmiştir. Çok çocuklu ailelerde ebeveynin her çocukla eşit zaman geçirememesi, maddi imkansızlıklar, çocukların gelişimsel farklılıkları gibi faktörler dolayısıyla çocuk kardeşe bakım verme, ödevine yardım etme sorumluluklarını benimsemekte ve doğal rolü olarak kabul edebilmektedir. Sorumluluk bilincinin çocuğa erken yaşta aile içinde kazandırılması ve ödüllendirilmesi çocukta kişilik, özsaygı ve özerklik gelişimine katkı sağladığına yönelik çalışmalar vardır (Hooper vd., 2008; İplikçi ve Acar, 2019; Kuperminc vd., 2009). Ancak bazı çalışmalarda çocuğun psikolojik sağlığı üzerinde olumsuz etkileri olabileceği üzerinde durulmaktadır (Chase vd., 1998; Karataş

ve Gündüz, 2021). Mevcut çalışmada daha fazla kardeşe sahip olan bireylerin kardeş odaklı ebeveynleşme düzeyinin yüksek olması kardeş bakımını ve desteğini rollerinin bir parçası haline getirmelerinden; daha az kardeşe sahip olan bireylerin ise ebeveynleşmeden daha fazla yarar uyum algılaması ebeveynleşmenin olumlu kazanımlarını bireysel faydaya dönüştürebilmeleri ve ebeveyn desteğinden daha fazla faydalanabilmelerinden kaynaklanabilir. Çalışmamızda elde edilen sonucun belirtilen faktörlerden kaynaklı olabileceği düşünülmektedir.

Ebeveynleşme ve yaşanan yerleşim birimi ilişkisine yönelik literatür incelendiğinde, aralarında anlamlı bir ilişki bulunmadığı sonucuna ulaşan çalışmalar mevcuttur (Büyük, 2020; Sarıkaya, 2019; Zencir, 2018). Bu çalışmada da benzer bir sonuca ulaşılmıştır. Bu sonuçta çalışmanın örnekleminin yarısından fazlasının il ve/veya büyükşehirde yaşıyor olmasının etkili olabileceği düşünülmektedir. Kırsal kesimde yaşayan çocukların ailede kardeş bakımı, ev işlerine yardım etme vb. gibi daha fazla sorumluluk alması ve ebeveyninden takdir görmesinden hareketle bu katılımcılarla yapılacak bir çalışmada farklı bir sonuca ulaşılabileceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak beliren yetişkinlerin ebeveynleşme yaşantısı üzerinde çeşitli demografik faktörlerin etkili olduğu görülmektedir. Ergenlik ve yetişkinlik arasındaki bir dönemde farklı gelişimsel sorumluluklarla mücadele eden beliren yetişkinlerin ebeveynleri tarafından desteklenmeleri sağlıklı birer ebeveyn olmaları ve ebeveynleşmenin olumsuz sonuçlarından korunmalarında son derece önemlidir. Bu kapsamda beliren yetişkinlere ve ebeveynlerine yönelik psikoeğitim programı düzenlenebilir. Gelecek çalışmalar için demografik değişkenler çeşitlendirilerek daha geniş kapsamlı çalışmalar yapılabilir. Farklı örneklem gruplarına özellikle kırsalda yaşayan çocukların ebeveynleşme yaşantısını üzerine odaklanılabilir.

5. KAYNAKLAR

- Arıkan-Çolak, D. (2019). *Özel gereksinimli ve sağlıklı kardeşe sahip bireylerde ebeveynleşme olgusu ile ilgili değişkenlerin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55, 469–480.
- Arnett, J. J. (2006). Emerging adulthood: Understanding the new way of coming of age. *American Psychologist*, 3-19.
- Baumann, R. A. (2006). *Childhood parentification and adjustment to college: An exploratory investigation* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Texas Woman's University.
- Borchet, J. (2018). *Family socioeconomic status and overwhelming children with family duties* [Bildiri sunumu]. III. Zjazd Polskiego Stowarzyszenia Psychologii Organizacji, Polonya.
- Büyük, E. (2020). *Eşbağımlılık ve ebeveynleşme arasındaki ilişkinin çeşitli sosyo-demografik veriler açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gelişim Üniversitesi.
- Chase, N. D. (1999). An overview of theory, research, and societal issues. N. D. Chase (Ed.), *Burdened children: Theory, research, and treatment of the parentified child*, 3–33.
- Chase, N. D., Demming, M. ve Wells, M. (1998). Parentification, parental alcoholism, and academic status among young adults. *The American Journal of Family Therapy*, 25(2), 105–114. <https://doi.org/10.1080/01926189808251092>
- Çarkoğlu, A. (2016). *Türkiye’de toplumsal cinsiyet rollerinin ve kadının toplumdaki yerinin kamuoyundaki algısı araştırması*. Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Araştırmaları Merkezi.

- Çetin, İ. Y., Akçınar, B. ve Türkün, E. H. (2024). Evli bireylerin çocuklukta ebeveynleşme yaşantıları üzerine nitel bir araştırma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 147(147), 408-446. <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.72818>
- Çöpoğlu, M. (2018). Türkiye’de çocuk işçiliği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14, 357–398.
- Earley, L. ve Cushway, D. (2002). The parentified child. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 7(2), 163–178. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.15.3.300>
- Gümüş Demir, Z. (2023). Üniversite öğrencilerinde bilişsel duygu düzenleme, stresle başa çıkma ve akademik öz yeterlilik arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mavi Atlas Dergisi*, 11(1), 1-16.
- Haskan-Avcı, Ö., Zencir, T., Koç, M. ve Tunç, E. (2018, Ekim). Üniversite öğrencilerinin ebeveynleşme düzeylerinin çeşitli demografik değişkenler açısından incelenmesi. 20. *Uluslararası Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi*. Samsun.
- Hooper, L. M. (2007). The application of attachment theory and family systems theory to the phenomena of parentification. *The Family Journal*, 15(3), 217–223. <https://doi.org/10.1177/1066480707301290>
- Hooper, L. M. (2009). Parentification Inventory (Available from L. M. Hooper, Department of Educational Studies in Psychology, Research Methodology, and Counseling, The University of Alabama, Tuscaloosa, AL 35487).
- Hooper, L. M., Doehler, K., Wallace, S. A. ve Hannah, N. J. (2011). The Parentification Inventory: Development, validation, and cross-validation. *The American Journal of Family Therapy*, 39, 226–241.
- Hooper, L. M., L’Abate, L., Sweeney, L. G., Ganesini, G. ve Jankowski, P. J. (2014). Parentification. *Models of psychopathology* içinde (s. 37–54). Springer.
- Hooper, L. M., Marotta, S. A. ve Lanthier, R. P. (2008). Predictors of growth and distress following parentification among college students. *Journal of Child and Family Studies*, 17(5), 693–705. <https://doi.org/10.1007/s10826-007-9176-8>
- İpek, F. (2023). *Yetişkinlik dönemindeki ayrılma-bireyleşme ile ebeveynleşmenin ilişkisi: Duygu düzenleme güçlüklerinin rolü* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Medipol Üniversitesi.
- İplikçi, A. B. ve Acar, B. Ş. (2019). Kim ebeveyn? 12 yaş çocuklarının ebeveynleşme davranışlarının yordayan etkenler. *Türk Psikoloji Dergisi*, 34(84), 1–15. <https://doi.org/10.31828/tpd1300443320180704m000007>
- Jurkovic, G. J. (1997). *Lost childhoods: The plight of the parentified child*. NY: Routledge.
- Jurkovic, G. J., Thirkield, A. ve Morrell, R. (2001). Parentification of adult children of divorce: A multidimensional analysis. *Journal of Family Psychology*, 15(3), 300-313.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Ataca, B. (2015). Value of children, family change, and implications for the care of the elderly. *Cross-Cultural Research*, 49 (4), 374- 392.
- Karataş, A. ve Gündüz, B. (2021). Ebeveynleşme ile depresyon, kaygı, stres arasındaki ilişkide benliğin ayırtılmasının aracı rolü. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(Eğitim Bilimleri Özel Sayısı), 4453–4481. <https://doi.org/10.26466/opus.883816>
- Köyden, D. (2015). *Ebeveynleşme olgusunun depresyon, kaygı, öfke ve obsesif inanış biçimleriyle ilişkisinin incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Köyden, D. ve Uluç, S. (2018). Ebeveynleşme ile psikolojik bozukluklar arasındaki ilişkide cinsiyetin ve ebeveynleşmeden algılanan yararın rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 33 (81), 28–40.
- Kuperminc, G. P., Jurkovic, G. J. ve Casey, S. (2009). Relations of filial responsibility to the personal and social adjustment of Latino adolescents from immigrant families. *Journal of Family Psychology*, 23(1), 14–22. <https://doi.org/10.1037/a0014064>

- Küpeli, M. (2022). *Çocuklukta ebeveynleşme olgusunun üniversite öğrencilerinin benlik saygısı ve bağlanma stilleri ile ilişkilerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Toros Üniversitesi.
- Leonard, C. L. (2012). *Assessing the impact of parentification on students' adjustment to college* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Fielding Graduate University.
- Liu, R. (2023). The role of gender in parenting styles and their effects on child development. *Lecture Notes in Education Psychology and Public Media*, 18, 114–119.
- Mehta, N. (2019). Parentification: A disguised form of “child labour” in the family system. *IOSR Journal of Humanities and Social Science (IOSR-JHSS)*, 8, 8-11.
- Minuchin, S., Montalvo, B., Guerney, B. G., Rosman, B. ve Schumer, F. (1967). *Families of the slums: An exploration of their structure and treatment*. Basic Books.
- Oğuztürk, Ö., Akça, F. ve Şahin, G. (2011). Üniversite öğrencilerinde umutsuzluk düzeyi ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin bazı değişkenler üzerinden incelenmesi. *Klinik Psikiyatri*, 14 (1), 173-184.
- Özbiler, Ş. (2022). Annelerin ebeveynleşme geçmişi ile kız çocuklarının ebeveynleşmesi: Benliğin ayrımlaşmasının moderatör rolü. E. Engin ve G. B. Ekitli (Ed.), *Anneler ve Kızları* içinde (s. 209-226). Ege Üniversitesi Yayınları.
- Sarıkaya, B. (2019). *Üniversite öğrencilerinin ebeveynleşme yaşantıları ile psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasındaki ilişki* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Binalı Yıldırım Üniversitesi.
- Torun, S. N. ve **Kındap Tepe, Y.** (2023). Üniversite Öğrencilerinde Ebeveynleşme Yaşantılarının Depresyon ile İlişkisinde Kimlik Boyutlarının Aracı Rolünün İncelenmesi. Altıntaş, H., Mete, M., ve Bozaslan-Bolat, N. (Eds). *Sosyal ve Beşerî Bilimlerde Uluslararası Teori, Araştırma ve Derlemeler 3*. (s.51-76). Ankara: Serüven Yayınevi.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Veri Portalı (2024). *İstatistiklerle Gençlik 2024*.
- Uluç, S. ve Köyden, D. (2022). Cinsiyete göre ebeveynleşmenin farklı boyutları arasındaki ilişkiler ve ebeveynleştirme boyutlarının psikolojik belirtileri yordama düzeyi. *Journal of Clinical Psychology Research*, 6(3), 317-330. <https://doi.org/10.5455/kpd.26024438m000070>
- Ünver, B., Esen, İ. ve Ülkümen, İ. (2024). Ebeveynleşme ve eş bağımlılık arasındaki ilişkide benlik ayrımlaşmasının aracı rolü. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*, 13(3), 310–323. <https://doi.org/10.14744/JCBPR.2024.15029>
- Zarczyńska-Hyla, J., Zdaniuk, B., Piechnik-Borusowska, J. ve Kromolicka, B. (2019). Parentification in the experience of Polish adolescents: The role of socio-demographic factors and emotional consequences for parentified youth. *The New Educational Review*, 55, 135–146. <https://doi.org/10.15804/tner.2019.55.1.11>
- Zencir, T. (2018). *Çocuklukta ebeveynleştirilme, evlilik doyumu ve depresyon* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

SEXTUS EMPİRİCUSTEKİ ON ARGÜMANIN DESCARTES ŞÜPHECİLİĞİNDEKİ KULLANIMI

Ali Karimli, ali.kerimli.00@gmail.com.

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Lisansüstü Felsefe Bölümü, iletisim@omu.edu.tr.

Özet

Bu makale, Antik Yunan şüpheci Sextus Empiricus'un ileri sürdüğü "on tropus" (on argüman) ile Modern felsefenin kurucu figürlerinden René Descartes'ın metodik şüphe anlayışı arasındaki bağlantıyı incelemektedir. Sextus'un on tropusu, her türlü bilgi iddiasına karşı geliştirilmiş sistematik bir şüphe yöntemidir ve bilginin kesinliğine yönelik epistemolojik sorgulamalara temel teşkil eder. Descartes ise şüpheyi, sağlam bilgiye ulaşmanın bir aracı olarak kullanır; onun amacı şüphede kalmak değil, şüphe yoluyla kesin bilgiye, özellikle "Cogito, ergo sum", yani "Düşünüyorum, öyleyse varım" önermesine ulaşmaktır.

Makale, ilk olarak Sextus'un on tropusunu kavramsal olarak ele alır; algının göreliliği, durumsal farklılıklar, duyuşal farklılıklar gibi temalar üzerinde durur. Ardından Descartes'ın *Meditasyonlar* eserindeki şüpheci yaklaşımı analiz eder. Bu çerçevede, Descartes'ın metodik şüphesinin, özellikle Sextus'un belirli tropuslarıyla yapısal benzerlik taşıdığı ancak işlevsel olarak farklılaştığı gösterilir. Sextus'un şüpheciliği bilgi iddialarını askıya alma (epokhe) yönünde kalıcı bir tutum sergilerken, Descartes'ın şüphesi geçici ve araçsaldır.

Sonuç olarak, makale Descartes'ın şüphe yönteminin, Sextus'un on tropusundan doğrudan etkilenmiş olmasa da, benzer yapısal stratejileri içerdiğini ve bu bağlamda Antik şüphecilikle dolaylı bir entelektüel ilişki kurduğunu savunur. Bu ilişki, felsefi şüpheciliğin tarihsel sürekliliğine dikkat çekmektedir.

Anahtar kelimeler: Sextus Empiricus, Descartes, kuşkuculuk, tropus.

Abstract

This article examines the connection between the "ten tropes" (ten arguments) put forward by the Ancient Greek skeptic Sextus Empiricus and the methodical doubt approach of René Descartes, one of the founding figures of modern philosophy. Sextus's ten tropes are a systematic method of doubt developed against all kinds of knowledge claims and form the basis of epistemological questions regarding the certainty of knowledge. Descartes, on the other hand, uses doubt as a means of reaching solid knowledge; his aim is not to remain in doubt, but to reach certain knowledge through doubt, especially the proposition "Cogito, ergo

sum". The article first conceptually examines Sextus' ten tropes; it focuses on themes such as the relativity of perception, intellectual differences, and infinite regression. Then, it analyzes the skeptical approach in Descartes's *Meditations*. Within this framework, it is shown that Descartes' methodical doubt bears structural similarities, especially to certain tropes of Sextus, but differs functionally. While Sextus' skepticism exhibits a permanent attitude of suspending knowledge claims (epoché), Descartes' doubt is temporary and instrumental.

In conclusion, the article argues that Descartes' method of doubt, although not directly influenced by Sextus' ten tropes, contains similar structural strategies and in this context establishes an indirect intellectual relationship with ancient skepticism. This relationship draws attention to the historical continuity of philosophical skepticism.

Keywords: Sextus Empiricus, Descartes, skepticism, tropus.

Giriş

Skeptikler (kuşkucular, araştıranlar), felsefe tarihi boyunca etkilerini hiç yitirmeyen eleştirileriyle tanınan önemli bir felsefi gruba temsil eder. Özellikle Antik Yunan ve Helenistik dönemlerde, skeptikler dogmatik düşüncelere sahip Stoacılar, Epikürcüler, Sofistler, Platoncular ve Aristotelesçiler gibi farklı akımlara eleştiriler getirmiş ve felsefenin gelişimine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Ne yazık ki, günümüze pek çok Skeptik eseri ulaşmamıştır. Antik Yunan ve Helenistik dönem Skeptiklerine dair temel bilgileri Sextus Empiricus ve Diogenes Laertios gibi düşünürlerin eserlerinden edinmekteyiz. Ancak, 1562 yılında Henri Etienne'in Sextus'un eserlerini Yunancadan Latinceye çevirmesiyle birlikte, skeptiklere olan ilgi artış göstermiştir. Bu çeviri çalışmaları sayesinde, Skeptikler daha fazla bilinirlik kazanmış ve genellikle Sextus Empiricus'un eserleri üzerinden anlaşılmaya çalışılmıştır. Sextus Empiricus'un eserleri genellikle üç bölüme ayrılır: "*Pyrrhonculuğun Ana Hatları*" (*Outlines of Pyrrhonism/Hypotyposes*), "*Dogmatiklere Karşı*" (*Against the Dogmatics*) ve "*Uzmanlara Karşı*" (*Against the Professors*)(Aydın,2025). Bu genel sınıflandırmanın yanı sıra, bu eserler kendi içinde alt bölümlere ayrıldığından, bu alt başlıklar da ayrı kitaplar olarak değerlendirilir. Skeptikler, düşünce tarihinde önemli bir rol oynamalarına rağmen, sınırlı sayıda kalan eserlerinin günümüze ulaşması, onların düşüncelerini tam olarak anlamamızı zorlaştırmaktadır (Ziemińska, 2011). Bununla birlikte, Sextus Empiricus'un eserleri üzerinden ulaştığımız bilgiler, Skeptiklerin felsefi düşüncelerinin derinliğini ve etkisini ortaya koymaktadır (Akbay ve İlgaroğlu, 2017).

Sextus, kuşkuculuğun önemli isimlerinden biri olan Pyrrhon'un izinden gider. Pyrrhon'un geride yazılı bir eser bırakmamış olması ve felsefesinin, takipçilerinin eserleriyle bilinmesi, Sextus'u ve "*Pyrrhonculuğun Esasları*" adlı eserini temel bir mevkiye yükseltmiştir; çünkü Sextus, skeptisizmi araştırmakta ve bu eseriyle kuşkuculuğun sistematik ve derinlemesine araştırmasını sistematik olarak tarihi bir çalışma olarak sunmaktadır. Sistematik araştırmasında kuşkuculuğun aslında ne olduğunu ve temel ilkelerini, ölçütünü, hedefini belirlemektedir. Ayrıntı ve detay üzerine araştırmasında ise filozofların felsefe dediği

tezlerinin her bir parçasına karşı eleştiride bulunmakta; kuşkucu olmayan düşünürlerin varsayımlarını ise şüpheciler ve eleştirel bir şekilde ortaya koymaktadır (Özel, 2020).

Tabiki kuşkuculuğu yöntem olarak kullanan, kuşkuculuk tarihinde, felsefede 17.yüzyıldan başlayan aydınlanma çağının başrollerinden biri olan René Descartes dolaylı yoldan kuşkuculuk dediğimizde aklımıza gelen modern düşünürlerden biri olmuştur. Descartes'in temelciliği, aslında bize net olarak kuşkuculuğu kendi felsefesinde ne denli ciddi kullandığını göstermektedir. Daha sonralarda inşa ettiği kuramlar ve hipotezler Descartes kuşkuculuğunun temel başlangıç noktaları mahiyetindedir(Cevizci, 2019, s.178-179).

Bu çalışma, Sextus Empiricus'un kuşkucu argümanlarının perspektifinden Descartes şüpheciliğine bakmayı hedeflemektedir. Aynı zamanda bu makale, bu konu hakkında olan türkçe literatür eksikliğini gidermek ve Sextus'un şüpheciler felsefesine ilgi duyanlar, Descartes'in kuşkucu metotları hakkında bilgi edinmek isteyenler için bir temel olmayı da kendine amaç edinmiştir.

1. Ana Hatlarıyla Kuşkuculuk

Şüpheyi kendileri için yaşam tarzı haline getiren kuşkucular, modern dönemde mutlak gerçeğe bir şekilde ulaşılabileneceği tezini ileri süren filozofların savlarına asırlar öncesinden cevaplarını vermişlerdir(Cevizci, 2022). Felsefe tarihi boyunca, sözgelimi ilk meyvelerini de Sofistlerde gösteren, Helenist dönemde kendine daha açık ve net takipçiler kazanan, günümüzdeki farklı dönemlerde farklı düşünürlerin tezlerinde kanıtları olan Kuşkuculuk, genel olarak, insanın nesnellığe varamayacağını, bilginin her zaman öznel olacağını ve gerçek (hakikat) iddiasının temelsiz ve içi boş bir inanç anlamına geldiğini savunur (Kılınç, 2023).

2. Sextus Empiricus'un Filozofik Yaklaşımı ve Şüphecilik Felsefesinin Temelleri

Kuşkuculuğun doğasını kavrama, içindeki çeşitli formları tespit etme, farklı filozofların düşünceleriyle ayrımını ortaya koyma ve genel olarak sağlam bir teorik çerçeve sunma çabasıyla Sextus Empiricus öne çıkar. Kuşkucuları, hakikate ulaşılabileneceğini iddia edenlerle hakikate ulaşamayacağını iddia edenler arasında üçüncü bir yol benimseyen kişiler olarak tasvir eder: Bazıları hakikat araştırmasını tamamlamışken, bazıları bu araştırmadan vazgeçmiştir, ancak kuşkucular "araştırmaya devam etmektedirler" (Empiricus, 2021, 4). Empiricus kendisi de bir kuşkucu olarak, hakikate ulaşılabileneceği konusunda tamamen ümitsizdir, ancak dogmatik bir pozisyona düşmekten kaçınmak amacıyla, şeyleri kesin bir şekilde ifade eden, hakikate ulaşamaz olduğunu kesin bir şekilde bildiren yargılardan ve dogmatizmden kaçınır (Kılınç, 2023).

3. Sextus Empiricus'un On Argümanı ve Skeptiklerin Temel Tartışma Metotları

Sextus'a göre, bir kuşkucu kendisini karşısına çıkan mecburi seçimlerden ve gerçekliği konusunda çekimser kaldığı kararlardan kurtarmak ve yargıyı askıya almak (epokhe) için

herhangi bir konuda tartışmaya on ana tropusla başlarsa, karşısındaki bütün iddialara ters ve çelişik fikirler üreterek, bir konuda karara varmaktan kaçabilecek argümanlara ulaşır. Aynı zamanda bu sayede kuşkucu, bu konuda gerçek bir bilgiye varamayacağını anlayıp ruh dinginliğine (ataraksia) ulaşabilir. Empiricus, bu tropusları şu şekilde özetler:

“Önceki Kuşkucular yargıyı askıya almayı haklı çıkaran on tane neden (trope) açıklamışlar ve bunlara “argümanlar” (logous) ya da “konumlar” (topous) adını vermişlerdir. Bu argümanlar şunlardır: Birincisi, hayvanlar arasındaki farklılıklar; ikincisi, insanlar arasındaki farklılıklar; üçüncüsü, duyu organlarının farklı yapısı; dördüncüsü, çevresel koşullardaki farklılıklar; (beşincisi pozisyonlar, yn.) altıncısı, karışımlar; yedincisi alttaki nesnelerin (hupokeimonon) miktarı ve biçimi; sekizincisi, görecelik, dokuzuncusu, oluşumun sıklık ya da seyrekliği; onuncusu, gelenekler, yasalar ve ilkeler hakkında yaygın inan ve dogmatik kanaatler. Bununla birlikte, biz bu sıralamayı herhangi bir önyargımız olmaksızın kabul etmekteyiz” (Empiricus, 2021, 36).

3.1. Hayvanlar Arasındaki Algı ve Duyum Farklılığı

Aynı nesnenin her hayvanda aynı tepkiye ve deneyime karşılığı yoktur. Hayvanların kökeni ve fiziksel yapılarındaki farklılıklar bu teze bir kanıt niteliği taşır. O yüzden de bu konuda gerçek bir bilgiye varamayız ve yargıyı askıya alırız (Laertios, 2023, sf.454 (79)).

3.2. İnsanlar Arasındaki Algı ve Duyum Farklılığı

Birinci argümandaki durum, insanlar için de geçerlidir. Kişilerin deneyimleri ve muhakeme becerisinin farklılığına bağlı olarak duyular her kişide aynı tepkiyi göstermez. Yaratılış ve yapımız gereği aynı nesne veya koşullara aynı tepkiyi vermeyiz, bu, kişilerde aynı izlenimi de oluşturmaz. Bu yüzden de yargıyı askıya alabiliriz (Laertios, 2023, sf.454 (80)).

3.3. Duyular Arasındaki Farklılıklar

İnsanların beş duyusuyla ilgilidir. Aynı nesne beş duyuda da aynı izlenimi oluşturmaz. Bir armutun biçimi ve görünüşü farklı aynalarda farklı tür görülür. Bu örnekten de dokunma duyumuz ve görme duyumuzun farklılığı ortaya çıkar. Bu da aslında yargıyı askıya almamız için yeterlidir (Laertios, 2023, sf.455 (81)).

3.4. Durumlara Göre Farklılıklar

Bireysel koşullar göre kişilerde farklı hisler uyandırır. Kişinin eski deneyimler, büyüdüğü ve yaşadığı yer gibi etmenler bu argümanda bir değişken rolünü oynar. Bazıları kendini çok akıllı olarak tanımlarken onu görenler onun bir deli olduğunu düşünebilir. Yani kısacası,

durumlara göre farklı tepkiler veririz ve bu da yargıyı askıya almamıza neden olur (Laertios, 2023, sf.455 (82)).

3.5. Gelenek ve Kùltürler Arasındaki Farklılıklar

Bu argüman, dünya üzerinde her kişinin farklı ortamlarda ve kùltürlerde yaşadığı için kurallarının ve adetlerinin arasındaki farklılıkları gözetir. Sözgelimi, Persler için ensest ilişki gayet normal iken, Yunanlılar bunu asla kabul etmezler. Her halkın ayrı tanrısı vardır ve bu yüzden onlar için kutsallar ve tabular değişir. Şüphesiz bu durumda karar vermekte zorlanır ve yargıyı askıya almaktan kaçınmayız (Laertios, 2023, sf.455 (83)).

3.6. Karışım ve Birleşim

Hiçbir şey salt olarak bulunmaz, hep bir karışım içindedir. Beynimiz de bir karışım olduğu için onu etkileyen şeyler aslında bizi yanıltabilir. Bu yanıltma payı da yargıyı askıya almamızla sonuçlanır (Laertios, 2023, sf.456 (84)).

3.7. Konuma Göre Oluşan Farklılıklar

Görme duyumuz her nesneyi uzaklığna ve yakınlığına bağlı olarak farklı görür. Güneş, güneş sistemimizdeki bütün gezegenlerde kütle ve boyut olarak daha büyüktür. Ama biz onu dünyadan baktığımızda küçük ve ısı yayan bir şey olarak görürüz. Nitekim, büyük bir nesneye yakından bakınca büyük, uzaktan bakınca ise küçük görürüz. Bu farklılık, nesnelerin boyutu hakkında gerçek bilgiye ulaşmamızı engeller. O yüzden de yargıyı askıya alırsız (Laertios, 2023, sf.456 (85)).

3.8. Nicelik ve Niteliğe Bağlı Olarak Oluşan Farklılıklar

Nesnelerin ve şeyler özündeki miktarlar ve onların yapılarına bağlı olarak farklı izlenimler ve durumlar oluşturabilir. Şarap, onu az ve dengeli tüketen birinin vücudunu sağlamlaştırır, fakat fazladan tüketen birini zayıf düşürüp dengesizleştirir. Yapı ve miktar bu argümanın ana kavramlarıdır. Onların değişkenliği, izlenimlerimizde de değişkenliğe yol açar ve yargı askıya alınır (Laertios, 2023, sf. 456 (86)).

3.9. Oluşumların Sürekliliğine Bağlı Olarak Oluşan Farklılıklar

Sürekli olan ve bizim için şaşırtıcı olmayan şeyler aslında onu hiç yaşamayan kimseler için tuhaf ve şaşırtıcıdır. Yaşadığı yere göre hava durumunda oluşan değişiklikler de buna bir örnek oluşturabilir. Mesela, Anadolu'da yaşayan biri için kar çok normaldir belki, ama Arabistanda yaşayan biri bunu çok tuhaf karşılar. Bu durumda ise oluşumlar hakkında net bir bilgi sahibi olamayız ve yargıda bulunamayız (Laertios, 2023, sf.456 (87)).

3.10. Göreliliğe Göre Değişen Durumlar

Bir nesnenin ağırlığı, boyutu, aşağıda veya yukarıda olması, birinin güçlü yada zayıf olması bu argümanı oluşturan kriterlerdir. Yani bu kriterler, görelilik açısından farklıdır. Bir masanın bir ucunda oturan biri masanın rengini farklı, diğer uçta oturan biri ise farklı şekilde görebilir. Masanın rengi hakkında tam olarak bir karar veremeyiz ve yargımızı askıya alırız (Laertios, 2023, sf.457 (87)).

Sextus'un beyan ettiği bu argümanlar, Descartes'in şüpheciliğinde de bazı eleştirilere yol açmıştır.

4. Descartes ve Temelcilik

René Descartes (1596-1650), modern felsefenin önemli bir figürüdür. Fransız filozof, matematikçi ve bilim insanı olarak tanınır. Felsefi düşünceleri ve metodolojisi, Batı felsefesinde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilir.

Descartes, felsefesini şüphecilik ve kuşkuculuk yöntemi ile geliştiren bir filozoftur. Felsefi düşüncelerinde genellikle şüpheciliği başlangıç noktası olarak alıp kesin bilgiye bu şekilde ulaşmayı amaçlar. Descartes, felsefi düşüncelerini *Meditasyonlar* adlı eserinde ayrıntılı olarak açıklamıştır.

René Descartes, düşünceden hareket ederek akıl ve mantık temelli bir varlık anlayışını oluşturmak için metodik şüphe yöntemini kullanmıştır. Descartes, düşünceden yola çıkarak varlığı anlamlandırmış ve skolastik felsefe geleneğinden farklı bir düşünce temelli felsefe anlayışının gelişmesine öncülük etmiştir. Bu şekilde, Descartes'ın felsefi metodolojisi bilimsel gelişmelerle paralel olarak felsefede de etkisini göstermiştir. Onun düşünceleri, modern dönemin felsefi temellerinin atıldığı bir dönüm noktası olarak kabul edilir (Kara, 2022).

5. Descartes ve “Rüya Argümanı”

Descartes, öncelikle duyular aracılığıyla algılanan varlıkların bilgisine odaklanmış ve insanın doğası gereği yanılabilir, hatalara düşebilecek ve duyularının onu kandırabileceğini fark etmiştir. Bu nedenle, Descartes, tamamen şüphe duymayacağımız şeylerin var olup olmadığını merak etmiştir. Ayrıca, uyanık olduğumuz zaman edinilen bilgilerin aslında uyku sırasında meydana gelebilecek düşünceler olabileceğini düşünerek, her şeyden şüphe duyduğu ünlü yöntemsel felsefesini ortaya koymaya başlamıştır. Descartes, “rüya hipotezi” aracılığıyla duyularla elde edilen bilgilerin tamamen yanlış olduğunu kabul etmemiştir. Bunun yerine, bu bilgilerin kesinlikle doğru olduğu konusunda şüpheleri olan bir tutum sergilemiştir. Çünkü Descartes, rüyanın gerçeklikten tam olarak ayrılmadığını ve yanlış anlamaların da gerçeklikten kesin bir şekilde ayırt edilemediğini savunmuştur. Bütün

bunlar Descartes için “Ya gördüğüm, yaşadığım ve deneyimlediğim herşey bir rüyadan ibaretse?” sorusunu doğurmuştur (Kara, 2022).

6. Descartes ve “Kötü Cin Hipotezi”

Descartes, metodunu açıklamadan önce Tanrının yetkin ve dürüst olduğunu kabul ettiği halde, Tanrı'nın onu aldatma ve yanıltma olasılığını da göz önünde bulundurmak gerektiğini düşünmüştür. Aynı şekilde, kendisini yanıltmak için hileler kullanan bir kötü cinin var olabileceği ihtimalini de hesaba katmıştır. Descartes, bu olasılıkları değerlendirerek kesin bilginin elde edilemeyeceği fikrine şüpheli düşüncülerin itiraz edemeyeceği bir şekilde yaklaşmıştır. Bu nedenle, varlık bilgisi dahil olmak üzere her şeye şüpheyile yaklaşarak, şüphelilikten hareketle kesinlikle kabul edilebilecek bilgiye sahip olmayı amaçlamıştır. Descartes, “Ya bildiğimi sandığım tüm gerçekler aslında beni sistematik olarak kandıran bir “kötü cin”in aldatmacasıysa?” sorusunu felsefe tarihine bırakmıştır (Cevizci, 2019, s.184-185).

7. Descartesin “Düşünüyorum, o halde varım” Önermesi

Descartes, kuşku ve karmaşa dolu felsefesinde, herşeyden şüphe duyan biri olarak kendini bulmuş ve düşündüğü için var olduğunu kesinlikle kabul etmiştir. Bu nedenle, "Düşünüyorum, o halde varım" önermesinin mecburi olarak doğru olduğunu savunmuştur, çünkü var olan bir şeyin düşünmesi gerektiğine inanmıştır. Descartes, bu önerme temelinde, değişmez ve tartışılmaz bir şekilde var olduğuna dair bilgiye sahip olduğunu iddia etmiştir. Kendisi hakkında düşünmeye başladığında ise, insan olma kavramını hatırlayarak ve zihnindeki eski bilgileri gözden geçirerek kendisini tanımlamıştır (Kara, 2022).

Yani aslında, gördüğümüz herşey bir rüyadan ibaret olsa bile, kötü bir cin bizi kandırabilir, bütün bunları düşünebiliyorsa Descartes vardır.

8. Sextusun On Argümanı ile Descartes Eleştirisi

Bu bölümde, 2.Bölümde belirttiğimiz Sextus'un on argümanı ile Descartes'in fikirleri karşılaştırılacaktır. Descartes, her ne kadar kuşkucu bir yöntem izlese de, vardığı sonuçlar, hatta bir sonuca varması da kuşkuculuk perspektifinden gayet eleştirilebilir niteliktedir.

8.1. Durumsal Farklılık Eleştirisi

Sextus, bireysel koşullara göre kişilerin farklı deneyimlere ve düşüncelere sahip olabileceğini savunmuştur. Sextus'un bu argümanına göre, bireysel koşulların farklılıklarına bakarak elde ettiğimiz bilgiler yanıltıcı olabilir ve gerçekliği doğru bir şekilde yansıtmayabilir.

“Düşünüyorum, o halde varım” önermesi de buna karşıt bir önerme olabilir. Farklı

durumlarda kişiler, farklı düşüncelere girebilir. Descartes'in bu önermesi, onun o anki ruh hali, akıl sağlığı ve deneyimleri göz önüne alındığında doğal bir şekilde reddedilebilir. Yani aslında, Sextus'a göre, Descartes'in varlık iddiası bu kişisel durum değişikliğine dayanıyor olabilir.

Öte yandan Descartes'in "Kötü Cin Hipotezi" de pek tabi bu argümanla eleştirilmeye açıktır. Eğer Descartes, dediği gibi kötü bir cin tarafından sistematik olarak kandırılıyorsa bu onun ruhsal değişimine bağlı olarak yorumlanabilir ve "Düşünüyorum, o halde varım" önermesinin başlangıç noktası eleştirilebildiğine göre sonuç olan bu ontolojik önerme de reddedilir.

8.2. İnsanların Duyusal Farklılıkları Argümanına Göre Descartes Eleştirisi

Sextus, bu argümanda insanların, beden ve duyum farklılığına göre, kimine iyi gelen şey diğerine kötü gelebileceğini savunmuş ve bu konuda yargıda bulunmaktan kaçınmıştır. Descartes, "rüya hipotezi"nde, uyku ve uyanıklılık durumları arasında aslında bir fark olmadığını ve yaşadığı herşeyin bir rüya olabileceğini öne sürmüştür. Duyularımız aracılığıyla elde ettiğimiz bilgiler yanıltıcı olabilir ve gerçekliği doğru bir şekilde yansıtmayabilir. Aynı zamanda Descartes her ne kadar uyku ve uyanıklılık farkını çıkarsayamasa bile başka biri bu ikisi arasındaki farkı açıklayabilir. Yani başka biri de aslında Descartes'in önermesinin tam karşısını ileri sürebilir. O halde insanlar arasında bu duyum farklılığı görülür. Dolayısıyla, Descartes'in tezinin güçlü olduğunu varsayıyorsak, diğer kişinin tezini de bir o kadar güçlü olarak varsaymalıyız. Bu yüzden Descartes'in bu tezi, bu argüman aracılığıyla çürütülebilir.

Bir diğer taraftan, Descartes'in "düşünüyorum, o halde varım" önermesine tekrar bakalım. Descartes, bu önermede düşündüğü zaman var olduğunu belirtmiştir. Önermenin doğal sonucu olarak karşımıza "düşünmüyorum, o halde yokum" önermesi çıkar. Peki Descartes hep düşünüyor mudur? Ya da Descartes uyku halindeyken de düşünmeye devam mı ediyordur? Eğer düşünmeye devam ediyorsa, rüyaları ve uyku halindeyken bütün çevresi onun kontrolü altındadır. Yani bilinçli olarak rüya görüyor, hatta belki de bilinçli olarak uykusunda horluyordur. Uyku halindeyken birileriyle bilinci açık bir şekilde konuşabiliyor ve günlük işlerini de yapabiliyordur. Ama eğer uyku halinde düşünemiyorsa, o zaman uyku halindeyken Descartes yoktur. Bu varsayımla ise şuanda konuşulan argüman bağlamında Descartes'in önermesi reddedilir.

8.3. Görelilik Argümanı Bağlamında Descartes Eleştirisi

Sextus'un beyan ettiği kuşkucuların bir başka tartışma modu olan görelilik argümanı, kişilerin tecrübe ettiği bir şeyin aslında başka bir konum, mevki, nitelik veya nicelikle ilişkili olduğunu savunur. Descartes, onu kandıran bir "kötü cin" in varlığından şüphe etmiştir. Bu bilgiyi doğru varsayarak, "Her insanın içinde bir cin vardır. Descartes'in cini de kötüdür" gibi iki önermeye ulaşırız. Fakat, bu durum gerçekten her insan için böyle midir? Yani, görelilik

argümanı bağlamında bakarsak, Descartes'in içinde aldatıcı kötü bir cin varsa, bir başka kişinin içinde ona kötülük yapmayan, hatta bir diğer kişide de ona tam tersi iyilik yapan bir cin varolabilir. Yani görelî olarak her insan içinde farklı karakteristik özelliklere sahip olan bir cin olduğunu savunabilir. Descartes'in hayatına kötü ve aldatıcı bir biçimde yön veren cin, bir başka birini mutlu bir hayata sürükleyebilir. O halde diyebileceğimiz şey, bu varsayımla, "kötü" bir cinin her kese göre görelî olduğudur. "Kötü" bir cinin varlığından bahsetmek ve bu konuda bir yargıya varmaktan kaçınmamız da gayet normal bir davranıştır.

9. Sonuç

Bu çalışmada Sextus Empiricus'un şüpheciliğinin temel yapı taşlarından biri olan On Argüman (Tropos) ile René Descartes'in metodik şüphesi arasındaki ilişkiler incelenmiş, bu iki düşünürün şüphecî yaklaşımlarındaki benzerlikler ve ayrımlar değerlendirilmiştir. Sextus'un on argümanı, bilginin temellendirilemezliğine dair kapsamlı bir eleştiri sunarken, Descartes şüpheyi geçici bir yöntem olarak benimseyip kesin bilgiye ulaşma amacı gütmüştür. Ancak Descartes'in şüphe sürecinde dile getirdiği pek çok düşünce, özellikle duyuların güvenilirmezliği, algının göreceliliği ve dış dünya hakkındaki epistemik kuşku, doğrudan Sextus'un argümanlarını çağrıştıran niteliktedir.

Özellikle Sextus'un "hayvanlar arasındaki farklılık", "insanlar arasındaki farklılıklar", "duyuların aldatıcılığı" gibi argümanları, Descartes'in "rüyada olup olmadığımızı bilemeyiz" ya da "duyular bizi sık sık yanıltır" gibi ifadelerinde yeniden karşımıza çıkar. Bununla birlikte, Sextus'un amacı her türlü dogmatik yargıdan kaçınarak epokhê'ye (yargıdan kaçınma) ulaşmakken, Descartes şüpheyi geçici bir araç olarak kullanıp kesin bir bilgiye – cogito'ya – ulaşmayı hedefler. Bu yönüyle Descartes, şüpheciliği sistematik olarak kullansa da nihayetinde anti-şüphecî bir sonuca varır.

Bu karşılaştırma göstermektedir ki, Descartes'in düşüncesi antik şüphecilikten izler taşımakla birlikte, onu felsefî bir sıçrama tahtası olarak kullanır. Sextus Empiricus'un on argümanı, Descartes'in metodolojik şüphesinin felsefî arka planını zenginleştirir; ancak iki düşünürün nihai yönelimleri – biri bilginin olanaksızlığına, diğeri kesin bilgiye – birbirinden ayrılır. Yine de Descartes'in şüpheyi bu denli derinlemesine ele alabilmesinde, Sextus'un mirasının yadsınamaz bir etkisi olduğu açıktır. Dolayısıyla, antik şüphecilik ile modern felsefe arasında kurulan bu köprü, epistemolojinin tarihsel sürekliliğini ve şüpheciliğin felsefî sorgulamadaki işlevini ortaya koyar.

Sonuç olarak, Descartes'in varlık iddiasıyla Sextus Empiricusun şüphecilik argümanları arasında bir çatışma olduğunu ve bu çatışmanın felsefî düşünceye yeni bir perspektif kazandırdığını söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

Akbay, Y. E. ve İlgaroğlu, M. C. (2017, Aralık). Sextus Empiricus'un Pyrrhonculuğun Ana Hatları Kitabı Bağlamında Septik Tartışma Modlarının Varlık, Dil ve Düşünce İlişkisi Açısından Mantıksal Bir Analizi. *Social Sciences Studies Journal*, 3(11), 1653 – 1667.

DOI: [10.26449/sssj.220](https://doi.org/10.26449/sssj.220)

Aydın, H., (2025, Mart).“Pyrrhon Kuşkucu Muydu, Dogmatik Miydi?”, *Sofist Uluslararası Felsefe Dergisi* (10), 37-79, ORCID ID: 0000-0002-0692-3725.

Cevizci, A.,(2019). *17.Yüzyıl Felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları.

Cevizci, A.,(2022). *İlkçağ Felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları.

Empiricus, S. (2021). *Kuşkuculuk*. Çev: Mustafa Kaya Sütçüoğlu. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Kara, C. (2022). *Descartes Felsefesinde Yöntem, Varlık ve Dil İlişkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Isparta.

Kılınç, D. B. (2023, Nisan). Kuşkuculuk, Diyalektik ve Hegel. *Sofist Uluslararası Felsefe Dergisi* (6), 159 – 174. ORCID ID: 0000-0003-2894-5965.

Laertios, D. (2023). *Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri*. Çev: Candan Şentuna. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Özel, N.Ö. (2020, Mayıs). Sextus Empiricus'un Dogmatizme Karşı Epistemolojik Mücadelesi Savunulabilir Mi?. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (29). 369 - 389. ISSN 2618-5784.

Ziemińska, R. (2011). Was Pyrrho the Founder of Skepticism?. *Polish Journal of Philosophy*, 5(1), 149-156.

KENT VATANDAŞLIĞI VE KİMLİK: MEKÂN, TANINMA VE AİDİYETİN SOSYOLOJİK İZDÜŞÜMLERİ

Dr. Mehtap Nur BİTMEZ

Bağımsız Araştırmacı, Sosyoloji Bölümü, mehtapnur.bitmez@gmail.com

ORCID: 0000-0001-6534-6086

ÖZET

Kent, içinde yaşanılan fiziksel bir yer olmanın ötesinde, kimliklerin inşa edildiği, tanındığı yahut inkâr edildiği toplumsal bir arenadır. Bu bağlamda yasal haklara sahip bir özne olarak kentli birey, mekânı kullanan, hak talep eden, temsiliyet arayan ve görünürlük mücadelesi veren aktif bir toplumsal aktöre dönüşmektedir. Geleneksel yurttaşlık anlayışının, bireyin devletle kurduğu hukuki bağa indirgenmesine karşılık; modern kent yaşamında yurttaşlık, çok katmanlı ve çok aktörlü bir aidiyet süreci olarak yeniden tanımlanmaktadır. Bu çerçevede kimlik ve vatandaşlık, birbirini etkileyen, iç içe geçmiş toplumsal olgular olarak ele alınmaktadır. Kent vatandaşlığı, yalnızca yönetim mekanizmaları ya da hizmetlere erişimle sınırlı kalmayıp; bireyin kent yaşamında kabul görme, temsil edilme, değerli görülme, özsaygı geliştirme ve kimliğini ifade etme gibi “kentli olma” haklarını talep etme süreçlerini de içerir. Bu çalışma, T.H. Marshall’ın medeni, politik ve sosyal haklar temelinde geliştirdiği yurttaşlık modelini, çağdaş tanınma kuramları ışığında derinleştirerek yeniden ele almaktadır. Bu bağlamda Charles Taylor’ın “tanınma politikaları”, Nancy Fraser’ın “tanınma adaleti” ve Axel Honneth’in “tanınma mücadelesi” yaklaşımları, bireyin kentsel yurttaşlık deneyimini hukuki haklarla sınırlamayıp, ekonomik, kültürel ve sembolik boyutlarıyla birlikte düşünmeye imkân tanımaktadır. Diğer taraftan bu çalışmada; Henri Lefebvre’in “mekânın üretimi” yaklaşımı çerçevesinde kentin yalnızca fiziksel mekân düzenlemelerinin yapıldığı nötr bir zemin değil, iktidar ilişkilerinin yoğunlaştığı, kimliğin kurulduğu, müzakere edildiği ve azınlıkta olan kimliklerin dışlanabildiği bir alan olduğu da vurgulanmaktadır. Özellikle alt sınıflar, göçmenler, kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelli bireyler gibi dezavantajlı grupların kent vatandaşlığı deneyimleri, bu dışlanmanın hem mekânsal hem de kültürel boyutlarını gözler önüne sermektedir. Bu sunum, bir yönetim meselesi haline gelen kent vatandaşlığını; mekânsal deneyimlerin ve tanınma arayışlarının bireyin kendilik inşası üzerindeki etkilerini sosyolojik bir perspektifle yeniden düşünmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kent, Kent Vatandaşlığı, Yurttaşlık, Kimlik, Mekân, Aidiyet, Tanınma, Dezavantajlı Gruplar.

URBAN CITIZENSHIP AND IDENTITY: SOCIOLOGICAL PROJECTIONS OF SPACE, RECOGNITION AND BELONGING

Beyond being a physical place to live in, the urban is a social arena where identities are constructed, recognized or denied. In this context, the urban individual, as a subject with legal rights, turns into an active social actor who uses space, claims rights, seeks representation and struggles for visibility. Whereas the traditional understanding of citizenship was reduced to a legal bond between the individual and the state, citizenship in modern urban life is redefined as a multi-layered and multi-actor process of belonging. In this framework, identity and citizenship are considered as intertwined social phenomena that affect each other. Urban citizenship is not only limited to governance mechanisms or access to services; it also includes the processes of demanding the rights of "being urban" such as being accepted, represented, valued, developing self-esteem and expressing one's identity in urban life. This study revisits T.H. Marshall's model of citizenship based on civil, political and social rights by deepening it in the light of contemporary theories of recognition. In this context, Charles Taylor's "politics of recognition", Nancy Fraser's "justice of recognition" and Axel Honneth's "struggle for recognition" approaches do not limit the individual's experience of urban citizenship to legal rights, but allow us to think together with its economic, cultural and symbolic dimensions. On the other hand, within the framework of Henri Lefebvre's "production of space" approach, this study emphasizes that the urban is not only a neutral ground where physical space arrangements are made, but also a space where power relations are intensified, identity is established, negotiated and minority identities can be excluded. The urban citizenship experiences of disadvantaged groups such as the lower classes, migrants, women, children, the elderly and the disabled reveal both the spatial and cultural dimensions of this exclusion. This presentation aims to rethink urban citizenship, which has become a governance issue, and the effects of spatial experiences and the search for recognition on the self-construction of the individual from a sociological perspective.

Keywords: Urban, Urban Citizenship, Citizenship, Identity, Space, Belonging, Recognition, Disadvantaged Groups.

EKOLOJİK KAYIP VE TOPLUMSAL BELLEK: KURAKLIKTA ÇEVRESEL YAS SÖYLEMİNİN İZLERİ

Doç. Dr., Günce DEMİR¹, Yüksek Lisans Öğrencisi, Aleyna TAYDAŞ²

¹ Kırıkkale Üniversitesi İTBF, Sosyoloji Bölümü, gunceyilmaz@gmail.com, ORCID 0000-0001-7747-6769

² Kırıkkale Üniversitesi İTBF, Sosyoloji Anabilim Dalı, Atyds2000@gmail.com, ORCID 0009-0003-0758-4774

ÖZET

Kuraklık, yalnızca fiziksel bir su kıtlığı değil; aynı zamanda kültürel, politik ve duygusal anlamlarla yüklü toplumsal bir olgu olarak ele alınmaktadır. Çevresel yas söylemi, ekolojik kayıplara verilen duygusal ve kültürel tepkileri tanımlar. Bu çalışma kapsamında kentte yaşayan beş ve kırdaki yaşayan beş toplam on katılımcıyla derinlemesine görüşmeler yapılmış; kuraklık olgusu elde edilen veriler ışığında çevresel yas söylemi bağlamında analiz edilmiştir.

Kuraklık, iklim değişikliğinin en görünür etkilerinden biri olarak, teknik değil çok katmanlı bir toplumsal deneyimdir. Artan farkındalık, çevresel kayıpların duygusal boyutunu öne çıkararak “çevresel yas” kavramını gündeme getirmiştir; bu kavram, özellikle kırsal toplulukların yaşadığı yitim duygularını anlamada önemli bir çerçeve sunar. Çevresel yas, ekosistemlerle kurulan ilişkilerin kaybına verilen duygusal tepkileri ifade eder; bu kaybın sadece fiziksel değil, anlam dünyasına da dair olduğunu vurgular. Duyguların toplumsal inşasına odaklanan sosyolojik yaklaşımlar, çevresel yasin kültürel olarak şekillendiğini ve söylem aracılığıyla kolektif hale geldiğini öne sürer. Kriz anlarında çevresel yas söylemi, sadece kaybın ifadesi değil, aynı zamanda kimlik, aidiyet ve adalet taleplerinin de dile getirildiği bir zemin sunar. Bu bağlamda kuraklık, yalnızca doğanın değil, aynı zamanda sosyal dokunun da örselenmesidir. Kuraklık, toplumsal gruplarca farklı biçimlerde algılanır: çiftçiler için geçim ve toprakla bağın kaybı, kentliler için ise kıtlık ya da tasarruf çağrısıdır. Çalışma kapsamında, çevresel yas söyleminin hangi aktörlerce nasıl üretildiği ve anlamlandırıldığı irdelenmektedir. Medya, yerel anlatılar ve politik söylemler, kuraklığı yalnızca doğal afet değil, aynı zamanda adaletsizlik veya yitim olarak da çerçeveleyebilir. “Toprağın kuruması” ve “su yollarının susması” gibi metaforlar, kuraklığa dair duygusal yitimi kolektif bellekte yansıtır. Çevresel yas söylemi,

kuraklık deneyimlerini bireysel travmanın ötesine taşıyarak toplumsal hafızada bir “altın çağ”ın kaybı olarak temsil eder.

Anahtar Kelimeler: Çevresel yas, kuraklık, toplumsal bellek.

Ecological Loss and Social Memory: Traces of Environmental Grief Discourse in Drought

Abstract

Drought is not merely a physical water shortage; it is also a social phenomenon laden with cultural, political, and emotional meanings. Environmental grief discourse describes the emotional and cultural responses to ecological losses. In this study, in-depth interviews were conducted with a total of ten participants five living in urban areas and five in rural areas and the phenomenon of drought was analyzed within the framework of environmental grief discourse based on the obtained data.

Drought, as one of the most visible effects of climate change, is a multi-layered social experience rather than a technical issue. Increasing awareness has foregrounded the emotional dimension of environmental losses, introducing the concept of “environmental grief,” which provides an important framework for understanding the sense of loss particularly experienced by rural communities. Environmental grief expresses emotional responses to the loss of relationships with ecosystems, emphasizing that this loss pertains not only to physical but also to symbolic and meaningful worlds. Sociological approaches focusing on the social construction of emotions suggest that environmental grief is culturally shaped and becomes collective through discourse.

During crises, environmental grief discourse offers not only an expression of loss but also a platform where identity, belonging, and demands for justice are articulated. In this context, drought is not only a disruption of nature but also a strain on the social fabric. Different social groups perceive drought differently: for farmers, it means the loss of livelihood and their connection to the land; for urban residents, it represents scarcity or a call for conservation.

This study examines how and by whom the discourse of environmental grief is produced and interpreted. Media, local narratives, and political discourses can frame drought not only as a

natural disaster but also as injustice or loss. Metaphors such as “the drying of the land” and “the silencing of watercourses” reflect the emotional and cultural losses associated with drought within collective memory. Environmental grief discourse moves drought experiences beyond individual trauma, representing them in social memory as the loss of a “golden age.”

Keywords: Environmental grief, drought, collective memory.

1. GİRİŞ

İklim değişikliğinin etkileri giderek daha fazla gündelik yaşamın bir parçası haline gelirken, bu etkiler yalnızca çevresel değil, aynı zamanda toplumsal, kültürel ve duygusal boyutlarıyla da hissedilmektedir. Bu açıdan kuraklık çok boyutlu etkilerinin en somut tezahürlerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle son yıllarda literatürde giderek daha fazla yer bulan “çevresel yas” kavramı, çevresel yıkım karşısında bireylerin ve toplulukların yaşadığı duygusal tepkileri anlamlandırmak için önemli bir çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda, kuraklık salt bir fiziksel bir su kıtlığı değil; aynı zamanda kolektif bir kayıp , aidiyet duygusunun yitirilmesi ve kültürel bir çözülme süreci olarak karşılık bulmaktadır. Çevresel yas, iklim değişikliği gibi akut veya kronik çevresel değişimler nedeniyle türlerin , ekosistemlerin ve bireyler için anlam taşıyan manzaraların kaybedilmesi veyahut da kaybolmasının beklenmesine karşı hissedilen yas olarak tanımlanmaktadır (Cunsolo & Ellis, 2018). Bahsedilen değişim , küresel bir ölçekte derinleşmekte ve bireylerin günlük deneyimlerinin bir parçası haline gelmektedir. İklim değişikliği , yerel ve geleneksel kazanılmış olan çevresel bilginin kaybına yol açarak çevresel yasa neden olmaktadır. Bu durum, yalnızca bireysel bir kaybın ötesine geçerek aynı zamanda kültürel olarak inşa edilen ve toplumsal bir söylem ile kolektif hale dönüşen duygularında sonucu olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle , çevresel yas söylemi yalnızca geçmişe ait olan duyguların nostaljik bir özlem taşıyıcısı olarak değil ; aynı zamanda belirli bir yaşam biçiminin , toplumsal düzeninin ve aidiyet hissinin kaybına dair politik bir ifadedir. Özellikle kırsal topluluklarda toprağa, mevsim döngülerine ve suyla kurulan geleneksel ilişkilerin kimlik inşasında merkezi bir rol oynamaktadır.

Kuraklık bu ilişkileri sarsarak salt bir ekonomik çıkarlar üzerine kurulu olan ilişkileri değil aynı zamanda duygusal ve sembolik bir yitimi de ortaya çıkarmaktadır. Bu durum, Glenn Albrecht’in literatüre kazandırdığı “*solastalgia*” kavramıyla, bu tür çevresel yitim deneyimlerini anlamlandırmada önemli bir referans noktası sunmaktadır (Özkan,2025). Bu kavram , geleneksel

anlamda göçle ilişkilendirilen yerinden edilme duygusunun fiziksel hareketlilik olmadan da yaşanabileceğini ortaya koymaktadır. Bu açıdan , kuraklık özellikle doğayla güçlü bağların kurulmuş olduğu kırsal topluluklar için yalnızca geçim kaynaklarının kaybını değil, aynı zamanda aidiyet duygusunun ve kimliğin yitirilmesi anlamına gelmektedir. Bu yönüyle, solastalji, kuraklık deneyimlerinin bireysel psikolojiyle sınırlı olmadan toplumsal ve kültürel bir yerinden edilme biçimi olarak kavramsallaştırılmasını mümkün kılmaktadır (Albrecht,2006) . Aynı zamanda çevresel yasin mekânsal ve duygusal boyutlarını iç içe geçirerek , çevresel değişimlerin salt ekosistemleri değil, kolektif hafızanın ve toplumsal yapıları da dönüştürdüğünü gösterir.

Çevresel yas, insan olmayan canlılarla, ekosistemlerle ya da çevresel süreklilikle kurulan ilişkilerin kaybına yönelik duygusal tepkileri ifade eder. Bu kavram, kaybın yalnızca fiziksel değil, anlam dünyalarına da ilişkin olduğunu vurgular. Duyguların toplumsal inşasına odaklanan sosyolojik yaklaşımlar (Scheff, 2007; Hochschild, 1979), çevresel yasin da kültürel olarak şekillendiğini ve söylem aracılığıyla kolektif hale geldiğini öne sürer. Kuraklık gibi kriz anlarında çevresel yas söylemi, yalnızca kaybın ifadesi değil, aynı zamanda kimlik, aidiyet ve adalet taleplerinin de dile getirildiği bir çerçeve sunar. Bu bağlamda kuraklık, sadece doğanın bir “bozulması” değil, aynı zamanda sosyal dokunun da örselenmesidir. Oysa literatürde kuraklık, çoğunlukla teknik veya ekonomik boyutlarıyla ele alınmakta; bu olgunun duygusal ve kültürel yönleri yeterince incelenmemektedir. Kuraklık, farklı toplumsal gruplar tarafından farklı şekillerde algılanır. Yerel çiftçiler için kuraklık, geçim kaynaklarının tükenmesi ve toprakla olan bağın zedelenmesi anlamına gelirken; kentli bireyler için daha çok bir “kıtlık” veya “tasarruf çağrısı” olarak gündeme gelir. Bu farklı algılar, çevresel yas söyleminin hangi aktörler tarafından nasıl üretildiğini de belirler.

Medya söylemleri, yerel anlatılar ve politik tartışmalar, kuraklığı yalnızca bir doğal felaket değil, aynı zamanda adaletsizlik, ihmalkârlık ya da yitim olarak çerçeveleyebilir. Örneğin “toprağın kurumması” ya da “su yollarının susması” gibi metaforlar, kuraklıkla birlikte yaşanan duygusal ve kültürel yitimlerin kolektif bellekteki yerini gösterir. Toplumsal hareketlerde çevresel yas söyleminin mobilize edilmesi, iklim adaleti taleplerini meşrulaştıran güçlü bir araç haline gelmiştir. Kuraklık gibi krizler, çevresel haklara dair duyarlılığı artırmakta ve çevresel yurttaşlık pratiklerinin biçimlenmesine katkı sunmaktadır (Dobson, 2003). Bu bildiride, kuraklığın çevresel yas söylemi bağlamında nasıl deneyimlendiği ve anlamlandırıldığı incelenmektedir. Bu doğrultuda kentte yaşayan beş ve kırsalda yaşayan beş katılımcıyla

derinlemesine görüşmeler yapılmış, elde edilen veriler söylem analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Amaç, çevresel kayıpların bireysel travmanın ötesine geçen toplumsal ve kültürel boyutlarını görünür kılmaktır. Bu kuramsal arka plan ışığında, bildirinin devamında kuraklığın çevresel yas söylemi içindeki temsilleri ve bu temsillerin kırsal ile kentsel bağlamlarda nasıl farklılaştığı tartışılacaktır.

2. Alan Araştırması ve Verilerin Değerlendirilmesi

2.1. Araştırma Yöntemi

Bu çalışma, kuraklığın çevresel yas söylemi bağlamında bireyler tarafından nasıl deneyimlendiğini ve anlamlandırıldığını incelemek amacıyla nitel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma, insanlara dair olgu ve olayların kendi bağlamından koparılmadan ve derinlemesine anlaşılmasını hedefler. Sosyal hayatın akışı içerisindeki olgulara odaklanır ve bu olguları herhangi bir dönüşüme uğratmadan incelemeyi amaçla (Baltacı, 2019). Bu bağlamda, araştırma kapsamında bireylerin kuraklık deneyimlerini duygusal, kültürel ve toplumsal boyutlarıyla anlamlandırmak hedeflenmiştir. Veriler, yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yoluyla toplanmış ve söylem analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında biri kırsal, diğeri kentsel olmak üzere iki farklı yaşam bağlamında kuraklık deneyimlenmiş topluluklara odaklanılmıştır. Toplamda 10 katılımcıyla görüşme yapılmıştır; bunların 5'i kırsal bölgede, 5'i ise kentte yaşayan bireylerden oluşmaktadır. Katılımcıların yaş aralığı 25 ile 65 arasında değişmektedir. Katılımcılara kuraklığın gündelik yaşamlarına, duygularına ve çevreyle ilişkilerine nasıl yansıdığı sorulmuştur. Toplanan veriler, belirli söylemsel örüntülerin izini sürebilmek amacıyla tematik kodlama yöntemiyle analiz edilmiştir. Bu süreçte özellikle çevresel yas, solastalji ve mekânsal aidiyet kavramlarına referansla oluşan söylemler öncelikli olarak ele alınmıştır.

2.2. Kuraklık Deneyimlerinin Söylemsel Temsilleri

Bu çalışmada, kuraklığın çevresel yas bağlamında bireyler tarafından nasıl deneyimlendiği ve anlamlandırıldığı, kentsel ve kırsal alanlarda yaşayan katılımcıların ifadeleri üzerinden incelenmiştir. Katılımcılar ile gerçekleştirilmiş derinlemesine görüşmeler sonuçları, kuraklığın yalnızca fiziksel su kıtlığı olarak değil, aynı zamanda toplumsal, duygusal ve kültürel boyutlarıyla da yaşandığını göstermektedir. Katılımcıların çevresel yas kavramına ilişkin

farkındalığı sınırlı olmakla birlikte, doğa ve su kaybına dair derin bir üzüntü ve kayıp duygusu mevcuttur. Kırsal alandaki bir katılımcı, çevresel yasin anlamını şöyle ifade etmiştir:

“Çevresel yas benim için doğanın, toprağın ve suyun çektiği acı demek. Kuraklık, ağaçların kuruması, hayvanların ölmesi biz çiftçileri de çok üzüyor.” (K-3, kırsalda yaşıyor)

K-3 ‘de görüldüğü üzere kırsal alanda yaşayan bireylerin toprak ile kurmuş oldukları aidiyet her ne kadar ekonomik bir çıkar gibi görülse de , esasen kırsal alanda yaşayan bireylerin bölgesel egemenliğinin de inşasını taşımaktadır. Bireyler için kırsal alan, hayatla bir bağ kurma , iç huzuru yakalama ve daha sakin bir hayat anlamına gelen doğayla iç içe , sürdürülebilir bir yaşam tarzı için ekonomik olarak erişilebilir bir alternatif olarak görmektedirler (Kuran &Kuran,2022). Bu bağlamda kırsal alan, yalnızca bir yaşam alanı değil; bireylerin kimliklerini inşa ettikleri, geçmişle bağ kurdukları ve kültürel sürekliliği sağladıkları bir mekân olarak öne çıkmaktadır. Toprak, sadece üretimin değil, aynı zamanda belleğin, kökenin ve aidiyetin taşıyıcısıdır. Benzer şekilde, şehirde yaşayan bir katılımcı da durumu şöyle dile getirmiştir:

“Su az, toprak kuruyor, ağaçlar kurumaya başladı. Biz de üzülmüyoruz tabii.” (K-1, kentte yaşıyor)

Günümüzde nüfusun büyük bir çoğunluğu kentlerde yaşamaktadır. Bölgesel olarak nüfusun belirli bir alanda yoğunlaşmış olması beraberinde şehirlerin bölgesel ve kamusal düzenlemelerini de beraberinde getirmektedir. Şehirlerin mekânsal düzenlemelerinde yoğun yapılaşma, altyapı yatırımları ve kamusal alan düzenlemeleri gibi çeşitli müdahaleleri zorunlu kılmaktadır. Bu açmaz üzerinden, gerçekleştirilen müdahaleler çoğu zaman doğayla birey arasındaki bağı zayıflatan, yapılaşmaya teşvik eden ve bireyin yaşadığı çevre ile kurmuş olduğu ilişkileri sınırlandırmaktadır. Bu bağlamda, birey ile doğa arasındaki ilişkileri yeniden inşa etmeyi hedefleyen “biyofilik kent” yaklaşımı, günümüz şehirlerinde yaşadığı ekolojik ve kusal sorunlara alternatif bir çözüm yolu sunmaktadır. Biyofilik şehircilik, kentsel alanların çevreyle, doğayla ve diğer canlılarla ilişkisine odaklanan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre, bir kentin sürdürülebilir tasarımı için doğayla ve diğer canlılarla uyumlu yaşam alanlarının oluşturulması, adeta tabiatla şehrin bütünleştirilmesi gerekmektedir (Tekin,2023). Bu açıdan, katılımcının vermiş olduğu yanıtlar, çevresel yasanın teknik bir kayıp olmanın ötesinde, doğayla kurulan aidiyetin bir ifadesi olduğunu göstermektedir. Kuraklık, katılımcıların günlük yaşamlarında

somut zorluklara yol açmaktadır. Kırsal katılımcılar, tarımsal üretimde sulama suyu azlığından kaynaklanan verim kaybını ve artan maliyetleri vurgulamışlardır:

“Pamuk ekimi suya çok bağlı ama son yıllarda yağmur çok az yağdığı için sulama yapmak zorlaşıyor. Su az olunca hem ürün verimi düşüyor hem de masraflar artıyor.” (K-4, kırsalda yaşıyor)

Bu durum, kırsal halkın kolektif hafızasında yer eden tarım pratiklerinin, mevsimsel döngülerin ve üretim ritüellerinin bozulmasına yol açmakta, dolayısıyla toplumsal kimlik ve aidiyet duygusunda kayıplar yaşanmaktadır. Bu bağlamda, suyun azalması ve ekolojik kaynakların tükenmesi, kırsal topluluklarda bir tür çevresel yas sürecini başlatmaktadır. Yani, sadece ekonomik bir kayıp değil; aynı zamanda doğayla kurulan bağların, ortak anıların ve kültürel sürekliliğin yitilmesi olarak deneyimlenmektedir. Böylece, iklim değişikliğinin etkileri bireysel değil, kolektif bir duygu ve hafıza alanında da derin izler bırakmakta, toplumsal dayanışma ve yeni uyum stratejileri geliştirmeyi zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla, çevresel yıkım veya iklim krizinin etkileri, sadece doğaya değil, toplumsal belleğe de yöneliktir.

2.3. Kuraklık ve Toplumsal Bellek

Kentteki bazı çevresel mekânlar, zamanla hafıza mekânlarına dönüşür; bu mekânların kaybı, topluluğun kimliği, aidiyeti ve geçmişle kurduğu bağların zedelenmesi anlamına gelir. Bu bağlamda, çevresel yas söylemi, hafıza mekânlarının yitimiyle tetiklenen bir toplumsal duygu rejimini de içerir. Bu bağlamda, çevresel yas söylemi, hafıza mekânlarının yitimiyle tetiklenen bir toplumsal duygu rejimini de içerir. Pierre Nora'nın "hafıza mekânları" kavramı da bu durumu anlamak için güçlü bir kuramsal çerçeve sunmaktadır (Nora,2006). Kentlerde hafıza mekanları; bir zamanlar akan ama artık kurumuş bir dere, çocukluğun geçmiş olduğu bir bahçe çevresel eylemlere sahne olmuş bir meydan ve dönüşüme uğrayan mekânsal alan olmaktadır. Bu mekânsal alanlar, sadece fiziksel varlıklar değil; kolektif kimliği ve aidiyet hissini taşıyan kolektif hafızanın dönüşüm noktasıdır. Bu açıdan çevresel yas, yalnızca doğaya verilen bir tepkisellik değil, aynı zamanda toplumsal oluşturulmuş hafızanın pratik ve mekânsal birikiminin sarsılmasına neden olmaktadır. Kentsel alan katılımcıları ise suyu tasarruflu kullanmaya yönelik çeşitli pratikler geliştirmiştir:

“Bahçemde damla sulama kullanıyorum ve yağmur suyunu biriktirmeye çalışıyorum.” (K-2, kentte yaşıyor)

K-2'nin ifadesinde; bireylerin çevresel değişimlere karşı geliştirdiği gündelik stratejileri ve yerel bilgi pratiklerini yansıtmaktadır. Katılımcı, sürdürülebilir bir kaynak üretmeye çalışması bir bağlamda hem teknolojik hem de geleneksel yöntemleri harmanlayarak çözüm üretmektedir. Bu söylem, yalnızca bireysel bir çevre bilinci göstergesi değil, aynı zamanda ekolojik krizin karşısında aktif bir özne biçimidir. Katılımcının kullandığı “çalışıyorum” ifadesi, bir yandan eylemin sürekliliğine ve iradi çabasına işaret ederken, diğer yandan bu çabanın sınırlandırılmış koşullarda gerçekleştirildiğinin de tezahürünü yansıtmaktadır.

2.4. Eğitim ve Bilinçlendirme İhtiyacı

Kuraklığın bireylerin davranışlarını değiştirmeye zorladığını ve çevresel bilinçlenmenin farklı biçimlerde kendini gösterdiğini ortaya koymaktadır. Katılımcıların büyük kısmı kuraklık ve çevre sorunları hakkında sınırlı bilgiye sahip olduğunu belirtmiştir. Kırsal bölgedeki bir katılımcı, bu konuda şu görüşü paylaşmıştır:

“Kuraklık ve çevre sorunları hakkında daha fazla bilinçlendirme gerekiyor. Özellikle genç çiftçilere eğitim verilmesi şart.” (K-5, kırsalda yaşamaktadır)

Katılımcının özellikle “genç çiftçilere” vurgu yapması, kuşaklar arası bir bilgi ve geleneksel pratiklerin veyahut da kazanımların aktarımının gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu söylem, çevresel krizin karşısında çözümün teknik bir bilgiyle değil, toplumsal olarak üretilmiş olan pratik ve eylemlerle kazanabileceğinin inancıda yansıtmaktadır. Kentte yaşayan bir diğer katılımcı ise bilgi edinme çabalarını şöyle anlatmıştır:

“Ben biraz araştırıyorum, internetten, komşulardan bilgi alıyorum. Ama genel olarak daha fazla eğitim ve bilgilendirme yapılması lazım.” (K-7, kentte yaşamaktadır.)

K-7'nin yukarıda belirmiş olduğu “genç çiftçilere” yönelik vurgu, aynı zamanda geleceğe dair kaygının da ifadesidir. Katılımcı kuraklığın kalıcılaşması karşısında yeni neslin bilgisiz kalmasının hem çevresel hem de toplumsal sürdürülebilirlik açısından ciddi bir tehdit oluşturduğunu vurgulamaktadır.

3. SONUÇLAR VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma, kuraklığın yalnızca fiziksel bir çevresel sorun değil; aynı zamanda duygusal, kültürel ve toplumsal boyutları olan çok katmanlı bir kriz olduğunu ortaya koymaktadır. Görüşmelerden elde edinilen veriler, bireylerin kuraklığı yalnızca su kıtlığı veya da tarımsal verim kaybı olarak değil; doğaya, mekânsal alana ve kimliğe dair bir yitim duygusunu beraberinde çevresel yas olarak deneyimlerini göstermektedir. Kırsal alanda yaşayan katılımcıların doğayla kurdukları yoğun bağ üzerinden aidiyet, geleneksel oluşturulmuş hafıza ve sorumluluk kavramları üzerinden kuraklığı anlamlandırmakta; bu durum geleneksel olarak kazanılmış olan geleneksel hafızanın zeminini ortaya koymaktadır. Kentte yaşayanlar ise daha çok bireysel alışkanlıklar veya da pratikler (örneğin su tasarrufu) ve bilgi arayışı yoluyla bu süreci yönetmeye çalışmaktadırlar. Aynı zamanda gerçekleştirilen çalışma, Glenn Albrecht'in *solastalji* kavramının kuraklık gibi iklim krizlerinin bireyler üzerindeki duygusal etkilerini anlamada güçlü bir araç olduğunu göstermektedir. Bu duygu, bireylerin kendilerini “yerlerinden edilmemiş olsalar bile” yersizleşmiş hissettikleri bir varoluşsal kaygı ve üzüntüyü yansıtmaktadır. Tüm bu bulgular, ekolojik krizlerin sadece bilimsel ya da teknolojik çözümlerle değil; duygusal, kültürel ve toplumsal boyutlarıyla da ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Bu açıdan, gerçekleştirilmiş olan çalışmadan elde edinilmiş bulgular doğrultusunda, çeşitli öneriler de geliştirilebilir. Öncelikle, çevresel krizlerin yalnızca fiziksel veya da ekonomik değil, aynı zamanda psikososyal etkiler doğurduğu göz önünde bulundurularak, kuraklıktan etkilenen bölgelerde kamu politikaları kapsamı genişletilmelidir. Devlet kurumları ve yerel yönetimler, çevresel afetlere karşı yalnızca altyapı ve ekonomik önlemler değil, bireylerin yaşadığı duygusal kayıpları da dikkate alan bütüncül yaklaşımlar geliştirilmelidir. Bu bağlamda, grup temelli dayanışma ağları ve yerel halkın kültürel belleğini korumaya yönelik projelere teşvik edilmelidir. Aynı şekilde, çevresel değişimlerin toplumsal cinsiyet, kuşak farklılıkları ve sınıfsal konumlar üzerinden nasıl deneyimlendiğine dair çalışmaların artırılması, çevre politikalarının daha adil ve kapsayıcı hale gelmesini sağlayacaktır. Eğitim programlarında da çevreyle kurulan toplumsal bağın önemini vurgulamak ve yalnızca ekolojik olarak değil bireylerin çevresel bellekleri dikkate alınmalıdır. Mekânsal planlamalar ise, yerel halkın aidiyet geliştirdiği doğal ve kültürel mekanların korunmasına özen gösterilmeli, bu alanların sadece

ekonomik değeriyle değil, toplumsal hafızadaki yerleriyle birlikte değerlendirilmesini sağlanmalıdır. Bu öneriler, çevresel krizlere karşın kamusal oluşturulan direnci arttırmak ve çevresel adaletin sağlanmasına katkı sunması açısından oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

- [1] Ak Kuran, S., & Kuran, H. *Toprağa Dönüşçüler: Türkiye Özelinde Bir Saha Araştırması*, Mülkiye Dergisi, March, 46(1), 63–99, 2022.
- [2] Albrecht, G. Solastalgia, Alternatives Journal, 32(4/5), 34-36, 2006.
- [3] Baltacı, A. *Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?*, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, May, 5(2), 2019.
- [4] Cunsolo, A. ve Ellis, N. R. (2018). Ecological grief as a mental health response to climate change-related loss. Nature Climate Change, 8(4), 275-281. <https://www.nature.com/articles/s41558-018-0092-2#citeas/> (Erişim tarihi: 01.06.2025)
- [5] Dobson, A. Citizenship and the Environment. Oxford University Press, 2003.
- [6] Nora, P. *Hafıza Mekânları*. Çev. M. E. Özcan. Dost Yayınları, Ankara, 2006.
- [7] Özkan, A. (2025). İklim yazınında solastalji ve ekolojik yas: Ekopsikolojik perspektiften Flight Behaviour analizi. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 29, 368-381. <https://doi.org/10.29029/busbed.1634246> (Erişim tarihi: 01.06.2025)
- [8] Scheff, T. J., Catharsis in Healing, Ritual, and Drama, University of California Press / California, 2007.
- [9] Tekin, Ö. F. (2023). Biyofilik Kent Yaklaşımı ve Biyofilik Şehircilik. 8. Uluslararası Sosyal Bilimler ve Yenilik Kongresi, 14–15 Ekim, Ankara, Türkiye. https://www.researchgate.net/publication/375128894_Biyofilik_Kent_Yaklasimi_ve_Biyofilik_Sehircilik (Erişim tarihi: 03.06.2025)
- [10] Hochschild, A. R. Emotion Work, Feeling Rules, and Social Structure, American Journal of Sociology, 85(3), 551-575, 1979.

PROJE KİMLİK BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE INFLUENCERLIK: DİJİTAL ÖZNELLİK VE YENİ TOPLUMSAL TEMSİLLER

Doç. Dr., Günce DEMİR ¹, Yüksek Lisans Öğrencisi, Aleyna TAYDAŞ ²

¹ Kırıkkale Üniversitesi İTBF, Sosyoloji Bölümü, gunceyilmaz@gmail.com, ORCID 0000-0001-7747-6769

² Kırıkkale Üniversitesi İTBF, Sosyoloji Anabilim Dalı, Atyds2000@gmail.com, ORCID 0009-0003-0758-4774

ÖZET

Manuel Castells'in kimlik kuramı, bilgi toplumu bağlamında bireylerin kendilerini tanımlama ve toplumsal konumlarını kurma süreçlerine yönelik güçlü bir teorik çerçeve sunar. Castells, *Enformasyon Çağı* üçlemesinde kimliği; mevcut kimlik, dayatılan kimlik ve proje kimlik olmak üzere üç biçimde tanımlar. Özellikle proje kimlik, bireyin toplumsal yapıların ve dayatmaların ötesine geçerek, kendine özgü anlam ve amaç doğrultusunda kimliğini yeniden inşa etme sürecini ifade eder. Bu kuram, dijital medya aracılığıyla kendini gerçekleştirme pratiklerinde günümüzde belirgin şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada *influencer* figürü, proje kimliğin somutlaştığı yeni dijital öznellik biçimlerinden biri olarak ele alınarak tartışılacaktır.

Castells'e göre proje kimlik, bireylerin öz-yansıtımlı süreçlerle toplumsal alanda aktif öznelere haline gelmesini içermektedir. Influencerlık, bu anlamda yalnızca bir gelir modeli ya da popülerlik aracı olmaktan çok, bireylerin dijital mecralarda kendilerine özgü kimlikler inşa ederek bir tür yaşam projesine girişmelerini içerir. Influencerlar, sıklıkla neoliberal bireycilik, girişimcilik ve görünürlük üzerinden kurdukları bu kimlikleriyle hem takipçileriyle hem de dijital platformların algoritmik yapılarıyla etkileşim içindedir. Burada proje kimlik, sadece bireysel bir tercih değil; aynı zamanda dijital kapitalizmin sunduğu olanaklarla şekillenen, fakat bu sistemin sınırları içinde bir direniş veya yeniden anlamlandırma biçimi olarak da okunabilir. Türkiye bağlamında influencerlık, küresel trendlerle paralel biçimde gelişmekle birlikte yerel sosyo-kültürel ve ekonomik dinamiklerden de etkilenmektedir. Özellikle gençler ve kadınlar arasında yükseliş gösteren bu kimlik biçimi, geleneksel anlamda görünürlüğü sınırlı olan grupların kamusal alanda yer edinme çabası olarak da değerlendirilebilir. Proje kimlikler, aynı

zamanda kırılğan bir yapıya sahiptir. Dijital görünürlük sürekli üretim, performans ve duygusal emek gerektirirken; algoritmik denetim, toplumsal yargılar ve siber zorbalık bu kimliklerin sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Proje kimlik, dijital görünürlük, influencerlık.

Influencerhood in Turkey in the Context of Project Identity: Digital Subjectivity and New Social Representations

ABSTRACT

Manuel Castells' theory of identity offers a strong theoretical framework for the processes through which individuals define themselves and construct their social positions in the context of the information society. In *The Information Age trilogy*, Castells defines identity in three forms: legitimizing identity, resistance identity, and project identity. Especially, project identity refers to the process in which the individual reconstructs their identity beyond social structures and impositions, in line with their own meaning and purpose. This theory becomes particularly evident today in self-realization practices through digital media. In this study, the influencer figure will be discussed as one of the new forms of digital subjectivity in which project identity is embodied.

According to Castells, project identity involves individuals becoming active subjects in the social sphere through self-reflective processes. In this sense, influencerhood is not merely an income model or a tool for popularity, but involves individuals engaging in a kind of life project by constructing unique identities in digital spaces. Influencers, through the identities they construct—often based on neoliberal individualism, entrepreneurship, and visibility—interact both with their followers and with the algorithmic structures of digital platforms. Here, project identity is not only an individual choice; it can also be interpreted as a form of resistance or reinterpretation shaped by the opportunities offered by digital capitalism, but still within the limits of this system. In the context of Turkey, influencerhood has developed in parallel with global trends, but is also influenced by local socio-cultural and economic dynamics. This identity form, which is particularly on the rise among young people and women, can also be considered as an effort by groups with traditionally limited visibility to gain a place in the public sphere. Project identities also have a fragile nature. While digital visibility requires constant

production, performance, and emotional labor, algorithmic control, social judgments, and cyberbullying threaten the sustainability of these identities.

Keywords: Project identity, digital visibility, influencerhood.

1. GİRİŞ

Bilgi toplumunun dönüşen yapısıyla birlikte bireylerin kendilerini tanımlama, temsil etme ve toplumsal konumlarını kurma biçimleri de köklü bir değişim geçirmektedir. Bu açıdan, özellikle dijital medyanın yaygınlaşmasıyla birlikte bireyler, yalnızca pasif kullanıcılar olmaktan öte, dijital alanlarda kendilerine ait öznellik biçimleri geliştirmeye başlamıştır. Bahsedilen bu dönüşüm, bireylerin kimliğin sabit ve durağan bir yapı olmaktan çıkıp, aksine sürekli olarak yeniden üretilen bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Manuel Castells'in kimlik kuramı bu açıdan güçlü bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Özellikle "*proje kimlik*" kavramı üzerinden bireylerin özerk yaşam projeleri tarafından nasıl inşa ettiklerini açıklamaktadır. Bu açıdan, gerçekleştirilen çalışmanın temel amacı Castells'in *proje kimlik* kavramı çerçevesinde Türkiye'de influencerlık olgusunu tartışarak, bu bilgi toplumu içinde oldukça yaygınlaşan dijital figürün nasıl dijital öznellik biçimi olarak şekillendiğini ve yeni toplumsal temsillerle nasıl ilişkilendirildiğini ortaya koymaktadır.

2. Kuramsal Çerçeve: Castells ve Kimlik Teorisi

Günümüz toplumları, dijitalleşmenin ve küresel iletişim ağlarının etkisiyle köklü dönüşümler yaşamaktadır. Bahsedilen dönüşümlerin en temel alanlarından biri, bireylerin kendilerini anlamlandırma ve toplumsal kimliklerini inşa etme biçimleridir. Bu açıdan , Manuel Castells'in kimlik kuramı, özellikle bilgi toplumu bağlamında bireylerin kimlik süreçlerini anlamak için güçlü bir teorik çerçeve sunmaktadır. Dijital medya ve sosyal platformların yükselişiyle birlikte ortaya çıkan influencerlık olgusu, bu kuram bağlamında yeni bir proje kimlik biçimi olarak dikkat çekmektedir. Sosyal aktörler açısından kimlik, bir kültürel özelliğe veya ilgili bir kültürel özellikler kümesine dayalı olarak anlam inşa etme sürecidir (Castells,2010). Bu açıdan kimlik bireyler için anlam ve deneyim kaynağını oluşturmaktadır. Bu deneyimler beraberinde bireyselleşme sürecini de beraberinde getirmektedir. Castells(2010) , kimliği üç farklı biçimde sınıflandırmaktadır: mevcut kimlik , dayatılan kimlik ve proje kimlik. Mevcut kimlik; toplum tarafından egemen olan kurumlar tarafından kendi meşru gücünü toplumsal aktörler tarafından genişletmek ve meşrulaştırmak için kullanılmaktadır. Bu kimlik, sivil bir toplum yaratmaktadır

(Castells,2010). Dayatılan kimlik ise; bireylerin damgalandıkları veya dışlandıkları, ötekileştirildikleri durumlara karşı geliştirdikleri direnç biçimidir. Bir diğer kimlik olarak proje kimlik ise diğerlerinden farklı olarak mevcut toplumsal yapıların ötesine çıkarak bireylerin kendi özerk anlam dünyalarına ve amaçlarına içkin bir biçimde tasarlanan ve inşa edilen kimlik biçimidir. Bu açıdan, proje kimlik, özellikle dijital alanda kurulan kimliklerin hem bireysel bir direnişi hem de bir performans nesnesi haline dönüşümünü de yansıtmaktadır.

Dijitalleşme, bireylerin biricikliğinin tezahürünü içermekle birlikte onların aktif rol kazanımlarına da yol açmaktadır. Bu açıdan, sosyal medya platformları, bireylerin kendi yaşam anlatılarını oluşturmalarına, görünürlük kazanmalarına ve toplumsal anlamda birer aktif bir eyleyen haline dönüşmelerine alan tanımaktadır. Bu bağlamda influencerlık, yalnızca bir dijital kimlik inşası değil aynı zamanda bireylerin kendilerine özgün kimlikler geliştirerek toplumsal bir kabulü ve beraberinde görünürlüğü getiren bir yaşam projesidir.

2.1. Influencerlık ve Proje Kimlik

Influencerlar, genellikle yaptıkları işi severek para kazanan, özgürlük ve heves gibi duygulara dayanan kişiler olarak tanımlanır (Balkız,2022). Bu yönüyle influencerlık, Castells'in "*proje kimlik*" tanımına uygun olarak, bireylerin dijital alanlarda kendi yaşam anlatılarını kurdukları ve bu anlatı üzerinden toplumsal kabul arayışına girdikleri bir kimlik inşası süreci haline gelmektedir. Burada kimlik, yalnızca kişisel tercihlere değil; dijital platformların yapısal sınırları ve toplumsal beklentilerle kurulan etkileşimlere de bağlı olarak şekillenmektedir. Bu noktada Castells'in proje kimlik kavramı, yalnızca bireysel kimlik anlatılarına değil, toplumsal dönüşüm hedefi taşıyan kolektif kimlik inşalarına da işaret eder. Örneğin feminizm, kadınların ataerkil yapıya karşı verdikleri mücadeleyle, üretimden cinselliğe kadar toplumsal düzenin birçok boyutuna meydan okuyan bir proje kimlik örneğidir (Aka,2015).

Bu tür kimlik projeleri, yalnızca bireysel özgürleşmeyi değil, aynı zamanda toplumsal yapının dönüşümünü de hedefler. Benzer şekilde, dijital ortamda kadın influencerlar tarafından geliştirilen kimlikler, özellikle geleneksel temsillerin dışına çıkarak alternatif yaşam biçimlerinin ifadesine dönüşebilmektedir. Bu durum, influencerlığın yalnızca bireysel başarı değil, aynı zamanda mevcut toplumsal normlara karşı sessiz bir direniş ve yeniden anlamlandırma biçimi olarak da okunabileceğini göstermektedir.

2.2. Türkiye Bağlamında Influencer Kimliği

Türkiye bağlamında ise influencerlık, yalnızca küresel dijital trendlerin bir yansıması olarak değil , aynı zamanda yerel toplumsal yapıların ve kültürel kodların etkisiyle biçimlenen bir kimlik inşası sürecidir. Özellikle kadınları açısından influencer kimliği , geleneksel toplumsal rollerin ötesine geçerek, görünürlük kazanma ve ekonomik bağımsızlığın elde etme yollarından biri haline gelmektedir. Bu durum , Castells'in *proje kimlik* tanımında belirtmiş olduğu gibi , bireylerin mevcut toplumsal yapılarla direnç göstererek alternatif yaşam senaryoları üretme çabalarının dijital dünya içinde nasıl somutlaştığını göstermektedir.

Türkiye'de özellikle kırsal kökenli olan alt orta sınıfsal konuma sahip olan bireylerin, sosyal medya aracılığıyla geleneksel görünürlük sınırlarını aşarak varoluşsal bir tanınırlık ve ekonomik kazanç elde edebilmektedirler. Bu durum, Castells'in (2006), "*alternatif yaşam senaryoları*" olarak kavramsal inşasının temsiliyetini de yansıtmaktadır. Bireylerin egemen toplumsal yapılara karşı geliştirdikleri yeni anlam arayışları, "*proje kimlikleri*" etrafında şekillenen alternatif yaşam senaryolarını ortaya çıkarır. Bu senaryolar, yalnızca mevcut kimlik biçimlerine bir tepki değil; aynı zamanda toplumsal dönüşümü amaçlayan öznel kurgular olarak değerlendirilir(Castells,2006). Küresel ağ toplumunun sunduğu iletişim olanaklarıyla beslenen bu kimlik biçimleri, dijitalleşme çağında giderek daha görünür hâle gelmekte ve bireylerin hem kişisel hem de kolektif düzeyde dönüşüm projeleri geliştirmelerine zemin hazırlamaktadır.

3. SONUÇ

Bu çalışma, Manuel Castells'in kimlik kuramı çerçevesinde influencerlık olgusunu dijital öznellik, görünürlük ve toplumsal temsil süreçleri bağlamında değerlendirmiştir. Castells'in proje kimlik kavramı, bireylerin mevcut toplumsal yapılardan özerkleşerek kendi yaşam anlatılarını oluşturdıkları dinamik bir kimlik inşa biçimini tanımlar. Bu bağlamda influencerlık, yalnızca dijital platformlarda ekonomik kazanç sağlama biçimi değil, aynı zamanda bireyin dijital kapitalizmin sunduğu yapılar içinde kendine özgü bir anlam dünyası yaratma çabası olarak değerlendirilebilir. Türkiye bağlamında influencerlık, yerel sosyo-kültürel kodların etkisiyle biçimlenen bir dijital öznellik biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle kadınlar ve gençler gibi kamusal görünürlüğü sınırlı gruplar açısından influencerlık, hem kişisel özerklik hem de toplumsal görünürlük arayışını mümkün kılan bir kimlik stratejisine dönüşmektedir.

Ancak bu proje kimlik biçimi, dijital görünürlüğün sürdürülebilirliği açısından çeşitli riskler barındırmaktadır. Algoritmik denetim, toplumsal normlar, duygusal emek ve dijital şiddet gibi etkenler, bu kimlik biçimlerinin kırılganlığını artırmaktadır. Sonuç olarak, influencerlık olgusu, Castells'in proje kimlik kavramı bağlamında yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde de dönüşüm potansiyeli taşıyan bir dijital kimlik pratiği olarak değerlendirilebilir. Bu çalışma, dijital kimlik oluşumlarına ilişkin kuramsal literatüre katkı sunarken, aynı zamanda Türkiye'de dijital kültürün yerel bağlamlarda nasıl şekillendiğine dair sosyolojik bir perspektif geliştirmeyi amaçlamaktadır.

KAYNAKÇA

- [1] Aka, A. (2015). Öteki kimliklerle birlikte yaşayabilme olanakları üzerine: Çanakkale İli örneği. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1(4), 1089-1101.
- [2] Castells, M., *The Power of Identity*, John Wiley & Sons Ltd, Chichester, 2010.
- [3] Balkız, Ö. (2022). Dijital Kapitalizmde Sosyal Medya Kullanıcıları ve Etkileyici Kişiler Bağlamında Yaratıcı Emek Tartışmaları. *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 23(51), 265-291.
- [4] Castells, M., *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Cilt 2 – Kimliğin Gücü*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006.

ELAZIĞ'DA YAŞAYAN SURIYELİ ESANAFIN EKONOMİK UYUMU

Doç. Dr. Yeliz POLAT¹, Yüksek Lisans Öğrencisi Recep BOSTANCI²

¹ Fırat Üniversitesi, İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, ylzaktas@firat.edu.tr,

Orcid: 0000-0002-6980-5742. Tel: 0 506 531 33 66

² Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Bölümü,

recep_bostanci_34@outlook.com, Orcid: 0009-0009-1829-0425 Tel: 0539 342 44 90

ÖZET

Türkiye'nin temel sorunlarından biri olan işsizlik ve ekonomik büyüme sorunu, Suriyeli göçleriyle birlikte tekrar gündeme gelmiştir. Bunun yanı sıra Suriyelilerin girişimcilik faaliyetleriyle birlikte Suriyelilerin ekonomideki olumlu etkileri de öne çıkmaktadır. Büyük ölçekli işletme sahibi Suriyelilerin girişimcilik faaliyetleri ülke ekonomisine canlılık kazandırması ile Suriyeli ve yerel halka iş imkânı sunması bakımından olumlu etki yaratırken, küçük çaplı esnaf Suriyelilerin girişimcilik faaliyetleri ise kimi zaman yerelde kıt ekonomik kaynakların paylaşılması bağlamında yerel esnaf ile Suriyeli esnaflar arasında ekonomik sorunlara neden olabilmektedir. Bu durum, Suriyeli esnafların ekonomik uyum sürecinde olumsuzluklar meydana getirmektedir. Oysa ki Brzozowski (2017: 159, 162)'in de vurguladığı gibi, göçmen girişimciliğinin göçmen uyumunu nasıl etkilediğini ve bu süreçte etki eden faktörleri anlamak, politika oluşturma açısından çok önemlidir. Çünkü ev sahibi ülkelerde, göçmenlerin ekonomik uyumunda göçmen girişimciliğinin bir araç olarak kullanılması stratejisi giderek daha da teşvik edilmektedir. Bu bağlamda, bu tezde Suriyeli esnafların ekonomik uyum sorunsalı başlığı altında, Türkiye'deki Suriyeli esnafların girişimcilik faaliyetleri, girişimcilik sürecinde karşılaştıkları sorunlar ve girişimcilik faaliyetlerinde yerel esnaf ile aralarındaki ekonomik ve sosyal ilişki ağı ve dini olgular incelenerek Suriyeli esnafların ekonomik uyum düzeylerinin tespiti ve bu uyum sürecinde saptanan sorunlara yönelik çözüm önerileri ele alınacaktır. Araştırma kapsamında Türkiye'deki Suriyeli esnafların uyum düzeylerini tespit etmek için bir ölçekte geliştirilmeye çalışılacaktır. Böylece, Türkiye'de faaliyet gösteren Suriyeli esnafların uyum düzeyleri nicel olarak belirlenerek yerel ölçekte ekonomik kalkınmaya katkıları saptanabilecek ve uyum düzeyi düşük çıkan illerde projeler geliştirilebilecektir. Elazığ kent merkezinde yaklaşık 13 bin geçici koruma statüsünde Suriyeli göçmen ikamet etmektedir. Bu çalışma ile Suriyeli esnafların uyum sürecinde karşılaştıkları sorunların tespit edilmesi ve önerilerin geliştirilmesi için çaba sarf edilecektir. Bu çerçevede, Suriyeli göçmen esnafa yönelik saha çalışması gerçekleştirilecektir. Böylece, Elazığ'da faaliyet gösteren Suriyeli esnafların uyum sorunsalı irdelenecek ve yerel ölçekte ekonomik kalkınmaya katkıları saptanabilecektir. Brzozowski (2017) uluslararası alan yazınına incelemesi sonucunda göçmenlerin serbest meslek sahibi olmasının, etnik azınlıkların ekonomik durumlarını iyileştiren ve ev sahibi ülkede ekonomik uyumlarına olanak sağlayan bir strateji olduğunun gittikçe artan bir biçimde düşünüldüğünü belirtmektedir. Fakat göçmen girişimciliği ile sosyo-ekonomik uyum arasındaki bağlantı üzerine yapılan araştırmaların çoğunun yalnızca deneysel

olduğunu ve yazarların büyük bir kısmının da göç çalışmaları kapsamında geliştirilen tek boyutlu mevcut teorik yaklaşımlara dayandığını belirtmektedir. Yani, hem uluslararası hem de Türkiye’deki yazın açısından girişimci göçmenlerin uyumu yeterince ve kapsamlı bir biçimde sorunsallaştırılmamıştır. Son olarak, Suriyeli göçmenlerin yaşadığı orta ölçekli kentler için örnek oluşturması bakımından da araştırma önem arz etmektedir. Çünkü Suriyeli göçmenler Türkiye’deki büyük şehirlere süzülme eğilimindedir. Yani orta ölçekli kent alanlarında bu göçmenlerin uyumu sağlanamaz ise büyükşehirlere yönelik var olan Suriyeli göçmen baskısı daha da artacaktır. Halihazırda, İstanbul, Antalya ve Ankara başta olmak üzere on altı şehre Suriyeli göçmenlerin yeni kabulünün yapılması yasaklansa da hala kaçak yollar ile büyükşehirlere Suriyeli göçmen akışı söz konusudur. Bu olguda Suriyeli göçmenlere yönelik uyum politikalarının veriye dayalı olarak geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Suriyeli işverenler, büyük ölçekli işletme sahipleri ve Suriyeli küçük ölçekli esnaflar olarak hem yatırımcı hem de girişimci olarak ekonomik uyum sürecinde yerlerini almışlardır. Fakat Suriyeli işverenler çerçevesinde yazın çalışmalarını incelediğimizde, çalışmaların daha çok tacir ve esnaf ayrımı yapılmadan Suriyelilerin girişimcilik faaliyetlerinin ele alındığı ve Suriyeli esnafların ekonomik uyumu başlığı altında incelenen çalışmaların yetersiz olduğu belirlenmiştir. Suriyeli esnaflar özelinde pek yazın çalışmasının olmamasının ana nedeni ise geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin hukuki statüleri ve ekonomik faaliyetleri konusunda çalışan akademisyenlerin hukuki anlamda tacir ve esnaf kavramlarının ayrımını tam olarak değerlendirememeleri yatmaktadır. Esnaflar kentin ekonomik kalkınmasına ağırlıklı olarak üretimden ziyade ticari faaliyetleri ile katkı sağlamaktadırlar. Bu ise kent alanında yerli esnaf ile göçmen arasında kaynak paylaşımında sorun yaratabilmektedir. Bu nedenle girişimci Suriyeli esnafların ekonomik uyum sürecinin Suriyeli tacirlerden ayrı olarak ayrıca ele alınıp çözümlenmesi ve öneriler geliştirilmesi önem arz etmektedir. Ayrıca, yazın incelendiğinde, Suriyeli girişimcilerin faaliyet alanları, demografik bilgileri ve karşılaştıkları sorunlar ortaya konulmuş olmasına karşın, Suriyelilerin girişimcilik faaliyetlerini etkileyen faktörler ekonomik uyum bağlamında kuramsal olarak sorunsallaştırılmamıştır. Brzozowski (2017: 159, 162)’in de belirttiği gibi, uluslararası literatürde de göçmen girişimciliğinin göçmen uyumunu nasıl etkilediğini ve bu süreçte etki eden faktörleri bütüncül bir biçimde göçmen, gidilen toplum ve gelen toplum açısından kuramsal olarak ele alan pek fazla çalışma yapılmamıştır.

Bu araştırma kapsamında ise, Suriyeli esnaflar ekonomik uyum bağlamında sorunsallaştırılmıştır. Araştırmada, Suriyeli esnafların ekonomik uyum düzeyleri, Suriyelilere yönelik demografik bilgileri içeren anket soruları ile Suriyelilerin girişimcilik faaliyetleri, Suriyelilerin rekabetçilik düzeyleri, Suriyelilerin yerel halk ile sosyal ilişki ağını ve sıklığını ortaya koyacak kültürleşme düzeyleri ile yerel yönetimlerin Suriyeli esnafa yönelik ve yerel esnafın Suriyeli esnafa yönelik tutumu olmak üzere altı alt ölçek kapsamında değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Göç, Suriyeli Esnaf, Uyum

ECONOMIC ADAPTISEMENT OF SYRIAN TRADESMEN LIVING IN ELAZIG

Assoc. Prof. Dr Yeliz POLAT¹, Graduate Student Recep BOSTANCI²

¹ Firat University, Department of Political Science and Public Administration,

ylzaktas@firat.edu.tr, Orcid: 0000-0002-6980-5742.

² Firat University, Institute of Social Sciences, Department of Public Administration,

recep_bostanci_34@outlook.com, Orcid: 0009-0009-1829-0425

One of Turkey's fundamental problems, unemployment and economic growth, has come to the fore again with the Syrian migration. In addition, the positive effects of Syrians on the economy come to the fore with the entrepreneurial activities of Syrians. While the entrepreneurial activities of Syrians who own large-scale businesses create a positive effect in terms of revitalizing the country's economy and providing employment opportunities for Syrians and local people, the entrepreneurial activities of Syrians who are small-scale tradesmen can sometimes cause economic problems between local tradesmen and Syrian tradesmen in the context of sharing scarce economic resources at the local level. This situation creates negativities in the economic adaptation process of Syrian tradesmen. However, as emphasized by Brzozowski (2017: 159, 162), understanding how immigrant entrepreneurship affects immigrant integration and the factors that affect this process is very important in terms of policy making. Because the strategy of using immigrant entrepreneurship as a tool for the economic adaptation of immigrants is increasingly encouraged in host countries. In this context, under the title of the economic adaptation problem of Syrian tradesmen, this thesis will examine the entrepreneurial activities of Syrian tradesmen in Turkey, the problems they encounter in the entrepreneurial process, the economic and social relationship network between them and local tradesmen in their entrepreneurial activities, and religious facts, and will address the determination of the economic adaptation levels of Syrian tradesmen and solution suggestions for the problems identified in this adaptation process. Within the scope of the research, a scale will be developed to determine the adaptation levels of Syrian tradesmen in Turkey. Thus, the adaptation levels of Syrian tradesmen operating in Turkey will be determined quantitatively, their contributions to economic development at the local level will be determined, and projects can be developed in provinces with low adaptation levels. Approximately 13 thousand Syrian immigrants with temporary protection status reside in the city center of Elazığ. With this study, efforts will be made to determine the problems encountered by Syrian tradesmen during the adaptation process and to develop suggestions. Within this framework, a field study will be carried out for Syrian immigrant tradesmen. Thus, the adaptation problem of Syrian tradesmen operating in Elazığ will be examined and their contribution to economic development at the local level will be determined. As a result of examining the international literature, Brzozowski (2017) states that it is increasingly thought that immigrants becoming self-employed is a strategy that improves the economic situation of ethnic minorities and enables their economic adaptation in the host country. However, he states that most of the research on the connection between immigrant entrepreneurship and socio-economic adaptation is only empirical and that the majority of the authors are based on one-dimensional existing theoretical approaches developed within the scope of migration studies. In other words, the adaptation of entrepreneurial immigrants has not been problematized sufficiently and comprehensively in

terms of both international and Turkish literature. Finally, the research is also important in terms of setting an example for medium-sized cities where Syrian immigrants live. Because Syrian immigrants tend to filter into large cities in Turkey. In other words, if the adaptation of these immigrants cannot be ensured in medium-sized urban areas, the existing Syrian immigrant pressure on metropolitan cities will increase even more. Although the current ban on accepting new Syrian immigrants to sixteen cities, primarily Istanbul, Antalya and Ankara, is still a source of illegal Syrian immigrants to the metropolitan cities. This fact necessitates the development of integration policies for Syrian immigrants based on data. Syrian employers, large-scale business owners and Syrian small-scale tradesmen have taken their place in the economic integration process as both investors and entrepreneurs. However, when we examine the literature on Syrian employers, it has been determined that the studies mostly address the entrepreneurial activities of Syrians without making a distinction between merchants and tradesmen, and that the studies examined under the title of economic integration of Syrian tradesmen are insufficient. The main reason for the lack of literature on Syrian tradesmen is that academics working on the legal status and economic activities of Syrians under temporary protection status cannot fully evaluate the distinction between the concepts of merchants and tradesmen in the legal sense. Tradesmen contribute to the economic development of the city mainly through their commercial activities rather than production. This can create problems in resource sharing between local tradesmen and immigrants in the urban area. For this reason, it is important to separately address and analyze the economic adaptation process of Syrian entrepreneurs, separate from Syrian merchants, and develop suggestions. In addition, when the literature is examined, although the fields of activity, demographic information and problems encountered by Syrian entrepreneurs have been revealed, the factors affecting the entrepreneurial activities of Syrians have not been theoretically problematized in the context of economic adaptation. As Brzozowski (2017: 159, 162) also stated, there have not been many studies in the international literature that theoretically address how immigrant entrepreneurship affects immigrant adaptation and the factors affecting this process in a holistic manner from the perspective of the immigrant, the host society and the host society.

In this research, Syrian tradesmen have been problematized in the context of economic adaptation. In the research, the economic adaptation levels of Syrian tradesmen will be evaluated within the scope of six subscales, including survey questions containing demographic information about Syrians and entrepreneurial activities of Syrians, competitiveness levels of Syrians, acculturation levels that will reveal the social network and frequency of Syrians with the local people, and the attitudes of local governments towards Syrian tradesmen and local tradesmen towards Syrian tradesmen.

Keywords: International Migration, Syrian Tradesmen, Integration

ÖRGÜTSEL BAĞLILIK: WOSVIEWER ANALİZİ

ASLI GÜL PEHLİVAN¹, Doç. Dr. MUSTAFA NAL²

¹Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
agul.pehlivan@ogr.ksbu.edu.tr - 0009-0001-7375-3770

²Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, mustafa.nal@ksbu.edu.tr -
0000-0002-3282-1124

ÖZET

Bu çalışma, örgütsel bağlılık literatürünü bibliyometrik analiz yöntemiyle inceleyerek, alandaki bilimsel yayınların gelişimini, araştırma eğilimlerini ve araştırmaya katkı sağlayan başlıca ülkeler, kurumlar ile fon sağlayıcıları ortaya koymayı amaçlamıştır. Scopus veri tabanında “organizational commitment” anahtar kelimesiyle taranan 11.309 yayın WOSviewer programıyla analiz edilmiştir. Sonuçlar, örgütsel bağlılık araştırmalarında 1956’dan itibaren artış görülmekle birlikte, özellikle 2022’de en yüksek yayın sayısına ulaşıldığını, ancak 2024’te düşüş yaşandığını göstermiştir. En etkili ve en çok atıf alan çalışmalar, Meyer ve Allen’in üç bileşenli örgütsel bağlılık modeli üzerine olan yayınlar olmuştur. ABD, İngiltere ve Çin en çok yayın üreten ülkeler olarak ön plana çıkarken, Kanada ve Avustralya gibi ülkeler de öne çıkan atıf sayılarına sahiptir. En fazla araştırma yapan kurumlar arasında HEC Montreal ve Wayne State Üniversitesi yer almakta, en çok fon desteği ise Çin’deki National Natural Science Foundation tarafından sağlanmaktadır. Anahtar kelime analizi örgütsel bağlılığın iş tatmini, duygusal bağlılık, normatif bağlılık gibi kavramlarla sıkı ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Örgütsel bağlılık alanındaki genel eğilimleri ve bilgi boşluklarını ortaya çıkarmış olan bu bibliyometrik çalışmanın, özellikle sağlık sektöründe, daha odaklı ve etkili bilimsel araştırmalara yol gösterici olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel bağlılık, sağlık kurumlarında bağlılık, bağlılık.

1. GİRİŞ

Günümüzün rekabetçi iş dünyasında örgütlerin uzun vadeli başarısında çalışanlarının örgütsel bağlılık düzeyinin önemli bir rolü olduğu söylenebilir. Örgütlerine derin aidiyet, sadakat duyan ve değerlerini benimseyen çalışanların bağlılığı hem bireysel hem de örgütsel düzeyde birçok olumlu sonuç doğurmaktadır (Bakotić, 2021). Örgütsel bağlılığa sahip kişiler örgütte kalıcı olup, işlerine düzenli devam ederek örgütsel amaçlar için özveriyle çalışırken ve örgütün varlıklarını korurken, düşük örgütsel bağlılık durumlarında ise işten ayrılmalar, devamsızlıklar, performans düşüşleri, artan iş stresi, başarısızlık korkusu ve kalıcı başarı eksikliği gibi olumsuz sonuçlar görülebilmektedir (Nal, Bektaş, & Kaya, 2020).

Küreselleşme, ekonomik dalgalanmalar ve hızlı teknolojik gelişmelerin yarattığı zorluklarla başa çıkmak isteyen örgütler için insan kaynağına yatırım yapmanın ve bu kaynağı etkin yönetmenin önemli olduğu söylenebilir. Zira nitelikli, bilgili, hızlı öğrenen ve teknolojiye

uyum sağlayan çalışanları çekmek ve elde tutmak, rekabet avantajı sağlamanın temelidir (Marin, 2023). Bu noktada örgütsel bağlılık, insan kaynağını elde tutma, motivasyonu ve performansı artırma ve örgütün genel başarısını güvence altına almayı sağlaması açısından önemli olabilmektedir (Alomran, Ahmed, & Kassem, 2024). Ayrıca, örgütsel bağlılığı yüksek çalışanlar, müşteri memnuniyetinin artmasına ve örgütün olumlu imajının güçlenmesine de önemli katkılarda bulunabilirler (Miroshnik, 2015).

Örgütsel bağlılık kavramı, psikoloji, sosyoloji ve yönetim bilimleri gibi çeşitli disiplinlerin ilgi odağı olmuştur. Alan yazın incelendiğinde, örgütsel bağlılığın üzerinde tam bir uzlaşa sağlanmış tek bir tanımının olmamasına rağmen, genel olarak çalışanın örgütüyle psikolojik olarak bütünleşmesi, örgütün bir parçası olma arzusu ve örgütte kalma isteğini içeren çok boyutlu bir yapı olarak kabul görmektedir (Mowday, Steers ve Porter, 1979). Kavramın akademik literatürdeki ilk temelleri 1970'li yıllara dayanmakta olup, özellikle Mowday ve arkadaşlarının (1979) geliştirdiği "Örgütsel Bağlılık Anketi (OCQ)" ile ampirik araştırmalarda daha yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. İlk dönemlerde örgütsel bağlılık, temel olarak çalışanın örgüte karşı hissettiği göreceli güç, örgütte kalma arzusu ve örgütsel amaç ve değerlere olan inancı olmak üzere üç temel bileşen üzerinden ele alınmıştır. Zaman içerisinde, Meyer ve Allen (1991) tarafından öne sürülen duygusal, devamlılık ve normatif bağlılık gibi farklı boyutları içeren çalışmalar, kavramın daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına olanak sağlamıştır.

İnsan odaklı ve yüksek düzeyde uzmanlık gerektiren sağlık kurumları gibi sektörlerde örgütsel bağlılığın önemi daha da belirginleşmektedir. Sağlık çalışanlarının örgütsel bağlılık düzeyleri, hasta bakım kalitesi, hasta memnuniyeti, iş güvenliği ve sağlık hizmetlerinin etkinliği gibi kritik faktörleri doğrudan etkileyebilmektedir (de Las Heras-Rosas, Herrera, & Rodríguez-Fernández, 2021). Örgütsel bağlılığı yüksek sağlık çalışanları, mesleki etik değerlere daha sıkı bir şekilde bağlı kalmakta, hasta odaklı hizmet sunmaya daha istekli olmakta ve stresli çalışma koşullarına karşı daha yüksek bir direnç gösterebilmektedirler (Yılmaz, 2024). Bu nedenle, sağlık kurumlarında çalışanların örgütsel bağlılığını etkileyen faktörlerin ve bağlılığın örgütsel sonuçlarının bilimsel olarak incelenmesi, sağlık yönetimi alanında önemli bir araştırma alanı olarak öne çıkmaktadır (Çalışal, 2021).

Bu araştırmanın temel amacı, örgütsel bağlılık konusunda yapılan bilimsel yayınların bibliyometrik analiz yöntemiyle yıllara göre dağılımı, eserlerin atıf analizi, araştırmanın yapıldığı ülkeler, araştırma yapan kurum ve fon sağlayan kuruluşlar açısından incelenmiştir. Bu genel amaç doğrultusunda, araştırmada aşağıdaki temel sorulara yanıt aranacaktır: Örgütsel bağlılık konusunda yapılan bilimsel yayınların yıllara göre dağılımı nasıldır? Örgütsel bağlılık araştırmalarında en sık kullanılan anahtar kelimeler ve temel araştırma temaları nelerdir? Örgütsel bağlılık alanında en etkili ve en çok atıf alan temel yayınlar hangileridir? Örgütsel bağlılık konusunda en fazla yayın yapmış olan ve işbirliği ağı oluşturarak önde gelen yazarlar ve kurumlar hangileridir? Örgütsel bağlılık araştırmalarının yayınlandığı en etkili ve öne çıkan bilimsel dergiler hangileridir? Sağlık kurumlarında örgütsel bağlılık konusunu ele alan bilimsel yayınların mevcut literatürdeki ağırlığı ve önemi nedir?

Bu çalışma aracılığıyla, örgütsel bağlılık alanındaki mevcut bilgi birikiminin sistematik ve kapsamlı bir haritasının çıkarılması ve gelecekteki bilimsel araştırmalar için potansiyel araştırma yönlerinin belirlenmesi hedeflenmektedir. Özellikle sağlık yönetimi alanında örgütsel bağlılık konusuna odaklanan araştırmacılar ve uygulamacılar için bu çalışma, alandaki genel eğilimler, bilgi boşlukları ve potansiyel araştırma fırsatları hakkında değerli bilgiler sunarak daha odaklı, etkili ve alana katkı sağlayacak nitelikte araştırmaların yapılmasına önemli bir zemin oluşturacaktır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Yöntemi

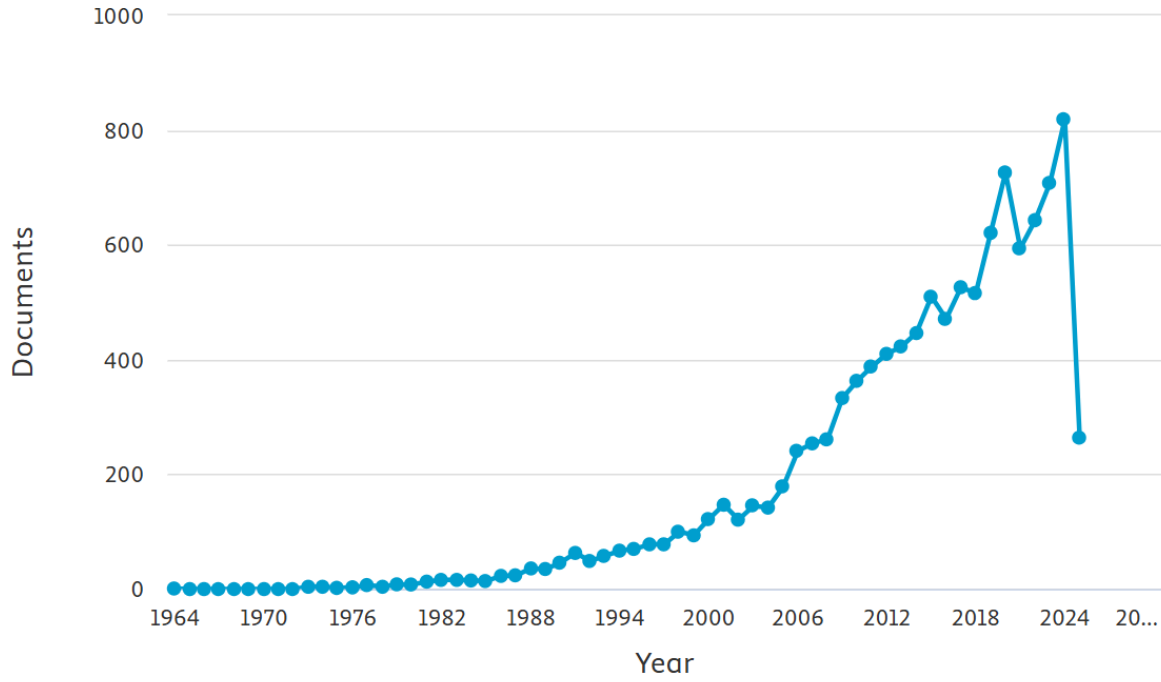
Bu araştırmada bibliyometrik analiz tekniği kullanılmıştır. Verilerin analizinde WOSviewer 1.6.18 programı kullanılmıştır. Araştırmanın verileri Scopus veri tabanında “başlık veya anahtar kelime” içinde “organizational commitment” kelime grubu geçen dokümanlardan oluşmaktadır. Arama sonucunda toplam 11309 esere ulaşılmıştır. Bu verileri 28 Nisan 2025 tarihine elde edilmiştir. Verilerin analizinde kümeleme, yoğunluk ve haritalama analizleri yapılmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Yıllara Göre Eser Sayıları

Scopus veri tabanında “başlık, anahtar kelime ve özet” içinde “organizational commitment” kelimesi geçen makaleler aratıldığında yayımlanan ilk çalışma 1956 yılında Whyte tarafından ele alınmış, daha sonra başta Porter olmak üzere Mowday, Steers, Allen, Meyer, Becker gibi pek çok araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. En çok makalenin (n=91) 2022 yılında yayımlandığı saptanmıştır. Görsel 1 incelendiğinde son 2 yıldır bu alanda yapılan yayın sayısının giderek azaldığı görülmektedir.

Documents by year

Görsel 1.Yıllara göre yayın sayısı, Scopus, 2025.

3. 2. Eserlerin Türlerine Göre Dağılımı

Örgütsel Bağlılık alanındaki eserlerin türlere göre dağılımı Çizelge 1’de sunulmuştur. Bu alanda en çok yayınlanan eser türleri; araştırma makalesi (f=9682), konferans bildirisi (f=633) ve derleme (f=440) olduğu belirlenmiştir.

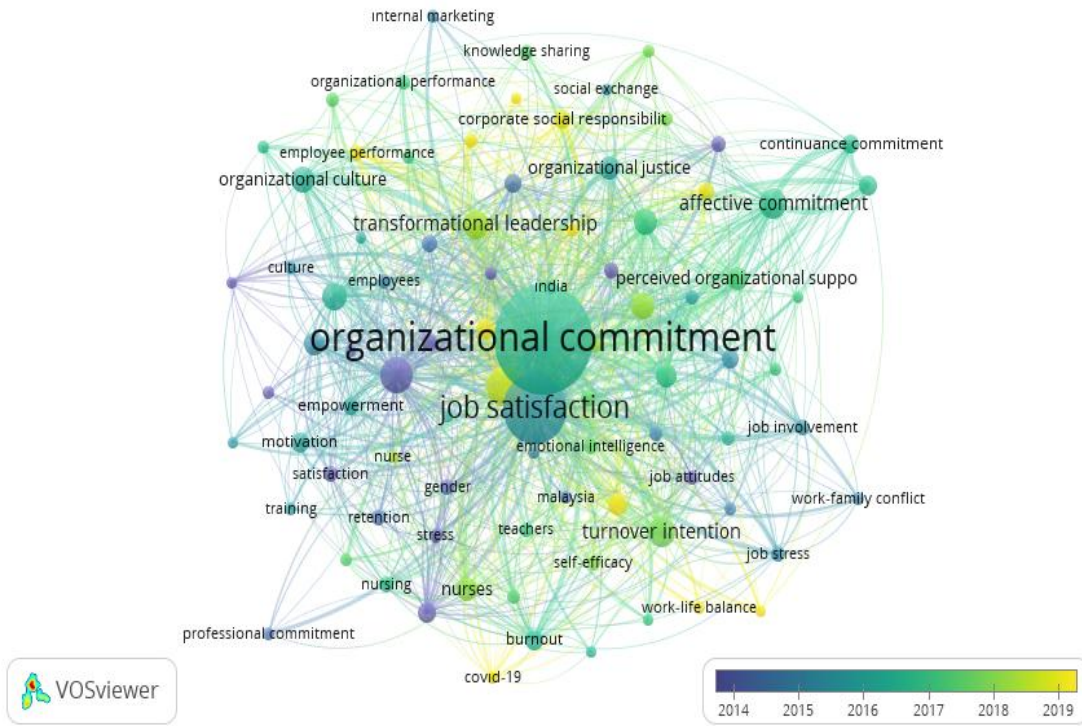
Çizelge 1. Eserlerin türüne göre dağılımı (Scopus, 2025).

Sıra	Eser türü	Sayı (f)
1.	Araştırma Makalesi	9682
2.	Konferans Bildirisi	633
3.	Derleme	440
4.	Kitap Bölümü	411
5.	Konferans Değerlendirmesi	34
6.	Kitap	33
7.	Not	24
8.	Geri Çekilen	16
9.	Düzeltilme	15
10.	Kısa Derleme	7

3. 3. Anahtar Kelime Analizi

Görsel 2’de anahtar kelime ağ haritası gösterilmiştir. “Organizational commitment” ile kullanılan anahtar kelimeleri bir ağ haritası üzerinde göstermek için “eş zamanlılık analizi (co-

occurrence analysisis)” yapılmıştır ve “yazar anahtar sözcükleri (author keywords)” seçilmiştir. Bir anahtar kelimenin minimum tekrar sayısı 50 olarak seçilmiş ve birbiri ile ilişkili 14427 anahtar kelimedenden program tarafından 87 ağ bağlantısı oluşmuştur. Oluşturulan harita Şekil 3’de gösterilmiştir. Oluşturulan harita incelendiğinde, en çok kullanılan anahtar kelimelerin “Örgütsel bağlılık (Organizational commitment)” (f=4070), “İş tatmini (Job satisfaction)” (f=1689), “Örgütsel bağlılık (Organisational Commitment)” (f=560), “Bağlılık (Commitment)” (f=450) ve “Duygusal bağlılık (Affective commitment)” (f=328) olduğu belirlenmiştir. Şekil üzerinde sarı renkte gösterilen anahtar kelimeler son yıllarda kullanılan anahtar kelimelerdir (Şekil 3).

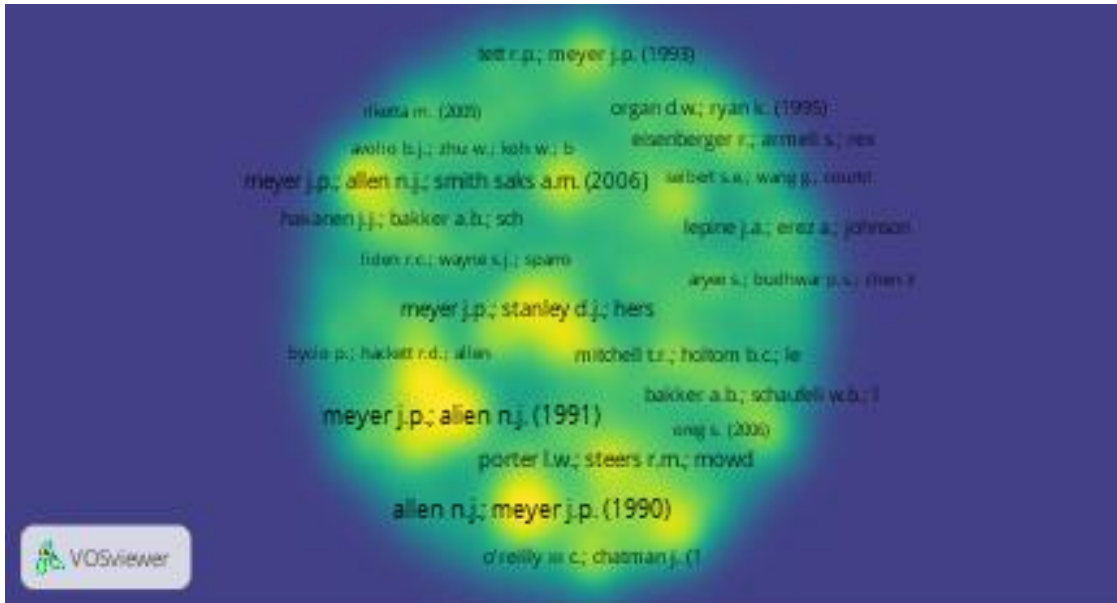
Görsel 2. Anahtar kelime ağ haritası, Scopus, 2025

3.4. Eser Atıf Analizi

Örgütsel bağlılık konusunda SCOPUS’ta yayınlanan eserlerden en çok hangi yayınlara atıf yapıldığını belirlemek için “citations” ve “documents” seçeneği seçilerek yoğunluk görselleştirmesi (density visualization) analizi yapılmıştır. Doküman başına yapılan minimum atıf sayısı “500” olarak seçildi, bu şartı sağlayan 112 doküman analize tabi tutuldu. Analiz sonuçları Görsel 3’te gösterildi. Atıf ağ analiz sonucuna göre en çok atıf alan eser yoğunluğunun sarı renkli alanlarda olduğu görülmektedir. Bu kapsamda en çok atıf alan eserler Allen N. J.; Meyer J. P. (1990) (f=6109), Meyer J. P.; Allen N. J. (1991) (f=5443), Mowday et al. (1979) (f=4746), Meyer J. P et al. (2002) (f=4003), Colquitt J. A. et al. (2001) (f=3877) olarak belirlendi (Görsel 3).

Allen ve Meyer (1990) çalışmalarında örgütsel bağlılığın üç bileşenli modelini ölçerek, her bir bileşenin güvenilir ve ayrı ölçümlerle değerlendirilebileceğini ve örgütle ilişkilerinin farklı şekillerde geliştiğini bulmuşlardır. Araştırma sonuçları, duygusal bağlılığın örgütsel deneyimlerle, devam bağlılığının yatırımlar ve alternatiflerle, normatif bağlılığın ise örgüt beklentileriyle ilişkili olduğunu göstererek, bu üç bileşenin farklı gelişim yolları ve öncülleri olduğunu desteklemiştir. Allen ve Meyer (1991) ise, 1990 tarihli araştırmalarındaki üç bileşenli modeli derinleştirerek, her bir bileşenin gelişim süreçleri ve iş davranışları üzerindeki etkileri açısından daha ayrıntılı analizler sunmuştur. Bu çalışmada, önceki araştırmanın ölçekleri kullanılarak örgütsel bağlılığın farklı bileşenlerinin ayrı ayrı ölçülebileceği doğrulanmış, ayrıca duygusal bağlılığın iş deneyimlerine bağlılığı ve devam ediş bağlılığının yatırımlar (side-bets) ve alternatif iş imkânlarıyla ilişkilendirildiği ileri sürülmüştür. Normatif bağlılığın ise sosyalizasyon süreçleri (aile, kültür, organizasyon) yoluyla şekillendiği, ancak onun gelişim süreçlerinin daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyduğu vurgulanmıştır (Allen ve Meyer, 1991).

Mowday, Steers ve Porter (1979) çalışanların örgütsel bağlılık düzeylerini ölçmek için güvenilir ve geçerli bir ölçek geliştirmeyi amaçlamıştır ve bu bağlılığın işten ayrılma niyeti, performans ve devamsızlık gibi çalışan davranışları üzerindeki etkilerini incelemiştir. Geliştirilen "Organizational Commitment Questionnaire" (OCQ) ölçme aracı, örgütsel bağlılığın işten ayrılma niyeti, performans, devamsızlık ve örgütte kalma süresi gibi iş davranışlarıyla anlamlı ilişkileri olduğunu, iş doyumu ve tatmininden ayrı, daha geniş ve istikrarlı bir tutum olduğunu ortaya koyarak, iş yeri davranışlarını anlamada önemli bir değişken olduğunu ve OCQ gibi güvenilir araçlarla ölçülmesinin faydalı olduğunu saptamıştır (Mowday, Steers ve Porter, 1979).

Görsel 3. Yayın atıf görsel analiz haritası, Scopus, 2025

3.5. Araştırma Yapılan Ülkeler

Örgütsel bağlılık konusunda araştırma yürüten ülkelerin listesi Çizelge 2’de gösterildi. En çok yayına sahip ülkeler sırasıyla ABD (f=3144), Birleşik Krallık (f=690), Çin (f=667), Endonezya (f=593), Avustralya (f=577), Kanada (f=567), Güney Kore (f=554), Hindistan (f=549), Malezya (f=512), Türkiye (f=397), Almanya (f=243), Hollanda (f=222), Hong Kong (f=220) olduğu belirlenmiştir. Bu ağ haritası incelendiğinde en çok atıf yoğunluğuna sahip olan ülkenin ABD olduğu görülmektedir. Malezya, Hindistan, Endonezya ve Türkiye ise atıf yoğunluğunun en düşük olduğu ülkeler arasında yer almaktadır.

Çizelge 2. Ülkelere göre yayın dağılımı (Scopus, 2025).

Sıra	Ülke	Yayın sayısı (f)	Atıf sayısı (f)
1.	ABD	3144	237538
2.	Birleşik Krallık	690	36112
3.	Çin	667	15538
4.	Endonezya	593	3732
5.	Avustralya	577	27691
6.	Kanada	567	69788
7.	Güney Kore	554	13963
8.	Hindistan	549	8200
9.	Malezya	512	7015
10.	Türkiye	397	8964

3.6. Araştırma Yapan Kurumlar

Örgütsel bağlılık konusunda en çok araştırma yapan kurumlar Çizelge 3’te gösterilmiştir. Örgütsel bağlılık kullanımı alanında en çok yayın yapan organizasyonun HEC Montreal (f=74) ve Wayne State Üniversitesi (f=73) olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 3. En çok araştırma yapan kurumlar (Scopus, 2025).

Sıra	Kurumlar	Yayın sayısı (f)
1.	HEC Montreal	74
2.	Wayne State Üniversitesi	73
3.	Western Üniversitesi	71
4.	Haifa Üniversitesi	70
5.	Hong Kong Politeknik Üniversitesi	60
6.	Michigan Üniversitesi	60
7.	MARA Teknoloji Üniversitesi	60

3.7. En Çok Fon Sağlayan Ajanslar

Yapılan incelemede örgütsel bağlılık konusunda yayınlanan araştırma için farklı ajanslardan fon desteği aldığı belirlenmiştir. Araştırmalara fon desteği sağlayan ajanslar incelendiğinde en çok fon desteğinin (f=115) fon desteğiyle “National Natural Science Foundation of China” tarafından gerçekleştirildiği belirlenmiştir.

Çizelge 4. Fon sağlayan kuruluşlar (Scopus, 2025).

Sıra	Kuruluş adı	Fon destek sayısı
1.	National Natural Science Foundation of China	115
2.	Social Sciences and Research Council of Canada	57
3.	Ministry of Science and Technology of the People's Republic of China	49
4.	Nacional Research Foundation of Korea	40
5.	U.S. Department of Health and Human Services	39
6.	UK Research and Innovation	38
7.	Fundação para a Ciência e a Tecnologia	36
8.	Government of Canada	35
9.	European Commission	33
10.	National Institutes of Health	29

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Literatürde örgütsel bağlılık ile ilgili birçok araştırma olmasına rağmen, bu konuyu bibliyometrik analiz olarak ele alan yeterince çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmada, örgütsel bağlılık literatürünün bibliyometrik analizi gerçekleştirilerek, alandaki yayınların genel eğilimleri, önde gelen ülkeleri ve kurumları ile anahtar kavramsal ilişkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma sonuçları, örgütsel bağlılık alanında gelecekte yapılacak olan araştırmalar ve bilimsel stratejiler için yararlı ipuçları sağlayacaktır.

Analiz sonuçlarına göre, örgütsel bağlılık konusundaki araştırma ilgisinin yıllar içinde genel bir artış gösterdiği ancak 2025 yılına gelindiğinde ciddi bir düşüş olduğu tespit edilmiştir. Bu durumun nedeni verilerin 28 Nisan 2025 tarihinde toplanmış olmasından kaynaklandığından kaynaklandığı düşünülmektedir. En çok atıf alan çalışmalar, genellikle örgütsel bağlılığın çok boyutlu yapısını ele alan ve bu kavramın iş tatmini, performans ve devamsızlık gibi örgütsel sonuçlarla ilişkisini inceleyen temel eserler olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmalar, alanın teorik çerçevesini oluşturmada ve sonraki araştırmalara yön vermede kritik bir rol oynamıştır.

Ülkeler bazında yapılan analizde, en çok yayın yapan ülkeler sıralamasında ABD, İngiltere ve Çin öne çıkmaktadır. Bu ülkelerin örgütsel bağlılık konusuna verdikleri önemin ve bu alandaki bilimsel üretimlerinin yüksek olduğu söylenebilir. En çok atıf alan ülkeler incelendiğinde ise, yayın sayısında önde olan ülkelerin yanı sıra, Kanada, Avustralya ve Güney Kore gibi ülkelerin de önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, belirli ülkelerdeki araştırmaların niteliği ve uluslararası alanda yankı uyandırma potansiyeli açısından farklılıklar olabileceğini düşündürmektedir.

En çok fon sağlayan kuruluşlar analizinde, National Natural Science Foundation of China (Çin), Social Sciences and Research Council of Canada (Kanada), National Research Foundation of Korea (Güney Kore) gibi kurumların örgütsel bağlılık araştırmalarına önemli düzeyde destek sağladığı tespit edilmiştir. Bu sonuca bilimsel araştırmalara yayın desteği (fon) sağlanması o ülkedeki bilimsel yayın sayısının artırdığı söylenebilir. Bilimsel araştırma ve yayın sayısını artırmak isteyen ülkelerin araştırmacıları ekonomik açıdan desteklemelerini öneriyoruz. Bu kuruluşların sağladığı finansman, alandaki bilimsel ilerlemenin ve yeni araştırma yönelimlerinin ortaya çıkmasında kritik bir rol oynadığı düşünülmektedir.

Anahtar kelime analizi, örgütsel bağlılık kavramının iş tatmini, duygusal bağlılık, devam bağlılığı, normatif bağlılık ve liderlik gibi temel kavramlarla sıklıkla birlikte kullanıldığını göstermiştir. Bu bulgu, örgütsel bağlılığın çok yönlü doğasını ve farklı örgütsel faktörlerle olan karmaşık ilişkilerini vurgulamaktadır. Gelecekte eser incelemesi yapan araştırmacıların bu anahtar kelimeleri kullanarak arama yapması faydalı olabilir. Ayrıca, bu anahtar kavramlar arasındaki etkileşimlerin daha derinlemesine incelenmesi ve örgütsel bağlılığı etkileyen yeni değişkenlerin araştırması önerilmektedir.

Bu çalışmanın sonuçları, örgütsel bağlılık alanında gelecekte yapılacak araştırmalar için çeşitli stratejik ipuçları sunmaktadır. Özellikle, farklı kültürel bağlamlarda örgütsel bağlılığın nasıl şekillendiği, yeni nesil çalışanların örgütsel bağlılık algıları ve bu algıları etkileyen faktörler, uzaktan çalışma ve örgütsel bağlılık ilişkisi gibi güncel konuların daha fazla araştırılması önerilmektedir.

Bilimsel araştırma ve yayın sayısını artırmak isteyen kurum ve ülkelerin, örgütsel bağlılık gibi kritik örgütsel davranış konularında çalışan araştırmacıları ekonomik olarak desteklemeleri, uluslararası işbirliklerini teşvik etmeleri ve nitelikli yayınların sayısını artırmaya yönelik politikalar geliştirmeleri önerilmektedir. Bu tür destekler, alandaki bilimsel bilginin ilerlemesine ve örgütsel uygulamalara yönelik daha etkili çözümler üretilmesine katkı sağlayacaktır.

5. SINIRLILIKLAR

Araştırma “örgütsel bağlılık” kelime grubunu içeren ve Scopus veri tabanında taranan yayınlarla sınırlıdır. Araştırma sonuçları 28 Nisan 2025 tarihine kadar yayınlanmış eserlerle sınırlıdır.

KAYNAKÇA

- [1] Allen, N. J., & Meyer, J. P. (1990). The measurement and antecedents of affective, continuance and normative commitment to the organization. *Journal of Occupational Psychology*, 63(1), 1–18.
- [2] Alomran, A. M., Ahmed, T. S. A., & Kassem, A. M. (2024). Impact of organizational trust on organizational commitment: The moderating effect of national identity. *Cogent Social Sciences*, 10(1). <https://doi.org/10.1080/23311886.2024.2309712>
- [3] Bakotić, D. (2021). Organizational and professional commitment: Evidence from

- croatia. *Ekonomika Misao I Praksa*, 30(2), 419–438.
<https://doi.org/10.17818/emip/2021/2.5>
- [4] Çalışal, S. (2021). *Sağlık kuruluşlarında yetenek yönetiminin örgütsel bağlılık üzerine etkisinde iş doyumunun aracılık rolü* [Doktora Tezi].
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- [5] de las Heras-Rosas, C., Herrera, J., & Rodríguez-Fernández, M. (2021). Organisational commitment in healthcare systems: A bibliometric analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(5), 2271.
<https://doi.org/10.3390/ijerph18052271>
- [6] Marin, R. (2023). Organizational commitment: A bibliometric analysis. *Proceedings of the ... International Conference on Business Excellence*, 17(1), 1227–1239.
<https://doi.org/10.2478/picbe-2023-0110>
- [7] Meyer, J. P., & Allen, N. J. (1991). A three-component Conceptualization of Organizational Commitment. *Human Resource Management Review*, 1(1), 61–89.
[https://doi.org/10.1016/1053-4822\(91\)90011-Z](https://doi.org/10.1016/1053-4822(91)90011-Z)
- [8] Miroshnik, V. (2013). *Organizational culture and commitment transmission in multinationals*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9781137361639>
- [9] Mowday, R. T., Steers, R. M., & Porter, L. W. (1979). The measurement of organizational commitment. *Journal of Vocational Behavior*, 14(2), 224–247.
[https://doi.org/10.1016/0001-8791\(79\)90072-1](https://doi.org/10.1016/0001-8791(79)90072-1)
- [10] Nal, M., Bektaş, G., & Kaya, E. (2020). Hizmetkar Liderliğin Örgütsel Bağlılık Üzerindeki Etkisinde Psikolojik Güçlendirmenin Aracılık Rolü. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(3). <https://doi.org/10.31592/aeusbed.736060>
- [11] Scopus, (2025). <https://www.scopus.com/term/analyzer.uri?sort=plf-f&src=s&sid=3e7ce72f9f356a6bc62ee5d59b198618&sot=a&sdt=a&sl=42&s=TITLE-ABS-KEY%28%22organizational+commitment%22%29&origin=resultslist&count=10&analyzeResults=Analyze+results>. Erişim Tarihi: 28.04.2025.
- [12] Yılmaz, Ş. (2024). Algılanan örgütsel adaletin örgütsel bağlılık üzerine etkisi, bir kamu hastanesi örneği (Yüksek lisans tezi). İstanbul: Beykent Üniversitesi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

VAKIFLARIN KURULMASI VE SONA ERMESİ

Dr. Coşkun ÇALDAĞ

Dicle Üniversitesi, caldagcoskun@gmail.com- 0000-0003-1050-3624

ÖZET: Vakıflar tüzel kişiliği haiz kuruluşlardır. Kendisini oluşturan kişilerden bağımsız olarak hak sahibi olabilir ve borç altına girebilirler. Tüzel kişiler, gerçek kişiler gibi doğma, yaşama, ölme gibi canlılara özgü fonksiyonlara sahip değildir. Tüzel kişiler, kanun gereği aranan şartların tamamlanmasıyla kurulurlar ve kanunda öngörülen hallerde sona ererler.

Gerçek kişi olan insanlar bakımından kişiliğin sona ermesinde temel hâl ölümdür. Tüzel kişiler için kişiliklerinin sona erme hali kanunda ayrıca düzenlenmiştir. Kişiliğin sona erme hâli ve sona erme zamanı önem taşır zira hukuk düzeni bu ana ilişkin olarak mühim sonuçlar bağlamaktadır. Biz çalışmamızda, tüzel kişiliği haiz olan vakıfların genel hatlarıyla özelliklerini ve vakıfların sona erme hallerini inceledik.

I. TÜZEL KİŞİLERİN KURULUŞU

Tüzel kişilerin kuruluşunda ve kişilik kazanmasını sağlayan husus bir hukuki işlemdir¹. Tüzel kişilerin hangi anda kişilik kazanacaklarını belirlemek kanun koyucunun tercihiyle ilişkin bir husustur. Tüzel kişiler, kişilik kazanmalarıyla birlikte hak ehliyetine sahip olacaklardır, bu sebeple kurulma anının belirlenmesi bir hayli önemlidir².

A.Tüzel Kişilerin Kuruluş Sistemleri

Tüzel kişilerin kuruluşuna, kişiliği kazanma anına, dair değişik sistemler mevcuttur. Geleneksel olarak üç sistemden söz edilebilir. Bunlar: İzin sistemi, normatif sistem, serbest kuruluş sistemidir.

1) İzin Sistemi

İzin sistemine göre tüzel kişi kanunda öngörülen yetkili organın izni ile kurulabilir, ilgili organ izin verip vermemekte serbesttir. Zira izin bir şey yapmak için, önceden, istenen rızadır³. Rıza isteniyorsa, rıza istenen makamın da belirli şartlar dâhilinde, rıza gösterme ya da göstermeme imkânı vardır⁴.

2) Tescil Sistemi

Kanunda öngörülen şartlara uyulup uyulmadığı resmi makamlar tarafından incelenir. Şartlar gerçekleşmişse idari makamların takdir yetkisi olmaksızın tüzel kişiliğin kurulmuş

¹ Akipek/Akıntürk/ Ateş-Karaman, s.533.

² Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, N. 882 vd.

³ <https://sozluk.gov.tr/>

⁴ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, N. 884.

olduğunun kabulü gerekir. İdarenin aksi yöndeki kararlarına karşı yargı yoluna başvurulabilir⁵. Tüzel kişiliğin başlangıç anı tescilin gerçekleştiği andır. Vakıflar yönünden tescil sistemi geçerlidir (TMK.m.102).

3) Serbest Kuruluş Sistemi

Serbest kuruluş sistemi, tüzel kişi kurucularının hukuk düzeninin öngördüğü esaslar çerçevesinde iradelerini açıklamasının yeterli olduğu sistemdir. Tüzel kişiliğin kazanılması için başka bir şart aranmaz. Serbest kuruluş sisteminde Devletin etkisi kabul edilmemiştir⁶. Dernekler serbest kuruluş sistemi ile kurulurlar (TMK.m.59/I).

B. Türkiye’de Yürürlükte Olan Sistem

Ülkemizde tüzel kişiler için tek bir kuruluş sitemi kabul edilmiş değildir. Farklı sistemler uygulanmaktadır. Her tüzel kişilik için hangi sistemin kabul edildiği ayrıca incelenmesi gereken bir konudur.

II. VAKIFLARIN KURULUŞU

Vakfın tüzel kişi olarak ortaya çıkabilmesi, kurulabilmesi, için vakfeden, mal veya hak, amaç ve vakıf kurma iradesi zorunlu unsurlardır⁷. İçtihatlar göre de “*Vakıf, gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgüllemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal topluluğudur.*”⁸ Bu unsurları kısaca açıklamak gerekirse;

Vakıf kuran kişiye vakfeden denilir. Gerçek kişiler de tüzel kişiler de vakfeden olabilir (TMK m.101/I). Sağken vakıf kurabilmek için gerçek kişilerin fiil ehliyetine sahip bulunmaları şarttır⁹. Ancak sınırlı ehliyetsizler için yani ayırt etme gücü bulunan ancak küçük yahut kısıtlı olan kimseler yasal temsilcilerinin rızasıyla dahi vakıf kuramazlar. TMK m. 449 bunu açıkça düzenlemektedir. Tam ehliyetsizlerin de vakıf kurması söz konusu olamaz.

Vakfın kurulabilmesi için, belli bir amaca özgülünmüş mal veya hakların bulunması gerekmektedir¹⁰. TMK m. 101/2 hükmü gereği, “*Bir malvarlığının bütünü veya gerçekleşmiş ya da gerçekleşeceği anlaşılan her türlü geliri veya ekonomik değeri olan haklar vakfedilebilir*”. Mal deyimine nelerin gireceği Medeni Kanun’un 101. Maddesinin 2.fıkrasında belirlenmiştir. Bu hükme göre, “*bir malvarlığının bütünü veya gerçekleşmiş veya gerçekleşeceği anlaşılan her türlü geliri veya ekonomik değeri olan haklar vakfedilebilir*”. Vakıflar Kanunu’nun 5.maddesi, yeni vakıfların kuruluşunda amaçlarına göre özgülünecek asgarî mal varlığının her yıl Meclisçe belirleneceğini ifade etmektedir.

⁵ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, N. 886.

⁶ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, N. 883.

⁷ Akipek/Akıntürk/ Ateş-Karaman, s.668.

⁸ Y. 18. HD., E. 2010/4760 K. 2010/8420 T. 3.6.2010.

⁹ Akipek/Akıntürk/ Ateş-Karaman, s.668; Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, N. 1353.

¹⁰ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, N. 1305. “Bir vakfın amacı doğrultusunda yapacağı çalışma ve faaliyetlerinin neler olduğu, bu amaçla ne gibi etkinliklerde bulunacağı kuruluş senedinde açık, net ve duraksama yaratmayacak biçimde ve mümkünse birer birer gösterilmelidir. Tescile konu vakfın kuruluş senedinde yer alan “vakıf, uygun bulacağı faaliyetlere katılabilir” ifadesinin soyut nitelikte olduğu gözetilmeden söz konusu vakfın tesciline karar verilmesi hatalıdır.” Y. 18. HD., E. 2002/2494 K. 2002/5023 T. 30.4.2002

Vakıflar, mal veya hakkın belirli ve sürekli bir amaca özgülenmesiyle tüzel kişilik kazanabilecektir¹¹. Vakfın amacı, vakfeden tarafından belirlenir¹² ancak vakfeden bu konuda tam bir serbestiye sahip değildir. Medeni kanun gereği amaç unsuru için birtakım kısıtlamalar getirilmiştir. TMK m. 101/3 hükmü gereği “*Vakıflar, Cumhuriyetin Anayasa ile belirlenen niteliklerine ve Anayasanın temel ilkelerine, hukuka, ahlâka, millî birliğe ve millî menfaatlere aykırı veya belli bir ırk ya da cemaat mensuplarını desteklemek amacıyla kurulamazlar*”¹³. Ayrıca, amaç imkânsız olmamalıdır. Amaç çok kere kamu yararına hizmet niteliğindedir. Başka amaçlarla da vakıf kurulabilir ancak uygulamada genellikle vakıfların kamu yararı amacıyla kurulduğu görülmektedir¹⁴. TMK m. 102/1 hükmü gereği, “*vakıf kurma iradesi, resmî senetle veya ölüme bağlı tasarrufla açıklanır. Vakıf, yerleşim yeri mahkemesi nezdinde tutulan sicile tescil ile tüzel kişilik kazanır*”¹⁵.

III. VAKIFLARIN SONA ERME SEBEPLERİ

Gerçek kişilere yani biz insanlara mahsus ve kaçınılmaz olan ölüm, vakıflar için söz konusu değildir. Tüzel kişilerin bu niteliksel farkları sebebiyle onların sona erme halleri ve sebepleri de ayrı düzenlenmiştir

İnsanların kişilikleri kural olarak ölümle son bulur. Tüzel kişiler ölmeyeceğinden, onların fani oluşundan bahsedilemeyeceğinden onların kişiliklerinin sona erme halleri de farklıdır. Vakıfların sona erme sebepleri genel olarak TMK m. 116 vd. hükümlerinde düzenlenmiştir.

Vakıflar aslında tüzel kişiliğin sona erme sebeplerinin gerçekleşmesiyle sona ererler temel fark ise vakıfların kendi kararıyla tüzel kişiliğini sonlandıramamasıdır. Çünkü içtihatlarda geçen ifadesiyle “*Vakıf hukukunda esas olan kuruluş iradesinin korunmasıdır.*”¹⁶. Sona erme sebepleri genel olarak iki başlıkta incelenmektedir. Bunlar kendiliğinden sona erme ve mahkeme kararıyla sona ermedir.

¹¹ “Dava, vakıf tüzüğünde yapılan değişikliklerin tescili istemine ilişkindir. Vakıf hukukunda esas olan kurucu iradelerinin (yasaların emredici hükümlerine aykırı olmamak üzere) korunması ve olduğu gibi sürdürülmesidir. Açıklanan ilkeler dikkate alınmadan yapılan değişikliklerin tesciline karar verilmesi usul ve yasaya aykırıdır.” Y. 18. HD., E. 2005/5537 K. 2005/7547 T. 14.7.2005 (Kazancı)

¹² “Kurulmuş olan bir vakfın özgülediği amaç doğrultusunda varlığını sürdürmesi ve yönetim organlarıncı da bu amacın gerçekleştirilmesi esastır. Vakfeden tarafından kuruluş senedinde belirlenen vakfın amaç ve örgütlenme biçimi, zorunluluk doğmadıkça kural olarak vakıf organlarıncı değiştirilip genişletilemez. Bu tanıma göre, önemli olan vakfın amacını gerçekleştirilmesiyle dolayısıyla özgülenen mal ve hakların amacın gerçekleşmesi için yapılacak iş ve işlemlere harcanmasıdır.” Y. 18. HD., E. 2010/4760 K. 2010/8420 T. 3.6.2010

¹³ “Türkiye Yedinci Gün Adventistleri Vakfı, 4721 sayılı TMK’nın 102. maddesi hükmü uyarınca tescil isteminde bulunmuşsa da; kuruluş senedinin “Vakfın Amacı” başlıklı 3. maddesinde: “Yedinci Gün Adventist inancına mensup olan Türk vatandaşlarının ve Türkiye’de ikamet eden veya Türkiye’de geçici olarak bulunan aynı inançtaki yabancıların dini ihtiyaçlarını karşılamaktır” denilerek belli bir cemaati desteklemek amacını güttüğü anlaşılmakla; TMK’nın 101/ 4. maddesinde yer alan: “Cumhuriyetin Anayasa ile belirlenen niteliklerine ve Anayasanın temel ilkelerine, hukuka, ahlaka, millî birliğe ve millî menfaatlere aykırı veya belli bir ırk ya da cemaat mensuplarını desteklemek amacıyla vakıf kurulamaz” hükmü gözönünde tutulduğunda tescili mümkün değildir”. Y. 18. HD. E. 2005/1467 K. 2005/3270 T. 5.4.2005

¹⁴ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, N. 1320.

¹⁵ “Vakıf tescil edildikten sonra kurucu üye olmak için yeniden senet değişikliği yapılamaz. Kuruluştan sonra vakfeden veya kuruculardan ayrı olarak tüzel kişilik kazanmış olan vakfa vakfeden veya kurucu kabul etmek, Türk Medeni Kanunununa aykırı olduğu gibi vakfın konumu ile de bağdaştırılamaz.” Y. 18. HD., E. 2003/8674 K. 2003/9253 T. 1.12.2003 (kazancı)

¹⁶ Y. 18. HD., E. 2005/2805, K. 2005/5652, T. 30.5.2005.

A.Kendiliğinden Sona Erme

Vakfın kendiliğinden sona ermesi, ayrıca bir karara, iradeye gerek kalmaksızın vakfın dağılmasıdır. Medeni kanun 116.maddesinde kendiliğinden sona erme sebeplerinden birisi düzenlenmiştir. Bu halin dışında vakfın kendiliğinden sona ermesine sebep olacak haller de mevcuttur. Bu haller aşağıda ayrıca incelenecektir

1) Amacın Gerçekleşmesinin İmkânsızlığı

Tüzel kişi, öngörülen amacın imkânsız hale gelmesiyle son bulur. Bu duruma objektif imkânsızlık da denilmektedir¹⁷. Tüzel kişiliğin kazanılabilmesi için bir koşul olan amaç unsuru aynı zamanda tüzel kişiliğin varlığının devamı içinde aranan bir unsurdur. Bazı amaçlar nitelikleri itibariyle gerçekleştirilip belli bir zamanda gerçekleşebilir ve amaç da sona erer. Bazı amaçlar ise, nitelikleri itibariyle belli bir sürede sona ermeyen, her an devam edebilen niteliktedir. Ancak dikkat etmek gerekir ki derneklerin sona erme sebebi olarak öngörülen hallerden biri olan amacın gerçekleşmesi hali, vakıflar için öngörülmemiştir¹⁸. Gerçekten, dernekler amaçlarının gerçekleşmesi ve amaçlarının gerçekleşmesinin imkânsız olması halinde sona erecektir. Fakat kanun koyucu vakıfların sona ermesinde bu düzenlemenin karşılığı olarak sadece amacın gerçekleşmesinin imkânsızlığından bahsetmektedir. Vakıflar için amacın gerçekleşme olgusu bir sona erme sebebi olarak sayılmamış olsa da vakfın kurulmasında amaç unsuru olarak kabul edilen ve bir olguya bağlanabilecek halin gerçekleşmesiyle vakfın sona ereceğini de kabul etmek gerektiği öğretilde savunulmaktadır¹⁹. Ancak bu halde vakfın amacının değiştirilebilme imkânı varsa değiştirilmesinde bir sakınca bulunmamaktadır²⁰. İçtihatlarla göre de “*Amacının gerçekleşmesi olanaksız hale geldiği ve değiştirilmesine de olanak bulunmadığı takdirde vakıf kendiliğinden sona erer ve mahkeme kararı ile sicilden silinir.*”²¹.

Vakıflar yönetmeliği m. 10 hükmüne göre de “*Vakfın yönetim organı veya Genel Müdürlük vakfın amacının gerçekleşmesinin imkânsız hale geldiği kanısına varırsa dilekçe ile mahkemeye başvurarak durumun mahkeme siciline tescilini ister. Mahkeme, gereğine göre Genel Müdürlüğün veya vakfın yönetim organının yazılı düşüncesini alarak vakfın dağılması ve tasfiye kurulu oluşumu istemini karara bağlar ve mahkeme dağılma kararını sicile tescil eder.*”²²

2) Aciz Haline Düşmüş Olma

Aciz halinde olma, borca batık olmaktır²³. Aciz hali aslında amacın gerçekleştirilmesini olanaksız kılan bir haldir. Kendine özgü bir alanı olduğu için ayrı başlıkta incelenmektedir. Vakfın malvarlığı amacını gerçekleştirmesine veya örgütün devam etmesine yetmiyorsa bu

¹⁷ Akipek/ Akıntürk/ Ateş-Karaman, s.704.

¹⁸ Oğuz Sadık Aydos, “Vakfın Sona Ermesi”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 4 Sayı:1 Yıl 2013, sa. 129-154, s. 132.

¹⁹ Zevkliler, Aydın/ Havutçu, Ayşe, Medeni Hukuk, Seçkin, Ankara, 2002, s.214; Aydos, s. 133.

²⁰ Aydos, s. 134.

²¹ Y., 18. HD., E. 2003/551 K. 2003/1315 T. 25.2.2003 (Kazancı).

²² RG: T. 27.09.2008. S: 27010.

²³ Kuru, Baki, İcra ve İflas Hukuku, Legal Yayınevi, 2016, s.491, Muşul, Timuçin, İcra ve İflas Hukuku Esasları, Adalet, Ankara, 2015, s.813.

durumda örgütün amacının kapsamının sınırlanması yani değiştirilmesi yoluna gidilerek vakfın ayakta kalması sağlanır²⁴. Eğer bu mümkün değilse vakıf kendiliğinden dağılmış sayılır²⁵.

3) Sürenin Dolmuş Olması veya Bozucu Şartın Gerçekleşmiş Olması

Vakıf tek taraflı bir hukuki işlemle kurulmaktadır ve bu işlemi gerçekleştiren kimsenin aslında iradesi yeterli olmaktadır. Kişinin iradesine bu kadar önem atfetmenin de aslında bir sonucu olarak vakfı kuran kişinin vakfı belirli süre ile de sınırlayabileceği genel olarak kabul edilmektedir. Vakfın, vakıf kuranın iradesiyle kendiliğinden sona ermesinin tek yolu süre tayini değildir. Vakıf kuran, kurmuş olduğu vakfın bir şartın gerçekleşmesiyle kendiliğinden sona ermesini öngörebilir²⁶. Bu şartın gerçekleşmesi halinde vakıf kendiliğinden sona erecektir²⁷.

B. Mahkeme Kararıyla Sona Erme

TMK m. 101/1 hükmü gereği “*Yasak amaç güttüğü veya yasak faaliyetlerde bulunduğu sonradan anlaşılan veya amacı sonradan yasaklanan vakfın amacının değiştirilmesine olanak bulunmazsa; vakıf, denetim makamının ya da Cumhuriyet savcısının başvurusu üzerine duruşma yapılarak dağıtılır*”. Bir vakfın amacı sonradan hukuken cevaz verilmeyen hale gelirse, önce amacının değiştirilmesi imkânı denenir bu mümkün olmazsa vakıf mahkeme kararıyla dağıtılır²⁸. Vakıflar yönetmeliğinin 20. maddesinde, vakfın amacı, Türk Medeni Kanunu’nun 101 inci maddesinin son fıkrası hükmüne girdiği takdirde Genel Müdürlükçe vakfın dağıtılması için yetkili asliye hukuk mahkemesine başvurulacağı ifade edilmektedir.

Mahkeme kararıyla sona erme için söylenebilecek bir diğer hal ise, vakfedenin mirasçıları ile alacaklılarının, bağışlamaya ve ölüme bağlı tasarruflara ilişkin hükümler uyarınca dava açabilme imkânlarıdır²⁹. Şöyle ki, bir vakıf kurulduktan sonra vakfı kuranın kalan malları kendi borçlarını ödemeye yetmiyorsa alacaklıları, tıpkı bağışlamalar için olduğu gibi İcra İflas Kanunu madde 278'deki şartlar gereğince iptal davası açabilirler³⁰.

²⁴ Akipek/ Akıntürk/ Ateş-Karaman, s.705.

²⁵ “Bir vakfın kuruluş aşamasında sahip olduğu koşulları sonradan kaybetmesi onun dağılması sonucunu doğuracağında şüphe yoktur. Şunu da özellikle belirtmek gerekir ki bir vakfın, amaçlarını gerçekleştirmesi onun, hiçbir duraksamaya yer vermeyecek şekilde ve sürekli olarak gayesine özgülenmiş bir mal veya hakka sahip olmasıyla mümkündür. Sürekliliği bulunmayan ve bunu sağlayacak herhangi bir hukuki alt yapıya sahip olmayan yardım veya hayır kuruluşunu vakıf saymak imkansızdır. Türk Medeni Kanununun vakfın nihayete ermesi başlığını taşıyan 81/A maddesini ilk fıkrasında, gayesinin tahakkuku imkansız hale gelen vakfın kendiliğinden dağılmış olacağı hükmü yer almaktadır. Yasada vakfın dağılmış olması kendiliğinden gerçekleşecek bir olgu olarak gösterilmiş ise de, uygulamada bu hususun mahkeme kararına bağlanması aranmaktadır. Amaçlarını gerçekleştirmek için özgülenmiş hiçbir mala ve hakka sahip olmayan vakfın dağılmasına (sona ermesine) ve kaydının sicilden silinmesine karar verilmelidir.” Y. 18. HD., E. 2003/187 K. 2003/778 T. 17.2.2003 (Kazancı).

²⁶ Aydos, s. 135.

²⁷ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, N. 1451.

²⁸ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, N. 1455 vd.

²⁹ Aydos, s. 141 vd.

³⁰ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, N. 1460-1461.

IV. VAKFIN SONA ERMESİNİN SONUÇLARI

A. Tescil ve İlan

Vakıf tüzel kişiliği hangi sebeple sona ererse ersin, vakfın mahkeme sicilindeki kaydı silinir (TMK. m.116/I). Vakıflar Yönetmeliğinin 21.maddesi gereği vakfın sona ermesi merkezi sicile kaydedilir ve Genel Müdürlük tarafından Resmî Gazete 'de ilan olunur.

B. Tasfiye ve Malların Özgülenmesi

Vakfın sona ermesinden sonra malların tasfiyesi TMK. m.53 ve 54 hükümlerine göre yapılır. Sona eren vakfın mal varlığı önce tasfiye edilir, kalan malların ise tahsisi gerekir³¹.

1) Tasfiye

TMK m. 53 hükmü gereği, “*Tüzel kişinin malvarlığının tasfiyesi, kanunda ve kuruluş belgesinde aksine hüküm bulunmadıkça, terekenin resmî tasfiyesine ilişkin hükümlere göre yapılır*”. Buna göre tasfiye için vakfın malvarlığının aktif ve pasifi tespit edilir; mal ve haklar paraya çevrilir, alacaklar talep edilir, borçlar ödenir³².

2) Tahsis

TMK m.54/1 hükmü gereği, “*tüzel kişinin malvarlığı, kanunda veya kuruluş belgesinde başka bir hüküm bulunmadıkça ya da yetkili organı başka türlü karar vermedikçe, en yakın amacı güden kamu kurum veya kuruluşuna geçer. Bu malvarlığı olanak ölçüsünde daha önce özgülendiği amaç için kullanılır. Hukuka veya ahlâka aykırı amaç güttüğü için kişiliği mahkeme kararıyla sona eren tüzel kişinin malvarlığı her hâlde ilgili kamu kuruluşuna geçer*”³³. Vakıflar Kanunu m. 27 hükmünde ise özel bir düzenleme yer almaktadır. Düzenlemeye göre “*Sona eren yeni vakıfların borçlarının tasfiyesinden arta kalan mal ve haklar; vakıf senedinde yazılı hükümlere göre, senetlerinde özel bir hüküm bulunmayanlarda ise Genel Müdürlüğün görüşü alınarak mahkeme kararıyla benzer amaçlı bir vakfa; dağıtılan yeni vakıfların borçlarının tasfiyesinden arta kalan mal ve haklar ise Genel Müdürlüğe intikal eder.*” Hükümde vakıfların kendiliğinden sona ermesi hali ile mahkeme kararıyla dağıtılması halinde farklı sonuçlar öngörülmüştür.

³¹ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, N. 1463 vd.

³² Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, N. 1463. Aydos, s. 144. “*Vakfın sona ermesi (dağılması) halinde artan mal ve hakların nereye devredileceğinin yöntemince tespitinden ve uygulamada duraksamaya sebebiyet vermemek için gerektiğinde bir tasfiye kurulunun belirlenmesinden sonra, vakfın sona erdiğine karar verilmesi yerine, vakfın herhangi bir malvarlığının olmadığı gerekçesiyle tasfiye kurulu oluşturulmadan ve mal devredilecek vakfın görüşü de alınmadan davanın kabulü hatalıdır.*” Y. 8. HD., E. 2017/9001 K. 2017/3298 T. 9.3.2017

³³ “*Vakfın sona ermesi işlemlerinin uygulamada duraksamaya yol açmadan yapılabilmesi amacıyla bir tasfiye kurulunun oluşturulması gerekir. Vakfın sona ermesi halinde vakfın senedindeki düzenlemeler de gözetilerek tasfiyeden arta kalan mal ve hakların intikalini düzenlenmesi konusunda mahkemece bir karar verilmesi gerekir.*” Y. 18. HD., E. 2013/4406 K. 2013/10785 T. 20.6.2013.

SONUÇ

Tüzel kişiler canlı olmadıkları için, ölümlü de değildir. Onlara kişilik kazandıran kanun onların kişiliklerinin nasıl ve ne zaman sona ereceğini de düzenlemiştir. Vakıfların sona ermesi ile ilgili çalışmamızda vakıfların genel olarak tüzel kişilerin sona erme halleri olarak sayılan hallere paralel sebeplerle sona erdiğini müşahade ettik. Gerçekten tüzel kişiliği kanun gereği haiz olan vakıfların sona erme sebepleri vakıfların kanun gereği bir takım özellikli halleri dışında tüzel kişilerin sona erme sebepleriyle ortaktır.

Vakıflar genel olarak kamu yararı sebebiyle kurulmaktadır. Kanunda vakıfların sona erme hallerine bakacak olursak bu hallerin, vakıfların aslında devamlarının işlevsel olmadığı, kurulma gayelerine bakılarak devamlarında korunmaya değer yararın olmadığı görülür. Bireylerin kâr amacı gütmeksizin oluşturduğu bu tür toplulukların kurulması, faaliyetlerinin devamı hukuk düzeni tarafından mümkün olduğunca kolaylaştırılmalıdır. Keza onların sona ermelerinde, sona ermelerinden maksat devamlarında faydanın kalmaması olduğu için, mümkün olduğunca kolaylaştırılmalı ve tasfiye süreci gerçekleştirilmelidir.

Vakıflar kanun gereği kendiliğinden ya da mahkeme kararıyla sona erdikten sonra tasfiye sürecine girerler. Vakfın sona erdiği ilan edilir, mallar tasfiye olur, kalan mallar ise tahsis sürecine girer ve vakfın malvarlığı, vakıf senedinde yazılı hükümlere göre, senetlerinde özel bir hüküm bulunmayanlarda ise Genel Müdürlüğün görüşü alınarak mahkeme kararıyla benzer amaçlı bir vakfa intikal eder.

KAYNAKÇA

Akipek, Jale/ Akıntürk, Turgut/ Ateş-Karaman, Derya:

Kuru, Baki:

Muşul, Timuçin:

Oğuz Sadık Aydos:

Oğuzman, M. Kemal/Seliçi, Özer/Oktay-Özdemir, Saibe:

Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri
Kişiler Hukuku, Beta, Birinci cilt, Ankara, 2012.

İcra ve İflas Hukuku, Legal Yayınevi, 2016.
İcra ve İflas Hukuku Esasları, Adalet, Ankara, 2015.

“Vakfın Sona Ermesi”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 4 Sayı:1 Yıl 2013, sa. 129-154.

Kişiler Hukuku, Filiz Kitabevi, 20. Baskı, İstanbul, 2021.

TÜZEL KİŞİLERİNİN HAK EHLİYETİNİN SINIRLANMASI HAKKINDA BAZI HUSUSLAR

Dr. Coşkun ÇALDAĞ

Dicle Üniversitesi, caldagcoskun@gmail.com- 0000-0003-1050-3624

ÖZET

Hak sahibi olabilen ve borç altına girebilenlere kişi denir. Türk hukukunda insanların dışında maddi varlığı olmayan kişiler de mevcuttur. Bu kişiler tüzel kişi olarak ifade edilirler. İnsanlar hayatlarının fani olması ve ekonomik güçlerinin sınırlı olması dolayısıyla erişmek istedikleri amaca birleşerek yahut mallarını birleştirerek ulaşmak istemişlerdir. Bu ve benzeri vesilelerle ortaya çıkan tüzel kişi kavramı gün geçtikçe daha da gelişmiş günümüzdeki yerini almıştır. Gerçekten, belediyenin kamulaştırma ile bir taşınmazı edinmesi, ticaret şirketlerinin taşınmazlar alıp satması, bir derneğin öğrencilere burs vermesi gündelik hayatta sık sık karşılaşılan durumlardır. Bu çalışmada, öncelikle tüzel kişiler hakkında temel bilgiler incelenecek, devamında ise tüzel kişilerin hak ehliyetinin sınırlandırılması konusu incelenecektir.

Anahtar Kelimeler : Kişi, Tüzel Kişi, Hak Ehliyeti.

I. Giriş

Kişinin tanımı, hak ve borçlara sahip olabilen varlıklar olarak yapılabilir¹. Hukukumuzda ancak hak ehliyetine sahip olanlar, hak sahibi olabilir ve borç altına girebilirler. Gerçek kişi olarak insanlar hak ehliyetine sahiptir, ancak hak ehliyetine sahip olanlar sadece insanlar değildir. İnsanların yanında fiziki varlıkları olmamakla beraber hak sahibi olabilen birtakım topluluklar da mevcuttur. Gerçekten tüzel kişiler insanlar gibi maddi, cismani varlıklar değildir. Onlar, sosyal ve ticari hayatın zorunluluklarının yarattığı sosyal varlıklardır².

¹ Oğuzman, Kemal/Seliçi, Özer/Oktay-Özdemir, Saibe, Kişiler Hukuku, Filiz Kitabevi, 20. Baskı, İstanbul, 2021, N. 4; Zeytin, Zafer/ Ergün, Ömer, Türk Medeni Hukuku, s. 71.

² Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, N. 824; Akipek, Jale/ Akıntürk, Turgut/ Ateş-Karaman, Derya, Türk Medeni Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku, Beta, Birinci cilt, Ankara, 2012.s.499.

Tüze; hukuk demektir³, tüzel ise tüzeye (hukuka) ilişkin anlamına gelir⁴. Tüzel kişi, hukuki kişi yani hükmi kişi anlamındadır⁵. Tüzel kişilerin kişi olarak kabul edilmeleri, kanunen kişi olarak sayılmalarındandır. Kanunen bir topluluğun tüzel kişi olarak sayılabilmesi için o topluluğun, kişi veya mal topluluğu olarak örgütlenmesi ve sürekli bir amaca sahip olması gerekir⁶. Tüzel kişilerin kendilerini kuran insanlardan veya tüzel kişilerden ayrı bir kişilikleri, dolayısıyla hak ehliyetleri (TMK. m.48) ve fiil ehliyetleri (TMK.m.49) vardır.

II. TÜZEL KİŞİLERİN TÜRLERİ

Tüzel kişiler, tabi oldukları hukuk kurallarına göre iki türe ayrılır. Bunlar: kamu hukuku tüzel kişileri ve özel hukuk tüzel kişileridir⁷.

A. Kamu Hukuku Tüzel Kişileri

Anayasa m.123/III hükmü gereği kamu tüzel kişiliği ancak kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur⁸. 4721 sayılı Medeni Kanun'un (TMK.) m.55 hükmü kamu tüzel kişileri hakkındaki kanun hükümlerini saklı tutmuştur. Çünkü kamu tüzel kişileri, kamu gücünü kullanarak işlem tesis eder, dolayısıyla yetkileri ve denetimleri de fazladır. Kamu hukuku tüzel kişileri, kamu gücü ayrıcalıkları sebebiyle özel hukuk gerçek ve tüzel kişilerinden üstün konumdadır⁹.

B. Özel Hukuk Tüzel Kişileri

Özel hukuk tüzel kişileri, özel hukuk alanında bir hukuki işlem ile kurulmuş olan tüzel kişilerdir. Hangi tüzel kişilerin bu şekilde kurulabileceği kanun hükümleriyle belirlenmiştir¹⁰. Kanun tarafından tüzel kişilik tanınmamış bir topluluğa tarafların iradeleriyle tüzel kişilik kazandırmaları mümkün değildir. Tüzel kişilik kazanmada sınırlı sayı ilkesi geçerlidir¹¹. Özel hukuk tüzel kişileri özel hukuk kurallarına tabidir. Kurulmaları ve sona ermeleri genel olarak kişilerin iradelerine bırakılmıştır.

III. TÜZEL KİŞİLERİN HAK EHLİYETİNİN SINIRLANMASI

³ <https://sozluk.gov.tr/>

⁴ <https://sozluk.gov.tr/>

⁵ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, N. 826. 743 sayılı eski Medeni Kanun (tüzel kişiler için) hükmi şahıs terimini kullanmaktaydı.

⁶ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, N. 827.

⁷ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, N. 850.

⁸ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, N. 851.

⁹ Gözler, Kemal /Kaplan, Gürsel, İdare Hukuku Dersleri, Ekin Basın Yayın Dağıtım,12.Baskı, Bursa,2012, s.82.

¹⁰ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, N. 856.

¹¹ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, N. 856.

A. Genel Açıklama

Hukuk düzenince tüzel kişilik tanınmasının sebebi, tüzel kişiyi onu kuran kişilerden ayırmak onu ayrı bir hukuk süjesi olarak hukuk alanına dâhil etmektir. Kanunda, tüzel kişilerin hak ehliyeti, gerçek kişilerin hak ehliyeti ile aynı şekilde düzenlenmemiştir. Zira tüzel kişi kendine özgü yapısı ve bünyesi itibarıyla gerçek kişilerden farklıdır. Bu sebeple hak ehliyetinin de bu farklılıklar gözetilerek düzenlenmesi gerekmektedir. Medeni Kanun'un 48. maddesine göre: “Tüzel kişiler, cins, yaş, hısımlık gibi yaratılış gereği insana özgü niteliklere bağlı olanlar dışındaki bütün haklara ve borçlara ehildirler”. Kanun koyucu kural olarak tüzel kişilerin hak ehliyetine sahip olduğunu kabul etmekle birlikte niteliği gereği sadece insana özgü olan, kişi veya mal topluluğu olmanın bünyesine tamamen yabancı olan haklardan tüzel kişinin yararlanmasını kabul etmemiştir¹².

Hak ehliyetinin kabul edilen temel ilkeleri genellik ve eşitliktir¹³. Her ne kadar herkes eşit bir şekilde bu ehliyete sahip olsa da kişinin niteliği gereği bazı sınırlamalar söz konusu olabilmektedir. Tüzel kişilerin hak ehliyeti hakkında eşitlik ve genellik ilkelerinin geçerli olmadığı da savunulmaktadır¹⁴. Eşitlik yönünden tüzel kişinin statüsünde açıklanan amaç ile sınırlı olduğu fakat genellik ilkesinin tüzel kişileri içinde geçerli olduğu da savunulmaktadır¹⁵.

B. Hakkın Niteliği İcabi Hak Ehliyetine Getirilen Sınırlamalar

Tüzel kişilerin ve insanların bünyelerindeki farklılıklar, sahip oldukları hakları da etkilemektedir. Bazı haklar, insanlara özgü olduğundan bu haklardan tüzel kişiler yararlanamazken; bazı haklar da yalnızca tüzel kişiler tarafından kullanılabildiğinden insanlar bu haklardan yararlanamazlar. Bir kısım haklar da vardır ki bu haklardan hem gerçek kişiler hem tüzel kişiler yararlanabilir.

1) Gerçek Kişilere Özgü Haklar

Hakkın doğası gereği, yalnızca insanlar tarafından kullanılabilen haklar gerçek kişilere özgü haklardır. Örnek olarak, siyasi haklar (milletvekili seçme ve seçilme hakkı gibi), hısımlıktan doğan haklar, vücut tamlığına ilişkin haklar (öldürülme yaralanma halinde tazminat talebi gibi), evlenme, nişanlanma, boşanma haklarından da tüzel kişiler hakların niteliği icabı yararlanamayacaktır¹⁶.

¹² Dural, Mustafa / Ögüz, Tufan, Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2015, s.241.

¹³ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, N. 119-120.

¹⁴ Akipek/Akıntürk/ Ateş-Karaman, s.541.

¹⁵ Köprülü, Bülent, Medeni Hukuk, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1979, s.405.

¹⁶ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, N. 905; Akipek,/ Akıntürk/ Ateş-Karaman, s.543.

2) Tüzel Kişilere Özgü Haklar

Hakkın doğası gereği yalnızca tüzel kişiler tarafından kullanılabilen haklar tüzel kişilere özgü haklardır. Örnek olarak üyelerden ödenti isteme hakkı, üye adayı kişiyi tüzel kişiye kabul etme hakkı, üyeyi üyelikten çıkarma hakkı gibi haklar sayılabilir¹⁷.

3) Hem Gerçek Kişi hem de Tüzel Kişinin Kullanabileceği Hakların Özellik Arz

Eden Noktaları

Sadece gerçek kişilere ya da sadece tüzel kişilere özgü olmayan haklar hem gerçek hem tüzel kişiler tarafından yararlanılabilecek haklardır. Burada asıl incelenecek olan hem gerçek hem tüzel kişi tarafından kullanılabilen olup da tüzel kişi tarafından kullanılmasında bazı özel hususların olduğu noktalardır. Özellik arz eden hususları intifa hakkı, oturma hakkı ve miras hakkı ve manevi tazminat hakkı bakımından inceleyeceğiz.

a) İntifa Hakkı

İntifa hakkı, başkasının mülkiyetinde olan bir maldan bir kimsenin istifade etmesini sağlayan aynı bir haktır¹⁸. Medeni Kanun, intifa hakkının gerçek kişilerde hak sahibinin ölümü ile sona ereceğini düzenlemiştir (TMK m.797). Ancak tüzel kişilerde ölüm söz konusu değildir. Bu sebeple kanunda tüzel kişiler için ayrıca düzenleme getirilmiş ve tüzel kişiler için intifa hakkının en çok yüzyıl devam edebileceği kabul edilmiştir (TMK m.797/III). Taraflar ayrıca intifa hakkının sona ermesi için süre kararlaştırmışlarsa ya da tüzel kişilik son bulursa tanınan intifa hakkı, yüzyıldan önce de sona erebilir.

b) Oturma Hakkı

Bir binadan veya onun bir bölümünden konut olarak yararlanma yetkisi veren *oturma hakkı*, (TMK m.823) niteliği icabı yalnızca gerçek kişiler lehine kurulabilecek haklardan olup bu hakkın tüzel kişiler lehine kurulması mümkün değildir¹⁹.

c) Miras Hakkı

Malvarlığı hakları bakımından özellik arz eden diğer bir hak ise miras hakkıdır. Tüzel kişiler mirasbırakan olamazlar²⁰. Tüzel kişilerin mirasçı olması ile ilgili olarak da şunlar söylenebilir: Mirasçılık kanuni ve iradi mirasçılık olarak ikiye ayrılır. Kanuni mirasçı, kanunun mirasçı olarak saydığı kimselerdir. Tüzel kişiler TMK m. 495 vd. hükümlerinde, kanuni

¹⁷ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, N. 907.

¹⁸ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, N. 913.

¹⁹ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, N. 914.

²⁰ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, N.501. "Vakıflar özel hukuk tüzel kişiliğine sahiptir. Tüzel kişiler Türk Medeni Kanununun miras hükümlerine tabi değildir. Dolayısıyla tüzel kişiliğin sona ermesi halinde miras hükümleri uygulanmaz ve bunların bir terekesinden de söz edilemez." Y. 2HD, E. 2010/6533 K. 2011/8664 T. 18.5.2011 (Kazancı).

mirasçılar arasında sayılmamıştır ancak kanunda, mirasçı bırakmaksızın ölen kimsenin mirasının Devlete geçeceği düzenlenmiştir (m.501). Bu sebeple tüzel kişiler arasında sadece Devlete kanuni mirasçılık hakkını tanımıştır o da mirasçı bırakılmaksızın ölüm hali ile sınırlıdır. Ancak miras bırakan ölüme bağlı tasarrufla tüzel kişileri mirasçı olarak atayabilir veya onlar lehine vasiyette bulunabilir²¹.

d) Manevi Tazminat Hakkı

Manevi tazminat, kişilik hakkına saldırı sebebiyle doğan acı ve üzüntünün telafisi amacıyla hükmedilen tazminattır. Saldırı sebebiyle duyulan acı ve üzüntü, manevi zarar olarak ifade edilir²². Tüzel kişilerin acı, elem, ızdırap duymayacakları ise açıktır. Zira tüzel kişiler insanlar gibi canlı varlıklar değildir. Ancak kişinin manevi olarak korunması, onun sadece iç dünyasına ilişkin olmayıp, onun toplum nazarındaki intibasını da kapsar. Zira kişiler birlikte, toplum halinde yaşayan varlıklardır. Onur, şeref, haysiyet haklarının kişi hakkı olarak korunmasının sebebi de budur. Manevi tazminata hükmedilmesinde kişinin üzüntü duyup duymadığı değil, o kişinin hukuken korunan hakkının ihlal edilip edilmediğine bakılmalıdır. Tüzel kişilerde de durum böyledir ve tüzel kişiler, kişilik hakkına dâhil değerlerin ihlali halinde manevi tazminat talebi de dahil olmak üzere TMK m.25 hükmünce tanınan imkânları kullanabilecektir²³. Yargıtay kararları da bu yöndedir.²⁴

C. Hak Ehliyetinin Tüzel Kişinin Amacıyla Sınırlanması Meselesi

Hak ehliyetinin, tüzel kişinin amacıyla sınırlı olup olmadığı tartışmalı bir konudur²⁵. Bazı yazarlar, tüzel kişilerin hak ehliyetlerinin amaçlarıyla sınırlı olduğu görüşünü savunmaktadırlar²⁶. Bu görüşü savunanlar, 6762 sayılı eski Türk Ticaret Kanunu'nun (eTTK.) 137. maddesine dayanmaktaydılar. Gerçekten ilgili madde, ticaret şirketlerinin şirket mukavelesinde yazılı işletme mevzuunun çevresi içinde kalmak şartıyla bütün hakları iktisap ve borçları iltizam edebileceğini düzenlemiştir. Keza 5253 sayılı Dernekler Kanunu'nun 30. maddesine göre de dernekler, tüzüklerinde gösterilen amaç ve bu amacı gerçekleştirmek üzere sürdürüleceği belirtilen çalışma konuları dışında faaliyette bulunamazlar. Tüzel kişilerin sahip

²¹ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, N. 916.

²² Ahmet M. Kılıçoğlu, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Turhan, 2019, s. 552; Bilgehan Çetiner/ Andreas Furrer/ Markus Müller-Chen, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Onikilevha, 2021, N. 1211.

²³ Dural/ Öğüz, s.244.

²⁴ “Hukuk düzeni tüzel kişileri hukuk sujesi olarak tanıdığına ve onlara ad, şeref, onur ve itibar gibi kişisel varlıklar bahşedilmiş olduğuna göre tüzel kişilerin de manevi tazminat talep edebileceklerini kabul etmek gerekir. Zaten manevi zarar, salt üzüntünün varlığı halinde değil, kişinin kişilik değerlerinin saldırıya uğraması durumunda gerçekleşen bir zarardır.” Y. HGK. E. 2011/4-687 K. 2012/26 T. 1.2.2012 (Kazancı)

²⁵ Oğuzman/Seliçi/Oktay-Özdemir, s.231.

²⁶ Özsunay, Ergun, Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler, İstanbul, 1978, s.63.

olabilecekleri hakların ve borçların kapsamını amaçlarıyla sınırlamak isteyen bu görüşe tahsis ilkesi denir²⁷. Ticaret şirketlerinin hak ehliyetini amaçlarıyla sınırlayan görüşe ultra-vires teorisi denir²⁸. 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda ultra vires ilkesini hayata geçiren m.137 hükmü yeni Ticaret Kanunu'nda kaldırılmıştır. 6102 sayılı kanunun 125/2 hükmüne göre, *“Ticaret şirketleri, TMK'nın 48.maddesi çerçevesinde bütün haklardan yararlanabilir ve borçlar üstlenebilir.”* Bu hükme göre şirketin konularına dâhil olup olmadığına bakılmaksızın yapılan işlemler kendilerini bağlayacaktır. Sonuç olarak şirketler hak ehliyeti sınırlamasından kurtulmuştur.

Dernekler bakımından ultra vires ilkesini incelemek gerekirse; derneklerin amacının ne olması gerektiğine dair bir sınırlama olmasa da kanunda derneklerin hangi amaçları edinemeyeceğine yönelik düzenlemeye yer verilmiştir. Gerçekten dernekler TMK m. 56 hükmü gereği, kazanç paylaşmak için kurulamazlar. TMK m. 90/1 hükmüne göre *“dernekler, amaçlarını gerçekleştirmek üzere, tüzüklerinde belirtilen çalışma konuları ve biçimleri doğrultusunda faaliyette bulunurlar”*. Dernekler Kanunu m. 30 hükmüne göre de dernekler amaçları dışında faaliyette bulunamazlar. Ticaret şirketleri için geçerliliği kalmamış olsa da bu sınırlamalar dernekler için normatif düzenlemelerle devam etmektedir. Biz bu konuda, Anayasa'nın koruma altına aldığı özgürlük ilkesinin özel hukuktaki karşılığı olan irade serbestisinin üstün tutulması gerektiği kanısındayız²⁹. Öğretide de bu hükmün hak ehliyetini sınırlamayacağını, fiil ehliyetine yönelik olduğu da isabetli bir şekilde savunulmuştur³⁰.

SONUÇ

Kişiler, hak sahibi olabilen borç altına girebilen varlıklardır. Gerçek kişi olarak insanlar da hak sahibi olabilir ve borç altına girebilirler ancak insanların yaşamlarının kısıtlı olması yani fani olmaları ve maddi yeterliliklerinin de sınırlı olması sebebiyle aslında insan üstü, insanlardan bağımsız ayrı bir süjeye ihtiyaç vardır. Çünkü insanların hayalleri sınır kabul etmez fakat yaşamları ve güçleri sınırlıdır.

Belirli birtakım ihtiyaçların sonucu olarak hukuk düzenimize giren tüzel kişiler aslında tam olarak ayrı bir hukuk süjesi olarak özümsemekte zorluk yaşamışlardır. Zira ticaret şirketlerinde bile yakın bir zamanda değişmekle birlikte ehliyetlerine getirilen sınırlamalar söz

²⁷ Akipek/ Akıntürk/ Ateş-Karaman, s.546.

²⁸ Akipek/ Akıntürk/ Ateş-Karaman, s.546.

²⁹ Senar Çağırğan, Derneklerin Hak ve Fiil Ehliyeti, YL Tezi, s. 119

³⁰ İpek Sağlam, “Ultra Vires Anlayışının Dernekler Hukukundaki Yeri ve Bu Konudaki Bazı Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi, Medeni Hukuk Alanındaki Güncel Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi Sempozyumları”, Ed. Baki İlkey Engin, Onikilevha, 2021, sa. 209-221, s. 210.

konusuydu. Şimdi ise ticaret şirketleri için öngörölmüş olan bu sınırlamalar yürürlükten kalkmış olmakla birlikte kısmen de olsa etkilerini sürdürdöğünü söylemek yanlış olmaz. Amacı kâr etmek olmayan tüzel kişi olarak dernekler için de durum farklı değildir. Gerçekten dernekler, tüzüklerinde gösterilen amaç ve bu amacı gerçekleştirmek üzere sürdüröleceğı belirtilen çalışma konuları dışında faaliyette bulunamazlar. Kaldırılması gereken bu yasak, fiil ehliyetine yönelik bir sınırlamadır.

KAYNAKÇA

Akipek, Jale/ Akıntürk, Turgut/ Ateş-Karaman, Derya:

Türk Medenî Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku, Beta, Birinci cilt, Ankara, 2019.

Çağrgan, Senar:

Derneklerin Hak ve Fiil Ehliyeti, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, YL Tezi, İzmir, 2006.

Bilgehan **Çetiner/ Andreas Furrer/ Markus Müller-Chen,**

Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Onikilevha, 2021

Dural, Mustafa / Öğüz, Tufan:

Türk Özel Hukuku Cilt II Kişiler Hukuku, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2015.

Gözler, Kemal /Kaplan, Gürsel:

İdare Hukuku Dersleri, Ekin Basın Yayın Dağıtım, 12.Baskı, Bursa, 2012.

Ahmet M. **Kılıçoğlu,**

Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Turhan, 2019.

Köprölü, Bülent:

Medeni Hukuk, Fakölteler Matbaası, İstanbul, 1979.

Oğuzman, Kemal/Seliçi, Özer/Oktay-Özdemir, Saibe:

Kişiler Hukuku, Filiz Kitabevi, 20. Baskı, İstanbul, 2021.

Özsunay, Ergun:

Medeni Hukukumuzda Tüzel Kişiler, 4. Baskı, İstanbul, 1978.

Sağlam, İpek:

“Ultra Vires Anlayışının Dernekler Hukukundaki Yeri ve Bu Konudaki Bazı Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi”, Medeni Hukuk Alanındaki Güncel Yargıtay Kararlarının Değerlendirilmesi

Sempozyumları, Ed. Baki İlkay Engin,
Onikilevha, 2021, sa. 209-221.

Zeytin, Zafer/ **Ergün**, Ömer,

Türk Medeni Hukuku, 2. Bası, 2013.

HATAY-KIRIKHAN HALK KÜLTÜRÜNDE DAĞ CEYLANLARI VE CEYLAN BABA EFSANESİ

Prof. Dr. Mehmet ALPTEKİN¹, Yüksek Lisans Öğrencisi Mehmet Hanifi DİNLER²

¹ Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,
meh.alptekin@hotmail.com - ORCID ID: 0000-0003-2387-2576

² Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
mehmethanifidinler342@gmail.com - ORCID ID: 0009-0002-7705-5790

ÖZET

Hatay'ın kuzeydoğusunda yer alan Kırıkhan ilçesi, Amanos Dağları'nın doğusunda ve Amik Ovası'nın kuzeyinde konumlanmaktadır. Tarih boyunca önemli ticaret yollarının kesişim noktasında bulunması, ilçeye hem ekonomik hem de stratejik bir önem kazandırmıştır. Coğrafi konumu ve iklim koşulları bakımından Akdeniz iklimine benzer özellikler taşıyan Kırıkhan'da, kış ayları ılık ve yağışlı, yaz ayları ise sıcak ve kurak geçmektedir. Bu doğal çevresel koşullar, ilçenin tarım, hayvancılık, yaylacılık ve doğa turizmi gibi ekonomik etkinlikler bakımından zengin bir potansiyele sahip olmasını sağlamaktadır. Kırıkhan'ın özellikle İncirli Mahallesi ve çevresi, Türkiye'de yalnızca bu bölgede doğal olarak varlığını sürdüren Gazella Gazella, yani Hatay dağ ceylanı ile öne çıkmaktadır. Nadir ve koruma altındaki bu tür, sadece biyolojik çeşitlilik açısından değil, yöre halkının sosyal ve kültürel yaşamında da dikkat çekici bir yer edinmiştir. Bu bağlamda yürütülen bu çalışma, Hatay dağ ceylanlarının Kırıkhan halk kültüründeki izlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında nitel araştırma yöntemi kullanılmış olup veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ayrıca literatür taraması yapılarak doküman analizi yöntemiyle konu çok yönlü olarak ele alınmıştır. Araştırmanın deseni ise olgubilim (fenomenoloji) yaklaşımı benimsenmiştir. Çalışma sonucunda, Gazella Gazella'nın halk anlatıları, efsaneler, yerel inanışlar ve gündelik yaşam pratikleri içerisinde sembolik ve kültürel bir yere sahip olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada Gazella Gazellaların sadece bir hayvan türü olarak değil; halkın belleğinde zarafet, özgürlük ve korunma gibi soyut değerlerin taşıyıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, insan-doğa ilişkisi açısından bölge halkının doğal çevreyle kurduğu duygusal ve kültürel bağın bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kırıkhan, ceylan, efsane, sözlü kültür.

MOUNTAIN GAZELLES AND THE LEGEND OF FATHER GAZELLES IN HATAY-KIRIKHAN FOLK CULTURE

ABSTRACT

Located in the northeast of Hatay, Kırıkhan district is located east of the Amanos Mountains and north of the Amik Plain. Being at the intersection of important trade routes throughout history has given the district both economic and strategic importance. Kırıkhan, which has

characteristics similar to the Mediterranean climate in terms of its geographical location and climate conditions, has mild and rainy winters and hot and dry summers. These natural environmental conditions provide the district with a rich potential in terms of economic activities such as agriculture, animal husbandry, highland farming and nature tourism. Especially the Incirli Neighborhood and its surroundings in Kırıkhan stand out with Gazella Gazella, namely the Hatay mountain gazelle, which only exists naturally in this region in Turkey. This rare and protected species has gained a remarkable place not only in terms of biodiversity but also in the social and cultural life of the local people. In this context, this study aims to reveal the traces of Hatay mountain gazelles in Kırıkhan folk culture. Qualitative research method was used within the scope of the research and semi-structured interviews were conducted as a data collection tool. In addition, the literature review was conducted and the subject was addressed in a multi-faceted manner with the document analysis method. The phenomenology approach was adopted in the research design. As a result of the study, it was determined that Gazella Gazella has a symbolic and cultural place in folk narratives, legends, local beliefs and daily life practices. The study concluded that Gazella Gazellas are not only an animal species; they are the carriers of abstract values such as elegance, freedom and protection in the memory of the people. This situation was evaluated as an indicator of the emotional and cultural bond that the people of the region have established with the natural environment in terms of the human-nature relationship.

Key Words: Kırıkhan, gazelle, legend, oral culture.

GİRİŞ

Kırıkhan, tarihi ve coğrafi özellikleriyle Hatay'ın önemli ilçelerinden biridir. İlçenin doğusunda Suriye ve Kumlu yer alırken batısında İskenderun yer almaktadır. İlçenin kuzeyinde Hassa, güneyinde Reyhanlı bulunurken güneybatısında ise merkez ilçe bulunmaktadır (Boyras, 2004: 329). Hatay'a yaklaşık 40 km uzaklıkta, deniz seviyesinden yüksekliği 178 m, yüzölçümü 715 km² olup yüzölçümü olarak Hatay'ın en büyük ilçesi olan Kırıkhan Amanos Dağları'nın doğusunda; Amik Ovası'nın kuzeyindedir (URL-1).

Kırıkhan'ın yeryüzü şekilleri genellikle dağlık ve ovalık saha diye iki bölüme ayrılmaktadır. Karstik arazi yapısı olduğu için dağlık ve ovalık sahalarda çoğunlukla karstik şekillere rastlanılmaktadır (Dönmez, 2018, s. 9). Bölge, Akdeniz'in güneydoğusunda yer almaktadır. Bölgede, yazları sıcak ve kurak; kışları ılık ve yağışlı geçmekte olan Akdeniz iklimi hâkimdir. İlçenin iç kısımlarına doğru karasal iklim özellikleri de görülmektedir (Dönmez, 2018, s. 29).

Kırıkhan, tarihte birbirinden farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Tarih boyunca tıpkı Antakya ve çevresi gibi Kırıkhan'ı da Selevkos, Roma, Bizans, Memluk, Selçuklu, Osmanlı, Fransa gibi devletler yönetmiştir. Bu çeşitlilik de Kırıkhan'ın kültürel ve tarihi zenginliğinin kaynağı olmuştur (Güç, 2024, s. 11). Büyük İskender'in Pers İmparatorluğu'nu yıkmasının ardından, kurulan yeni düzenle beraber, Kırıkhan'da yoğun yerleşimler karşımıza çıkmaktadır. Helenistik Dönem'in eseri olan Darb-ı Sak Kalesi ve höyükler, Kırıkhan'ın bir zamanlar güvenlik ve haber alma merkezi olduğunu düşündürmektedir. Hâlen tescilli 34 höyük mevcuttur (URL-1).

Kırıkhan; İskenderun-Halep, Antakya-Kahramanmaraş ve Antakya-Gaziantep tarihi ticaret yollarının kesiştiği yer olması sebebiyle Osmanlı Devleti döneminde de önemli bir jeopolitik konuma sahip olmuştur. Osmanlı Devleti'nin son yıllarında ise Belen kazasına bağlı bir nahiye olmuştur (KK-7). I. Dünya Savaşı'ndan sonra Fransızlar işgaline uğramıştır. İskenderun'dan İç Anadolu'ya bağlanan yol güzergâhında olan Kırıkhan, Fransız Ordusu'nun silah ve asker

taşıma yolu üzerinde olduğu için yöre halkı, Fransızlar ve Fransızların getirdiği Ermenilerle çatışmalar yaşamıştır. Kırıkhan halkı işgal döneminde anavatana katılma ümidini asla yitirmemiştir. Gerek yürütülen çetecilik faaliyetleriyle gerek seçimlerle Misak-ı Millî sınırları içinde olduklarını kanıtlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün çabaları sonucu Hatay Devleti ile birlikte Türkiye'ye katılmıştır (Korhan, 2016, s. 607).

İlçe nüfusu geçimini tarım ve hayvancılıktan sağlamaktadır. Tarım ürünü olarak buğday, pamuk, nar, kavun ve havuç yetiştirilmektedir. Bu ürünlerin yanı sıra soğan, patates, biber, mısır ve bezelye de üretilmektedir. Hayvancılıkta ise küçükbaş hayvancılık ön plandadır (KK-4).

Çalışmanın temel amacı, Hatay Dağ Ceylanlarının Kırıkhan yöresinin halk kültüründeki yerini belirlemek ve bu bağlamda mevcut halk anlatılarını, efsaneleri ve inanışları derleyerek literatüre kazandırmaktır. Bugüne kadar Hatay Dağ Ceylanları hakkında ekolojik ve biyolojik nitelikte çok sayıda araştırma yapılmış olmasına rağmen, bu türün halk kültüründeki yeriyle ilgili çalışmanın yapılmadığı görülmektedir. Bu durum, çalışmanın ortaya çıkış nedenini oluşturmaktadır.

Hatay Dağ Ceylanları'nın, Hatay ili Kırıkhan ilçesi halk kültüründeki yerini incelemeyi amaçlayan bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek, nitel araştırmayı; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, bireylerin algı ve olaylarının doğal ortamlarında gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına olanak tanıyan bir süreç olarak tanımlamaktadır (1999, s. 39). Araştırmanın deseninde ise olgubilim (fenomenoloji) yaklaşımı benimsenmiştir. Bu desenin tercih edilmesindeki temel neden, yöre halkının dağ ceylanlarına ilişkin algılarını, deneyimlerini ve bu deneyimlere atfettikleri anlamları derinlemesine inceleme amacıdır. Olgubilim deseni, bireylerin belirli bir olguya ilişkin yaşantılarını ve bu yaşantılara yükledikleri anlamları analiz etmeyi hedefleyen nitel bir araştırma yaklaşımıdır (Yıldırım ve Şimşek, 1999, s. 79).

Sözlü kültür aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılan efsaneler ve halk inanışları, yöre halkının belleğinde dağ ceylanlarına dair önemli bir yer edinmiştir. Hatay Dağ Ceylanları ile ilişkilendirilen efsanevi anlatılar ve halk inanışlarının yanı sıra, bu anlatı ve inanışların yoğunlaştığı kültürel bir yapı olan Şeyh Yusuf Ocağı ele alınmıştır. Çalışmada söz konusu kültürel unsurların kayıt altına alınarak bilimsel temellere dayandırılmasını amaçlamakta; aynı zamanda yöre halkının belleğinde yer etmiş kültürel mirasın korunmasını ve gelecek kuşaklara aktarılmasını hedeflemektedir.

1. Hatay-Kırıkhan Halk Kültüründe Dağ Ceylanları

Gazella gazella, memeliler sınıfına ait, toynaklılar takımının boynuzlugiller ailesine mensup yabani bir hayvan türüdür. “Gazella” kelimesi Arapça “gaza” sözcüğünden türemiştir ve anlamı “ceylan”dır. Ceylanlar ortalama 60 cm yüksekliğe ve 1 metre uzunluğa sahiptir. Ağırlığı dişilerde yaklaşık 25 kg, erkeklerde ise 30 kg civarındadır. Bu türü diğer ceylan türlerinden ayıran en belirgin özellik, yöreye özgü yumuşak bakışlara ve sürmeli, parlak gözlere sahip olmasıdır (URL-2).

Mükemmel bir koşucu olan dağ ceylanları, birkaç yüz metre içinde hızlarını saatte 80 kilometreye kadar çıkarabilmekte; tehlike anında ise 2,5 metreye kadar sıçrayabilmektedir (URL-3). Kürk rengi doğayla uyumlu olup, karın bölgesi beyaz; sırt bölgesi ise kahverengi tonlarındadır. Boynuzları yay şeklinde olup, bireyin yaşadığı sürece –yaklaşık sekiz ile on yıl boyunca– büyümeye devam etmektedir (URL-2).

Hatay Dağ Ceylanları, yılda bir kez ve genellikle tek yavru doğurmaktadır. Ancak, nadir durumlarda ikiz yavrulama da gözlemlenebilmektedir. Bu türde gebelik süresi ortalama 180 gün sürmektedir (Akman, Biler, Bilgin, Çoğal, Kılıç ve Muratlı, 2017, s. 6). Yeni doğan bir yavrunun ağırlığı 1,75 ila 2,5 kg arasında değişmektedir. Yavrunun gözleri doğumla birlikte açıktır ve vücudu tamamen gelişmiş bir kürkle kaplıdır. Yavrular, en erken üçüncü haftanın sonunda, en geç ise altıncı haftanın sonunda katı besinlerle beslenmeye başlamakta; doğumdan yaklaşık üç ay sonra süttten kesilmektedirler (Akman vd., 2017, s. 6).

Bu ceylan türü yalnızca Türkiye’de değil; İsrail, Umman, Yemen ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkelerde de yayılım göstermektedir. Bu durum, dağ ceylanlarının tarihsel süreçte Türkiye’den İsrail’e kadar uzanan geniş bir coğrafyada varlık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Günümüzde ise Ürdün ve İran gibi ülkelerde seçilmiş alanlara yerleştirilerek koruma altına alınmakta ve popülasyonu artırılmaya çalışılmaktadır (URL-2).

Hatay Dağ Ceylanı, ilk kez 2008 yılında Yaşar Ergün tarafından, TÜBİTAK destekli "Amanoslar Doğa Okulu" projesi kapsamında kullanılan ekipmanlar aracılığıyla fotoğraflanmıştır. Bu ilk tespitin ardından yapılan bilimsel çalışmalar sonucunda elde edilen veriler, Tolga Kankılıç tarafından Şanlıurfa’daki ceylanlarla karşılaştırılmış; yapılan analizler sonucunda Hatay’da yaşayan ceylanların farklı bir tür olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu tespitin ardından söz konusu tür, Türkiye memeli türleri listesine dâhil edilmiştir (Ergün ve Ögünç, 2013, s. 38).

Yeni keşfedilen bu ceylan türüne “Gazella gazella Hatay Dağ Ceylanı” adı verilmiştir. Aslında, ceylanların yıllardır bu bölgede yaşadığı bilinmekle birlikte, farklı bir tür oldukları daha önce tespit edilmemiştir. Yaşam alanları oldukça dar bir bölgeyle sınırlı olan bu canlılar, Kırıkhan ilçesine bağlı İncirli köyü ve çevresinde yaşamaktadır. Kırıkhan’a yaklaşık 25 km uzaklıkta bulunan bu köy, Kurt Dağı’nın yamacında, Suriye sınırına oldukça yakın bir konumda yer almaktadır. Bölgenin bir tarafının sınır hattı, diğer tarafının ise kayalık arazi olması, ceylanların bu alanı yaşam alanı olarak seçmelerinde belirleyici etkenlerdendir (URL-2). Ceylanların bu bölgeyi tercih etmesinin bir diğer nedeni, bölgenin sınır karakolları arasında kalmış olmasıdır. Sınır hattında yer alan karakolların gözetimi altında bulunan bu alandan çıkmadıkları sürece, ceylanların insanlar tarafından avlanmaları mümkün olmamaktadır (URL-2).

Ceylanların bu bölgede güvenli şekilde yaşayabilmelerini sağlayan önemli bir unsur da yöre halkının bu canlılara karşı geliştirdiği duyarlılıktır. Köy halkı, ceylanların ekinlerine zarar vermesine rağmen bu duruma tepki göstermemekte; hatta kimi zaman ürün alamamalarına rağmen rahatsızlık duymamaktadır. Yöre halkı, yurtlarına bereket getirdiğine inandıkları bu hayvanlara hiçbir şekilde zarar vermemektedir. Atalarından öğrendikleri rivayetleri kuşaktan kuşağa aktararak ceylanlara karşı bir koruyuculuk görevi üstlenmişlerdir. Halk anlatılarına göre, ceylanlara zarar verenlerin başına musibet geleceğine ve ömürlerinin kısılacacağına inanılmaktadır. Saha çalışmaları sırasında yapılan tespitlerde, yöre halkı tarafından bu hayvanları avlayan bazı kişilerin kör olduğu, bazılarının ağızlarının yamulduğu ve bazı kişilerin ise avladıktan bir gün sonra yaşamını yitirdiği yönünde anlatılar kaydedilmiştir (KK-4).

Gazella gazella, nesli tükenme tehlikesi altında olan türler arasında yer aldığından Tarım ve Orman Bakanlığı Hatay Doğa Koruma ve Milli Parklar Müdürlüğü tarafından Hatay Dağ Ceylanı Üretim Merkezi kurulmuştur. Bu merkezde dağ ceylanları koruma altına alınmakta, uygun popülasyon büyüklüğüne ulaştıklarında doğal yaşam alanlarına geri bırakılmaktadır. Hâlihazırda merkezde 51 tane dağ ceylanı bulunmaktadır. Bununla birlikte, merkezde hasta veya yaralı ceylanlar ile annesinden ayrı düşmüş yavru ceylanlar da özel bakım altına alınmaktadır. Ceylanların doğal yaşam alanında inşa edilen bu merkezde, dört doğa koruma

personeli güvenlik kameraları aracılığıyla ceylanların hareketlerini sürekli olarak izlemektedir (URL-9).

Yavru ceylanların beslenmesi için keçi ve inek sütü temin edilmektedir. 2019 yılının sonlarına doğru, yaklaşık 13.000 hektarlık alan Cumhurbaşkanlığı kararıyla Hatay Dağ Ceylanı Yaban Hayatı Geliştirme Sahası olarak ilan edilmiştir. Bölgede 2013 yılında doğrudan sayım yöntemiyle yapılan ilk envanter çalışmasında 235 birey tespit edilmişken günümüzde bu sayı 1504'e ulaşmıştır. Türkiye'nin farklı illerinden hafta sonları gelen ziyaretçiler, dağ ceylanlarını görmek amacıyla Hatay Dağ Ceylanı Üretim Merkezi'ni ziyaret etmektedir (URL-9).

Günümüzde dağ ceylanlarının bilinirliği giderek artmaktadır. Bu artışta yerel ve ulusal düzeyde gerçekleştirilen tanıtım faaliyetlerinin önemli bir etkisi bulunmaktadır. Nitekim, dağ ceylanları Hatay'da düzenlenen EXPO 2021 organizasyonunda maskot olarak kullanılmıştır. Söz konusu maskotlar aracılığıyla dağ ceylanları, dünyanın dört bir yanından gelen ziyaretçilere tanıtılmış ve bu türün uluslararası düzeyde bilinirliği artırılmıştır (URL-4).

2023 yılında Atakaş Hatayspor Futbol Kulübü hem Hatay ilini hem de kendi takımlarını temsil edecek bir ikon belirlemiştir. Kulüp yönetimi, yalnızca Hatay'a özgü bir tür olan ve "ataak, çevik, dayanıklı" yapılarıyla takım ruhunu yansıttığını ifade ettikleri Hatay Dağ Ceylanını ikon olarak seçmiştir. Bu sembolik tercih ile kulüp, yöresel kimliği ön plana çıkarmış ve doğal mirasa yönelik farkındalığı artırmayı hedeflemiştir (URL-5).

Kırıkhan Belediyesi, 2024 yılının Eylül ayında mevcut belediye logosunu değiştirmiştir. Yeni tasarlanan logonun merkezinde bir Hatay Dağ Ceylanı figürü yer almaktadır. Bu tür, yalnızca Kırıkhan'ın biyolojik çeşitliliğini değil, aynı zamanda bölgenin doğal mirasını da yansıtmaktadır. Ceylan figürü, zarafeti, çevikliği ve özgürlüğü temsil etmesi nedeniyle Kırıkhan'ın ruhunu ve karakterini yansıtan simgesel bir unsur olarak değerlendirilmiştir (URL-6).

Hatay Dağ Ceylanları'nın Hatay ve Kırıkhan'daki önemi yalnızca biyolojik çeşitlilik ve sembolik temsillerle sınırlı değildir. Ceylanların yaşadığı bölgede, yöre halkı tarafından varlığına inanılan yaklaşık 500 yıllık bir ocak bulunmaktadır. Bu ocak çevresinde, dağ ceylanlarıyla doğrudan ilişkili olarak şekillenmiş bir efsane de mevcuttur. Halk belleğinde kuşaktan kuşağa aktarılan bu anlatı, yalnızca bir mitolojik unsur değil; aynı zamanda bölgenin kültürel kimliğinin bir parçasıdır.

2. Şeyh Yusuf Ocağı ve Ceylan Baba Efsanesi

2.1. Şeyh Yusuf Ocağı

Her milletin inanç sisteminde, tarihsel süreç içerisinde kültürel birikimleriyle şekillenmiş ve köklü bir yer edinmiş kendine özgü unsurlar bulunmaktadır. Ocak kavramı da Türk kültüründe bu unsurlardan biri olarak önemli bir yere sahiptir. Boratav, ocak kelimesi için üç farklı tanım yapmaktadır. Bu tanımlardan birinde, ocak sözcüğü belirli bir ya da birkaç hastalığı iyileştirme gücüne sahip kişi anlamında kullanılmaktadır (1973, s. 113). Bu anlamıyla ocak kelimesi, ocaklı terimiyle eşdeğer hâle gelmektedir.

Ocak olan kişilerin genellikle ermiş soyundan geldiklerine inanılmaktadır. Ocaklık, çoğunlukla babadan oğula veya anneden kıza geçmekte; ancak bazı durumlarda ocaklı kişi, kendi ailesinden olmayan bir bireye de el vererek bu gücü devredebilmektedir. Bu aktarım yoluyla, ocaklık makamı ve ona atfedilen güç, sonraki kuşaklarda da devam ettirilmektedir (Boratav, 1973, s. 114).

Günümüzde yöre halkı, Hatay Dağ Ceylanları'nın kutsallığını Kırıkhan'da bulunan Ceylan Baba Türbesi ile Şeyh Yusuf Ocağı adlı bir inanç merkezine dayandırmaktadır. Halk inanışına göre, bu iki kutsal mekân, dağ ceylanlarının korunmuşluğunun ve kutsallığının temelini oluşturmaktadır.

Geçmişine dair yazılı kaynaklarda yeterli bilgi bulunmayan Şeyh Yusuf'un hayatı, halk arasında anlatılan efsaneler etrafında şekillenmiştir. Bu anlatıların birinde, dağ ceylanlarının Şeyh Yusuf'un ailesini takip ettiği ve onların göç ettikleri her yere eşlik ettiği aktarılmaktadır. Rivayete göre, Zeynel Abidin Kerbela'dan sağ kurtulduktan sonra Irak'ta bir ağanın yanına gitmiş, bu ağa da Zeynel Abidin'in çocuğunu evlatlık alarak büyüttüştür. Ardından kızını bu çocukla evlendirmiştir. Bu ailenin zamanla Şanlıurfa'ya göç ettiği; buradan ise farklı kollara ayrılarak çeşitli yerlere dağıldığı ifade edilmektedir. Ceylanların bu aileyi takip ettiği ve önce Kerbela'dan Şanlıurfa'ya, ardından da Şeyh Yusuf'u izleyerek Hatay Kırıkhan'a geldikleri söylenmektedir (KK-1).

Yöre halkı tarafından aktarılan bu efsaneye göre, Şanlıurfa'daki ceylanlar ile Kırıkhan'daki ceylanlar birbirinden farklıdır. Çünkü 15. yüzyılın sonlarında Şeyh Yusuf, Şanlıurfa'dan Hatay'a göç ederken, sahip olduğu tüm ceylanları beraberinde getirmiştir ve hiçbirini orada bırakmamıştır. Bu anlatıya göre ceylanlar, Şeyh Yusuf'u hiç terk etmemiştir. Efsanenin bir başka kısmında, Şeyh Yusuf'un Bostan Dağı Gölü'nde ceylan sütü sağması hadisesi yer almaktadır. Bu olaydan sonra, Şeyh Yusuf Afrin'deki bir ağanın kızıyla evlenmiş; eşi vefat ettikten sonra ise bir mağarada ibadet ettiği ve sonunda mağaranın içinde kaybolduğu anlatılmaktadır (KK-7).

Günümüzde Şeyh Yusuf'un soyundan gelen aile, halk arasında "Reşalar" lakabıyla anılmaktadır. Yörede hâlen etkisini sürdüren inanca göre, ocaklık özelliği bu ailenin her erkek bireyinde doğuştan bulunmaktadır (KK-2). Osmanlı Devleti tarafından bu aileye bir sancak gönderildiği, bu sancağın yalnızca bir beylik nişanı değil; aynı zamanda Reşa ailesinin ocaklık statüsünü temsil ettiği belirtilmektedir. Aile üyelerinden biri vefat ettiğinde, cenaze merasimi bu sancak eşliğinde gerçekleştirilmiştir. Halk anlatılarına göre, bir gün cenazeye ait tabut taşınırken sancağın bir çınar ağacının dallarına temas etmesi sonucunda ağaç aniden kurumuş ve yapraklarını dökmüştür (KK-3).

Daha sonraki süreçte Osmanlı Devleti, bu sancağı aileden geri almıştır. Ancak 1860'lı yıllarda Çukurova, Gavurdağı ve Kozan Dağları civarında çıkan isyanların bastırılması amacıyla kurulan Fırka-i İslâhiye birliğinin görevlendirilmesi sırasında, devlet yeniden Reşa ailesiyle iş birliği yapmıştır. Fırka-i İslâhiye birliğine Ahmet Cevdet Paşa tayin edilmiş; Şeyh Yusuf'un soyundan gelen Mehmet Ağa'ya sancağın iadesi gerçekleştirilmiştir. Mehmet Ağa, Osmanlı ordusuna yardım etmiş; kendi aşiretinden bazı grupları İslahiye bölgesine yerleştirerek düzenin sağlanmasına katkı sunmuştur. Bu yardımlar, Ahmet Cevdet Paşa'nın *Tezâkir* adlı eserinde kısa da olsa yer almaktadır (Baysun, 1986, ss. 144–147; KK-7). Osmanlı Devleti'nin bir dönemliğine geri aldığı sancak daha sonra Mehmet Ağa'nın oğlu Şih Ömer Ağa'ya, doğrudan payitahttan gönderilen bir mektupla birlikte yeniden teslim edilmiştir. Söz konusu mektubun içeriğinde, sancağın Reşa ailesine ait olduğu açıkça belirtilmiştir. Ancak bu mektup günümüzde kayıptır (KK-7).

Mehmet Ağa'nın oğlu Şih Ömer Ağa ile Mustafa Kemal Atatürk arasında anlatılan bir anı yöre halkının belleğinde canlı biçimde yaşamaktadır. Rivayete göre, Mustafa Kemal, henüz albay rütbesindeyken ordu komutanı sıfatıyla görev yaparken Halep'ten geri çekilme emri almıştır. Bu geri çekilmenin nedeni, İngilizlerin Araplarla iş birliği yaparak Arap kuvvetlerini öne sürmesi ve Halep'i işgal etmesidir. Halep'in düşmesi üzerine Türk ordusu geri çekilmiş ve

Mustafa Kemal, Kırıkhan'a bağlı Gümüt köyüne gelmiştir. Mustafa Kemal, köyün önde gelen ismiyle görüşmek istediğini belirtmiştir. O dönemde Şih Ömer'in evi, Gümüt köyüne bağlı Yalangoz Mahallesi'nde yer almaktadır. Köy halkı, Mustafa Kemal'i Şih Ömer'in evine götürmüş ve kendisine, Şih Ömer'in yalnızca bir ağa değil; aynı zamanda bir şeyh olduğunu da söylemiştir.

Anlatıya göre Şih Ömer Ağa, yaklaşık 200 kilogram ağırlığında, uzun boylu, heybetli bir kişidir. Karşısına bir komutan çıktığını görünce hemen ayağa kalkmış; bu sırada yarım metre kadar havaya yükselip havada asılı kalmıştır. Bu durumu gören Mustafa Kemal, Şih Ömer'in yanına yaklaşarak, "Tamam, ben senin ermiş biri olduğuna inandım." demiştir. Şih Ömer, Mustafa Kemal'e orduyu ağırlamak istediğini bildirmiştir. Bunun üzerine Mustafa Kemal, orduya dinlenme emri vermiştir. Şih Ömer, çevre köylerdeki tüm halkı çağırarak kadınlara kazan kazan yemek pişirmelerini emretmiş, kurbanlar kesilmiş ve orduya kapsamlı bir ev sahipliği yapılmıştır. Tüm atlar bir ağaca bağlanarak tımar edilmiş, önlerine bolca arpa ve saman konulmuştur. I. Dünya Savaşı yıllarında yoksulluk içinde olan halk, buna rağmen ordusundan hiçbir şeyi esirgememiş; üç gün boyunca orduyu ağırlamıştır. Bu süreçte hasta askerler tedavi edilmiş, askerî kıyafet ve silahlar temizlenmiş, ordu ayrılırken de kumanya hazırlanarak teslim edilmiştir (KK-4).

Yalangoz Mahallesi'ndeki yaşanan olaylardan etkilenen Mustafa Kemal Paşa, daha sonra Şih Ömer Ağa'ya bir mektup yazmıştır. Mektubun içeriğinde, ordunun yorgun ve zorlu bir süreçten geçtiği ifade edilmiş; Şih Ömer Ağa'nın yaklaşık 1500 askerin dinlenmesini sağladığı özel olarak vurgulanmıştır. Mektup, şu sözlerle son bulmuştur:

"Bundan dolayı Reşa ailesine Ankara'daki kapımız her daim açıktır, her zaman bizim yanımızda yerleri vardır. Saygılarımla, Mustafa Kemal."

Bu mektup uzun yıllar boyunca Reşa ailesinin Kırıkhan'daki konağında muhafaza edilmiştir. Zamanla Hatay'ın ilgili kurumları bu belgeyi resmî arşivlere kazandırmak istemiş; ancak aile mektubun Atatürk'ten kalma bir yadigar olması nedeniyle belgeyi teslim etmeyi reddetmiştir. Söz konusu mektup, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli deprem sırasında yıkılan konakla birlikte yok olmuştur (KK-2).

Reşa ailesi, Şeyh Yusuf'un torunları olarak kabul edilmekte olup ailede doğan her erkek çocukta şihlik özelliği bulunduğu inanılmaktadır. Bu inanç, halk arasında pek çok olağanüstü olayla desteklenmektedir. Bu anlatılardan biri de 1950'li yıllarda Gümüt köyünde yaşanmıştır. Rivayete göre, buğday hasadı sırasında tarladan çıkarılan buğday, kümeler hâlinde yere serilmiştir. Ancak bu işlemler sürerken kümelerden biri kaynamaya başlamış ve içerisindeki buğday hızla çoğalmaya devam etmiştir. Buğday neredeyse bir tepe boyutuna ulaşmış, ancak bir türlü durmamıştır. Durum karşısında çaresiz kalan köylüler, o dönem köyün ağası olan Hüseyin Reşa'yı çağırmıştır. Hüseyin Reşa, olay mahalline bir koç getirerek Allah rızası için kurban etmiş, ardından buğday yığınınına eğilerek: "Çekil mübarek!" demiştir. Bunun üzerine buğdayın çoğalması birdenbire durmuştur (KK-3).

Reşa ailesinde nesilden nesile aktarıldığına inanılan şihlik özelliği, zaman zaman ailedeki kadın bireylere de geçmiştir. Saha araştırmasında kaynak kişilerimizden biri; Reşa ailesine mensup bir gelin yanmakta olan bir tarlayı, ayağındaki terliği çıkararak yangının ortasına atmak suretiyle söndürdüğü aktarılmıştır (KK-2). Bu olay, Reşa ailesine atfedilen manevî güçlerin kadınlara da sirayet ettiğine işaret eden anlatılardan biri olarak değerlendirilmektedir.

Eski Türk inanç sisteminde, evleri koruyan ruh varlıkları, yani “ev iyeleri” bulunmaktadır. Bu iyeler, Türk boylarında farklı adlarla anılmakta olup, çoğunlukla yılan suretinde tasavvur edilmektedir. Anadolu halk inançlarında, evlerinde yılan barındıran yapılar genellikle “ocaklı ev” olarak nitelendirilmekte ve bu evler kutsanmış mekânlar olarak kabul edilmektedir. Bayat (2017, ss. 230-233), özellikle Hz. Muhammed’in soyundan gelen ocaklıların evlerinin, bu tür koruyucu yılanlar tarafından korunduğuna dair anlatıların Anadolu’da yaygın olduğunu belirtmektedir.

Yöre halkı tarafından aktarılan anlatılarda, Şeyh Yusuf’un soyunun Hz. Hüseyin’in oğlu Zeynel Abidin’e dayandığı ifade edilmektedir (KK-1, KK-2, KK-3, KK-4, KK-5, KK-6). Bu bağlamda, Şeyh Yusuf Ocağı’nda kutsal bir yılanın varlığına inanılmaktadır. Örneğin, İncirli köyünde yaşayan bir kadının sinir hastalığına çare bulmak amacıyla bir saat boyunca ocakta yattığı anlatılmaktadır. Rivayete göre, bu sırada kara bir yılan kadının çevresinde dolaşmış ve ardından kadının sağ yanına geçerek ortadan kaybolmuştur (KK-4).

Benzer bir anlatıda yine İncirli köyünde bir çobana aittir. Anlatıya göre, çoban ocağın içinde namaz kılarken namazlığının üzerinden kara bir yılan geçmiştir (KK-6). Ocağın içinde yaşadığına inanılan bu yılanın özellikle ocağa art niyetle giren kişilere zarar verdiği, yöre halkı arasında yaygın şekilde dile getirilmektedir (KK-1).

Şeyh Yusuf Ocağı’na atfedilen manevî koruma, yalnızca ocağın kendisiyle sınırlı kalmayıp Reşa ailesinin bireylerinde de görülmektedir. Aile fertlerinden biri bu duruma bizzat şahit olduğunu şu sözlerle aktarmaktadır:

“Ben evimde bekâr olarak yaşadığım zaman uykum kaçtı. Otuyordum. Kara, böyle iri yarı belki iki metre boyunda bir adam kapıda duruyor. ‘Kimsin sen cesaretin varsa içeri gel.’ dedim. ‘Bir girebilsem, ocağınız var, giremiyorum.’ dedi. Bir dua okudum, yağmur suyunun çekildiği gibi sürünüp gitti. Ertesi gün anneme sordum. ‘Oğlum biz ocak sahibiyiz, kimse bize yanaşamaz.’ dedi.” (KK-2).

Günümüzde ocağın son temsilcisi, İskenderun’da yaşayan Arhan Reşa’dır. Arhan Reşa, zaman zaman ocağı ziyaret ederek ocağın bakımını ve temizliğini yapmakta; aynı zamanda aile mezarlarını da düzenli olarak ziyaret etmektedir. Bu şekilde, ocağın manevî varlığını ve kerametini sürdürdüğüne inanılmaktadır. Özellikle çocuk sahibi olamayanlar başta olmak üzere çeşitli rahatsızlıkları olanlar Arhan Reşa’nın yanına gelmektedir. Ziyaretin ardından çocuk sahibi olan aileler, çocuk doğduktan sonra çocuğu Arhan Reşa’ya götürmekte; o da çocuğa dua okumaktadır. Hatta yakın geçmişte, hamile kalamayan üç kadına kuşak bağladığı, daha önce kuşak bağladığı dört kadının da çocuk sahibi olup çocuklarını kendisine getirdikleri aktarılmaktadır (KK-2).

Arhan Reşa’nın kerametlerinden biri de bir arkadaşının evine yaptığı ziyarette yaşanmıştır. Ziyareti sırasında evin hanımının başında bir şal olduğunu fark etmiş ve sebebini sormuştur. Kadının cevabı şöyledir: “Bu eve taşındığım günden beridir başım ağrıyor. Sen şıh oğlusun, Allah rızası için evi bir oku.” Arhan Reşa dua okumaya başladığında, “çat” diye bir ses duyulmuş; evin bir köşesinden diğerine kadar tüm camların kırıldığı ve “evin nazarının çıktığı” belirtilmiştir. Yaklaşık bir ay sonra, aynı kadın Arhan Reşa’ya şöyle demiştir: “Bir aydır huzur içinde yatıyorum.” (KK-2).

Arhan Reşa’nın Hatay Dağ Ceylanları’yla yaşadığı bir hatıra da halk arasında anlatılmaktadır. Yaklaşık 20 yıl önce, Reşa’nın tarlasına ceylanlar dadanmış ve firik hâlindeki buğdaylara zarar vermeye başlamıştır. Bunun üzerine Arhan Reşa, ocağın yanındaki bir incir ağacından bir dal

kopararak arabasının arkasına bağlamış ve aracıyla tarlaya gitmiştir. Tarladan bir tepeye kadar giden Reşa'nın arkasından yaklaşık 100-200 ceylan incir dalını takip ederek dağın öteki yüzüne geçmiştir. O günden beri o tarlaya bir daha ceylanların girmediği söylenmektedir (KK-2).

Ocak etrafında da birçok kerametın gerçekleştiği halk tarafından anlatılmaktadır. Nitekim günün birinde ocağa yakın bir tarlada anız yangını çıkar. Ateş, çevredeki çalılıklara sıçramış ve geniş bir alanı yakmıştır. Ancak mağaranın ağzındaki hiçbir çalının yanmadığı; yanmış alanla yanmayan bölge arasında bir karışıklık mesafenin sanki camla çizilmiş gibi net bir şekilde ayrıldığı görülmüştür. Aynı şekilde, mağaranın yakınında bulunan bir incir ağacının etrafı siyaha bürünmüşken, ağacın tek bir yaprağı bile yanmamış; üzerindeki incirler bile zarar görmemiştir (KK-3).

2.2. Ceylan Baba Efsanesi

Efsaneler, diğer halk edebiyatı ürünlerine kıyasla daha kısa olup, içinde abartı ve olağanüstülük barındıran nesir anlatılardır (Aça, Ekici ve Yılmaz, 2014, s. 145). Bu tür anlatılar, halkın inanç sistemleriyle, tarihi olaylarla ve yerel kimliklerle iç içe geçmiş şekilde kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır.

Hatay'da, Dağ Ceylanı ve Şeyh Yusuf hakkında yüzyıllardır anlatılan, halk belleğinde güçlü bir yer edinmiş bir efsane bulunmaktadır. Efsaneye göre, Şanlıurfa'dan Yusuf adında bir çoban, o dönemki adıyla eski Gümüt köyüne gelmiştir. Son derece fakir olan bu adam, köy halkının ineklerine çobanlık yapmaya başlamış ve bir mağarada yaşamaya koyulmuştur.

Bu köyde halk arasında Bostan Gölü olarak bilinen bir göl bulunmaktadır. Çoban, her öğle vakti bu göle gelerek inekleri sulamaktadır. Bir gün yine aynı şekilde inekleri göle getirdiğinde, gölün başına bir dişi ve bir erkek olmak üzere iki ceylan gelmiştir. Ceylanlar gölden su içmiştir. Bu manzarayı gören çoban, "Gel, gel!" diyerek ceylanları yanına çağırmıştır. Ceylanlar, çağrıya karşılık vererek çobanın yanına gelmiştir.

Çoban, dişi ceylanın sütü olduğunu fark etmiş ve bu sütü sağarak matarasına koymuştur. Daha sonra süt dolu matarayla birlikte yaşadığı mağaraya doğru yola koyulmuştur. Ancak bu sırada bazı köylüler çobanı süt matarasıyla görmüş ve "Bu çoban bizden habersiz ineklerimizi mi sağıyor acaba?" şeklinde düşünerek, durumu köyün ağasına şikâyet etmiştir.

Köyün ağası, çoban Yusuf'u yanına çağırarak elindeki sütün kaynağını sormuştur. Yusuf ise, "Ben inek sağmadım, ceylan sağdım; mataramdaki de ceylan sütüydü." demiştir. Ancak ağa bu sözlere inanmamıştır. Çünkü ceylanlar kolay kolay ele gelmeyen hayvanlardır ve sütlerini yalnızca kendi yavrularına verirler. Çobanın yalan söylediğini düşünerek durumu açığa çıkarmak isteyen ağa, iki adamını çobanın peşine takmıştır. Onlara, "Gidip şu çobanı takip edin, eğer ineğimizi sağıyorsa onu köyden kovarız." demiştir. Adamlar çobanı takip etmeye başlamış; öğle vaktinde çobanın yanına gerçekten ceylanların geldiğini ve çobanın ceylanı sağdığını görmüşlerdir. Gördüklerini ağaya bildirdiklerinde, ağa yine ikna olmamış ve "Yanlış görmüşsünüzdür, inek sağmıştır. Yarın bir daha takip edin!" demiştir.

Ertesi gün ağanın adamlarına iki kişi daha katılmış ve aynı şekilde takip gerçekleştirilmiştir. Bu defa da çobanın ceylanı sağdığını şahit olmuşlardır. Durumu bir kez daha ağaya bildirdiklerinde, ağa nihayet ikna olmuştur ve çobanı yanına çağırarak kim olduğunu sormuştur. Yusuf, Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hüseyin'in oğlu Zeynel Abidin'in soyundan geldiğini ifade etmiştir.

Ağa bu duruma hayret ederek Yusuf'a: "Sen ermiş birisin, şeyhsin!" demiştir. Bundan sonra Yusuf'a çobanlık yaptırılmamış; halk onu "Şeyh Yusuf" veya "Ceylan Baba" olarak anmaya

başlamıştır. Şeyh Yusuf'un yaşadığı mağara bir süre sonra inanç merkezi hâline gelmiş; ocak niteliği kazanmıştır. Hastalar bu ocağa gelerek şifa aramış; çocuğu olmayan kadınlar Şeyh Yusuf'un duasıyla hamile kalmıştır. O, dua ederek kadınların bellerine kuşak bağlamış ve birçok kadın gebe kalmıştır. Köy halkı gücü yettiğinde Şeyh Yusuf'a yardım etmiş ve türbesinde kurbanlar kesilmiştir (KK-6).

Efsanenin devamında, Şeyh Yusuf yıllarca mağarada yaşamış ve insanların dertlerine derman olmuştur. Ancak bir gün köylüler, onun mağaraya girdiğini ve bir daha çıkmadığını görmüştür. Günler geçmesine rağmen mağaradan ses çıkmayınca içeri giren köylüler, Şeyh Yusuf'un kaybolduğunu fark etmiştir (KK-6).

Efsaneler, kişi, yer ve olaylara dair anlatılar olup, inandırıcılık özellikleriyle diğer halk anlatılarından ayrılmaktadır. Her efsanede olağanüstülük ve abartma unsuru görülmekle birlikte, bu unsurlar halk belleğinde kutsallık kazandırma işleviyle kullanılır. Efsane ile kazanılan kutsallık, zaman içinde o kişi veya mekâna yönelik dokunulmazlık algısı oluşturur (Alptekin, 2012, s. 16–17).

Ceylan Baba efsanesinde Şeyh Yusuf'un ceylanları yanına çağırması ve sütlerini sağması olağanüstü bir eylem olarak dikkat çeker. Aynı zamanda, onun yaşadığı mağara da halk inançları doğrultusunda kutsal mekân olarak kabul edilmiştir. Bu mağarayla ilgili yörede çok sayıda inanış vardır. Örneğin, akıl sağlığı yerinde olmayan kişilerin mağarada bir gece yatmaları hâlinde iyileşeceğine inanılmaktadır. Bu inançla ilgili anlatıya göre, bir gün Karamankaşı köyünden deli bir genç kız, at üzerinde İncirli köyüne gelmiştir. Kız konuşamamış, sadece başını sallayıp “mım, mım” şeklinde sesler çıkarmıştır. Bu genç kız mağarada bir gece kalmıştır. Ertesi sabah köy halkının yanına gelmiş; onlarla birlikte çay içmiştir. Halk bakmış ki kız iyileşmiştir (KK-5).

Şeyh Yusuf hakkında anlatılan rivayetlerde, onun yalnızca yaşarken değil; mağaradan kaybolduktan sonra da kadınlara çocuk sahibi olma konusunda yardımcı olduğuna inanılmaktadır. Yakın bir tarihte, köyden bir kadın, çocuğu olmayan bir arkadaşını bu mağaraya getirmiş; ardından kadının hamile kaldığı belirtilmiştir (KK-5).

Ocakla ilgili anlatılarda yalnızca şifacılık ve kutsallık değil, adalet ve doğruluk temaları da ön plandadır. Kaynak kişi 4'ün aktardığı bir anlatıya göre şöyledir:

“Burada birinin malı çalınmış, suç da bizim üzerimize atılmış. Benim de anam sağdı, o anlattı. Sonra hırsız bulmuşlar ama suçunu kabul etmemiş. Malın sahibi hırsız tutmuş, ocağa götürmüş. Ocağa gidince hırsız döşüne bir kaplumbağa koymuş, ‘Ben bu malı almadım, bu can hakkı için bu can hakkı için çalmadım!’ diye yemin etmiş. Kaplumbağayı çıkarıp bakmışlar ki kaplumbağa ölmüş.” (KK-4).

Şeyh Yusuf Ocağı'nın bulunduğu Gümüt köyü, halk anlatılarına göre geçmişte son derece bereketli ve büyük bir yerleşim birimidir. Bu köyde yaşamış olan son nesiller, köyde büyük çınar ve dut ağaçları bulunduğunu ve bu ağaçların altında 1000 ila 2000 kişinin oturabildiğini aktarmaktadır. Köyde doğal su kaynakları oldukça fazladır hem pınar hem de bir göl bulunduğu ifade edilmektedir. Bunlara ek olarak, kıştan yaza kadar gürül gürül akan üç büyük çeşme olduğu da anlatılmaktadır (KK-4).

Gümüt köyü, Suriye sınırına çok yakın bir bölgede yer aldığı için 1959–1961 yılları arasında stratejik nedenlerle boşaltılmıştır. 1960 yılı itibarıyla köyde, köy ağasının da dâhil olduğu yalnızca dokuz hane kalmıştır. Kalan köylüler, köyün camisinin artık işlevini yitirmesi nedeniyle, evlerinde bireysel olarak namaz kılmaya başlamışlardır. Bu süreçte, köy camisinin

kullanım dışı kalmasıyla birlikte, askerler camiyi askerî depo olarak kullanmaya başlamıştır (KK-4).

Rivayetlere göre, bu dönemde yaşanan bir olay köy halkı ve askerî yetkililer üzerinde derin bir etki bırakmıştır. Anlatıya göre, bir akşam vakti köy ağasıyla birlikte oturmakta olan başçavuşun yanına, depoda nöbet tutmakta olan bir asker koşarak gelmiştir. Başçavuş, askere nöbet yerini neden terk ettiğini sorduğunda, asker şu cevabı vermiştir:

“Ben bir daha orada nöbet tutamam komutanım.” Başçavuş, askerin korktuğunu düşünerek yanına bir kişi daha almasını ve nöbeti iki kişi birlikte tutmalarını önermiştir. Ancak asker, yaşadığı olayı şu şekilde anlatmıştır: “Ben duvara yaslanmışım. Öteden ak sakallı birinin geldiğini gördüm. Kafasında fes, elinde asa vardı. Yaklaştı ve bana 'Sen necisin?' diye sordu. Ben asker olduğumu, burada nöbet tuttuğumu söyledim. Bana, ‘Bir daha buraya gelersen var ya, senin o iki gözünü de çıkartırım. Defol git buradan!’ dedi. Bir bölük asker de beklese, ben bir daha oraya ayak basmam.” (KK-3). Bu anlatı, halk inançlarında kutsal mekânlara yönelik manevi müdahale anlayışının somut bir örneği olarak değerlendirilmekte; Gümüt köyünün ve Şeyh Yusuf Ocağı’nın halk nezdindeki dokunulmazlık algısını pekiştirmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada sadece biyolojik çeşitliliğiyle değil, aynı zamanda kültürel zenginliğiyle de dikkat çeken Hatay’ın Kırıkhan ilçesinde yaşayan Hatay Dağ Ceylanları’nın (*Gazella gazella*) halk kültürü içindeki yerini incelemek amaçlanmıştır. Çalışma kapsamında yapılan alan araştırmaları, sözlü tarih çalışmaları ve efsane derlemeleri neticesinde, Hatay Dağ Ceylanları’nın yöre halkı nezdinde sıradan bir yaban hayvanı değil; kutsallık atfedilen, inançsal bağlamda anlam yüklenen ve toplumsal bellekte önemli bir yer edinmiş bir canlı olarak konumlandırıldığı tespit edilmiştir.

Elde edilen verilere göre, Hatay Dağ Ceylanı yalnızca biyolojik bir tür olarak değil; aynı zamanda kültürel kimliğin, kutsalın, bereketin ve koruyuculuğun sembolü olarak algılanmaktadır. Şeyh Yusuf Ocağı etrafında şekillenen efsaneler, bu türün bölge halkı için nasıl bir metafizik değere dönüştüğünü gözler önüne sermektedir. Özellikle Şeyh Yusuf’un soyuna atfedilen kerametlerin, ceylanlarla ilişkilendirilmesi; ceylanların ocağa, mağaraya ve hatta aileye sadakatle bağlanması; bu türün halk inanç sistemindeki rolünü mitolojik bir düzleme taşımaktadır. Ocağın içindeki karayılan, Reşa ailesinin sahip olduğu kutsal nitelikler, koruyucu varlıklarla ilgili anlatılar ve Şeyh Yusuf’a atfedilen doğüstü olaylar; Hatay Dağ Ceylanları’nın halk kültürü içindeki derin sembolik konumunu pekiştirmektedir.

Günümüzde Hatay Dağ Ceylanları’nın simgesel kimliğinin kamusal alanda da yer almaya başladığı tespit edilmiştir. EXPO 2021’de maskot olarak kullanılması, Atakaş Hatayspor tarafından takımın ruhunu yansıtan bir ikon olarak seçilmesi ve Kırıkhan Belediyesi’nin yeni logosunda yer bulması, bu kültürel değer yargısının modern temsillerle güncellenmeye devam ettiğini göstermektedir. Bu türün biyolojik varlığıyla sınırlı kalmayıp kentsel kimlik, yerel yönetim anlayışı ve toplumsal aidiyet duygusu ile yeniden inşa edilmesi dikkat çekicidir.

Çalışmada ortaya konan halk anlatıları, efsaneler ve inanç pratikleri; halk bilimi, kültürel antropoloji ve inançlar tarihi gibi disiplinler için önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Hatay Dağ Ceylanları’nın bir ocak etrafında kutsallaştırılması ve halkın kolektif hafızasında yer edinmesi; doğa ile insan, hayvan ile kültür arasındaki ilişkinin ne denli derinlikli bir boyuta ulaşabileceğini göstermektedir.

Sonuç olarak bu araştırma, Hatay Dağ Ceylanları'nın yalnızca korunması gereken bir tür olmadığını; aynı zamanda kültürel belleğin, inanç sistemlerinin ve yerel kimliğin taşıyıcısı olan simgesel bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda çalışmanın hem biyo-kültürel mirasın korunması hem de yerel kültürlerin görünürlüğünün artırılması açısından önemli katkılar sunacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Yazılı Kaynaklar

Aça, M., Ekici, M. ve Yılmaz, A. M. (2014). *Anonim halk edebiyatı*. M. C. Oğuz (Ed.), *Türk halk edebiyatı el kitabı* (11. baskı, s. 144). Grafiker Yayınları.

Akman, B., Biler, L., Bilgin, C., Çoğal, M., Kılıç, N. ve Muratlı, S. (2017). *Hatay dağ ceylanı (Gazella gazella) türünün Hatay ili sınırlarında yaşayan popülasyonlarının ve yaşam alanlarının korunmasına yönelik tür eylem planı* (Kasım 2017). T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü. <https://www.tarimorman.gov.tr/DKMP/Belgeler/TÜR%20EYLEM%20PLANI/Dagceylan.pdf>

Alptekin, A. B. (2012). *Efsane ve motifleri üzerine* (1. baskı). Akçağ Yayınları.

Bayat, F. (2017). *Kadim Türklerin mitolojik hikâyeleri* (8. baskı). Ötüken Neşriyat.

Baysun, C. (1986). *Cevdet Paşa Tezâkir 21-39* (2. baskı). Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Boratav, P. N. (1973). *100 soruda Türk folkloru* (3. baskı). Gerçek Yayınevi.

Boyras, Z. (2004). Kuruluşu, gelişmesi ve fonksiyonları açısından Kırıkhan şehri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 9(11), 327–352.

Dönmez, R. (2018). *Kırıkhan ilçesi (Hatay) fiziki coğrafyası* (Yüksek lisans tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi). Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Ergün, Y. ve Öğünç, A. (2013). Türkiye'nin canlarından birisi daha kurtulma yolunda... Hatay dağ ceylanları. *Tabiat ve İnsan*, 1(1), 37–44.

Güç, Ö. (2024). *Yaşayanların dilinden Kırıkhan şehrinin oluşumu: Göç ve iskân* (Yüksek lisans tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi). Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Korhan, T. (2016). Birinci Dünya Savaşı'ndan Anavatan'a katılana kadar Kırıkhan. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(9), 262–272.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (1999). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. baskı). Seçkin Yayıncılık.

Elektronik Kaynaklar

URL-1: <http://www.kirikhan.bel.tr/kirikhan-tarihine-genel-bakis> (Erişim: 20.01.2025)

URL-2: www.youtube.com/watch?v=5SE0AidQrHg (Erişim: 20.01.2025)

URL-3: www.tabii.com/watch/5006?trackId=33240 (Erişim: 21.01.2025)

URL-4: <https://tinyurl.com/2538x636> (Erişim: 24.02.2025)

URL-5: <https://tinyurl.com/2a2wqy4k> (Erişim: 24.02.2025)

URL-6: <https://tinyurl.com/282cdh83> (Erişim: 24.02.2025)

URL-7: <https://tinyurl.com/24s436zx> (Erişim: 24.02.2025)

URL-8: <https://tinyurl.com/29cn9l7e> (Erişim: 24.02.2025)

URL-9: <https://tinyurl.com/24e9s86a> (Erişim: 05.06.2025)

Sözlü Kaynaklar

KK-1: Ali Reşa, Kırıkhan 1986, ön lisans, elektrikçi. (İlgili bilgiler 12.01.2025 tarihinde derlenmiştir).

KK-2: Arhan Reşa, Kırıkhan 1961, lisans, müzik öğretmeni (İlgili bilgiler 12.01.2025 ve 17.02.2025 tarihlerinde derlenmiştir).

KK-3: Hüseyin Habeş, Kırıkhan 1939, okuma yazma bilmiyor, çalışmıyor (İlgili bilgiler 13.01.2025 tarihinde derlenmiştir).

KK-4: Hanifi Dinler, Kırıkhan 1955, ilkokul mezunu, çiftçi. (İlgili bilgiler 12.01.2025 tarihinde derlenmiştir).

KK-5: Fatma Dinler, Kırıkhan 1957, okuma yazma bilmiyor, ev hanımı. (İlgili bilgiler 12.01.2025 tarihinde derlenmiştir).

KK-6: Mehmet Dinler, Kırıkhan 1981, ilkokul mezunu, çoban. (İlgili bilgiler 12.01.2025 tarihinde derlenmiştir).

KK-7: Hasan Dinler, Kırıkhan 1982, lise mezunu, doğa koruma personeli. (İlgili bilgiler 05.01.2025 tarihinde derlenmiştir).

MALATYA-DOĞANŞEHİR HALK KÜLTÜRÜNDE TÜTÜN

Prof. Dr. Mehmet ALPTEKİN¹, Yüksek Lisans Öğrencisi Zeynep TAŞ²

¹ Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,
meh.alptekin@hotmail.com - ORCID ID: 0000-0003-2387-2576

² Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, tas48157@gmail.com - ORCID
ID: 0009-0001-1731-8352

ÖZET

Tütün, yetişme koşulları bakımından fazla seçici olmayan, farklı iklim ve toprak özelliklerine kolaylıkla uyum sağlayabilen önemli bir tarım ürünüdür. Özellikle kurutulmuş yapraklarından yararlanılan bu bitki, ekonomik değeri yüksek olan tek yıllık bitkiler arasında yer almaktadır. Tütünün üretimi ve işlenmesi hem tarımsal faaliyetler hem de sanayi açısından büyük önem taşımaktadır. Tütün yaprağı, tamamen ya da kısmen işlenerek çeşitli tütün mamullerinin üretiminde kullanılmaktadır. Günümüzde en yaygın tüketim şekilleri arasında sigara, sarmalık kıyılmış tütün, nargile tütünü, puro ve çiğnemelik tütün yer almaktadır. Türkiye’de tütün yaprağı en çok sigara üretiminde, en az ise puro yapımında kullanılmaktadır. Tütün yetiştiriciliği, zahmetli bir süreçten oluşur. Sonbaharda ekime uygun alanlar hazırlanır. İlkbaharda ise toprak işlenerek fide dikimine hazır hâle getirilir. Fide dikiminin ardından tütün bitkisinin gelişim süreci başlar. Bitkinin olgunlaşma süreci boyunca bakım, çapalama ve sulama işlemleri titizlikle yürütülür. Hasat zamanı geldiğinde olgunlaşan yapraklar özenle kırılır ve dizilerek soldurma işlemi uygulanır. Son aşamada ise yapraklar belirli kurutma teknikleriyle işlenmeye hazır hâle getirilir. Malatya genelinde kayısı üretimi ön planda yer alırken, Doğanşehir ilçesi ise tütün tarımıyla dikkat çekmektedir. İlçede tütün, diğer tarım ürünlerine kıyasla daha yüksek ekonomik getiri sağladığı için, bölge halkının büyük bir kısmı geçimini bu alandan sağlamaktadır. Bu durum, tütün üretiminin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyo-kültürel yaşamın biçimlenmesinde de önemli bir rol üstlenmesine neden olmaktadır. Bu çalışmada, tütün tarımının Doğanşehir ilçesindeki ekonomik ve kültürel etkilerini ortaya koymak amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ve saha araştırması tekniklerinden yararlanılmıştır. Çalışmanın verileri, bölgeye ilişkin yazılı kaynakların incelenmesi ve sahada yapılan gözlem ve görüşmelere dayanmaktadır. Elde edilen veriler, betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Araştırma bulgularına göre, tütün Doğanşehir yöresi için sadece önemli bir geçim kaynağı değil, aynı zamanda yerel halkın günlük yaşamı, sosyal ilişkileri ve kültürel değerleri içinde yer bulan anlamlı bir unsurdur. Tütün tarımı, üretim sürecinden hasada kadar geçen aşamalarda toplumsal dayanışmayı pekiştiren, geleneksel bilgi aktarımını sağlayan ve yerel kültürü yaşatan bir motif olarak öne çıkmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Tütün, halk kültürü, Doğanşehir.

TOBACCO IN MALATYA-DOĞANŞEHİR FOLK CULTURE

Tobacco is an important agricultural product that is not very selective in terms of growing conditions and can easily adapt to different climate and soil characteristics. This plant, which

is especially used for its dried leaves, is among the annual plants with high economic value. The production and processing of tobacco is of great importance both in terms of agricultural activities and industry. Tobacco leaves are used in the production of various tobacco products by being processed completely or partially. The most common forms of consumption today include cigarettes, rolled shredded tobacco, hookah tobacco, cigars and chewing tobacco. In Turkey, tobacco leaves are used mostly in cigarette production and least in cigar making. Tobacco cultivation is a laborious process. In the fall, areas suitable for planting are prepared. In the spring, the soil is cultivated and made ready for planting seedlings. After planting seedlings, the development process of the tobacco plant begins. During the maturation process of the plant, maintenance, hoeing and watering processes are carried out meticulously. When harvest time comes, the mature leaves are carefully broken and lined up and the withering process is applied. In the final stage, the leaves are made ready for processing with certain drying techniques. While apricot production is at the forefront in Malatya in general, Doğanşehir district draws attention with its tobacco farming. Since tobacco provides higher economic returns in the district compared to other agricultural products, a large part of the local population earns their living from this area. This situation causes tobacco production to play an important role not only in economic but also in the formation of socio-cultural life. In this study, document analysis and field research techniques from qualitative research methods were used in order to reveal the economic and cultural effects of tobacco farming in Doğanşehir district. The data of the study are based on the examination of written sources related to the region and observations and interviews conducted in the field. The obtained data were evaluated with descriptive analysis method. According to the research findings, tobacco is not only an important source of income for Doğanşehir region, but also a meaningful element that finds a place in the daily life, social relations and cultural values of the local people. Tobacco farming stands out as a motif that reinforces social solidarity, ensures the transfer of traditional knowledge and keeps the local culture alive in the stages from production process to harvest.

Key Words: Tobacco, folk culture, Doğanşehir.

GİRİŞ

Doğanşehir ilçesi, Malatya il merkezine yaklaşık 58 kilometre mesafede, deniz seviyesinden 1290 metre yükseklikte hem ova hem de dağlık alanlarda kurulmuş bir yerleşim birimidir. İlçenin doğusunda Adıyaman iline bağlı Çelikhan ilçesi, güneyinde Besni ve Gölbaşı ilçeleri, batısında Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesi, kuzeydoğusunda ise Malatya'nın Akçadağ ve Yeşilyurt ilçeleri yer almaktadır (URL 1).

Doğanşehir'in yerleşim tarihi, binlerce yıl öncesine kadar uzanmakta olup birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Roma, Abbasi ve Selçuklu dönemlerinde önemli bir yerleşim merkezi olan Doğanşehir'de, bu dönemlere ait çeşitli tarihî kalıntılar günümüzde hâlen mevcuttur. 1929 yılında nahiye statüsüne kavuşan yerleşim, 1933 yılına kadar "Viranşehir" olarak adlandırılmış; 93 Harbi sonrası bölgeye yerleştirilen göçmen topluluklar nedeniyle "Muhacir Köyü" ismiyle de anılmıştır. Doğanşehir, 1 Nisan 1946 tarihinde Akçadağ ilçesinden ayrılarak Malatya'ya bağlı bağımsız bir ilçe hâline getirilmiştir (Eroğlu, 1982, s. 7).

İlçenin eski bir yerleşim merkezi olmasında iklimsel koşullar da etkili olmuştur. Karasal iklimin hâkim olduğu Doğanşehir'de yaz mevsimi sıcak ve kurak, kış mevsimi ise soğuk ve kar yağışlıdır. Bölgede ölçülen en düşük sıcaklık -26 °C, en yüksek sıcaklık ise 38 °C'dir (URL 1). Son yıllarda özellikle sonbahar aylarının geçmiş dönemlere kıyasla daha sıcak geçtiği gözlemlenmektedir. Bu iklimsel özellikler, Doğanşehir'in kültürel yapısı ve ekonomik faaliyetleri üzerinde doğrudan etkili olmaktadır.

Malatya'nın Doğanşehir ilçesi, nüfusunun büyük çoğunluğu tarafından tarıma dayalı bir geçim kaynağına sahiptir. İlçe, özellikle elma ve kuru fasulyesiyle tanınmaktadır. Kurucuova Mahallesi, yüksek kalitede kuru fasulye üretimi ile öne çıkarken elma üretimi ilçeye bağlı hemen her mahallede gerçekleştirilmektedir. Geçmişte önemli bir sanayi bitkisi olan şeker pancarı üretimi de bölgede yaygındı; ancak zamanla bu ürünün üretiminde ciddi bir azalma gözlemlenmiş ve günümüzde neredeyse tamamen sona ermiştir. Bu durumun başlıca nedenleri arasında, şeker pancarının olgunlaşma döneminde domuz sürülerinin tarlalara zarar vermesi ve çiftçiden düşük fiyatlarla satın alınması sonucu üreticinin maliyetlerini karşılayamaması yer almaktadır (KK.1).

Son yıllarda, tütün tarımı ilçede dikkat çekici bir şekilde ön plana çıkmıştır. Doğanşehir ekonomisine önemli ölçüde sermaye girişini sağlayan tütün, neredeyse tek ürün hâline gelmiştir. Tütünün tarihsel kökenine bakıldığında, bu bitkinin anavatanının Amerika kıtası olduğu bilinmektedir. Coğrafi keşifler sırasında, Maya uygarlığına ait taşlar üzerinde pipo ve tütün kullanımını gösteren betimlemelere rastlanmıştır (Ceylan, 1995, s. 8; Özdemir, 2010, s. 18). Başlangıçta dini törenlerde tütsü olarak kullanılan tütün, zamanla farklı yollarla tüketilmeye başlanmıştır (Ergün ve Uğurlu, 2006, s. 115). Keşiflerle birlikte Avrupa'ya ve oradan da diğer kıtalara yayılmış; Avrupa'da başlangıçta tıbbi amaçlarla kullanılmıştır (Tokin, 1940, s. 65).

Türkiye'ye tütünün gelişi 17. yüzyılın başlarına dayanmaktadır (Darkot, 1955, s. 99). Osmanlı döneminde Rumeli üzerinden getirilen tütün tohumlarıyla birlikte ilk ekimler Makedonya, Yenice ve Kırcaali bölgelerinde yapılmıştır (Özdemir, 2010, s. 25). Özellikle 19. yüzyılda, Osmanlı yönetimi tütün ticaretinden elde edilen vergileri artırmak amacıyla çeşitli düzenlemeler gerçekleştirmiştir (Gümüş, 2009, s. 33). 1601-1605 yılları arasında, İngiliz ve İspanyol gemici ve tüccarları aracılığıyla İstanbul üzerinden Türkiye'ye ulaştırılan tütün, 18. yüzyıldan itibaren geleneksel bir tarım ürünü hâline gelerek Anadolu'nun farklı bölgelerine yayılmıştır (Özkul ve Sarı, 2008, s. 2; Başsüllü, 2009, s. 433).

Tütün, endüstri ve aromatik bitkiler kategorisinde değerlendirilen önemli bir tarım ürünüdür. Farklı coğrafi koşullara kısa sürede ve yüksek düzeyde uyum sağlayabilme özelliği sayesinde, adaptasyon kabiliyeti en yüksek bitkisel ürünlerden biri olarak öne çıkmaktadır (Şahin ve Taşlıgil, 2014, s. 74). Tütün bitkisi, farklı iklim koşullarına dayanıklı olmasıyla dikkat çeker. Kurak ve nemli bölgelerde yetiştirilebilmesi mümkündür. Türkiye'de tütün üretiminin yaygın olduğu başlıca bölgeler arasında Ege Bölgesi'nden Akhisar, Söke, Manisa, Denizli ve Eşme; Karadeniz Bölgesi'nden Bafra, Samsun, Amasya ve Trabzon; Trakya'dan Keşan ve Kırklareli; Marmara'dan Balıkesir, Bursa, Bolu, İzmit; Doğu Anadolu'dan ise Malatya, Bitlis, Diyarbakır, Muş ve Hakkâri sayılabilir (Çınar, 2023, 41)

Malatya'da tütün üretimi, özellikle İsmet İnönü döneminde yaygınlaşmıştır. Bu süreçte, tütün tohumları ve üretim tekniklerine dair önemli gelişmeler yaşanmıştır. Malatya ilinin temel tarımsal ürünü kayısı olmakla birlikte, yüksek rakım ve sert iklim koşulları nedeniyle bazı ilçelerde kayısı üretimi mümkün olamamış ve bu nedenle alternatif ürünlere yönelim gerçekleşmiştir. Doğanşehir ilçesi de bu bağlamda elma üretiminde öne çıkmış, ancak elmanın ekonomik getirisinin zamanla düşmesiyle birlikte tütün yeniden önem kazanmıştır.

Tütün, Doğanşehir'de tarımsal ürünler arasında başat konuma gelmiş ve ilçede yılın büyük bir bölümünü kapsayan bir üretim süreciyle geleneksel bir uğraş hâlini almıştır. Bu süreç, büyük ölçüde insan emeğine dayalıdır. Fidelerin yetiştirilmesi, sökülmesi, tarlaya dikilmesi, çapalanması, kırılması ve kurutulması gibi aşamalarda genellikle aile bireylerinin tamamı çalışmaktadır. İş gücü çeşitliliğinin sınırlı olduğu kırsal bölgelerde, tütün önemli bir ekonomik

değer taşıyan ürün konumundadır. Üretilen tütün yaprakları genellikle iç piyasada doğrudan sarmalık tütün olarak tüketilmektedir.

Bu araştırma kapsamında nitel araştırma yöntemi benimsenmiş, doküman analizi ve derleme tekniklerinden yararlanılmıştır. Çalışma, Malatya iline bağlı Doğanşehir ilçesi ile sınırlandırılmış ve ilçenin halk kültüründe önemli bir yer tutan tütün tarımının sosyo-ekonomik ve kültürel alandaki önemi ortaya konulmuştur.

1. DOĞANŞEHİR'DE TÜTÜN YETİŞTİRİCİLİĞİ

1.1. Dikim Öncesi Dönem

1.1.1. Toprağın Hazırlanması

Tütün üretiminde uygun toprak seçimi büyük önem arz etmektedir. Bu amaçla drenajı iyi, hava alabilen, çukur olmayan, taban seviyesi düşük ve eğimi az olan verimli araziler tercih edilmektedir. Sonbahar döneminde, tarlaya traktörlerle hayvan gübresi taşınarak eşit şekilde dağıtılmakta ve ardından büyük pulluklarla derin sürüm işlemi gerçekleştirilmektedir. Bu uygulama, toprağın havalanmasını, hayvan gübresinin homojen dağılmasını ve kış mevsimi boyunca suyun toprakta tutulmasını sağlamaktadır (KK.3; KK.7).

İlkbaharda, ot durumuna bağlı olarak ikinci ve gerekirse üçüncü sürüm yapılmaktadır. Dikimden yaklaşık bir hafta önce kobra aletiyle yapılan sürümün ardından, tarla tırmıklanarak düz hâle getirilmekte ve kükürt uygulamasıyla zararlılara karşı önlem alınmaktadır. Bu işlemlerin ardından, tarlaya karık/harik adı verilen sıralı su kanalları açılmaktadır (KK.1). Bazı üreticiler sulama kolaylığı amacıyla damlama sistemine geçse de maliyetinin yüksek olması nedeniyle bu yöntem sınırlı kullanılmaktadır. Genel olarak verimli topraklar, uygun zamanda işlenmiş ve dinlendirilmiş tarım arazileridir. Tütün tarımı için ise humusça zengin ve iyi dinlendirilmiş topraklar tercih edilmelidir (KK.7).

1.1.2. Fidenin Hazırlanması

Fide hazırlığı için bahçelerde belirli alanlar kürekle bellenerek tırmık yardımıyla düzeltilmekte, hayvan gübresi serilip dağıtılmaktadır. Bir gün dinlendirilen toprağa, tohumlar külle karıştırılarak serpilmiştir. Külün kullanımı, tohum serpilene alanların görünürliğini artırmak içindir (KK.7). Tohum atımı sonrası toprak sıkıştırılmakta ve tohumun çimlenmesini sağlamak amacıyla sulama yapılmaktadır. Sulama işlemi, tohumlar yeşerene kadar her üç günde bir tekrarlanmaktadır. Ekilen alan naylon örtülerle kapatılarak sıcaklık korunmakta; gündüzleri havalandırma için açılmakta, geceleri tekrar kapatılmaktadır (KK.1; KK.8).

Yedinci gün itibarıyla tohumlar yeşermeye başlar. Sık atılan tohumlar nedeniyle sedirlerin (fide yatağı) zayıf kalmaması için seyreltme işlemi yapılmaktadır. Fidelerin üstüne temas eden naylonların yakıcı etkisini önlemek için çubuk veya plastik borularla örtüler yerden 15-20 cm yukarıda tutulur. Düzenli sulama ve yabancı otların temizlenmesiyle süreç devam eder. Yeşerme sonrası Dendis ilacı uygulanmakta; fidenin gelişimini desteklemek amacıyla suda eritilen suni gübre yapraktan verilmekte ve çeşitli hastalıklara karşı kimyasal ilaçlar kullanılmaktadır (KK.1; KK.2).

Fide gelişiminin 15. gününde, kök sağlığını korumak için kırmızı renkli Maxim ilacı, daha sonraki süreçte ise direnç artırıcı Bion ilacı uygulanmaktadır. Sedir sökümünden yedi gün önce sulama durdurulmakta, gündüz-gece naylon örtüsü kullanılmamaktadır. Dikimden bir gün önce fideler bol su verilerek sökülmemekte ve kasalara dik olarak yerleştirilmektedir (KK.1).

1.2. Dikim Aşaması

1.2.1. Dikim

Doğanşehir’de tütün dikimi genellikle mayıs ayının son haftasında başlamakta ve Haziran ortasına kadar devam etmektedir. Bölgede yaygın olan karık sistemi nedeniyle tarlalar küçük parçalara bölünmekte; su akışını sağlamak üzere ana karıklar belirlenmektedir. Dikim işlemi, karıkların içerisine elle yapılmaktadır. Toprağın suyu tutmaması amacıyla karık sayısı ve boyutları buna göre ayarlanmaktadır. Dikim öncesinde tarlanın tamamına taban (15-15-15) ve azot oranı yüksek (%46 N) üre gübresi atılmaktadır (KK.3).

Fideler, karık boyunca yaklaşık bir karış aralıklarla yerleştirilmekte, bu esnada köklerin kıvrılmadan dikilmesine özen gösterilmektedir. Aksi hâlde fide kuruyabilmekte veya hastalıklı gelişebilmektedir. Dikim sonrası kuruyan fidelerin yerine “aşılama” adı verilen ikinci bir dikim yapılmaktadır (KK.1). Dikimi takip eden gün “can suyu” verilmektedir. Ayrıca tütün fidelerine zarar veren danaburnu böceğine karşı kepek, zehir ve şeker karıştırılarak karıklara bırakılmakta; böylece zararlının yemle etkisiz hâle getirilmesi amaçlanmaktadır (KK.3).

1.2.2. Sulama

Tütün fidelerinin tarlaya dikilmesini takiben ilk can suyu verildikten yaklaşık beş gün sonra sulama işlemi başlatılmaktadır. Sulamanın zamanlaması, tarlanın suyu ne kadar hızlı emdiğine bağlı olarak değişmektedir. Tarla hâlâ nemli iken sulama yapılması önerilmemektedir. Bunun temel nedeni, aşırı suyun tütün kök gelişimini olumsuz etkilemesi ve kök çürümeye yol açmasıdır. Uygulamada, genellikle haftada bir sulama yapılması uygun görülmektedir (KK.6; KK.7; KK.8).

İkinci çapalama işleminden sonra sulama aralıkları 10 güne kadar uzatılabilmektedir. Tütün bitkisinin suya ihtiyaç duyduğu, yaprakların aşağıya doğru sarkması ve genel olarak solgun bir görünüm sergilemesiyle anlaşılmaktadır. Hasat dönemine yaklaşıldıkça sulama aralıkları kademeli olarak azaltılmaktadır. Tütün bitkisi arzu edilen boya ve olgunluğa ulaştığında, uç kısmındaki çiçekler kırılarak gelişim sınırlandırılır. Bu aşamada sulama süresi kasıtlı olarak uzatılmakta; böylece yeşil tütünün olgunlaşarak sarı renge dönmesi sağlanmaktadır (KK.7).

1.3. Gelişim Aşaması

1.3.1. Çapalama

Tütün tarımında çapalama işlemi, toprağın çapa yardımıyla kabartılması suretiyle hem havalandırılmasını hem de yabancı otların temizlenmesini sağlamaktadır. İlk çapalama genellikle dikimden 10 ila 15 gün sonra gerçekleştirilir. Bu aşamada, tütün köklerinin zarar görmemesi adına yüzeysel ve sık çapalama yapılması önem arz etmektedir (KK.1; KK.2).

İlk çapalamayı takiben 10–12 gün içerisinde ikinci çapalama uygulanmaktadır. Bu ikinci uygulama daha derin yapılmakta olup özellikle sulama ve yağış sonrası topraktaki sıkışıklığın giderilmesi ve kök çevresinin yeniden havalandırılması amaçlanmaktadır. Böylece bitkinin gelişimi hızlandırılmaktadır. Aynı zamanda ikinci çapalama sürecinde tarladaki karıkların (su yolları) yapısı da yeniden düzenlenir. Bu işlem, sulama sırasında suyun kontrollü bir şekilde dağılmasını, taşmamasını ve her bölgenin eşit miktarda su almasını sağlamaya yöneliktir (KK.7; KK.8). Tarlada yabancı ot çıktıkça çapalama işlemi tekrarlanmakta ve her çapalama sonrasında sulama yapılmaktadır. Bu uygulama hem yabancı otların kontrolü hem de tütün bitkisinin sağlıklı gelişimi açısından elzemdir (KK.1).

1.3.2. Gübreleme

Tütün tarımında gübreleme hem organik hem de kimyasal gübrelerin dengeli kullanımıyla gerçekleştirilmekte olup bitki gelişiminin her aşamasında stratejik bir öneme sahiptir. Toprağın ilk sürümünden önce, tarlaya traktörlerle taşınan hayvan gübresi eşit şekilde dağıtılmaktadır. Bu işlem, toprağın organik madde açısından zenginleştirilmesini sağlamaktadır. Dikim günü ise, karıkların içine iki farklı türde suni gübre karıştırılarak uygulanmaktadır. Bu gübreler dikim sırasında verilen can suyuyla birlikte eriyerek köklere ulaşmaktadır (KK.6).

Gübre seçimi yapılırken nitrojen oranı yüksek gübrelerden kaçınılması önerilmektedir. Çünkü yüksek oranda nitrojen, tütün bitkisinin dengesiz büyümesine ve yaprak kalitesinin bozulmasına yol açabilmektedir. İlk çapalamadan sonra suni gübre uygulaması yeniden gerçekleştirilir. Bu sayede gelişmekte olan fidelerin ihtiyaç duyduğu besin takviyesi sağlanmaktadır. İkinci çapalama esnasında ise karıkların önüne su ile birlikte hayvan gübresi bırakılmakta; ana sulama kanalından gelen su sayesinde bu gübreler bitkilere ulaşmaktadır (KK.6). Bu aşamalı gübreleme yöntemi hem toprak verimliliğini sürdürmekte hem de tütün bitkisinin büyüme sürecini desteklemektedir.

1.3.3. İlaçlama

Tütün yetiştiriciliğinde karşılaşılan hastalık ve zararlılar, genel olarak fungal, bakteriyel hastalık etmenleri ile böcek zararlıları olmak üzere üç ana başlık altında incelenmektedir (Aydoğan ve Baran, 2023, ss. 180–190). Doğanşehir bölgesindeki tütün üretiminde en yaygın görülen sorunlar bakteriyel hastalıklar ve böcek kaynaklı zararlılardır. Külleme, maviküf ve demir pas gibi hastalıklar, fidelerin gelişimini olumsuz etkileyen başlıca bakteriyel hastalıklardır. Zararlılar arasında ise yaprak biti, danaburnu, katran ve siyah kurt öne çıkmaktadır.

Maviküf hastalığı, Peronospora tabacina adlı fungal etmen tarafından oluşturulmakta olup bu hastalığa karşı Captan ve Tebicanozole etken maddeli mantar ilaçları, uygun dozajda kullanılmaktadır (KK.4). Külleme hastalığına karşı ise “Topas” adlı sistemik fungusit uygulanmaktadır. Demir pas hastalığı, tütün bitkisi suya ihtiyaç duymadığı hâlde fazla sulandığında ortaya çıkar ve yapraklarda lekelenmeye neden olur. Bu hastalık için “Bion” adlı sistemik ilaç tercih edilmektedir. Ayrıca, kükürt içeren mantar ilaçları da yaygın olarak kullanılmaktadır.

Katran hastalığı, küçük böceklerin yapraklara salgıladığı şire sonucunda oluşmakta ve bu hastalığa karşı “Acetamiprid” etken maddeli insektisit uygulanmaktadır. Siyah kurt, genç tütün yapraklarını köke yakın yerden keserek beslenmekte ve bitkinin gelişimini durdurmaktadır. Bu zararlının kontrolü için sulama suyuna Petra Clamba adlı zehirli ilaç eklenmektedir (KK.4).

Danaburnu, tütün köklerine zarar vererek bitkinin tamamen kurumasına neden olur. Bunun için dönüm başına 5 kg kepek, 1 kg toz şeker ve “Malation” etken maddeli zehir karıştırılarak karıklara serpilir. Ayrıca, hasat dönemine yaklaşan çiftçiler, tütün yapraklarını sarartmak amacıyla potasyum tiyosülfat ve kükürt içerikli sıvı gübre olan Şatıl adlı ilacı kullanmaktadırlar. Fideler, topraktan çekildikten sonra 5 litre su içine bir kapak zehir ve kırmızı renkli Maxim ilacı eklenerek hazırlanan karışıma batırılmakta ve ardından tarlaya dikilmektedir (KK.4).

Tütünün tepe kısmında çiçek açtıktan sonra, ana yapraklar arasında yeni filizlerin çıkmasını engellemek amacıyla, “Royal Taç” adlı ilaç suyla karıştırılarak bitkinin üst kısmına uygulanmaktadır. Ayrıca mantar hastalıklarına karşı ACS adlı bakır hidroksit içerikli fungusit de kullanılmaktadır.

1.4. Hasat ve Sonrası

1.4.1. Toplama

Tütün bitkisinde hasat, olgunlaşan yaprakların gövdeden kırılarak toplanmasıyla gerçekleştirilir. Tütün bitkisinde tüm yapraklar aynı anda olgunlaşmaz; uç yapraklardan başlanarak kenarlara doğru bir sararma ve olgunlaşma süreci yaşanır. Yapraklar, alt kattan yukarıya doğru katman katman toplanır. Bitkinin tepe kısmında çıkan çiçekler, olgunlaşma süreci tamamlanmadan önce koparılır (KK.9).

Hasadın ilk aşamasında, bitkinin dibindeki üç ila dört yaprak alınır (KK.3). Bu işlem için en uygun zaman, sabahın erken saatleridir. Dip yaprakları alındıktan sonra, bu bölgelerde küçük tütüncükler oluşur; bu küçük yaprakçıklar ana yapraklara zarar vermeden toplanmalıdır. Hasat işlemi sırasında, yapraklar çiğli ya da ıslak olmamalıdır. Aksi hâlde baskı aşamasında bozulmalar meydana gelebilir (KK.1; KK.3; KK.6).

İlk dip alma işleminden yaklaşık 12–15 gün sonra, orta katmanda yer alan olgunlaşmış yapraklar toplanır. Hasadın zamanlaması, tütün kalitesi açısından önemlidir; tam olgunlukta toplanan yapraklar baskıda sarı renk alır ve kurutma sonrası yüksek kaliteye ulaşır. Orta katın ardından, üst yapraklar da olgunlaştıkça hasat edilir (KK.8).

1.4.2. İpe Dizme

Kırılan tütün yaprakları, dikkatli biçimde geniş çuvallara yerleştirilir ve doğrudan güneş ışığından korunarak ip takılacak alana taşınır. Dizim için kullanılan “cağ” a ip bağlanır ve tütün yaprağının damarlarına iğne yardımıyla ip geçirilir. İpin uzunluğu, kurutma iskelesinin genişliğine göre ayarlanır. Her bir ipe dizilen tütün grubuna “gülezer” adı verilir (KK.1).

Tütün yaprakları, renklerine ve olgunluk derecelerine göre ayrılarak dizilir. Bu ayırım, baskı ve kurutma aşamalarında kaliteyi artırmak için önemlidir. Yapraklar arasında küçük boşluklar bırakılarak dizilir; bu, yaprakların iç içe geçmesini engelleyip rengin daha iyi çıkmasını sağlar. Hastalıklı ya da ham yapraklar ise ayrı gülezler hâlinde dizilir (KK.1).

Gülezerin her iki ucuna halka şeklinde düğüm atılarak, kurutma iskelelerindeki çivilere asılması sağlanır. Çiviler, tütün yapraklarının sıkışmaması ve aşırı yer kaplamaması için ideal aralıklarla çakılır (KK.9).

1.4.3. Baskı Yapma

Baskı, tütün yapraklarının soldurulması ve sarartılması sürecidir. Bu işlem, gölgede gerçekleştirilerek yapraklardaki suyun bir kısmı çekilir; böylece yaprak canlılığını kaybeder ve kurutma işlemi kolaylaşır. Baskı süresi; tütünün olgunluk derecesi, hava koşulları ve yaprağın yapısına bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Olgun tütünler bir gecede sararırken, daha ham yapraklar üç gece baskıda kalabilir. Alt yapraklar genellikle daha zayıf ve ince olduklarından bir gece baskı yeterlidir (KK.2).

Baskıdan çıkan tütün, doğrudan kurutma iskelelerine asılır. Güneşli havalarda baskı süreci tamamlanmış tütün sarı renk alır. Yağmurlu ve kapalı havalarda ise yaprakların "kaynaması" için hafif yeşil bırakılması tercih edilir. Bu yöntemle, tütünün kırmızı renge dönmesi önlenir (KK.9).

1.4.4. Kurutma

Gülezler, kurutma iskelesine asılarak doğal ortamda kurutulmaktadır. Kurutma işlemi, yaprağın dış yüzeyinin değil, damar yapısının kurumasına odaklanmalıdır. Yaprak damarları tamamen kuruyup kahverengi bir renk aldığı anda, tütün kurumuş kabul edilir. Sarı renkteki yaprak, kurutma sonrası kalite göstergesidir. Yağmur yağması durumunda, iskele üzeri örtülerek tütünler korunur; güneşli havalarda ise örtüler açılır (KK.2; KK.3).

Kurutma esnasında yağmur veya çiğ teması, tütünün renginin kırmızıya dönmesine yol açar; bu ise ürün kalitesini düşürmektedir. Kurutulan tütün, yumuşaması amacıyla nemli havalarda iç içe üçlü hâlde dörde katlanarak "kürsü" adı verilen alanda bir araya getirilir. Üzerine naylon örtülerek tekrar kuruması önlenir (KK.1; KK.6; KK.7; KK.8).

1.4.5. Çuvallama

Yağışlı havalarda, çadır altında yumuşamış tütün gülezleri üçlü gruplar hâlinde dörde katlanarak naylon torbalara konulur. Bu uygulama, satılacak tütünün kilo yapması ve yaprakların kırılmaması için gerçekleştirilir. Ancak fazla yumuşama, tütünün naylon torbada bozulmasına neden olabileceğinden, torbaların altına karton serilerek terleme önlenir (KK.1; KK.6; KK.8).

1.4.6. Satış

Kurutulmuş tütün, yumuşadığı dönemlerde torbalara konularak satışa hazır hâle getirilir. Tütün alıcıları, rengine ve yaprak kalitesine göre fiyat önerisinde bulunur. Üretici, fiyatı kabul ederse satış gerçekleştirilir. Eğer ürün hemen satılamazsa, torbalardan çıkarılarak kürsüye alınır. Bu işlem, naylon içinde oluşabilecek nemin tütünü küflendirmesini önlemek içindir. Saklama koşulları serin olmalı, kürsüler doğrudan güneş görmeyen alanlarda hazırlanmalıdır. Naylon örtülerle üzeri kapatılarak tütünün rengi korunur (KK.6).

2. DOĞANŞEHİR KÜLTÜR HAYATINDA TÜTÜN

2.1. Tütün–Ekonomi İlişkisi

Doğanşehir ilçesinde tütün, yalnızca bir tarım ürünü değil; aynı zamanda ekonomik döngünün merkezinde yer alan bir geçim kaynağıdır. İlçede ev almak, düğün yapmak, borç ödemek ve çocukların eğitim giderlerini karşılamak gibi temel ekonomik faaliyetler çoğunlukla tütün gelirine bağlıdır (KK.2; KK.6). Bahar aylarında sedirlerin tarlaya ekilmesiyle birlikte, çiftçilerin umutları da tütünle birlikte filizlenmektedir.

Tütün üreticileri ekonomik sıkıntıya düştüğünde, genellikle tütününü sattığı kişiden borç para almakta ve hasat sonrası bu borç, tütün teslim edilerek ödenmektedir. Tarlası olmayan bireyler, arazi kiralayarak tütün eker ve elde ettikleri gelirle birikim yaparak tarla ya da ev sahibi olmaya çalışır (KK.5). Tarlası geniş olan üretici ise tütün ekimi yapamayacağı alanları “ortağa verme” (reşberlik) yöntemiyle değerlendirir. Bu kültürde tarla sahibi, toprağını bir kişiye vererek tüm işçiliği onun üstlenmesini sağlar. Ortak, ilaçlama ve hasat gibi tüm süreci üstlenirken, ürün satışından elde edilen gelir her iki taraf arasında paylaşılır (KK.3; KK.7).

2.2. Tütün İşçiliği ve Günlük Yaşam

Tütün üretimi zamanla bölge halkı arasında bir gelenek hâline gelmiştir. Yaz mevsiminde tarlada çalışırken giyilen şapka ve şalvar gibi giysiler, bu tarımsal geleneğin parçası olmuştur. Tarlada içilen çay, paylaşılan yemekler ve yapılan sohbetler, tütün işçiliği etrafında şekillenen kültürel pratiklerdendir.

Soğuk hava başlamadan önce tütünün kaldırılması gerektiğinden, bölgeye mevsimlik işçiler de dâhil olmak üzere dışarıdan iş gücü sağlanmaktadır. İlçe dışından gelen işçiler, genellikle kendi yemeklerini getirirken; yerel işçilere yemek tütün sahibi tarafından sağlanmaktadır. İşçiler, sabah erken saatlerde tarlaya gidip tütün kırar, saat 10 gibi eve döner. Evde tütün sahibi tarafından sıcak bazlama, köy kahvaltısı gibi yiyeceklerle kahvaltı hazırlanır (KK.6; KK.7).

Günün devamında saplama işlemleri sürdürülür. Bu sırada evlilik çağına gelen gençler için kısmet sohbetleri yapılır, akrabalık ilişkileri konuşulur ve tarlada yapılan şakalar anlatılır. Öğle yemeği işçilerin isteğine göre hazırlanır, ardından çay ve atıştırma ile çalışmaya devam edilir. Gün sonunda işçiler saat akşam 6 civarında işi bırakır ve tütün sahibi tarafından evlerine bırakılır (KK.1; KK.2; KK.8).

2.3. Halk İnanışlarında Tütün

Doğanşehir halkı için tütün yalnızca ekonomik değil, kültürel ve sembolik anlamlar da taşımaktadır. Sobada kaynayan yemeğin, evin bacasından tüten dumanın arkasında çoğu zaman tütünün emeği bulunmaktadır. Dualar dahi çoğunlukla tütünle ilişkilidir: “İnşallah tütünümüz iyi olur, hayırlısıyla satarız.” veya “Maşallah bereketi içinde olsun.” gibi ifadeler sıkça kullanılır (KK.3; KK.4). Tütün, bu coğrafyada emek ve alın teriyle özdeşleşmiştir.

2.3.1. Halk Hekimliği

Doğanşehir halkı, geleneksel yöntemlerle tütünü şifa kaynağı olarak da kullanmaktadır. Örneğin:

- Başı ağrıyan kişiler, kuru tütünü burundan çekerek rahatlama sağlamaya çalışır (KK.3).
- Tütün saplarken ele batmış şiş (cağ) durumlarında, tütün yaprağı ezilerek suyu yaranın üzerine bastırılır (KK.1).
- Başta çıkan yaralar için kuru tütün kaynatılıp suyu ile baş yıkanır (KK.5).
- Sürekli kaşınan bölgeler, kaynatılmış tütün suyu ile yıkanarak rahatlatılır (KK.5).

2.3.2. Rüya Yorumları

Tütünün halk arasında rüya yorumlarında da sembolik bir anlamı vardır. Rüyada tütün görmek; kısmet, mal ve mülk olarak yorumlanır. Rüyada:

- **Kuru tütün görmek**, sıkıntı ve geçim darlığına;
- **Yeşil tütün görmek**, mal ve mülk sahibi olmaya;
- **Yeşil tütün kırmak**, haneye para gireceğine ve iyi bir işe girileceğine delalet eder (KK.3; KK.5).

2.3.3. Nazar İnancı

Tütün üretiminde nazar inancı da yaygındır. Özellikle tarladaki tütünlerin çok güzel yeşermesi durumunda nazardan korunmak için çeşitli uygulamalara başvurulur. Bunlar arasında:

- Tarlanın ortasına iğde ağacından bir dal gömmek,

- Eski bir terliğı tarlanın görünür yerine asmak,
- Kurutma iskelelerine kafatası ya da terlik asmak gibi pratikler yer alır (KK.2; KK.3; KK.8).

2.4. Diğer Kullanım Alanları

Tütün, yalnızca içimlik olarak değil, farklı alanlarda da kullanılmaktadır:

- **Tüketim ürünleri:** Sigara, puro, pipo ve nargilede kullanılmak üzere yaygın biçimde tüketilir. Ayrıca çiğneme ve daldırma tütünleri de bulunmaktadır.
- **Kozmetik ve sanayi:** Tütün yağı, sabun üretiminde kullanılmakta; alkol bazlı ürünlerde koku verici olarak yer almaktadır. Zehirli olmayan tütün türevleri bazı temizlik ve bakım ürünlerinde de değerlendirilmektedir.

SONUÇ

Bu çalışma, Malatya iline bağlı Doğanşehir ilçesinde tütün üretiminin tarihsel gelişimi, tarımsal süreci ve kültürel yaşamdaki yeri üzerine odaklanan bir değerlendirme sunmayı amaçlamıştır. Araştırma kapsamında nitel yöntem benimsenmiş, yerel bilgi kaynakları, gözlem verileri ve yazılı belgelerden elde edilen veriler, tütünün bölgedeki çok boyutlu işlevlerini ortaya koymak amacıyla analiz edilmiştir.

Elde edilen bulgular, Doğanşehir ilçesinde tütün üretiminin yalnızca ekonomik bir faaliyet olmadığını; aynı zamanda toplumsal örgütlenme biçimlerini şekillendiren, gündelik yaşam pratiklerine yön veren ve kültürel hafızayı canlı tutan bir unsur olduğunu göstermektedir. Tütün, tarımsal üretim süreci açısından oldukça zahmetli ve yılın büyük bir bölümünü kapsayan bir emek gerektirir. Dikim öncesi toprak hazırlığından hasat sonrası satış aşamasına kadar geçen süreçte her bir adım hem teknik bilgi hem de geleneksel deneyimin birleşimiyle yürütülmektedir. Bu süreçlerde aile emeği öne çıkmakta; kadın, erkek, çocuk tüm bireyler üretim zincirine aktif olarak katılmaktadır. Tütün, böylece Doğanşehir kırsalında aile ekonomisinin bel kemiğini oluşturmaktadır.

Tütün üretiminin ilçe ekonomisine katkısı da dikkat çekicidir. Arazi kiralama, işçi çalıştırma, ortak üretim (reşberlik), ilaca ve gübreye yatırım gibi ekonomik döngüler doğrudan tütünle bağlantılıdır. Düğün hazırlıklarından ev alımına, çocukların eğitim masraflarının karşılanmasından borçların ödenmesine kadar birçok toplumsal ve bireysel karar, o yılki tütün verimiyle doğrudan ilişkilidir. Bu durum, tütünün bir tarım ürünü olmanın ötesine geçerek bölgesel ekonomik planlamanın merkezine yerleştiğini ortaya koymaktadır.

Çalışmada tütünün Doğanşehir halk kültüründe taşıdığı sembolik ve inançsal anlamlar mevcuttur. Tütün, dualarda geçen, rüyalarda görülen, nazardan korunması için çeşitli ritüeller uygulanan; hatta halk hekimliğinde ağrı kesici, yara iyileştirici ve kaşıntı giderici olarak kullanılan bir bitkidir. Tütünle ilgili bu halk pratikleri, modern tarımın mekanikleşmesine rağmen canlılığını sürdürmekte; kolektif bellekte tütünün kutsallaşan bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

Yörede tütün üretiminin toplumsal ilişkiler üzerindeki belirleyici rolü de vurgulanmaktadır. Tütün tarlalarında kurulan geçici işçi dayanışmaları, kahvaltı ve öğle yemeklerinin paylaşılması, saplama sırasında kurulan diyaloglar, kısmet arama sohbetleri gibi durumlar, üretim faaliyetini bir tür sosyal alan hâline dönüştürmektedir. Bu bağlamda tütün, yalnızca ürün

değil; aynı zamanda sosyalleşmenin, aidiyetin ve ortak emeğin ifadesi olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak, tütün tarımı Doğanşehir’de sadece ekonomik bir gelir kaynağı değil; aynı zamanda kültürel kimliğin yapıtaşı, sosyal dayanışmanın aracı ve tarihsel belleğin taşıyıcısıdır. Tütünün üretim süreci, emek yoğun yapısıyla kırsal üretim ilişkilerinin bir yansıması olarak değerlendirilebilirken; tütün etrafında şekillenen halk pratikleri, bölgenin kültürel sürekliliğini sağlayan başlıca dinamikler arasında yer almaktadır. Bu nedenle, Doğanşehir’de tütün üretimi, “toprağa emek, yaprağa hayat” veren bir yaşam tarzının merkezinde konumlanmaktadır.

KAYNAKLAR

Yazılı Kaynaklar

Aydoğan, M. ve Baran, M. (2023). Tütün yetiştiriciliğinde tarım ilaçları kullanımı ve üreticilerin zirai mücadele bilinç düzeylerinin belirlenmesi: Çelikhane tütün örneği. *Türkiye Tarımsal Araştırmalar Dergisi*, 10(2), 180–190.

Başsüllü, Ç. (2009). *Akhisar yöresinde tütün üretimi, yöreye katkıları ve alternatif bitkiler*. 2. Ormancılıkta Sosyo-Ekonomik Sorunlar Kongresi, Isparta.

Ceylan, İ. C. (1995). *Türkiye’de tütünün tarihsel gelişimi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Darkot, B. (1955). *Türkiye iktisadi coğrafyası*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Eroğlu, M. M. (1982). *Malatya – Doğanşehir Sürgü – Söğüt köyü ağızları* (Yayımlanmamış lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi.

Çınar, E. (2023). *Türkiye’deki tütün üretiminde Adıyaman ilinin yeri* (Yayımlanmamış lisans tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.

Gümüş, A. H. (2009). *Türkiye’de tütün politikaları, pazarlama sorunları ve çözüm önerileri*. İstanbul: TÜTEV Yayınları.

Karabacak, K. (2017). Türkiye’de tütün tarımı ve coğrafi dağılışı. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 15(1), 27–48.

Özkul, İ. ve Sarı, Y. (2008). Türkiye’de tütün sektörünün durumu, sorunları ve çözüm önerileri. 2. Ulusal İktisat Kongresi, İzmir.

Şahin, G. ve Taşlıgil, N. (2014). Türkiye’de tütün (*Nicotiana tabacum* L.) yetiştiriciliğinin tarihsel gelişimi ve coğrafi dağılımı. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 18(30), 71–102.

Elektronik Kaynaklar

URL 1: Anonim, (2013). “Tütün Eksperleri Derneği”, <http://www.tutuneksper.org.tr>.

URL 2: www.dogansehiraktuel.com

Sözlü Kaynaklar

KK.1: Suna TAŞ, Adıyaman, 1976, ilkokul mezunu, çiftçi (İlgili bilgiler 11.08.2024 tarihinde derlenmiştir).

KK.2: Cemile TAŞ, Adıyaman, 1974, okuma-yazma bilmiyor, çiftçi (İlgili bilgiler 08.09.2024 tarihinde derlenmiştir).

KK.3: Nurgül KARAÇOBAN, Doğanşehir, 1975, ilkokul mezunu, ev hanımı (İlgili bilgiler 08.09.2024 tarihinde derlenmiştir.).

KK.4: Furkan SEKMAN, Malatya, 1998, üniversite mezunu, ziraat mühendisi (İlgili bilgiler 12.10.2024 tarihinde derlenmiştir).

KK.5: Seyran YİĞİT, Mersin, 1975, ilkokul mezunu, ev hanımı (İlgili bilgiler 12.10.2024 tarihinde derlenmiştir).

KK.6: Rıza GAZEL, Adıyaman, 1973, ilkokul mezunu, çiftçi (İlgili bilgiler 02.11.2024 tarihinde derlenmiştir).

KK.7: Özcan GÜLER, Malatya, 1979, lise mezunu, çiftçi (İlgili bilgiler 02.11.2024 tarihinde derlenmiştir).

KK.8: Hediye DULKADİR, Malatya, 1977, ilkokul mezunu, çiftçi (İlgili bilgiler 02.11.2024 tarihinde derlenmiştir).

KK.9: Fidan TAŞ, Malatya, 2003, üniversite mezunu, fizyoterapi teknikeri (İlgili bilgiler 10.12.2024 tarihinde derlenmiştir).

KENT TURİZM POTANSİYELİNİN MEKÂNSAL DİNAMİKLERİ: BİLECİK ÖRNEĞİ ¹

YL Öğrencisi Aslı Serpen¹, Prof. Dr. Taner Kılıç², Prof. Dr. Mustafa Erkan Fidan³

¹Yüksek Lisans Öğrencisi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Bilecik, Türkiye, aserpen11@gmail.com. ORCID: 0009-0003-8746-0957

²Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Bilecik, Türkiye, tanerkilic@gmail.com. ORCID: 0000-0002-1944-8214

³Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Bilecik, Türkiye, erkanfidan@gmail.com. ORCID: 0000-0002-6777-927X

Özet: Günümüzde şehirler sahip oldukları tarihi, kültürel ve doğal çekicilikleri, ekonomik kalkınmanın bir aracı olarak değerlendirme eğilimindedir. Özellikle kültürel mirasa sahip şehirlerde turizm yerel kalkınmayı destekleyen stratejik bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Bu kapsamda küçük ölçekli kentlerin sahip oldukları potansiyelleri etkin biçimde değerlendirebilmesi için mekânsal planlama ile birlikte bütünleşmiş bir turizm yaklaşımına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu durum kent ölçeğinde turizm faaliyetlerini planlı, sürdürülebilir ve yerel özelliklere duyarlı bir yaklaşımı zorunlu kılmaktadır. Bilecik zengin coğrafi, tarihi ve kültürel değerlerine rağmen turizm açısından hak ettiği düzeyde değerlendirilemediği gözlenmektedir.

Bu çalışma Bilecik kentinin sahip olduğu turizm potansiyelini mekânsal dinamikler çerçevesinde analiz etmeyi ve mevcut kaynakların daha etkili biçimde nasıl değerlendirilebileceğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma nitel araştırma yöntemi temelinde yarı yapılandırılmış görüşmeler ve yerel gözlemler aracılığıyla elde edilen veriler doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

Araştırma bulguları Bilecik şehir merkezinde turizm potansiyelinin bazı noktalarda yoğunlaştığını göstermektedir. Özellikle Pelitözü Göleti, Şeyh Edebali Külliyesi gibi alanlar turizm açısından öne çıkan ve ziyaretçilerin ilgisini çeken başlıca yerlerdir. Ancak bu mekânsal kümelenmelerin planlı bir turizm rotasıyla desteklenmediği ve stratejik bir yaklaşımla

¹ Bu çalışma Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde, Prof. Dr. Taner Kılıç ve Prof. Dr. Mustafa Erkan Fidan danışmanlığında hazırlanan “Bilecik Kent Turizmi: Mevcut Durum Sorunlar ve Çözüm Önerileri” isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

bütünleştirilmediği görülmüştür. Ulaşım altyapısındaki yetersizlikler, yönlendirme sistemlerinin eksikliği, sınırlı konaklama olanakları ve tanıtım eksiklikleri gibi bazı yapısal sorunlar, mevcut durumunun potansiyelini yeterince değerlendirilememesine ya da yavaş gelişim göstermesine neden olmaktadır.

Bu bağlamda çalışma Bilecik kentinde mekânsal planlama ile turizm planlamasının bütüncül şekilde ele alınmasını, kentsel turizm rotalarının oluşturulmasını ve fiziksel altyapının güçlendirilmesini önermektedir. Mekânsal faktörlerin göz önünde bulundurulduğu sürdürülebilir bir turizm planlaması Bilecik kentinin coğrafi, tarihi ve kültürel değerlerinin daha geniş kitlelere tanıtılmasına olanak tanıyacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kent Turizmi, Mekânsal Analiz, Bilecik

GİRİŞ

Günümüzde kentler sahip oldukları tarihi, kültürel ve doğal çekicilikleri ekonomik kalkınmanın bir aracı olarak görme eğilimindedir. Canlılığını korumak isteyen kentler geçmişten kalan miras ile günümüz potansiyelini birlikte ele alarak turistik ürünler geliştirmektedir.

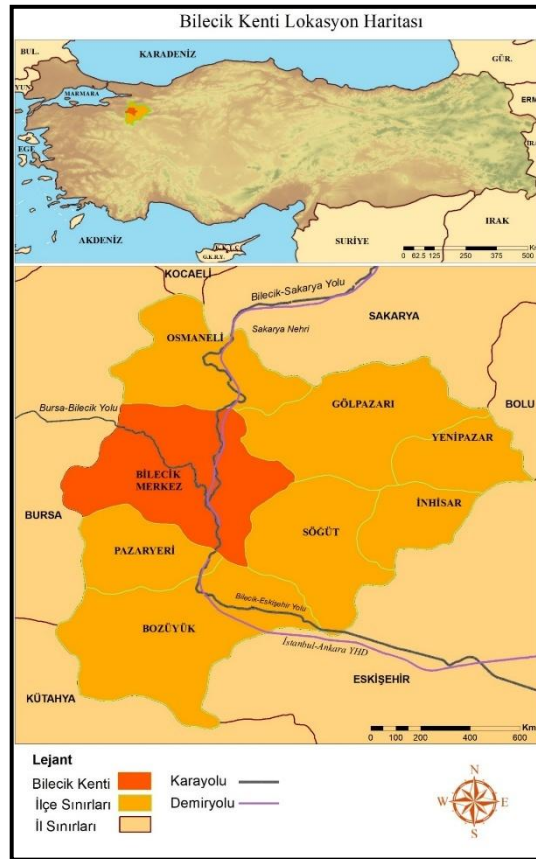
Kent turizmi; modern, tarihi, kültürel ve doğal özellikleri bir arada barındıran kent mekânlarının çeşitli turistik motivasyonlara sahip bireyler tarafından ziyaret edilmesiyle ortaya çıkan bir turizm türüdür (Emekli, 2014).

Kentlerin kültürel miras unsurları, doğal güzellikleri, sanat etkinlikleri ve tarihi dokuları gibi çeşitli deneyim alanları ile ziyaretçilerine keşfetme, öğrenme ve yerinde deneyimleme gibi imkânlar sunarak kişileri güdülemektedir. Bu yönüyle kentler hem yerli hem de yabancı turistler açısından önemli birer çekim merkezi hâline gelmektedir. Turizm ise kentlerin tanıtımında, marka değerlerinin oluşmasında ve uluslararası düzeyde rekabet edebilirliğinde önemli bir rol oynamaktadır. Kent turizmi, tarihi ve kültürel mirasın yanı sıra modern kentsel yaşantının da bir deneyim nesnesi hâline getirmesinden kaynaklı, hem planlı kentsel gelişme hem de sürdürülebilir turizm politikaları açısından önemli bir çalışma alanıdır.

Türkiye’de tarihi derinliği olan şehirlerden biri de “Kuruluş ve Kurtuluşun Şehri” olan Bilecik kentidir. Kent, Marmara Bölgesinin güneydoğusunda bulunur. Marmara, Karadeniz, İç Anadolu ve Ege bölgelerinin kesişim alanında yer alan Bilecik, Bolu, Eskişehir, Kütahya ve Bursa illeri ile çevrilidir (Görsel 1).

Araştırmanın Amacı: Bu çalışma Bilecik kent merkezinin sahip olduğu turizm potansiyelini mekânsal dinamikler çerçevesinde analiz etmeyi ve mevcut kaynakların daha etkili biçimde nasıl değerlendirilebileceğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın Yöntemi: Çalışma nitel araştırma yöntemi temelinde yarı yapılandırılmış mülakatlar ve yerel gözlemler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. İlk olarak Bilecik kentinin turist çekim alanları, ulaşım imkânları ve konaklama tesisleri ortaya koyulmuştur. Daha sonrasında mevcut durumu, sorunlarını ve çözüm önerilerini belirlemek amacıyla kurumlardan 25 kişi ile mülakat görüşmeleri yapılmıştır. Bu görüşmeler turizm sektöründe faaliyet gösteren kamu, özel sektör kurumları ve sivil toplum kuruluşları ile yapılmıştır. Görüşmeler gönüllülük esasına dayalı olarak belirlenmiştir. Katılımcı sayısının 25 olmasının nedeni veri doygunluğuna ulaşılmış olduğundan kaynaklıdır. Elde edilen veriler MAXQDA programında içerik analizine tabii tutularak ortak başlıklar altında toplanmış ve kentin turizminin mevcut durumunun “Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli” oluşturulmuştur. Son olarak kentin turizm potansiyelini değerlendirmede karşılaştığı sorunları tespit edilerek çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

1. Bilecik

Kentin Çekicilik,

Görsel 1: Bilecik Kentinin Lokasyonu.

Erişim ve Konaklama Özellikleri

1.1. Kentin Çekicilikleri

Turizm sektörünün gelişimi büyük ölçüde bir destinasyonun sahip olduğu doğal, tarihî ve kültürel çekiciliklere bağlıdır (Tuna vd., 2022). Bu tür mekânlar sadece ziyaretçilerin ilgisini çekmekle kalmaz aynı zamanda bir bölgenin kimliğini ve özgünlüğünü yansıtarak destinasyon markalaşmasına katkı sağlamaktadır. Bu alanların korunması, tanıtılması ve sürdürülebilir şekilde yönetilmesi sadece turizmin gelişimini değil aynı zamanda yerel kalkınmayı da desteklemektedir.

1.1.1. Tarihi Çekicilikler

Tarihi yapılar, anıtlar, kaleler, türbeler ve eski yerleşim alanları geçmişten günümüze ulaşan somut mirası temsil etmektedir. Tarihi mekânlar sayesinde ziyaretçiler bir bölgenin kronolojik gelişimini, medeniyet birikimini ve kültürel sürekliliğini deneyimleme imkânı bulmaktadır.

Bilecik kentinin başlıca tarihi çekicilikleri; Eski Bilecik Kent Alanı, Şeyh Edebalı Türbesi, Bala Hatun Türbesi Orhangazi Camii, Saat Kulesi, Bilecik Valiliği Hizmet Binası (Hükümet Konağı), Belediye Hizmet Binası (Eski Rüştüye Mektebi) ve İl Turizm Müdürlüğü Hizmet Binası (Eski Aşevi)'dir.

1.1.2. Kültürel Çekicilikler

Kültürel alanlar, geleneksel mimari dokular, müzeler, el sanatları merkezleri, gastronomi alanları, festivaller ve dini/törenselle mekânları içermektedir (Baykan, 2007). Bu mekânlar yerel halkın yaşam biçimini, inanç sistemlerini ve toplumsal hafızasını yansıtarak ziyaretçilere yerel deneyimler sunmaktadır. Kültürel turizm sürdürülebilir kalkınmanın ve kimlik korumanın en güçlü araçlarından biridir.

Bilecik kentinin başlıca kültürel çekicilikleri; Etnografya Müzesi, Arkeoloji Müzesi, Yaşayan Şehir Müzesi, Tarih Şeridi ve Ertuğrul Gazi'yi Anma Şenlikleridir (URL 1).

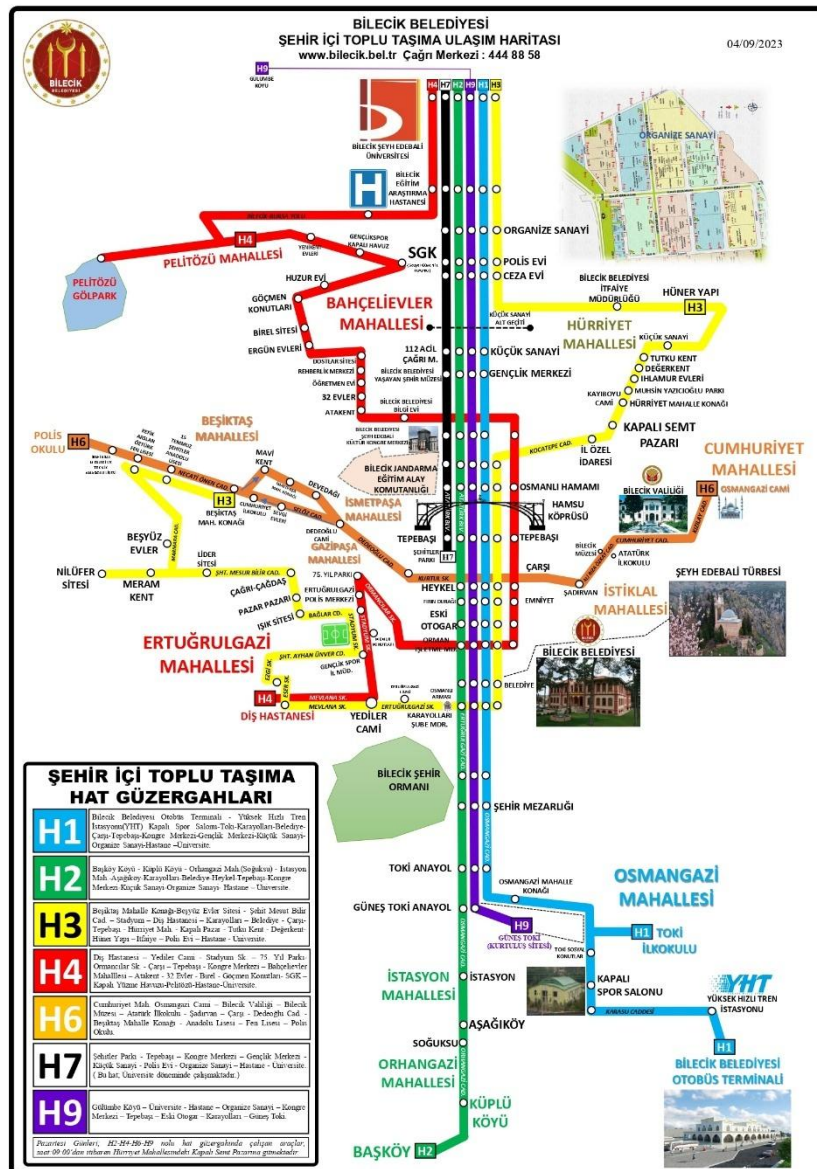
1.1.3. Doğal Çekicilikler

Doğal çekicilikler; göller, dağlar, ormanlar, yaylalar, mağaralar ve ekolojik çeşitlilik gibi unsurları kapsamaktadır. Bu tür alanlar özellikle doğa turizmi, ekoturizm ve macera turizmi gibi alternatif turizm türlerinin temelini oluşturmaktadır (Kurt Konakoğlu ve Kurdoğlu, 2020). Ziyaretçilerin fiziksel ve ruhsal yenilenmesine olanak tanımaktadır. Ayrıca sürdürülebilir turizm açısından önemli kaynaklardır.

Bilecik kentinin başlıca doğal çekicilikleri; Edebalı Vadisi, Harmankaya Kanyonu, Abadiye Şelalesi ve Kurşunlu Şelalesi'dir.

1.2. Kente ve Kent İçerisindeki Turistik Mekânlara Erişilebilirlik

Bilecik kentine kara yolu ile birçok ilden düzenli otobüs seferleri bulunmaktadır. Kente doğrudan havayolu ile ulaşım imkânı bulunmamaktadır. Ancak çevre illerdeki havalimanları ile dolaylı yoldan ulaşım sağlanabilmektedir. Bilecik kenti Ankara- İstanbul hızlı tren güzergâhı üzerinde yer almaktadır. Gelişmiş yüksek hızlı tren ağı sayesinde ulaşım daha kolay hale gelmiştir. Kent içinde bulunan turistik mekânlara ulaşım sağlamak için Bilecik belediyesine bağlı toplu taşıma hatları da mevcuttur (Görsel 2).

Görsel 2: Bilecik Kentinin Şehir İçi Ulaşım Hatları ve Güzergâhları. *Kaynak Bilecik Belediyesi 2023- (URL 2)*

1.3. Konaklama

Bilecik kentinde bulunan turizm belgeli ve belediye belgeli konaklama tesisleri (Çizelge 1)' de yer almaktadır. Bu konaklama tesisleri dışında kamusal konaklama tesisleri olarak; Polisevi ve Pelitözü Gölpark Misafirhanesi' de bulunmaktadır. Kentte nitelikli konaklama tesisleri sınırlı sayıda olmasından kaynaklı turistik talebi karşılamada eksiklikler yaşanmaktadır. Kente gelen turistler genel olarak ziyaretlerini gerçekleştirdikten sonra kentin çevresinde bulunan diğer il veya ilçelerde konaklamayı tercih etmektedir. Bu durum kentte daha çok günübirlik ziyaretlerin gerçekleşmesine neden olmaktadır.

Bilecik Kentinde Turizm Belgeli ve Belediye Belgeli Konaklama Tesisleri		
Tesis Türü	Tesis Adı	Yıldız/Belge Durumu
TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Belgeli Konaklama Tesisleri	Suit Modern Bilecik	3 yıldız Güvenli& Sürdürülebilir Turizm Sertifikalı
	Hotel Eronur	3 yıldız Güvenli& Sürdürülebilir Turizm Sertifikalı
	Grand Hotel Belekoma	2 yıldız Güvenli& Sürdürülebilir Turizm Sertifikalı
	New Point Hotel	2 yıldız Güvenli& Sürdürülebilir Turizm Sertifikalı
Belediye Belgeli Konaklama Tesisleri	Beki Hotel	Belediye Belgeli
	Can Apart	
	Grand Hotel Başaran	
	Fidan Pansiyon & Apart	
	Grand Kent Otel	
	Zirvem Apart Otel	
	Uğurcan Pansiyon	

Çizelge 1: Bilecik Kentinde Turizm Belgeli ve Belediye Belgeli Konaklama Tesisleri

1. Bilecik Kentinin Mevcut Durumunun MAXQDA Analizi

MAXQDA Analiz programı; Mülakatlar, odak grup görüşmeleri, gözlem, açık uçlu anketler ile toplanmış verilerin analiz edilmesinde kullanılmaktadır. Bu analiz programı konular ya da

kavramları kodlayarak sınıflandırmaya aynı zamanda kodları gruplandırarak üst temalar oluşturmaya yardımcı olan nitel, nicel ve karma yöntem araştırmalar için geliştirilmiş bir programdır (URL 3). Bilecik'te 25 kişi ile gerçekleştirilen derinlemesine mülakatlar, MAXQDA yazılımı aracılığıyla tematik analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular (Görsel 3)'de kavram haritası şeklinde gösterilmektedir.

Araştırma sonucunda tarihi çekicilikleri hakkında; 18 görüşmeci Bilecik kentinin tarihi mirasını olumlu görüşlerde bulunur iken kentin marka ve imajı için önemli avantaj sağladığını belirtmiştir. 4 görüşmeci ise bu avantajların turizmde iyi değerlendirilemediğini hala daha etkili bir imaj kimliğinin oluşturulmadığını dile getirmiştir. 3 görüşmeci ise bu konuda görüşlerini belirtmek istememiştir. Bu durum tarihi değerlerin kente bir potansiyel kattığının farkında olursa bu potansiyeli değerlendirme bir sıkıntı olduğunu düşündürmektedir.

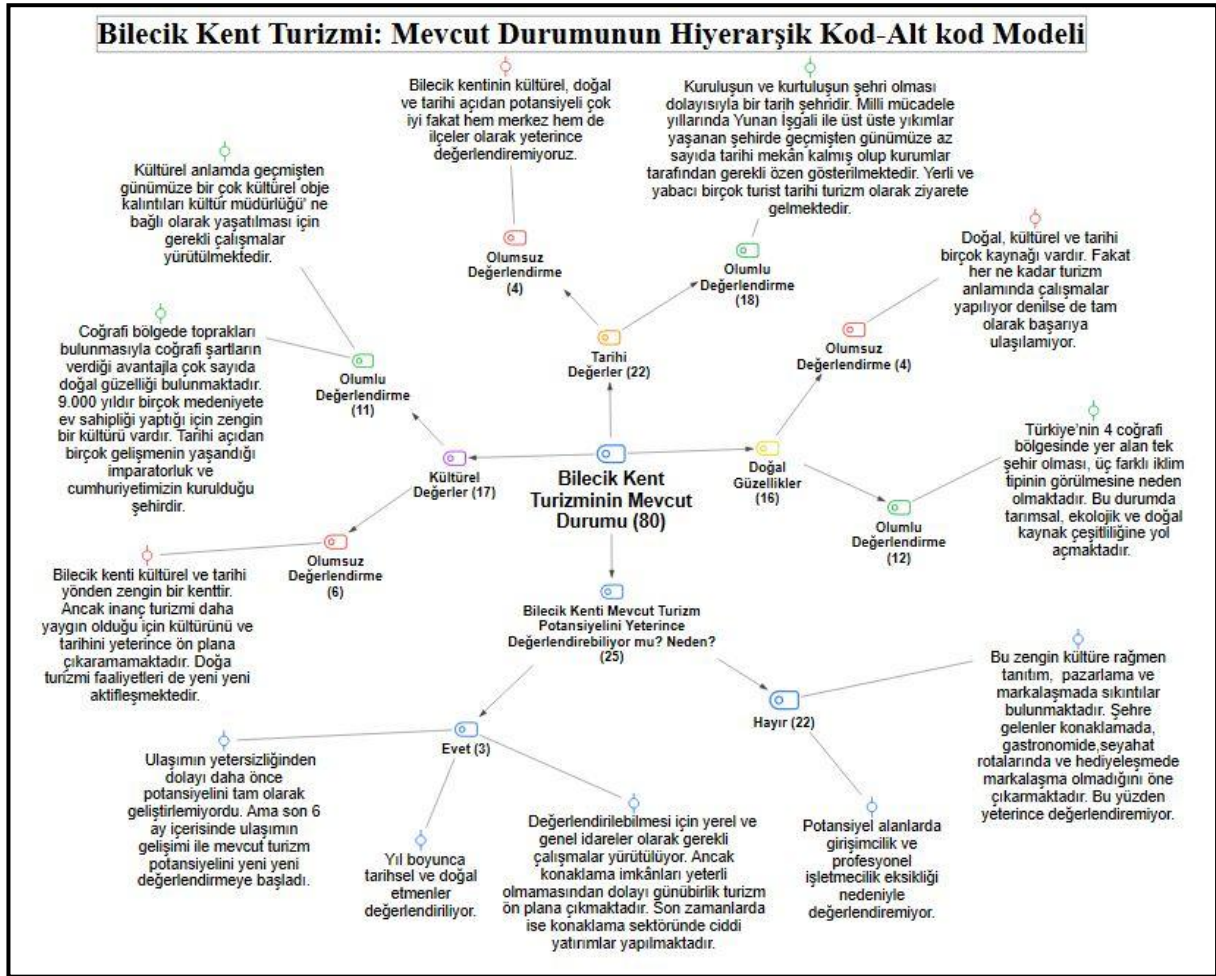
Kültürel çekicilikleri hakkında görüşler incelendiğinde; 11 görüşmeci geçmişten günümüze birçok medeniyetin kentin topraklarında yer edinmiş olmasına dayanarak zengin bir kültürel birikime sahip olduğu belirtmiş. 6 görüşmeci bu birikmiş zengin kültürün hem turizmde hem de diğer sektörlerde değerlendirme konusunda başarılı bir atılım gösterilmediği düşüncesindedir. Geriye kalan 8 görüşmeci bu konuda görüşlerini belirtmek istememiştir. Bu durumda kültürel değerlerin zamanla yok olmasına yol açabileceği gibi sadece sürdürülebilirlik çalışmalarının yetersiz kaldığını düşündürmektedir.

Doğal çekicilikleri hakkında görüşler incelendiğinde; 12 görüşmeci kentteki ve kente bağlı köylerdeki doğal güzelliklerden bahsederek bu doğal unsurların turizmde birer değer taşıdığını ifade etmiştir. 4 görüşmeci doğal unsur alanları fazla olduğunu fakat söz konusu turizmde bu doğal alanların değerlendirilmediğini ifade ederek sadece kentteki Pelitözü Göleti' de etkinliklerin yoğunlaştırıldığını dile getirmiştir. Etkinliklerin diğer alanlara da pay edilmesi gerektiği kanaatindedirler. Geriye kalan 9 görüşmeci bu konuda görüşlerini belirtmek istememiştir. Bu durumda tek bir alana faaliyet olarak yüklenmek hem kentin diğer çekiciliklerini geri plana bırakmakta hem de aşırı yoğunluğa bağlı çevresel tahribatlar oluşturması söz konusudur.

Yapılan mülakatlarda; kentin turizmdeki mevcut durumu göz önüne alındığında, turizm potansiyelini yeteri kadar değerlendirebildiğini düşünüyor musunuz? Sorusu yönlendirilmiştir. Elde edilen verilere göre 22 görüşmeci kentin turizmde eksiklikleri nedeniyle yeteri kadar değerlendiremediğini dile getirirken, 3 kişi yeni yeni de olsa değerlendirmeye başladığını belirtmiştir.

Gerçekleştirilen mülakat görüşmelerine göre Bilecik kentinin turizmini etkileyen tespit edilen başlıca sorunlar ise altyapı ve hizmet eksiklikleri, turizm deneyimi ve çekicilikte zayıflık, alternatif turizm eksikliği, tanıtım ve pazarlama eksiklikleri, koordinasyon eksikliği, sürdürülebilirlik sorunları ve turist profili ve turizm bilinç sorunlarıdır.

Yapılan incelemelerde mekânsal kümelenmelerin planlı bir turizm rotasıyla desteklenmediği, stratejik bir yaklaşımla bütünleştirilmediği gözlemlenmiştir. Ayrıca kırsal turizm alanları ile kent arasında yeterli koordinasyon sağlanamadığı görülmektedir.

Görsel: Bilecik Kent Turizmi: Mevcut Durumunun Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Sonuç ve Öneriler

Çalışma kapsamında elde edilen bulgular Bilecik kentinin doğal, tarihi ve kültürel kaynaklarının güçlü bir turizm temeli sunduğunu ancak bu kaynakların mekânsal uyum içinde değerlendirilmesini sağlayacak planlı ve bütünleşmiş politikaların eksik olduğunu ortaya koymaktadır. Ulaşım altyapısındaki yetersizlikler, yönlendirme sistemlerinin eksikliği, sınırlı

konaklama olanakları ve tanıtım eksiklikleri gibi yapısal sorunlar, mevcut potansiyelin yeterince değerlendirilememesine neden olmaktadır.

Bahsedilen başlıca sorun alanlarının giderilmesi sürdürülebilir bir turizm destinasyonu olması açısından büyük önem taşımaktadır. Uzun vadeli stratejik planlamaların gerçekleştirilmesi, paydaşlar arasında etkili iletişim kanallarının kurulması ve mevcut projelerin hayata geçirilmesi ile Bilecik kentinin turizmde kalkınma potansiyeli artırılabilir. Bu kapsamda kent için özgün bir marka kimliği oluşturulmalı, turizm faaliyetleri sadece tarihi alanlarla sınırlandırılmadan çeşitlendirilmelidir.

Elde edilen bulgular Bilecik kentinin turizm anlamında ekonomik bir kazanç sağlayamadığını ortaya çıkartmaktadır. Bunun nedenini bulgular kısmında ortaya konulan sorunlardır. Kente hem hak ettiği değeri verilmesi açısından hem de istihdama katkı sağlayabilmesi için; marka şehir oluşturmak, eko-turizm ve kültür turizmi odaklı gelişme göstermek, ulaşım ve dijital altyapının güçlendirmek ve kentte turistik alan yönetimi planlarının hazırlanmak gibi stratejik hedefler hayata gerçekleştirilmelidir.

Bilecik kentinde sürdürülebilir bir turizm gerçekleşmesi için; bütün kurumların iş birliği yapması, turizmin gelişimini duraksatan sorunların giderilmesi, turizm alanında planlanan projelerin hayata geçirilmesi, çevresel koruma önceliği sağlamak, eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri yapmak ve uzun vadeli veri temelli planlama gerçekleştirmek gereklidir.

Ayrıca Bilecik kentinde mekânsal planlama ile turizm planlamaları bütüncül şekilde ele alınmalı, kentsel turizm rotalarının oluşturulmalı ve fiziksel altyapının güçlendirilmelidir. Mekânsal faktörlerin göz önünde bulundurulduğu sürdürülebilir bir turizm planlaması hem kentin turizm potansiyelini kullanabilmesine hem de kentin doğal, tarihi ve kültürel değerlerinin daha geniş kitlelere tanıtılmasına olanak tanıyacaktır.

Kaynakça

Baykan, E. (2007). Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar  zerindeki Etkileri. Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, (2) 30-49. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gaziticaretturizm/issue/49894/639550> (Erişim tarihi: 04.06.2025).

Emekli, G. (2014). Öğrenen Turizm Bölgeleri, Kentler ve Kent Turizmine Kuramsal Yaklaşım. Ege Coğrafya Dergisi, (20) 2 27-39. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ecd/issue/4870/66889> (Erişim tarihi: 04.06.2025).

Kurt Konakoğlu, S.S. ve Kurdoğlu, B. . (2020). Doğa Temelli Turizm Koridorlarının Oluşturulmasına Yönelik Bir  neri: Amasya Kent  rneği. Turizm Akademik Dergisi, (7) 1 83-95. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/touraj/issue/54951/585447> (Erişim tarihi: 04.06.2025).

Tuna, M.,  zyurt, B., Dülger, A. S., Türkmen, F. (2022). Türk Dünyasında Turizmin  lkeler Arası İş Birliği Temelli Geliştirilmesine Yönelik Nitel Bir Araştırma. Bilig (100) 137-176. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilig/issue/68587/1075611> (Erişim tarihi: 03.06.2025).

URL 1: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bilecik/gezilecekyer/bleck-muzesi> (Erişim tarihi: 03.06.2025).

URL 2: https://bilecik.bel.tr/sources/upload/minibus_guzergahlari.pdf (Erişim tarihi: 05.06.2025).

URL 3: <https://www.maxqda.com/tr> (Erişim tarihi: (02.06.2025).

HALKIN REKREASYONEL EĞİLİM VE TALEPLERİNİN BELİRLENMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: DÜZCE KENTİ ÖRNEĞİ *

Yüksek Lisan Öğrencisi Şule Nur ÇAPAKLI¹, Doç.Dr. Serir UZUN²

¹Düzce Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ekoturizm Anabilim Dalı,
sule891sule@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0008-1792-9525>

² Düzce Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, seriruzun@duzce.edu.tr,
<https://orcid.org/0000-0003-3854-6108>

ÖZET

Rekreasyon, bireylerin boş zamanlarını sağlıklı, eğlenceli ve faydalı şekilde değerlendirmesine olanak sağlayan fiziksel, kültürel ve sosyal etkinliklerin bütünüdür. Rekreasyon faaliyetleri, insanların sosyal ilişkilerini güçlendirmelerine, kültürel deneyimlerini artırmalarına, fiziksel sağlıklarını korumalarına ve ruhsal iyilik hallerini desteklemelerine yardımcı olmaktadır. Günümüz kent yaşamında artan stres, çevresel sorunlar, hızlı teknolojik gelişmeler ve çalışma hayatlarının yoğunlaşması, bireylerin fiziksel, zihinsel ve sosyal denge arayışlarını artırmış; bu durum rekreasyonun temel bir gereksinim haline gelmesine neden olmuştur. Rekreasyonel faaliyetler, bireylerin sosyo-demografik özelliklerine, kültürel yapısına ve yaşadıkları çevrenin doğal koşullarına bağlı olarak farklılık göstermektedir. Bu nedenle, kentlerde rekreasyonel eğilimlerin ve taleplerin doğru şekilde analiz edilmesi, kullanıcıların ihtiyaçlarına uygun alanların planlanması ve mevcut tesislerin geliştirilmesi açısından gereklidir. Bu araştırma, Düzce ilinde yaşayan halkın rekreasyonel eğilimlerini ve taleplerini belirlemeye yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, kent halkının boş zamanlarını değerlendirme biçimleri, rekreasyonel aktivitelere yönelik tutumları ve Düzce ilinin sahip olduğu rekreasyonel aktivite alanlarına yönelik talep ve beklentileri değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında Mayıs – Ekim 2024 tarihleri arasında yüz yüze görüşme tekniği ile 460 kişiye anket uygulanmış, elde edilen veriler SPSS 22.0 programı ile analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda katılımcıların serbest zamanlarını daha çok pikniğe giderek değerlendirdikleri, rekreasyonel aktiviteleri aileleri ile birlikte ve iş stresinden kurtulmak için gerçekleştirdikleri belirlenmiştir. Katılımcıların rekreasyonel aktivitelere katılmak için yeterli boş zamanlarının ve maddi durumlarının olmadığı, daha çok ormanlık alanları tercih ettikleri ve alanlarda kirlilikten ve alt-üst yapı eksikliklerinden olumsuz etkilendikleri belirlenmiştir. Katılımcıların Düzce'deki rekreasyon alanlarını yeterli bulmadıkları, bu alanların alt-üst yapı eksiklikleri, bakımsızlık vb. sorunlara sahip olduğu belirlenmiş ve Düzce'nin rekreasyonel aktivite potansiyelinin artırılması için rekreasyon alanlarında çevre düzenlemesinin yapılması, rekreasyonel etkinliklerin artırılması gibi birtakım düzenlemelere ihtiyacı olduğu belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rekreasyon, Rekreasyonel eğilim, Rekreasyonel talep, Düzce.

A RESEARCH ON DETERMINING THE RECREATIONAL TENDENCIES AND DEMANDS OF THE PUBLIC: THE CASE OF DÜZCE CITY

ABSTRACT

Recreation refers to the whole of physical, cultural and social activities that enable individuals to utilise their free time in a healthy, fun and beneficial way. Recreation activities help people to strengthen their social relations, increase their cultural experiences, protect their physical health and support their mental well-being. In today's urban life, increasing stress, environmental problems, rapid technological developments and intensification of working life have increased the search for physical, mental and social balance of individuals; this situation has caused recreation to become a basic requirement. Recreational activities vary depending on the socio-demographic characteristics, cultural structure and natural conditions of the environment in which individuals live. For this reason, it is necessary to analyse recreational trends and demands in cities correctly in order to plan areas suitable for the needs of users and to improve existing facilities. This research was carried out to determine the recreational tendencies and demands of the people living in Düzce province. In the research, the ways of the city people to spend their leisure time, their attitudes towards recreational activities, and their demands and expectations for the recreational activity areas of Düzce province were evaluated. Within the scope of the research, a questionnaire was applied to 460 people with face-to-face interview technique between May - October 2024, and the data obtained were analysed with SPSS 22.0 programme. As a result of the research, it was determined that the participants spend their free time mostly by going on picnics, and that they carry out recreational activities with their families and to get rid of work stress. It was determined that the participants do not have enough free time and financial situation to participate in recreational activities, they prefer forest areas more, and they are negatively affected by pollution and lack of infrastructure and superstructure in the areas. It has been determined that the participants do not find the recreational areas in Düzce sufficient, these areas have problems such as lack of infrastructure and superstructure, lack of maintenance, etc. and it has been stated that Düzce needs some arrangements such as landscaping in recreational areas and increasing recreational activities in order to increase the recreational activity potential of Düzce.

Keywords: Recreation, Recreational tendency, Recreational demand, Düzce.

1. GİRİŞ

Sanayi devrimi sonrası hız kazanan teknolojik ve endüstriyel gelişmeler, kentleşme olgusunu derinleştirirken beraberinde plansız yapılaşma, çevresel bozulma, sosyal yabancılaşma ve yaşam kalitesinde düşüş gibi birçok sorunu da getirmiştir (Arni & Khairil, 2013). Günümüz kent yaşamında artan nüfus, altyapı yetersizlikleri, düzensiz yerleşim, ulaşım problemleri ve doğal alanların tahribi, bireylerin yaşam çevresine dair memnuniyetini azaltmakta; buna bağlı olarak fiziksel ve ruhsal yıpranmaları artırmaktadır. Yoğun iş temposu, gündelik yaşamın

monotonlaşması ve çevresel stres faktörlerinin artışı, bireyleri boş zamanlarını daha verimli, anlamlı ve sağlıklı biçimde değerlendirmeye yönlendirmiştir. Bu noktada, bireyleri fiziksel, zihinsel ve sosyal yönden destekleyen, yaşam kalitesini artıran bir kavram olarak rekreasyon, günümüz toplumlarının temel gereksinimlerinden biri haline gelmiştir (Boman, Fredriksson & Lundgren, 2013). Rekreasyon; bireyin kendi isteğiyle, serbest zamanlarında katıldığı, fiziksel ve düşünsel açıdan yeniden yapılanmasını sağlayan, yaşadığı toplumun kültürel, sosyal ve ekonomik koşulları doğrultusunda şekillenen etkinlikler bütünüdür. Rekreasyonel aktiviteler, bireylerin yaşamdan aldıkları doyumunu artırmanın yanı sıra, kaybettikleri enerjilerini yeniden kazanma, sosyal etkileşim kurma ve kent yaşamının olumsuzluklarından uzaklaşma imkânı da sunmaktadır (Oktay, 2011).

Kentleşmenin beraberinde getirdiği plansız altyapı, yetersiz yeşil alanlar, düşük erişilebilirlik ve çevresel bozulmalar, insan-çevre ilişkisini olumsuz etkilemekte; buna karşılık bireylerin yaşadıkları çevrede nitelikli rekreasyon alanlarına olan ihtiyaçlarını artırmaktadır (Karaküçük, 1999). Bu nedenle, kentlerde sağlıklı bir yaşam çevresi oluşturulmasında, fiziksel donatı kadar bireylerin boş zamanlarını değerlendirme olanaklarının varlığı da önem arz etmektedir. Rekreasyonel aktivite alanlarının planlama ve tasarım sürecinde kullanıcı eğilimlerinin, demografik özelliklerinin ve ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması; hem alanların işlevselliğini hem de uzun vadeli sürdürülebilirliğini artıracaktır. Nitekim rekreasyonel eğilimler, bireylerin cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, gelir durumu gibi bireysel özelliklerine göre farklılık gösterebildiği gibi; kentin doğal, sosyal ve kültürel yapısındaki değişimlerden de etkilenmektedir. Bireyler, kendi algı ve olanaklarına göre çeşitli rekreasyonel faaliyetlere yönelmekte ve bu yönelimler coğrafi, mekânsal ve sosyal bağlama göre değişebilmektedir (Şahin & Güneş, 2019). Özellikle doğa temelli açık alan rekreasyonuna yönelik eğilimlerin artması, kırsal ve yarı-kırsal karakterli kentlerde bu potansiyele dayalı planlama ihtiyacını artırmaktadır (Sağlık & Kelkit, 2014). Bu bağlamda, yerel halkın boş zamanlarını değerlendirme biçimlerinin, rekreasyonel aktivitelere katılım düzeylerinin ve mekânsal tercih eğilimlerinin analiz edilmesi büyük önem taşımaktadır. Kullanıcıların eğilim ve taleplerinin belirlenmesi yalnızca bireysel tercihleri anlamakla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda açık ve yeşil alanların daha etkin planlanması, toplumsal katılımın sağlanması ve yerel düzeyde sürdürülebilir rekreasyon politikalarının geliştirilmesi açısından da stratejik bir öneme sahiptir.

Bu çalışmanın amacı, Düzce ili kent merkezinde yaşayan bireylerin rekreasyonel eğilim ve taleplerini belirlemek; serbest zaman değerlendirme biçimlerini, tercih edilen rekreasyon alanlarını ve bu alanlara yönelik algıları analiz etmektir. Elde edilecek bulguların, hem akademik literatüre katkı sunması hem de yerel yönetimlerin kullanıcı odaklı mekânsal planlamalar geliştirmesine rehberlik etmesi beklenmektedir.

2. MATERYAL ve METOT

Araştırmanın ana materyalini oluşturan Düzce ili, Türkiye'nin Batı Karadeniz Bölgesi'nde yer almakta olup, güney ve doğusunda Bolu, batısında Sakarya, kuzeydoğusunda Zonguldak illeri ve kuzeyinde Karadeniz ile çevrilidir. Hem Karadeniz hem de Marmara bölgeleri ile geçiş konumunda bulunması, iklim ve doğal yapı açısından çeşitlilik sunmaktadır. Coğrafi koordinatları yaklaşık olarak 40°42' kuzey enlemi ve 30°33' doğu boylamındadır. Stratejik

konumu nedeniyle İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerin etkisi altında bulunan Düzce; sahip olduğu yaylaları, akarsu ve gölleri, soğuk su kaynakları, mağaraları, tabiat parkları, eşsiz kumlu plajları, arkeolojik kalıntıları ile kent halkının ve ziyaretçilerin kırsal, sosyal ve kültürel rekreasyon faaliyetlerine katılımını destekleyen bir ortam sunmaktadır (Anonim 2025a).

Şekil 1. Çalışma alanının konumu (Anonim 2025b)

Bu araştırmada kullanılan diğer bir materyali ise Mayıs ile Ekim 2024 tarihleri arasında Düzce kent merkezinde uygulanan anket verileri oluşturmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK, 2024) verilerine göre, Düzce ili nüfusu 412.344 olarak belirlenmiş ve bu sayı çalışma evreni olarak kabul edilmiştir (Anonim, 2024). Örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde %95 güven düzeyi ve %5 hata payı esas alınmış; Yamane'nin (2010) örneklem hesaplama formülü doğrultusunda, en az 384 kişilik bir örneklem grubuna ulaşılması gerektiği saptanmıştır. Bu doğrultuda, araştırma sürecinde Düzce ikamet eden toplam 460 kişiyle yüz yüze görüşme tekniği kullanılarak anket uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Araştırma kapsamında uygulanan anket formu Sertkaya (2001); Müderrisoğlu ve Uzun (2009); Sarıbaş (2010); Kurar ve Baltacı (2014); Sağlık ve Kelkit (2014); Okuyucu (2018); Şahin ve Güneş (2019) ve Şahin ve ark. (2024) çalışmalarından yararlanılarak oluşturulmuştur. Araştırmada yararlanılan anket formu 4 bölümden oluşmaktadır. Anketin birinci bölümünde katılımcıların bazı demografik özellikleri, ikinci bölümünde rekreasyon kavramı hakkında bilgileri ve boş zaman değerlendirmeleri hakkında bilgileri, üçüncü bölümünde katılımcıların rekreasyon faaliyetlerine yönelik tutumları ve dördüncü bölümünde ise katılımcıların Düzce ilinin sahip olduğu rekreasyonel aktivite alanları ile ilgili rekreasyonel talep ve beklentileri değerlendirilmiştir. Araştırma sürecinde elde edilen anket verileri, SPSS 22.0 istatistik programı aracılığıyla kodlanarak analiz edilebilir bir veri setine dönüştürülmüştür. Oluşturulan bu veri seti üzerinden tanımlayıcı istatistikler kullanılarak, değişkenlere ilişkin ortalamalar ve frekans dağılımları hesaplanmış; katılımcıların demografik özellikleri, rekreasyonel eğilim ve talepleri nicel olarak değerlendirilmiştir.

3. BULGULAR ve TARTIŞMA

3.1. Katılımcıların Bazı Demografik Özellikleri

Ankete katılan katılımcıların %51,1'i erkek, %48,9'u kadındır. Katılımcıların %27'si 16-25 yaş aralığında olup, %53,7'si bekârdır. Katılımcıların %34,3'ü lise mezunu, %20,2'si özel sektörde

çalışıyor ve %33,9'unun aylık geliri 22.104 TL altındadır. Katılımcıların %33,7'si çocuk sahibi olmayıp, %77,6'sı Düzce merkezde yaşamakta ve %27,2'si ise 6-10 yıl arası Düzce'de bulunmaktadır (Çizelge 1).

Çizelge 1. Katılımcıların bazı demografik özellikleri

Katılımcıların demografik özellikleri		Sayı (N)	Oran (%)
Cinsiyet	Kadın	225	48,9
	Erkek	235	51,1
Yaş	16-25	124	27,0
	26-35	100	21,7
	36-45	119	25,9
	46-55	69	15,0
	56 ve üzeri	48	10,4
Medeni durumu	Evli	213	46,3
	Bekar	247	53,7
Öğrenim durumu	İlkokul	78	16,9
	Ortaokul	61	13,3
	Lise	158	34,3
	Lisans	150	32,6
	Lisansüstü	13	2,8
Meslek	Kamu	73	15,9
	Özel sektör	93	20,2
	Serbest meslek	78	16,9
	Emekli	53	11,5
	Ev hanımı	84	18,3
	Öğrenci	79	17,2
Aylık gelir	22.104 TL altı	156	33,9
	22.105-50.000 TL	139	30,2
	50.001-80.000 TL	83	18,0
	80.001-10.000 TL	46	10,0
	10.001 TL üstü	36	7,8
Çocuk sayısı	Yok	155	33,7
	1	134	29,1
	2	112	24,3
	3 ve üzeri	59	12,8
İkamet yeri	Düzce merkez	357	77,6
	Düzce ilçesi	103	22,4
Düzce'de bulunma süresi	0-5 yıl	120	26,1
	6-10 yıl	125	27,2
	11-15 yıl	99	21,5
	16 yıldan fazla	116	25,2
Toplam		460	100

3.2. Katılımcıların Rekreasyon kavramı hakkında bilgileri

Katılımcıların %62,83'ü rekreasyon kavramı hakkında bilgileri olduğunu belirtmekte olup; rekreasyon kavramına %37,83'ü boş zamanları değerlendirme, %33,04'ü eğlence-boş zaman-psikolojik rahatlama, %6,30'u ise etkileşim, spor vb. diğer anlamları yükletmektedir (Çizelge 2). Kurar ve Baltacı (2014) Alanya halkıyla gerçekleştirdiği çalışmada rekreasyon kavramına katılımcıların %47'si boş zamanları değerlendirme, %22'si eğlence-boş zaman-psikolojik rahatlama, %9'u etkileşim, spor gibi diğer anlamları yüklediğini, %38'inin ise kavram hakkında bir bilgiye sahip olmadığını belirlemişlerdir.

Çizelge 2. Katılımcıların rekreasyon kavramı hakkında bilgileri

		Sayı (N)	Oran (%)
Rekreasyon kavramı hakkında bilginiz var mı?	Evet	289	62,8
	Hayır	171	31,2
Rekreasyon kavramı denilince aklınıza gelen nedir?	Boş zamanları değerlendirme	174	37,8
	Eğlence –Boş zaman – Psikolojik rahatlama	152	33,0
	Bilmiyorum	105	22,8
	Diğer (etkileşim, spor)	29	6,4
Toplam		460	100

Ankete katılanların %33,3'ü haftalık olarak boş zaman sürelerinin 4-6 saat olduğunu belirtmişlerdir (Çizelge 3). Katılımcıların % 63,9'u boş zamanlarını değerlendirirken zorluk çekmediklerini, %61,5'i çalıştıkları kurumun veya eğitim gördükleri okulların serbest zaman değerlendirme olanağı sağlamadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcıların boş zamanlarını değerlendirme şekillerine bakıldığında %15,6'sı pikniğe gittiklerini, %13,5'i doğa gezintilerine çıktıklarını ve %12,1'i ise arkadaş-akraba ziyaretlerine gittiklerini belirtmişlerdir. Şahin ve ark. (2024) Egridir ilçesinde yaptıkları çalışmada, katılımcıların % 58'inin çalıştıkları kurum veya eğitim gördükleri okulun serbest zamanlarını değerlendirme imkanı sağlamadığını, %26'sının sağladığını ve %16'sının bazen sağladığını belirttiklerini ifade etmişlerdir. Sağlık ve Kelkit (2014) yaptıkları benzer çalışmada, Çanakkale kent halkından ankete katılanların serbest zamanlarını % 23,7'sinin evde dinlenerek geçirdiğini, %17,3'ünün gezinti ve yürüyüş yaparak değerlendirdiğini belirlemişlerdir.

Çizelge 3. Katılımcıların boş zaman değerlendirmelerine ait bilgi

		Sayı (N)	Oran (%)
Haftalık olarak boş zaman süresi	1-3 saat	101	22,0
	4-6 saat	153	33,3
	7-9 saat	122	26,5
	10 saat ve üzeri	84	18,2
Boş zamanınızı değerlendirmede zorluk çekiyor musunuz?	Evet	64	13,9
	Hayır	294	63,9
	Kısmen	102	22,2
Çalışılan kurum veya eğitim görülen okul serbest zaman değerlendirme olanağı sağlıyor mu?	Evet	53	11,5
	Hayır	283	61,5
	Kısmen	124	27,0
Serbest zaman değerlendirme şekilleri	Arkadaş- akraba ziyareti	56	12,1
	Kitap-dergi okumak	36	7,8
	Kurslara katılmak	14	3,0
	Kahveye gitmek	18	3,9
	Tarihi yerleri gezmek	22	4,8
	Evde oturmak	34	7,4
	Doğa gezintileri	62	13,5
	Pikniğe gitmek	71	15,6
	Spor yapmak	40	8,7
	Sinema-tiyatroya gitmek	26	5,7
	Müzik dinlemek	37	8,0
	Bahçe işleri ile uğraşma	8	1,7
	İnternette vakit geçirme	34	7,4
	Diğer	2	0,4
Toplam		460	100

3.3. Katılımcıların Rekreasyon Faaliyetlerine Yönelik Tutumları

Katılımcıların rekreasyonel aktivitelere katılım sıklıklarına bakıldığında %27,6'sının ayda bir, 23,9'unun 15 günde bir rekreasyonel aktivitelere katıldıkları görülmektedir. (Çizelge 4). Katılımcıların rekreasyonel aktivitelere katılma zamanlarına bakıldığında %66,1'inin hafta sonları katıldığı, rekreasyonel aktivitelerin gerçekleştirildiği zaman dilimine bakıldığında %50'sinin akşam (17:00-20:00) saatlerini tercih ettikleri ve rekreasyonel aktivitelere katılım sürelerine bakıldığında %53,3'ünün 1-3 saat arası vakit geçirdikleri belirlenmiştir. Katılımcıların rekreasyonel aktivitelere katıldıkları aylara bakıldığında ise %30,2'sinin Temmuz, % 26,3'ünün Ağustos aylarında rekreasyonel aktivitelere katılım sağladıkları görülmektedir. Katılımcıların rekreasyon alanlarına ulaşım şekillerine bakıldığında %43,9'u özel araçları ile geldikleri belirlenmiştir. Katılımcıların rekreasyonel aktiviteleri gerçekleştirmek için tercih ettikleri mekan türü incelendiğinde %60,4'ünün hem iç mekan hem dış mekan, %32'sinin sadece dış mekanı tercih ettikleri görülmektedir. Katılımcıların %37,4'ü aileleri, %36,5'i ise arkadaşları ile rekreasyonel aktivitelere katıldıklarını belirtmişlerdir. Şahin ve ark. (2024) Eğridir ilçesinde yaptıkları çalışmada, katılımcıların çoğunluğunun serbest zamanlarını değerlendirmek için mekân türü olarak, hem iç mekanı hem de dış mekanı tercih ederken (n=211), sadece dış mekanı (n=151) ve sadece iç mekanı (n=23) tercih edenlerin sayısının daha az olduğunu belirtmişlerdir. Okuyucu (2018) yaptığı benzer çalışmada, Bilecik kent halkının %45,7'sinin arkadaşları ile %43,1'inin aileleri ile birlikte rekreasyonel aktivitelere katıldıklarını belirlemiştir.

Çizelge 4. Katılımcıların rekreasyon aktivitelere katılım bilgileri

		Sayı (N)	Oran (%)
Rekreasyonel aktivitelere katılım sıklıkları	Çok nadir ya da hiç katılmıyorum	24	5,2
	Yılda bir gün	36	7,8
	6 ayda bir gün	41	8,9
	3 ayda bir gün	39	8,5
	Ayda bir gün	127	27,6
	15 günde bir	110	23,9
	Haftada bir gün den fazla	28	6,1
	Haftada bir gün	44	9,6
	Her gün	11	2,4
Rekreasyonel aktivitelere katılma zamanı	Hafta içi	59	12,8
	Hafta sonu	304	66,1
	Her zaman	97	21,1
Rekreasyonel aktivitelerin gerçekleştirildiği zaman dilimi	Sabah (8:00-11:00)	12	2,6
	Öğlen (11:00-14:00)	49	10,7
	İkinci (14:00-17:00)	83	18,0
	Akşam (17:00-20:00)	230	50,0
	Gece (20:00-24:00)	86	18,7
Rekreasyonel aktivitelere katılım süresi	1 saatten az	49	10,6
	1-3 saat	245	53,3
	4-5 saat	137	29,8
	5 saatten fazla	29	6,3

Çizelge 4 (Devamı). Katılımcıların rekreasyon aktivitelerine katılım bilgileri

		Sayı (N)	Oran (%)
Rekreasyonel aktivitelerin gerçekleştirildiği aylar	Ocak	9	2,0
	Şubat	8	1,7
	Mart	12	2,6
	Nisan	25	5,4
	Mayıs	33	7,1
	Haziran	45	9,8
	Temmuz	139	30,2
	Ağustos	121	26,3
	Eylül	37	8,2
	Ekim	16	3,5
	Kasım	8	1,7
	Aralık	7	1,5
Rekreasyon alanlarına ulaşım şekli	Yürüyerek	73	15,9
	Motosiklet-Bisiklet	82	17,8
	Özel araç	202	43,9
	Toplu taşıma ile	97	21,1
	Taksi	6	1,3
Rekreasyonel aktiviteleri gerçekleştirdikleri mekan türü	İç mekan	35	7,6
	Dış mekan	147	32,0
	Hem iç mekan hem dış mekan	278	60,4
Rekreasyonel aktivitelere kiminle katıldığı	Yalnız	49	10,7
	Aile	172	37,4
	Akraba	51	11,1
	Arkadaş	168	36,5
	Komşu	20	4,3
Toplam		460	100

Katılımcılara göre rekreasyonel aktiviteleri tercih etme sebeplerinin başında sırayırla iş stresinden kurtulmak ($1,24 \pm 0,428$), can sıkıntısını gidermek ($1,27 \pm 0,445$) ve rahatlamak ($1,31 \pm 0,464$) gelmektedir (Çizelge 5). Şahin ve Güneş (2019) Diyarbakır ilinde gerçekleştirdikleri çalışmada halkın rekreasyonel etkinliklere katılma nedenlerinin, çoğunlukla %14 (198 kişi) oranla günlük iş hayatın stresinden uzaklaşarak rahatlamak, %13 (177 kişi) oranla dinlenmek ve %12 (174 kişi) oranla eğlenmek için olduğunu belirtmişlerdir. Şahin ve ark. (2024) Eğridir ilçesinde yaptıkları çalışmada, halkın rekreasyon faaliyetleri tercih etme sebeplerinin başında can sıkıntısını gidermek ($n=237$), rahatlamak ($n=230$) ve iş stresinden kurtulmak ($n=212$) gelmektedir.

Çizelge 5. Katılımcıların rekreasyonel aktiviteleri tercih sebepleri

Seçenekler	Arit. Ort*.	St. Sapma
İş stresinden kurtulmak	1,24	0,428
Can sıkıntısını gidermek	1,27	0,445
Rahatlamak	1,31	0,464
Dinlenmek	1,37	0,482
Eğlenmek	1,39	0,488
Aile ile birlikte olmak	1,40	0,491
Doğa deneyini yaşamak	1,42	0,493
Arkadaşlarla birlikte olmak	1,45	0,498
Sağlıklı olmak	1,46	0,499
Monotonluktan kurtulmak	1,48	0,500

1: Evet, 2: Hayır

Ankete katılımcıların rekreasyonel aktivitelere katılımlarını engelleyen/kısıtlayan faktörlerin başında boş zaman yetersizliği ($1,23 \pm 0,424$), maddi imkanların yetersizliği ($1,25 \pm 0,435$) ve ulaşım sorunu ($1,28 \pm 0,452$) gelmektedir (Çizelge 6). Şahin ve Güneş (2019) yaptıkları çalışmada, katılımcıların rekreasyonel etkinliklere katılmama sebepleri olarak iş yoğunluğu (%22-193 kişi), zaman yetersizliği (%15-134 kişi) ve çalışıyor olması (%14-122 kişi) olarak belirtilmiştir. Şahin ve ark. (2024) yaptıkları benzer çalışmada, halkın rekreasyonel faaliyetlere katılımlarını engelleyen/kısıtlayan faktörleri sorgulamışlar ve en çok boş zaman yetersizliği ($n=222$), maddi imkanların yetersizliği ($n=195$) ve organizasyon yetersizliği ($n=188$) cevaplarını aldıklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 6. Katılımcıların rekreasyonel aktivitelere katılımlarını engelleyici / kısıtlayıcı faktörler

Seçenekler	Arit. Ort*	St. Sapma
Boş zaman yetersizliği	1,23	0,424
Maddi imkanların yetersizliği	1,25	0,435
Ulaşım sorunu	1,28	0,452
Organizasyon yetersizliği	1,31	0,464
Mevcut alanların yetersizliği	1,37	0,482
Boş zaman değerlendirme alışkanlığının olmaması	1,47	0,499
Gereksiz bulunması	1,52	0,500
Aile ve çevre baskısı yüzünden	1,57	0,495
Sağlık sorunları	1,77	0,420

1: Evet, 2: Hayır

Katılımcıların rekreasyonel aktivitelerde bulunmak için tercih ettikleri alanlar sorgulandığında sırasıyla en çok ormanlık alanları ($1,25 \pm 0,424$), deniz kenarlarını ($1,28 \pm 0,452$) ve göl kıyısı alanları ($1,30 \pm 0,460$) tercih ettikleri saptanmıştır (Çizelge 7). Sertkaya (2001) yaptığı benzer çalışmada, % 44,4 ile deniz kıyısı ve deniz gören alanlar, % 24,7 ile ormanlık alanlar, katılımcıların en çok tercih ettiği alanlar olduğunu tespit etmiştir. Öter (2008) Bartın kentinde yaptığı araştırmasında, katılımcıların % 62'sinin deniz kıyısı ve deniz gören alanları, % 28'inin ormanlık alanları tercih ettiğini belirtmiştir.

Çizelge 7. Rekreasyonel aktivitelerde bulunmak için tercih edilen alanlar

Seçenekler	Arit. Ort*	St. Sapma
Ormanlık alanlar	1,25	0,433
Deniz kenarı	1,28	0,452
Göl kıyısı	1,30	0,460
Alışveriş merkezleri ve ticari merkezler	1,34	0,471
Millet bahçesi-Kent parkları	1,35	0,472
Ev	1,38	0,480
Akarsu-dere kıyısı	1,40	0,491
Sosyal ve kültürel faaliyet alanları	1,41	0,493
Tarihi-geleneksel doku içeren alanlar	1,44	0,495
Orman kıyısı alanlar	1,48	0,499
Spor kompleksleri	1,52	0,500
Dağlık alanlar	1,66	0,475
Çayırılık alanlar	1,77	0,420
Lokal ve oyun salonları	1,80	0,404

1: Evet, 2: Hayır

Katılımcıların rekreasyonel aktivitelerde bulunmak için seçtikleri alanları tercih etme nedenlerinin başında ulaşılabilirliği ($1,31\pm0,464$), doğal peyzaj özellikleri ($1,37\pm0,482$) ve hizmet kalitesi ($1,46\pm0,499$) gelmektedir (Çizelge 8). Şahin ve ark. (2024) yaptıkları benzer çalışmada katılımcıların rekreasyonel etkinlikler için seçtikleri alanların tercih sebeplerinin sırasıyla ulaşılabilirlik ($n=235$), hizmet kalitesi ($n=153$) ve yeme-içme olanakları ($n=152$) olduğunu belirtmişlerdir.

Çizelge 8. Rekreasyonel aktiviteler için seçilen alanların tercih edilme nedenleri

Seçenekler	Arit. Ort*	St. Sapma
Ulaşılabilirliği	1,31	0,464
Doğal peyzaj özellikleri	1,37	0,482
Hizmet kalitesi	1,46	0,499
Yeme-içme olanakları	1,47	0,499
Çevre düzenlemesi	1,52	0,500

1: Evet, 2: Hayır

Katılımcılara göre rekreasyonel aktiviteler için tercih ettikleri alanlardaki olumsuz faktörlerin başında çevre kirliliği ($1,27\pm0,442$), alt yapı yetersizliği ($1,31\pm0,462$) ve alanın güvenli olmayışı ($1,42\pm0,494$) gelmektedir (Çizelge 9). Sarıbaş (2010) Eğridir ilinde gerçekleştirdiği çalışmada, katılımcıların rekreasyonel aktiviteler için tercih ettikleri alanlarda olumsuz faktörler olarak sırasıyla altyapı eksikliği, çevre kirliliği ve alanın güvenli olmayışının geldiğini vurgulamıştır.

Çizelge 9. Rekreasyonel aktiviteler için tercih edilen alanlardaki olumsuz faktörler

Seçenekler	Arit. Ort*	St. Sapma
Çevre kirliliği	1,27	0,442
Alt yapı yetersizliği	1,31	0,462
Alanın güvenli olmayışı	1,42	0,494
Gürültü	1,45	0,498
Su kirliliği	1,48	0,500
Hava kirliliği	1,55	0,498

1: Evet, 2: Hayır

3.4. Katılımcıların Düzce ilinin sahip olduğu rekreasyonel aktivite alanları ile ilgili rekreasyonel talep ve beklentileri

Katılımcıların %56,3'ü Düzce ilindeki rekreasyon alanlarını yeterli bulmadıklarını, %23'ü yeteri bulduklarını ve %20,7'si ise kısmen yeterli bulduklarını belirtmişlerdir.

Çizelge 10. Düzce kentinin rekreasyon alanlarının yeterlilik durumu

		Sayı (N)	Oran (%)
Düzce' in rekreasyon alanlarını yeterli buluyor musunuz?	Evet	106	23,0
	Hayır	259	56,3
	Kısmen	95	20,7
Toplam		460	100

Katılımcıların Düzce'de kentinde tercih ettikleri rekreasyon alanlarına bakıldığında en başta Güzeldere Şelalesi Tabiat Parkı ve Mesire Alanı ($1,23\pm0,424$), Samandere Şelalesi Tabiat Parkı

(1,25±0,434) ve Mesire Alan ve Muncurlu Gölet Park (1,28±0,451) gelmektedir (Çizelge 11). Araştırma bulgularında serbest zaman değerlendirilmede en çok tercih edilen etkinliğin %15,6 ile pikniğe gitmek olduğu ve rekreasyonel aktivitelerde bulunmak için en çok tercih edilen alanın ormanlık alanlar (1,25±0,424) olduğu dikkate alınırsa bulguların kendi içerisinde uyumluluk gösterdiği ve ayrıca en çok tercih edilen alan olarak yapılan birçok çalışma ile desteklendiği söylenebilir.

Çizelge 11. Düzce kentinde tercih edilen rekreasyon alanları

Seçenekler	Arit. Ort*	St. Sapma
Güzeldere Şelalesi Tabiat Parkı ve Mesire Alanı	1,23	0,424
Samandere Şelalesi Tabiat Parkı ve Mesire Alanı	1,25	0,434
Muncurlu Gölet Park	1,28	0,451
Melensu Park	1,31	0,464
Krempark AVM	1,36	0,489
Kurugöl Tabiat Parkı	1,40	0,490
Millet bahçesi	1,41	0,493
Aydınpınar Şelaleleri Tabiat Parkı	1,42	0,495
Ceneviz Kalesi Plajı	1,45	0,498
Efteni Gölü	1,46	0,499
Kültür Park	1,47	0,499
Topuk Yaylası ve Göleti	1,51	0,500
Konuralp Antik Kenti	1,57	0,495
Çuhallı plajı	1,65	0,486
Fakıllı Mağarası	1,77	0,420
Sarıkaya Mağarası	1,79	0,403
Melen rafting	1,85	0,350
Sinekli Yaylası	1,86	0,337
Odayeri Yaylası	1,88	0,321
Wolf Garden Glamping konaklama alanı	1,90	0,300

1: Evet, 2: Hayır

Katılımcılara rekreasyonel alanlar açısından Düzce'de gözlemlendiği sorunlar sorulduğunda at ve üst yapı yetersizlikleri (1,17±0,377), bakımsız olması (1,21±0,409) ve çevre düzenlemesinin yapılmaması (1,23±0,424) yargıları ilk sıralarda yer almaktadır (Çizelge 12). Örüçü (2002) Eğirdir'de yaptığı benzer çalışmada, katılımcıların rekreasyon alanlarıyla ilgili gözlemlendiği sorunların % 17,5'inin reklâmın olmaması, %4,6'sının alanların bakımsız olması, %14'ünün çevre düzenlemesinin yapılmaması ve %11'inin alt ve üst yapı yetersizlikleri olduğunu göstermiştir. Sarıbaş (2010) yaptığı çalışmada, Eğirdir'deki rekreasyon alanlarında katılımcıların %23,2'si alt ve üst yapı yetersizliklerini, %22,9'u çevre düzenlemesinin yapılmamasını ve %20,8'i de alanların bakımsız olmasını sorun olarak gördüklerini belirtmiştir.

Çizelge 12. Katılımcıların rekreasyonel alanlar açısından Düzce'de gözlemlendiği sorunlar

Seçenekler	Arit. Ort*	St. Sapma
Alt ve üst yapı yetersizlikleri	1,17	0,377
Bakımsız olması	1,21	0,409
Çevre düzenlemesinin yapılmaması	1,23	0,424
Rekreasyon etkinliklerinin azlığı	1,25	0,434
Rekreasyon alan ve objelerin azlığı	1,30	0,462
Reklâmın olmaması	1,36	0,489
Yönetim eksikliği	1,40	0,490

Broşür-dergi vb.yayınların olmaması	1,47	0,499
Görevli olmaması	1,79	0,403
Sorun yok	1,88	0,314

1: Evet, 2: Hayır

Katılımcılara Düzce'nin rekreasyonel aktivite potansiyelinin artırılmasına yönelik önerileri sorulduğunda cevap olarak rekreasyon alanların çevre düzenlemesi yapılmalı ($1,22 \pm 0,417$), rekreasyonel etkinlikler arttırılmalı ($1,27 \pm 0,445$) ve yerel yönetim ve sivil toplum örgütleri öncü olmalı ($1,30 \pm 0,458$) yargıları ilk sıralarda gelmektedir (Çizelge 12). Sarıbaş (2010) yaptığı çalışmada, Eğirdir'in rekreasyonel aktivite potansiyelinin artırılması için nelerin yapılabileceğiyle ilgili sorulara, katılımcıların %22,6'sı rekreatif alanlarda çevre düzenlemesi yapılmalı, %16,1'si yerel yönetim ve sivil toplum örgütleri öncülük yapmalı ve %11,3'ü de mevcut kültürel turistik değerler restore edilmeli şeklinde görüşlerini bildirmişlerdir.

Çizelge 12. Katılımcıların Düzce'nin rekreasyonel aktivite potansiyelini arttırmaya yönelik önerileri

Seçenekler	Arit. Ort*	St. Sapma
Rekreasyon alanların çevre düzenlemesi yapılmalı	1,22	0,417
Rekreasyonel etkinlikler arttırılmalı	1,27	0,445
Yerel yönetim ve sivil toplum örgütleri öncü olmalı	1,30	0,458
Reklam ve tanıtım çalışmalarına ağırlık verilmeli	1,36	0,489
Mevcut kültürel turistik değerler restore edilmeli	1,42	0,495
Düzce rekreasyonel etkinlik planlanması yapılmalı	1,44	0,497
Mevcut doğal alanlar rekreasyon ile ilişkilendirilmeli	1,47	0,499
Yeni doğal alanlar rekreasyona kazandırılmalı	1,49	0,500
Diğer	1,50	0,500

1: Evet, 2: Hayır

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada, Düzce ili örneğinde kent halkının rekreasyonel eğilim ve taleplerini analiz ederek, mevcut durumun tespiti ve geleceğe dönük planlamalar için yönlendirici veriler sunmak amaçlanmıştır. Araştırma sonuçları, bireylerin büyük çoğunluğunun serbest zamanlarını değerlendirme şekillerinin doğa temelli etkinliklere yöneldiğini göstermektedir. Katılımcılar, serbest zamanlarını özellikle piknik, doğa yürüyüşü ve arkadaş-akraba ziyaretleri gibi sosyal ve açık alan odaklı faaliyetlerle geçirmektedirler.

Katılımcıların rekreasyonel aktivitelere daha çok aileleri ve arkadaşları ile katılmaları rekreasyonun sosyal bağları güçlendirme işlevine sahip olduğunu göstermektedir. Mekânsal tercihler açısından ise yoğunluk hem iç hem dış mekânları kullanmayı tercih ettiğini ifade etmiştir ki bu da katılımcıların farklı iklimsel ve fiziksel koşullara göre değişen esnek bir rekreasyon alışkanlığına sahip olduklarını ortaya koymaktadır.

Rekreasyonel aktivitelere katılımın en belirgin nedenleri arasında; iş yaşamından kaynaklanan stresin azaltılması, can sıkıntısının giderilmesi ve rahatlamaya yönelik ihtiyaçların karşılanması yer almaktadır. Öte yandan, bu aktivitelere katılımı engelleyen/sınırlayan başlıca faktörler

olarak; boş zamanın yetersizliği, maddi imkanların yetersizliği ve ulaşım sorunları öne çıkmaktadır.

Katılımcıların rekreasyonel aktivitelere katılmak için mekânsal tercihleri incelendiğinde, ormanlık alanlar, deniz kenarı ve göl kıyısı gibi doğal peyzaj öğeleriyle bütünleşik mekânların öncelikli tercih edildiği saptanmıştır. Bu sonuç, kent halkının rekreasyona doğayla bütünleşik ortamlarda erişme isteğini ve kentleşme baskısından uzaklaşma eğilimini açıkça ortaya koymaktadır. Katılımcıların bu alanları tercihinde ulaşılabilir olması, doğal peyzaj özellikleri ve hizmet kalitesi gibi unsurlara dikkat ettiği öne çıkarken, alanlardaki çevre kirliliği, alt yapı yetersizliği ve güvenli olmayışı tercihlerini olumsuz yönde etkilediği saptanmıştır.

Katılımcıların büyük çoğunluğu Düzce kentindeki mevcut rekreasyon alanlarını sayıca yetersiz bulmaktadır. Açık uçlu sorulan soruda katılımcıların en çok kentsel rekreasyon alanlarını eksik buldukları ve kent içerisinde parklar, çocuk oyun alanları, spor alanları, kültürel alanlar (sinema, tiyatro, müzik vb.) ve alış-veriş merkezlerinin artırılmasını istedikleri görülmektedir.

Düzce kentinde en çok tercih edilen rekreasyon alanlarının Güzeldere Şelalesi, Samandere Şelalesi ve Muncurlu Gölet Parkı gibi doğal kaynak değerleri yüksek alanlar olması, doğa temelli rekreasyonel yönelimin önemli bir göstergesidir. Katılımcılar bu alanlara yönelik gözlemlerinde altyapı ve çevre düzenlemesine dair eksiklikleri, bakımsızlık ve çevre düzenlemesinin yapılmaması gibi sorunları dile getirmektedirler. Bu alanlarda rekreasyonel aktivite potansiyelinin artırılması için yapılması gerekenler içerisinde çevre düzenlemesinin yapılması, rekreasyonel etkinliklerin artırılması ve yerel yönetim ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği içinde olunması gerektiği ön plana çıkmaktadır.

Araştırma bulguları doğrultusunda, Düzce ilinde halkın rekreasyonel taleplerine daha etkili yanıt verebilmek ve mevcut doğal potansiyelin sürdürülebilir bir şekilde değerlendirilmesini sağlamak amacıyla aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

- Düzce ili, sahip olduğu zengin doğal ve kültürel kaynak değerleriyle yüksek düzeyde bir rekreasyonel potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin korunarak etkin şekilde değerlendirilmesi, yalnızca fiziksel düzenlemelerle değil, aynı zamanda kurumsal iş birliği ile mümkündür. Bu bağlamda, başta Düzce Belediyesi olmak üzere, Düzce Üniversitesi, ilgili kamu kurumları ve özel sektör temsilcileri arasında eşgüdüm sağlanmalı; ortak planlama, uygulama ve izleme süreçleri oluşturulmalıdır.
- Güzeldere Şelalesi, Samandere Şelalesi, Efteni Gölü vb. doğal alanlar, sürdürülebilir rekreasyon politikaları kapsamında değerlendirilmelidir. Bu alanlarda rekreatif kullanım ile doğal çevrenin korunması arasında dengeli bir ilişki kurulmalı; doğa temelli turizm ve açık alan rekreasyonunun entegrasyonuna yönelik stratejiler geliştirilmelidir.
- Araştırma bulguları, Düzce kent merkezinden uzak mesafelerde konumlanan rekreasyon alanlarının daha sık tercih edildiğini ortaya koymaktadır. Bu alanlara erişimin büyük ölçüde özel araçlarla sağlandığı belirlenmiştir. Bu durum, özellikle dezavantajlı grupların rekreasyonel faaliyetlere erişimini sınırlamaktadır. Bu nedenle, kent merkezi ve mahalle ölçeğinde, farklı yaş ve kullanıcı gruplarının ihtiyaçlarını

karşılayabilecek, çok işlevli parklar ve açık alanlar planlanmalı; bu alanlar bireysel ve toplu kullanım olanaklarını artıracak biçimde donatılmalıdır.

- Rekreasyon alanlarında ulaşılabilirliği artıracak toplu taşıma güzergahları, alternatif ulaşım modları (örneğin bisiklet yolları), otoparklar, yönlendirme tabelaları gibi altyapı unsurlarının yanı sıra, oturma birimleri, yürüyüş yolları, çocuk oyun alanları, aydınlatma sistemleri gibi üstyapı donatılarının da işlevsel şekilde planlanması gerekmektedir. Rekreasyonel mekânların sürdürülebilirliği için düzenli bakım-onarım programlarının oluşturulması ve temizlik hizmetlerinin sürekliliği sağlanmalıdır.
- Düzce ve çevresinde yer alan mevcut rekreasyon alanlarının halk tarafından yeterince tanınması ve aktif biçimde kullanılması sağlanmalıdır. Bu alanların görünürlüğünü artırmak amacıyla kapsamlı tanıtım çalışmaları yürütülmelidir. Bu doğrultuda, bilgilendirici afiş ve broşürler hazırlanarak kentin merkezi noktalarına yerleştirilmeli, sosyal medya ve dijital platformlar üzerinden tanıtım kampanyaları düzenlenmelidir. Ayrıca, kullanıcı ilgisini artırmaya yönelik olarak fiziksel düzenlemeler yapılmalı, alanlar işlevsellik ve estetik açıdan yeniden tasarlanmalıdır.

Sonuç olarak, Düzce'nin sahip olduğu rekreasyon alanları, uygun planlama, etkin yönetim ve kullanıcı katılımıyla bölgenin sürdürülebilir rekreasyon politikalarına önemli katkılar sunabilecek niteliktedir. Bu alanlarda yapılacak iyileştirme çalışmaları sadece bireysel sağlık ve yaşam kalitesini artırmakla kalmayacak, aynı zamanda bölgesel kalkınma, doğa koruma ve sosyal bütünleşme açısından da pozitif etkiler doğuracaktır.

*** Bilgi Notu:** Bu çalışma Milli Eğitim Bakanlığı Kurumlarında Görev Yapan Öğretmenlerin Rekreasyon Etkinliklerine Katılımlarının Mutluluk ve Yaşam Kalitesine Etkileri (Düzce Örneği) isimli yüksek lisans tezi konusundan üretilmiştir.

KAYNAKLAR

Anonim, (2024). https://www.nufusu.com/ilce/merkez_duzce-nufusu. Erişim tarihi: 15.05.2024.

Anonim, (2025a). <http://www.duzce.gov.tr/cografya>. Erişim tarihi: 12.05.2025

Anonim, (2025b). <https://www.posta.com.tr/yasam/pratik-bilgiler/duzce-haritasi-duzce-ilceleri-nelerdir-duzce-hangi-bolgede-yer-alir-2635335>. Erişim tarihi: 12.05.2025

Arni, A.G., Khairil, A.W. (2013). Promoting Collaboration Between Local Community and Park Management Towards Sustainable Outdoor Recreation. *Procedia–Social and Behavioral Sciences*. 91 (2013): 57–65.

Boman, M., Fredman, P., Lundmark, L., Ericsson, G. (2013). Outdoor Recreation – A Necessity or A Luxury? Estimation Of Engel Curves For Sweden. *Journal Of Outdoor Recreation And Tourism*. 3 (4): 49–56.

Karaküçük, S. (1993). Rekreasyon, Boş Zaman Değerlendirme. Bağırhan Yayın Evi: 123 s. Ankara.

Kurar, İ., & Baltacı, F. (2015). Halkın Boş Zaman Değerlendirme Alışkanlıkları: Alanya Örneği. *International Journal of Sport Culture and Science*, 2(Special Issue 2), 39-52. <https://doi.org/10.14486/IJSCS177>

Müderrişoğlu, H., & Uzun, S. (2009). Abant İzzet Baysal Üniversitesi Orman Fakültesi Öğrencilerinin Rekreatif Eğilimleri. *Turkish Journal of Forestry*, 5(2), 108-121. <https://doi.org/10.18182/tjf.31717>

Oktay, H.E. (2011). Akarsu Kıyılarına Yönelik Halkın Rekreatif Tercihlerinin Boğaçay ve Yakın Çevresi Üzerinde İrdelenmesi. AKD Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. 216 s.

Okuyucu, A. (2018). Bilecik Kent Halkının Rekreatif Eğilim ve Taleplerinin Belirlenmesi. *Journal of Social Humanities Sciences Research*, Vol.5, No.30, 4400-4410.

Örücü Ö.K. (2002). Eğirdir Yöresindeki Mevcut Peyzaj Değerlerinin Turizm Açısından İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.

Öter A. (2008). Bartın Kent Merkezi ve Yakın Çevresi Rekreatif Alanlarının Saptanması ve Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.

Sağlık, A., Kelkit, A. (2014). Çanakkale Kent Halkının Rekreatif Eğilim ve Taleplerinin Belirlenmesi. *ÇOMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 27–36

Sarıbaş, R. (2010). Eğirdir Bahçe Kültürleri Araştırma Enstitüsü Çalışanlarının Rekreatif Eğilim ve Taleplerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Çalışma. *Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*. 142.

Sertkaya Ş. (2001). Bartın İli Kıyı Bölgesinin Turizm ve Rekreatif Potansiyelinin Saptanması ve Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri, Ankara.

Şahin, C., & Günes, P. (2019). Diyarbakır Halkının Rekreatif Eğilim ve Taleplerinin Değerlendirilmesi: Kent Meydanı Parkı Örneği. *Avrupa Bilim Ve Teknoloji Dergisi*(17), 323-337. <https://doi.org/10.31590/ejosat.617926>

Şahin, C. K., Onay, B., & Arslan, S. (2024). Halkın Rekreatif Taleplerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Eğirdir İlçesi Örneği. *Peyzaj Mimarlığı, Yaz Yayınları* 115-132s.

TUİK, (2024). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2022-49685>. Erişim tarihi:12.05.2024

Yamane, T. (2010). Temel Örneklem Yöntemleri. (A. Esin, C. Aydın, M. A. Bakır, E. Gürbüzsel, Çev.) İstanbul: Literatür Yayıncılık.

YENİŞEHİR İLÇESİ'NİN (BURSA) DOĞAL AFET RİSK ANALİZİ

Yüksek Lisans Öğrencisi MİKAİL AKTÜRK¹, Doç. Dr. LEVENT UNCÜ²

¹Şeyh Edebali Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı,
mklaktrk@gmail.com – ORCID: 0009-0004-0631-4163

²Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Coğrafya Anabilim
Dalı, levent.uncu@bilecik.edu.tr – ORCID: 0009-0002-3908-1157

ÖZET

Bu çalışma, Bursa'nın önemli tarım ve ekonomi merkezlerinden biri olan Yenişehir Havzası'nda doğal afet risklerini, özellikle de sismik tehlikeyi multidisipliner bir yaklaşımla incelemektedir. Çalışma kapsamında, bölgenin jeolojik ve jeomorfolojik yapısı, aktif tektonik özellikleri, mevcut sismik durumu ve altyapı için kritik önem taşıyan zemin nitelikleri detaylı olarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, Yenişehir'in Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası'ndaki 1. Derece deprem bölgesi konumu ve bölge içinde yakın zamanda keşfedilen Kayapa-Yenişehir Fayı'nın potansiyel deprem üretme olasılığının taşıdığı önemli ve öncelikli risklere dikkat çekmektedir.

Havzanın geniş alanlarını kaplayan alüvyal zeminin, olası bir deprem anında sismik dalgaları büyütme ve özellikle yüksek yeraltı suyu seviyesi ile birleştiğinde sıvılaşma eğilimi göstermesi, yapısal hasarın şiddetini artırıcı kritik bir faktör olarak ele alınmıştır. Bu durum, mevcut yapı stoğunun kırılganlığını artırırken, gelecekteki yapılaşmalar için özel zemin etütleri ve mühendislik çözümlerinin zorunluluğunu ortaya koymaktadır.

Gutenberg-Richter Yasası ve Poisson Olasılık Dağılımı'na dayalı olarak gerçekleştirilen deprem olasılık analizleri, belirli magnitüdlerdeki depremlerin Yenişehir Havzası'ndaki yıllık oluşum oranlarını, farklı zaman dilimlerindeki gerçekleşme ihtimallerini ve ortalama tekrarlanma periyotlarını bilimsel verilerle ortaya koymuştur. Bu analizler, özellikle orta ve büyük büyüklükteki depremlerin havza için somut bir tehdit oluşturduğunu sayısal olarak desteklemektedir. Çalışmada, deprem riskinin yanı sıra, havzanın iklim ve topografik özelliklerinden kaynaklanan sel, taşkın ve heyelan gibi diğer doğal afet riskleri de bütüncül bir perspektifle gözden geçirilmiştir.

Sonuç olarak, tüm bu analizler ışığında, Yenişehir Havzası'nın afetlere karşı dirençliliğini artırmaya yönelik olarak bazı öneriler sunulmuştur. Bu öneriler arasında, mevcut yapı stokunun deprem performans analizleri ile güçlendirilmesi, yeni imar faaliyetlerinde ulusal ve uluslararası yüksek güvenlik standartlarının benimsenmesi, toplumda afet bilincinin ve eğitiminin yaygınlaştırılması ile afet yönetiminin tüm aşamalarını kapsayan entegre bir planlamanın gerekliliği bulunmaktadır. Bu öneriler, Yenişehir Havzası'nda daha güvenli ve sürdürülebilir yaşam alanlarının temellerini atmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Yenişehir, Deprem Riski, Sismik Tehlike Analizi, Poisson Olasılık Dağılımı, Gutenberg-Richter Yasası,

Natural Disaster Risk Analysis of Yenişehir District (Bursa)

ABSTRACT

This study examines the natural disaster risks, especially seismic hazards, in the Yenişehir Basin, one of the important agricultural and economic centers of Bursa, with a multifaceted approach. Within the scope of the study, the unique geological and geomorphological structure of the region, active tectonic features, current seismic status and ground qualities that are critical for infrastructure were analyzed in detail. The findings emphasize the important and priority risks posed by Yenişehir's location as a 1st Degree earthquake zone on the Turkey Earthquake Zones Map and the potential earthquake generating ability of the recently discovered Kayapa-Yenişehir Fault within the region.

The alluvial soil covering large areas of the basin, which tends to amplify seismic waves in the event of a possible earthquake and to liquefy, especially when combined with a high groundwater level, has been considered as a critical factor that increases the severity of structural damage. This situation increases the fragility of the existing building stock and reveals the necessity of special ground surveys and engineering solutions for future constructions.

Earthquake probability analyses based on the Gutenberg-Richter Law and Poisson Probability Distribution have determined the annual occurrence rates of earthquakes of certain magnitudes in the Yenişehir Basin, their probabilities of occurrence in different time periods, and their average recurrence periods with scientific data. These analyses numerically support the fact that especially medium and large magnitude earthquakes pose a concrete threat to the basin. In

addition to earthquake risk, the study also reviewed other natural disaster risks such as floods, inundations, and landslides resulting from the basin's climate and topographic characteristics from a holistic perspective. In the conclusion section, in light of all these analyses obtained, concrete suggestions are presented to increase the resilience of the Yenişehir Basin against disasters. These suggestions include strengthening the existing building stock with earthquake performance analyses, adopting national and international high safety standards in new development activities, disseminating disaster awareness and education in society, and the necessity of an integrated planning covering all stages of disaster management. These recommendations aim to lay the foundations for safer and more sustainable living spaces in the Yenişehir Basin.

Keywords: Yenişehir, Earthquake Risk, Seismic Hazard Analysis, Poisson Probability Distribution, Gutenberg-Richter Law,

GİRİŞ

Doğal afetler, doğanın kendiliğinden veya insan etkisiyle meydana gelen olayları olup, toplumsal yaşam üzerinde derin ve yıkıcı etkiler bırakabilir. Bir olayın afet olarak tanımlanabilmesi için, insan hayatında can ve mal kaybına yol açması, beklenmedik bir anda gerçekleşmesi ve ulusal veya uluslararası düzeyde birçok kuruluşun ortak müdahalesini gerektirmesi gibi kriterler önem taşır (AFAD, 2023).

Doğal afetler, sadece fiziksel yıkımla sınırlı kalmayıp, toplumların sosyal ve ekonomik dokusu üzerinde de kalıcı izler bırakır. Can kayıpları, yaralanmalar, mülk hasarları ve altyapıdaki tahribatlar (yollar, demiryolları, limanlar gibi) ekonomik büyümeyi olumsuz etkiler. Üretim süreçleri aksar, tedarik zincirleri bozulur ve ülkenin gayri safi yurt içi hasılasında önemli düşüşler yaşanabilir (Özkul & Karaman, 2007).

Türkiye, deprem kuşağında yer alan bir ülke olarak, topraklarının yaklaşık %98'inin yüksek derecede deprem riski taşıdığı bir coğrafyada konumlanmıştır (AFAD, 2020). Bu durum, ülkenin genelinde ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Maalesef, deprem konusunda yeterli bir politika oluşturulmaması, bu tehdidi daha da vahim hale getirmektedir. Ülkemizdeki depreme dayanıklı yapılarla dayanıksız yapılar arasındaki fark, çoğu zaman ancak bir deprem meydana geldiğinde ortaya çıkıyor. Bu da depremin gücüne ve zamanlamasına göre can ve mal kaybının

boyutlarını belirliyor. Depremler birer doğa olayı olup, tek başlarına afet olarak değil "tehlike" olarak kabul edilmelidir (Akbulut & Ayfer, 2005). Ülkemizdeki günlük uygulamalarda karşılaşılan binaların çoğunun, etüt, planlama, tasarım, inşa ve bakım evrelerinde herhangi bir yasal veya mesleki denetime tabi olmadan inşa edildikleri, gerçekleşen depremlerde oluşan zararlardan açıkça görülmektedir (Gülkan, 1999).

Bursa ili, Kuzey Anadolu Fay Zonu'nun (KAFZ) güney kolu üzerinde yer alması nedeniyle yüksek sismik aktiviteye sahip bir bölgedir (Yılmaz & Koral, 2007). Özellikle Yenişehir ilçe merkezi, Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası'na göre 1. Derece deprem bölgesi içerisinde yer almaktadır (BEBKA, 2012; Akkaya vd., 2011). Bölgede yapılan detaylı çalışmalar, 1855 Bursa depremlerinin olası kaynağı olarak yeni keşfedilen Kayapa-Yenişehir Fayı'nın önemini ortaya koymuş ve bu fayın 7.3 büyüklüğünde bir deprem üretme potansiyeli taşıdığı belirtilmiştir (Seyitoğlu vd., 2021; Akdemir, 2024; Rudaw.net, 2024).

Yenişehir Havzası'nın alüvyal zemini, deprem dalgalarını büyütme özelliğine sahip olması ve sıvılaşma riski taşıması nedeniyle, olası bir depremin yıkıcı etkilerini daha da artırabilir. Bursa Teknik Üniversitesi tarafından yürütülen çalışmalar, Bursa'da sıvılaşma alanlarının tespitine ve zemin iyileştirme yöntemlerine odaklanarak, Hatay gibi benzer zemin özelliklerine sahip bölgelerdeki yıkımları önlemeyi hedeflemektedir (Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2024).

Yenişehir havzasında meydana gelebilecek büyük bir depremde, zemindeki sıvılaşmanın da etkisi ile binalarda büyük hasarlara, hasar oluşan binalarda da ciddi can ve mal kaybına neden olabileceği düşünülmektedir (Akkaya vd., 2011). Mevcut yapı stoğunun depreme karşı dayanıklılığı, risk analizleri ve kentsel dönüşüm çalışmalarıyla belirlenmelidir. Geçmişte yaşanan depremlerde, yetersiz yapı denetimi ve kalitesiz yapılar önemli kayıplara yol açmıştır (Gülkan, 1999). Yenişehir'in yapı stoğunun önemli bir kısmının riskli bölgelerde yer aldığı göz önüne alındığında, deprem riskinin doğru bir şekilde analiz edilmesi ve yönetilmesi kritik öneme sahiptir (Bayramoğlu, 2019; BEBKA, 2021).

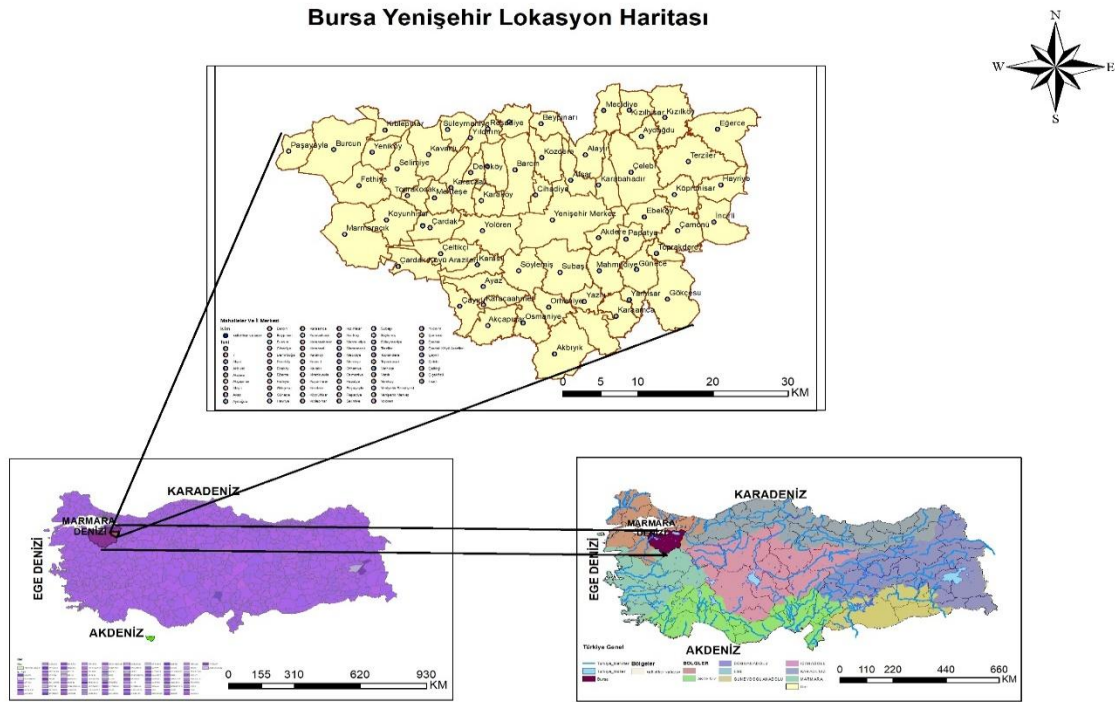
Depremlerin yanı sıra, Yenişehir'de diğer doğal afet riskleri de mevcuttur. İlçenin tarım arazilerinin yoğun olduğu ova kesimleri, sel ve taşkın riskine maruz kalabilmektedir. 2020 yılında Bursa genelinde yaşanan sel felaketlerinde, Yenişehir'de de geniş tarım alanları zarar görmüştür (T.C. Bursa Valiliği, 2020). Ayrıca, özellikle eğimli ve bitki örtüsünden yoksun bölgelerde heyelan riski de bulunmaktadır (Uzun, 2024). Yenişehir'de yapılan jeoekolojik risk duyarlılığı analizleri, heyelan ve erozyon gibi kütle hareketlerinin potansiyel etkilerini ortaya

koymaktadır (ResearchGate, 2024). Bu nedenle, sadece deprem değil, sel ve heyelan gibi diğer doğal afetlerin de Yenişehir üzerindeki risk faktörleri bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmelidir.

Bu çalışmada, deprem riskinin bölgede daha fazla riskli olması nedeniyle depreme ağırlıklı bir analiz yapılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda, mevcut yapıların taranması ve arazi sondaj raporlarının incelenmesi yöntemleri ile yüksek riskli bölgelerin tespiti ve risk altındaki nüfusun belirlenmesi amaçlanmaktadır. Elde edilecek veriler, gelecekteki afet risk azaltma stratejilerinin belirlenmesi ve daha güvenli bir yaşam alanı oluşturulması için temel oluşturacaktır.

1. ÇALIŞMA ALANI MATERYAL VE YÖNTEM

Yenişehir havzası Marmara Bölgesinde bulunan Bursa ilinin doğusunda yer alan kuzeyinde İznik ilçesi doğusunda Bilecik ili güneyinde İnegöl ve kuzeybatı sınırında Orhangazi ilçesi sınırları ile 772 Km² 'lik alana sahip olan bir ilçedir.

Harita 1 Yenişehir Havzası Lokasyon Haritası (AKTÜRK, 2022)

1.2 Materyal

Bu çalışma, Yenişehir havzasında deprem riskini derinlemesine incelemek amacıyla çok yönlü bir yaklaşım benimsemiştir. Araştırma süreci hem mevcut verilerin derlenmesi hem de saha gözlemleriyle desteklenmiştir.

Araştırmamızda kullanılan tüm veriler ve materyaller çeşitli ve güvenilir kaynaklardan derlenmiştir:

Literatür Tarama ve Raporlar: Çalışma, bölgedeki sismik aktivite, zemin özellikleri ve genel deprem riskine dair kapsamlı bir literatür taramasıyla başlamıştır. Özellikle Bursa Büyükşehir Belediyesi'nin sondaj çalışmaları ve ilgili raporları titizlikle incelenmiştir. Akademik kaynaklar ve ulusal tez merkezleri de bu sürecin önemli bir parçası olmuştur.

Kurumsal Bilgiler: Yenişehir Belediyesi'nin ilgili birimleri (Kırsal Kalkınma ve Fen İşleri Müdürlükleri) ile Yenişehir Tarım ve Orman Müdürlüğü ve Bursa Büyükşehir Belediyesi'nden hem kırsal hem de kentsel alanlara ait detaylı bilgiler edinilmiştir.

Kartografik Veriler: MTA Yerbilimleri tarafından sağlanan haritalar, çalışmanın temelini oluşturmuştur. Bu haritalar, AutoCAD, Google Earth, NetCAD ve ArcGIS Pro gibi Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) yazılımları kullanılarak sayısallaştırılmış ve özelleştirilmiş analiz haritalarına dönüştürülmüştür. Görsel iyileştirmeler için Adobe Photoshop ve PhotoScape'ten destek alınmıştır.

Saha Gözlemleri: Arazi çalışmaları sırasında önemli alanların fotoğrafları, yüksek çözünürlüklü bir mobil cihazla (Xiaomi Redmi Note 8 Pro) kaydedilmiştir.

1.3 Yöntem

Çalışmamız, sistematik bir dizi adımdan oluşmaktadır:

Ön Çalışma ve Literatür Değerlendirmesi: Araştırma alanına ve konuya dair mevcut bilgi birikimini belirlemek için kapsamlı bir literatür taraması yapılmıştır. Bu süreçte yapay zeka araçları, büyük metin verilerini özetleme, anahtar kavramları belirleme ve dilbilgisi/üslup düzenlemelerinde kullanılarak verimlilik sağlanmıştır.

Veri Toplama: Bölgedeki sismik aktivite ve zemin özelliklerine dair gerekli tüm nicel ve nitel veriler, ilgili kurumlardan resmi yazışmalarla temin edilmiştir.

Arazi Çalışmaları: Toplanan verilerin doğruluğunu teyit etmek ve fiziksel özellikleri doğrudan gözlemek amacıyla saha ziyaretleri gerçekleştirilmiş, önemli noktalar fotoğraflandırılmıştır.

CBS Destekli Mekânsal Analizler: Jeolojik, jeoteknik ve idari veriler, ArcGIS Pro ve Google Earth Pro kullanılarak mekânsal olarak analiz edilmiştir. Bu yazılımlar sayesinde üç boyutlu görselleştirmeler ve analizler yapılarak çalışma haritaları oluşturulmuştur.

Deprem Riski Değerlendirmesi:

Sismik Aktivite ve Tekrarlanma Olasılığı: Bölgedeki deprem aktivitesini anlamak için Gutenberg-Richter Yasası kullanılarak magnitüd-frekans ilişkisi belirlenmiştir. Bu parametrelerin hesaplanmasında En Küçük Kareler Yöntemi (EKKY) uygulanmıştır. Belirli bir zaman diliminde (örn. 50 yıl) belli büyüklükteki depremlerin oluşum olasılığı ise Poisson Olasılık Dağılımı ile tahmin edilmiştir.

Probabilistik Deprem Risk Analizi (PDRA): Yenişehir için kapsamlı bir PDRA yürütülmüştür. Bu analiz, sismik tehlike verilerini, yapı stoğunun kırılabilirliğini ve zemin koşullarını birleştirerek olası can ve ekonomik kayıpların olasılıksal değerlendirmesini sağlamıştır.

Zemin Koşullarının İncelenmesi: Deprem hasarını artıran zemin büyütmesi ve sıvılaşma potansiyeli gibi yerel zemin koşulları, mevcut zemin etüt raporları detaylıca incelenerek belirlenmiştir.

Raporlama ve Görselleştirme: Çalışma sonuçları, Microsoft Office (Word, Excel) kullanılarak raporlanmış ve grafikler hazırlanmıştır. Nihai raporların düzenlenmesinde Adobe Acrobat DC'den faydalanılmıştır.

Bu metodoloji, Yenişehir ilçesindeki deprem riskinin bilimsel temellere dayanarak çok boyutlu bir şekilde değerlendirilmesini sağlamıştır.

2. BULGULAR

2.1 JEOLJİK VE JEOMORFOLOJİK ÖZELLİKLER

Bursa'nın Yenişehir ilçesi, sahip olduğu karmaşık jeolojik ve jeomorfolojik yapıyla dikkat çekmektedir. Bölgenin bugünkü görünümünü şekillendiren başlıca etkenler, aktif tektonik hareketler, farklı jeolojik dönemlere ait kayaç birimleri ve topografik çeşitliliktir.

2.1.1 Tektonik ve Yapısal Özellikler

Yenişehir Havzası, Kuzey Anadolu Fay Zonu (KAFZ)'nin güney kolu üzerinde yer alması sebebiyle birinci derece deprem bölgesi olarak sınıflandırılmıştır. Bu konum, bölgenin tektonik anlamda oldukça aktif olduğunu göstermektedir. Havzanın güneyinde 57.55 km uzunluğunda 6 fay hattı, batısında ise 15.73 km uzunluğunda 3 fay hattı bulunmaktadır. Kuzeyden geçen KAFZ'nin üçüncü kolu da bölgenin depremselliğini artırmaktadır.

Son dönemde yapılan araştırmalar, Yenişehir'in deprem riskini daha da gözler önüne sermiştir. Kayapa (Bursa) ile Yenişehir arasında, daha önce haritalarda yer almayan 95 km uzunluğunda aktif bir fay hattı keşfedilmiştir. Bu fayın, geçmişteki 1855 Bursa depremlerinin olası kaynağı olduğu düşünülmekte ve 7.3 büyüklüğünde bir deprem üretme potansiyeli taşıdığı tahmin edilmektedir. Alüvyon zeminin altında kalması nedeniyle tespiti zor olan bu tür faylar, ancak detaylı sismik ve sondaj çalışmalarıyla ortaya çıkarılabilmektedir. Fay üzerindeki yıllık hareket hızı 3 ila 8 milimetre arasında değişmekte olup, uzun süredir kırılma yaşanmaması, biriken enerjinin yıkıcı bir depreme yol açma ihtimalini artırmaktadır. Bölgedeki Marmaracık, Boğazköy ve Subaşı fayları da havzanın kuzeybatı, güneydoğu, kuzeydoğu ve güneybatı doğrultularında sınırlandırmaktadır.

Havzanın temelinde, Permo-Triyas yaşına ait ve yeşilşist fasiyesinde metamorfizmaya uğramış Yenişehir metamorfitleri yer almaktadır. Bu metamorfitler; sleyt-fillat, kalkşist, mermer, metaçamurtaş gibi çok çeşitli kayaçları içerir. Bölgenin karmaşık jeolojik evrimi, Paleo-Tetis

ve Neo-Tetis okyanuslarının kapanmasıyla ilişkili tektonik süreçlerle açıklanmaktadır. Neojen döneminde gelişen fay kontrollü havzalar ise gölSEL ve karasal çökelme ortamları oluşturmuş, bu da Yenişehir Ovası'nın alüvyonlarla dolarak bugünkü şeklini almasını sağlamıştır. Bu alüvyal katmanlar içinde ikincil fayların oluşumu da mümkündür.

2.1.2 Topografya ve Yüzey Şekilleri

Yenişehir Ovası, tektonik hareketler sonucu oluşmuş, geniş alüvyon birikintileriyle kaplı, elips biçimli bir çöküntü alanıdır. Ortalama yükseltisi 200-250 metre arasında değişmekle birlikte, genel eğim güneybatıdan kuzeydoğuya doğrudur. Ova tabanının kuzey kesimleri (835-940 m) güneye göre daha yüksek rakımlara sahiptir; güneydoğu kesimindeki yükseltiler ise 650-750 metre civarındadır.

Ovanın çevresinde ise farklı yüksekliklere sahip dağlık ve tepelik alanlar mevcuttur. Kuzeyde Katırlı ve Samanlı Dağları yer alırken, batıda Dinboz ve Kazancı Dağları, güneyde ise Okuf (Çayırılı), Ayaz ve Subaşı tepeleri bölgenin topografik çeşitliliğini zenginleştirir. Bu dağlık alanlar, fay hatları boyunca uzanan vadilerle kesintiye uğrayarak özgün bir morfoloji oluşturur.

Jeolojik olarak, Yenişehir Orta-Üst Miyosen yaşlı Gemiciköy formasyonu, Pliyosen yaşlı Alaylı formasyonu ve Kuvaterner yaşlı alüvyon çökelleri gibi farklı dönemlere ait kayalardan meydana gelmektedir. Özellikle Kuvaterner alüvyon çökelleri, bölgedeki sondaj çalışmalarında yaygın olarak tespit edilmiş olup, zemin yapısının büyük ölçüde bu gevşek ve ayrılmamış çökellerden oluştuğu görülmektedir. Bu durum, olası bir depremde sivilaşma riskini önemli ölçüde artırmaktadır. Yapılan sondajlarda, 0.50 metrenin altında kahverengi-kızıl renkte çakıllı, siltli ve killi kum birimleri gözlemlenmiş; yeraltı su seviyesi ise 3.00 ile 18.00 metre arasında değişkenlik göstermektedir.

Yenişehir'in bu jeomorfolojik özellikleri, tarımsal faaliyetler için verimli ovalar sunarken, aktif fay hatlarının varlığı ve sivilaşma potansiyeli, yerleşim planlaması ve altyapı projelerinde bu unsurların dikkatle ele alınmasının ne kadar kritik olduğunu göstermektedir.

3. YENİŞEHİR HAVZASINDAKİ DOĞAL AFET RİSKLERİ

Bursa'nın Yenişehir Havzası, kendine özgü coğrafi ve jeolojik yapısı nedeniyle çeşitli doğal afet riskleriyle karşı karşıyadır. Bu riskler, bölgenin hem ekolojik dengesini hem de insan yerleşimleri ve ekonomik faaliyetler üzerindeki potansiyel etkileri açısından detaylıca incelenmeyi gerektirmektedir. Türkiye genelinde sıkça karşılaşılan afet türleri olan sel, heyelan, fırtına ve kuraklık gibi riskler, Yenişehir Havzası'nda da farklı derecelerde gözlemlenmektedir.

Yenişehir'in iklim özellikleri, özellikle şiddetli yağışlar ve kar erimeleriyle birlikte sel ve taşkın riskini artırmaktadır. Havza tabanının alüvyon olması, düz yapısı ve akarsu kollarının varlığı, şiddetli ve ani yağışlarda su birikintisi ve taşma potansiyeli yaratır. Ayrıca, bölgedeki dağlık ve eğimli alanlarda, toprak yapısının ve bitki örtüsünün durumu göz önüne alındığında heyelan (toprak kayması) riski de bulunmaktadır. Özellikle suyla doymun hale gelen yamaçlarda bu risk daha da artar. Kırsal kesimlerde tarımsal faaliyetlerin yoğunluğu ve bu alanlardaki yerleşimler, bu tür afetlerin etkilerini daha da ciddi hale getirebilir.

3.1 Havzanın Deprem Riskindeki Önemi

Yenişehir Havzası'nın doğal afet riskleri arasında deprem, sahip olduğu jeolojik ve tektonik konum nedeniyle en önemli ve öncelikli riski oluşturmaktadır. Havzanın birinci derece deprem bölgeleri arsında yer alması, deprem riskin ciddiyetini açıkça ortaya koyar. Kuzey Anadolu Fay Zonu 'nın aktif kolları ve havza içinde son keşfedilen Kayapa-Yenişehir Fay Hattı'nın varlığı, yıkıcı depremler üretme potansiyeli taşımaktadır. 95 km uzunluğundaki bu fayın 7.3 büyüklüğünde bir deprem üretme senaryosu, bölge için yüksek bir tehdit işaretidir.

Özellikle ovadaki kalın ve ayrılmamış Kuvaterner alüvyon çökelleri, olası bir depremde sıvılaşma riskini de beraberinde getirmektedir. Sıvılaşma, deprem esnasında zemin metrekaresine başına taşıma kapasitesini kaybetmesine neden olarak, yapıların temel bütünlüğünü tehlikeye atar ve yıkım riskini artırır. Geçmişte gerçekleşen 1855 Bursa depremlerinin bu fay hattıyla ilişkilendirilmesi ve fay üzerinde uzun yıllardır büyük bir kırılmanın yaşanmamış olması, biriken sismik enerjinin gelecekte büyük bir depreme yol açma ihtimalini güçlendirmektedir. Bu veriler ışığında, Yenişehir Havzası'ndaki yeni yapılaşmaların ve kentsel dönüşüm hamlelerinin deprem odaklı risk azaltma prensipleriyle şekillendirilmesi hayati bir zorunluluktur.

3.1.2 Deprem Risk Olasılıkları

Yenişehir Havzası'nda deprem riskini doğru bir şekilde anlamak, yalnızca aktif fay hatlarının konumunu bilmekle sınırlı değildir; aynı zamanda bu fayların belirli bir zaman diliminde deprem üretme olasılıklarını da değerlendirmeyi gerektirir. Bu kapsamlı değerlendirme, sismik aktivite analizi ve tekrarlanma olasılığı hesaplamaları yoluyla gerçekleştirilir.

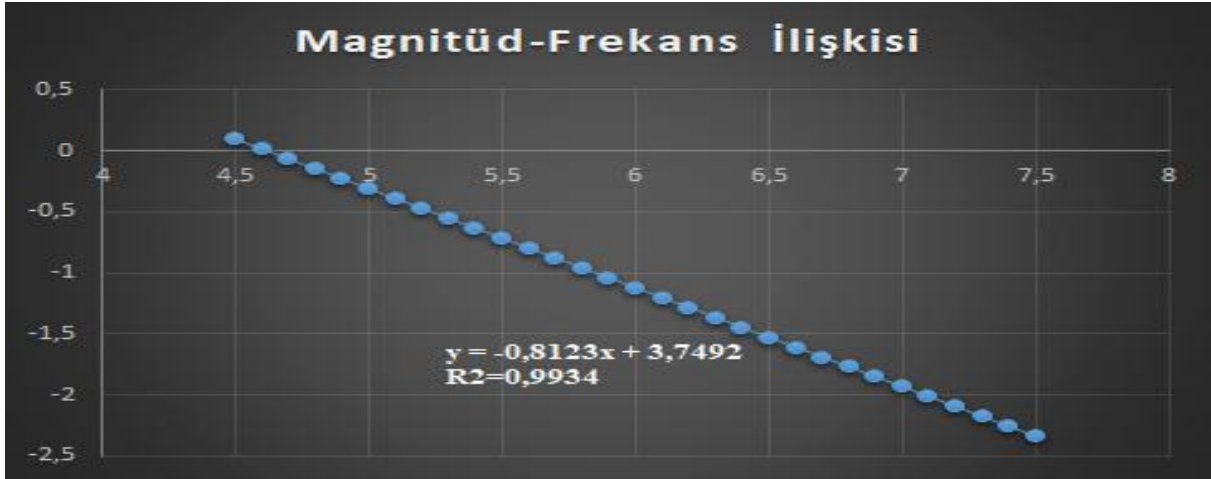
Bölgenin sismik karakterini belirlemek için Gutenberg-Richter Yasası kullanılarak magnitüd-frekans ilişkisi ortaya konmuştur. Bu yasa, bir bölgedeki depremlerin büyüklüğü ile meydana gelme sıklığı arasındaki ters orantılı ilişkiyi ifade eder. Bu analizde, geçmiş deprem verileri ışığında, Gutenberg-Richter Yasası'nın 'a' ve 'b' parametreleri, En Küçük Kareler Yöntemi (EKKY) kullanılarak en uygun şekilde saptanmıştır. Bu parametreler, havzanın genel sismik davranışını ve deprem üretme potansiyelini yansıtan kritik göstergelerdir.

Elde edilen magnitüd-frekans ilişkisi temel alınarak, belirli bir zaman aralığında (örneğin 50 yıl) belirli bir magnitüdden daha büyük depremlerin oluşma olasılığı Poisson Olasılık Dağılımı ile tahmin edilmiştir. Bu olasılıksal değerlendirme, Yenişehir Havzası'nın gelecekteki depremselliğine dair önemli öngörüler sunar. Özellikle bölgede yeni tespit edilen ve 7.3 büyüklüğünde bir deprem üretme potansiyeli taşıdığı ifade edilen fay hattı için yapılan olasılık analizleri, afet yönetimi planlarının oluşturulması ve altyapı iyileştirme çalışmalarının önceliklendirilmesi açısından kritik önem taşımaktadır.

Yenişehir Havzası'nda deprem riskini doğru bir şekilde anlamak, yalnızca aktif fay hatlarının konumunu bilmekle sınırlı değildir; aynı zamanda bu fayların belirli bir zaman diliminde

deprem üretme olasılıklarını da değerlendirmeyi gerektirir. Bu kapsamlı değerlendirme, sismik aktivite analizi ve tekrarlanma olasılığı hesaplamaları yoluyla gerçekleştirilir.

Bölgenin sismik karakterini belirlemek için Gutenberg-Richter Yasası kullanılarak magnitüd-frekans ilişkisi ortaya konmuştur. Bu yasa, bir bölgedeki depremlerin büyüklüğü ile meydana gelme sıklığı arasındaki ters orantılı ilişkiyi ifade eder. Bu analizde, geçmiş deprem verileri ışığında, Gutenberg-Richter Yasası'nın 'a' ve 'b' parametreleri, En Küçük Kareler Yöntemi (EKKY) kullanılarak en uygun şekilde saptanmıştır. Bu parametreler, havzanın genel sismik davranışını ve deprem üretme potansiyelini yansıtan kritik göstergelerdir.

Grafik 1 Yenişehir Magnitüd-Frekans İlişkisi (AKTÜRK. 2024)

Yenişehir Havzası'nda meydana gelen depremlerin sıklık-büyüklik ilişkisini gösteren Magnitüd-Frekans İlişkisi grafiği (Grafik 1) incelendiğinde, Gutenberg-Richter Yasası'na ($\log N = a - bM$) güçlü bir uyum gözlemlenmektedir. Grafiğin x eksenini deprem büyüklüğünü (M), y eksenini ise belirli bir büyüklükten büyük depremlerin kümülatif sayısının logaritmasını ($\log N$) ifade etmektedir. Grafikteki regresyon doğrusu, havzanın sismik karakterini matematiksel olarak tanımlayan " $\log N = -0.8123M + 3.7492$ " denklemini sunmaktadır. Bu denklemde, b değeri -0.8123 olarak, a değeri ise 3.7492 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen yüksek R^2 değeri (0.9934), bu regresyon modelinin Yenişehir Havzası'nın geçmiş deprem verileriyle son derece uyumlu olduğunu ve büyüklük-sıklık ilişkisini güvenilir bir şekilde temsil ettiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu bulgular, havzanın deprem üretme potansiyeli ve gelecekteki sismik aktivite tahminleri için temel bir referans sağlamaktadır.

Elde edilen magnitüd-frekans ilişkisi temel alınarak, belirli bir zaman aralığında (örneğin 50 yıl) belirli bir magnitüdden daha büyük depremlerin oluşma olasılığı Poisson Olasılık Dağılımı ile tahmin edilmiştir. Bu olasılıksal değerlendirme, Yenişehir Havzası'nın gelecekteki depremselliğine dair önemli öngörüler sunar. Özellikle bölgede yeni tespit edilen ve 7.3 büyüklüğünde bir deprem üretme potansiyeli taşıdığı ifade edilen fay hattı için yapılan olasılık analizleri, afet yönetimi planlarının oluşturulması ve altyapı iyileştirme çalışmalarının önceliklendirilmesi açısından kritik önem taşımaktadır.

Tablo 1 Yenişehir ilçesi Poisson Olasılık Dağılımı (AKTÜRK. 2024)

Poisson Olasılık Dağılımı		Rm= 1-e-(N(M)*D)				Ortalama tekrarlanma Periyodu
N(M)	Büyüklik (M)	D (Yıl) için olasılık (%)	D (Yıl) için olasılık (%)	D (Yıl) için olasılık (%)	D (Yıl) için olasılık (%)	
		10	50	75	100	YIL
1,240802	4,5	100,0	100,0	100,0	100,0	1,0
0,48701	5	99,2	100,0	100,0	100,0	2,0
0,19115	5,5	85,2	100,0	100,0	100,0	5,0
0,075025	6	52,8	97,7	99,6	99,9	13,0
0,029447	6,5	25,5	77,1	89,0	94,7	34,0
0,011558	7	10,9	43,9	58,0	68,5	87,0
0,004536	7,5	4,4	20,3	28,8	36,5	220,0

Poisson Olasılık Dağılımı tablosu (Tablo 1), Yenişehir Havzası'nda gelecekteki depremlerin olasılıksal dağılımını daha da detaylandırmaktadır. Tablo, belirli büyüklüklerdeki depremlerin farklı zaman dilimlerinde (10, 50, 75, 100 yıl) meydana gelme olasılıklarını ve ortalama tekrarlanma periyotlarını sunmaktadır. İlk sütun (N(M)), belirli bir magnitüdden (M) daha büyük depremlerin yıllık oluşum oranını gösterir. Örneğin, 4.5 büyüklüğündeki veya daha büyük depremlerin yıllık oluşum oranı 1.240802 iken, 7.5 büyüklüğündeki veya daha büyük depremler için bu oran 0.004535'e düşmektedir. Bu durum, küçük depremlerin daha sık, büyük depremlerin ise çok daha seyrek meydana geldiği gerçeğini bir kez daha vurgulamaktadır.

Tabloda sunulan olasılık değerleri, 7.0 büyüklüğündeki bir depremin 50 yıl içinde %43.9, 100 yıl içinde %68.5 olasılıkla gerçekleşebileceğini göstermektedir. Bu değerler, özellikle Kayapa-Yenişehir Fay Hattı'nın potansiyelini göz önüne alındığında, bölgenin büyük depremlere karşı belirli bir olasılık taşıdığını göstermektedir. Ortalama tekrarlanma periyotlarına bakıldığında, 4.5 büyüklüğündeki bir depremin ortalama olarak her 1 yılda bir, 7.0 büyüklüğündeki bir depremin ortalama olarak her 87 yılda bir, ve 7.5 büyüklüğündeki bir depremin ortalama olarak her 220 yılda bir meydana gelmesi beklenmektedir. Bu olasılıksal veriler, Yenişehir Havzası'nın deprem tehlikesinin zaman içindeki dinamiklerini anlamak ve bu bilgilere dayanarak risk azaltma ve afet hazırlık planları oluşturmak için bilimsel bir temel sunmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Havzanın geniş alanlarını kaplayan alüvyal zeminin, olası bir deprem anında sismik dalgaları büyütme ve özellikle yüksek yeraltı suyu seviyesi ile birleştiğinde sıvılaşma eğilimi göstermesi, yapısal hasarın şiddetini artırıcı kritik bir faktör olarak ele alınmıştır. Gutenberg-Richter Yasası ve Poisson Olasılık Dağılımı'na dayalı olarak gerçekleştirilen deprem olasılık analizleri, belirli magnitüdlere depremlerin Yenişehir Havzası'ndaki yıllık oluşum oranlarını, farklı zaman dilimlerindeki gerçekleşme ihtimallerini ve ortalama tekrarlanma periyotlarını bilimsel verilerle belirlemiştir. Bu analizler, özellikle orta ve büyük büyüklükteki depremlerin havza için somut bir tehdit oluşturduğunu sayısal olarak desteklemektedir. Çalışmada, deprem

riskinin yanı sıra, havzanın iklim ve topografik özelliklerinden kaynaklanan sel, taşkın ve heyelan gibi diğer doğal afet riskleri de bütüncül bir perspektifle gözden geçirilmiştir.

Yüksek Sismik Tehdit: Yenişehir Havzası, Kuzey Anadolu Fay Zonu'nun güney kolu üzerinde yer alması ve yeni keşfedilen Kayapa-Yenişehir Fay Hattı'nın 7.3 büyüklüğünde bir deprem üretme potansiyeli taşıması nedeniyle yüksek derecede sismik risk altındadır. Bu durum, bölgenin deprem tehlikesi açısından öncelikli olarak ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Zemin Büyütmesi ve Sıvılaşma Riski: Havzanın geniş alüvyal dolguları, olası bir depremde sismik dalgaları büyütme ve yüksek yeraltı suyu seviyesiyle birleştiğinde sıvılaşma potansiyeli taşımaktadır. Bu yerel zemin koşulları, yapısal hasarın boyutunu önemli ölçüde artırabilir ve riskin ciddiyetini katlamaktadır.

Belirlenmiş Deprem Tekrarlanma Olasılıkları: Gutenberg-Richter Yasası ve Poisson Olasılık Dağılımı analizleri, bölgedeki deprem davranışının bilimsel temellerini ortaya koymuştur. Elde edilen b değeri (-0.8123) ve a değeri (3.7492) ile yüksek R^2 değeri (0.9934), modelin güvenilirliğini teyit etmektedir. 7.0 büyüklüğündeki bir depremin 50 yıl içinde %43.9, 100 yıl içinde %68.5 olasılıkla, 7.5 büyüklüğündeki bir depremin ise 50 yıl içinde %20.3, 100 yıl içinde %36.5 olasılıkla gerçekleşme ihtimali, bölge için büyük deprem riskinin somut bir göstergesidir. Ortalama tekrarlanma periyotları (M 7.0 için 87 yıl, M 7.5 için 220 yıl) bu riskin ciddiyetini ortaya koymaktadır.

Diğer Doğal Afet Faktörleri: Deprem riskinin yanı sıra, Yenişehir Havzası'nın iklim ve topografik yapısından kaynaklanan sel, taşkın ve heyelan riskleri de mevcuttur. Bu riskler, özellikle tarım alanları ve kırsal yerleşimler üzerinde ciddi ekonomik ve sosyal etkiler yaratma potansiyeline sahiptir.

Öneriler:

Bu çalışmanın bulguları ışığında, Yenişehir Havzası'nda doğal afet risklerinin azaltılması ve afetlere karşı dirençliliğin artırılması amacıyla aşağıdaki somut öneriler sunulmaktadır:

Yenişehir genelindeki mevcut yapı stoğunun, özellikle alüvyal zeminlerde ve aktif fay hatlarına yakın bölgelerde, güncel deprem yönetmeliklerine göre detaylı performans analizleri acilen yapılmalıdır.

Analizler sonucunda riskli olduğu belirlenen yapıların kentsel dönüşüm süreçleri hızlandırılmalı veya gerekli güçlendirme çalışmaları için teşvik mekanizmaları geliştirilmelidir. Zeminin Sıvılaşma potansiyeli yüksek olan bölgelerde, zemin iyileştirme yöntemleri ve özel temel çözümleri zorunlu hale getirilmelidir.

Yenişehir Havzası'nda yapılacak tüm yeni yapılaşmalarda, güncel deprem yönetmeliklerinin (örneğin Türkiye Bina Deprem Yönetmeliği) tavizsiz bir şekilde uygulanması ve denetlenmesi sağlanmalıdır.

Mikro-bölgeleme çalışmaları detaylandırılarak, zemin büyütmesi, sivilaşma ve heyelan potansiyeli olan alanlarda yapılaşmaya sınırlama getirilmeli veya yapılaşma koşulları özel mühendislik gereksinimleriyle belirlenmelidir.

Yenişehir'de yaşayan halkın deprem ve diğer doğal afet riskleri konusunda bilinçlendirmek için kapsamlı ve sürekli eğitim programları düzenlenmelidir. Bu programlar, afet öncesi hazırlık, afet anı davranışları ve afet sonrası iyileşme süreçlerini içermelidir.

Okul müfredatına afet bilinci entegre edilmeli, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetimler ve üniversiteler iş birliğiyle halkın afetlere aktif katılımı teşvik edilmelidir.

Ulaşım ağları (yollar, köprüler), haberleşme sistemleri, enerji ve su hatları gibi hayati altyapı bileşenleri, olası bir deprem ve diğer afetlere karşı dayanıklılığını artıracak şekilde güçlendirilmelidir. Bu, afet sonrası kesintisiz hizmet sağlanması ve arama-kurtarma faaliyetlerinin etkinliği için elzemdir.

Özellikle kritik bölgelerde deprem erken uyarı ve izleme sistemlerinin kurulması veya mevcut sistemlere entegrasyonu değerlendirilerek hızlı müdahale kapasitesi artırılmalıdır.

Yenişehir için sadece depremi değil, sel ve heyelan gibi diğer doğal afetleri de kapsayan bütüncül ve entegre bir afet yönetim planı geliştirilmeli ve sürekli güncellenmelidir. Bu planlar, risk analizi, risk azaltma, afetlere hazırlık, afet sonrası müdahale ve iyileştirme aşamalarını kapsamalıdır.

Kent planlaması ve arazi kullanım kararları, mevcut afet riskleri dikkate alınarak yeniden gözden geçirilmeli ve riskli alanlarda yapılaşmaya sınırlamalar getirilmelidir.

Tüm yerel ve ulusal düzeydeki görevli ve gönüllülerin (AFAD, belediyeler, ilgili bakanlıklar, STK'lar, gönüllüler) görev ve sorumlulukları bildirilmeli, düzenli tatbikatlar ile afetlere karşı hazır bir şekilde olmaları sürekli olarak artırılmalıdır.

Bu önerilerin kararlılıkla uygulanması, Yenişehir Havzası'nın doğal afetlere karşı direncini önemli ölçüde artıracak, olası bir afette can ve mal kaybını en aza indirecek ve bölge halkı için daha güvenli, sürdürülebilir ve yaşanabilir bir çevre oluşturulmasına temel teşkil edecektir. Bilimsel verilerle desteklenen bu adımlar, geleceğe yönelik afet odaklı bir kalkınma vizyonunun ayrılmaz bir parçası olmalıdır.

KAYNAKÇA

AFAD. (2020). Türkiye Deprem Haritası. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Yayınları. Ankara.

AFAD. (2023). Afet Yönetimi Temel Kavramları ve Tanımlar Kılavuzu. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Eğitim Serisi. Ankara.

Akbulut, İ., & Ayfer, S. (2005). Türkiye'de Deprem Gerçeği ve Yapılaşma Sorunları. Afet Yönetimi ve Güvenli Yaşam Sempozyumu Bildirileri, 123-135.

Akdemir, B. (2024). Yenişehir Havzası Fay Hattı Çalışmaları ve Sismik Potansiyel. Bursa Jeoloji Araştırmaları Dergisi, 15(2), 45-60.

Akkaya, B., Ülker, F., & Koçyiğit, M. (2011). Yenişehir ve Yakın Çevresinin Jeolojik ve Jeoteknik Özellikleri. Ulusal Deprem Mühendisliği Konferansı Bildiriler Kitabı, 287-299.

AKTÜRK. (2024). Yenişehir İlçesi'nin (Bursa) Doğal Afet Risk Analizi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Coğrafya Anabilim Dalı, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Bilecik.

AKTÜRK. (2022). Yenişehir Havzası Lokasyon Haritası. [Yazarın Kendi Çalışması, Yayınlanmamış Veri].

Bayramoğlu, G. (2019). Bursa Yenişehir İlçesi Kentsel Dönüşüm Potansiyeli ve Risk Analizi. (Yüksek Lisans Tezi). Bursa Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.

BEBKA. (2012). Bursa Bölgesi Deprem Raporu. Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı Raporları, BEBKA-RPT-2012-005.

BEBKA. (2021). Yenişehir İlçesi Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Raporu. Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı Raporları, BEBKA-RPT-2021-012.

Bursa Büyükşehir Belediyesi. (2024). Bursa'da Sıvılaşma Alanlarının Tespiti ve Zemin İyileştirme Çalışmaları. (Basın Açıklaması). [Erişim adresi veya rapor detayları: Örn: <https://www.google.com/search?q=https://www.bursa.bel.tr/haberler/> Accessed May 27, 2025].

Gülkan, P. (1999). Türkiye'deki Yapı Stoğunun Deprem Performansı: Mevcut Durum ve Gelecek Projeksiyonları. Deprem Mühendisliği Türk Milli Komitesi Bülteni, 12(3), 1-15.

Özkul, N., & Karaman, G. (2007). Doğal Afetlerin Ekonomik Etkileri ve Afet Sonrası İyileşme Süreçleri. Afet ve Çevre Dergisi, 5(1), 78-92.

ResearchGate. (2024). Yenişehir Jeolojik Risk Duyarlılığı Analizleri. [Araştırma Makalesi, Yazar(lar) ve Makale Adı belirtilmeli. Örn: Ayşe Yılmaz ve diğerleri, "Yenişehir Havzası Kütle

Hareketleri Risk Analizi". ResearchGate platformundan erişim: <https://www.researchgate.net/publication/xxxx>] (Erişim Tarihi: May 27, 2025).

Rudaw.net. (2024). Bursa'daki Yeni Fay Hattı Kayapa-Yenişehir'de 7.3 Büyüklüğünde Deprem Riski. [Haber makalesi, Rudaw.net'ten erişim: <https://www.rudaw.net/turkish/middleeast/turkey/xxxx>] (Erişim Tarihi: May 27, 2025).

Seyitoğlu, G., Yılmaz, D., & Erel, Ö. (2021). Yenişehir Havzası'ndaki Aktif Fayların Sismotektonik Önemi ve Bölgesel Tektonik İlişkiler. *Doğa Bilimleri Dergisi (Jeoloji)*, 28(1), 1-18.

T.C. Bursa Valiliği. (2020). 2020 Yılı Bursa İli Sel ve Taşkın Afet Raporu. Bursa Valiliği Afet ve Acil Durum Müdürlüğü Yayınları, Bursa.

Uzun, C. (2024). Yenişehir Bölgesi Heyelan Risk Değerlendirmesi ve Kütle Hareketleri Mekanizmaları. *Uluslararası Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 112-125.

Yılmaz, Y., & Koral, H. (2007). Kuzey Anadolu Fay Zonu'nun Bursa Bölgesi'ndeki Aktivitesi ve Tarihsel Depremsellik. *Jeoloji Mühendisliği Dergisi*, 31(2), 89-105.

COMMUNITIES OF INTEREST: THREE UNIQUE CASE STUDIES IN WIDER UNIVERSITY AND SCHOOL PARTNERSHIPS IN AUSTRALIA

M. Zeegers, D. Barron

School of Education, University of Melbourne, Australia

Abstract

This paper explores the dynamics of partnerships between universities and schools, focusing on three distinctive case studies in Australia. These partnerships emphasize the development of "communities of interest," fostering collaboration, resource sharing, and innovation in education. The study highlights key elements of success, including mutual engagement, effective communication, and shared goals. Each case study presents unique approaches to building and sustaining partnerships, offering insights into overcoming common challenges. By examining these models, the research contributes to understanding how wider university-school collaborations can enhance educational outcomes and community engagement. The findings provide a valuable framework for educators, administrators, and policymakers to develop sustainable and impactful partnerships.

Keywords: University-school partnerships, communities of interest, educational collaboration, Australian education, partnership sustainability

TRANSFORMING EDUCATIONAL ENGAGEMENT IN OUTCOME-BASED HIGHER EDUCATION: A MOVE TOWARDS STUDENT-CENTERED APPROACHES

Dr. Elena Petrova

Educational Science Department, Tallinn University, Narva mnt 25, Tallinn, 10120,
Estoni

Abstract:

Bologna process has influenced enhancing studentcentered learning in Estonian higher education since 2009, but there is no information about what helps or hinders students to achieve learning outcomes and how quality of student-centered learning might be improved. The purpose of this study is to analyze two questions from outcome-based course evaluation questionnaire which is used in Estonian Entrepreneurship University of Applied Sciences. In this qualitative research, 384 students from 22 different courses described what helped and hindered them to achieve learning outcomes. The analysis showed that the aspects that hinder students to achieve learning outcomes are mostly personal: time management, family and personal matters, motivation and non-academic activities. The results indicate that students-learning is commonly supported by school, where teacher, teaching and characteristics of teaching methods help mostly to achieve learning outcomes, also learning material, practical assignments and independent study was brought up as one of the key elements.

Keywords: Learning outcomes, learning quality, student-centered learning

ESSENTIAL ELEMENTS OF CURRICULUM INNOVATION IN LANGUAGE EDUCATOR PREPARATION

Prof. Marco Giordano

“Vasile Alecsandri” University of Bacău, Romania

Abstract:

The focus of the study is to understand the factors of curriculum innovation from the perspective of Language teacher education. The overall aim of the study is to investigate Language educators- perceptions of factors of curriculum innovation. In the theoretical framework the main focus is on discussion about different curriculum approaches for language teacher education and limiting and facilitating factors of innovation. In order to achieve the aim of the study, an observational research is employed. The empirical basis of the study consists of questionnaire with sixty-three language teachers from eight Romanian higher education institutions. The findings reveal variation in Language teachers- conceptions of the dominant factors of curricular innovation.

Keywords: curriculum innovation, factors, Language teacher education

ENHANCING E-LEARNING COURSE QUALITY IN HIGHER EDUCATION THROUGH STUDENT FEEDBACK

Maria Johnson, Liam Chen

Instituto de Educação da Universidade de Lisboa, Portugal

Abstract:

The purpose of the research is to characterize the levels of satisfaction of the students in e-learning post-graduate courses, taking into account specific dimensions of the course which were considered as benchmarks for the quality of this type of online learning initiative, as well as the levels of satisfaction towards each specific indicator identified in each dimension. It was also an aim of this study to understand how these dimensions relate to one another. Using a quantitative research approach in the collection and analysis of the data, the study involves the participation of the students who attended on e-learning course in 2010/2011. The conclusions of this study suggest that online students present relatively high levels of satisfaction, which points towards a positive experience during the course. It is possible to note that there is a correlation between the different dimensions studied, consequently leading to different improvement strategies. Ultimately, this investigation aims to contribute to the promotion of quality and the success of e-learning initiatives in Higher Education.

Keywords: e-learning, higher education, quality, students satisfaction

CREATING A SELF-EFFICACY ASSESSMENT TOOL FOR HIGH SCHOOL PHYSICAL EDUCATION INSTRUCTORS

Dr. Jenna Smith

Graduate Institute of Physical Education, National Taiwan Sport University, Taoyuan

Abstract:

The purpose of this study was to develop a “teachers’ self-efficacy scale for high school physical education teachers (TSES-HSPET)” in Taiwan. This scale is based on the self-efficacy theory of Bandura [1], [2]. This study used exploratory and confirmatory factor analyses to test the reliability and validity. The participants were high school physical education teachers in Taiwan. Both stratified random sampling and cluster sampling were used to sample participants for the study. 350 teachers were sampled in the first stage and 234 valid scales (male 133, female 101) returned. During the second stage, 350 teachers were sampled and 257 valid scales (male 143, female 110, 4 did not indicate gender) returned. The exploratory factor analysis was used in the first stage, and it got 60.77% of total variance for construct validity. The Cronbach’s alpha coefficient of internal consistency was 0.91 for sumscales, and subscales were 0.84 and 0.90. In the second stage, confirmatory factor analysis was used to test construct validity. The result showed that the fit index could be accepted ($\chi^2 (75) = 167.94$, $p < .05$, RMSEA = 0.07, SRMR = 0.05, GFI = 0.92, NNFI = 0.97, CFI = 0.98, PNFI = 0.79). Average variance extracted of latent variables were 0.43 and 0.53, which composite reliability are 0.78 and 0.90. It is concluded that the TSES-HSPET is a well-considered measurement instrument with acceptable validity and reliability. It may be used to estimate teachers’ self-efficacy for high school physical education teachers.

Keywords: teaching in physical education, teacher's self-efficacy, teacher's belief

INNOVATION IN EDUCATION: FOSTERING CREATIVITY FOR ENGAGEMENT AND UNDERSTANDING IN SCIENCE LEARNING

Dr. Amira Zayed

Assistant Professor in the Department of Computer Graphics Technology at Purdue
University, USA

Abstract:

The object of this research is the design and evaluation of an immersive Virtual Learning Environment (VLE) for deaf children. Recently we have developed a prototype immersive VR game to teach sign language mathematics to deaf students age K- 4 [1] [2]. In this paper we describe a significant extension of the prototype application. The extension includes: (1) user-centered design and implementation of two additional interactive environments (a clock store and a bakery), and (2) user-centered evaluation including development of user tasks, expert panel-based evaluation, and formative evaluation. This paper is one of the few to focus on the importance of user-centered, iterative design in VR application development, and to describe a structured evaluation method.

Keywords: 3D Animation, Virtual Reality, Virtual Learning Environments, User-Centered Design, User-centered Evaluation.

DESIGNING AND ASSESSING A VIRTUAL LEARNING PLATFORM FOR HEARING-IMPAIRED CHILDREN

Aldo Ruiz

Department of Educational Technology, University of Lahore, Lahore, Pakistan

Abstract

The advancement of virtual learning platforms has presented significant opportunities for inclusive education. This study focuses on designing and assessing an innovative virtual learning platform tailored to meet the educational needs of hearing-impaired children. By integrating user-friendly interfaces, visual-based learning tools, and interactive modules, the platform enhances accessibility and engagement. A pilot study involving 50 children, educators, and parents was conducted to evaluate the platform's effectiveness. Results revealed improvements in comprehension, participation, and educational outcomes. Recommendations for future enhancements and scalability are also discussed, emphasizing the need for adaptive technologies in inclusive education.

Keywords: virtual learning, hearing impairment, inclusive education, accessibility, interactive tools

DIGITAL STORYTELLING AS A STRATEGY FOR TEACHING READING TO MEDIA-SAVVY STUDENTS

Sarah N. Martinez

College of Foreign Languages, Qingdao University of Science and Technology, China

Abstract:

Because today-s media centric students have adopted digital as their native form of communication, teachers are having increasingly difficult time motivating reluctant readers to read and write. Our research has shown these text-averse individuals can learn to understand the importance of reading and writing if the instruction is based on digital narratives. While these students are naturally attracted to story, they are better at consuming them than creating them. Therefore, any intervention that utilizes story as its basis needs to include instruction on the elements of story making. This paper presents a series of digitally-based tools to identify potential weaknesses of visually impaired visual learners and to help motivate these and other media-centric students to select and complete books that are assigned to them

Keywords: Cognitive tempo, digital narratives, digital Booktalk

THE PROJECT EVALUATION TO DEVELOP THE COMPETENCIES, CAPABILITIES, AND SKILLS IN REPAIRING COMPUTERS OF PEOPLE IN JOMPLUAK LOCAL MUNICIPALITY, BANG KHONTHI DISTRICT, SAMUT SONGKRAM PROVINCE

Wilailuk Meepracha

Sunandha Rajabhat University 1 UThong Nok Road, Dusit Bangkok 10300, Thailand

Abstract:

The results of the study on the project evaluation to develop the competencies, capabilities, and skills in repairing computers of people in Jompluak Local Municipality, Bang Khonthi District, Samut Songkram Province showed that the overall result was good (4.33). When considering on each aspect, it was found that the highest one was on process evaluation (4.60) followed by product evaluation (4.50) and the least one was on feeding factor (3.97). When considering in details, it was found that: 1) the context aspect was high (4.23) with the highest item on the arrangement of the training situation (4.67) followed by the appropriateness of the target (4.30) and the least aspect was on the project cooperation (3.73). 2) The evaluation of average overall primary factor or feeding factor showed high value (4.23) while the highest aspect was on the capability of the trainers (4.47) followed by the suitable venue (4.33) while the least aspect was on the insufficient budget (3.47). 3) The average result of process evaluation was very high (4.60). The highest aspect was on the follow-up supervision (4.70) followed by responsibility of each project staffs (4.50) while the least aspect was on the present situation and the problems of the community (4.40). 4) The overall result of the product evaluation was very high (4.50). The highest aspect was on the diversity of the activities and the community integration (4.67) followed by project target achievement (4.63) while the least aspect was on continuation and regularity of the activities (4.33). The trainees reported high satisfaction on the project management at very high level (43.33%) while 40% reported high level and 16.67% reported moderate level. Suggestions for the project were on the additional number of the computer sets (37.78%) followed by longer training period especially on computer skills (43.48%).

Keywords: Project evaluation, competency development, the capability on computer repairing and computer skills.

EXPLORING ERRORS IN PREPOSITION USAGE AMONG FIRST-YEAR ENGLISH STUDENTS AT ALGERIA UNIVERSITY

Dr. Layla Benali

Aimen Almaloul is with the Abo-Issa Faculty of Education, Zawia University, Libya

Abstract:

The main focus of this study is investigating the interference of Arabic in the use of English prepositions by Libyan university students. Prepositions in the tests used in the study were categorized, according to their relation to Arabic, into similar Arabic and English prepositions (SAEP), dissimilar Arabic and English prepositions (DAEP), Arabic prepositions with no English counterparts (APEC), and English prepositions with no Arabic counterparts (EPAC).

The subjects of the study were the first year university students of the English department, Sabrata Faculty of Arts, Azzawia University; both males and females, and they were 100 students. The basic tool for data collection was a test of English prepositions; students are instructed to fill in the blanks with the correct prepositions and to put a zero (0) if no preposition was needed. The test was then handed to the subjects of the study.

The test was then scored and quantitative as well as qualitative results were obtained. Quantitative results indicated the number, percentages and rank order of errors in each of the categories and qualitative results indicated the nature and significance of those errors and their possible sources. Based on the obtained results the researcher could detect that students made more errors in the EPAC category than the other three categories and these errors could be attributed to the lack of knowledge of the different meanings of English prepositions. This lack of knowledge forced the students to adopt what is called the strategy of transfer.

Keywords: Foreign language acquisition, foreign language learning, interference system, interlanguage system, mother tongue interference.

INNOVATIVE EDUCATION SYSTEM FOR ENTREPRENEURSHIP: FUTURE PERSPECTIVES

Ahmed Mansour, Fatima Zohra

Devry University, CO 80126 USA, October 6 University (O6U), GIZA

Abstract:

The success of education is dependent on evolution and adaptation, while the traditional system has worked before, one type of education evolved with the digital age is virtual education that has influenced efficiency in today's learning environments. Virtual learning has indeed proved its efficiency to overcome the drawbacks of the physical environment such as time, facilities, location, etc., but despite what it had accomplished, the educational system over all is not adequate for being a productive system yet. Earning a degree is not anymore enough to obtain a career job; it is simply missing the skills and creativity. There are always two sides of a coin; a college degree or a specialized certificate, each has its own merits, but having both can put you on a successful IT career path. For many of job-seeking individuals across world to have a clear meaningful goal for work and education and positively contribute the community, a productive correlation and cooperation among employers, universities alongside with the individual technical skills is a must for generations to come. Fortunately, the proposed research "Entrepreneur Universal Education System" is an evolution to meet the needs of both employers and students, in addition to gaining vital and real-world experience in the chosen fields is easier than ever. The new vision is to empower the education to improve organizations' needs which means improving the world as its primary goal, adopting universal skills of effective thinking, effective action, effective relationships, preparing the students through real-world accomplishment and encouraging them to better serve their organization and their communities faster and more efficiently.

Keywords: Virtual education, academic degree, certificates, internship, amazon web services, Microsoft Azure, Google cloud platform, hybrid models.

FRAMEWORK FOR DEVELOPING, MONITORING, AND EVALUATING CAPSTONE DESIGN PROJECTS IN BACHELOR'S IN MECHANICAL ENGINEERING

Rafiq Ahmed Khan

Department of Electrical and Electronic Engineering (EEE), Southeast University, Bangladesh

Abstract:

Inclusion of any design project in an undergraduate electrical and electronic engineering curriculum and producing creative ideas in the final year capstone design projects have received numerous comments at the Board of Accreditation for Engineering and Technical Education (BAETE) several times by the mentors and visiting program evaluator team members at different public and private universities in Bangladesh. To eradicate this deficiency which is needed for getting the program accreditation, a thorough change was required in the Department of Electrical and Electronic Engineering (EEE) for its BSc in EEE program at Southeast University, Dhaka, Bangladesh. We suggested making changes in the course curriculum titles and contents, emphasizing to include capstone design projects, question setting, examining students through other standard methods, selecting and retaining Outcome-Based Education (OBE)-oriented engineering faculty members, improving laboratories through purchasing new equipment and software as well as developing new experiments for each laboratory courses, and engaging the students to practical designs in various courses and final year projects. This paper reports on capstone design project course objectives, course outcomes, mapping with the program outcomes, cognitive domain of learning, assessment schemes, guidelines, suggestions and recommendations for supervision processes, assessment strategy, and rubric setting, etc. It is expected that this will substantially improve the capstone design projects offering, supervision, and assessment in the undergraduate EEE program to fulfill the arduous requirements of BAETE accreditation based on OBE.

Keywords: Course outcome, capstone design project, assessment and evaluation, electrical and electronic engineering.

ANALYSIS OF NATIONAL UNIVERSITY ADMISSION EXAM IN INDIA: ORIGIN, POLICIES, AND STRATEGIES

Dr. Priya Mehta

Department of Public Policy, Indian Institute of Technology Delhi, India

Abstract

This study provides a comprehensive analysis of the National University Admission Exam (NUAE) in India, delving into its historical origins, policy framework, and the strategies adopted to ensure equitable access to higher education. It examines the evolution of the examination system, focusing on how socio-political and economic factors have shaped its development over time. The research highlights the role of central and state policies in streamlining admission procedures and addresses challenges such as regional disparities, reservation systems, and digital accessibility. Key strategies to enhance transparency, fairness, and inclusivity are proposed, emphasizing technological integration and policy reforms. By analyzing the NUAE's multifaceted impact, this study contributes to the broader discourse on educational equity and policy-making in India.

Keywords: National University Admission Exam, education policy, India, higher education, equity

DIGITAL LANGUAGE LEARNING PLATFORM FOR ARABIC AS A SECOND LANGUAGE

Ziad Khoury

Department of Linguistics and Language Technology
King Saud University
Riyadh, Saudi Arabia

Abstract

This study introduces a comprehensive **Digital Language Learning Platform (DLLP)** tailored for teaching Arabic as a second language (ASL). The platform integrates cutting-edge technologies such as artificial intelligence, interactive multimedia, and adaptive learning to enhance linguistic proficiency. Designed to cater to diverse learners, DLLP offers modules for grammar, vocabulary, pronunciation, and cultural understanding, accompanied by real-time feedback and personalized progress tracking. The system emphasizes accessibility and engagement, making Arabic language acquisition more inclusive and efficient. Preliminary evaluations reveal significant improvements in learners' proficiency levels and motivation, positioning the platform as a promising tool in Arabic language education.

Keywords: Arabic as a Second Language, Digital Language Learning, Adaptive Learning, Artificial Intelligence, Language Acquisition

IMPACT OF COGNITIVE ABILITIES AND LEARNING STYLES ON ENGINEERING STUDENTS' ACADEMIC SUCCESS

Dr. Neha Verma

King Saud University

Abstract:

The association between sensory problems and cognitive abilities has been studied in individuals with Autism Spectrum Disorders (ASDs). In this study, we used a Neuropsychological Test to evaluate memory and attention in ASDs children with sensory problems compared to the ASDs children without sensory problems. Four visual memory tests of Cambridge Neuropsychological Test Automated Battery (CANTAB) including Big/little circle (BLC), Simple Reaction Time (SRT) Intra /Extra dimensional set shift (IED), Spatial recognition memory (SRM), were administered to 14 ASDs children with sensory problems compared to 13 ASDs without sensory problems aged 3 to 12 with IQ of above 70. ASDs individuals with sensory problems performed worse than the ASDs group without sensory problems on comprehension, learning, reversal and simple reaction time tasks, and no significant difference between the two groups was recorded in terms of the visual memory and visual comprehension tasks. The findings of this study suggest that ASDs children with sensory problems are facing deficits in learning, comprehension, reversal, and speed of response to a stimulus.

Keywords: Visual memory, Attention, Autism Spectrum Disorders (ASDs).

A MULTI-AGENT SYSTEM FOR ENHANCING KNOWLEDGE MANAGEMENT AND E-LEARNING

Natalia Ivanova, Viktor Petrov

Varna Free University, Bulgaria

Abstract:

In this paper an open agent-based modular framework for personalized and adaptive curriculum generation in e-learning environment is proposed. Agent-based approaches offer several potential advantages over alternative approaches. Agent-based systems exhibit high levels of flexibility and robustness in dynamic or unpredictable environments by virtue of their intrinsic autonomy. The presented framework enables integration of different types of expert agents, various kinds of learning objects and user modeling techniques. It creates possibilities for adaptive e-learning process. The KM e-learning system is in a process of implementation in Varna Free University and will be used for supporting the educational process at the University.

Keywords: agents, e-Learning, knowledge management, knowledge sharing, artificial intelligence

PHYSICIAN BRAIN DRAIN: DRIVERS AND IMPACTS IN BANGLADESH

Amina Hossain, Farid Mahmud, Saifur Rahman

University of Gujrat, Pakistan

Abstract:

Pakistani doctors (MBBS) are emigrating towards developed countries for professional adjustments. This study aims to highlight causes and consequences of doctors- brain drain from Pakistan. Primary data was collected from Mayo Hospital, Lahore by interviewing doctors (n=100) through systematic random sampling technique. It found that various socio-economic and political conditions are working as push and pull factors for brain drain of doctors in Pakistan. Majority of doctors (83%) declared poor remunerations and professional infrastructure of health department as push factor of doctors- brain drain. 81% claimed that continuous instability in political situation and threats of terrorism are responsible for emigration of doctors. 84% respondents considered fewer opportunities of further studies responsible for their emigration. Brain drain of doctors is affecting health sector-s policies / programs, standard doctor-patient ratios and quality of health services badly.

Keywords: Brain Drain, Emigration, Remuneration, Politicalinstability, MBBS doctors

TRANSITION FROM REGIONALISM TO COALITION: SHIFTS IN LANGUAGE POLITICS AND LEADERSHIP IN THE TAMIL MOVEMENT

Dr. Arun Natarajan

Vinayaka Missions University, Salem, India

Abstract:

This paper describes the evolution of language politics and the part played by political leaders with reference to the Dravidian parties in Tamil Nadu. It explores the interesting evolution from separatism to coalition in sustaining the values of parliamentary democracy and federalism. It seems that the appropriation of language politics is fully ascribed to the DMK leadership under Annadurai and Karunanidhi. For them, the Tamil language is a self-determining power, a terrain of nationhood, and a perennial source of social and political powers. The DMK remains a symbol of Tamil nationalist party playing language politics in the interest of the Tamils. Though electoral alliances largely determine the success, the language politics still has significant space in the politics of Tamil Nadu. Ironically, DMK moves from the periphery to centre for getting national recognition for the Tamils as well as for its own maximization of power. The evolution can be seen in two major phases as: language politics for party building; and language politics for state building with three successive political processes, namely, language politics in the process of separatism, representative politics and coalition. The much pronounced Dravidian Movement is radical enough to democratize the party ideology to survive the spirit of parliamentary democracy. This has secured its own rewards in terms of political power. The political power provides the means to achieve the social and political goal of the political party. Language politics and leadership pattern actualized this trend though the movement is shifted from separatism to coalition.

Keywords: Language politics, cultural nationalism, leadership, social justice

A FRAMEWORK FOR EFFECTIVE KNOWLEDGE SHARING IN INTERCONNECTED ENTERPRISES

Sahar Makhmalbaf

National University of Malaysia

Abstract:

Transferring information developed by other peoples is an ordinary event that happens during daily conversations, for example when employees see each other in the organization, or when they are having lunch together, or attending a meeting, they use to talk about their experience, and discuss about their current projects, and talk about their successes over some specific problems. Despite the potential value of leveraging organizational memory and expertise by using OMS and ER, still small organizations haven't been able to capitalize on its promised value. Each organization has its internal knowledge management system, in some of organizations the system face the lack of expert people to save their experience in the repository and in another hand on some other organizations there are lots of expert people but the organization doesn't have the maximum use of their knowledge.

Keywords: Knowledge, knowledge management.

USER ENGAGEMENT AND SATISFACTION IN INFORMATION SYSTEMS

Hasan Kermani, Laila Abdelrahman

Department of Information Technology – Kerman University - Iran

Abstract:

This study explores the critical factors that influence user engagement and satisfaction within information systems. By examining the relationships between system usability, functionality, and user experience, the research highlights how these elements contribute to overall satisfaction and continued system usage. A mixed-methods approach, including surveys and interviews with users across various sectors, was used to gather data on user preferences and behavior. The findings suggest that user engagement is strongly correlated with both the perceived ease of use and the effectiveness of the system in meeting user needs. The study also offers insights into how organizations can improve user satisfaction by enhancing system design, providing better support, and integrating user feedback into ongoing system updates. The implications of these results are significant for developers and managers aiming to create information systems that foster high levels of user satisfaction and engagement.

Keywords: User engagement, satisfaction, information systems, usability, system design.

ENVIRONMENTAL IMPACTS OF URBANIZATION ON RIVER HEALTH IN THE KERMAN REGION

Mohammad Rezaei, Zahra Tavakoli, Ali Amini, Reza Ghanbari

Department of Environmental Engineering, Kerman University of Technology, Kerman, Iran

Abstract:

Urbanization in the Kerman region has significantly impacted the health of local rivers, leading to various environmental challenges. This study investigates the effects of rapid urban growth on water quality, biodiversity, and ecosystem services in the region's rivers. Using a combination of field surveys, water quality analysis, and ecological assessments, we identify key stressors such as pollution from industrial and residential areas, altered hydrological flows, and habitat fragmentation. The results show a decline in water quality and biodiversity, emphasizing the need for sustainable urban planning and effective river management strategies. The findings highlight the urgency of addressing urban-induced pressures on river ecosystems to maintain ecological balance and ensure the long-term health of water resources in Kerman.

Keywords: Urbanization, River Health, Water Quality, Biodiversity, Kerman Region

A BAYESIAN FRAMEWORK FOR PREDICTING POLITICAL RISKS THROUGH IMPLICIT KNOWLEDGE

Dr. Kaveh Shafiei

Tabriz Azad University - Iran

Abstract: Political risk prediction has become a critical task for decision-makers in global business and international relations. This study proposes a Bayesian framework for assessing political risks, leveraging implicit knowledge sources such as historical data, expert opinions, and societal trends. By integrating various types of data, this framework enhances predictive accuracy and offers a more dynamic model for political risk forecasting. The model applies Bayesian inference to combine both quantitative and qualitative data, accounting for uncertainties and biases in the process. The study highlights the potential of using implicit knowledge in improving the robustness of political risk prediction models and provides insights into the methodologies that could be adopted for real-world applications.

Keywords: Bayesian framework, political risks, implicit knowledge, predictive modeling, decision-making

ORGANIZATIONAL INNOVATION IN PUBLIC-LISTED REAL ESTATE DEVELOPMENTS

Dr. Maria Sanchez, Ahmed Khalil

School of Management Studies, Cairo University, Egypt

Abstract

Organizational innovation plays a crucial role in enhancing the efficiency and competitiveness of public-listed real estate development companies. This study explores the implementation of innovative organizational structures and practices in real estate firms to address industry challenges such as market fluctuations, regulatory constraints, and environmental sustainability. By analyzing case studies and empirical data, the research identifies key drivers of innovation, including technology integration, stakeholder collaboration, and adaptive business models. The findings highlight the impact of organizational innovation on project management, resource allocation, and long-term profitability, providing actionable insights for policymakers and industry stakeholders.

Keywords

Organizational Innovation , Real Estate Development, Public-Listed Companies, Sustainability , Business Models

ACCESS TO HIGHER EDUCATION IN NIGERIA: THE UNIVERSITY OF CALABAR PRE-DEGREE PROGRAM EXPERIENCE

Eni I. Eni, James Okon, Ashang J. Ashang

Federal College of Education, Obudu, Cross River State, Nigeria.

Abstract:

The pre-degree program of the University of Calabar was introduced to help increase access to tertiary Education in science related courses. Its main objective was to provide access to candidates from educationally less developed states (ELDS) and states within its catchment area. An impact evaluation of the program was conducted, from where the aspect of providing access to University Education was reported here. Two research questions were formulated; ex-post-facto research design and purposive sampling technique were adopted for the study. Data collected was analyzed using descriptive statistics in terms of frequencies and percentages. The result of data analysis showed that the pre-degree program of the University of Calabar has provided educational access to Nigerians especially those from educationally less developed states in science related courses. It was therefore recommended that the program be sustained and further be improved upon to facilitate its continued provision of access to University Education in Nigeria.

Keywords: Educationally Less Developed States, Higher Education, Pre-Degree program, University of Calabar,

MANAGING COOPERATIVE LEARNING IN GRADUATE MATHEMATICS COURSES

Dr. Aria Lee

Faculty of Sciences and Technology, Suan Sunandha Rajabhat University, 1 U-tong
Nok Road, Dusit ,Bangkok 10300, Thailand

Abstract:

The aim of this research was to create collaborative learning activities in the course of Principles of Mathematics for graduate level by investigating the students' ability in proving the mathematics principles as well as their attitudes towards the activities. The samples composed of 2 main group; lecturers and students. The lecturers consisted of 3 teachers who taught the course of Principles of Mathematics at Rajabhat Suan Sunandha University in the academic year 2012. The students consisted of 32 students joining the cooperative learning activities in the subject of Principles of Mathematics in the academic year 2012. The research tools included activity plan for cooperative learning, testing on mathematics with the reliability of 0.8067 and the attitude questionnaires reported by the students. The results showed that: 1) the efficiency of the developed cooperative learning activities was 69.76/ 68.57 which was lower than the set criteria at 70/70. 2) The students joining the cooperative learning activities were able to prove the principles of mathematics at the average of 70%. 3) The students joining the cooperative learning activities reported moderate attitude towards the activities.

Keywords: Instructional Design, Pedagogical, Teaching/ Learning Strategies.

THE INTERCONNECTION BETWEEN ARM ACUPRESSURE POINTS AND TRADITIONAL MASSAGE THERAPY

Sukanya Pattharaporn

Suan Sunandha Rajaphat University, Bangkok, Thailand

Abstract:

The purpose of this research paper was to describe the relationship of acupressure points on the anterior surface of the upper limb in accordance with Applied Thai Traditional Massage (ATTM) and the deep structures located at those acupressure points. There were 2 population groups; normal subjects and cadaver specimens. Eighteen males with age ranging from 20-40 years old and seventeen females with ages ranging from 30-97 years old were studies. This study was able to obtain a fundamental knowledge concerning acupressure point and the deep structures that related to those acupressure points. It might be used as the basic knowledge for clinically applying and planning treatment as well as teaching in ATTM.

Keywords: Acupressure point (AP), Applie Thai Traditional Medicine (ATTM), Paresthesia, Numbness.

ASSESSMENT RUBRICS IN TECHNICAL EDUCATION

Norafida Mohamad, Zainul Azhar, Shahrul Nizam

Universiti Tun Hussein Onn Malaysia, 86400 Parit Raja, BatuPahat, Johor, Malaysia

Abstract:

Rubric is a very important tool for teachers and students for a variety of purposes. Teachers use the rubric for evaluating student work while students use rubrics for self-assessment. Therefore, this paper was emphasized scoring rubric as a scoring tool for teachers in an environment of Competency Based Education and Training (CBET) in Malaysia Vocational College. A total of three teachers in the fields of electrical and electronics engineering were interviewed to identify how the use of rubrics practiced since vocational transformation implemented in 2012. Overall holistic rubric used to determine the performance of students in the skills area.

Keywords: Rubric, Vocational Education.

KNOWLEDGE ABOUT DRUG USE AND BEHAVIOR TOWARD ANTIMICROBIAL MEDICATIONS

Nirun Phanwong

lecturer at College of Allied Health Science, Suan Sunandha Rajabhat University,
Bangkok, Thailand

Abstract:

The import value of Antimicrobial drugs reached approximately fifteen million Baht in 2010, considered as the highest import value of all modern drugs, and this value is rising every year. Antimicrobials are considered the hazardous drugs by the Ministry of Public Health (No. 10). This research was conducted in order to investigate the past knowledge of drug use and Antimicrobial drug use behavior. A total of 757 students were selected as the samples out of a population of 1,800 students. This selected students had the experience of Antimicrobial drugs use a year ago. A questionnaire was utilized in this research. The findings put on the view that knowledge gained by the students about proper use of Antimicrobials drugs was not brought into practice. This suggests that the education procedure regarding drug use needs adjustment. And therefore the findings of this research are expected to be utilized as guidelines for educating people about the proper use of Antimicrobials drugs. At a broader perspective, correct drug use behavior of the public may potentially reduce drug cost of the Ministry of Public Health of Thailand.

Keywords: Drug Use Knowledge, Antimicrobial Drugs, Drug Use Behavior.

**DEVELOPING ONLINE MODULES TO ENHANCE THE LEARNING
EXPERIENCE OF MASTER'S STUDENTS IN CURRICULUM DESIGN AT
SRIPatum University**

Dr. Pattama Khaopong

Faculty of Education, Suan Sunandha Rajabhat University, Bangkok, 10300, Thailand

Abstract:

The purposes of the research were to develop online lessons to strengthen the learning process of Master's degree students majoring in Curriculum and Instruction at Suan Sunandha Rajabhat University; to achieve the efficiency criteria of 80/80; and to study the satisfaction of students who use online lessons to strengthen the learning process of Master's degree students majoring in Curriculum and Instruction at Suan Sunandha Rajabhat University. The sample consisted of 40 university students studying in semester 1, academic year 2012. The sample was determined by Purposive Sampling. Selected students were from the class which the researcher was the homeroom tutor. The tutor was responsible for the teaching of learning process. Tools used in the study were online lessons, 60-point performance test, and evaluation test of satisfaction of students on online lessons. Data analysis yielded the following results; 83.66/88.29 efficiency of online lessons measured against the criteria; the comparison of performance before and after taking online lessons using t-test yielded 29.67. The statistical significance was at 0.05; the average satisfaction level of forty students on online lessons was 4.46 with standard deviation of 0.68.

Keywords: Online Lessons, Curriculum and Instruction.

FOSTERING COLLABORATIVE ONLINE LEARNING ENVIRONMENTS FOR FACULTY MEMBERS

Maya Chen, Sara Thompson, Alexei Ivanov

Authors are independent education researcher in Sibu, Sarawak, Malaysia

Abstract:

This paper was prepared to see the perceptions of online lectures regarding collaborative learning, in terms of how lecturers view online collaborative learning in the higher learning institution. The purpose of this study was conducted to determine the perceptions of online lectures about collaborative learning, especially how lecturers see online collaborative learning in the university. Adult learning education enhance collaborative learning culture with the target of involving learners in the learning process to make teaching and learning more effective and open at the university. This will finally make students learning that will assist each other. It is also to cut down the pressure of loneliness and isolation might felt among adult learners. Their ways in collaborative online was also determined. In this paper, researchers collect data using questionnaires instruments. The collected data were analyzed and interpreted. By analyzing the data, researchers report the results according the proof taken from the respondents. Results from the study, it is not only dependent on the lecturer but also a student to shape a good collaborative learning practice. Rational concepts and pattern to achieve these targets be clear right from the beginning and may be good seen by a number of proposals submitted and include how the higher learning institution has trained with ongoing lectures online. Advantages of online collaborative learning show that lecturers should be trained effectively. Studies have seen that the lecturer aware of online collaborative learning. This positive attitude will encourage the higher learning institution to continue to give the knowledge and skills required.

Keywords: Collaborative Online Learning, Lecturers' Training.

CHALLENGES AND SATISFACTION LEVELS IN USING DIGITAL PAYMENT PLATFORMS

Neha Kulkarni, Rohit Deshmukh

Department of Information Technology, Indian Institute of Management, Bangalore, India

ABSTRACT

This study investigates the challenges users face and their satisfaction levels when using digital payment platforms, which have become increasingly prevalent in the global financial ecosystem. The rapid adoption of digital payments offers convenience and efficiency but also introduces issues related to security, usability, and accessibility. The research employs a mixed-methods approach, combining quantitative surveys of 500 users with qualitative interviews to explore perceived barriers such as transaction failures, privacy concerns, and lack of digital literacy. Results indicate that while most users appreciate the speed and ease of digital payments, significant challenges remain, particularly among older adults and rural populations. Satisfaction levels are strongly influenced by platform reliability, customer support, and perceived security. The study also highlights the role of government policies and financial institutions in fostering trust and expanding access. Findings suggest that addressing technical glitches, enhancing user education, and strengthening cybersecurity measures are critical for increasing adoption and satisfaction. This research contributes to understanding user experience in digital financial services and offers practical recommendations for platform developers and policymakers to improve service delivery and inclusivity.

Keywords: digital payment, user satisfaction, security challenges, financial inclusion

EMOTIONAL INTELLIGENCE AND ITS IMPACT ON LEADERSHIP PERFORMANCE: A STUDY AMONG MBA STUDENTS IN SANGLI DISTRICT

Sneha Patil ,Rajat More

Department of Management Studies, Shivaji University, Kolhapur, India

ABSTRACT

This paper explores the relationship between emotional intelligence (EI) and leadership performance among MBA students in the Sangli district. Emotional intelligence, defined as the ability to recognize, understand, and manage one's own emotions and those of others, is increasingly recognized as a vital skill for effective leadership. The study uses a quantitative research design, surveying 300 MBA students through standardized EI and leadership effectiveness questionnaires. Statistical analysis reveals a positive correlation between high EI scores and leadership competencies such as decision-making, conflict resolution, and team motivation. The findings suggest that emotional intelligence significantly contributes to leadership success in academic and professional settings. The study also identifies specific EI components—self-awareness, empathy, and emotional regulation—as key predictors of leadership performance. These insights have implications for business education, recommending the integration of EI development programs into MBA curricula to better prepare future leaders. The research underscores the importance of soft skills alongside technical expertise in leadership development.

Keywords: emotional intelligence, leadership, MBA students, Sangli district

SOCIO-ECONOMIC INFLUENCES ON DIETARY PATTERNS: A COMPARISON BETWEEN SOUTH ASIA AND G7 COUNTRIES

Ayesha Khan, Imran Siddiqui

Department of Public Health, University of Karachi, Pakistan

ABSTRACT

This comparative study examines how socio-economic factors influence dietary patterns in South Asia and G7 countries, highlighting disparities in nutrition and health outcomes. Using national survey data and literature reviews, the research identifies income, education, urbanization, and cultural norms as key determinants shaping food choices and dietary quality. In South Asia, lower income and limited access to diverse foods contribute to undernutrition and micronutrient deficiencies, whereas in G7 countries, higher socio-economic status correlates with healthier diets but also with challenges like obesity linked to processed food consumption. The study employs statistical analysis to compare dietary trends, revealing that economic development alone does not guarantee improved nutrition without targeted policies addressing social inequalities. The paper discusses policy interventions such as food subsidies, nutrition education, and regulation of food marketing to promote healthier eating habits. It emphasizes the need for culturally sensitive and context-specific strategies to reduce diet-related health disparities globally. This research contributes to public health knowledge by bridging regional differences and informing international nutrition policy frameworks.

Keywords: socio-economic factors, dietary patterns, South Asia, G7 countries, nutrition disparities

INNOVATIVE GREEN SUPPLY CHAIN MANAGEMENT THROUGH TECHNOLOGY IN MALAYSIA'S MANUFACTURING SECTOR

Nurul Huda,Ahmad Faizal

Department of Industrial Engineering, Universiti Teknologi Malaysia, Johor, Malaysia

ABSTRACT

This paper explores how technological innovations are driving green supply chain management (GSCM) practices within Malaysia's manufacturing sector. With increasing environmental concerns and regulatory pressures, manufacturers are adopting sustainable strategies to reduce carbon footprints and waste. The study uses a qualitative approach, interviewing supply chain managers and analyzing case studies from leading Malaysian firms implementing technologies such as IoT, blockchain, and AI for real-time monitoring, traceability, and resource optimization. Results indicate that technology adoption enhances environmental performance, operational efficiency, and compliance with international standards. Challenges include high implementation costs, lack of skilled personnel, and resistance to change. The paper discusses strategies to overcome these barriers, including government incentives and capacity building. The findings demonstrate that integrating advanced technologies into GSCM not only supports sustainability goals but also improves competitiveness and stakeholder trust. This research provides valuable insights for policymakers and industry leaders aiming to foster sustainable industrial growth in emerging economies.

Keywords: green supply chain, technology adoption, manufacturing, sustainability, Malaysia

THE EFFECTIVENESS OF TAX UTILIZATION IN PROMOTING NATIONAL DEVELOPMENT

Dewi Lestari, Fajar Nugroho

Department of Economics, Gadjah Mada University, Yogyakarta, Indonesia

ABSTRACT

This study evaluates how effectively tax revenues are utilized to promote national development in Indonesia. Taxation is a critical tool for financing public goods and services, yet inefficiencies and mismanagement can undermine development goals. The research employs a mixed-methods approach, analyzing fiscal data, government reports, and conducting interviews with tax officials and economists. Findings reveal that while tax collection has improved, challenges persist in allocation transparency, corruption, and prioritization of developmental projects. The study highlights sectors such as infrastructure, education, and healthcare where tax funds have positively impacted growth, but also identifies areas requiring reform. Recommendations include enhancing fiscal accountability, strengthening tax administration, and aligning tax policies with sustainable development objectives. The paper contributes to understanding the link between tax policy and socio-economic progress, emphasizing the need for efficient tax utilization to achieve inclusive growth.

Keywords: tax utilization, national development, fiscal policy, Indonesia, public finance

DIGITAL TAX ADMINISTRATION IN INDONESIA: ANALYSIS OF EFAKTUR AND E-BUPOT IMPLEMENTATION

Rina Sari ,Budi Santoso

Department of Accounting, University of Indonesia, Jakarta, Indonesia

ABSTRACT

This paper analyzes the implementation of digital tax administration tools, specifically eFaktur and e-Bupot, in Indonesia's tax system modernization efforts. These platforms aim to streamline tax reporting, improve compliance, and reduce fraud. Using a case study methodology, the research examines user adoption rates, system efficiency, and challenges faced by taxpayers and tax authorities. Survey data from 300 businesses and interviews with tax officials reveal increased accuracy and faster processing times but also highlight technical difficulties and knowledge gaps among users. The study discusses the impact of digitalization on taxpayer behavior and government revenue collection. It recommends enhanced training programs, system upgrades, and supportive policies to maximize the benefits of digital tax tools. The findings underscore the importance of digital transformation in improving tax administration in developing countries.

Keywords: digital tax administration, eFaktur, e-Bupot, Indonesia, tax compliance

RELATIONSHIP BETWEEN FINANCIAL DEVELOPMENT AND FIRM FINANCING IN THE MENA REGION

Hassan El-Masri, Layla Haddad

Department of Finance, American University of Beirut, Lebanon

ABSTRACT

This research investigates the relationship between financial sector development and firm financing in the Middle East and North Africa (MENA) region. Access to finance is a major constraint for businesses in emerging markets, affecting growth and innovation. The study uses panel data analysis covering 15 MENA countries over ten years, examining indicators such as banking sector size, capital market development, and credit availability. Results show that deeper financial markets significantly enhance firms' access to both debt and equity financing, with variations across countries due to regulatory environments and institutional quality. The paper discusses policy implications for improving financial infrastructure, strengthening governance, and fostering inclusive financial services. It emphasizes the role of financial development in supporting private sector expansion and economic diversification in the MENA region.

Keywords: financial development, firm financing, MENA region, access to finance, economic growth

SOCIAL DEVELOPMENT DRIVEN BY ENERGY TRANSITION IN MOROCCO

Youssef Benali

Sara El-Fassi

Department of Environmental Studies, Mohammed V University, Rabat, Morocco

ABSTRACT

This study examines the social development outcomes associated with Morocco's ongoing energy transition toward renewable sources. The shift from fossil fuels to solar, wind, and hydroelectric power is not only an environmental imperative but also a catalyst for social change. Using a mixed-methods approach, including community surveys and policy analysis, the research assesses impacts on employment, education, health, and social equity. Findings indicate that renewable energy projects have created new job opportunities, improved local infrastructure, and enhanced energy access in rural areas. However, challenges such as skill mismatches, social inclusion, and equitable benefit distribution remain. The paper highlights government initiatives and international partnerships that support just transition frameworks. It argues that integrating social development goals into energy policies is essential for sustainable and inclusive growth. This research contributes to understanding how energy transitions can drive broader socio-economic progress in developing countries.

Keywords: energy transition, social development, renewable energy, Morocco, sustainable growth

ADVANCING TRANSLATION PRACTICES IN THE ERA OF DIGITAL INTEGRATION

Maria Ivanova, Olga Petrenko

Department of Linguistics, University of Sofia, Bulgaria

ABSTRACT

The rapid development of digital technologies has profoundly transformed translation practices worldwide. This study explores how digital integration reshapes the field of translation, focusing on the adoption of computer-assisted translation (CAT) tools, machine translation, and collaborative platforms. The research analyzes the benefits and challenges of these technologies, including increased efficiency, consistency, and accessibility, as well as concerns about quality control and ethical considerations. Through surveys and interviews with professional translators and translation agencies, the study highlights evolving competencies required in the digital era, such as technological literacy and adaptability. Furthermore, it discusses the impact of digital tools on translation pedagogy and the necessity for updated curricula that prepare future translators for digital workflows. The paper concludes by emphasizing the importance of balancing technological advancements with human expertise to ensure high-quality translation outcomes. This research contributes to the ongoing discourse on digital transformation in translation studies and offers practical recommendations for professionals and educators.

Keywords: digital integration, translation practices, computer-assisted translation, machine translation, translation pedagogy

INNOVATIVE SUSTAINABILITY APPROACHES IN MODERN CORPORATE MANAGEMENT: A CASE STUDY OF ENVIRONMENTAL, SOCIAL, AND GOVERNANCE (ESG) PRINCIPLES AT NNPC, ABUJA, NIGERIA

Dr. Amina Bello

Department of Business Administration, University of Lagos, Nigeria

ABSTRACT

Sustainability has become a critical focus in modern corporate management, with Environmental, Social, and Governance (ESG) principles serving as key frameworks for responsible business practices. This case study examines the implementation of ESG principles at the Nigerian National Petroleum Corporation (NNPC) in Abuja, Nigeria. The research investigates how NNPC integrates environmental stewardship, social responsibility, and governance mechanisms into its operations to enhance corporate sustainability. Data were collected through document analysis, interviews with management, and stakeholder surveys. Findings reveal significant progress in environmental management, community engagement, and transparency, alongside challenges such as regulatory compliance and balancing economic goals with sustainability commitments. The study highlights innovative strategies adopted by NNPC, including renewable energy initiatives and social investment programs, which contribute to sustainable development goals. The paper underscores the importance of ESG integration for long-term corporate success and offers insights for other organizations aiming to improve their sustainability performance.

Keywords: sustainability, ESG principles, corporate management, Nigerian National Petroleum Corporation, sustainable development

THE INFLUENCE OF SOCIAL SECURITY, PENSIONS, AND INSURANCE ON ECONOMIC DEVELOPMENT: INSIGHTS FROM NIGERIA

Ibrahim Musa

Department of Economics, University of Abuja, Nigeria

ABSTRACT

Social security systems, pensions, and insurance schemes play a vital role in fostering economic development by providing financial security and reducing vulnerability among populations. This study examines the influence of these social protection mechanisms on Nigeria's economic growth and stability. Using econometric models and national data, the research analyzes the relationship between social security coverage, pension fund management, insurance penetration, and macroeconomic indicators such as GDP growth, employment, and poverty reduction. Results indicate that well-structured social protection programs contribute positively to economic development by enhancing consumer confidence, encouraging savings, and stabilizing income streams. However, challenges such as inadequate coverage, fund mismanagement, and informal sector exclusion limit their effectiveness. The paper discusses policy implications and recommends reforms to expand social security access and improve governance to maximize developmental impacts. This research adds to the understanding of social protection's role in emerging economies and supports evidence-based policymaking in Nigeria.

Keywords: social security, pensions, insurance, economic development, Nigeria

POLITICAL PARTIES AND THEIR ROLE IN KNOWLEDGE DECOLONIZATION

Anna Kowalska

Faculty of Political Science, University of Warsaw, Poland

ABSTRACT

This paper explores the role of political parties in the process of knowledge decolonization, which involves challenging and transforming dominant Western-centric epistemologies and promoting indigenous and marginalized perspectives. The study analyzes how political parties across various contexts engage in decolonizing knowledge through policy agendas, educational reforms, and public discourse. It highlights case studies where political actors have successfully integrated decolonial frameworks to address historical injustices and empower local communities. The research also discusses obstacles faced by political parties, including resistance from entrenched interests and global power dynamics. By examining the intersection of politics and epistemology, the paper contributes to broader debates on decolonization, democracy, and social justice. It argues that political parties can serve as crucial agents in reshaping knowledge production and dissemination to foster more inclusive societies.

Keywords: political parties, knowledge decolonization, decoloniality, epistemology, social justice

COMMUNITY ENGAGEMENT IN ELDERLY SOCIAL SERVICE PROVISION: A STUDY FROM ROMANIA

Andrei Popescu, Elena Ionescu

Department of Social Work, University of Bucharest, Romania

ABSTRACT

The provision of social services for the elderly increasingly relies on active community engagement to address the complex needs of aging populations. This study investigates community involvement in elderly care services in Romania, focusing on the roles of local organizations, volunteers, and informal networks. Using qualitative interviews and case studies, the research identifies effective practices and challenges in mobilizing community resources to support elderly well-being and social inclusion. Findings reveal that strong community ties and participatory approaches enhance service delivery, while gaps in funding and coordination hinder sustainability. The paper emphasizes the importance of fostering partnerships between governmental agencies and civil society to improve elderly care. Recommendations include capacity building, awareness campaigns, and policy support to strengthen community-based social services. This study contributes valuable insights for social work practitioners and policymakers aiming to enhance elderly care through community participation.

Keywords: community engagement, elderly care, social services, Romania, social inclusion

EXPLORING LOCAL GOVERNMENT ADMINISTRATION CHALLENGES IN NIGERIA: A THEORETICAL ANALYSIS

Dr. Fatima Abdullahi, Dr. Samuel Okoro

Department of Public Administration, University of Ibadan, Nigeria

ABSTRACT

Local government administration in Nigeria faces numerous challenges that affect governance effectiveness and service delivery. This theoretical analysis examines structural, political, and socio-economic factors influencing local government performance. The study reviews literature on decentralization, corruption, resource allocation, and citizen participation to identify systemic issues hindering local governance. It discusses the impact of political interference, inadequate funding, and capacity deficits on administrative efficiency. The paper also explores theoretical frameworks such as new public management and participatory governance to propose solutions for improving local government functionality. The analysis highlights the need for institutional reforms, enhanced transparency, and stronger community engagement to address these challenges. This research provides a foundation for future empirical studies and policy interventions aimed at strengthening local governance in Nigeria.

Keywords: local government, administration challenges, decentralization, governance, Nigeria

SPATIAL BETA CONVERGENCE AMONG NEW EU MEMBER STATES BASED ON SOCIO-ECONOMIC INDICATORS

László Kovács

Department of Economics, Corvinus University of Budapest, Hungary

ABSTRACT

This study investigates spatial beta convergence among new European Union member states by analyzing socio-economic indicators such as GDP per capita, employment rates, and education levels. Using panel data econometric techniques, the research assesses whether poorer regions are catching up with wealthier ones over time, indicating convergence. The findings show mixed evidence of convergence, with some regions demonstrating significant growth while others lag behind due to structural disparities and policy differences. The study also explores spatial spillover effects and regional integration policies that influence convergence dynamics. The results have important implications for regional development strategies and cohesion policies within the EU. The paper concludes by recommending targeted interventions to promote balanced growth and reduce inequalities among member states.

Keywords: spatial beta convergence, EU member states, regional development, socio-economic indicators, panel data

IMPACT OF TECHNOLOGICAL INNOVATION AND FDI ON INCOME DISTRIBUTION IN INDIA: A STUDY ON ECONOMIC DISPARITIES

Rohit Sharma

Department of Economics, Jawaharlal Nehru University, New Delhi, India

Dr. Anjali Verma

School of Business and Economics, University of Mumbai, India

ABSTRACT

This study investigates the impact of technological innovation and foreign direct investment (FDI) on income distribution in India, focusing on how these factors contribute to economic disparities across different regions and social groups. India's rapid economic growth over recent decades has been accompanied by significant technological advancements and increased FDI inflows, which have transformed various sectors. However, the benefits of these changes have not been evenly distributed, raising concerns about widening income inequality. The research employs a mixed-methods approach, combining econometric analysis of national and regional data with qualitative case studies from key industrial sectors. Findings indicate that while technological innovation and FDI have boosted overall economic productivity and job creation, they have also intensified income polarization, particularly between urban and rural areas and among different skill-level workers. The study highlights that high-tech industries tend to favor skilled labor, leaving low-skilled workers behind, which exacerbates income gaps. Furthermore, FDI inflows are often concentrated in metropolitan regions, limiting their inclusive impact. Policy implications suggest the need for targeted interventions such as upskilling programs, improved infrastructure in lagging regions, and regulatory frameworks to ensure equitable growth. The paper contributes to understanding the complex relationship between globalization, technology, and socioeconomic inequality in emerging economies.

Keywords: technological innovation, foreign direct investment, income distribution, economic disparities, India

THE INFLUENCE OF ETHICAL LEADERSHIP ON PUBLIC SECTOR GOVERNANCE AND SERVICE DELIVERY

Dr. Arben Krasniqi

Faculty of Public Administration, University of Pristina, Kosovo

Dr. Luljeta Hoxha

Department of Political Science, University of Tirana, Albania

Dr. Besnik Dreshaj

School of Governance, University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

ABSTRACT

This paper explores the role of ethical leadership in enhancing governance and service delivery within the public sector. Ethical leadership, characterized by transparency, accountability, and integrity, is increasingly recognized as vital for restoring public trust and improving institutional performance. The study analyzes data from public sector organizations across several Balkan countries, employing surveys and interviews with managers, employees, and citizens. Results reveal that ethical leadership positively influences organizational culture, decision-making processes, and responsiveness to public needs. Leaders who demonstrate ethical behavior foster environments that reduce corruption and inefficiency, leading to higher quality public services. The research also identifies barriers to ethical leadership, including political interference, lack of training, and weak enforcement mechanisms. Recommendations emphasize the importance of institutionalizing ethical standards, providing leadership development programs, and strengthening oversight bodies. This study contributes to the growing literature on governance reforms by highlighting ethical leadership as a cornerstone for sustainable public sector improvements.

Keywords: ethical leadership, public sector governance, service delivery, transparency, accountability

ECONOMIC TRANSITION AND POLICY REFORMS IN BANGLADESH: AN ANALYSIS OF THE ERA 1976-1981

Farhana Rahman

Department of Economics, University of Dhaka, Bangladesh

ABSTRACT

This research examines the economic transition and policy reforms undertaken by Bangladesh during the critical period of 1976 to 1981, a time marked by efforts to stabilize the economy and promote growth after independence. The study provides a comprehensive review of macroeconomic policies, structural adjustments, and sectoral reforms implemented to address challenges such as inflation, fiscal deficits, and agricultural productivity. Using historical data analysis and policy document reviews, the paper assesses the effectiveness of reforms in fostering industrial development, export diversification, and poverty reduction. Findings suggest that while early reforms laid the groundwork for economic liberalization, their impact was uneven due to institutional weaknesses and political instability. The study highlights the role of international financial institutions and donor agencies in shaping policy directions. It argues that lessons from this era remain relevant for understanding Bangladesh's ongoing development trajectory and policy challenges. The paper concludes by emphasizing the need for sustained reforms that balance economic growth with social equity.

Keywords: economic transition, policy reforms, Bangladesh, structural adjustment, development economics

TRANSFORMATIONAL LEADERSHIP AND ORGANIZATIONAL PERFORMANCE IN INDIAN NONPROFIT SECTORS

Dr. Vivek Singh

School of Management, Indian Institute of Technology Delhi, India

ABSTRACT

This study investigates the influence of transformational leadership on the performance of nonprofit organizations in India. Transformational leaders inspire and motivate employees by fostering a shared vision, encouraging innovation, and promoting ethical values. The research employs a quantitative survey methodology, collecting data from managers and staff across various nonprofit sectors including education, health, and social services. Statistical analysis reveals a strong positive correlation between transformational leadership behaviors and organizational outcomes such as employee satisfaction, commitment, and service effectiveness. The paper also explores mediating factors like organizational culture and communication patterns. Challenges faced by nonprofit leaders, including resource constraints and stakeholder diversity, are discussed. The findings underscore the importance of leadership development programs tailored to the nonprofit context. By enhancing leadership capacity, nonprofits can improve their social impact and sustainability. This research contributes to leadership studies by contextualizing transformational leadership within the Indian nonprofit environment.

Keywords: transformational leadership, nonprofit organizations, organizational performance, India, leadership development

CONSUMER BEHAVIOR AND ADOPTION MOTIVATIONS FOR OTT PLATFORMS IN INDIA

Dr. Priya Sharma

Department of Marketing, University of Delhi, India

Ankit Mehta

School of Business, Indian Institute of Management Ahmedabad, India

ABSTRACT

The rapid growth of Over-The-Top (OTT) media platforms in India has transformed entertainment consumption patterns, yet consumer behavior and adoption motivations remain underexplored. This study analyzes factors influencing Indian consumers' decisions to adopt OTT services, including content variety, affordability, technological accessibility, and social influence. Using a mixed-methods approach, the research combines survey data from urban and semi-urban users with focus group discussions. Results indicate that personalized content, ease of use, and peer recommendations significantly drive adoption. Price sensitivity and internet connectivity also play critical roles, especially in lower-income segments. The study identifies demographic variations in preferences and highlights challenges such as digital literacy and content regulation. Implications for OTT providers include tailoring marketing strategies and improving user experience to expand reach. This research enriches understanding of digital media consumption in emerging markets and offers practical insights for stakeholders in the entertainment industry.

Keywords: consumer behavior, OTT platforms, digital media, India, adoption motivations

SCENARIO-BASED ASSESSMENT OF LAND USE CHANGES AND THEIR IMPACT ON ECOSYSTEM SERVICES IN PUNJAB, PAKISTAN

Zainab Khan

Department of Environmental Sciences, University of Punjab, Pakistan

Dr. Imran Qureshi

Institute of Ecology, Quaid-i-Azam University, Islamabad, Pakistan

ABSTRACT

This paper presents a scenario-based assessment of land use changes in Punjab, Pakistan, and their consequent effects on ecosystem services. Rapid urbanization, agricultural expansion, and industrial development have altered land cover, impacting biodiversity, water regulation, soil fertility, and carbon sequestration. Using Geographic Information Systems (GIS) and remote sensing data, the study models land use trajectories under different policy and development scenarios over the next two decades. The analysis quantifies ecosystem service losses and gains, highlighting trade-offs between economic development and environmental sustainability. Results show that unchecked urban sprawl and intensive agriculture threaten critical ecosystem functions, while conservation-oriented policies can mitigate negative impacts. The paper advocates for integrated land management approaches that balance growth with ecosystem preservation. Findings provide valuable guidance for policymakers, planners, and environmental managers aiming to sustain ecosystem services vital for human well-being and regional resilience.

Keywords: land use change, ecosystem services, GIS, Punjab, environmental sustainability

EVALUATING INDIA'S STRATEGIES AGAINST SINGLE-USE PLASTIC POLLUTION: INNOVATIONS AND POLICY GAPS

Rohit Gupta

Department of Environmental Policy, Jawaharlal Nehru University, India

Dr. Nisha Mukherjee

Centre for Sustainable Development, University of Calcutta, India

ABSTRACT

India faces significant challenges in managing single-use plastic pollution, which threatens ecosystems, public health, and economic activities. This paper evaluates the effectiveness of India's current strategies, including bans, recycling initiatives, public awareness campaigns, and technological innovations aimed at reducing plastic waste. Through policy analysis and stakeholder interviews, the study identifies successes such as increased recycling rates and community engagement, alongside persistent gaps like enforcement weaknesses, informal sector integration, and limited alternatives to plastics. The research highlights innovative approaches including biodegradable materials, circular economy models, and digital tracking systems. It also discusses the socio-economic dimensions of plastic pollution management, emphasizing the need for inclusive policies that consider informal waste workers. The paper concludes with recommendations for strengthening regulatory frameworks, fostering innovation, and promoting behavioral change to achieve sustainable plastic waste reduction. This comprehensive evaluation informs policymakers, environmentalists, and industry actors committed to tackling plastic pollution in India.

Keywords: single-use plastic, pollution management, policy evaluation, India, sustainability

ASSESSING THE ROLE OF INDUSTRY 4.0 IN ENHANCING SUPPLY CHAIN RESILIENCE: A META-ANALYTICAL STUDY

Nur Aisyah Binti Ahmad

Faculty of Business and Management, Universiti Teknologi Malaysia, Malaysia

ABSTRACT

This meta-analytical study examines the role of Industry 4.0 technologies in enhancing supply chain resilience. Industry 4.0, characterized by automation, IoT, big data analytics, and artificial intelligence, promises to improve supply chain visibility, flexibility, and responsiveness. By synthesizing findings from multiple empirical studies across manufacturing and service sectors, the research identifies key factors through which Industry 4.0 adoption mitigates risks such as disruptions, demand fluctuations, and supplier failures. The analysis reveals that digital integration enables real-time monitoring, predictive maintenance, and agile decision-making, thereby strengthening supply chain robustness. However, challenges including high implementation costs, cybersecurity risks, and workforce skill gaps are also noted. The paper discusses strategies to overcome these barriers and maximize the benefits of Industry 4.0. The findings provide valuable insights for managers, policymakers, and researchers aiming to build resilient supply chains in an increasingly uncertain global environment.

Keywords: Industry 4.0, supply chain resilience, automation, big data analytics, risk management

EXPORT TRENDS AND MARKET ACCESS FOR ORGANIC MEDICINAL PLANTS FROM KOSOVO: AN ECONOMIC PERSPECTIVE

Dr. Arta Berisha

Department of Agricultural Economics, University of Prishtina, Kosovo

ABSTRACT

This study investigates the export trends and market access challenges for organic medicinal plants originating from Kosovo, focusing on their economic implications. Organic medicinal plants represent a growing sector within Kosovo's agricultural exports, offering significant potential for rural development and income diversification. The research aims to analyze export volumes, destination markets, and trade barriers affecting the competitiveness of Kosovo's organic medicinal plant products in international markets. Using a mixed-methods approach, data were collected from government trade statistics, exporters, and market experts. The findings reveal a steady increase in export volumes over the past decade, with primary markets located in the European Union and regional countries. However, exporters face challenges such as stringent phytosanitary regulations, certification costs, and limited access to global value chains. The study highlights the importance of improving quality standards, enhancing certification processes, and expanding market intelligence to strengthen Kosovo's position in the organic medicinal plant sector. Policy recommendations include increased government support for organic farming, capacity building for producers, and fostering public-private partnerships to facilitate market access. This research contributes to understanding how organic agriculture can be leveraged for economic growth and sustainable development in emerging economies like Kosovo.

Keywords: organic medicinal plants, export trends, market access, Kosovo, agricultural economics

STRATEGIC PROCUREMENT PRACTICES TO MITIGATE GLOBAL SUPPLY CHAIN RISKS: A FRAMEWORK FOR MALAYSIAN INDUSTRIES

Farid Hassan, Siti Nurhaliza Mohamad

Faculty of Business and Management, University of Malaya, Malaysia

ABSTRACT

Global supply chains have become increasingly vulnerable to disruptions caused by geopolitical tensions, pandemics, and natural disasters. This paper presents a strategic procurement framework designed to mitigate supply chain risks within Malaysian industries. The study explores how procurement managers adopt risk assessment, supplier diversification, and digital technologies to enhance supply chain resilience. Employing qualitative interviews and case studies from manufacturing and logistics sectors, the research identifies best practices and common challenges in implementing strategic procurement. Results indicate that proactive supplier relationship management and integration of real-time data analytics significantly reduce vulnerability to disruptions. The framework proposed emphasizes a holistic approach combining risk identification, mitigation strategies, and continuous monitoring. The study underscores the critical role of procurement in sustaining operational continuity and competitive advantage in volatile global markets. Recommendations include investing in supplier development programs, adopting advanced procurement software, and fostering cross-functional collaboration within organizations. This research offers valuable insights for policymakers and industry leaders seeking to strengthen Malaysia's supply chain robustness amid global uncertainties.

Keywords: strategic procurement, supply chain risk, Malaysia, resilience, manufacturing

LEADERSHIP STYLES AND THEIR EFFECTS ON PROJECT OUTCOMES IN MALAYSIAN MANUFACTURING AND LOGISTICS SECTORS

Lim Wei Jie, Hafizah Zainal

Department of Management, Universiti Teknologi Malaysia, Malaysia

ABSTRACT

Effective leadership is crucial for the successful completion of projects, particularly in dynamic sectors such as manufacturing and logistics. This study examines the relationship between different leadership styles and project outcomes within Malaysian manufacturing and logistics companies. Drawing on quantitative survey data collected from project managers and team members, the research evaluates transformational, transactional, and laissez-faire leadership styles and their impact on project performance indicators including time, cost, and quality. Findings suggest that transformational leadership positively correlates with improved project success rates by fostering motivation, innovation, and team cohesion. Transactional leadership shows mixed effects, often beneficial for routine tasks but less effective in complex projects. Laissez-faire leadership is generally associated with poorer outcomes due to lack of guidance and accountability. The study highlights the importance of adaptive leadership approaches tailored to project complexity and organizational culture. Practical implications include leadership development programs emphasizing emotional intelligence and communication skills to enhance project management effectiveness. This research contributes to the understanding of leadership dynamics in Malaysia's industrial sectors, offering guidance for managers aiming to optimize project delivery.

Keywords: leadership styles, project outcomes, manufacturing, logistics, Malaysia

FINANCIAL INCLUSION CHALLENGES AND POLICY RESPONSES IN EU COUNTRIES AND CANDIDATE STATES: A 2023 COMPARATIVE STUDY

Assoc. Prof. Dr. Katarzyna Nowak

Department of Economics, University of Warsaw, Poland

ABSTRACT

Financial inclusion remains a critical issue for economic development and social equity across European Union member states and candidate countries. This comparative study assesses the challenges faced by underserved populations in accessing financial services and evaluates policy responses implemented in 2023. Using a combination of quantitative data analysis and policy review, the research identifies barriers such as lack of financial literacy, limited banking infrastructure, and regulatory constraints. The study compares initiatives including digital banking expansion, microfinance programs, and targeted subsidies aimed at increasing access to credit and savings products. Results indicate varying degrees of success, with some countries demonstrating significant improvements due to integrated policy frameworks and public-private partnerships. However, persistent gaps remain, particularly in rural and marginalized communities. The paper discusses the importance of tailored approaches that consider socio-economic and cultural contexts. It advocates for enhanced regional cooperation and knowledge sharing to foster inclusive financial ecosystems. The findings provide valuable insights for policymakers, financial institutions, and development agencies working to promote equitable economic participation in Europe.

Keywords: financial inclusion, EU countries, policy responses, economic development, comparative study

FISCAL REFORMS AND ECONOMIC RECOVERY IN UTTAR PRADESH: ANALYSIS OF POLICY IMPACTS

Rajesh Singh, Anita Kumari

Department of Public Policy, Banaras Hindu University, India

ABSTRACT

This paper analyzes the fiscal reforms implemented in Uttar Pradesh and their impact on the state's economic recovery post-pandemic. The study focuses on key policy measures including tax restructuring, expenditure rationalization, and public investment strategies aimed at stimulating growth and improving fiscal health. Employing econometric modeling and analysis of government financial data from 2019 to 2024, the research evaluates the effectiveness of reforms in enhancing revenue mobilization and supporting economic sectors such as agriculture, manufacturing, and services. The findings suggest that while fiscal consolidation efforts have improved budgetary balance, challenges remain in ensuring inclusive growth and addressing regional disparities. The study highlights the role of governance, transparency, and stakeholder engagement in successful reform implementation. Policy recommendations emphasize strengthening tax administration, promoting investment-friendly environments, and enhancing social welfare programs to sustain recovery momentum. This research contributes to understanding the complexities of fiscal policy in large, diverse states and offers lessons for other regions pursuing economic resilience.

Keywords: fiscal reforms, economic recovery, Uttar Pradesh, public policy, tax restructuring

DIGITAL TRANSFORMATION IN EDUCATION: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES IN INDONESIAN HIGHER LEARNING INSTITUTIONS

Dewi Kartika,
Fajar Nugroho,
Sari Wulandari

Faculty of Education, University of Indonesia, Indonesia

ABSTRACT

The digital transformation of higher education in Indonesia presents both significant opportunities and complex challenges. This study explores how Indonesian universities are integrating digital technologies into teaching, learning, and administration to enhance educational quality and accessibility. Using surveys, interviews, and case studies across multiple institutions, the research identifies key drivers such as government initiatives, technological infrastructure, and faculty readiness. Opportunities include expanded access to education through online platforms, personalized learning experiences, and improved administrative efficiency. However, challenges persist, including digital divide issues, limited digital literacy among students and staff, and resistance to change. The study also examines the impact of the COVID-19 pandemic as a catalyst for accelerated digital adoption. Findings suggest that successful digital transformation requires comprehensive strategies encompassing infrastructure investment, capacity building, and inclusive policies. The paper concludes with recommendations for policymakers and university leaders to foster sustainable digital ecosystems that support innovation and equity in Indonesian higher education.

Keywords: digital transformation, higher education, Indonesia, online learning, educational technology

